

Ryssland avser att öka sin försvarsbudget även i relativa termer och det finns en tydlig intention att öka den konventionella förmågan. Om den ryska politiska och militära ledningen lyckas driva denna process framåt kan landets sammantagna militära förmåga komma att höjas avsevärt redan fram mot år 2020. De Väpnade Styrkor som då kommer ut på andra sidan processen kommer att se annorlunda ut jämfört med dem Ryssland förfogade över i Georgienkriget 2008.

Ryssland har inlett en process där förmågan till massmobilisering gradvis minskas till förmån för att skapa ett försvar som är mindre, men som snabbare kan reagera på de militära utmaningar som Ryssland förutser, ett snabbinsatsförsvar. Rysslands militära förmågeutveckling kommer dock att vara beroende av ekonomiska, inrikespolitiska, demografiska och industriella faktorer, utöver de rent militära.

Ryssland kommer i ett tioårsperspektiv att vara fortsatt beroende av kärnvapen – såväl strategiska som taktiska – för sin militära säkerhet. Under de närmaste två till fem åren kommer Rysslands konventionella Väpnade Styrkor fortsatt att befinna sig i ett tillstånd där omstrukturering av organisationen och utveckling av ny förmåga står i fokus. Därmed kan Rysslands konventionella militära förmåga komma att gå ned under en övergångsperiod då man ändrar de strukturella förutsättningarna för att på sikt bygga en effektivare organisation och därmed en större militär förmåga.

Denna rapport, liksom övriga FOI-publikationer inom Rysslandsprojektet, finns tillgänglig i PDF-format på projektets hemsida www.foi.se/rufs

Rysk militär förmåga i ett tioårsperspektiv – 2011

Rysk militär förmåga i ett tioårsperspektiv – 2011

Carolina Vendil Pallin (red.)

Carolina Vendil Pallin (red.)

Rysk militär förmåga i ett tioårsperspektiv – 2011

Titel	Rysk militär förmåga i ett tioårsperspektiv - 2011
Title	Russian Military Capability in a Ten-Year Perspective - 2011
Rapportnr/Report no	FOI-R--3404--SE
Månad/Month	Mars
Utgivningsår/Year	2012
Antal sidor/Pages	336 p
ISSN	1650-1942
Kund/Customer	Försvarsdepartementet
Projektnr/Project no	A18001
Godkänd av/Approved by	Maria Lignell Jakobsson
Ansvarig avdelning	Försvarsanalys

Omslagsbild: Ryska värnpliktiga på led vid ett mönstringskontor i Moskva, 26 november 2010, AP Photo/Mikhail Metzel. Scanpix.

Detta verk är skyddat enligt lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk. All form av kopiering, översättning eller bearbetning utan medgivande är förbjuden.

This work is protected under the Act on Copyright in Literary and Artistic Works (SFS 1960:729). Any form of reproduction, translation or modification without permission is prohibited.

Sammanfattning

Ryssland avser att öka sin försvarsbudget även i relativa termer och det finns en tydlig intention att öka den konventionella förmågan. Om den ryska politiska och militära ledningen lyckas driva denna process framåt kan landets sammantagna militära förmåga komma att höjas avsevärt redan fram mot år 2020. De Väpnade Styrkor som då kommer ut på andra sidan processen kommer att se annorlunda ut jämfört med dem Ryssland förfogade över i Georgienkriget 2008. Ryssland har inlett en process där förmågan till massmobilisering gradvis minskas till förmån för att skapa ett försvar som är mindre, men som snabbare kan reagera på de militära utmaningar som Ryssland förutser, ett snabbinsatsförsvar. Rysslands militära förmågeutveckling kommer dock att vara beroende av ekonomiska, inrikespolitiska, demografiska och industriella faktorer, utöver de rent militära.

Ryssland kommer i ett tioårsperspektiv att vara fortsatt beroende av kärnvapen – såväl strategiska som taktiska – för sin militära säkerhet. Under de närmaste två till fem åren kommer Rysslands konventionella Väpnade Styrkor fortsatt att befinna sig i ett tillstånd där omstrukturering av organisationen och utveckling av ny förmåga står i fokus. Därmed kan Rysslands konventionella militära förmåga komma att gå ned under en övergångsperiod då man ändrar de strukturella förutsättningarna för att på sikt bygga en effektivare organisation och därmed en större militär förmåga.

Nyckelord:

Ryssland, OSS, militär förmåga, de Väpnade Styrkorna, demokrati, säkerhetspolitik, ekonomi, försvarsekonomi, energi, FoU, massförstörelsevapen, utrikespolitik, inrikespolitik, kärnvapen, kemiska vapen, biologiska vapen, doktrin, försvarsindustri, materielanskaffning, vapenexport, Putin, Medvedev

Abstract

Russia intends to increase its conventional military capability and correspondingly plans to increase its defence budget in both relative and absolute terms. If the Russian political and military leadership is successful in this ambition, the overall military capability of Russia could increase significantly as early as in 2020. The Armed Forces that emerge at the other end of this process will look radically different compared to the military that Russia sent to war in Georgia in 2008. Russia has started to abandon an army based on mobilisation in favour of a military organisation that is smaller but better able to respond quickly to the military challenges that Russia might expect. Russia's development of its military capability will, however, not be dependent only on the military reform process and goals set by the military leadership. Economic, political, demographic and industry-related factors will decide how quickly and how successfully Russia can push forward towards creating a stronger and more modern military.

In a ten-year perspective, Russia will remain dependent on nuclear arms – both strategic and tactical – for its military safety. During the next two to five years, the Armed Forces will be undergoing restructuring and reorganisation in order to develop new capabilities. Their conventional capability could decline somewhat during this process, but this will be a temporary set-back in order to build a more effective organisation and greater military capability.

Keywords:

Russia, CIS, military capability, Armed Forces, democracy, security policy, economy, defence economy, energy, R&D, weapons of mass destruction, foreign policy, domestic policy, nuclear arms, chemical weapons, biological weapons, doctrine, defence industry, procurement, defence exports, Putin, Medvedev

Förord

Sedan 1998 genomför Rysslandsprogrammet vid FOI återkommande en större studie av rysk militär förmåga på uppdrag av Försvarsdepartementet. Detta är den sjätte bedömningen av rysk militär förmåga. Tidigare studier färdigställdes 1999, 2001, 2003, 2005 och 2009.

En ambition har varit att strömlinjeforma studien genom att ändra layout och begränsa sidantalet jämfört med tidigare studier i serien, men utan att sänka kvaliteten på bedömningarna eller ändra strukturen för hur bedömningen genomförs. Ytterligare en ambition har varit att författandet av de olika kapitlen skulle ske i samarbete mellan författarna. Därför genomfördes en första granskning av samtliga första kapitelutkast internt där samtliga läste och lämnade synpunkter på varandras kapitel. Dessutom har den övervägande delen av kapitlen skrivits i samarbete där en huvudförfattare dragit det tyngsta lasset, men fått textbidrag från medförfattare.

Vid ett seminarium den 23–24 november 2011 granskades samtliga artiklar av utomstående experter och projektet är dem stort tack skyldigt för det arbete och engagemang samt gedigna sakkunskap de bidrog med. Johan Tunberger granskade slutsatserna (kapitel 1), Utrikeskapitlet (kapitel 4) granskades Bertil Nygren (FHS), Hanna Smith (Alexanderinstitutet, Helsingfors) tog sig an kapitlet om Inrikespolitik (kapitel 5), Jakub Godzimirski (NUPI) granskade energikapitlet (kapitel 7), Jan Leijonhielm (FHS), som tidigare varit projektledare för studierna om Rysk militär förmåga, granskade de kapitel som handlade om ekonomi (kapitel 6) och försvarsekonomi (kapitel 8), Tor Bukkvoll (FFI, Oslo) granskade kapitlen om försvarindustri (kapitel 9) och Väpnade Styrkorna (kapitel 11), Lars Falk (FOI) granskade kapitel 10 om forskning och utveckling och Daniel Nord (SIPRI) granskade kapitlet om Massförstörelsevapen. Johannes Malminen höll som seminarieordförande ihop två dagar av granskning. Kapitel 3 granskades i enskild ordning av Ingmar Oldberg som även tog sig an att läsa och kommentera slutsatser och inledning.

Dessutom har en rad personer lämnat synpunkter på enskilda kapitel och därmed bidragit med sin unika kompetens. Pär Blid lämnade synpunkter på kapitlet om Väpnade Styrkorna och Ingmar Oldberg (UI) läste och kommenterade kapitlet om utrikespolitik, som han tidigare haft ansvar för inom Rysslandsprojektet på FOI. Gudrun Persson (FHS) tackas för att ha bidragit med skarpa ögon och sin expertis till Inrikeskapitlet. Stort tack till Lena Molin (FOI) för värdefulla synpunkter på tidigare versioner av kapitlet om ekonomi. Snabb hjälp med uppdaterat material erhöles under arbetet från Julian Cooper och Aleksej Gromov. Särskilt tack också till Daniel Jonsson som läst och kommenterat Energikapitlet samt till Katarina Wilhelmsen som granskat kärnkraftsavsnittet i samma kapitel. Tack också till Paul Holtom, som lämnat konstruktiva synpunkter på Försvarsindustrikapitlet (kapitel 9). Lena Norlander och hennes kollegor på FOI CBRN-skydd och säkerhet i Umeå har läst och lämnat kommentarer och förslag på ändringar i kapitel 12. Tack även till Pavel

Podvig, som har tillhandahållit data för trenddiagram över kärnvapenbärare och stridsspetsar. Per Wikström, också på FOI i Umeå, tackas för att ha färdigställt samtliga kartor i rapporten med stor lyhördhet för författarnas önskemål.

Eventuella kvarvarande fel och brister ska inte på något sätt läggas kapitlens opponenter eller andra som bidragit med kommentarer till last. Författarna inom projektet ansvarar för sina kapitel och de slutsatser som dras i dessa samt gemensamt för de slutsatser som studien drar som helhet.

Projektet fick betydande logistiskt stöd från Svenska ambassaden i Moskva, särskilt från arméattaché Johan Huovinen, som koordinerade det studiebesök som projektet genomförde i maj 2011. Studiebesöket blev en viktig byggsten i arbetet med att lägga det pussel som denna studie utgör. Ett stort tack således till alla på ambassaden som bidrog med sitt expertkunnande samt praktiska råd och dåd i samband med detta besök i Moskva.

En särskild tanke sänder vi också till Vitalij Sjlykov, som vi träffade i Moskva i maj 2011. Som alltid var han en källa till kunskap, insatta kommentarer och nya perspektiv. Han gick bort i november samma år och lämnar ett tomrum efter sig i den ryska försvarsdebatten.

Slutligen har Sanna Aronsson varit en ovärderlig källa till stöd i administration och layout för denna studie. Hon har varit behjälplig med alltifrån att organisera seminarier till att praktiskt hjälpa till att utforma rapporten.

Stockholm den 15 februari 2012,

Carolina Vendil Pallin

Förkortningarⁱ

		Anm.
3G	Tredje generationens mobiltelefoni	
APEC		<i>Eng. Asia-Pacific Economic Cooperation</i>
bcm	miljarder kubikmeter	<i>Eng. billion cubic meters</i>
BMD	Bandgående pansarskyttefordon	<i>Ry. Bojevaja masjina desanty</i>
BMP	Bandgående pansarskyttefordon	<i>Ry. Bojevaja masjina pechoty</i>
BNP	Bruttonationalprodukt	
BPS		<i>Eng. Baltic Pipeline System</i>
BRIC	Brasilien, Ryssland, Indien och Kina (grupp av länder med hög tillväxt)	
BTR	Hjulgående pansarskyttefordon	<i>Ry. Bronetransporter</i>
BTWC	Biologiska och toxinvapenkonventionen	<i>Eng. Biological and Toxin Weapons Convention</i>
CAST		<i>Eng. Centre for Analysis of Strategies and Technologies</i> <i>Ry. Tsentralnaja Analiza Strategii i Tekhnologii (TsAST)</i>
CATS	Centrum för asymmetriska hot- och terrorismstudier (vid FHS)	<i>Eng. Center for Asymmetric Threat Studies</i>
CDIAC		<i>Eng. Carbon Dioxide Information Center</i>
CPI		<i>Eng. corruption perception index</i>
CSTO	Kollektiva säkerhetsavtalsorganisationen	<i>Eng. Collective Security Treaty Organization</i>
CWC	Kemiska vapenkonventionen	<i>Eng. Chemical Weapons Convention</i>
DA	Strategiska bombflyget	<i>Ry. Dalnaja aviatsija</i>
DARPA		<i>Eng. Defense Advanced Research Projects Agency</i>
ERA	Europeiska forskningsområdet	<i>Eng. European Research Area</i>
ESPO		<i>Eng. Eastern-Siberia-Pacific Ocean Pipeline</i>
EST	Europeiskt säkerhetsavtal (ryskt utkast)	<i>Eng. European Security Treaty</i>
ESU TZ	Taktiskt ledningssystem	<i>Ry. Jedinaja sistema upravlenija taktitsjeskogo zvena</i>
EU	Europeiska unionen	
EU-27	Europeiska unionens 27 medlemsstater	
Eurasec	Euroasiatiska ekonomiska unionen	<i>Eng. Eurasian Economic Community</i>
FASIE	Stiftelsen för stöd till små innovativa företag	
FDI	Utländska direktinvesteringar	<i>Eng. foreign direct investment</i>
FFI		<i>Forsvarets forskningsinstitut</i>
FHS	Försvarshögskolan	
FN	Förenta nationerna	
FOM	Fonden för opinion i samhället	<i>Ry. Fond obsjtjestvennogo mnenija</i>
FoU	Forskning och utveckling	

ⁱ Exklusive t.ex. projektbenämningar på militär materiel och namn på företag.

		Anm.
FRPC	Federalt forsknings- och produktionscentrum	
FSB	Federala säkerhetstjänsten	<i>Ry. Federalnaja sluzjba bezopasnosti</i>
G8	Grupp av åtta ledande industriländer (Frankrike, Italien, Japan, Kanada, Ryssland, Storbritannien, Tyskland och USA)	
GBI	Missilförsvarskoncept (Bush)	<i>Eng. Ground Based Interceptor</i>
GOZ	Statliga försvarsmaterielbeställningen	<i>Ry. Gosudarstvennyj oboronnyj zakaz</i>
GPV	Statliga beväpningsprogrammet	<i>Ry. Gosudarstvennaja programma vooruzhenija</i>
IAEA	Internationella atomenergiorganet	<i>Eng. International Atomic Energy Agency</i>
ICBM	Interkontinental ballistisk robot	<i>Eng. Inter-Continental Ballistic Missile</i>
IEA		<i>Eng. International Energy Agency</i>
IFC		<i>Eng. International Finance Corporation</i>
IISS		<i>Eng. The International Institute for Strategic Studies</i>
INDEM	Regionala samhällsfonden	<i>Ry. Regionalnyj obsjtjestvennyj fond</i>
INSOR	”Informationsteknologi för demokratin”	<i>”Informatika dlja demokratii”</i>
ISAF	Institutet för modern utveckling	<i>Ry. Institut Sovremennogo Razvitija</i>
		<i>Eng. International Security Assistance Force</i>
ISTC	Den internationella säkerhetsstyrkan i Afghanistan	<i>Eng. International Science and Technology Centre</i>
KPI	Konsumentprisindex	
KPRF	Ryska Federationens kommunistparti	<i>Ry. Kommunistitjeskaja partija Rossijskoj Federatsii</i>
LDPR	Rysslands liberaldemokratiska parti	<i>Ry. Liberal-demokratitjeskaja partija Rossii</i>
LNG		<i>Eng. Liquefied natural gas</i>
md	Miljarder	
MD	Militärdistrikt	
MIRV	[Robotar med] flera stridsspetsar	<i>Eng. Independently targetable Reentry Vehicles</i>
MW	Megawatt	
Nato		<i>Eng. North Atlantic Treaty Organisation</i>
NAK	Nationella antiterrorkommittén	<i>Ry. Natsionalnyj antiterroristitjeskij komitet</i>
NCP	Nationella kontaktpunkter	<i>Eng.</i>
NGO	Icke statlig organisation	<i>Eng. non-government organisation</i>
NKVD	Sovjetunionens säkerhetstjänst 1934–1946	<i>Ry. Narodnyj kommissariat vnytrennich del</i>
NPS		<i>Eng. New Policies Scenario</i>
NUPI	Norska utrikespolitiska institutet	<i>No. Norsk Utenrikspolitisk Institutt</i>

		Anm.
OECD		<i>Eng. Organisation of Economic Co-operation and Development</i>
OPCW		<i>Eng. Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons</i>
OPK	Försvarsindustriella komplexet	<i>Ry. Oboronno-promyslennyj kompleks</i>
OS	Olympiska spelen	
OSK	Operativt-strategiskt kommando	<i>Ry. operativno-strategitjeskanja komandovanija</i>
OSS	Oberoende staters samvälde	
PAA	Missilförsvarskoncept (Obama)	<i>Eng. phased adapted approach</i>
Parnas	Partiet för folklig frihet	<i>Ry. Partija narodnoj svobody</i>
PPBS	Am. planerings- och budgetsysteem för materielsanskaffning	<i>Eng. Planning, Programming, and Budgeting System</i>
PPP	Köpkraftsparitet	<i>Eng. purchasing power parity</i>
PSA	Partnerskaps- och samarbetsavtalet (mellan Ryssland och EU)	
PVO	Luftförsvaret	<i>Ry. Protivo-vozdušnaja oborona</i>
RAN	Ryska vetenskapsakademien	<i>Ry. Rossijskaja akademija nauk</i>
RFBR	Ryska stiftelsen för grundforskning	<i>Eng. Russian Foundation for Basic Research</i>
RFH	Ryska stiftelsen för humaniora	<i>Eng. Russian Foundation for the Humanities</i>
Roskosmos	Ryska rymdstyrelsen	<i>Ry. Federalnoje kosmitjeskoje agenstvo</i>
Rosstat	Ryska statistikmyndigheten	<i>Ry. Federalnaja sluzjba gosudarstvennoj statistiki</i>
RUR	Rubler (Ryssland)	<i>Eng. Russian roubles</i>
SCO		<i>Eng. Shanghai Cooperation Organisation</i>
SIPRI		<i>Eng. Stockholm International Peace Research Centre</i>
SLBM	Ubåtsbaserad ballistisk robot	<i>Eng. Submarine Launched Ballistic Missile</i>
START	Strategiskt nedrustningsavtal	<i>Eng. Strategic Arms Reduction Treaty</i>
STCU		<i>Eng. Science and Technology Center Ukraine</i>
toe	ton oljeekvivalenter	<i>Eng. tons of oil equivalent</i>
SVOP	Rådet för utrikes- och försvarspolitik	<i>Ry. Sovet po vnesnej i oboronnoj politiki</i>
TWh	Terrawattimmar	
UAV	Obemannad flygfarkost	<i>Eng. unmanned aerial vehicle</i>
USD	Dollar (USA)	
VDV	Luftlandsättningstrupperna	<i>Ry. Vojenno-desantnyje vojska</i>
VKO	Luft-rymdförsvaret	<i>Ry. Vozdušnaja kosmitjeskaja oborona</i>
VTa	Militära transportflyget	<i>Ry. Vojenno-transportnaja aviatsija</i>
VTsIOM	Allryskt centrum för att studera allmänna opinionen	<i>Ry. Vserossijskij centr dlja izutjenija obsjtjestvennogo mnenija</i>
VVS	Luftstridskrafterna	<i>Ry. Vojenno-vozdušnyje sily</i>
WHO	Världshälsoorganisationen	<i>Eng. World Health Organisation</i>
WTO	Världshandelsorganisationen	<i>Eng. World Trade Organisation</i>

Innehållsförteckning

1. Rysk militär förmåga i ett tioårsperspektiv – slutsatser	19
<i>Carolina Vendil Pallin</i>	
2. Inledning	27
<i>Carolina Vendil Pallin</i>	
2.1 Syfte och frågeställningar	28
2.2 Avgränsningar	29
2.3 Metod	30
2.4 Arbetets genomförande	32
2.5 Rapportens struktur	35
2.6 Källor	37
3. Strategiska dokument och beslutsfattande	41
<i>Carolina Vendil Pallin</i>	
3.1 Strategiska och styrande dokument	41
3.2 Presidenten, regeringen och Säkerhetsrådet	51
3.3 Strategiska dokument och beslutsfattande i ett tioårsperspektiv	54
4. Utrikespolitik	57
<i>Jakob Hedenskog</i>	
4.1 Ryssland och Oberoende staters samvälde	58
4.2 Ryssland och Europeiska unionen	61
4.3 Ryssland, Östersjöregionen och Arktis	62
4.4 Ryssland, USA och Nato	64
4.5 Ryssland och Asien	66
4.6 Ryssland, Nordafrika och Mellanöstern	68
4.7 Rysk utrikespolitik i ett tioårsperspektiv	70
5. Inrikespolitik	75
<i>Carolina Vendil Pallin och Jakob Hedenskog</i>	
5.1 Det politiska systemet och demokrati i Ryssland	75
5.2 Civilt samhälle, media och internet	80
5.3 Det politiska systemet: effektivitet och funktion som kanal mellan medborgare och makthavare	85
5.4 Nordkaukasiens roll i rysk politik	88
5.5 Inrikespolitisk utveckling bortom 2012	92
6. Ekonomi	99
<i>Susanne Oxenstierna</i>	
6.1 Rysslands ekonomiska utveckling 2000–2010 i ett globalt perspektiv	100
6.2 Inriktningen för den ekonomiska politiken 2012–2014	104
6.3 Demografiska utmaningar	107
6.4 Strukturella hinder	111
6.5 Moderniseringspolitiken	114
6.6 Rysslands ekonomi och modernisering i ett tioårsperspektiv	117

7. Energistrategi	125
<i>Susanne Oxenstierna och Jakob Hedenskog</i>	
7.1 Energisektorns utveckling	126
7.2 Utvecklingen inom fossila bränslen	130
7.3 Övriga energislag	132
7.4 Exporttrutter	134
7.5 Rysslands internationella energirelationer	137
7.6 Rysk energi ett tioårsperspektiv – drivkrafter och risker	141
8. Försvarsekonomi	147
<i>Susanne Oxenstierna och Bengt-Göran Bergstrand</i>	
8.1 Försvarsbudgetens och försvarsutgifternas storlek och sammansättning	148
8.2 Materielanskaffningen	152
8.3 Personalkostnader	159
8.4 Prognoser av försvarsutgifterna fram till 2020	163
8.5 Försvarsekonomi i ett tioårsperspektiv	164
9. Försvarsindustri	169
<i>Fredrik Westerlund</i>	
9.1 Politisk styrning av försvarsindustrin	170
9.2 Försvarsindustrins struktur	174
9.3 Personal och produktionsmateriel	177
9.4 Försvarsmaterielleveranser till Väpnade Styrkorna	179
9.5 Rysk vapenhandel 2006–2010	186
9.6 Rysk försvarsindustri i ett tioårsperspektiv	191
10. Forskning och utveckling	197
<i>Roger Roffey</i>	
10.1 FoU - institutionella reformer	198
10.2 Internationellt samarbete och industrispionage	203
10.3 FoU inom nanoteknologi, bioteknik och kärnkrafts-teknik	204
10.4 Analys av det civila forskningssystemet	206
10.5 Konsekvenser för militär FoU – beroendet av den civila sektorn.	208
10.6 Forskning och utveckling i ett tioårsperspektiv	210
11. De Väpnade Styrkorna	215
<i>Märta Carlsson och Johan Norberg</i>	
11.1 Reformeringen av de Väpnade Styrkorna 2008–2011	216
11.1.1 Organisation och ledning ⁷	218
11.1.2 Personal	219
11.2 Utvecklingen i de Väpnade Styrkorna	222
11.2.1 Markstridskrafterna	222
11.2.2 Luftlandsättningsgrupperna	226
11.2.3 Luftstridskrafterna ⁷⁴	227
11.2.4 Luft- och rymdförsvarstrupperna	232
11.2.5 Marinstridskrafterna	233
11.2.6 Uthållighet och rörlighet	236
11.3 Övningsverksamhet	237
11.4 Rysslands konventionella militära förmåga 2020	239

12. Massförstörelsevapen	249
<i>Fredrik Westerlund och Roger Roffey</i>	
12.1 Kärnvapen och strategisk förvarning	250
12.1.1 Strategisk kontext	250
12.1.2 Rysk kärnvapendoktrin	252
12.1.3 Kärnvapenförband, -arsenal och anskaffningsplaner	254
12.1.4 Övningsverksamhet med kärnvapenförbanden	260
12.1.5 Strategisk förvarning	261
12.2 Efterlevnaden av den Kemiska vapenkonventionen och destruering av kemiska vapen	262
12.3 Efterlevnaden av den biologiska och toxinvapenkonventionen	264
12.3.1 Internationella stödprogram	266
12.4 Massförstörelsevapen i ett tioårsperspektiv	267
Källförteckning	275
Annex – kapitel 6 – Ekonomi	317
Annex – kapitel 7 – Energistrategi	321
Annex – kapitel 8 – Försvarsekonomi	323
Annex – kapitel 11 – De Väpnade Styrkorna	325

Figurförteckning

Figur 5-1 Internetanvändning i Ryssland 2003–2011 enligt FOM	82
Figur 5-2 Stöd för samhällsinstitutioner 2004 och 2011 enligt opinionsundersökningsföretaget Romir70	87
Figur 6-1 BNP-tillväxt i Ryssland och valda länder 2000–2010; <i>index 2000=100</i>	101
Figur 6-2 BNP per capita i Ryssland och valda länder 2000–2010; <i>USD PPP</i>	101
Figur 6-3 Kapitalbildning i Ryssland och Kina 2000–2009; <i>miljarder USD, löpande värde och andel av BNP (%)</i> *	102
Figur 6-4 Ingående FDI till Ryssland och Kina; <i>miljarder USD, löpande värde och andel av BNP (%)</i> *	104
Figur 6-5 Procentuell befolkningsförändring i valda länder 2005–2025; <i>procent av hela befolkningen 2005</i>	107
Figur 6-6 Befolkningsprognos 2010–2030; <i>miljoner personer</i>	109
Figur 6-7 Prognos för män och kvinnor i förvärvsår (15–64 år) 1985–2040; <i>miljoner fram till 2040</i>	109
Figur 6-8 Prognos av ryska BNP fram till 2020; <i>miljarder USD</i>	118
Figur 7-1 Rysslands inhemska energiproduktion och den totala (inhemsk och export) konsumtionen av rysk energi per energislag 2000–2010; <i>miljoner ton oljeekvivalenter</i>	127
Figur 7-2 Inhemsk konsumtion och energimix 2008 och 2020 i valda länder enligt IEA:s ”New Policies Scenario” (NPS; <i>miljoner ton oljeekvivalenter</i> .	127
Figur 7-3 Utsläpp av koldioxid i valda länder 1996 och 2000–2009, miljoner ton	129
Figur 7-4 Jämförelser mellan Energistrategins scenarier (ES) och IEA:s NPS över rysk inhemsk energikonsumtion och energiexport 2008–2030; <i>miljoner ton oljeekvivalenter</i> .	129
Figur 8-1 Försvarsutgifternas andel av BNP i valda länder 2000–2009 och skattning av Rysslands andel till 2014*; <i>procent av BNP</i>	149
Figur 8-2 Försvarsutgifterna 2000–2009 i valda länder; <i>miljarder USD: löpande priser</i>	149
Figur 8-3 Fördelning av de totala försvarskostnaderna enligt Rysslands rapportering till FN; <i>miljoner RUR, löpande priser</i> .	151
Figur 8-4 Försvarsbudgeten och materielanskaffningen 2000–2013; <i>procent av BNP</i>	153
Figur 8-5 Materielanskaffningens sammansättning 2009–2013; <i>miljarder RUR, löpande priser</i>	159
Figur 8-6 Åldersgruppen män 18-år 2000–2027; <i>tusen personer</i>	160
Figur 8-7 Prognos av Rysslands försvarsutgifter fram till 2020 med olika antaganden om BNP-tillväxt och försvarsutgifternas andel av BNP; <i>miljarder USD</i>	164
Figur 9-1 Rysk vapenexport och inhemsk materielanskaffning (GOZ) 2003–2010, md USD.	171
Figur 9-2 Ryska vapenöverföringar 2000–2010, totalt samt per mottagande länder Värden i ”SIPRI Trend Indicator Values”, motsvarande miljoner USD, 1990 års värde	188

Figur 9-3 Ryska vapenöverföringar 2006–2010 per mottagande länder Värden i "SIPRI Trend Indicator Values", motsvarande miljoner USD, 1990 års värde	189
Figur 9-4 Ryska vapenöverföringar 2006–2010 per vapensystem Värden i "SIPRI Trend Indicator Values", motsvarande miljoner USD, 1990 års värde	190
Figur 10-1 Jämförelse av utgifterna för FoU i USA, Storbritannien, EU 27, Kina, Ryssland, och Indien som andel i procent av BNP.	201
Figur 10-2 De totala utgifterna för FoU i löpande priser angivna i miljarder USD.	201
Figur 11-1 Översikt över Rysslands fyra militärdistrikt 2010 samt konventionella styrkor 2008–2011	217
Figur 12-1a Trenddiagram över ryska strategiska kärnvapenbärare, 2000–2010 och prognos till 2025	255
Figur 12-1b Trenddiagram över ryska strategiska kärnvapenstridsspetsar (på bärare), 2000–2010 och prognos till 2025	256
Figur A6-1 Ekonomisk tillväxt i procent Ryssland och valda länder 2000–2010	317
Figur A7-1 Jämförelse av faktisk och prognosticerad efterfrågan på primär energi 2008–2035, valda länder; <i>miljoner ton oljeekvivalenter (toe)</i>	321
Figur A8-1 Försvarsutgifterna 2000–2009 i valda länder; <i>miljarder USD</i>	323
Figur A8-2 De totala försvarsutgifternas sammansättning som andelar av de totala beräknade försvarsutgifterna i den federala budgeten 2009.	323

Tabellförteckning

Tabell 2-1 Tidsplan för studien om rysk militär förmåga	32
Tabell 2-2 Institutioner och personer som besöktes i Moskva i maj 2011	33
Tabell 2-3 Ansvarsfördelning inom projektet för studien Rysk militär förmåga 2011	35
Tabell 3-1 Ryska Säkerhetsrådets lista över dokument som rör Rysslands säkerhet	42
Tabell 3-2 Formell hierarki för ryska lagar, dekret och förordningar	47
Tabell 3-3 Dokument antagna av Duman och regeringen eller enskilda ministerier	49
Tabell 3-4 Presidenten linjetal och budgetskrivelser	50
Tabell 3-5 Ministerier och myndigheter som lyder under presidenten	52
Tabell 3-6 Ständiga medlemmar i ryska Säkerhetsrådets i oktober 2011	53
Tabell 5-1 Presentation av ryska partier inför parlamentsvalet den 4 december 2011	77
Tabell 5-2 Levadacentrum: "Har ni hört talas om 'Allryska folkfronten', som nu skapas runt Enade Ryssland på initiativ av Vladimir Putin?"	79
Tabell 5-3 Levadacentrum: "Hur förhåller Ni er till skapandet av 'Allryska folkfronten'?"	79
Tabell 5-4 Försvagade institutioner och dess substitutioner	87
Tabell 6-1 Ekonomisk utveckling 2011–2014; <i>procent & USD</i>	105
Tabell 6-2 Hinder för innovationer i småföretag 2010	114
Tabell 7-1 Genomsnittliga gaspriser och volymer av rysk gasexport till olika länder 2010; USD per tusen kubikmeter; miljarder kubikmeter	138

Tabell 8-1 Försvarsministeriets materielanskaffningsbudget i 2010–2013; <i>löpande priser, miljarder (md) RUR och USD.</i>	155
Tabell 8-2 Sammanställning över känd beställd materiel 2007–2010 och materielanskaffning till Väpnade Styrkorna i Beväpningsprogrammet-2020.	157
Tabell 8-3 Beräknade löner och penningförmåner i reformeringen av de Väpnade Styrkorna; <i>miljoner rubler (RUR) och procent.</i>	161
Tabell 8-4 Militärens totala löner och penningförmåner 2011–2016; <i>miljoner RUR; procent</i>	161
Tabell 9-2 Ranking av ryska försvarsindustriföretag (försäljningsintäkter) för 2010	175
Tabell 9-1 De fem största ländernas andel av försvarsmaterielförsäljning för de 100 största försvarsindustriföretagen 2009 (SIPRI)	175
Tabell 9-3 Leveranser till Väpnade Styrkorna 2007–2010	180
Tabell 10-1 Sammanställning av ett antal federala riktade program som behandlar vetenskap och teknik.	199
Tabell 10-2 Planerad fördelning av budgeten för federala målprogrammet prioriterade områden för FoU 2007–13 i miljarder RUR.	199
Tabell 11-1 Antal förband inom Väpnade Styrkorna 2008 och planerat antal 2012	219
Tabell 11-2 Bemanningens struktur enligt ursprungliga och reviderade planer	220
Tabell 11-3 Markstridskrafternas övergripande materielinnehav (utvalda system)	222
Tabell 11-4 Möjlig fördelning av Markstridskrafternas brigader i militärdistrikten	224
Tabell 11-5 Rysslands innehav av militära flygplan 2005, 2008 och 2010	228
Tabell 11-6 Marinstridskrafternas fartygsinnehav 2007 och 2010	235
Tabell 12-1 Kärnvapenarsenaler, januari 2011	255
Tabell 12-2 Rysslands strategiska offensiva vapen 2010 (2007 inom parentes)	257
Tabell 12-3 Rysslands taktiska kärnvapen 2010 (2007 inom parentes)	259
Tabell 12-4 Patrulleringsuppdrag med strategiska robotubåtar	260
Tabell A6-1 Federal budget 2011–2014; <i>md RUR och procent</i>	318
Tabell A6-2 Prognoser över BNP utvecklingen 2007–2020	319
Tabell A6-3 Tillväxtindikatorerna i programmet "Ryssland 2020"	319
Tabell A7-2 Jämförelser mellan Energistrategins scenarier - L-låg och H-hög - och IEA:s NPS över rysk inhemsk energikonsumtion och energiexport 2008–2030;	321
Tabell A8-1 Försvarsministeriets materielanskaffning som andel av försvarsbudgeten 2000–2013; <i>procent.</i>	324
Tabell A8-2 Försvarsutgifterna 2010–2020 under olika antaganden om BNP-tillväxt och andel av BNP	324
Tabell A11-1 Bedömning av 55 insatsbrigaders behov av pansarskyttefordon och stridsvagnar (40 bemannade; 15 förrädsställda)	325
Tabell A11-2 Översikt över brigader	327
Tabell A11-2 Översikt över några beställningar av nya/moderniserade flygplan 2011 (flygplan som 2011 kan bedömas vara moderna 2020)	330
Tabell A11-3 Materiell förnyelse av Militära transportflyget	334

Kartor

Karta 1 Nordkaukasien	89
Karta 2 Rysslands oljeledningar västerut	134
Karta 3 Rysslands gasledningar västerut	136
Karta 4 Rysslands olje- och gasledningar österut	139

Boxar

Box 6-1 Inriktningen av den ekonomiska politiken 2012–2014	106
Box 6-2 Medvedevs tiopunktsprogram för ett förbättrat investeringsklimat	116

1. Rysk militär förmåga i ett tioårsperspektiv – slutsatser

Carolina Vendil Pallinⁱ

Ryssland avser att öka sin försvarsbudget även i relativa termer och det finns en tydlig intention att öka den konventionella förmågan. Om den ryska politiska och militära ledningen lyckas driva denna process framåt kan landets sammantagna militära förmåga komma att höjas avsevärt redan fram mot år 2020. De Väpnade Styrkor som då kommer ut på andra sidan processen kommer att se annorlunda ut jämfört med dem Ryssland förfogade över i Georgienkriget 2008. Ryssland har inlett en process där förmågan till massmobilisering gradvis minskas till förmån för att skapa ett försvar som är mindre, men som snabbare kan reagera på de militära utmaningar som Ryssland förutser, ett snabbinsatsförsvar. Rysslands militära förmågeutveckling kommer dock att vara beroende av ekonomiska, inrikespolitiska, demografiska och industriella faktorer, utöver de rent militära.

*Planer på att öka
den konventionella
militära förmågan*

Ryssland kommer i ett tioårsperspektiv att vara fortsatt beroende av kärnvapen – såväl strategiska som taktiska – för sin militära säkerhet. Under de närmaste två till fem åren kommer Rysslands konventionella Väpnade Styrkor fortsatt att befinna sig i ett tillstånd där omstrukturering av organisationen och utveckling av ny förmåga står i fokus. Därmed kan Rysslands konventionella militära förmåga komma att gå ned under en övergångsperiod då man ändrar de strukturella förutsättningarna för att på sikt bygga en effektivare organisation och därmed en större militär förmåga.

*Fortsatt beroende
av kärnvapen*

Dessa slutsatser diskuterar rysk militär förmåga utan att jämförelser görs med andra länders eventuellt minskande eller ökande förmåga. Inte heller görs några antaganden vad gäller intentioner och inga scenarier diskuteras.

Det är värt att notera att Ryssland verkar ha gett sig in i en reformprocess utan en detaljerad färdplan. Till exempel finns indikationer på att den militära strategin för en eventuell konfrontation med Väst eller med Kina är under utarbetande, liksom den för insatser i Kaukasien och Centralasien. Det är en förklaring till varför man kunnat iaktta tvära kast. Det är också tydligt att Ryssland är långt ifrån att lösa rekryteringsfrågan. Trots betydande tillskott i form av ökningar av försvarsbudgeten tyder allt på att reformeringen fortfarande är underfinansierad. Inte minst kommer personalkostnaderna att öka om de uttalade målen ska uppfyllas. För att full ut nå dithän planerna för reformeringen av de Väpnade Styrkorna anger så krävs en grundläggande omstrukturering av försvarsindustrin, en lösning på personalfrågan och bättre styrning och uppföljning av verksamheten överlag.

*Reformplanerna
anpassas efterhand*

ⁱ Med bidrag från samtliga huvudförfattare, Märta Carlsson, Jakob Hedenskog, Johan Norberg, Susanne Oxenstierna, Roger Roffey och Fredrik Westerlund.

*Icke-militära
faktorer*

Rysslands framtida militära förmåga bestäms av en rad faktorer varav endast en del är rent militära. För det första bestäms den av den politiska viljan och förmågan att slutföra den omstrukturering och reformering som inleddes hösten 2008. Helt avgörande i detta avseende kommer vara om landets politiker prioriterar de Väpnade Styrkorna samt om Ryssland förmår att skapa effektiva mekanismer för uppföljning och granskning av hur reformerna genomdrivs. För det andra kommer den ekonomiska basen för försvarsekonomin att sätta ramarna för ambitionerna både vad gäller materielanskaffning och personalrekrytering. Försvarsbudgeten ökas, men tillväxten i bruttonationalprodukten (BNP) kommer att vara bestämmande för tillgängliga medel i absoluta termer.

För det tredje bestäms Rysslands ekonomiska och försvarsindustriella utveckling i betydande utsträckning av landets förmåga att gradvis utvecklas från en enbart råvaruexporterande mot en delvis innovationsdriven ekonomi där företagande, forskning och utveckling stimuleras. För det fjärde kommer den demografiska utvecklingen och hälsoläget att sätta gränser för vilken personal de Väpnade Styrkorna kan rekrytera i framtiden, både avseende kvalitet och kvantitet. Slutligen kommer Ryssland, trots ambitionen att öka försvars- och säkerhetsutgifterna, att behöva koncentrera sina resurser till de områden där de behövs i första hand. Ju fler hot Ryssland upplever sig ha omkring sig och inom landet, desto tunnare kommer de militära resurserna för att bekämpa dessa hot att behöva spridas över landet och längs gränserna samt i utlandet. Förbandens rörlighet blir därmed en central fråga.

*Politisk vilja och
uthållighet*

Under åren 2008–2011 fanns en tydlig politisk vilja att genomdriva grundläggande förändringar inom de Väpnade Styrkorna. Försvarsminister Anatolij Serdjukov drev förändringsprocessen med politiskt stöd från både presidenten och regeringen. Stora ekonomiska resurser har avsatts för att på sikt modernisera den överlag gamla materielen, men även för att förbättra personalens villkor. Bestående politisk vilja och engagemang samt fortsatt stora ekonomiska satsningar är viktiga förutsättningar för att omdaningen ska lyckas och på sikt kunna skapa förutsättningar för att öka den militära förmågan. Bristande transparens rörande budgetar och styrdokument fortsätter att försvåra en mer exakt bedömning av utvecklingen, men också genomförandet av reformplanerna.

Inför valen till Duman i december 2011 och till presidentposten i mars 2012 tycks dock takten i reformeringen av de Väpnade Styrkorna ha mattats av väsentligt. Att ta ytterligare politiskt kostsamma beslut, som t.ex. att åter förlänga värnplikten till två år istället för ett är inte politiskt gynnsamt i en valkampanj. Den ryska opinionen är kluven och tenderar att stödja upprätthållandet av en stark armé samtidigt som den är emot att någon närstående inkallas. En övervägande majoritet av opinionen ser också valen som en formalitet där Vladimir Putins starka ställning åter bekräftas snarare än som ett tillfälle att ställa den politiska ledningen till ansvar.

*Politisk stabilitet
inte längre
självklar*

Reformeringen av de Väpnade Styrkorna är långt ifrån i hamn i och med den omstrukturering som inleddes 2008. Frågan är vilken prioritet militära

reformer får efter presidentvalet 2012 i jämförelse med andra nödvändiga men politiskt kostsamma åtgärder för att effektivisera ekonomin och investera i en vittrande infrastruktur från sovjettiden. I en situation där såväl Putins som Enade Rysslands opinionssiffror dalar och förtroendet för statens institutioner eroderas, torde viljan att undvika politiska oroligheter och utmaningar mot det politiska systemets stabilitet vara betydande. Under hösten 2011 var det tydligt att en betydande andel av befolkningen, främst medelklassen i storstäderna, har blivit väsentligt mer politiskt aktiv och kritisk, både på internet och vad gäller benägenhet att aktivt demonstrera. Den politiska stabiliteten framstod inte längre som självklar. Den inrikespolitiska situationen och den politiska ledningens självförtroende efter valen torde därmed få avgörande konsekvenser för hur och i vilken takt framtida reformer av de Väpnade Styrkorna genomförs.

I bedömningen av rysk militär förmåga 2008 konstaterades att de Väpnade Styrkorna trots ökad resurstilldelning fortfarande hade stora problem vad gällde personal och material. Det återstod fortfarande att se om de nya reformer som lanserades skulle ha större framgång än tidigare försök. Under 2011 stod det klart att den reformprocess som inleddes 2008 hade lett till den största omstruktureringen av de konventionella Väpnade Styrkorna sedan andra världskriget. En radikal minskning av antalet förband och officerare skedde redan under 2008–2009 och förband, materiel och personal koncentrerades till färre orter. I och med dessa förändringar inleddes också en process där förmågan till massmobilisering gradvis minskas till förmån för en organisation där tyngdpunkten kommer att ligga på ett snabbinsatsförsvar. För att nå fram till en organisation som bättre kan möta framtida konflikters snabbare förlopp, t.ex. som de som kunnat ses i tidigare sovjetrepubliker, ersattes de gamla divisionerna och regementena med mer kompakta brigader med en tänkt större förmåga att agera autonomt och uthålligt i högre utsträckning än tidigare. Ambitionen är att införa effektivare system för ledning, samband och verkan och t.ex. datoriserade ledningssystem även inom taktiska förband. Det finns även en strävan att öka förmågan till gemensamma operationer.

*Omstruktureringen
av de Väpnade
Styrkorna*

En väsentlig aspekt av reformprogrammet är ambitionen att sjuttio procent av all materiel ska vara ”modern” år 2020. Avskaffandet av kaderförband parat med en koncentration av befintlig materiel till de förband som finns kvar i den nya organisationen kommer automatiskt hjälpa Försvarsministeriet att nå en bit på vägen mot detta mål, men sjuttio procent är en hög siffra. Under 2011 stod det klart att den plan som upprättats för leverans av materiel till de Väpnade Styrkorna 2010 inte hade uppfyllts. Den statliga upphandlingen av materiel har genomgått en rad omorganisationer allt sedan början på 1990-talet, men Försvarsministeriet har ändå inte fått bukt med korruptionen. Omkring tjugo procent av medlem bedöms försvinna i processen. Materielanskaffningen omfattas av sekretess och utan att tillräcklig insyn beviljas ens de statliga kontrollorganen är det tveksamt om den kan effektiviseras framöver.

*Modernisering av
materiel*

Således är det osäkert om Ryssland kommer att nå upp till målet att modernisera sjuttio procent av materielen även med den avsevärda ökning av försvarsutgifterna som aviserats, från 2,9 procent av BNP 2011 till 3,4 procent 2013 och lejonparten

*Finansieringen
är beroende av
landets ekonomiska
bas*

av ökningen ska gå till materielanskaffning. Här kommer också nivån på BNP och Rysslands förmåga att modernisera sin ekonomi att ha en betydande inverkan på utrymmet för materielanskaffning och andra kostsamma reformåtgärder inom de Väpnade Styrkorna. Ryssland hade 2011 tagit sig ur den ekonomiska kris som rådde 2008–2009 och uppnådde en BNP-tillväxt på cirka fyra procent. Under den kommande tioårsperioden riskerar dock Ryssland att halka ytterligare i den internationella konkurrensen om inte en rad strukturförändringar vidtas och statens ekonomiska styrning moderniseras samt rättssamhället avsevärt stärks. Dmitrij Medvedev har karakteriserat investeringsklimatet som dåligt och att förbättra detta är en nödvändig förutsättning för att Rysslands ekonomi ska komma att tillhöra de konkurrenskraftiga i internationell jämförelse. Ett mäktigt hinder på vägen utgörs av den omfattande korruptionen och det svaga rättssystemet. Det finns inget som tyder på att Ryssland kommer tillrätta med dessa problem inom en nära framtid. Dessutom riskerar det underfinansierade pensionssystemet att få en destabiliserande effekt på statens finanser om det inte anpassas till den demografiska och ekonomiska utvecklingen de närmaste åren.

*Energiexport för
att säkra den
ekonomiska basen*

Statsbudgeten och därmed finansieringen av de Väpnade Styrkorna kommer även fortsatt att vara beroende av Rysslands exportinkomster. Energisektorn kommer under överskådlig framtid att vara Rysslands främsta exportindustri och är även den i stort behov av investeringar och teknisk förnyelse. Exporten behöver dessutom diversifieras för att på sikt minska beroendet av Europa. Energisektorn liksom den övriga industrin behöver på tio års sikt stora investeringar, teknisk förnyelse och modernisering för att arbeta effektivt och konkurrenskraftigt. Ryssland eftersträvar att diversifiera energiexporten mot Asien i syfte att nå största möjliga ”efterfrågesäkerhet”. Det innebär att den europeiska marknaden på sikt kommer att minska i betydelse jämfört med den snabbare växande asiatiska marknaden. Ryssland kommer att fortsätta använda energin som ett medel i sin utrikespolitik, men förutsättningar för att göra detta på längre sikt kommer successivt att förändras i takt med att ledningar som kringgår Ryssland tillkommer (t.ex. den nya gasledningen mellan Turkmenistan och Kina och en eventuell Nabucco-ledning i Svarta havet).

*Osäkert om FoU-
sektorn kan stödja
utvecklingen av
högteknologiska
vapensystem*

Om Ryssland håller fast vid principen att i möjligaste mån producera sin militära materiel inhemskt krävs på sikt inte bara en ökning av kvantiteten av levererad materiel utan även att industrin förmår att hinna ikapp och upprätthålla samma utvecklingstakt som de ledande nationerna. Det kommer att vara en förutsättning för att kunna inkorporera nya förmågor inom Väpnade Styrkorna. De grundläggande problem som finns inom rysk forskning och utveckling (FoU), som hög medelålder bland personalen, föråldrad utrustning samt inadekvata mekanismer för att styra forskningsmedel, kommer att påverka kvaliteten och möjligheten att utveckla nya högteknologiska avancerade och innovativa vapensystem negativt i ett tioårsperspektiv. Rysk forskning kan inte hävda sig i internationell konkurrens förutom inom vissa begränsade områden. Innovationssystemet är dessutom fortfarande outvecklat och den institutionella strukturen illa anpassad till marknaden. Finansieringen har styrts allt mer mot tillämpad forskning på bekostnad av nödvändig grundforskning och fram till 2020 planerar regeringen 2011 att fördubbla investeringarna inom FoU för att

nå en nivå på 2,5 till 3 procent av BNP. Ambitionerna är höga men utsikterna att uppnå de högt uppsatta målen får anses som små. Regeringen har tidigare inte varit framgångsrik i sina försök att modernisera forskningssektorn innefattande hela kedjan från grundforskning till färdig produkt. En väl utvecklad FoU-sektor är i ett långt perspektiv en nödvändig förutsättning för att Ryssland ska moderniseras och gå mot en innovationsdriven ekonomi.

Andelen av försvarsbudgeten som går till FoU kommer att falla från 22 procent 2010 till 16 procent 2013. De ökande försvarsanslagen kommer emellertid på sikt att delvis kompensera detta. Det finns uppskattningar om att så många som hälften av alla forskare arbetar inom försvarsindustrin och att runt 35–40 procent av FoU-kostnaderna har en militär inriktning. Samtidigt är frågan om den förmår producera internationellt efterfrågad försvarsmateriel i ett längre tidsperspektiv. Produktionskapaciteten har ökat vid flera företag, men problemen och utmaningarna för försvarsindustrin som helhet består. I förgrunden står en otydlig målbild och sedan länge påkallade strukturella reformer. Många företag är därtill i stort behov av modern produktionsmateriel och kompetent personal.

Allt tydligare tecken kan skönjas på att den ryska försvarsindustrin delas in i ett A- och ett B-lag. De gångna årens exportframgångar och den planerade ökningen av de statliga beställningarna fram till 2020 gynnar vissa företag, främst inom flyg-, fartygs- och luftvärnsbranscherna. Andra delar av den ryska försvarsindustrin är helt beroende av statligt stöd för sin överlevnad. Ryssland kommer att i ökande grad bli beroende av utländsk försvarsindustri för att klara sin försvarsmaterielförsörjning. Försvarsindustrisamarbeten och import kommer att stå för en allt större del av de statliga beväpningsprogrammen då den ryska försvarsindustrin inte av egen kraft kan tillverka hela bredden av efterfrågade vapensystem.

I reformarbetet krävs också avsevärt mer arbete för att nå fram till en lösning av personalfrågan inom de Väpnade Styrkorna. I bedömningen 2008 konstaterades att skillnaden mellan prioriterade och övriga förband inom de Väpnade Styrkorna hade ökat. För att inte åter hamna i en position där de består av ett A- och ett B-lag – men då i väsentligt mindre kostym – måste Försvarsministeriet hitta radikalt nya angreppssätt för att attrahera personal inte bara i tillräcklig mängd utan också personal som är begåvad, skicklig och vid god fysisk och psykisk hälsa. Under hösten 2011 var fortfarande ambitionen att Väpnade Styrkornas numerär skulle vara en miljon man samtidigt som flera bedömare fortsatt pekade på att 5–600 000 man skulle vara en mer realistisk ambition. Att beräkna antal man som ingår i Väpnade Styrkorna är nästan omöjligt utifrån officiella siffror och uttalanden. Helt klart bestod dock inte de Väpnade Styrkorna hösten 2011 av en miljon man utan högst 750–800 000 man.

*Oreformerad
försvarsindustri*

Med en värnpliktskull som kommer att pendla kring 650–700 000 man mellan 2011 och 2020 (varav många inte kan inkallas på grund av t.ex. hälsoskäl eller studier och en viss andel går till andra ministerier och tjänster) kommer Ryssland fortsatt att vara beroende av kontraktsanställda. Liksom för andra försvarsorganisationer i världen är det dock en dålig affär att utbilda

*Personalfrågan
är långt ifrån en
lösning*

kontraktsanställda soldater om dessa inte tjänstgör under en följd av år snarare än ett eller två. Samtidigt som den impopulära och politiska kostsamma värnplikten behövs för att bemanna en miljonarmé ger den förband med lägre förmåga och insatsberedskap. Ett renodlat insatsförsvar tarvar kontraktsanställda och en inriktning mot bara kontraktsanställda soldater skulle kunna komma att öka den militära förmågan, framför allt fram mot 2015–2020, men är inte ekonomiskt möjligt med nuvarande politiska prioriteringar.

*Militär strategi är
fortfarande under
utveckling*

Ryssland kommer fram till 2020 att fortsätta att kombinera ett mobiliseringsförsvar och ett insatsförsvar. Militärdoktrinen från 2010 innehöll skrivningar om mobilisering och ett värnpliktsbaserat mobiliseringssystem i någon form torde Ryssland komma att behålla. Dels för att kontraktsbemanning är dyrt, dels som en försäkring mot ett försämrat omvärldsläge som medför behov av större styrkor. Men doktrinen pekade även på framtida konflikters prägel av snabba förlopp samt vikten av effektiva system för ledning, samband och verkan. Reformeringens mål var tydligt – ett mer insatsberett försvar. Dess slutliga utformning, och därmed dess förmåga kunde inte bedömas då omdaning 2011 fortfarande pågick. Förband i ett insatsförsvar för ryska behov kunde se olika ut. Lättare förband för att strida med irreguljära förband behövdes för konflikter i Kaukasien. Tyngre förband med viss kvantitet var mer lämpade för att möta större konventionella styrkor som finns längs Rysslands gränser. En mer högteknologisk styrka kunde behövas för mer högteknologiska motståndare. Enligt ett uttalande av generalstabschefen Nikolaj Makarov i mars 2011 låg Ryssland tjugo år efter i utvecklingen av krigskonsten.

*Numerär är hög
relativt de flesta
grannstaterna*

Rysslands Väpnade Styrkor kommer även fortsatt att vara en stor krigsmakt jämfört med de flesta grannländers. Det kommer att vara fallet även om numerären skulle minska jämfört med dagens ambitioner och det finns all anledning att följa utvecklingen av ryska numerären jämfört med utvecklingen i Rysslands närområde. Samtidigt är det ryska territoriet vidsträckt och många angränsande regioner är potentiellt instabila. Att kunna möta samtliga hot och faror med militära medel är en kostsam och i längden ohållbar strategi – även om Ryssland når målet att reformera sina Väpnade Styrkor och utrusta dem med modern beväpning samt upprätthålla en hög beredskap. En möjlighet för Ryssland vore att bygga allianser där så är möjligt och på andra sätt reducera hotbilden för att slippa sprida militära resurser tunt över sitt enorma territorium. Detta ter sig dock avlägset och Rysslands drivande roll inom den Kollektiva säkerhetsavtalsorganisationen (CSTO) ökar snarare den militära bördan för landet åtminstone på kort sikt.

*Nordkaukasien
kommer fortsatt
att kräva militära
insatser*

Den mest akuta militära utmaningen Ryssland står inför är den i Nordkaukasien. Det finns två för Ryssland djupt oroande tendenser i dagens utveckling i denna region. Den ena är den geografiska spridningen av våldet till i princip hela det nordkaukasiska federala distriktet. Den andra är den pågående kulturella och politiska omorienteringen av de nordkaukasiska samhällena bort från Ryssland till förmån för Mellanöstern. Moskvas svar på dessa utmaningar är att införa mer kontroll och styrning, vilket dock bara ytterligare förvärrar våldet och ökar lokalbefolkningens alienering från Moskva. Även om de ryska styrkor

som finns baserade i Nordkaukasien främst utgörs av inrikestrupp och annan trupp som är underställda andra ministerier och tjänster än Försvarsministeriet, gör den överlag instabila situationen att de Väpnade Styrkorna kan komma att tas i anspråk i ökad utsträckning framöver. Förhållandevis stora förband är utgångsgrupperade i det för ryska förhållanden lilla området Nordkaukasien, vilket antyder vilka prioriteringar som görs i Moskva. Allt talar också för att Ryssland måste planera för en situation där de Väpnade Styrkorna riskerar att involveras i andra väpnade konflikter inom eller mellan stater i Sydkaukasien eller Centralasien.

Ryssland ser en rad hot och faror längs med i stort sett hela sin utrikes landgräns enligt officiella säkerhetspolitiska dokument och uttalanden. Natoutvidgningen pekas på som en militär fara i militärdoktrinen från 2010 och trots satsningar på att främja rysk modernisering kvarstår grundläggande motsättningar och retoriken är tidvis mycket konfrontatorisk. Ryssland kommer dock att fortsätta driva en utrikespolitik baserad på geopolitik och ekonomisk pragmatism. Moderniseringsprojektet har blivit ett medel att nå det mer traditionella målet med utrikespolitiken, dvs. att återupprätta Rysslands position som åtminstone en regional stormakt i den multipolära världsordningen i kontrast till en unipolär ordning med USA som ensam dominant. USA:s unilaterala militära agerande i t.ex. Irak och Afghanistan samt tidigare i Kosovo framhålls fortsatt som en fara. Det torde vara politiskt mycket svårt för Ryssland att ta avstånd från denna retorik och inte längre dimensionera de Väpnade Styrkorna för att möta ett hot från USA och Nato. Det finns heller inga tecken på en sådan förflyttning av positionerna inom utrikespolitiken.

Ryssland ser fortsatt på Nato och Väst med misstänksamhet

Inte heller i en sydlig eller östlig riktning tycks Ryssland se färre militära utmaningar framöver. I OSS-området, som är utrikespolitiskt prioriterat, har Ryssland återupprättat en del av den auktoritet som förlorades i och med «färgrevolutionerna». Moskva strävar efter att ytterligare stärka sitt inflytande i dessa länder genom bl.a. upprättandet av en tullunion, där Ryssland, Kazakstan och Vitryssland hittills ingår, samt genom att sträva efter att reformera CSTO, i syfte att möta de utmaningar som följer med den arabiska våren och Afghanistan efter 2014 främst i Centralasien. Ryssland är visserligen mån om sina goda relationer med Kina, men vill inte förpassas till att bli enbart en råvaruproducent till den snabbväxande jätten i söder. Skulle Kina komma att utgöra ett framtida hot mot Ryssland i någon utsträckning, t.ex. genom att expandera in i ryska Fjärran Östern, skulle Ryssland behöva se sig om efter allierade och förmodligen närma sig USA.

Även inom OSS-området och gentemot Kina ser Ryssland möjliga framtida militära utmaningar

Som nämndes inledningsvis kommer kärnvapen att ha en nyckelroll i rysk försvars- och säkerhetspolitik under de kommande tio åren. Ryssland kommer att behöva strategiska och taktiska kärnvapen som en försäkring inte minst under en period då de konventionella förbandens reformeras. Rysslands strategiska beredskap förblir sannolikt låg, men förmågan till insats med kärnvapen och potentialen till andraslagsförmåga kan upprätthållas trots en krympande arsenal. Ryssland behåller också den militära skyddsförmågan mot kemiska och biologiska vapen som får anses god även i ett längre tidsperspektiv. Det finns inga

Ryssland ser fortsatt behov av kärnvapen och har gott försvar mot C- och B-vapen

tecken på kort eller lång sikt på ökad öppenhet inom de biologiska och kemiska områdena. Officiellt försäkras att alla kemiska vapen kommer att vara förstörda 2015 och bedömningen är att det kommer att bli svårt men inte omöjligt. Då USA inte kommer att klara destruktionsen till 2015 kan fördröjningar förväntas även på rysk sida.

*Konventionella
militära förmågan
ökar efter perioden
2011–2015*

Rysslands konventionella förmåga torde ha minskat under 2008–2011 till följd av det genomgripande förändringsarbetet. Däremot tyder genomförda förändringar på en ansats att skapa strukturella förutsättningar att öka förmågan. Mellan 2011 och 2015 kommer de konventionella Väpnade Styrkorna främst att kunna användas för försvar av ryskt territorium samt för begränsade insatser i absoluta närområdet. Om reformeringen av de Väpnade Styrkorna är framgångsrik och Moskva når de mål man satt upp med denna, kommer förmågan till större operationer, på större geografiskt avstånd att öka gradvis efter 2015 liksom uthålligheten över tid. Den framväxande snabbinsatsförmågan torde komma att kompletteras av en mobiliseringsorganisation på runt 700 000 man. Den är avsevärt mindre än tidigare och kan ta ett år att mobilisera, men den är samtidigt en betydande potential för militär förmåga, på längre sikt.

Allt färre resurser i form av militära förband gör att strategisk rörlighet kommer att vara en central förmåga att prioritera för Moskva. Ledningsförmågan ökar gradvis om materielutvecklingen och övningsverksamheten fortsätter på minst den nivå som kunde iakttas 2008–2011. Förmågan att leda gemensamma operationer kommer att bli viktig för att hantera mångfacetterade hot. Dessutom kommer Ryssland att bli alltmer intresserat av samverkan med andra länder och då med en mindre börda på Ryssland, t.ex. inom ramen för CSTO. Den nedgång i Rysslands militära förmåga som kunde iakttas fram till 2008 är stoppad. År 2011 hade arbetet att skapa strukturella förutsättningar att stärka förmågan påbörjats. Återkommande stora övningar indikerar en hög ambition. Om reformarbetet lyckas kan den militära förmågan börja öka fram mot 2015 och i snabbare takt därefter. Troligen kan ytterligare organisationsförändringar komma att genomföras. Arbetet att förändra Rysslands Väpnade Styrkor är på intet sätt avslutat.

2. Inledning

Carolina Vendil Pallinⁱⁱ

I oktober 2008 inleddes en grundläggande reformering av Rysslands konventionella Väpnade Styrkor. Försvarsminister Anatolij Serdjukov angav tillkortakommanden i den militära insatsen under Georgienkriget i augusti 2008 som en anledning till reformeringen, men behovet av förändring och omstrukturering gick längre tillbaka än så. Rysslands konventionella Väpnade Styrkor behövde omvandlas till förband med hög beredskap som snabbt kunde sättas in i lokala krig och operationer. En stor mängd kaderförband, dvs. förband med materiel i förvar och hemförlovad personal, som först med flera månaders varsel kunde mobiliseras för storkrig med Nato (om ens då) var inte det som Ryssland främst behövde. Hösten 2008 inleddes således en process där förmågan till massmobilisering gradvis minskades till förmån för ett insatsförsvar. Det fanns också ett stort behov av att modernisera organisation, ledning, militärt tänkande, materiel och utbildning för att Ryssland skulle kunna utveckla nya förmågor och svara upp mot krav på rörlighet och effektivitet.

Ryssland och dess Väpnade Styrkor står således inför en betydande omställning och det finns en mängd frågor som behöver besvaras för att bättre förstå förutsättningarna för Ryssland att lyckas genomföra reformeringen enligt de planer som lanserats. Vilka är de ekonomiska förutsättningarna för att uppnå de högt uppsatta målen med omställningen och kan den inhemska försvarsindustrin leverera den materiel som kommer att krävas? Kommer den politiska viljan att genomdriva en reformering av de Väpnade Styrkorna att bestå och vilka militära hot kommer landets politiska ledning att prioritera framöver? Hur kan de Väpnade Styrkornas struktur, numerär och beväpning komma att se ut om tio år? Vilka förutsättningar skapar det för att utveckla Rysslands militära förmåga i vid bemärkelse? För att helt kort nämna några av de frågeställningar som behöver besvaras.

Eftersom reformerna initierades först 2008, finns en begränsad mängd studier i ämnet. Bland dem som ändå bör nämnas finns Roger McDermotts analyser samt hans bok *Reform of Russia's Conventional Armed Forces*, som ingående och insiktsfullt går igenom de reformer som hittills genomförts, vilka planerna är för framtiden samt vilka utmaningar som väntar. Dessutom har det ryska institutet CAST (Centre for Analysis of Strategies and Technologies) gett ut en studie, *Novaja armija Rossii* (Rysslands nya armé), med Michail Barabanov som redaktör. I *Novaja Armija Rossii*, har författare i en rad kapitel beskrivit utvecklingen inom de olika försvarsgrenarna och truppslagen. Vidare har Aleksej Arbatov och Vladimir Dvorkin författat en studie, *Novaja vojennaja reforma Rossii* (Rysslands nya militärreform) utgiven av Carnegie Moscow Center 2011. Samtliga dessa publikationer har varit viktiga som utgångspunkter för föreliggande studie för att bedöma utvecklingen inom Rysslands Väpnade Styrkor. Dessutom genomförde

ⁱⁱ Med bidrag från Susanne Oxenstierna.

FOI och Försvarshögskolan i oktober 2010 en internationell konferens om rysk militär utveckling. Samtliga konferensbidrag sammanställdes under 2011 till en bok av redaktörerna Roger McDermott, Bertil Nygren och Carolina Vendil Pallin och gavs ut i slutet av 2011 under titeln *The Russian Armed Forces in Transition*.

Denna studie använder sig av slutsatser från ovanstående publikationer, men har ett bredare angreppssätt och syftar dessutom att bedöma förutsättningarna för rysk militär förmåga i ett framtidsblickande perspektiv. Liksom tidigare bedömningar av rysk militär förmåga från FOI studeras därför även rysk utrikes- och inrikespolitik, den ekonomiska utvecklingen i stort samt demografisk utveckling. Även frågor om tillståndet inom rysk forskning och utveckling samt försvarsindustrin antas i denna studie vara gränssättande för hur Väpnade Styrkornas förmåga utvecklas på sikt.

I detta inledande kapitel presenteras studiens övergripande syfte, frågeställningar, avgränsningar och metod. Hur arbetet har genomförts beskrivs och rapportens disposition går igenom. Avslutningsvis diskuteras vissa aspekter vad gäller de källor som använts i studien.

2.1 Syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet med studien är att ge ett svar på hur rysk militär förmåga kommer att utvecklas i ett tioårsperspektiv. Utgångspunkten är *Rysk militär förmåga i ett tioårsperspektiv – ambitioner och utmaningar 2008* (härefter kallad bedömningen 2008) och relevant forskning på området (se ovan) som framkommit de senaste åren.¹

Ett grundläggande antagande i studien är att den militära förmågan påverkas av en rad faktorer förutom de rent militära. De politiska och ekonomiska prioriteringar som den ryska regeringen ger uttryck för i utrikes- och inrikespolitiken och i den ekonomiska politiken betraktas som avgörande förutsättningar för militär reformering och därmed för utvecklingen inom de Väpnade Styrkorna. Rapportens ambition är att ge en samlad bedömning över rysk militär förmåga som dels tar hänsyn till utvecklingen i militära variabler och dels tar hänsyn till andra faktorer i den internationella och ryska utvecklingen som kan komma att påverka den militära förmågan direkt och indirekt.

De övergripande frågeställningarna i studien rör förutsättningarna för reformering av de Väpnade Styrkorna: Finns den politiska viljan och förmågan att genomföra reformeringen? Vilka hot anser sig Ryssland behöva dimensionera sina Väpnade Styrkor för? Hur utvecklas den ekonomiska och industriella basen för att utveckla rysk militär förmåga? Vilka gränser sätter den demografiska utvecklingen för numerären och kvaliteten på personalen?

I varje kapitel presenteras mer preciserade frågeställningar eller utgångspunkter inom de områden som undersöks. Syftet i varje kapitel är formulerat med avseende på vad som har tett sig relevant för att analysen dels ska leda fram till

en framtidsbedömning inom kapitlets område, dels ska mynna ut i slutsatser som ska kunna bidra till bedömningen av utvecklingen i de Väpnade Styrkornas reformering och förmåga.

2.2 Avgränsningar

En generell avgränsning är att analysen bakåt har begränsats till 2000-talet och är koncentrerad till de tre sista åren, dvs. perioden efter den senaste bedömningen 2008. För de flesta kapitel i studien avslutades materialinsamlingen i oktober 2011. (Ett större undantag från denna regel är kapitlet om inrikespolitik där parlamentsvalet den 4 december 2011 ingår.) Dokument och analyser som publicerats senare än oktober 2011 ingår som regel heller inte som underlag för bedömningen.

Jämfört med tidigare bedömningar har ett par frågeställningar fått en något mindre framskjuten roll. Rysslands demokratiska utveckling behandlas endast översiktligt i kapitlet om inrikespolitiken (kapitel 5) och det finns heller inte ett separat kapitel om civil-militära relationer, ett ämne som istället diskuteras löpande främst i kapitlen om de Väpnade Styrkorna och försvarsindustrin (kapitel 9 respektive 11), men även i kapitlen om försvarsekonomi och strategiska dokument och beslutsfattande (kapitel 3 respektive 8). I det inrikespolitiska kapitlet har en analys av ryska eliten och grupperingar inom denna valts bort till förmån för en analys av förändringar i samhället och den roll som utbredd användning av informationsteknologi kan komma att få för rysk politik.

I tidigare bedömningars ekonomikapitel har nedslag gjorts i olika ekonomiska sektors utveckling. Till exempel hade jordbruket en framträdande plats i bedömningen 2008.² När ekonomikapitlet i innevarande studie planerades övervägdes olika fokus och valet föll på att fördjupa avsnitten om de strukturella långsiktiga problemen och moderniseringspolitiken, vilket uteslöt en meningsfull genomlysning av ekonomiska sektorer. Även inom detta avgränsade område finns det många intressanta frågor som vi har valt bort av tids- och utrymmesskäl, t.ex. förändringar i beskattningen av de "ränteskapande" energibolagen, den interna energiprissättningen, socialförsäkringssystemet och pensionshöjningarnas effekt på den fiskala balansen, planerna för den finansiella sektorns modernisering, etc.

Det var först i bedömningen 2008 som energifrågorna fick ett eget kapitel. Tidigare hade dessa frågor behandlats i ekonomikapitlet och utrikespolitiska kapitlet. Även i innevarande rapport behandlas energifrågorna separat då energisektorn spelar en avgörande roll för den ryska ekonomiska utvecklingen och energiexporten även används av Ryssland som påtryckningsmedel mot sina grannar. Energi är ett multidisciplinärt ämne som kan angripas på väldigt många sätt. I denna rapport läggs stor vikt vid de långsiktiga energiekonomiska aspekterna och huvudtendenserna i den externa energipolitiken, vilket innebär att i sig centrala frågor, som de strategiska energibolagens relationer med regeringen eller detaljerade redogörelser för olika turer i Rysslands inhemska och utländska energipolitik de senaste tre åren, inte behandlas.

Förutom de Väpnade Styrkorna behandlas trupp som lyder under andra ministerier och tjänster (såsom t.ex. Inrikestrupp, Gränstrupp och olika specialförband) endast översiktligt i den mån de påverkar utvecklingen av Väpnade Styrkornas militära förmåga, som är i fokus för denna studie. (Se kapitel 3 för en bakgrund och definition av vilka ministerier och tjänster som berörs.)

I övrigt följer avgränsningarna i de olika kapitlen av de syften som formulerats och de frågeställningar eller aspekter som författarna har valt att belysa. Specifika avgränsningar anges i kapitlen om de inte är självklara utifrån det angivna syftet.

2.3 Metod

I studien används en bred samhällsvetenskaplig ansats som utgår från vårt grundläggande antagande att utvecklingen av den militära förmågan påverkas av utvecklingen i det ryska samhället och i omvärlden. I bedömningen 2008 diskuterades ansatsen och motiverades med synen att "förmågan att föra krig ... inte kan frigöras från sin sociala kontext" eftersom krig är "ett politiskt instrument".³ Ansatsen innebär således att ett samhälles samlade resurser ses som avgörande för vilken militär förmåga som kan utvecklas och att samhällets sociala och ekonomiska ramverk såväl stödjer som begränsar förmågeutvecklingen. Breda ansatser är också vanligt förekommande i annan forskning kring Rysslands politiska och ekonomiska utveckling. Då Ryssland inte är en demokrati och inte heller en fullt utvecklad marknadsekonomi är det svårt att komma fram till meningsfulla resultat med smalare modellansatser eftersom en mängd förutsättningar inte är uppfyllda.

Bedömningar av framtida skeenden är alltid förknippade med stor osäkerhet. I rapporten används framför allt jämförelser mellan olika typer av källor i samma fråga för att minska osäkerheten. Andra forskares och instituts bedömningar och analyser har studerats när troligheten i olika resultat har utvärderats.

Flera kapitel tar sin utgångspunkt i officiella ryska dokument (t.ex. Nationella säkerhetsstrategin, Militärdoktrinen, Federala budgeten, Energistrategin) där den ryska regeringen, presidenten, ett ministerium, eller Duman anger sina målsättningar och inriktningen inför framtiden. Metoden har varit att utgå från de målsättningar och inriktningar som den ryska politiska ledningen ger uttryck för i dessa dokument och försöka bedöma realismen i dessa med hjälp av eget källmaterial, tidigare forskning inom Rysslandsprojektet, jämförelser med internationella analyser och andras bedömningar samt diskussioner med andra forskare.

Mycket eget källforskningsarbete har genomförts då rapporten främst handlar om nutid och framtid och vetenskapliga publikationer publiceras med stor fördröjning. Detta innebär att en avsevärd del av den information som används i studien kommer från primärmaterial. Källforskning innebär alltid frågor om olika källors tillförlitlighet. Projektets medarbetare följer kontinuerligt rysk dagspress, militära publikationer, olika specialtidsskrifter och internetkällor och

att värdera olika källors trovärdighet är en del av det dagliga arbetet. Även när det gäller denna typ av osäkerhet används metoden att verifiera uppgifter genom att jämföra olika källor för samma information. Osäkerheten angående datas och olika påståendes tillförlitlighet har därigenom förhoppningsvis kunnat minskas.

Att direkt på plats kunna studera utvecklingen och få möjlighet att diskutera frågeställningarna med ryska forskare och företrädare för ryska institutioner ansågs nödvändigt för att ge rapporten verklighetsförankring och trovärdighet. Ett studiebesök i Moskva genomfördes i maj 2011. Besöket var avgörande för att gruppen skulle få tillgång till viss aktuell information och anpassa frågeställningar och preliminära slutsatser efter intervjuer och samtal med ryska kollegor.

Kvalitetssäkringen har varit både intern och extern. Den interna kvalitetssäkringen organiserades som ett internt internat där alla kapitelutkast granskades i slutet av september. Inför internatet lästes samtliga kapitelutkast av skribenterna så att alla skulle kunna lämna synpunkter på kapitlen. För varje kapitel utsågs en opponent som skulle förebere synpunkter skriftligt och leda granskningen. För att garantera att samtliga kapitel blev genomlysta på ett likvärdigt sätt sammanställdes en mall för vilka punkter opponenter skulle gå igenom. Efter detta seminarium omarbetades kapitlen och färdigställdes till rapportseminariet i november där rapporten granskades av externa opponenter.

Den externa kvalitetssäkringen har även bestått i att vissa kapitel har lästs av kollegor utanför projektet och att delar av kapitel har kunnat presenteras vid olika forskningsseminarier och konferenser under året (t.ex. vid en workshop anordnad av CATS (Centrum asymmetriska hot- och terrorismstudier vid Försvarshögskolan) i samarbete med Åbo akademi i juni 2011; vid en gemensam workshop för FOI och japanska National Institute for Defense Studies i oktober samma år samt vid andra seminarier och i konferenssammanhang på FOI). Möjligheten att vid sidan av den planerade kvalitetssäkringsprocessen ventilerade idéer och få synpunkter har ökat kvaliteten och berikat studien.

Sammanfattningsvis utgörs studiens metod av:

- Val av bred ansats med samhällsvetenskaplig inriktning
- Disposition av hela studien med utgångspunkt från den valda ansatsen, aktuella frågeställningar, tidigare bedömningar och rapporter samt tillgänglig personal och kompetens.
- Disposition, syfte och frågeställningar i varje kapitel
- Forskning med utgångspunkt från ryska officiella dokument, västlig och rysk forskning, forskning inom FOI:s Rysslandsprojekt, rysk press och internetkällor.
- Egen analys, källkritik genom jämförelser av olika källor och jämförelser mellan egna och andras bedömningar av den ryska framtida utvecklingen.
- Studiebesök för att finna ytterligare information och kvalitetssäkra preliminära resultat genom diskussioner med ryska forskare och företrädare för relevanta ryska institutioner

- Intern kvalitetssäkring
- Extern kvalitetssäkring.

2.4 Arbetets genomförande

Färdigställandet av studien har tagit drygt ett år. Planeringen inleddes i december 2010 då det stod klart vilka resurser projektet skulle ha till sitt förfogande under 2011. I och med detta kunde projektledaren utforma en preliminär disposition för studien och engagera de personer som skulle skriva de olika delarna och upprätta en tidsplan för året (Tabell 2-1). Totalt har 7–8 personer arbetat halvtid med studien.

Ett planeringsinternat genomfördes den 3 mars 2011 då studiens tidsplan och disposition diskuterades och fastlades. Längden på varje kapitel sattes till cirka 8 000 ord och formaliakraven fastställdes.

Tabell 2-1 Tidsplan för studien om rysk militär förmåga

Datum	Uppgift
3 mars	Planeringsinternat.
Studiens disposition och arbetsfördelningen i gruppen	
mars	Detaljerade disposition av varje kapitel lämnas till projektledaren
mars	Beställning av tabeller och figurer av jämförande karaktär
mars–april	Planering av studiebesök till Moskva
16–20 maj	Studiebesök i Moskva
1 september	Första utkast av samtliga kapitel lämnas till projektledaren
19–20 september	Internt internat för granskning av samtliga utkast
31 oktober	Andra utkast lämnas till projektledaren
1 november	Kapitelutkast skickas till externa opponenter
23–24 november	Rapportseminarium med externa opponenter
7 december	Reviderade versioner av kapitlen lämnas till projektledaren
9 december	Utkast av hela studien skickas till Försvarsdepartementet
januari–februari 2012	Slutredigering och tryckning av rapporten

Efter att arbetsplanen fastställts inleddes arbetet med att förbereda den studieresa som gruppen beslutade skulle genomföras till Moskva i maj 2011. Samtliga författare skrev frågor och angav specifikt vilka institutioner och personer de vill träffa under besöket. Sveriges Ambassads försvarsavdelning i Moskva kontaktades och de förklarade sig villiga att hjälpa till med att ordna programmet på basis av den information som gruppen lämnade. Parallellt med utformningen av frågorna utarbetade författarna sina kapiteldispositioner och började skriva,

vilket garanterade att studiebesöket gav största möjliga utdelning för studien. Uppdraget om framtagande av statistik med internationella jämförelser togs fram och beställdes.

Moskvabesöket genomfördes med stor effektivitet. En majoritet av de institutioner och personer som medarbetarna hade angett i sina frågeformulär prickades in och över 20 samtal och intervjuer kunde genomföras (se Tabell 2-2). Den enda institution av central betydelse som det inte gick att ordna ett möte med var Försvarsministeriet.

Tabell 2-2 Institutioner och personer som besöktes i Moskva i maj 2011

Institution/person	Ämnesområde
Dumans försvarsutskott	Militärreformen
General Eduard Vorobjov	Militärreformen
Vitalij Sjlykov	Militärreformen
Natos delegation i Moskva	Nato och Ryssland
Ambassadören och försvarsavdelningen	Orientering om inrikespolitik och försvarspolitik
Gajdarinstitutet	Försvarsekonomi
Alexander Golts	Försvarsekonomi
CAST	Försvarsindustri
CAST/Vedomosti	Försvarsekonomi/industri
OPORA (organisation för små- och medelstora företag)	Ekonomi
INSOR (Institut Sovremennogo Razvitija)	Ekonomi; Demografi; Hälsa (3 möten)
MICEX (rysk börs i Moskva)	Ekonomi
Världshälsoorganisationen (WHO)	Demografi och hälsa
Dumans hälsoutskott	Hälsa
Institute for Energy Strategy	Energi
Carnegie Moscow Center (Dmitrij Trenin och Nikolaj Petrov)	Inrikespolitik; utrikespolitik (2 möten)
Pavel Felgenhauer	Utrikespolitik
Levadacentrum	Inrikespolitik
PIR Centrum	Inrikespolitik
Institute for Energy Strategy	Energi
Utrikesministeriet	Utrikespolitik

Fram till september arbetade författarna individuellt eller i par på de olika kapitelutkasterna. Inför den 1 september lades de olika delarna ihop till hela kapitel och lämnades in till projektledaren. Den interna kvalitetssäkringen genomfördes (se metod ovan) och efter internatet arbetade författarna med att omarbete och färdigställa kapitlen till inlämning den 31 oktober.

Den 23–24 november genomfördes rapportseminariet för den externa kvalitetssäkringen av rapporten. Inför seminariet hade lämpliga externa kommentatorer identifierat och engagerats. Seminariet lades i anslutning till det årliga rundabordssamtalet i det Nordiskt-baltiska säkerhetspolitiska nätverket (NBSSN), där projektet ingår för att utnyttja dessa specialister och möjliggöra att så många opponenter som möjligt kom från utländska institutioner.

Opponenterna var fördelade över kapitlen enligt följande:

1. Sammanfattande bedömning och slutsatser - Johan Tunberger, f.d. FOI
2. Inledning (diskuterades inte vid seminariet)
3. Strategiska dokument och beslutsfattande (diskuterades inte vid seminariet)ⁱⁱⁱ
4. Utrikespolitik - Bertil Nygren, Stockholms universitet och Försvarshögskolan (FHS)
5. Inrikespolitik – Hanna Smith, Alexanderinstitutet, Helsingfors universitet, Finland
6. Ekonomi - Jan Leijonhielm, f.d. FOI
7. Energistrategi - Jakub M. Godzimirski, NUPI (Norsk Utenrikspolitisk Institutt), Norge
8. Försvarsekonomi - Jan Leijonhielm, f.d. FOI
9. Försvarsindustri - Tor Bukkvoll, FFI (Forsvarets forskningsinstitut), Norge
10. FoU - Lars Falk, FOI
11. Massförstörelsevapen - Daniel Nord, SIPRI
12. Väpnade Styrkorna - Tor Bukkvoll, FFI, Norge

Efter rapportseminariet har kapitelutkastet ånyo reviderats inför inlämning av hela rapportutkastet till Försvarsdepartementet 9 december. Därefter har texterna redigerats inför publiceringen av rapporten i februari 2012. Under 2012 planeras en engelsk version av rapporten att tas fram och ges ut.

Författare

Forskargruppen har bestått av sju personer som har skrivit kapitlen enskilt eller tillsammans och en person som bistått med statistisk bearbetning framför allt i de internationella jämförelserna. Av författarna har fem deltagit i flera tidigare bedömningar och tre personer var med i bedömningen 2008. Samtliga medarbetare har lång erfarenhet av forskning kring Ryssland och talar ryska och följer kontinuerligt sina specialområden inom projektet, vilket har varit en förutsättning för att färdigställa studien inom ett år. Gruppen förfogar över grundkompetenser i bl.a. statsvetenskap, nationalekonomi, militära frågor och statistik och är specialiserad på områdena rysk utrikes- och inrikespolitik, militärreform, demografi, energi, den ryska ekonomiska utvecklingen och försvarsekonomi, försvarsindustri och massförstörelsevapen (se Tabell 2-3). Gruppen har tagit hjälp av FOI i Umeå för att ta fram kartor.

ⁱⁱⁱ Kapitel 3 granskas i enskild ordning då det främst är ett bakgrundskapitel och inte förelåg i färdig form i tid till seminariet.

Tabell 2-3 Ansvarsfördelning inom projektet för studien Rysk militär förmåga 2011

Författare		
Namn	Huvudansvar	Övriga bidrag
Carolina Vendil Pallin	Redaktör för hela studien Inrikespolitik Strat. dokument och beslutsfattande	Stöd till de Väpnade Styrkorna och utrikespolitiken. Inledning och riktlinjer formalia
Jakob Hedenskog	Utrikespolitik Nordkaukasien (Inrikespol.) Energirelationer (Energi)	Organisation och samordning av internaten, studiebesöket och rapportseminariet
Susanne Oxenstierna	Ekonomi Förvarsekonomi Energi	Visst stöd till försvarsindustri. Delar av Inledning
Fredrik Westerlund	Försvarsindustri Kärnvapen (Massförstörelsevapen)	Stöd till Väpnande Styrkorna och Förvarsekonomi samt Strat. dokument
Roger Roffey	FoU BC vapen (Massförstörelsevapen)	Demografi
Märta Carlsson	De Väpnande Styrkorna	
Johan Norberg	De Väpnande Styrkorna	
B-G Bergstrand	Figurer med internationella jämförelser.	Förvarsekonomi; viss rysk statistik från internationella källor.

2.5 Rapportens struktur

I fokus för denna studie står frågan om rysk militär förmåga; trots detta behandlas de Väpnade Styrkorna först mot slutet av rapporten. Anledningen till detta är att bedömningen, vilket framgår av slutsatserna, görs i ljuset av en rad bestämmande faktorer som i vissa fall ligger utanför den militära organisationen. Dessutom finns en ambition att i hög utsträckning följa tidigare upplägg av studierna *Rysk militär förmåga*.

För att ändå sätta bedömningen av rysk militär förmåga i centrum för rapporten inleds den med att slutsatserna redovisas i kapitel 1. Utifrån de huvudsakliga slutsatserna i de följande kapitlen försöker kapitel 1 således dra ut konsekvenserna för rysk militär förmåga fram till 2020. I detta kapitel (kapitel 2) redogörs för rapportens syfte, huvudsakliga frågeställningar, avgränsningar, metod, samt hur arbetet har genomförts och källor.

I kapitel 3 görs en genomgång av de många strategiska dokument som utarbetats för Rysslands framtida utveckling på både det säkerhetspolitiska och det ekonomiska området. Huvuddragen i dokumenten diskuteras liksom även deras funktion och inbördes relation. I anslutning till detta redovisas även huvuddragen för hur säkerhetspolitiskt beslutsfattande sker i Ryssland. Kapitlet

ska främst ge en bakgrund till hur dokument kommit till och hur det formella ramverket för beslutsfattande ser ut i Ryssland.

Kapitel 4 går igenom rysk utrikespolitik genom att undersöka hur landet agerar i olika regioner i världen. Dessutom undersöks vilka övergripande mål och prioriteringar som råder inom rysk utrikespolitik. Kapitlet analyserar också vilka konflikter främst inom OSS-området som skulle kunna komma att involvera Ryssland.

Den inrikespolitiska utvecklingen behandlas i kapitel 5 där fokus ligger på att undersöka dels situationen 2011, dels vilka mer långsiktiga trender som kan skönjas i rysk politik och inom opinionen. Dessutom analyseras det politiska systemets förmåga att motsvara förväntningar inom samhället. Slutligen undersöks säkerhetssituationen i Nordkaukasien samt vilka utmaningar som Ryssland står inför i denna region.

Kapitel 6 analyserar den ryska ekonomin samt bedömer tendenser och existerande prognoser över den ekonomiska utvecklingen fram till 2020. Den ryska ekonomin sätts in i ett globalt perspektiv och utvecklingen 2000–2010 diskuteras liksom även inriktningen i den ekonomiska politiken 2011–2014. Kapitlet fokuserar på de utmaningar den ryska moderniseringspolitiken står inför – de demografiska utmaningarna och institutionella strukturproblem i form av ränteberoende, korruption och hinder för näringslivet som minskar den ekonomiska tillväxten.

I kapitel 7 undersöks frågan om hur den ryska energipolitiken kan upprätthålla energiexporten samtidigt som den ökade inhemska efterfrågan tillfredställs. Situationen i energisektorn och den pågående utvecklingen inom de olika energislagen analyseras liksom utvecklingen av olika exporttrutter och energipolitikens utrikespolitiska innehåll gentemot EU, OSS och Asien. En ökad roll för energieffektivisering och energibesparingar förutses.

Kapitel 8 beskriver utvecklingen av den ryska försvarsekonomin under 2000-talet och bedömer hur militärreformen kan påverka utgifterna i ett tioårsperspektiv. Försvarsutgifternas och försvarsbudgetens utveckling över tiden analyseras och en jämförelse görs av Rysslands försvarsutgifter med dem för USA, EU-27, Kina, Indien och Storbritannien. Materielkostnaderna planeras växa kraftigt de närmaste åren men även förändrad lönestruktur och det nya förmånssystem som Försvarsministeriet vill införa i de Väpnade Styrkorna 2012 kommer att bidra till ökade försvarsutgifter de närmaste åren.

Kapitel 9 analyserar tillståndet inom rysk försvarsindustri och de utmaningar den står inför. En grundläggande frågeställning är huruvida försvarsindustrin kommer att kunna understödja en modernisering av de Väpnade Styrkornas materiel. Dessutom behandlas rysk försvarsmaterielexport och import, då dessa kommer att påverka försvarsindustrins förmåga att långsiktigt understödja rysk militär förmåga.

Kapitel 10 undersöker tillståndet inom rysk forskning och utveckling (FoU), vilka målsättningar som formulerat för denna sektor i officiella forskningsprogram samt vilka huvudsakliga dilemman den står inför. Kapitlet diskuterar också den militära forskningen och konstaterar att försvarsindustrins utveckling på sikt kommer att bli alltmer beroende av civil FoU. Dessutom analyseras det ryska innovationssystemet och förutsättningarna för FoU-sektorn att stödja detta.

De konventionella Väpnade Styrkorna behandlas i kapitel 11. De har gått igenom en grundläggande reformering av organisation och ledning och i kapitlet undersöks vilka förändringar detta lett till för Försvarsministeriets försvarsgrenar och truppslag samt vilka mål och utmaningar som finns framöver. Dessutom diskuteras materiel- och personalförsörjningen för de Väpnade Styrkorna och hur de kan utformas för att reformeringen ska nå de uppsatta målen.

Slutligen behandlar kapitel 12 ryska massförstörelsevapen. Dels undersöks hur Ryssland avser att bevara sin strategiska kärnvapenförmåga och vilken roll kärnvapen spelar i rysk säkerhets- och försvarspolitik; dels behandlas ryskt agerande utifrån kraven som ställs i de olika konventionerna som förbjuder utveckling, produktion, lagring eller användning av biologiska och kemiska vapen samt hur Rysslands skyddsförmåga mot kemiska och biologiska vapen utvecklas.

2.6 Källor

En strävan har varit att i möjligaste mån använda primärkällor och då inte minst för att analysera ryska planer, strategier, mål och formella regelverk. Således hänvisas när så är möjligt till lagtexter, pressmeddelanden och tal och liknande källor som främst laddas ned från ryska officiella hemsidor (ryska regeringen, ryska presidenten och olika myndigheter för att nämna några exempel). För de dokument som hänvisas till ofta i texten, såsom Nationella säkerhetsstrategin till 2020 och militärdoktrinen, gäller att dessa redovisas i kapitel 3 om strategiska dokument och beslutsfattande samt listas separat i Källförteckningen. Som primärkällor räknas den opinion och åsikter inom denna som kan studeras i ryska samhället t.ex. på bloggar och i uttalanden av politiker och oppositionella. Utöver detta används givetvis även sekundärkällor. Det består främst av forskning och analyser publicerade i akademiska tidskrifter och på erkända akademiska förlag. Dessutom används tidningsrapportering och andra källor för att följa händelseutvecklingen och sätta den officiella bilden i primärkällorna i perspektiv. Om ett instituts objektivitet kan vara föremål för diskussion redovisas detta och förklaras hur data har tolkats och varför.

Den statistik som används består av:

- Rysk officiell statistik från statistikmyndigheten (Rosstat), Finansministeriet, Ekonomiministeriet och Centralbanken.
- Internationell statistik och prognoser från Internationella valutafonden (IMF), Världsbanken, Förenta nationerna (FN), IEA och WHO.
- Skattningar av militärutgifter från SIPRI.

- Data som tagits fram av andra organisationer (t.ex. Levadacentrum, OPORA, INDEM)
- Analyser och prognoser som producerats utifrån egna eller andras data av ryska och västliga forskare i egna vetenskapliga arbeten.
- I undantagsfall har pressuppgifter använts när ingen annan källa finns.

Den ryska officiella statistiken betraktas som tillräckligt trovärdig för att ge en rimlig beskrivning av vad som pågår i den ryska ekonomin. Rosstat ingår i samarbetet med andra nationella statistikmyndigheter och använder internationella metoder. När det gäller makroekonomiska indikatorer kan inga stora avvikelser noteras i jämförelse med IMF-statistiken, som är den ledande västliga källan. Prognoser skiljer sig dock ofta åt mellan både ryska instanser och gentemot västliga organisationer p.g.a. att olika antaganden görs angående olika variablers utveckling. I kapitlen anges alltid källan i direkt anslutning till statistiska uppgifter. Att statistiken citeras i texten innebär att författarna anser att statistiken ger meningsfull information och är relevant och tillräckligt trovärdig. Läsaren kan dock själv göra sin egen bedömning utifrån vilken källa som använts.

Ryssland ingår i det internationella ekonomiska samarbetet och Finans- och Ekonomiministeriet lämnar uppgifter till internationella organisationer som IMF och Världsbanken, vilka använder dessa som bas i sina bedömningar och prognoser, vilket kräver att uppgifterna är av hög kvalitet. Icke desto mindre är dokument som den federala budgeten och ryska strategier för Rysslands utveckling politiska och de återspeglar hur den ryska regeringen vill och hoppas att den framtida utvecklingen ska se ut. När denna typ av dokument används diskuteras realismen i de ryska ambitionerna, gärna med hjälp av alternativa prognoser från mer neutrala källor. Så har t.ex. den ryska Energistrategin jämförts med ett av IEA:s scenarier i kapitel 7. Att delar av den federala budgeten är hemliga har inte upplevts som ett problem för det som behandlas i studien annat än i avsnittet som undersöker försvarsbudgetens sammansättning. Här används istället olika forskares skattningar och FN-statistiken.

Att SIPRI:s skattningar av militärutgifter har använts och inte *Military Balance* beror på att SIPRI har en tydlig metodologi för sina skattningar och har publicerat fullt uppdaterade tidsserier för Ryssland och samtliga länder som studien använder som jämförelse. SIPRI:s siffror utgår från den ryska försvarsbudgeten och lägger sedan till poster som saknas i den för att få fram totala försvarsutgifter. Någon sammanhållen kritik mot SIPRI:s metod har inte upptäckts under arbetets gång, men en del ryska forskare anser att SIPRI ligger något högt i sina skattningar.

Under studiebesöket till Moskva den 16–20 maj 2011, genomfördes en rad intervjuer med experter och företrädare för ryska myndigheter. Uppgifter som kom fram under dessa intervjuer redovisas med namn på intervjuad person och datum. I vissa fall har vi valt att inte redovisa namn, utan hänvisar endast till ”intervju i Moskva” och datum.

I det inrikespolitiska kapitlet (kapitel 5) hänvisas ofta till data från ryska opinionsundersökningsinstitut. I denna studie har Levadacentret bedömts som det mest trovärdiga. Levadacentrum finns representerat i 65 av Rysslands regioner och täcker därmed cirka 80 procent av befolkningen. Levadacentrum genomför cirka 220–230 undersökningar per år och då aldrig per telefon. Andra undersökningar av t.ex. holdingbolaget Romir, som bl.a. är Gallups företrädare i Ryssland, används också för att komplettera bilden och då inte motsvarande underlag varit tillgängligt från andra institut. Allryskt centrum för att studera allmänna opinionen (VTsIOM) används mindre då deras starka band till presidentadministrationen, som listas som dess viktigaste kund, minskar VTsIOM:s trovärdighet. Fonden för opinion i samhället (FOM) utför undersökningar framför allt på uppdrag av Presidentadministrationen. Alla opinionsundersökningsinstitut i Ryssland brottas med stora svårigheter som har att göra med landets geografi och att vissa institutioner är stängda för sådana undersökningar. Levadacentrum har t.ex. inte möjlighet att genomföra opinionsundersökningar i Tjetjenien och inte heller inom Väpnade Styrkorna. Icke desto mindre bör undersökningarna från dessa institut, om de tolkas med omsorg och utifrån hur de genomförts och frågorna formulerats, ge en god bild av hur opinionen förändras i Ryssland.⁴

För internetkällor redovisas som regel hela internetadressen samt datum då källan användes. I vissa fall har vi dock valt att endast hänvisa till namnet på publikationen samt nummer och datum för att spara utrymme. Det gäller följande källor:

- *Eurasia Daily Monitor*, som finns tillgänglig på www.eurasia.se
- *Johnson Russia List*, som är en sammanställning och översättning av ryskt nyhetsmaterial. Den distribueras per email samt finns tillgänglig på internet i Johnsons Russia Lists arkiv på: <http://archive.constantcontact.com/fs053/1102820649387/archive/1102911694293.html>
- *Radio Free Europe – Radio Liberty (RFE/RL)*, som finns tillgängligt på <http://www.rferl.org/>
- *RIA Novosti*, som finns tillgängligt på <http://ria.ru/> (ryska version) och <http://en.rian.ru/> (engelska version)
- *Vedomosti*, som är en rysk dagstidning som finns tillgänglig på internet på <http://www.vedomosti.ru/>.

Slutnoter

- 1 Leijonhielm *et al.* (2009) *Rysk militär förmåga i ett tioårsperspektiv – ambitioner och utmaningar 2008*, Användarrapport, januari 2009, FOI-R--2707--SE (Stockholm, FOI).
- 2 *Ibid.* s. 115.
- 3 *Ibid.* s. 18
- 4 Beskrivningen av institutens verksamhet grundar sig dels på institutens egna presentationer på respektive hemsidor (<http://www.levada.ru>, <http://wciom.ru>, <http://fom.ru>, <http://www.romir.ru>), dels på intervjuer i Moskva i maj 2011.

3. Strategiska dokument och beslutsfattande

Carolina Vendil Pallin^{iv}

Under såväl Dmitrij Medvedev som Vladimir Putin har en rad strategiska dokument publicerats. Dessa har olika status och funktion beroende på vilken institution som utarbetat dem och hur de passar in i rysk lagstiftning. Presidenten har enligt konstitutionen övergripande ansvar för landets säkerhetspolitik och huvuddelen av dessa frågor avhandlas i ryska Säkerhetsrådet, där presidenten är ordförande. Främst är det Säkerhetsrådets inre krets av ständiga medlemmar som diskuterar och röstar i dessa frågor.

Detta kapitel ger en kort översikt över ryska strategiska dokument, vilken roll de spelar, hur de antagits och av vilken instans samt hur de förhåller sig till varandra. Kapitlet ska ses som en bakgrund för att sätta in de dokument som används i övriga kapitel i ett sammanhang. Dessutom ges en redogörelse för hur främst säkerhets- och försvarspolitiskt beslutsfattande sker i Ryssland utifrån det formella regelverket.

3.1 Strategiska och styrande dokument

Förutom lagstiftning finns en rad strategiska dokument som inriktar rysk politik på centrala områden. Dessa dokument har olika namn som i viss mån speglar vilken roll de har, men de måste alltid tolkas i det sammanhang som de tillkommit. Inte minst hur de passar in i den federala lagstiftningen är av betydelse samt vilken status de tilldelas i konstitutionen. Bland överordnade säkerhetspolitiska dokument kan nämnas Nationella säkerhetsstrategin till 2020, Militärdoktrinen och Utrikespolitiska konceptet. Av dessa är endast Militärdoktrinen omnämnd i ryska konstitutionen där paragraf 83:8 anger att presidenten fastställer denna. Konstitutionen stipulerar också att presidenten i sitt årliga linjetal (*poslanije*) till parlamentet anger "huvudsakliga inriktningen för inrikes- och utrikespolitiken" (paragraf 84:5). Vidare är det presidenten som "leder Ryska Federationens utrikespolitik" (paragraf 86:1), inför undantags- och krigstillstånd (paragraf 87:2 och 88) samt är landets överbefälhavare och utser landets högsta militära ledning (paragraf 87).

Lagen om säkerhet anger ytterligare vilken roll som strategiska dokument spelar i utformningen av landets säkerhetspolitik. Enligt paragraf 4:3 utformas säkerhetspolitiken "på basis av Ryska Federationens nationella säkerhetsstrategi och liknande konceptuella och doktrinära dokument som utarbetats av Säkerhetsrådet och bekräftats av Ryska Federationens president".¹ Nationella säkerhetsstrategin är det överordnade dokumentet som Militärdoktrinen, Utrikespolitiska konceptet och andra dokument som behandlar säkerhetsfrågor ska vara i överensstämmelse med. Samtliga dessa dokument antas per presidentdekret eller genom annat formellt beslut, men är i sig inte lagar utan anger policy.

^{iv} Med bidrag från Fredrik Westerlund.

Dessa dokument utarbetas i huvudsak av den verkställande makten och då främst under Säkerhetsrådets egid. Rysslands parlament, Federala församlingen, har mycket lite insyn i processen och därmed är den parlamentariska förankringen för dokumenten mycket svag. De båda talmännen för överhuset, Federationsrådet, och underhuset, Duman, är ständiga medlemmar i Säkerhetsrådet och ingår därmed i dess inre krets som träffas en gång i veckan (för en förteckning över Säkerhetsrådets ständiga medlemmar, se Tabell 3-6). Dessutom brukar ordförande i berörda utskott ingå i de interdepartementala kommissioner som är knutna till Säkerhetsrådet och där viss koordinering troligen sker även av säkerhetspolitiska dokument. Samtidigt är det tydligt att utskottens roll är begränsad. Till exempel hade försvarsministern, Anatolij Serdjukov, i maj 2011 aldrig besökt försvarsutskottet i Duman för att redogöra för sin politik och reformeringen av Rysslands Väpnade Styrkor.²

På Säkerhetsrådets hemsida listas de dokument, såväl policyinriktade som lagar, som berör Rysslands säkerhet (se Tabell 3-1). De är indelade i olika ämnesområden och även enligt denna uppräknings är Nationella säkerhetsstrategin ett grundläggande dokument.

Tabell 3-1 Ryska Säkerhetsrådets lista över dokument som rör Rysslands säkerhet

Formell benämning	Benämning i rapporten	Antagen
Grundläggande dokument		
Ryska Federationens konstitution	Konstitutionen	1993
Ryska Federationens lag "Om säkerhet", nr. 390-FZ, 28 december 2010	Lagen om säkerhet	2010
Ryska Federationens nationella säkerhetsstrategi till 2020 (Presidentdekret nr. 537, 12 maj 2009)	Nationella säkerhetsstrategin	2009
Militär och militärindustriell säkerhet		
Ryska Federationens militärdoktrin	Militärdoktrinen	2010
Ryska Federationens marindoktrin perioden till 2020 (nr. pr-1387, 27 juli 2001)	Marindoktrinen	2001
Federala lagen "Om Ryska Federationens militär-tekniska samarbete med utländska stater", nr. 114-FZ, 19 juli 1998	Lagen om militär-tekniskt samarbete	1998
Federala lagen "Om statliga försvarsordern", nr. 213-FZ, 27 december 1995	Lagen om statliga försvarsordern	1995
Grunderna för den statliga politiken kring Ryska Federationens kemiska och biologiska säkerhet till 2010 och i längre perspektiv (Pr-2194, 4 december 2003)	(refereras ej till i rapporten)	2003
Grunderna för den statliga politiken kring Ryska Federationens nukleära och radiologiska säkerhet till 2010 och i längre perspektiv (Pr-2196, 4 december 2003)	(refereras ej till i rapporten)	2003
Internationell säkerhet		
Ryska Federationens utrikespolitiska koncept (Pr-1440, 12 juli 2008)	Utrikespolitiska konceptet	2008

Formell benämning	Benämning i rapporten	Antagen
Ekonomisk säkerhet		
Grunderna för den statliga politiken kring utveckling av vetenskap och teknologi till 2010 och i längre perspektiv (Pr-576, 30 mars 2002)	(refereras ej till i rapporten)	2002
Statliga strategin för Ryska Federationens ekonomiska säkerhet (antagen genom presidentdekret nr. 608, 29 april 1996)	(refereras ej till i rapporten)	1996
Ryska Federationens ekologiska doktrin (antagen genom regeringsföreskrift, nr. 1225-r, 31 augusti 2002)	(refereras ej till i rapporten)	2002
Grunderna för Ryska Federationens statliga politik i Arktis till 2020 och i längre perspektiv (Pr-1969, 18 september 2008)	Arktisstrategin	2008
Doktrin för Ryska Federationens livsmedelssäkerhet (antagen genom presidentdekret, nr. 120, 30 januari 2010)	(refereras ej till i rapporten)	2010
Statlig och samhällelig säkerhet		
Grunderna för regionalpolitiken i Ryska Federationen (antagen genom presidentdekret nr. 803, 3 juni 1996)	(refereras ej till i rapporten)	1996
Koncept för Ryska Federationens statliga nationella politik (antagen genom presidentdekret nr. 909, 15 juni 1996)	(refereras ej till i rapporten)	1996
Grunderna för Ryska Federationens gränspolitik (antagen genom presidentdekret, 5 oktober 1996)	(refereras ej till i rapporten)	1996
Koncept för gränssamarbete i Ryska Federationen (antagen genom regeringsföreskrift nr. 196-r, 9 februari 2001)	(refereras ej till i rapporten)	2001
Utkast till strategi Ryska Federationens statliga politik mot narkotika (version för överläggningar)	(refereras ej till i rapporten)	2009
Antiterrorverksamhet		
Officiella hemsidan för Nationella antiterrorkommittén (NAK)		
Federala lagen "Om bekämpning av terrorism", nr. 130-FZ, 25 juli 1998 (med ändringar 2004)	Lagen om bekämpning av terrorism	1998 (2004)
Federala lagen "Om motarbetande av extremism-verksamhet", nr. 114-FZ, 25 juli 2002	Lagen mot extremism	2002
Federala lagen "Om bekämpande av legalisering (tvättning) av inkomster, från brottslig verksamhet, och finansiering av terrorism", nr. 115-FZ, 7 augusti 2001 (med ändringar 2004)	(refereras ej till i rapporten)	2001 (2004)

Formell benämning	Benämning i rapporten	Antagen
Informationssäkerhet		
Ryska Federationens informationssäkerhetsdoktrin (Pr-1895, 9 september 2000)	(refereras ej till i rapporten)	2000
Strategin för utvecklandet av informations-samhället i Ryska Federationen, (Pr-212, 7 februari 2008)	(refereras ej till i rapporten)	2008
Prioriterade problem för vetenskaplig forskning för att säkerställa Ryska Federationens informations-säkerhet, antagen av tf. sekreteraren för Säkerhetsrådet och ordföranden i Säkerhetsrådets vetenskapliga kommitté, 7 mars 2008	(refereras ej till i rapporten)	2008
Grundläggande inriktning för vetenskaplig forskning inom säkerställandet av Ryska Federationens informationssäkerhet, antagen av tf. sekreteraren för Säkerhetsrådet och ordföranden i Säkerhetsrådets vetenskapliga kommitté, 7 mars 2008	(refereras ej till i rapporten)	2008

Källa: Säkerhetsrådets hemsida, <http://www.scrf.gov.ru>. De dokument som inte längre är i kraft samt Internationella konventionen om informationssäkerhet har inte inkluderats i tabellen. Samtliga dokument som används i rapporten finns i källförteckningen. Förkortningarna före eller efter numreringen av dokumenten framgår i Tabell 32.

Nationella säkerhetsstrategin till år 2020

I maj 2009 publicerades en nationell säkerhetsstrategi som därmed kom att ersätta det nationella säkerhetskoncept som antogs år 2000. Uppdraget att ta fram en säkerhetsstrategi gav presidenten den 4 juni 2008 (Pr-1150), vilket skulle innebära att det gavs endast en dryg månad innan Utrikespolitiska konceptet antogs. En arbetsgrupp inom Säkerhetsrådets Interdepartementala kommission för strategiska planeringsproblem fick huvudansvar för att ta fram texten.³

Bland de säkerhetspolitiska dokumenten innehar Nationella säkerhetsstrategin, som nämnts ovan, en särställning. Lagen om säkerhet stipulerar detta och det framgår också, som nämnts ovan, tydligt från Säkerhetsrådets hemsida där den tillsammans med konstitutionen och lagen om säkerhet listas under rubriken "Rysslands nationella säkerhet: grundläggande dokument".⁴ I en lärobok för bl.a. civila och militära utbildningar för statliga tjänstemän framgår denna hierarki också tydligt.⁵

I maj 2009 hade den ekonomiska krisen redan gjort sig kännbar i Ryssland så dokumentet återspeglar snarast de väldigt optimistiska stämningar inför framtiden som rådde då dokumentet utarbetades. Texten inleds med ett konstaterande av att Ryssland kommit ur den politiska och socio-ekonomiska systemkris landet gick igenom på slutet av 1900-talet. Ryssland sägs ha möjligheterna att utveckla sin konkurrenskraft och försvara sina nationella intressen:

På det hela har förutsättningarna växt fram för att bestämt avvärja inrikes och utrikes hot mot den nationella säkerheten, för en dynamisk utveckling och omvandlandet av Ryska Federationen till en av de

ledande staterna i världen vad gäller nivå på teknologisk utveckling, befolkningens livskvalitet och inflytande på internationella processer.

Den nationella säkerhetsstrategin anger Rysslands officiellt deklarerade nationella intressen och strategiska prioriteringar samt mål och medel för att långsiktigt garantera den interna och externa nationella säkerheten. Liksom i många andra länders säkerhetspolitiska dokument beskrivs en lång rad hot mot den nationella säkerheten; allt från konflikter mellan stormakter och spridning av massförstörelsevapen till internationell terrorism, migration och grov organiserad brottslighet. I dokumentet läggs dock tonvikten vid externa militära hot, och då främst storskaliga krig med USA och Nato som potentiella motståndare.

Det är också värt att notera att Nationella säkerhetsstrategin särskilt anger att den är beroende av och inverkar på Konceptet för Ryska Federationens långsiktiga sociala och ekonomiska utveckling till 2020 (se även Tabell 33), något som också betonades av Medvedev i ett tal i anslutning till att dokumentet behandlades i Säkerhetsrådet i mars 2009. I samma tal nämnde Medvedev den process för strategisk planering och årlig uppföljning som skulle åtfölja antagandet av strategin, som beskrevs i dokumentet "Grunder för strategisk planering".⁶

Det Utrikespolitiska konceptet antogs redan i juli 2008, men passar trots detta väl in med de övergripande slutsatserna i Nationella säkerhetsstrategin. Konceptet beskrevs kortfattat i bedömningen från 2008.⁷ Det finns inget som tyder på att de prioriteringar som gjorts i Utrikespolitiska konceptet ändrats. Däremot har viss förskjutning skett mellan målen som listas. Ryssland noterar en rad negativa utvecklingstendenser i världen tillsammans med en positiv, Rysslands ökade styrka. Bland de olika regionerna i världen prioriteras Oberoende staters samvälde (OSS) och bilaterala förbindelser med dessa stater. I den "europeiska riktningen" sägs överordnade målet vara att skapa "en verkligt öppet och demokratiskt system för regionens kollektiva säkerhet och samarbete, som säkrar enheten inom euroatlantiska regionen – från Vancouver till Vladivostok".⁸ Asien kommer först därefter i uppräkningsordningen.

*Utrikespolitiska
konceptet*

Följande mål inom utrikespolitiken räknas upp i dokumentet:

- Att bevara Rysslands säkerhet, att bevara landets säkerhet och suveränitet samt den territoriella integriteten liksom Rysslands auktoritet på internationella arenan;
- Att skapa goda förutsättningar för Rysslands modernisering och leda in dess ekonomi mot innovationsvägen och höja befolkningens levnadsstandard;
- Att påverka internationella processer för att etablera en rättvis och demokratisk världsordning, grundad på internationell rätt, framför allt på Förenta nationernas (FN) stadgar;
- Att skapa goda förbindelser med grannländer;
- Att försöka nå samförstånd och finna gemensamma intressen med andra länder;

- Att allsidigt skydda ryska medborgares och landsmän (*sootetjestvenniki*) rättigheter och legala intressen i utlandet;
- Att medverka till att Ryssland i omvärlden uppfattas som en demokratisk stat med en socialt orienterad marknadsekonomi och oberoende utrikespolitik;
- Att stödja ryska språket och Rysslands olika folks kultur utomlands.

Liksom Nationella säkerhetsstrategin andas Utrikespolitiska konceptet framtidstro och i inledningen anges att "[u]tvecklingen inom internationella relationer i början av 21:a århundrandet och Rysslands ökade styrka" krävde en omvärdering av situationen kring landet. Allt talar för att den politiska ledningen återigen gjorde en viss omprioritering som ett resultat av den ekonomiska krisen. I maj 2010 skapade ett dokument från ryska Utrikesministeriet, som sades ha läckt ut, stor uppståndelse. Dokumentet angav att mer emfas skulle läggas på att använda utrikespolitiken för att gynna rysk modernisering och attrahera mer investeringar. Huruvida dokumentet verkligen "läckte" till den ryska upplagan av Newsweek (som lades ned i oktober samma år) eller inte är av mindre betydelse och omöjligt att fastställa med säkerhet;⁹ i vilket fall sändes en stark signal om att Ryssland ville föra en mindre konfrontatorisk utrikespolitik. För en redogörelse för hur utrikespolitiken utvecklats sedan konceptet publicerades, se kapitel 4 om utrikespolitik.

Militärdoktrinen

I februari 2010 publicerades en ny militärdoktrin som ersatte den doktrin som antogs 2000.¹⁰ Dokumentet syftar ytterst till att inrikta och forma Rysslands militära förmåga. Återigen följer detta dokument relativt väl tankegångarna i Nationella säkerhetsstrategin,¹¹ till exempel pekas en fortsatt Nato-utvidgning ut som en fara. Indelningen i hot och faror tolkas olika av olika analytiker. Å ena sidan kan det tolkas som att Nato i högre utsträckning än tidigare utmålats som ett möjligt framtida hot,¹² men det är också möjligt att distinktionen infördes för att ackommodera olika intressen som ville nämna Nato samtidigt som den inledda reformeringen av Väpnade Styrkorna inte främst borde dimensioneras av ett militärt hot från Nato.¹³

Likväl förekommer USA och Nato såväl i uppräknningen av hot och faror som i karaktäriseringen av moderna väpnade konflikter. Utmärkande drag för dessa anges vara snabba händelseförlopp, en hög grad av samverkan mellan olika förbandsslag samt ett omfattande utnyttjande av högeffektiva precisionsvapen, av luft- och rymdarenan och av informations- och nätverksbaserad krigföring (artikel 12). 2010 hade USA en långt utvecklad förmåga inom de nämnda områdena, medan de ryska Väpnade Styrkorna i stort saknade detta. Möjligen betraktades även utvecklingen i länder som Kina och vissa Nato-medlemmar med oro från Moskvas horisont. Det storskaliga krigets framträdande plats i doktrinen understryks av att mobilisering återkommande nämns i dokumentet. Därmed läggs mer emfas på mobiliseringskapacitet i Militärdoktrinen än i tal och dokument som behandlat reformeringen av de Väpnade Styrkorna som inleddes 2008.

Förutom de säkerhetspolitiska dokument som räknas upp på Säkerhetsrådets hemsida antar regeringen och respektive ministerier lagar och strategier för att utveckla specifika policyområden. Det finns, förutom den "säkerhetspolitiska" hierarkin som beskrivits ovan, där Nationella säkerhetsstrategin har en överordnad roll, en formell hierarki i vilka lagar, förordningar och direktiv är inordnade (se Tabell 32).

Den ryska konstitutionen antogs i en folkomröstning 1993 och är överordnad såväl lagstiftning och presidentdekret som internationella avtal och konventioner som Ryssland skriver på. Enligt ryska konstitutionen uttrycks folkets vilja i lag och lagar stiftas i parlamentet, den Federala församlingen, och kan inte strida mot konstitutionen. Konstitutionen kan ändras genom att en federal lag om ändring av konstitutionen och antas genom kvalificerad majoritet uppnås i parlamentet två gånger med val emellan. Konstitutionella federala lagar är lagstiftning som t.ex. reglerar frågor som hur regeringsbildningen sker. Det rör sig således om lagstiftning som i viss mån kompletterar konstitutionen. Federala lagar gäller över de dekret som utfärdas av presidenten, men dekret gäller på områden som inte är reglerade i federal lag. Vidare kan inte regional lagstiftning gå emot federal sådan eller konstitutionen.¹⁴

Legal hierarki

Tabell 3-2 Formell hierarki för ryska lagar, dekret och förordningar

Typ av dokument och rysk benämning	Antas av:
Ryska Federationens konstitution <i>Konstitutsija Rossijskoj Federatsii</i>	Folket i folkomröstning
Federal lag om ändring av Ryska Federationens konstitution	Kvalificerad majoritet i parlamentets båda kamrar eller folkomröstning
Federala konstitutionella lagar <i>Federalnyje konstitutsionnyje zakony (FKZ)</i>	Kvalificerad majoritet i parlamentet (i både överhuset och underhuset)
Federala lagar <i>Federalnyje zakony (FZ)</i>	Parlamentet
Presidentdekret <i>Ukaz</i>	Presidenten (gäller på områden där federal lagstiftning saknas; när en lag stiftas på området gäller den över befintliga dekret)
Förordningar <i>Polozjenija</i>	Ministerier och myndigheter
Föreskrift <i>Rasporjazjenije (rp)</i>	Ministerier och myndigheter
Resolution <i>Postanovlenije</i>	Ministerier och myndigheter
Order <i>Prikaz</i>	Presidenten, ministerier och myndigheter
Uppdrag <i>Porutjenije (pr)</i>	Presidenten

Övriga dokument Ryssland har även publicerat en lång rad dokument för enskilda sektorer av ekonomin och för mer begränsande sakfrågor. Således finns det en Energistrategi och en Informationssäkerhetsstrategi. Av dessa är framför allt de som tagits fram från 2008 och framåt av intresse att analysera medan informationssäkerhetsstrategin från 2000 och marindoktrinen från 2001 troligen har väsentligt mindre tyngd inom rysk planering.

Även ministerier och myndigheter kan, som framgår av Tabell 3-2 utfärda styrande dokument som t.ex. strategier och olika program samt förordningar och order. Det finns dock all anledning att anta att centrala sådana, som Energistrategin och Ryssland 2020, koordineras med övergripande styrande dokument på högsta nivå inom regeringen och Presidentadministrationen. Vidare har Duman en betydande formell roll enligt konstitutionen vad gäller ekonomisk politik och den statliga budgeten antas t.ex. som lag varje år. För en uppräknning av de dokument som förekommer i denna rapport se Tabell 3-3.

Som nämnts ovan är presidentens linjetal (*poslanije*) omnämnt i konstitutionen och har därmed en högre status än uttalanden och tal i allmänhet. Dessutom är presidentens budgetskrivelse (*bjudzjetnoje poslanije*) av särskilt intresse i sammanhanget. Den skickas till parlamentet och gäller som en övergripande inriktning till regeringen. Det åligger sedan regeringen att ha denna som utgångspunkt då den bereder budgeten för kommande år och planerna för de två kommande åren därefter. För en lista över de linjetal som ägt rum 2008–2011, se Tabell 3-4.

Styrande dokument för reformeringen av de Väpnade Styrkorna Den reformering av de Väpnade Styrkorna som inleddes 2008 har gett påtagliga resultat. Samtidigt har reformeringen blottlagt de stora utmaningar som rysk militär förmågeutveckling står inför och de många svagheter i själva reformeringsprocessen.

I september 2008 undertecknade president Medvedev enligt uppgift ett dokument med titeln *De Väpnade Styrkornas framtida utseende och de primära åtgärderna för deras utformande under åren 2009 till 2020*.¹⁵ Dokumentet har inte varit tillgängligt för studier, men titeln antyder att det i likhet med Militärdoktrinen avser att styra utformningen av den militära förmågeutvecklingen. Det övergripande syftet med reformeringen synes vara att öka tillgängligheten i tid och rum samt förmågan hos de Väpnade styrkornas konventionella förband. Kaderförbandsstrukturen – och därmed massmobiliseringssystemet – har minskats till förmån för ökad bemanningsgrad inom förbanden. Tillsammans med ökad rörlighet ska detta leda till större tillgänglighet för kvarvarande förband. Modernisering av materielen, förbättrad ledning och mer stridsövning ska samtidigt öka förbandens förmåga.¹⁶

Tabell 3-3 Dokument antagna av Duman och regeringen eller enskilda ministerier

Typ av dokument och rysk benämning	Benämning i rapporten	Antagen eller utarbetat av/ Datum/
Konceptet för Ryska Federationens långsiktiga sociala och ekonomiska utveckling till 2020	Ryssland 2020	Regeringen (Regeringsföreskrift nr. 1662-r), 17 november 2009
Rysslands energistrategi till 2030	Energistrategin till 2030	Regeringen (Regeringsföreskrift nr. 1715-r), 13 november 2009
Federala lagen "Om energibesparing och om ökad energieffektivitet och om ändringar i vissa av Ryska Federationens lagar"	Lagen om energieffektivitet	Duman, (Federal lag nr. 261-FZ), 18 november 2009
Innovativt Ryssland – 2020 Strategi för Ryska Federationens innovationsutveckling till 2020	Innovationsstrategin	Utkast utarbetat av Ekonomiministeriet 2010 (diskuterat vid regeringssammanträde den 7 september 2011)
Federala lagen "Om innovationscentrum Skolkovo"	Lagen om Skolkovo	Duman, (Federal lag nr. 244-FZ), 28 september 2010
Grundläggande inriktning för Ryska Federationens regerings antikrisåtgärder 2010	Krisprogrammet 2010	Antaget av regeringen enligt sammanträdesprotokoll nr. 42, 30 december 2009
Om prognosen för Ryska Federationens sociala och ekonomiska utveckling till 2011 och planperioden 2012–2014	Ekonomiministeriets prognos 2011–2014	Ekonomiministeriet, 31 maj 2011
Lagförslag "Om penningförmåner för militär personal och förmåner till dem"	Lagförslaget om militära penningförmåner	Duman, Lagförslag nr. 5565-10
Strategi för Ryska Federationens Väpnade Styrkors sociala utveckling till 2020	Strategin för Väpnade Styrkornas sociala utveckling	Försvarsministeriet
Grunderna för Rysslands politik inom området utveckling av OPK till år 2020		Fastställd av presidenten, utarbetad under ledning av Industri- och handelsministeriet, 19 mars 2010

Tabell 3-4 Presidenten linjetal och budgetskrivelser

Tal av presidenten	URL:
Medvedevs poslanije, 5 november 2008	http://news.kremlin.ru/transcripts/1968
Medvedevs poslanije, 12 november 2009	http://news.kremlin.ru/transcripts/5979
Medvedevs poslanije, 30 november 2010	http://news.kremlin.ru/transcripts/9637
Medvedevs poslanije, 22 december 2011	http://kremlin.ru/transcripts/14088
Presidentens budgetskrivelser	
Medvedevs budgetskrivelse för 2009–2011, 23 juni 2008	http://news.kremlin.ru/news/508
Medvedevs budgetskrivelse för 2010–2012, 25 maj 2009	http://news.kremlin.ru/acts/4187
Medvedevs budgetskrivelse för 2011–2013, 29 juni 2010	http://news.kremlin.ru/news/8192
Medvedevs budgetskrivelse för 2012–2014, 29 juni 2011	http://news.kremlin.ru/news/11779

Källa: I denna rapport har de utgåvor av linjetalen och budgetskrivelserna som finns på Presidentens hemsida använts som underlag. De hänvisas endast till med titel på talet eller skrivelsen samt URL.

Reformeringsplanerna är inte nya, utan har övervägts en längre tid och föregåtts av tidigare, mindre framgångsrika, försök. Det synes finnas ett brett stöd i ryska försvarspolitiska kretsar för reformering, men inte nödvändigtvis för vad som bör göras. Planen för hur reformeringen ska genomföras har troligen uppsatta mål, men genomförs med öppenhet för att ändra detaljer och delmål. Inte minst de stora omkastningar av planerna som skett i frågor som antalet officerare och kontraktsanställda tyder på att det finns en öppenhet för att anpassa planen efter verkligheten. Under 2011 syntes allt fler tecken på att delar av reformplanerna gått i stå.¹⁷

Ett av de huvudsakliga hindren på vägen mot en modern krigsmakt är det faktum att en genomgripande militärreform alltså lyser med sin frånvaro; varken det försvarsindustriella komplexet eller övriga ryska väpnade strukturer (som exempelvis Inrikestrupper och Gränstrupper) har omfattats i förändringsprocessen. Den ohejdade korruptionen i den militära sektorn utgör ytterligare en hämsko. En av de allvarligaste utmaningarna ligger dock i att målbilden för reformeringen framstår som oklar. Detta beror delvis på Försvarsministeriets hemlighetsmakeri kring reformeringen, men även på att vissa delar av reformplanerna framstår som svårförenliga med Militärdoktrinen eller rent med av varandra. Detta gäller exempelvis de för reformeringen centrala målsättningarna som numerären (en miljon man inom Väpnade Styrkorna och 85 brigader inom Markstridskrafterna) och hög beredskap för samtliga förband. Sannolikt bör både talen för numerär och beredskapssträvan betraktas som slagord, snarare än som konkreta mål. Reformeringen har både inom och utom Ryssland kritiserats för en bristande vetenskaplig grund och undermålig analys av framtida väpnade konflikters krav.¹⁸

3.2 Presidenten, regeringen och Säkerhetsrådet

Den verkställande makten dominerar det ryska politiska systemet och överst i pyramiden befinner sig presidenten och premiärministern. Det finns en formell uppdelning mellan premiärministern och presidenten där ministerier och myndigheter som främst har hand om t.ex. ekonomiska och sociala frågor lyder under premiärministern, medan de som ansvarar för säkerhetspolitiska frågor i huvudsak lyder direkt under presidenten. Därmed inte sagt att uppdelningen i sakfrågor sker med vattentäta skott emellan de två grenarna av den verkställande makten. Tvärtom tycks Vladimir Putin som premiärminister 2008–2011 ha haft ett betydande inflytande över säkerhetspolitiken och Dmitrij Medvedev förknippades som president under samma period med ett omfattande program för modernisering av Ryssland.

Ryska myndigheter är sedan 2004 indelade i federala ministerier, federala tjänster (*sluzjby*) och federala agenturer (*agenstva*) med olika befogenheter formellt. Ministerier utformar politik medan en federal tjänst utför kontroller och innehar en övervakande funktion. En federal agentur får ansvara för statlig egendom samt tillhandahålla statligt stöd till fysiska och juridiska personer.¹⁹ I praktiken tycks dock t.ex. Federala säkerhetstjänsten (FSB) ha även en roll i utformandet av politiken, om inte annat genom att dess direktör är ständig medlem i Säkerhetsrådet (se Tabell 3-8 nedan). En tjänst eller agentur kan lyda antingen direkt under premiärministern respektive presidenten, eller under ett ansvarigt ministerium.

*Ministerier,
tjänster och
agenturer*

Ett antal ministerier och myndigheter lyder direkt under presidenten och brukar ibland benämnas som "kraftministerier", "styrkeministerier" eller "kraftstrukturer". Definitionen av vad som utgör ett kraftministerium blir ofta besvärlig.²⁰ Av dessa ministerier och myndigheter förfogar flera, men inte alla, över väpnad trupp. Än fler förfogar över personal i uniform och med befogenhet att bära vapen. För denna rapport som fokuserar på militär förmåga är det dock frågan huruvida ett ministerium eller myndighet förfogar över väpnad trupp som är av intresse. Ett val har därför gjorts att inte använda begreppet kraftministerium utan istället refereras i texten, förutom till Försvarsministeriet, till "andra ministerier och tjänster som förfogar över väpnad trupp". Som framgår från Tabell 3-5 rör det sig då om Inrikesministeriet, Ministeriet för civilförsvar och katastrofberedskap (MTjS), Federala säkerhetstjänsten, Federala skyddstjänsten (FSO) och Presidentens huvuddirektorat för särskilda program (GUSP).

*"Kraft-
ministerierna"*

Tabell 3-5 Ministerier och myndigheter som lyder under presidenten

Ministerium eller myndighet	Förfogar över väpnad trupp	Underordnade myndigheter
Inrikesministeriet	Inrikestrupperna och specialförband	Federala migrationstjänsten
Ministeriet för civilförsvär och katastrofberedskap (MTjS)	Civilförsvärstrupperna	
Utrikesministeriet	–	Federala agenturen för OSS och landsmän
Försvarsministeriet	Väpnade Styrkorna Järnvägstrupperna	Federala tjänsten för militär-teknologiskt samarbete Federala tjänsten för teknologisk och exportkontroll Federala tjänsten för försvarsbeställningar (<i>Rosoboronzakaz</i>) Federala agenturen för särskilda byggnationer Federala agenturen för upphandling av försvarsmateriel (<i>Rosoboronpostavka</i>)
Justitieministeriet		Federala tjänsten för straffimplementering Federala tjänsten för implementering av domstolsbeslut
Federala säkerhetstjänsten (FSB)	Gränstrupperna och specialförband	
Utrikesunderrättelsetjänsten (SVR)	Troligen inte.	
Federala skyddstjänsten (FSO)	Presidentregementet och andra förband	
Statliga kurirtjänsten	–	
Federala tjänsten för kontroll av narkotikahandel (FSKN)	–	
Presidentens huvuddirektorat för särskilda program (GUSP)	Ja, men okänt antal förband.	
Presidentens direktorat för administrativa frågor	–	

Anmärkning: Som väpnad trupp har räknats väpnade förband, inte det faktum att viss personal har rätt att bära vapen. Det har förekommit rykten om att SVR skulle ha ett specialförband, men det har inte gått att belägga och förnekas officiellt.

Säkerhetsrådets funktion

Säkerhetsrådet ingår i Presidentadministrationen och i början av maj 2011 antogs nya förordningar för Säkerhetsrådet, dess sekretariat, interparlamentariska kommissioner och vetenskapliga rådet.²¹ Detta fick flera bedömare att spekulera i huruvida Säkerhetsrådet, och då främst dess sekreterare, hade fått utökade befogenheter och att hans ”i auktoritet nästan kunde tävla med det styrandet tandemet”.²² Inte minst noterades att Säkerhetsrådets sekreterare enligt

paragraf 22 i Säkerhetsrådets förordning fick ansvar för att ”utöva kontroll över verkställande av Säkerhetsrådets beslut, och även kontroll över Ryska Federationens Väpnade Styrkornas verksamhet, andra trupper och väpnade formationer och organ...”.

Det finns dock ingenting som tyder på att sekreteraruppgiften har ändrats i grunden. Säkerhetsrådet är fortfarande ett ”rådgörande organ” där beslut fattas i inre kretsen medan Säkerhetsrådets sekretariat har som uppgift att stödja rådet – inte att bli ett parallellt regeringskansli. Sekreteraren är även fortsatt utsedd av och direkt underordnad presidenten. Allt talar för att den ”kontroll” som ska utövas snarast utgör ytterligare ett försök att utöva effektiv granskning av t.ex. Väpnade Styrkornas verksamhet snarare än ett dubbelkommando. En förordning, vilket det rör sig om i detta fall, har väsentligt mindre tyngd än konstitutionen eller federal lagstiftning och är också lättare att ändra.

Samtidigt är det uppenbart att flera operativa beslut till exempel vad gäller reformeringen av de Väpnade Styrkorna ”regelbundet” diskuteras i Säkerhetsrådets inre krets, som består av dess ständiga medlemmar, och då ofta med generalstabschefen närvarande.²³ I den inre kretsen ingår tio befattningshavare på basis av den tjänst de innehar.²⁴ Den inre kretsen är tillräckligt liten för att frågor ska kunna diskuteras operativt en gång i veckan medan Säkerhetsrådet som helhet, bestående av strax under 30 ledamöter får sägas spela en mer formell roll och också träffas bara en gång i kvartalet. Medlemmarna av den inre kretsen har också ”rådgivande rösträtt” vid överläggningarna när beslut ska tas.²⁵

Tabell 3-6. Ständiga medlemmar i ryska Säkerhetsrådets i oktober 2011

Befattning:	Namn:
Presidenten	Dmitrij Medvedev
Säkerhetsrådets sekreterare	Nikolaj Patrusjev
Premiärministern	Vladimir Putin
Dumans talman	Boris Gryzlov
Federationsrådets talman	Valentina Matvienko
Utrikesministern	Sergej Lavrov
Försvarsministern	Anatolij Serdjukov
Inrikesministern	Rasjid Nurgalijev
Federala säkerhetstjänstens (FSB) direktör	Aleksandr Bortnikov
Utrikesunderrättelsetjänstens (SVR) direktör	Michail Fradkov
Presidentadministrationens chef	Sergej Narysjkin

Säkerhetsrådet, och då främst dess inre krets av ständiga medlemmar, sekretariatet och kommissioner, har således en viktig roll som forum för samordning mellan berörda ministerier och tjänster inom rysk säkerhetspolitik. Samtidigt är det presidenten som bär det yttersta ansvaret för landets säkerhet, vilket framgår både i konstitutionen och i relevant lagstiftning. De ändringar som infördes i Försvarslagen 2009 fick flera analytiker att oroa sig. Det rörde sig dock främst om att ge den politiska ledningen en legal bas för det som redan var praxis.

Presidentens roll och användandet av väpnad trupp

Försvarslagen från 1996 hade identifierat endast två uppdrag för ryska Väpnade Styrkorna: att slå tillbaka ett anfall mot Ryssland och att försvara territoriet. Dessutom kunde rysk trupp användas utomlands i missioner ”i enlighet med internationella avtal”.²⁶

I praktiken befann sig dock redan rysk trupp utanför Rysslands gränser t.ex. i Moldavien utan att regeringen där begärt det utan snarare upprepat kravet på att dessa ska dras tillbaka. Likaså godkände Federationsrådet Medvedevs beslut att skicka trupp till Georgien i augusti 2008 först två veckor senare, trots att lagen stipulerade att godkännande borde ges i förhand eller så fort som möjligt efter att beslutet tagits. Även fortsatt gäller också enligt konstitutionen att presidenten åläggs att omedelbart informera Federationsrådet och Duman om användande av Väpnade Styrkorna utanför landets gränser (artikel 87) och Federationsrådet har att avgöra om beslutet om användande av Väpnade Styrkorna utanför landets gränser (artikel 102).

Den ändring av Försvarslagen som antog slutet av november 2009 gjorde att Väpnade Styrkorna kunde användas utanför Rysslands gränser även för att:

- avvärja väpnat angrepp på rysk förband stationerade utanför Ryssland
- avvärja eller förhindra väpnat angrepp på annan stat som vänt sig till Ryssland med sådan begäran
- skydda ryska medborgare utanför landets gränser från väpnat angrepp
- bekämpa piratverksamhet och säkra fartygstrafik²⁷

Även om ändringen av Försvarslagen inte innebar en ändring av konstitutionen utökade det antalet skäl som presidenten kan hänvisa till för att använda Väpnade Styrkorna utanför landets gränser.

3.3 Strategiska dokument och beslutsfattande i ett tioårsperspektiv

Strategiska dokument som Nationella säkerhetsstrategin och Militärdoktrinen styr inte rysk utveckling i absolut bemärkelse, men de är en återspeglings av en process där olika instanser manglat ett dokument för att nå konsensus. De ställningstaganden som görs i dessa dokument återspeglar således en minsta gemensamma nämnare mellan ministerier, tjänster och agenturer som politikområdet angår. Det ligger i dessa dokumenters natur att de behöver uppdateras med jämna mellanrum samt att olika typer av kompletterande dokument ofta utformas mellan det formella antagandet av en strategi när det uppfattas att det finns ett behov av detta. Det finns också en övergripande ambition hos den ryska politiska ledningen att de olika dokumenten ska vara i samklang med varandra och jämfört med situationen under 1990-talet är graden av samordning hög. Huvudinriktningen i de strategiska dokumenten kommer således att ligga fast framöver då de återspeglar en konsensus kring politiken som manglats fram mellan berörda ministerier och myndigheter. De bör dock tolkas i ljuset av kompletterande dokument, uttalanden och agerande, t.ex. presidentens årliga *poslanije*.

Ryskt beslutsfattande är koncentrerat till den verkställande makten generellt och det är fallet för säkerhetspolitiskt beslutsfattande i än högre grad, där presidenten har en central roll. Det är fortsatt i praktiken presidenten som tar beslutet att starta krig och införa krigstillstånd. Federationsrådet ska dock formellt godkänna beslutet – något som i praktiken skett i efterhand såväl i fallet Tjetjenien 1994 som Georgien 2008. Presidenten eller premiärministern måste ta hänsyn till det formella ramverk som existerar för hur beslut ska tas och samordnas. Värt att notera är dock att den parlamentariska förankringen för säkerhetspolitiska strategier, koncept och doktriner är mycket svag.

Ibland ges intrycket i analyser i media och t.o.m. av forskare och analytiker att ryskt beslutsfattande sker bland klaner och är helt och hållet höljt i mystik och intriger. I själva verket behöver Ryssland liksom andra stater koordinera, förhandla och fatta beslut enligt definierade processer som alla i systemet känner till. Alla stater har även en betydande inslag av informella överläggningar mellan nyckelspelare, men det är inte troligt att Ryssland helt skulle förbigå den formella processen. Det finns med andra ord ingen anledning att mystifiera ryskt beslutsfattande eller utgå ifrån att det sker radikalt annorlunda än i andra stater samt att det formella ramverket bara är en fasad. Tvärtom behöver Rysslands president och regering väl definierade processer och tycks vara måna om att regelverket stämmer överens med praktiskt agerande.

Slutnoter

- 1 "Om säkerhet", 28 september 2010, Federal lag nr. 390-FZ.
- 2 Uppgifter vid besök i Försvarsutskottet, den 18 maj 2011.
- 3 Nationella säkerhetsstrategin till 2020 (2009) *Ryska Federationens nationella säkerhetsstrategi till 2020*, Presidentdekret nr. 537, 12 maj 2009, på internet: <http://www.scrf.gov.ru/documents/1/99.html>.
- 4 Nationella säkerhetsstrategin till 2020 (2009) *Ryska Federationens nationella säkerhetsstrategi till 2020*, Presidentdekret nr. 537, 12 maj 2009, på internet: <http://www.scrf.gov.ru/documents/1/99.html>.
- 5 Jefimov, Nikolaj (2006) *Politiko-vojennoje aspekty natsionalnoj bezopasnosti Rossii* [Militärpolitiska aspekter på Rysslands nationella försvar] (Moskva, URSS), s. 86–7.
- 6 Ryska Federationens Säkerhetsråd (2011) "Zasedanije Soveta Bezopasnosti Rossijskoj Federatsii po voprosu 'O Strategii natsionalnoj bezopasnosti Rossijskoj Federatsii do 2020 goda i komplekse mer po jejo realizatsii'" [Möte i Ryska Federationens Säkerhetsråd om "Ryska Federationens Nationella säkerhetsstrategi till 2020 och åtgärder för att realisera denna], *Ryska Federationens Säkerhetsråd*, på internet: <http://www.scrf.gov.ru/news/420.html> (5 december 2011).
- 7 Leijonhielm, Jan et al. (2009) *Rysk militär förmåga i ett tioårsperspektiv – ambitioner och utmaningar 2009*, Användarrapport, januari 2009, FOI-R--2707--SE (Stockholm, FOI), s. 69f.
- 8 Utrikespolitiska konceptet (2008) *Ryska Federationens utrikespolitiska koncept, Pr-1440*, 12 juli 2008, på internet: <http://www.scrf.gov.ru/documents/2/25.html>.
- 9 Dokumentet publicerades i ryska upplagan av *Newsweek*, "Programma effektivnogo ispolzovanija na sistemnoj osnove vnesjpolititjeskich faktorov v tseljach dolgosrotnogo razvitija Rossijskoj Federatsii" [Ett program för att effektivt använda utrikespolitiska faktorer systematiskt för att främja Ryska Federationens långsiktiga utveckling], den 11 maj 2010, på internet: <http://www.runewsweek.ru/country/34184> (hämtat: 19 maj 2010).

- 10 Presidentadministrationen (2010) "Vojennaja doktrina Rossijskoj Federatsii" [Ryska Federationens militärdoktrin], *Presidentadministrationen*, 5 februari 2010, på internet: http://news.kremlin.ru/ref_notes/461 (hämtat: 6 februari 2010).
- 11 För en översikt och analys av innehållet i 2010 års militärdoktrin, se Vendil Pallin, Carolina och Westerlund, Fredrik (2010) *Rysslands militärdoktrin 2010 – en övergripande analys*, *FOI Memo 3097, 9 februari 2010 (Stockholm, FOI) samt Appendix till detta*.
- 12 Nichol, Jim (2011) "Russian Military Reform and Defense Policy", *CRS Report for Congress*, 24 augusti 2011, på internet: <http://www.fas.org/sgp/crs/row/R42006.pdf> (hämtat: 4 oktober 2011), s. 3.
- 13 Carolina Vendil Pallin och Fredrik Westerlund (2010) "Russia's Military Doctrine – Expected News", *RUFBS Briefing*, nr. 3.
- 14 Jonsson, Anna (2009) "Rättsstatlighet och rättsutveckling i Ryssland", i Jonsson, Anna och Vendil Pallin, Carolina (red.) *Ryssland: politik, samhälle och ekonomi*, Stockholm, SNS Förlag, s. 113–15. Se även Jonsson, Anna och Vendil Pallin, Carolina (2009) "Rysk politisk utveckling", *ibid.*, s. 76–101.
- 15 McDermott, Roger (2011) *The Reform of Russia's Conventional Armed Forces: Problems, Challenges, & Policy Implications* (Washington D.C., Jamestown Foundation) s. 38.
- 16 För ytterligare detaljer om de inledande reformplanerna, se Vendil Pallin, Carolina (2010) *Serdjukovs reformering av de Väpnad Styrkorna - huvuddragen*, *FOI Memo 3143, 3 mars 2010 (Stockholm, FOI)*.
- 17 McDermott, *The Reform of Russia's Conventional Armed Forces*, s. 50 samt 235f.
- 18 *Ibid.*, s. 242ff samt s. 254.
- 19 Leijonhielm, Jan et al. (2005) *Rysk militär förmåga i ett tioårsperspektiv – problem och trender 2005*, *Användarrapport*, FOI-R--1662--SE (Stockholm, FOI), s. 42–3.
- 20 Vendil Pallin, Carolina (2006) De ryska kraftministerierna: maktverktyg och maktförsäkring, Underlagsrapport, FOI-R--2004--SE (Stockholm, FOI). Se även Vendil Pallin, Carolina (2007) "The Russian Power Ministries: Tool and Insurance of Power", *Journal of Slavic Military Studies*, vol. 20, nr. 1, s. 1–25.
- 21 Förordningarna antogs enligt Presidentdekret nr. 590, den 6 maj 2011.
- 22 Se t.ex. Golts, Alexander (2011) "Protectors of Putin's vertical: Russian power ministries before the 2011–2012 elections", *FIIA Briefing Paper*, nr. 86 (Helsingfors, FIIA).
- 23 Se till exempel Medvedevs uttalande i samband med övningen Tsentr-2011, där han uppgav att personalfrågan regelbundet diskuterades på Säkerhetsrådets möten, Presidentadministrationen (2011) "Vstretja s komandirami voinskich tjastej, prinitimavsich utjastije v utjenijach "Tsentr-2011"" [Möte med befälhavarna för militära förband som deltog i övningen "Centrum-2011"], *Prezident Rossii*, den 27 september 2011, på internet: <http://www.kremlin.ru/news/12836> (hämtat: den 3 oktober 2011).
- 24 Ryska Säkerhetsrådets sammansättning enligt presidentdekret nr. 836, den 25 maj 2008, med efterföljande kompletteringar och ändringar t.o.m. 22 september 2011.
- 25 Ryska Säkerhetsrådets förordning, antagen genom presidentdekret, nr. 590, den 6 maj 2011.
- 26 Försvarslagen, nr. 61-FZ, 31 maj 1996. Se även Fedorov, Yury (2009) "Medvedev's Amendments to the Law on Defence: The Consequences for Europe", *FIIA Briefing Paper*, nr. 47 (Helsingfors, FIIA).
- 27 "Ob vnesenii izmenenij v Federalnyj zakon 'Ob oborone'", ändringar i Försvarslagen antagna av Duman den 23 oktober 2009 och som trädde i kraft i och med publicering den 24 november 2009.

4. Utrikespolitik

Jakob Hedenskog^v

Under det senaste decenniet har det utvecklats en konsensus kring utrikespolitiken i Ryssland. Enligt denna konsensus är Rysslands fundamentala utrikespolitiska mål att öka sitt internationella inflytande och bekräfta sin ställning som respekterad stormakt i världen. Denna politik är grundad dels i Rysslands geopolitiska läge, dels i en pragmatism baserad på landets resursbas (främst olja och gas), som landets politiska ledning besitter. Den ryska ledningen under Vladimir Putin och Dmitrij Medvedev ser staten som den främsta aktören i det internationella systemet och har en tämligen klart uttalad vision om landets nationella intressen.¹ I det utrikespolitiska konceptet, som antogs i juli 2008, fastställs att politiken ska präglas av balans och mångsidighet, utifrån landets geopolitiska läge. Ryssland sägs ha ett "särskilt ansvar" för upprättandet av säkerheten globalt och regionalt. Det betonas att Ryssland är en stormakt som andra stater måste ta hänsyn till och att inga problem kan lösas utan Ryssland. Genomgående understryks också vikten av den multipolära världsordningen – i motsats till den unipolära världsordningen USA anses förespråka – där dialog, Förenta nationernas (FN) fundamentala roll, icke-våldslösningar, respekten för territoriell integritet samt folkrätten är centrala.²

Ett medel för att uppnå målet om att vara en modern stormakt är att främja den starka ekonomiska tillväxt som Ryssland har haft under det senaste decenniet. En nyhet sedan bedömningen 2008 är att prioriteringarna inom utrikespolitiken alltmer kommit att reflektera regeringens moderniseringsagenda på hemmaplan. Eftersom moderniseringen i hög grad handlar om investeringar, införande av ny teknologi och innovationer, måste Ryssland söka bättre relationer med de länder som kan tillhandahålla detta. Därför har Ryssland aktivt sökt förbättra relationerna med USA och Europeiska unionen (EU) med syftet att locka investeringar och ny teknologi därifrån. Moskvas beslut att stödja FN:s sanktioner mot Iran och att inleda diskussioner om samarbete om missilförsvar med Nato bör ses i detta perspektiv. Moderniseringen har blivit ett medel att nå det mer traditionella målet med utrikespolitiken, dvs. att återupprätta Rysslands position som stormakt i världen.³ Utan ny teknik och nya ekonomiska institutioner blir detta mål svårt att nå.

Syftet med detta kapitel är dels att ge en övergripande beskrivning av Rysslands utrikespolitik sedan den förra bedömningen 2008, dels att analysera vilka utrikespolitiska utmaningar Ryssland kommer att ställas inför under den kommande tioårsperioden. Vilka utrikespolitiska prioriteringar gör Ryssland idag och kommer dessa att bli bestående under den kommande tioårsperioden? Vilka konflikter kan tänkas uppstå i Rysslands närområde och hur kommer Ryssland att agera utifrån dessa? Analysen är geografiskt uppdelad och behandlar Rysslands relationer, i tur och ordning, med länderna inom Oberoende staters

^v Med bidrag från Carolina Vendil Pallin, som skrivit avsnittet om Ryssland och EU.

samvälde (OSS), EU, Östersjöområdet och Arktis, USA och Nato, Asien samt Nordafrika och Mellanöstern. Den geografiska turordningen i kapitlet överensstämmer överlag med prioritetsordningen i det utrikespolitiska konceptet.

4.1 Ryssland och Oberoende staters samvälde

Relationerna med de före detta sovjetrepublikerna inom OSS har fortfarande högsta prioritet i rysk utrikespolitik. Det finns starka historiska, ekonomiska och realpolitiska skäl till detta. Ryssland ser området som sin exklusiva intressesfär där påverkan från andra utomstående makter bara tolereras så länge de inte hotar vitala ryska intressen.

Ryska framgångar

Ryssland har sedan 2008 delvis återupprättat sin auktoritet i området och tagit tillbaka delar av det initiativ som förlorades i samband med färgrevolutionerna i Georgien, Ukraina och Kirgizistan under 2003–2005. Ryssland har nått en position där man återigen är att räkna med. I och med Georgienkriget demonstrerade Moskva var gränsen går för Natos utvidgning och USA:s inflytande i området. I januari 2010 trädde en tullunion mellan Ryssland, Kazakstan och Vitryssland i kraft, vilken kan ses som ett första steg att upprätta ett ekonomiskt samarbete med EU:s gemensamma marknad som förebild. Under 2010 ledde inrikespolitiska förändringar i Ukraina och Kirgizistan till återställare i relationerna med Ryssland. I Ukraina ersattes strävan mot Natomedlemskap med en alliansfri politik där målet var enbart utökat samarbete med västalliansen. Händelserna i Kirgizistan i april 2010, då president Kurmanbek Bakijev störtades, ledde till en mer ryskvänlig regering och denna inriktning bekräftades i och med valet av Almazbek Atambajev till kirgisisk president i oktober 2011. Både Kirgizistan och Tadzjikistan har övervägt att ansluta sig till tullunionen.

Lokala konflikter

Av högsta prioritet för Moskva är att, om inte lösa lokala konflikter längs Rysslands gränser, så åtminstone kontrollera dessa eller hindra dem från att blossa upp igen. Det är ett av skälen till att Ryssland har både militära baser och fredsskapande trupper i olika länder och konfliktområden i OSS-området. Ryssland har på senare tid utökat och befäst sin militära närvaro i OSS-området. Nygamla militärbaser återupprättades i Sydossetien och Abchazien efter Georgienkriget. Med Ukraina skrevs ett avtal 2010 om att förlänga den ryska Svartahavsmarinens basering på Krim med 25 år efter 2017 i utbyte mot att Ukraina fick en rabatt på importerad rysk gas. Nya avtal förlängde också de ryska militärbaserna i Armenien och Tadzjikistan under 2010–2011 med liknande tidshorisonter.⁴

Den största konfliktpotentialen i Rysslands närområde finns i Kaukasien. Förutom kampen mot terrorister och banditformationer i det ryska Nordkaukasien (se kapitlet 5, s. 74ff) uppfattas Georgien som en oberäknelig aktör som Ryssland måste demonstrera militär styrka mot, till exempel genom den regelbundna operativ-strategiska övningen Kavkaz. Spänningarna på båda sidor om de kaukasiska bergen är fortsatt höga och i takt med att Georgien återställer sin forna krigsmakt kommer misstron mellan de bägge länderna att öka ytterligare.⁵

Av de ”frusna” konflikterna i Rysslands närområde har förmodligen den i Nagorno-Karabach störst potential att blossa upp igen och ställa till stora problem för Ryssland. Armenien och Azerbajdzjan är idag betydligt bättre militärt rustade och ett nytt krig om Nagorno-Karabach skulle riskera att bli ännu blodigare och mer utdraget än det som fördes 1992–94 och slutade i en bräcklig vapenvila. Regionala allianser skulle riskera att dra in Ryssland, Turkiet och Iran i konflikten och viktiga olje- och gasledningar i regionen skulle kunna slås ut.⁶

En förnyad konflikt om Nagorno-Karabach skulle ställa Ryssland inför ett oönskat val. Ryssland har genom traktatet för Kollektiva säkerhetsavtalsorganisationen (CSTO) och det bilaterala avtal som slöts 2010 vissa försvarsförpliktelser gentemot Armenien som blir svåra att upphäva. Samtidigt är Azerbajdzjan en viktig allierad till Ryssland på grund av sina stora energitillgångar.⁷ En annan extern impuls som skulle kunna hota stabiliteten i Sydkaukasien är om den sociala och politiska oron från Nordafrika och Mellanöstern skulle spridas till länder som har stort inflytande i regionen, som Iran, Syrien eller, vilket förefaller mindre troligt, Turkiet. Assad-regimens fall i Syrien skulle kunna utlösa en tillströmning av armeniska flyktingar från Syrien.⁸ Samma risker ser Ryssland för de centralasiatiska staterna, vars auktoritära ledare i flera fall har suttit vid makten ända sedan Sovjetunionens fall.

Ryssland ser med stark oro på Turkmenistans planer att exportera gas till EU via den planerade ledningen Trans-Caspian Pipeline (TCP) mellan Turkmenistan och Azerbajdzjan. Moskva är kritisk till att Asjchabad har drivit detta projekt trots att frågan om Kaspiska havets legala status fortfarande är olöst. Ryssland får stöd för denna ståndpunkt av Iran, medan Turkmenistan stöds av Azerbajdzjan. Den femte kuststaten vid Kaspiska havet, Kazakstan, som saknar intressen i gasexporten, har intagit en neutral hållning. Vissa ryska experter hävdar till och med att Ryssland överväger att agera med vapenmakt mot Turkmenistan i syfte att statuera exempel, som i Georgien 2008, på vad som kan hända om en stat i Rysslands närområde agerar mot dess vilja.⁹

Ryssland är också starkt oroad över vad som kommer att hända i Afghanistan efter den internationella styrkan, ISAF (International Security Assistance Force), dras tillbaka 2014. Från rysk horisont finns framför allt två stora hot. Det första är risken för den instabilitet i Centralasien som väntas bli följderna om Talibanerna kommer tillbaka till makten efter Karzai-regeringens förmodade fall. Även om Talibanernas direkta inflytande i sig inte skulle nå utanför Afghanistans gränser riskerar deras potentiella framgångar kunna inspirera till islamisk radikalism i Centralasien och även i Nordkaukasien. Det andra hotet som Ryssland ser är kopplat till narkotikahandeln. Ryssland har på senare år gått från att vara ett viktigt transitland för narkotika från Afghanistan till Europa och Nordamerika till att också vara en viktig konsumentmarknad för droger. Av de ca 100 000 som dör av narkotikamissbruk varje år i hela världen beräknas 30–40 000 komma från Ryssland.¹⁰

Afghanistan 2014

För att möta hoten från ”den arabiska våren” och Afghanistan efter 2014 strävar Ryssland att reformera CSTO. Det visade sig i samband med oroligheterna i södra Kirgizistan i juni 2010 att Ryssland blev överrumplat och att CSTO saknade lämpliga förband att skicka till oroshärden. Den arabiska våren har ytterligare påskyndat reformeringen. En första åtgärd blir sannolikt att byta ut konsensussystemet mot majoritetsbeslut. Hittills har organisationens effektivitet begränsats av Uzbekistans strävan att demonstrera sin särställning och använda sitt veto. Ett annat förslag är att förändra organisationens attityd till Nato. CSTO skapades ursprungligen som en motvikt till Nato på det postsovjetiska området, men i skenet av vad som kan hända i Afghanistan 2014 framträder bilden av att CSTO och Nato behöver varandra mer än någonsin för att upprätthålla lugnet i Centralasien.¹¹ Å ena sidan ser Ryssland gärna att USA lämnar sina militära baser i Centralasien, å andra sidan skulle det medföra att ett större ansvar för att upprätthålla säkerheten i Centralasien skulle falla på Ryssland och CSTO.

Rysslands position är fortfarande relativt stark inom OSS trots Kremls inte sällan okänsliga inblandning i dessa länders interna affärer, så som under den orangea revolutionen, samt mångårig ekonomisk och humanitär hjälp från västmakterna. Inom OSS är Ryssland fortfarande den dominerande makten och de ryska ledarna är populärare där än de är i övriga världen. Inte sällan är de också mer populära än de inhemska ledarna själva.¹² Efter debaclen med färgrevolutionerna har Ryssland byggt upp en infrastruktur för ”soft power” bestående av statliga institutioner, ryska organisationer, den rysk-ortodoxa kyrkan, nätverk och lojala ryskspråkiga media.¹³ I flera av OSS-länderna finns också ett inte obetydligt folkligt stöd för Rysslands olika integrationsinitiativ.¹⁴

Euroasiatiska Unionen

I oktober 2011 lanserade premiärminister Putin ett nytt integrationsprojekt i OSS-området, den Euroasiatiska Unionen. Denna union ska enligt Putins planer upprättas 2015 på basis av det gemensamma ekonomiska område som i sin tur bygger på den nuvarande Tullunionen mellan Ryssland, Vitryssland och Kazakstan.¹⁵ I november 2011 undertecknade de tre länderna ett avtal om att från och med 1 januari 2012 upprätta det gemensamma ekonomiska området och en Euroasiatisk kommission (enligt EU-kommissionens modell). Den Euroasiatiska Unionen ska ses som en ekonomisk motsvarighet till den militära integrationen inom CSTO för OSS-området.

Även om Ryssland höjer sina ambitioner finns ändå gränser för dess inflytande i OSS-området. Rysslands framgångar beror mer på avsaknaden av alternativ för länderna än på Rysslands egen attraktionskraft. Trots envetna försök med såväl piska som morot har Ryssland inte lyckats få med Ukraina i tullunionen. Kiev står fast vid sin strävan att få ett frihandelsavtal med EU och har fortfarande som mål att gå med i EU. Vitrysslands motsträvighet fortsätter att irritera Moskva, även om landets förmåga att balansera mellan Ryssland och EU minskade betydligt efter det att oppositionen brutalt slogs ned i samband med presidentvalet i december 2010. Trots betydande ansträngningar har inte Ryssland lyckats påverka de låsta positionerna i konflikten i Nagorno-Karabach.¹⁶ Slutligen är det givetvis ett stort bakslag för Ryssland att inga av dess allierade i CSTO eller Shanghai Cooperation Organisation (SCO) har erkänt Sydossetiens och Abchaziens självständighet mer än tre år efter Georgienkriget.

I Centralasien har Ryssland få ekonomiska medel att sätta emot Kinas växande ekonomiska inflytande, vilket i hög grad sker på bekostnad av Rysslands inflytande. Kina är lokomotivet som driver den ekonomiska utvecklingen i Centralasien och Rysslands agerande är därför mer reaktivt. Likväl är Ryssland medvetet om att det är omöjligt att hindra den snabbt växande kinesiska ekonomin från att expandera i regionen och att Peking inte heller kan tränga ut Ryssland helt från Centralasien.¹⁷ Efter att ha agerat mer eller mindre i tysthet under flera år växer numera Kinas inflytande även utanför Centralasien, t.ex. i Kaukasien, Ukraina och i Västeuropa. Kina utmanar Ryssland som viktigaste investerare och handelspartner på bred front inom hela OSS-området med miljardkontrakt bland annat inom infrastrukturprojekt i Vitryssland och Ukraina.¹⁸

Centralasien och Kina

OSS-området kommer att fortsätta vara ett högt prioriterat område i rysk utrikespolitik under den kommande tioårsperioden. Det är här som den största konfliktpotentialen finns i Rysslands närområde och därför det område där det finns störst risk att Ryssland kommer att behöva använda sina militära resurser.

4.2 Ryssland och Europeiska unionen

Efter Georgienkriget nådde Rysslands relation med EU en bottennotering, men problem fanns redan tidigare. Det illustrerades inte minst av misslyckandet att nå fram till ett avtal som skulle ersätta Partnerskaps- och samarbetsavtalet (PSA) från 1997. Rådande PSA löpte ut 2007, men har förlängts automatiskt med ett år i taget eftersom varken Ryssland eller EU har sagt upp det. Det finns en frustration över bristen på reellt innehåll i relationerna samtidigt som det inte finns något annat tredje land som EU har så pass väl utvecklat formellt ramverk med. Ryssland är t.ex. det enda tredje land som EU genomför två toppmöten per år med. Trots de artiga formuleringarna vid toppmötena har Ryssland och EU också fortsatt att stå långt ifrån varandra i fråga om värderingar kring mänskliga rättigheter och demokratiutveckling. Georgienkonflikten fortsätter dessutom att leda till konflikter då Ryssland har erkänt Sydossetien och Abchazien som självständiga stater medan EU intagit motsatt ståndpunkt. Med andra ord är Ryssland och EU inte ens eniga om hur många stater Europa består av.

För Ryssland är EU fortsatt en central partner i Europa. EU:s 27 medlemsstater är tillsammans Rysslands största handelspartner och en mycket viktig energiimportör. Dessutom är EU-27 Rysslands största källa till utländska direktinvesteringar.¹⁹ Även om Ryssland ibland klagat över hur ogenomträngligt EU är som organisation, är det omöjligt för Moskva att kringgå Bryssel helt genom att koncentrera sig på att utveckla sina förbindelser med länder som Frankrike, Italien och Tyskland. EU är för integrerat som ekonomisk marknad för att det skulle vara praktiskt möjligt. På ett säkerhetspolitiskt plan har Ryssland stundtals varit mer framgångsrikt i att odla förbindelserna med Berlin och Paris på bekostnad av dem med EU som helhet, men ekonomiskt är EU en alltför mäktig partner för att Ryssland ska försumma att utveckla sina relationer med Bryssel. Vidare har EU visat sig vara en stark förespråkare för ett ryskt medlemskap i Världshandelsorganisationen (WTO) och det arbete

Ekonomiska förbindelser

som pågått inom ramen för olika dialoger på det ekonomiska området har varit betydelsefullt.

Under det svenska ordförandeskapet 2009 presenterades ett nytt initiativ i form av ett "Partnerskap för modernisering" och detta formaliserades vid toppmötet i Rostov i juni 2010.²⁰ Återigen riskerade dock innehållet att bli magrare än initiativet utlovat. Utmaningen bestod i att intressera EU:s medlemsländer och dess näringsliv och forskarsamhälle för att fylla moderniseringspartnerskapet med praktiskt innehåll, i konkurrens med t.ex. lovande samarbeten med länder i Asien eller med USA. Inte heller kunde konkreta steg mot ett ersättningsavtal till PSA presenteras vid toppmötet i juni 2011 i Nizjnij Novgorod. En väsentlig förutsättning för ett nytt avtal är ett ryskt medlemskap i WTO.²¹ En betydande del av rådande PSA reglerar de ekonomiska förbindelserna och med ett ryskt WTO-medlemskap skulle de flesta av dessa frågor automatiskt lösas ut i och med att Ryssland och EU:s medlemsstater skulle befinna sig inom ramen för samma regim.

*Medvedevs initiativ
till europeiskt
säkerhetsavtal*

På det säkerhetspolitiska området finns relativt få framgångar att peka på. Ryssland fick inte den reaktionen man hoppats på från EU på det initiativ till en ny säkerhetspolitisk arkitektur i Europa som Medvedev lanserade redan 2008. EU:s svar var att hänvisa frågan till Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE), där den kanaliserades in i den så kallade Korfuprocessen under det grekiska ordförandeskapet i OSSE. EU motsatte sig att avskilja hård säkerhet från frågor som berör mänskliga rättigheter och ekonomisk frihet.²² Moskva insisterade på att hård säkerhet borde prioriteras och presenterade ett utkast till ett *European Security Treaty* (EST) i slutet av 2009.²³ Målet med initiativet var att skapa en legal bas för att Ryssland skulle ha en stark röst i Europas säkerhetspolitik, helst inklusive formell rätt att invända mot en ytterligare utvidgning av Nato.²⁴ Under 2011 blev det alltmer tydligt att Ryssland inte hade stort hopp om att komma vidare med denna process och alltmer fokus lades istället på att framhålla den ryska positionen i frågan om ett gemensamt europeiskt missilförsvar.²⁵

4.3 Ryssland, Östersjöregionen och Arktis

Jämfört med den oroliga södra gränsen (främst Kaukasien och Centralasien) och kampen om inflytande mellan Ryssland och Väst respektive Kina i de forna sovjetrepublikerna, utgör Östersjöområdet ett förhållandevis konfliktfritt närområde för Ryssland. Om det någon gång hettar till i regionen är det snarare en indikation på försämrade relationer mellan Ryssland och USA än orsakat av något initiativ från de nordiska eller baltiska staterna i sig. Detta skedde till exempel i samband med George W. Bush missilförsvarsplaner, vilket ledde till att Ryssland hotade att placera Iskander-robotar i Kaliningradregionen.²⁶

*De baltiska
staterna*

Rysslands officiella relationer med de baltiska staterna har förbättrats sedan 2008. Ryssland tenderar att i högre grad acceptera de baltiska regeringarna och vara mer försiktig med att öppet stödja de ryska minoriteterna i dessa länder. Under 2010 inbjöds till och med den lettiske presidenten på ett officiellt besök

till Moskva.²⁷ Samtidigt kvarstår Ryssland som säkerhetspolitiskt problem i de baltiska staternas ögon, inte minst med avseende på det ökande ryska ekonomiska inflytandet i länderna och det proryska partiet Harmonicentrums valframgångar i Lettland 2011. Ryssland är fortsatt kritik mot den försvarsplanering i de baltiska staterna som Nato påbörjade efter Georgienkriget och behandlingen av de ryska minoriteterna i Lettland och Estland.²⁸

De ryska relationerna med Polen förbättrades under 2010 och då inte minst efter flygkraschen i Smolensk i april 2010, då den polske presidenten Lech Kaczynski och en rad officiella företrädare omkom. Som exempel på förtroendeskapande åtgärder som följde på olyckan kan nämnas att Medvedev kom till presidentens begravning och att Andrej Wajdas film "Katyn", som handlar om hur 20 000 polska fångar, mestadels officerare, avrättades av den ryska säkerhetstjänsten NKVD under andra världskriget, visades på rysk TV.

Polen

I motsats till Östersjöregionen har Arktis en större potential att bli en ny arena för den växande spänningen mellan Rysslands och västmakternas ekonomiska och militära intressen. Ryssland har sedan länge visat ett stort intresse för Arktis av det naturliga skälet att det har en lång kuststräcka och betydande infrastruktur där.²⁹ Förekomsten av naturresurser i Arktis (t.ex. olja, gas och mineraler) och öppnandet av nya transportrutter gör att konkurrensen hårdnar.

Arktis

Det utrikespolitiska konceptet från juli 2008 fastslog Arktis betydelse för Rysslands nationella säkerhetspolitik och att Ryssland "i enlighet med internationell lag kommer att fastställa gränserna för sin kontinentalsockel, vilket utökar möjligheterna för prospektering och exploatering av mineraltillgångar".³⁰ I mars 2009 publicerades Ryska federationens så kallade Arktisstrategi fram till 2020. Dokumentet understryker betydelsen av Arktis i Rysslands ekonomiska och sociala utveckling. I synnerhet ses Arktis som en nationell strategisk resurs och ett nyckelområde för att expandera Rysslands kolvätereserver. Målet med politiken är att transformera Arktis till en rysk strategisk resursbas och göra Ryssland till en ledande makt i Arktis 2020. Genom kartografiska, geologiska och hydrografiska arbeten ska data tas fram som stöder Rysslands territoriella anspråk i området.³¹ Forskningsrelaterade projekt går hand i hand med att Ryssland sedan 2007 alltmer självsäkert expanderat sina militära aktiviteter i Arktis i syfte att genom en trovärdig maktdemonstration avgöra eventuella territoriella konflikter till Rysslands fördel. Den nationella säkerhetsstrategin från 2009 betonar vikten av att utöka de militära resurserna i Arktis för att "garantera militär säkerhet i olika militärpolitiska situationer".³² Det är dock värt att notera att Arktisstrategin presenteras under rubriken "Ekonomisk säkerhet" på ryska Säkerhetsrådets hemsida (se kapitel 3, Tabell 3-1).

Även om det på ytan förefaller som om Ryssland driver en militarisering av Arktis har Moskva egentligen inga incitament att använda militära medel i området. Till exempel har USA territoriella krav på Kanada. Med alla andra viktiga makter i Arktis – USA, Kanada, Danmark och Norge – upptagna av sina egna intressen har Moskva goda förutsättningar att manövrera, kompromissa och sluta avtal enskilt med parterna och samtidigt uppnå sina egna syften. Till exempel slöts

i mars 2010 ett gränsavtal och ett ekonomiskt avtal med Norge i Barents hav efter en 40-årig gränstvist. På samma sätt skulle Ryssland mycket väl kunna nå samförstånd med Kanada, som tillsammans med Ryssland har den längsta territoriella gränsen i området. Men så fort Ryssland försöker använda militära medel för att uppnå sina syften skulle Natos kollektiva försvarsförpliktelser aktiveras.³³

4.4 Ryssland, USA och Nato

Trots att det kalla kriget är över och trots att OSS-området formellt tillskrivs en betydligt högre prioritet i Rysslands utrikespolitiska doktriner och koncept, är USA alltjämt den huvudsakliga motparten för Ryssland. Det är med USA som Ryssland jämför sig militärt och världspolitiskt, om än inte fullt ut ekonomiskt. Men det är en asymmetrisk relation eftersom Washington inte tillerkänner Moskva motsvarande betydelse. För Washington är det visserligen också viktigt att ha goda och stabila relationer med Moskva, men mera utifrån utgångspunkten att USA vill ha lugn och ro på den fronten för att kunna fokusera på de verkliga utmaningarna i Asien och Mellanöstern.

Kritiken som Ryssland fick utstå från västmakterna efter Georgienkriget var omedelbar, men också kortvarig. Relationerna har därför radikalt förbättrats sedan 2008. Det visade sig också efter kriget att Ryssland stod ganska ensamt internationellt och saknade stöd för sin hårda linje. Under hösten 2008 slog också den globala finanskrisen igenom med full kraft och tvingade Ryssland att tänka om. Samtidigt skedde även i USA en omprövning av politiken gentemot Ryssland. Valet mellan att prioritera relationen med jätten Ryssland och det lilla Georgien föreföll ändå ganska lätt för USA och dess allierade. I och med att Barack Obama valdes till president i november 2008 undanröjdes också det sista amerikanska hindret – den tidigare presidenten George W. Bush – för att omrikta politiken både i USA och i Ryssland.

”Reset” i
förbindelserna

När Obama-administrationen i februari 2009 lanserade den så kallade *Reset*-politiken gentemot Ryssland var skepsisen från rysk sida påtaglig. Ett första konkret exempel på en attitydförändring kom i juni 2009, när Ryssland stödde FN-resolutionen om sanktioner mot Nordkorea som svar på Pyongyangs underjordiska kärnvapentest. Under toppmötet i juli samma år skapades den rysk-amerikanska presidentkommissionen med sexton arbetsgrupper på områden som till exempel kärnkraftssäkerhet, rymdfrågor, hälsofrågor, ekonomi, energi, utbildning och kultur. Huruvida kommissionen, som koordineras av de båda ländernas utrikesministerier, har lett till några framsteg i samarbetet är för tidigt att fastställa, men för Rysslands del har den varit en källa till prestige eftersom inget annat land har ett sådant forum för dialog med USA. Kina avböjde att skapa en liknande kommission med USA efter amerikanskt initiativ.³⁴

Reset-politikens största framgång, i synnerhet för Ryssland, var det nya strategiska nedrustningsavtalet, START, som undertecknades i Prag i april 2010 och ratificerades i januari 2011. Avtalet reducerade de båda ländernas strategiska arsenaler med en tredjedel. För Rysslands del ger inget annat deltagande i globala

institutioner och organisationer, inklusive FN:s Säkerhetsråd, en sådan prestige och en sådan exceptionell status som ett bilateralt nedrustningsavtal med USA, eftersom de båda parterna undertecknar detta som likvärdiga parter.³⁵ För USA:s del framstår Rysslands stöd till FN:s sanktioner mot Iran och Moskvas beslut att riva upp avtalet om att exportera luftvärnsrobotsystemet S-300 dit som en framgång. Samma sak gäller Rysslands intensifierade samarbete med USA avseende användandet av mark- och lufttransitkorridoren till Afghanistan.

Trots flera uppenbara framgångar har *reset*-politiken ändå begränsats av den ömsesidiga misstro som alltjämt finns kvar efter kalla kriget i både Ryssland och USA. Washington är misstänksamt mot det auktoritära och korrupta politiska system som råder i Ryssland och det finns en grundläggande värderingsklyfta mellan de två länderna som förhindrar fortsatt närmande. USA kritiserade till exempel domen mot Michail Chodorkovskij i december 2010. På det konkreta planet finns begränsningar för *reset*-politiken. Som en följd av Georgien-kriget driver USA visserligen inte längre aktivt Nato-utvidgningen i Rysslands närområde, men Washington har flera gånger deklarerat att man inte godtar att Moskva behandlar detta område som sin exklusiva inflytelsesfär. Washington använder också regelbundet termen ”de ockuperade georgiska territorierna” avseende Sydossetien och Abchazien. USA fortsätter att upprätthålla sin militära närvaro i Georgien och Kirgizistan samt att odla kontakterna med Uzbekistan, Armenien och Kazakstan för att visa att *reset*-politiken inte innebär att Ryssland tillerkänns några privilegier i OSS-området.

*Begränsningar av
reset-politiken*

Reset-politiken vilar med andra ord på skakig grund och har visat sig vara känslig för påfrestningar i det bilaterala förhållandet. När Washington i augusti 2011 införde sanktioner mot sextio ryska företrädare som ansågs ha varit inblandade i fallet med advokaten Sergej Magnitskij, som omkom i ett Moskvahäkte i november 2009, svarade Moskva med att svartlista officiella företrädare för USA som ansågs ha inblandning i frihetsberövandet av två ryska medborgare – en misstänkt internationell vapenhandlare och en dömd narkotikasmugglare.³⁶ I slutändan är *reset*-politiken på amerikansk sida också mycket bunden till personen Obama, vilket gör dess framtid efter presidentvalen 2012 oviss. Det relativt lilla ekonomiska utbytet mellan USA och Ryssland gör också att politiken saknar förankring i de båda ländernas näringsliv.

Den fråga som har störst potential att omintetgöra *reset*-politiken är det framtida europeiska missilförsvaret (se mer i kapitel 12 om Massförstörelsevapen). Den 24 november 2011, drygt en vecka innan parlamentsvalet i Ryssland, gjorde Medvedev ett skarpt uttalande där han hotade att Ryssland skulle lämna nya START om Nato gick vidare med missilförsvaret. Medvedev återupptog också ett tidigare hot om att placera Iskander-robotar i Kaliningrad oblast.³⁷ Eftersom Obama står inför omval 2012 finns det dock incitament, åtminstone från amerikansk sida, att undvika en total kollaps i missilförsvarsförhandlingarna med Ryssland. Enligt ett positivt scenario skulle parterna därför kunna nå en ansiktsräddande överenskommelse lagom till Natos toppmöte i Obamas hemstad Chicago i maj 2012. Men presidentvalen 2012 kan också försvåra en uppgörelse. Antiamerikanska utspel är ett vanligt sätt för ryska politiker att vinna

*Missilförsvars-
frågan*

lätta poänger hos hemmaopinionen i valtider. En uppgörelse om missilförsvaret skulle i så fall inte vara möjlig förrän tidigast 2013.

4.5 Ryssland och Asien

Rysslands relationer i Asien har främst fokuserat på Kina och i mindre utsträckning på Indien, Japan och Koreahalvön. Moskvas relationer med Peking har utvecklats positivt i flera år såväl politiskt, ekonomiskt som militärt. Under 2010 övertog Kina rollen som Rysslands främsta handelspartner från Tyskland.³⁸ Relationen mellan Moskva och Peking har varit pragmatisk och befriad från de ideologiska låsningar som funnits i historien. Detta har sin förklaring i att båda parterna, i motsats till vad som gäller Moskvas relationer med västmakterna, i hög grad delar samma syn på omvärlden.

Kina och Indien

Både Ryssland och Kina strävar efter att begränsa USA:s inflytande och att ersätta den unipolära världsordningen, som etablerades efter det kalla kriget, med en multipolär världsordning. Moskva och Peking hyser en ömsesidig respekt för varandras stormaktsanspråk och har samma syn på icke-inblandning i staters inre angelägenheter och prioritering av FN, där båda har veto i Säkerhetsrådet. Båda anser att humanitära interventioner är ett västerländskt påhitt med syfte att åstadkomma regimförändringar. Därmed delar man samma syn på t.ex. Kosovo, Iran och Nordkorea och andra oroliga regioner. Dock ansåg Kina att Ryssland bröt mot denna princip i samband med att Sydossetien och Abchazien erkändes som självständiga stater. För Pekings del skulle ett liknande erkännande ha gett fel budskap till de folk som strävar efter högre grad av självbestämmande eller självständighet från Kina som Tibet, Taiwan eller Xinjiang.

Ryssland och Kina samarbetar genom Shanghai Cooperation Organization (SCO) där också Kazakstan, Kirgizistan, Tadzjikistan och Uzbekistan ingår. Syftet med organisationen är att bekämpa de ”tre onda tingen” – extremism, separatism och terrorism. SCO är ett funktionellt forum där Ryssland och Kina också kan balansera och koordinera sina intressen i Centralasien och i det absoluta närområdet och samtidigt hålla USA och andra spelare utanför regionen. Samtidigt försöker Ryssland investera i CSTO, tullunionen med Kazakstan och Vitryssland och andra regionala organisationer där inte Kina ingår för att inte lägga alla ägg i samma korg. När Ryssland ville kombinera SCO-övningarna med CSTO:s övningar avböjde de kinesiska företrädarna på grund av Moskvas dominans i CSTO, där också länder utan Asienfokus deltar, och föredrog istället att ge SCO:s övningar mer av anti-terrorismkaraktär.³⁹

Även om SCO-samarbetet fungerar relativt bra är relationen mellan Ryssland och Kina likväl inte baserad på ett jämbördigt partnerskap där samarbete utgör normen. Istället är den snarare ett nollsummespel där båda parter försöker utmanövrera den andre i sökandet efter makt och prestige.⁴⁰ Moskva blir till exempel alltmer orolig över det växande kinesiska inflytandet i Centralasien. SCO har befasts som verktyg för Kina att driva sin ekonomiska agenda i Centralasien och även i Ryssland.

Rysslands största oro avseende Kina rör det ryska Fjärran Östern. Ryssland har misslyckats med att utveckla Fjärran Östern, ett resursrikt område som idag är kraftigt beroende av federala subsidier och där tjugo procent av befolkningen lever under fattigdomsstrecket. De egna utvecklingsprojekten har ofta strandat i korruption, ineffektivitet och lokala politiska strider.⁴¹ Befolkning i ryska Fjärran Östern har krympt 25 procent sedan Sovjetunionens upplösning och uppgår idag till bara sex miljoner. De två provinserna på den kinesiska sidan av gränsen har tillsammans en befolkning på 141 miljoner. Befolkningstätheten på den kinesiska sidan av gränsen är 62 gånger större än på den ryska.⁴²

Ryska företrädare befarar vad som betecknas som en "kinesifiering" av befolkningen på den ryska sidan på grund av ett stigande antal inflyttade etniska kineser.⁴³ Kinesiska företag köper jordbruksmark i Fjärran Östern och kinesiska jordbruksarbetare uppmuntras att jobba där på säsongsbasis, inte sällan på mark som den krympande ryska befolkningen övergivit.⁴⁴ Denna inflyttning gör att kineserna antas utgöra den näst största etniska befolkningsgruppen, efter ryssarna själva, i Ryssland som helhet kring 2050. Allt detta gör det ofrånkomligt att det finns en rysk rädsla för ett framtida territoriellt utträde, ett förenande av hela ryska Fjärran Östern under Kina eller en militär intervention av Kina i syfte att skydda "förtryckta" kineser.⁴⁵ År 2011 var den konventionella styrkan i de två militärregionerna på den kinesiska sidan – Shenyang och Peking – större än hela den sammanlagda konventionella styrkan inom de ryska Väpnade Styrkorna.⁴⁶ Rysslands vapenskrammel i frågan om Kurilerna med Japan kan också tolkas som en signal till Peking om att Moskva har avsikt att försvara sina territorier i Fjärran Östern.⁴⁷

Rysslands politik sedan tjugo år att närma sig Kina påverkade länge relationerna med Indien negativt. Relationerna mellan Delhi och Moskva hade varit starka sedan sovjettiden, men tappade kraft efter Sovjetunionens fall. Men den långa och tidvis nära relationen gör sig fortfarande påmind genom att Indien är den främsta importören av ryska vapen. Länderna förenas också i en önskan att hålla hoten från Afghanistan, Pakistan och islamistisk terrorism på rimlig nivå. Det finns också gemensamma intressen på energiområdet. På sikt väntas den starka ekonomiska utvecklingen i Indien också få fart på den låga handelsnivån mellan länderna.⁴⁸

Rysslands relationer med Japan hindras av tvisten om ögruppen Kurilerna, som är olöst sedan andra världskriget. Krisen förvärrades akut när president Medvedev, som förste ryske president någonsin, besökte ögruppen i november 2010, vilket ledde till en skarp japansk protest. Frånsett denna olösta tvist finns det en stor potential för att utveckla handeln länderna emellan. Den japanska regeringen kritiserar sällan andra staters inrikespolitik och skulle potentiellt kunna utgöra ett lämpligt alternativ eller åtminstone ett komplement till Kina som en ekonomisk och politisk partner för Ryssland. Dessutom borde Japan kunna utgöra en naturlig partner för Ryssland i dess moderniseringsprojekt. Men ett ömsesidigt ointresse att bryta de historiska låsningarna lär fortsätta hålla relationerna mellan Moskva och Tokyo kyliga.

Japan

Nordkorea

En olöst konflikt, om än inte en som Ryssland är part i, ligger också i vägen för utvecklandet av relationerna på Koreahalvön. Ryssland är tillsammans med de två Korea samt Kina, USA och Japan involverade i sexpartssamtalen för att fredligt lösa frågan om Nordkoreas kärnvapenprogram. Den senaste samtalsrundan fördes 2008 och avbröts efter det att den nordkoreanska delegationen tågat ut. För Ryssland utgör förhandlingarna om Korea en chans att stärka sina positioner ekonomiskt och politiskt i Asien. Moskva ses av båda de koreanska parterna som en neutral kraft, i motsats till de övriga deltagarna i sexpartssamtalen.⁴⁹ En fredlig lösning av den koreanska konflikten skulle öppna stora möjligheter för Ryssland att utveckla handel, inte minst energiexport, och infrastruktur i nordöstra Asien.

Under den närmaste tioårsperioden kommer Rysslands relationer i Asien i mångt och mycket gå på i samma spår som idag. Relationerna med Indien har potential att stärkas, eventuellt också med de båda Korea. De japansk-ryska relationerna förblir däremot i grunden oförändrade. Ryssland kommer att fortsätta frukta Kinas framgångar och intressen och samtidigt officiellt tala om sitt partnerskap med Peking. Men på längre sikt är Moskvas och Pekings intressen i grunden så olika att framtida spänningar dem emellan, förmodligen bortom det närmaste decenniet, är närmast strukturellt oundviklig.

4.6 Ryssland, Nordafrika och Mellanöstern

Rysslands relationer i Mellanöstern kan delas in i Iran och resten av Mellanöstern. Relationerna med Iran fick sig en rejäl törn när Ryssland gick med på sanktioner mot Teheran och stoppade exporten av luftvärnsrobotsystemet S-300. För att få igång samtalen med Internationella atomenergiorganet (IAEA) lanserade Rysslands utrikesminister, Sergej Lavrov, i augusti 2011 en plan som gick ut på att stegvis avveckla sanktionerna och inleda samtal med IAEA om Irans nukleära program.⁵⁰ Planen möttes av försiktig optimism från Teherans sida.⁵¹ I september 2011 invigdes den första reaktorn i kärnkraftverket i iranska Bushehr som byggts med hjälp av ryska experter. Enligt det bilaterala avtalet mellan Iran och Ryssland kommer Ryssland att fortsätta driva verket under de närmaste två åren för att därefter eventuellt överlämna skötseln till Iran.⁵²

Den arabiska våren

Ryssland var visserligen inte ensamt om att överraskas av ”den arabiska våren” 2011, men likväl kom Moskva att sakna en strategi för att möta denna och dess reaktioner blev därför defensiva och reaktiva. När protesterna och oroligheterna började, först i Tunisien och sedan i Egypten, begränsades Rysslands reaktion inledningsvis till att fördöma användandet av våld och åberopa principen om icke-inblandning i andra länders inre angelägenheter.⁵³ Ryssland visade inget intresse för demokratiseringspotentialen i processen utan såg enbart de arabiska revolutionerna som en risk för destabilisering av regionen. Utrikesminister Lavrov varnade för oroande information om närvaro av al-Qaida-aktivister bland de libyska rebellerna.⁵⁴ Riskerna att oroligheterna skulle sprida sig över regionen och potentiellt även kunna nå länder i Rysslands närområde, t.ex. Azerbajdzjan eller länderna i Centralasien, kunde Ryssland inte utesluta.

Moskvas intresse för händelseförloppet ökade emellertid när oroligheterna i februari spred sig till Libyen. Ryssland stödde FN:s resolution 1970 den 26 februari 2011, som fördömde Khadaffi-regimens dödliga våld mot civila och införde internationella sanktioner mot regimen i Tripolis.⁵⁵ Senare avstod Ryssland från att rösta i FN:s Säkerhetsråd den 17 mars 2011, vilket möjliggjorde antagande av resolution 1973 om att använda alla tillgängliga medel för att skydda civila i Libyen, utom att ockupera libyskt territorium, samt om upprättandet av en flygförbudszon.

Libyen och FN-resolution 1973

Genom att acceptera resolutionen agerade Ryssland på ett för landet ovanligt sätt. Vanligtvis brukar Moskva hävda principen om icke-inblandning i andra staters interna angelägenheter. Men när det stod klart att Arabförbundet stödde en flygförbudszon över Libyen, övervägde istället Rysslands intressen att behålla goda relationer med individuella arabstater. Moskvas relationer med Paris, som var pådrivande i antagande av resolutionen och upprättandet av flygförbudszone, spelade också in. I slutändan kom Moskvas ståndpunkt också att överensstämma med Rysslands nära ekonomiska samarbetspartner Tysklands samt med de övriga BRIC-ländernas (Brasilien, Kina och Indien), vilket gjorde det lätt att framställa detta bland annat som en gemensam BRIC-aktion. Genom att avstå från att rösta för resolution 1973 deklarerade Ryssland sin ovilja att ta militärt ansvar för interventionen, men gav i princip sitt stöd till operationen för att undvika onödiga friktioner med arabvärlden.⁵⁶

Stödet var dock på intet sätt utan reservationer. Både Konstantin Kosatjov, ordförande i Dumans utrikesutskott, och utrikesminister Sergej Lavrov kritiserade resolution 1973 för att avvika från Arabförbundets ursprungliga förslag. Starkast reagerade premiärminister Vladimir Putins när han liknade resolutionen vid "ett upprop till ett medeltida korståg".⁵⁷ Putins uttalande föranledde ett tillrättavisande från president Medvedev och blottade därmed en viss splittring inom utrikespolitiken. Båda ledarna kom dock samfällt att kritisera det sätt på vilket flygförbudszone kom att implementeras när de anklagade västmakterna för att bruka mer våld än nödvändigt och för att bryta mot FN-resolution 1973.⁵⁸

Ryssland framförde kritik under hela den Nato-ledda operationen och försökte samtidigt bygga sin position som en neutral medlare i Mellanöstern utan några påtagliga resultat. Å ena sidan riskerade Rysslands neutrala hållning i den libyska konflikten att ryska investerare förlorade mångmiljonkontrakt åt företag från Frankrike, Storbritannien och andra länder som drivit kampanjen.⁵⁹ Å andra sidan gynnade oron i Nordafrika även Rysslands ekonomiska intressen eftersom den bidrog till att oljepriset steg.

Vad det gäller upproret i Syrien intog Ryssland en mer bestämd position än vad fallet varit i Libyen. I Syrien har Ryssland starkare intressen med en marinbas i Tartus och med handelskontrakt värda nästan 20 miljarder USD. Syrien är sedan sovjettiden en allierad till Ryssland i arabvärlden. Därför har Ryssland konsekvent motsatt sig varje antydning till FN-resolutioner för att tvinga bort Assad-regimen med våld. Rysslands ståndpunkt är rotad i ett egenintresse.

Syrien

Så länge den syriska oppositionen är relativt svag och den syriska armén inte visar tendenser till att splittras kalkylerar Ryssland med att Assad-regimen har goda förutsättningar att sitta kvar. Stödet för en militär intervention i Syrien är svagare än fallet var med Libyen både inom Nato och inom arabvärlden.⁶⁰ Assad-regimens nära kopplingar till Iran gör det också svårt att för Ryssland att distansera sig från Damaskus utan att stöta sig med Teheran. Samtidigt innebär linjen att stödja Assad-regimen att Ryssland utsätter sig för kritik inte bara från oppositionen i Syrien utan också från flera andra länder i Nordafrika och Mellanöstern. Efter Khadaffis död i Libyen i oktober 2011 har det internationella trycket på Assad-regimen intensifierats.

Ryssland har alltså ingen utstakad linje i förhållande till händelseutvecklingen i Nordafrika utan agerar *ad hoc* beroende på var kriserna uppstår och Rysslands specifika intressen i respektive land. Revolutionerna i Nordafrika har hittills visserligen inte haft någon utpräglad anti-västlig karaktär, men om USA:s inflytande i området skulle komma att minska kommer Ryssland försöka utnyttja detta, även om Moskva då väntas få konkurrens av till exempel Turkiet och Kina. Skulle utvecklingen i området få en mer utpräglad radikal islamistisk prägel tvingas dock Ryssland istället att söka ett närmande med Väst i regionen för att hindra spridningsrisken till Ryssland och dess närområde.⁶¹

4.7 Rysk utrikespolitik i ett tioårsperspektiv

Under den kommande tioårsperioden bedöms Ryssland fortsätta föra en utrikespolitik baserad på geopolitik och ekonomisk pragmatism. Det nuvarande politiska systemet i Ryssland ("Putinismen") är djupt förankrat i det ryska samhället och därför är huvudparametrarna i utrikespolitiken inte förändringsbara i detta tidsperspektiv.⁶² Moskva kommer att fortsätta hävda sina regionala stormaktsanspråk i det forna sovjetområdet och andra delar av världen under överskådlig tid. Den ryska strävan att åstadkomma detta med hjälp av sin relativa ekonomiska styrka blir dock inte framgångsrik helt utan samarbete med västmakterna eller det snabbväxande Kina.

De geografiska prioriteringarna, OSS-området, västmakterna och Asien (främst Kina), kommer därför inte att förändras på kort sikt. Ju längre tiden går och ju mer Kinas inflytande växer och därmed övergår alltmer till att uppfattas som ett problem eller till och med hot ur rysk synvinkel kommer Rysslands prioritering av Peking att växa. Även intresset för Arktis väntas öka i takt med att kampen om energiresurserna där hårdnar.

Medvedevs moderniseringssträvande kan ses som försök att kvalitativt förbättra relationerna med västmakterna. Det finns dock klara begränsningar för ett närmande mellan Ryssland och Väst både rent ideologiskt, men också mer praktiskt. Västmakterna är inte villiga att ge Ryssland exklusivt inflytande i OSS-området och Ryssland kommer inte heller ges kontroll över det europeiska missilförsvaret i sektorer. I relationen med EU är det uppenbart att Ryssland och EU saknar de gemensamma värderingar som är grunden för ett stabilt partnerskap. Moderniseringspartnerskapen ser svåra ut att fylla med konkret innehåll.

Reset-politiken med USA har visserligen nått vissa framgångar, i synnerhet nya START, men frågetecknen är flera. Visserligen finns det områden där Ryssland och USA samarbetar bra, men de utgör alltjämt undantag. Samarbetet om Afghanistan i sin nuvarande form förmodas ha nått vägs ände i takt med att USA och ISAF planerar att dra sig ur landet 2014. Därtill riskerar *reset*-politiken att kidnappas och användas av republikanerna som slagträ mot Obama i den amerikanska presidentvalskampanjen 2012. För Washington kommer det dock även i fortsättningen vara viktigt att ha goda relationer med Moskva, inte minst vad det gäller de fortsatta samtalen kring kärnvapennedrustning.

Samtidigt växer Kina mer och mer som en stormakt i den multipolära världsordningen. Även om varken de kinesiska eller ryska ledarna för närvarande utmålar den andre som en potentiell fiende, utan tvärtom understryker de positiva aspekterna i relationerna, är det uppenbart att relationen kommer att präglas av fler konfliktytor i framtiden, inte minst över energiresurserna i Centralasien och över kinesiskt inflytande i ryska Fjärran Östern. Den dag Kina bedöms utgöra ett hot mot Ryssland i någon utsträckning kommer Ryssland att se sig om efter allierade och närma sig USA.

Bortsett från hur Libyen-frågan hanterades fanns inga uppenbara meningsskiljaktigheter mellan president Medvedev och premiärminister Putin över utrikespolitikens inriktning. Medvedevs presidentskap innebar inte någon ny rysk utrikespolitik och därför kommer inte heller Putins sannolika återkomst till presidentposten 2012 att innebära någon i grunden ny rysk utrikespolitik. Putins temperament och tendens till mer aggressiva utspel kommer dock att märkas.

På åtminstone ett område finns dock en viktig gradskillnad mellan Putin och Medvedev vad gäller utrikespolitiska prioriteringar. Det gäller OSS-området. Putin har alltid visat större intresse för att driva Rysslands återintegrering av de forna sovjetrepublikerna än Medvedev. Putins utspel om den Euroasiatiska unionen ska därför ses som en indikation på detta inför dennes kommande presidentperiod. Förutsättningarna för Ryssland att knyta de före detta sovjetrepublikerna närmare sig förefaller också vara bättre idag än under Putins tidigare presidentperiod. Rysslands position har stärkts och den redan iståndsatta Tullunionen med Vitryssland och Kazakstan fungerar som draghjälp för Ryssland i landets integrationssträvanden. Flera av OSS-länderna, i synnerhet Ukraina, Kirgizistan och Vitryssland, är idag avsevärt försvagade och får allt svårare att stå emot ryska påtryckningar.

Samtidigt kvarstår flera praktiska svårigheter för Ryssland för att fördjupa samarbetet med de forna sovjetrepublikerna. Tidigare misslyckanden vad gäller att knyta länderna i OSS närmare sig har delvis berott på orealistiska förhoppningar om snabba resultat från Moskväs sida. Det går alltjämt en skarp gräns för OSS-länderna där samarbetet med Ryssland inte får övergå i att den egna självständigheten går förlorad. Tidigare försök att upprätta ett gemensamt emissionscentrum inom ramen för den vitrysk-ryska unionen väcker farhågor för Moskväs räkning när nu fler länder är inblandade. Också frågan om Rysslands

snara WTO-medlemskap väcker frågan om bärigheten i den ekonomiska integrationen i OSS-området.

Slutnoter

- 1 Nygren, Bertil (2012) "Using the Neoclassical Realism Paradigm to Predict Russian Foreign Policy Behaviour as a Complement to Using Resources", *International Politics*.
- 2 Ryska Federationens utrikespolitiska koncept (2008), Pr-1440, 12 juli 2008, på internet: <http://www.scrf.gov.ru/documents/2/25.html>.
- 3 Trenin, Dmitri (2010) *The Modernization of Russia's Foreign Policy*, *Carnegie Moscow Center – Video Q&A*, 2 augusti 2010, på internet: <http://carnegie.ru/publications/?fa=41322> (hämtat: 2 februari 2011).
- 4 Hedenskog, Jakob (2010) *Naval Strategies in the Black Sea Region*, User Report, augusti 2010, FOI-R--2881--SE, (Stockholm, FOI) och "Russia to extend lease of Tajikistan military base", *RIA Novosti*, 2 September 2011.
- 5 Ekström, Markus (2010) *Rysk operativ-strategisk övningsverksamhet under 2009 och 2010*, Användarrapport, oktober 2010, FOI-R--3022--SE (Stockholm, FOI), s. 54.
- 6 International Crisis Group (2011) "Armenia and Azerbaijan: Preventing War", *Europe Briefing*, nr. 60, s. 1.
- 7 Lukjanov, Fjodor (2011) "Russia-2011: Regional Conflicts in Focus", *Moscow Defence Brief*, nr. 3, s. 2.
- 8 *Ibid.*, s. 3.
- 9 Panfilova, Viktorija (2011) "Kaspijskij spor Moskvu i Asjchbada" [Kaspisk dispyt mellan Moskva och Asjchabad], *Nezavisimaja gazeta*, 21 oktober 2011, <http://www.ng.ru/printed/261022>.
- 10 Trenin, Dmitri (2011) "Contemporary Issues in International Security: Central Asia", i Blank, Stephen (red.) *Central Asian Security Trends: Views from Europe and Russia* (Carlisle, Strategic Studies Institute, US Army War College: 2011), s. 59.
- 11 Gabujev, Aleksandr och Solovjov, Vladimir (2011) "ODKB razvoratjivajut litsom k NATO" [CSTO vänder sig mot Nato] *Kommersant*, 6 september 2011, <http://kommersant.ru/doc/1766641> (hämtat: 9 december 2011).
- 12 Ray, Julie (2011) "Russia's Leadership Not Popular Worldwide", *Gallup*, 5 augusti 2011, <http://www.gallup.com/poll/148862/russia-leadership-not-popular-worldwide.aspx> (hämtat: 25 augusti 2011).
- 13 Popescu, Nicu (2006) "Russia's Soft Power Ambitions", *CEPS Policy Briefs*, nr. 115, oktober 2006, på internet: <http://aei.pitt.edu/11715/1/1388.pdf> (hämtat: 11 mars 2007).
- 14 Popescu, Nicu och Wilson, Andrew (2009) *The limits of Enlargement-lite: European and Russian power in the troubled neighbourhood* (European Council of Foreign Relations: London), på internet: http://ecfr.eu/page/-/documents/ECFR_ENP_report.pdf (hämtat: 10 september 2011), s. 28.
- 15 Putin, Vladimir (2011) "Novyj integratsionnyj projekt dlja Jevrazii – budusjtjeje, kotoroje rozjdajetsia segodnja" [Det nya integrationsprojektet för Eurasien – framtiden som föds idag], *Izvestija*, 3 oktober 2011, på internet: <http://www.izvestia.ru/news/502761> (hämtat: 4 oktober 2011).
- 16 "Medvedev Momentum Falts in Nagorno-Karabakh", *IISS Strategic Comments*, vol. 17, nr. 27, augusti 2011.
- 17 Paramonov, Vladimir och Stokov, Aleksej (2011) "Rossija i Kitaj: Tsentroyje tsentralnoj Asii [Ryssland och Kina – Centralasiens centrala aktörer]", *Obsjtjrossijskaja Jezjenedelnaja Gazeta VPK*, nr. 11 (23–29 mars 2011), s. 9.
- 18 Brooke, James (2011) "China Moves into Russia's Zone – Former Soviet Union", *Voice of America*, 20 juli 2011, på internet: <http://www.voanews.com/english/news/asia/China-Moves-Into-Russias-Zone-the-Former-Soviet-Union-125839873.html> (hämtat: 1 augusti 2011).
- 19 Europeiska unionen (2011) "Russia", *European Commission – DG Trade*, 8 juni 2011,

- på internet: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113440.pdf (hämtat: 27 oktober 2011).
- 20 Europeiska unionen (2010) "Joint Statement on the Partnership for Modernisation EU-Russia Summit 31 May–1 June 2010", *Presse 154*, 10546/10, Rostov, 1 juni 2010.
 - 21 Presidentadministrationen (2011) "Sammit Rossija – Jevropejskij soiuz" [Toppmöte Ryssland-EU], *Prezident Rossii*, 10 juni 2011, på internet: <http://news.kremlin.ru/news/11531> (22 augusti 2011).
 - 22 Se t.ex. EU:s uttalande i OSCE 2010, Delegation of the European Union to the International Organisations in Vienna (2010) *EU Statement on the Corfu Interim Report, FSC-PC.DEL/38/10*, Europeiska unionen, 5 juli 2010, på internet: http://www.delvie.ec.europa.eu/en/eu_osce/eu_statements/2010/July/46th%20Joint%20FSC-PC%20-%20EU%20on%20Corfu%20Interim%20Report.pdf (16 September 2010).
 - 23 Vendil Pallin, Carolina (2012) "How to Speak EST: The international and domestic grammar of Medvedev's proposal to Europe", (presentation vid presenterad vid ACUS-ISDP Roundtable, Stockholm, maj 2010), publiceras 2012.
 - 24 *Ibid.*
 - 25 Intervju på ryska Utrikesministeriet, Moskva, 19 maj 2011.
 - 26 Vendil Pallin, Carolina (2012) "Russia's Security Policy Agenda in Northern Europe", i Freire, Maria Raquel och Kanet, Roger E. (red.) *Russia and European Security*, Republic of Letters Press (publiceras 2012).
 - 27 Oldberg, Ingmar (2011) "Russia's Northern Foreign Policy: What is the Long-Term Strategy of Russia in the Baltic Sea and the Arctic Regions?", *Cicero Foundation Great Debate Paper*, nr. 11/03, september, s. 3, 6.
 - 28 Muiznieks, Nils (2011) "Baltic-Russian Relations. A New Thaw?", *Center for Eurasian, Russian and East European Studies*, Georgetown University, på internet: <http://ceres.georgetown.edu/events/archives/Nils%20Muiznieks%20web%20template.pdf> (hämtat: 31 oktober 2011).
 - 29 Oldberg, Ingmar (2008) "Rysslands intressen i Arktis", i Niklas Granholm (red.) *Arktis – strategiska frågor i en region i förändring*, Underlagsrapport, januari 2008, FOI-R--2469--SE (Stockholm, FOI), s. 47.
 - 30 Ryska Federationens Utrikespolitiska koncept (2008).
 - 31 Cohen, Ariel (2011) "Russia in the Arctic: Challenges to the U.S. Energy and Geopolitics in the High North", i Blank, Stephen (red.) *Russia in the Arctic* (Carlisle, Strategic Studies Institute, US Army War College), s. 18.
 - 32 Nationella säkerhetsstrategin till 2020 (2009) och Arktisstrategin (2008).
 - 33 Golts, Alexander (2011) "The Arctic: A Clash of Interests or clash of ambitions", i Blank, Stephen (red.), *Russia in the Arctic* (Carlisle: Strategic Studies Institute, US Army War College), s. 58–9.
 - 34 Kaczmarek, Marcin (2011) *The Fragile 'Reset'. The balance and the prospects for changes in Russian-US relations* (Warszawa: Centre for Eastern Studies), <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/policy-briefs/2011-04-11/fragile-reset-balance-sheet-and-prospects-changes-russianus-rela> (hämtat: 9 december 2011), s. 11.
 - 35 *Ibid.*, s. 9.
 - 36 RFE/RL, *Russia*, 10 augusti 2011, "Russia Reportedly Blacklists U.S. Officials in Tit-For-Tat Over Magnitsky Sanctions".
 - 37 Odynova, Alexandra och Bratersky, Alexander (2011) "'Reset' Is Threatened by Missiles", *Moscow Times*, 24 november 2011, på internet: <http://www.themoscowtimes.com/news/article/reset-is-threatened-by-missiles/448545.html> (hämtat: 24 november 2011).
 - 38 Russia Briefing (2010) "China to Become Russia's Largest trading Partner", *Russia Briefing*, 10 mars 2010, på internet: <http://russia-briefing.com/news/china-to-become-russias-largest-trading-partner.html/> (hämtat: 31 oktober 2011).
 - 39 Yeung, Christina och Bjelakovic, Nebojsa (2010) "The Sino-Russian Strategic Partnership: Views from Beijing and Moscow", *Journal of Slavic Military Studies*, vol. 23, nr. 2, s. 259.
 - 40 *Ibid.*, s 243.
 - 41 Blank, Stephen (2011) "Toward a New Chinese Order in Asia: Russia's Failure", *NBR Special Report*, nr. 26, mars 2011, (Washington D. C., The National Bureau of Asian Research), s 10.

- 42 Parker, John W. (2010) *Russia's Revival: Ambitions, Limitations, and Opportunities for the United States*, Strategic Perspectives, nr. 3 (Washington D.C., Institute for National Strategic Studies), s. 22.
- 43 *Ibid.*
- 44 Blank (2011) "Toward a New Chinese Order in Asia", s. 18.
- 45 Yeung och Bjelakovic (2010) "The Sino-Russian Strategic Partnership", s. 270.
- 46 Parker (2010) *Russia's Revival*, s. 22.
- 47 Sueldo, Alejandro (2011) "Kremlin's Fear of China Drives Its Foreign Policy", *The Moscow Times*, 30 augusti 2011, på internet: <http://www.themoscowtimes.com/opinion/article/kremlins-fear-of-china-drives-its-foreign-policy/442862.html> (hämtat: 31 augusti 2011).
- 48 Borah, Rupakjyoti (2011) "India-Russia Relations: Rekindling the Past", *Geopolitical Monitor*, 24 januari 2011, på internet: <http://www.geopoliticalmonitor.com/india-russia-relations-rekindling-the-past-4276>. (hämtat: 31 oktober 2011).
- 49 Lukjanov, Fjodor (2011) "Korejskij bronopoezd: Smena kolei?", *Moskovskije Novosti*, 22 augusti 2011, på internet: http://www.mn.ru/newspaper_opinions/20110822/304226786.html (hämtat: 30 augusti 2011).
- 50 "Iran Seeks Nuclear Crisis Breakthrough as Moscow Proposes Step-by-Step Approach" (2011) *Al Arabiya News*, 17 augusti 2011, på internet: <http://www.alarabiya.net/articles/2011/08/17/162706.html> (hämtat: 20 augusti 2011).
- 51 Surkov, Nikolaj (2011) "Iran predlozil svoj jadernyj kompromiss" [Iran erbjöd sin kärnkompromiss], *Nezavisimaja gazeta*, 7 september 2011, på internet: http://www.ng.ru/world/2011-09-07/8_iran.html (hämtat: 7 september 2011).
- 52 *RiaNovosti*, 12 november 2011, "Iran launches Bushehr Nuclear Power Plant".
- 53 "Russian Cynicism Towards the Jasmine Revolution", *AsiaNews.it*, 7 mars 2011, på internet: <http://www.asianews.it/news-en/Russian-cynicism-towards-the-Jasmine-Revolution-20959.html#> (hämtat: 9 augusti 2011).
- 54 *RiaNovosti*, 15 april 2011, "Al-Qaeda may benefit from Libyan crisis – Russian minister".
- 55 Förenta nationernas Säkerhetsråd (2011) "Security Council Resolution 1970 – S/RES/1970 (2011)", *International Criminal Court*, 26 februari 2011, på internet: <http://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/2B57BBA2-07D9-4C35-B45E-EED275080E87/0/N1124558.pdf> (hämtat: 27 augusti 2011).
- 56 Hedenskog, Jakob och Vendil Pallin, Carolina (2011) *Ryssland och krisen i Libyen*, FOI Memo 3545 (Stockholm, FOI), s. 1–4.
- 57 Arutunyan, Anna (2011) "Putin Condemns Libya 'Crusade'", *Moscow News*, 21 mars 2011, på internet: <http://themoscownews.com/politics/20110321/188512035.html> (hämtat: 23 mars 2011).
- 58 Kaczmarek (2011) *The Fragile 'Reset'*, s. 5.
- 59 *Vedomosti*, 23 aug 2011, Doff, Natasha (2011) "Is Russia Out of Libya?", *Moscow News*, 22 augusti 2011, på internet: <http://themoscownews.ru/international/20110822/188948570.html> (hämtat: 1 september 2011).
- 60 Meyer, Henry (2011) "Russia Warns Assad Ouster May Trigger Collapse, Mideast Unrest", *Bloomberg*, 23 augusti 2011, på internet: <http://www.bloomberg.com/news/2011-08-23/russia-warns-assad-ouster-may-trigger-collapse-mideast-unrest.html> (hämtat: 9 januari 2011). Se även Blandford, Nicholas och Weir, Fred (2011) "Why Russia Is Blocking International Action against Syria", *Christian Science Monitor*, 19 September 2011, på internet: <http://www.csmonitor.com/World/Middle-East/2011/0919/Why-Russia-is-blocking-international-action-against-Syria> (hämtat: 21 september 2011).
- 61 Kaczmarek (2011) *The Fragile 'Reset'*, s. 6.
- 62 Nygren, Bertil (2012) "Using the Neoclassical ..."

5. Inrikespolitik

Carolina Vendil Pallin och Jakob Hedenskog^{vi}

Vem som skulle vinna parlamentsvalet i december 2011 och i presidentvalet i mars 2012 blev under hösten 2011 allt mindre intressant än en rad andra frågor i rysk inrikespolitik. Håller samhället på att förändras och blir befolkningen mer benägen att aktivera sig politiskt? Uppfattas det politiska systemet som ett system som kan leverera och kommer säkerhetssituationen i Nordkaukasien att ytterligare destabilisera Ryssland? Var Dmitrij Medvedevs nominering av Vladimir Putin till partiet Enade Rysslands presidentkandidat ett tecken på att det politiska systemet är stabilt och fanns politiskt kapital för att genomföra stora reformer framöver?

Detta kapitel analyserar den inrikespolitiska situationen inför och omedelbart efter parlamentsvalet hösten 2011 samt diskuterar tendenser inom områden såsom demokratisk utveckling, valens betydelse, det civila samhällets roll samt vilken roll media och internet spelar i rysk politik. Dessutom analyseras det politiska systemets förmåga att leverera och fungera som kanal mellan politiker och befolkning. Slutligen undersöks säkerhetssituationen i Nordkaukasien och hur Moskva hanterat den. Utifrån resultaten diskuteras slutligen möjlig utveckling på kort och lång sikt.

5.1 Det politiska systemet och demokrati i Ryssland

Bedömningen 2008 konstaterade att den demokratiska utvecklingen gått bakåt under Putins andra mandatperiod som president. Få tecken fanns på en positiv utveckling under Medvedevs presidentperiod. Benämningarna på Rysslands politiska system har kommit att bli nästan lika många som antal forskare som skrivit om det; demokratur, styrd demokrati, valautokrati, hybridregim och virtuell politik är bara några exempel.¹ Att systemet väsentligt skulle likna en västlig demokrati tar även ryska bedömare som står den politiska ledningen nära som regel avstånd ifrån. De hävdar istället att Ryssland håller på att skapa en form av demokrati som är bäst lämpad för ryska förhållanden, att demokrati måste införas långsamt på grund av rådande förhållanden samt att befolkningen inte är mogen.

När Putin eller Medvedev talar om vikten av att införa demokrati är förbehållen många. Efter att ha bedyrat att demokrati var viktig i sin artikel "Ryssland, Framåt!" i september 2009, fortsatte Medvedev med att understryka att det inte var fråga om att återvända till en "permanent revolution" som den på 90-talet:

*Putin och
Medvedev och
demokrati*

Brådska och ogenomtänkthet i politiska reformer har flera gånger i vår historia fått tragiska följder. Det har lett till att Ryssland stått på gränsen till sönderfall. Vi har inte rätten att riskera samhällelig stabilitet och hota våra medborgares säkerhet för några abstrakta teorier.²

^{vi} Carolina Vendil Pallin har skrivit avsnitten 5.1–5.3 och Jakob Hedenskog har skrivit avsnittet om Nordkaukasien (5.4).

När han träffade inbjudna ryska och internationella akademiker för att diskutera demokrati i september 2010 började han med att slå fast att demokratier var mer sårbara än totalitära stater och varnade för att använda demokrati som ett medel för att underminera staters suveränitet.³ Putin tenderar också att betona demokratins fördelar samtidigt som han varnar för farorna med att gå för fort fram och därmed riskera stabiliteten.⁴ Både Putin och Medvedev har varit framgångsrika i att hålla fram 1990-talet som varnande exempel. Åtminstone fram till hösten 2011 var det också en retorik som vann betydande gehör hos opinionen.

*Utbredd
likgiltighet inför
valen*

Parlamentsvalet 2011 blev inte mer demokratiskt än föregående val. Inför valet 2011 var ett flitigt förekommande citat bland experter och kommentatorer: ”Det är inte hur folket röstar utan hur rösterna räknas som är det viktiga.”, ett citat som brukar tillskrivas Stalin.⁵ Detta vittnade om en djupt rotad skepsis mot valen.⁶ I den allmänna opinionen kunde enligt undersökningar utförda av Levadacentrum motsvarande inställning skönjas om än inte lika uttalat. Cirka 80 procent brukar säga att politik inte intresserar dem. Tendensen är dock att opinionen blir mer positivt inställd till valen när de närmar sig, att de svarar i ökande utsträckning att valen trots allt har någon betydelse. Många går ändå och röstar i slutänden.⁷

Enligt tillägg till konstitutionen som antogs i slutet av 2008, ska Duman som valdes 2011 sitta i fem år (2011–2016) i stället för som tidigare fyra och presidenten i sex år (2012–2018) istället för tidigare fyra.⁸ Formellt skiljer sig inte lagstiftning och andra reglerande dokument inför valet 2011 radikalt jämfört med vad som gäller i de flesta västliga demokratier. På ett praktiskt plan är dock skillnaderna betydande. Flera ändringar i lagstiftningen har lett till att färre partier tillåts ställa upp valen och bedriva valkampanj på lika villkor med partiet Enade Ryssland. (För en översiktlig presentation av partierna, se Tabell 5-1.)

Partisystemet

Dessutom har Presidentadministrationen försökt skapa en opposition där partier som Ett rättvist Ryssland på vänsterkanten och Rätta saken på högerkanten skulle ge dem som inte vill rösta på Enade Ryssland men ändå stödde Putin, alternativ som inte utmanade den politiska ledningen.⁹ Båda dessa partiprojekt havererade dock under 2011 ur Kremls synpunkt då deras respektive partiledare visade sig svåra att styra. Skandalerna kring partierna exponerade graden av styrning från Kreml – inte minst då en före detta högt uppsatt medarbetare ur Presidentadministrationen i en intervju öppet beskrev hur partiet Ett rättvist Ryssland skapats enligt Kremls instruktioner.¹⁰ Den liberala oppositionen är dock försvagad och utgör inte ett reellt alternativ i valen 2011–2012. De omnämns ofta som ”oppositionen utanför systemet”, en term som markerar att det rör sig om de partier som inte finns representerade i Duman, men också en term som partierna själva använder för att markera sitt oberoende.

Tabell 5-1 Presentation av ryska partier inför parlamentsvalet den 4 december 2011¹¹

Parti/ Partiledare	Repr. i Duman 2007/ mandat	Repr. i Duman 2011/ mandat	Kort beskrivning	Resultat i valet 2007 (%)	Resultat i valet 2011 (%)	Stöd i procent i opinions- undersökningar i november 2011
Enade Ryssland (<i>Jedinaja Rossija</i>) Vladimir Putin	Ja/315	Ja/~238	Maktpartiet som dominerar politiska landskapet. Registrerat inför valet.	64,1	49,54	53 % av dem som avser att rösta på ett parti 42–45 % av väljarkåren
Ryska Federationens kommunistparti (KPRF) Gennadij Ziuganov	Ja/57	Ja/ ~92	Arvtagare till sovjetiska kommunistpartiet. Registrerat inför valet.	11,6	19,16	20 % av dem som avser att rösta på ett parti 13 % av väljarkåren
Rysslands liberal-demokratiska parti (LDPR) Vladimir Zjirinovskij	Ja/40	Ja/ ~56	Ett missnöjesparti med stark nationalistisk retorik. Registrerat inför valet.	8,2	11,66	12 % av dem som avser att rösta på ett parti 10 % av väljarkåren
Ett rättvist Ryssland (<i>Spravedlivaja Rossija</i>) Sergej Mironov	Ja/38	Ja/~64	Parti på vänsterkanten som skapades av Kreml. Registrerat inför valet.	7,8	13,22	9 % av dem som avser att rösta på ett parti 7 % av väljarkåren
Rätta saken (<i>Pravoje delo</i>) Andrej Dunajev (fr.o.m. sep. 2011)	Nej	Nej	Parti på högerkanten som skapades av Kreml. Registrerat inför valet.	–	0,59	1–2% av de som avser att rösta på ett parti 1–3 % av väljarkåren
Jabloko Sergej Mitrochin	Nej	Nej	Libertalt parti som tidigare leddes av Grigorij Javlinskij. Registrerat inför valet.	1,6	3,3	1–3% av dem som avser att rösta på ett parti <1–1% av väljarkåren
Rysslands Patrioter (<i>Patrioty Rossii</i>) Gennadij Semigin	Nej	Nej	Parti med socialistisk och patriotiskt program. Registrerat inför valet.	0,9	0,97	<1–1% av de som avser att rösta på ett parti och än mindre av väljarkåren
Partiet för folklig frihet (<i>Parnas</i>) Michail Kasianov Vladimir Milov Boris Nemtsov Vladimir Ryzjkov	Nej	Nej	En demokratisk koalition med otydligt program. Vågrades registrering inför valet.	–	–	<1–1% av väljarkåren

Källa: Preliminära valresultatet från 4 december 2011, "Predsedatel TSIK Rossii V.E. Tjurov oglasil predvaritel'nyje rezultaty vyborov" [Ordförande för Rysslands TSIK, V.E. Tjurov tillkännagav preliminära resultaten i valet], *Centrala Valkommissionen*, 5 december 2011, på internet: <http://cikrf.ru/news/cec/2011/12/05/predv.html> (hämtat: 7 december 2011) samt opinionsundersökningar från Levadacentrum (procent av de som avser att rösta på ett parti), VITSIOM och FOM (de båda senare ger procent av väljarkåren som helhet).

Anmärkning: Totalt finns 450 platser i Duman. Valdeltagandet den 4 december 2011 var 60,2 procent.

*"Administrativa
resurser"*

Den politiska ledningen använder också det som kallas "administrativa resurser", dvs. sin maktställning. Det kan bestå i att statliga företag och samhällsorganisationer ställer sig bakom vissa kandidater och underminerar valkampanjen för andra. Samtliga fem rikstäckande tevekanaler kontrolleras av staten eller av den politiska ledningen närstående intressen.¹² Trots att Medvedev uttryckt sitt missnöje med hur Enade Ryssland har utnyttjat sin ställning gav facit från lokala val inte hopp inför valen 2011 och 2012. När Valentina Matvijenko ställde upp till val till Sankt Petersburgs fullmäktige i två valkretsar användes t.ex. de administrativa resurserna så effektivt att över 95 procent av de röstande lade sin röst på henne – trots att det var uppenbart att Matvijenko aldrig skulle använda sin plats i fullmäktige utan röstades in enkom för att ta plats som talman i överhuset, Federationsrådet. Ett högt valdeltagande säkrades tack vare att konserter anordnades i anslutning till röstningen, att gratis hälsoundersökningar fanns att tillgå för dem som röstat och att studenter vid en militärakademi dök upp och röstade. Det tillkännagavs heller inte var röstningen skulle äga rum förrän i sista minuten utom för dem som mobiliserats till förmån för Matvijenko i förväg.¹³

*Oegentligheter i
valen*

Det är möjligt att peka på en rad oegentligheter som förekom i parlamentsvalet 2007 och presidentvalet 2008.¹⁴ Ett högt resultat i de nationella valen är viktigt för Putin, Medvedev och Enade Ryssland; det utgör en väsentlig del i legitimeringen av den politiska ledningen och det politiska systemet som helhet. Personen är central och inte minst är Putins starka opinionssiffror samt hans förmåga att leverera ett övertygande valresultat en viktig komponent för att förklara hans starka maktställning även inom eliten.¹⁵ Två tredjedels majoritet i Duman 2007 tillät också Enade Ryssland att dominera arbetet i denna samt att driva igenom ändringar av konstitutionen. I valet 2011 gick Enade Ryssland bakåt, men behöll enkel majoritet i Duman (preliminärt 238 mandat). En rad rapporter om valfusk och demonstrationer mot resultatet följde. Det är värt att notera att valresultatet trots detta stämmer mycket väl överens med de opinionsundersökningar som utförts även av oberoende institut (se Tabell 5-1).

*Putins stöd i
opinionen*

Den ekonomiska krisen påverkade bara Putins opinionssiffror marginellt¹⁶ och hans stöd var fortsatt starkt hösten 2011. Samtidigt kunde en stadig trend noteras där siffrorna sakta sjönk från år till år – och jämfört med toppnoteringarna under och efter Georgienkriget var skillnaden märkbar; enligt Levadacentrum angav 58 procent i augusti 2008 att de skulle rösta på Putin i valet 2012 medan bara 39 procent gjorde det i augusti 2011.¹⁷ Dessutom fanns anledning att anta att opinionssiffrorna också avspeglade bristen på övertygande alternativ, en "lågintensitetspopularitet".¹⁸ Under hösten 2011 kom också de första påtagliga tecknen på att den politiska ledningen inte längre hade samma förmåga att kontrollera opinionen, t.ex. när Putin buades ut vid en kampsportsgala i Moskva.¹⁹

Putin och Enade Ryssland har varit måna om att försvåra för en reell opposition att växa fram. De så kallade "färgrevolutionerna" i Georgien och Ukraina gjorde Kreml än mer uppmärksamma på faran med en oppositionsrörelse. Ryssland upplevde kort efter den orangea revolutionen i Ukraina en egen protestvåg i

januari–februari 2005 då framför allt pensionärer demonstrerade mot att sociala förmåner skulle monetarieras.²⁰ Det föranledde den politiska ledningen att ytterligare begränsa pressfriheten och möjligheterna för en opposition att växa sig stark, en process som redan påbörjats kort efter att Putin tillträdde som president.

Att Enade Ryssland förlorade stöd och inte såg ut att bli ett effektivt vallokomotiv inför presidentvalet var troligen en av anledningarna till att Putin i maj 2011 tillkännagav att han beslutat att skapa en Allrysk folkfront. Idén lanserades med en dramaturgi som närmast minner om sovjetiska partikongresser från 1970-talet. Efter ett långt anförande vid en interregional konferens för Enade Ryssland avslutade Putin med att föreslå bildandet av en folkfront för att "alla som förenas av en gemensam strävan att stärka vårt land, av en idé om att söka de mest optimala lösningarna på de problem vi står inför, ska kunna [göra det] inom ramarna för en gemensam plattform".²¹ Hans förslag fick rungande applåder och välregisserat stöd från representanter från Enade Ryssland.²² Lanserandet av Putins folkfront är också en tydlig illustration av att Enade Ryssland först och främst är ett parti som är beroende av makten snarare än ett parti som kan jämföras med Kommunistpartiet i Sovjetunionen.²³

Putins Allryska folkfront

Tabell 5-2 Levadacentrum: "Har ni hört talas om 'Allryska folkfronten', som nu skapas runt Enade Ryssland på initiativ av Vladimir Putin?"

	Maj 2011	Juni 2011	Augusti 2011
Följer uppmärksamt utvecklingen av denna fråga	3	4	3
Har hört mycket talas om detta	14	17	17
Har hört något, men vet inte vad det går ut på	30	30	39
Hör talas om detta för första gången	54	49	41

Källa: Levadacentrum (2011) "Vybory v Gosudarstvennuju Dumu" [Valet till Duman], *Levada Tsentr*, på internet: <http://www.levada.ru/vybory-v-gosudarstvennuyu-dumu> (hämtat: 17 oktober 2011).

Tabell 5-3 Levadacentrum: "Hur förhåller Ni er till skapandet av 'Allryska folkfronten'?"

	Maj 2011	Juni 2011	Augusti 2011
Helt och hållet positiv	7	6	5
Övervägande positiv	33	32	29
Övervägande negativ	22	22	24
Mycket negativ	11	10	10
Kan inte svara	27	30	32

Källa: Levadacentrum (2011) "Vybory v Gosudarstvennuju Dumu" [Valet till Duman], *Levada Tsentr*, på internet: <http://www.levada.ru/vybory-v-gosudarstvennuyu-dumu> (hämtat: 17 oktober 2011).

Den Allryska folkfronten brottades tidigt med problem då endast en femtedel av befolkningen tycktes veta vad Allryska folkfronten var och stödet för den

var allt annat än starkt (se Tabell 5-2 och Tabell 5-3). Ett politiskt program för Allryska folkfronten utarbetades under namnet "Folkets program".²⁴ Efter parlamentsvalet var det också tydligt att Putin avsåg att förlita sig främst på Allryska folkfronten.²⁵ Det tycktes som att Putin inför valkampanjen 2012 skulle omvandlas från den effektiva *manager* som han tidigare framställt som, till en landsfader som enade folket över politiska, etniska och religiösa motsättningar.

Putin som enande symbol

Strävan att framstå som en samlande symbol var dessutom troligen också ett försök att motarbeta oroligheter på grund av etniska motsättningar. Den ryska politiska ledningen talar gärna om patriotiska värden, men är alltid noga med att inte underblåsa rysk-etnisk nationalism. Den 11 december 2010 löpte t.ex. cirka 5 000 fotbollssupportrar amok i centrala Moskva och attackerade personer från södra Kaukasien under det att de skanderade rasistiska slagord. Putin fördömde detta utbrott av rysk-etnisk nationalism och talade om Ryssland som en multinationell stat och att detta är landets styrka.²⁶

5.2 Civilt samhälle, media och internet

Färgrevolutionerna i Georgien och Ukraina blev som nämnts ovan startskottet för att förhindra en liknande utveckling i Ryssland. Dels skapades organisationer som ungdomsrörelsen *Nasji*, för att anordna massdemonstrationer till stöd för den konstitutionella ordningen och mot utländskt inflytande. Detta var ett sätt att påverka massorna, att föra en dialog med dem.²⁷ Dels stiftades nya lagar för att reglera det civila samhällets verksamhet. Alla icke-statliga organisationer, NGOs, blev tvungna att registrera sig och det fanns en lång rad av möjligheter för myndigheterna att neka tillstånd för deras verksamhet.²⁸

Svagt civilt samhälle

Det är främst organisationer med utländskt stöd som utgör ett civilt samhälle i den bemärkelse som vanligen avses, dvs. icke kommersiella organisationer, fria från statlig inblandning. De flesta ryska organisationer är beroende av och ligger nära med staten eller regionala och lokala makthavare. Många är också arvtagare till organisationer som existerade redan under sovjettiden, som t.ex. många fackföreningar, lokala kulturhusorganisationer och branschorganisationer. Av dessa spelar många en väsentlig roll i att mobilisera samhället t.ex. i samband med val till förmån för Enade Ryssland och den sittande politiska ledningen. Oberoende gräsrotsorganisationer tenderar att bildas kring sakfrågor och snabbt försvinna. Endast i undantagsfall har de fått politiska konsekvenser.²⁹ De olika soldatmödraorganisationerna som kämpar främst för värnpliktigas rättigheter är exempel på rörelser som står fria från staten och som existerat länge samt gjort visst avtryck i politiken; de är dock delvis inbördes splittrade och ofta motarbetade av främst Försvarsministeriet.

Kreml kontrollerar de viktigaste media

Det civila samhället är således underutvecklat samtidigt som Kreml utövar en hög grad av kontroll över rikstäckande medier. Under 2011 bedömdes Ryssland återigen som "icke fritt" av Freedom House i dess årliga rapport om pressfrihet i världen; det har varit fallet sedan 2003 års rapport. Bland länder i före detta Sovjetunionen och Östeuropa fick tre en sämre ranking än Ryssland 2011 (Vitryssland, Turkmenistan och Uzbekistan).³⁰ Freedom House pekade på en

rad omständigheter som gör att media i Ryssland inte kan beskrivas som fria, som t.ex. ett rättsväsende som låter sig användas till att förfölja oberoende journalister samtidigt som mord och misshandel av dessa inte utreds och bestraffas, att reportrar i allt högre grad ägnar sig åt självcensur samt fortsatt statlig kontroll över ”nästan alla media”.³¹

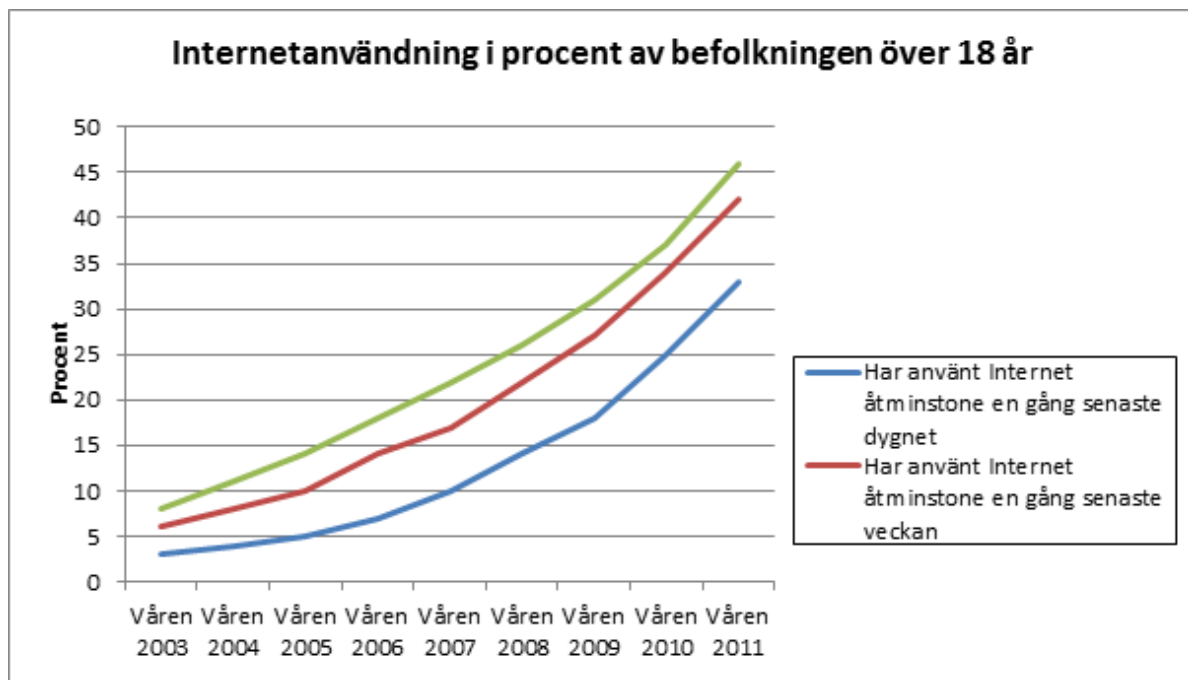
Flera studier pekar också på bristen av frihet för media i Ryssland.³² Det finns en fri press och radiokanaler som Moskvas Eko (*Echo Moskvy*) tillåts verka relativt fritt, men de når endast en mindre del av befolkningen och då främst den utbildade medelklassen i storstäderna. Denna grupp föredrar att få sin information från internetupplagan av oberoende tidningar och följer också olika oberoende bloggar. Dmitrij Muratov, chefredaktör för *Novaja gazeta* föreslog till och med i maj 2011 att det i själva verket finns två partier i Ryssland: ”tevepartiet” och ”internetpartiet”.³³ Den övervägande majoriteten av den ryska befolkningen tillhörde tevepartiet genom att de fick huvuddelen av sin information från televisionen, medan en minoritet, främst i storstäder och bland yngre och välutbildade använde internet för att söka information.

Under första halvåret 2010 fanns i Ryssland nästan 25 procent fler internetanvändare än motsvarande period året innan och nästan femtio procent av befolkningen över 18 år angav att de använt internet senaste månaden (se Figur 5-1).³⁴ Ryssland placerar sig också relativt högt på den ranking av hur långt informationsteknologin nått i olika länder som publiceras av Förenta nationerna sedan 2008, på plats 47 av totalt 152 länder under 2010.³⁵ Internets politiska roll bör inte överdrivas; huvuddelen av utbudet är inriktat på nöje i Ryssland liksom i andra länder.³⁶ Det är dock en viktig kanal för att sprida information och uppmaningar till aktion i ett land där rikstäckande information är kontrollerad.³⁷

Internet

Internet kan bland annat förstärka protester mot missförhållanden och maktmissbruk. Det finns ett betydande folkligt missnöje med korruption och med maktmissbruk inom tjänstemannakåren. Enligt en undersökning utförd av Levadacentrum i juli 2011 uppfattade 73 procent av de tillfrågade att antalet tjänstemän ökat jämfört med hur det var på sovjettiden – endast tre procent att de var färre än tidigare; 71 procent ansåg att tjänstemännen hade fler privilegier än deras sovjetiska motsvarigheter hade haft (sex procent att de minskat) samtidigt som 63 procent angav att tjänstemännens verksamhet kontrollerades i lägre utsträckning än tidigare.³⁸

Figur 5-1 Internetanvändning i Ryssland 2003–2011 enligt FOM

Källa: FOM (2011) "Internet v Rossii" [Internet i Ryssland], *Analititsjeskij bjulleten*, nr. 33 (våren 2011), på internet: <http://bd.fom.ru/pdf/Internet%20v%20Rossii%20vol%2033%20vesna%202011%20short.pdf> (17 oktober 2011).

Internetprotester mot korruption och maktmissbruk

Det finns också en rad exempel på uppmärksammade protester på internet mot korruption och maktmissbruk. Aleksej Navalnyj, jurist och aktiv inom partiet Jabloko, har specialiserat sig på att försöka exponera korruption bland annat genom att köpa minimalt antal aktier i bolag för att på så sätt få tillgång till deras dokumentation. Han är också uttalad nationalist samtidigt som han har blivit en känd företrädare för oppositionen. Dagen efter dumavalet, den 5 december 2011, var Navalnyj en av organisatörerna av en protestaktion i Moskva, vid vilken han greps tillsammans med andra ledande personer inom oppositionen.

Navalnyjs blogg där korruption och maktmissbruk exponeras har fått stor uppmärksamhet.³⁹ I februari 2011 lanserade Navalnyj RosPil, där tvivelaktig statlig upphandling skulle granskas. Redan i början på april samma år hade över sex miljoner rubel skänkts av personer som stödde hans initiativ över Internet. Ett räkneverk till höger på hemsidan angav värdet i rubel på de statliga upphandlingar som exponerats på sidan i rött samt värdet i rubel i grönt på de statliga upphandlingar som dragits tillbaka efter att de lagts ut på RosPil. Den 8 april 2011 hade upphandlingar till ett värde av cirka 418 miljarder rubel blivit kända genom RosPil och av dessa hade upphandlingar till ett värde av 337,5 miljarder rubel dragits tillbaka.⁴⁰ Navalnyjs verksamhet har heller inte gått statliga tjänstemän förbi och flera försök har gjorts att väcka åtal mot honom.⁴¹

Ett annat exempel på aktivism på internet med politiskt efterspel är polismannen Aleksej Dymovskijs appell på internet. I en film uppmanade han landets ledare att bekämpa maktmissbruket inom polisen och angav exempel på hur han varit med om att fabricera anklagelser för att nå upp till de produktionsmål som satts för hans enhet.⁴² Dymovskij blev avskedad och hotades själv en tid av åtal, men

fallet fick sådan uppmärksamhet och Inrikesministeriet var tvunget att i alla fall ge sken av att ta frågan på allvar. Dymovskijs appell på YouTube fungerade också som en uppmaning till många andra att lägga ut liknande filmer.

På internet kan den ryska allmänheten även följa aktionerna som organiseras av "Blåhinkbrigaden" för att protestera mot att Moskvas makthavare använder blåljus och prioriterade filer för att undvika trafikstockningarna. För att protestera mot missbruket och den stora utbredningen av denna förmån arrangeras t.ex. aktioner då bilägare sätter fast en blå leksakshink på taket och åker mycket långsamt i centrala delar av Moskva. Allmänheten kan ladda upp bilder och informera om tjänstemäns och politikers missbruk av denna förmån på websidan "Blå hinksällskapet" (*Obsjtjestvo Sinich Vederok*)⁴³ och på tidningen *Moskovskij Komsomolets* hemsida samlas liknande information under rubriken "Krig mot blåljusen".⁴⁴

Det finns även exempel på hur konst och musik spelat en roll som kanal för att uttrycka missnöje.⁴⁵ I oktober 2011 blev en sång av musikern Andrej Makarevitj ett av de mest sedda klippen på YouTube.⁴⁶ Sången beskrev hur en fiktiv liten stad gjorde sig redo för ett besök från Putin och var enligt Makarevitj främst en kritik av hur många bugar sig inför makten. På sin blog skrev han vidare att allting visserligen inte var bra under Boris Jeltsin och Michail Gorbatsjov, "men känslan av att du förnedras fanns inte".⁴⁷ Tidigare hade sångaren från den populära popgruppen DDT, Jurij Sjevtjuk framfört kritik mot bl.a. bristen på demokrati och pressfrihet vid ett möte i Sankt Petersburg.⁴⁸ Efter parlamentsvalet 2011 uppmanade också den populära deckarförfattaren Boris Akunin (eg. pseudonym för författaren Grigorij Tjchartisjvili) på sin blog alla att bojkotta presidentvalet i mars 2012 samt en appell riktad till Putin att avgå:

Jag tycker synd om Er.

Jag säger detta helt utan sarkasm. Man behöver inte vara Nostradamus för att förutsäga er framtid. [...]

I landet börjar ett slagmål. Att avgå på ett bra sätt kommer då redan att vara för sent, och Ni ger order om att skjuta och blod kommer att flyta, men Er kommer man ändå att göra sig av med.

Jag önskar Er inte Muammar Kaddafis öde, ärligt talat. [...]⁴⁹

Kreml har således tolererat en betydande grad av yttrandefrihet på internet. Det kan understundom leda till ökad politisk aktivism, men effekten kan också bli den motsatta då aktivism på nätet snarast blir ett sätt att kanalisera missnöje till en plats där det gör mindre skada än i demonstrationer på Moskvas gator.

*Den politiska
ledningen och
internet*

Internet fyller en roll som "kök", där man kan morra och klaga över makthavarna. Denna funktion av att "släppa ut ånga" är användbar för makthavarna, men regeringen bevakar att "morrandet" inte går över en viss gräns bortom vilken "offline-aktivitet" börjar.⁵⁰

Att internet kan "lätta på trycket" i det politiska systemet samt att det varit utbrett främst i städerna kan vara en av anledningarna till att Kreml inte valt att

kontrollera informationen på internet hårdare. Dessutom kan internet vara en oberoende källa för information även för den verkställande makten. Samtidigt har det faktum att USA och Väst försöker stödja bloggare och twittrare inte gått Rysslands makthavare spårlöst förbi.⁵¹ Kreml har dock blivit alltmer effektivt att utnyttja detta medium för egna politiska syften. Medvedev liksom Putin och olika ministerier har använt sig av internet för att uppmuntra medborgare att lämna synpunkter, avslöja korruption och påtala maktmissbruk.

Detta skulle kunna tolkas som att Rysslands politiska ledning vill öka befolkningens inflytande, men det bör kanske snarare ses som ett sätt att framställa landets ledning som teknikvänlig, framåtsträvande och lyhörd för befolkningens röst. Att en politisk ledning anpassar sig till den nya internetverkligheten bör inte förväxlas med att de demokratiseras.⁵² Det vore också naivt att bortse från att internet ger nya möjligheter att samla in information om befolkningen, t.ex. genom Rysslandsbaserade sociala medier som vkontakte.ru och odnoklassniki.ru. Enligt ryska bestämmelser är de skyldiga att installera programvara som gör det möjligt för FSB att avlyssna och övervaka trafiken på dessa webplatser, även om det enligt såväl konstitutionen som annan lagstiftning formellt krävs ett domstolsbeslut för att göra detta.⁵³ Efter valet i december 2011 blev det tydligt att e-mailkonversation och annan privat korrespondens hade samlats in otillbörligen när den "läckte" till pressen för att diskreditera oppositionsledare.⁵⁴ Dessutom förekom uppmärksammade IT-attacker mot en rad oppositionella hemsidor den 4 december 2011 och den 8 december uppgav en av grundarna till vkontakte.ru, Pavel Durov, att han inte tänkte ge efter för de krav som kommit från FSB att blockera oppositionella grupper inom nätverket.⁵⁵

Trots att internetanvändningen ökar och den ryska regeringen valt att inte censurera internet i den utsträckning som t.ex. Kina har gjort, är det långt ifrån säkert att det kommer att få en avgörande politisk roll. Den ryska regeringen har lärt sig att använda sig av internet och det är fortfarande en minoritet av befolkningen som är politiskt aktiv på nätet. Samtidigt sker politiska omvälvningar som regel i huvudstäder som ett resultat av att en betydande del av medelklassen visar sitt missnöje medan resten av befolkningen är passiv eller väljer att stödja de nya politiska kraven.

Internets politiska roll

Exakt vilken roll ökad användning av internet kan komma att spela i rysk politik är svårt att säga, men i en situation där missnöjet med landets ledning eskalerar kan det få en förstärkande roll och även göra att händelseutvecklingen går snabbare. Likaså bör den ökade användningen av mobiltelefoner tas med i ekvationen. Denna eskalering kommer i så fall med all sannolikhet att ske främst i storstäderna där internet är mer utbrett och där 3G är utbyggt och mobiltelefoner kan utnyttjas för mer effektiv informationsspridning och inhämtning.^{vii}

^{vii} Tredje generationens mobiltelefoni med högre överföringskapacitet än tidigare i mobilnätet, vilket möjliggör överföring av större filer, grafik och rörliga bilder. Första generationens mobiltelefoni var analog; andra generationen (2G) gav möjlighet att överföra ljud och text digitalt.

5.3 Det politiska systemet: effektivitet och funktion som kanal mellan medborgare och makthavare

Det politiska systemets förmåga att leverera kan grovt delas in i två delar. För det första står Rysslands ledning inför uppgiften att åstadkomma ett system där byråkratin levererar resultat och verkställer politiska beslut i enlighet med intentionerna bakom dessa. För det andra behöver landets ledning också utveckla mekanismer för att se till att det som levereras också är det som efterfrågas av befolkningen eller åtminstone av viktiga segment inom befolkningen; det måste finnas kanaler mellan makthavare och befolkning.

Att få systemet att leverera – både i termer av beslutsfattande och i genomdrivande av beslut – är en utmaning. Frånvaron av opposition stärker beroendet av den person som befinner sig vid makten för att politik ska genomdrivas.⁵⁶ Det är dock mer än en fråga om person och Putin har som premiärminister försökt förändra de politiska processerna för att åstadkomma ett mer effektivt ramverk för beslutsfattande. Till exempel effektiviserades koordineringsprocessen inom regeringen och möjligheterna begränsades för ett ministerium att bromsa upp processer genom att inte ta ställning i ett ärende som var föremål för samråd.⁵⁷

*Politiken
personcentrerad*

Den administrativa reform som genomfördes under Putins första presidentperiod var i stort sett utplånad 2011. Målet med reformen hade varit att begränsa antalet vice ministrar och minska byråkratin samt att öka premiärministerns inflytande på bekostnad av vice premiärministrarnas, som ofta hade en högre grad av lojalitet gentemot de ministerier de samordnade än gentemot regeringen som kollektiv eller inre kabinett. Antalet förste vice och vice premiärministrar ökade dock gradvis under Putins andra mandatperiod och dessa gavs ett matrisansvar för övergripande frågor istället för linjeansvar för ministerier som varit fallet tidigare.⁵⁸ Även på ministerienivå har antalet vice ministrar ökat och byråkratin har växt mått i antal tjänstemän. Liksom Boris Jeltsins tidigare, ansåg sig Medvedev nödsakad att vidta åtgärder för att begränsa antalet statsanställda på federal nivå.⁵⁹

Ryska ministrar, vice ministrar och topp tjänstemän är tjänstemän eller ”teknokrater” snarare än politiker.⁶⁰ Partipolitik bedrivs i Duman och Enade Ryssland tycks inte primärt spela rollen av personalpool för ministrar. Varken Medvedev eller Putin har gjort en politisk karriär utan har klättrat som tjänstemän och blivit valda först efter att föregående president utpekat dem som önskade efterträdare. Mycket få ministrar eller vice ministrar har ett förflutet som parlamentsledamöter, borgmästare eller från andra poster som utses genom val, innan de rekryteras till regeringsposter. Detta gör att ministrar och viceministrar har en hög grad av lojalitet gentemot ”sina” ministerier snarare än gentemot regeringen och den politiska linje som den vill föra. Det finns också en tydlig tendens till att beroendeförhållanden utvecklas vertikalt inom ministerier snarare än horisontellt i partinätverk för att driva en politik kollektivt inom regeringen.⁶¹ En skillnad jämfört med tidigare år är att rörligheten mellan ministerier har ökat något. De är karriärtjänstemän, men i och med att de inte har gjort karriär inom ministeriet de sätts att styra är de ofta mer lojala med den

*Ministrar är
tjänstemän*

som tillsatt dem, dvs. med premiärministern eller presidenten.

Legitimiteten för Rysslands administrativa modell grundas på att systemet levererar i kraft av att det styrs av experter snarare än på att det representerar intressen i samhället.⁶² Detta kan vara förklaringen till en medveten satsning på att förnya byråkratins personalförsörjning för att komma åt korruption, inkompetens och oförmåga att leverera resultat. Genom att införa topplistor på lovande kadrer, en slags ny *nomenklatura*, hoppades den politiska ledningen åstadkomma denna förnyelse utan att införa oberoende granskning enligt västlig modell eller möjligheten för folket att utkräva ansvar politiskt.⁶³

Kvasiinstitutioner

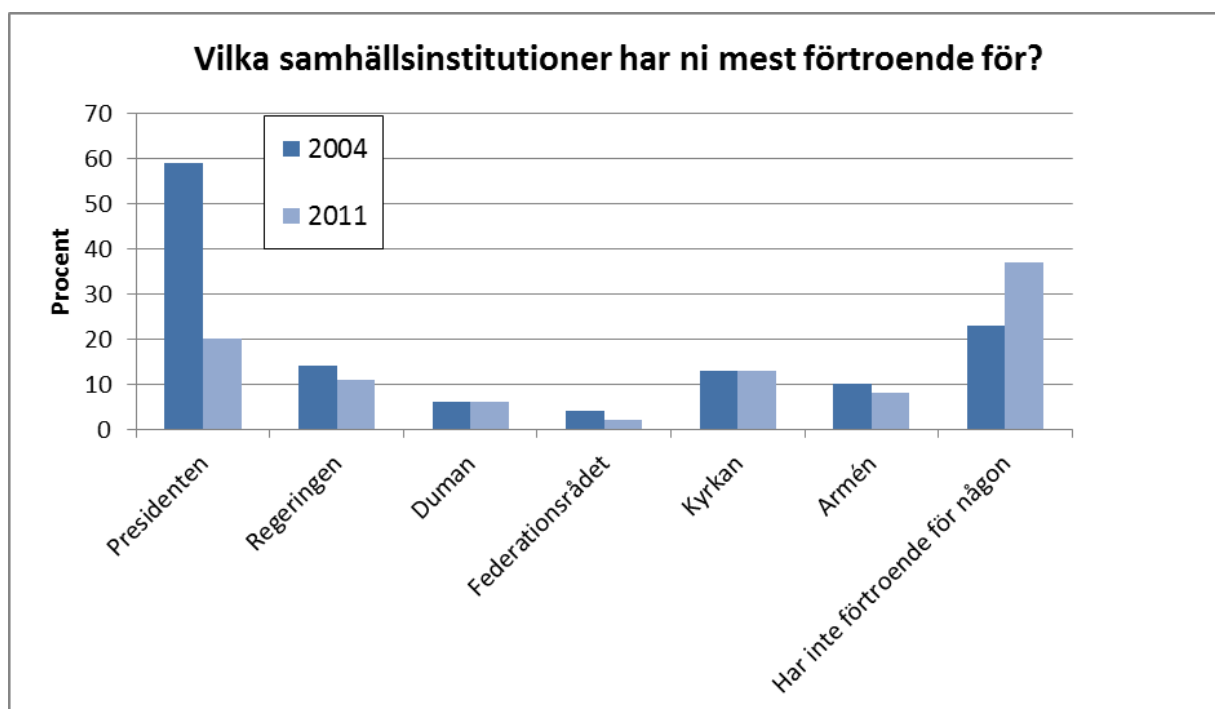
För att erhålla information om stämningar i samhället och om hur effektiv politik bör bedrivas har den ryska ledningen infört en rad institutioner, eller substitutioner, för att ersätta de demokratiska kanaler som skulle kunna riskera att leda till utkrävande av ansvar (se Tabell 5-4).⁶⁴ Kreml utför t.ex. egna opinionsundersökningar, varav vissa aldrig publiceras. Ryssland har också en rad institutioner som imiterar dem som vanligen fyller funktionen av kanal med folk och valda; kvasiinstitutioner ska kompensera för svaga partier och kontrollerade media samt ett parlament som i praktiken inte granskar den verkställande makten.⁶⁵ I ett försök att vitalisera Enade Ryssland och för att sortera ut de mest lovande till höga poster, infördes dessutom en urvalsprocess inför dumavalen efter amerikansk modell med så kallade primärval.⁶⁶

Möjligheten att utkräva politiskt ansvar

Inga av dessa ersättande institutioner ges dock möjlighet att utkräva ansvar av verkställande makten, vilket gör dem svaga och leder till att landets ledning ständigt behöver finna nya kanaler och uppfinner nya kvasiinstitutioner.⁶⁷ Vid de tillfällen då makthavare och civilsamhälle ändå befunnit sig i dialog med varandra har de kanaler som formellt borde finnas för sådan dialog såsom parlamentet och politiska partier varit i stort sett frånvarande.⁶⁸ Samtidigt har förtroendet för statliga institutioner försvagats väsentligt; något som framgår tydligt av de index som t.ex. Levadacentrum, FOM och VTsIOM publicerar regelbundet,⁶⁹ men också av den undersökning som företaget Romir publicerade i oktober 2011 (se Figur 5-2).

Att modernisera Ryssland och då främst dess ekonomi och näringsliv blev tidigt ett ledord för Medvedev även om Putin är minst lika inriktad mot detta mål.⁷¹ Samtidigt finns gränser för hur pass långt moderniseringsprocessen får gå ur den politiska ledningens perspektiv. Utmaningen består i att hitta vägar framåt som inte leder till social oro och därmed äventyrar den politiska ledningens position.⁷² En rad av de åtgärder som skulle gynna en modernisering av landets ekonomi är kontroversiella och politiskt kostsamma. Inför parlamentsvalet var det t.ex. tydligt att Enade Ryssland inte ens ville diskutera en möjlig höjning av pensionsåldern.⁷³ Det verkade heller inte som en modernisering av politiska systemet var prioriterad i termer av t.ex. en högre grad av transparens och möjlighet att ställa till ansvar – trots att det skulle gynna moderniseringen av ekonomin.

Figur 5-2 Stöd för samhällsinstitutioner 2004 och 2011 enligt opinionsundersökningsföretaget Romir70

Källa: Romir (2011) "Tsifry i fakty: Dolja rossijan, ne doverjajusjtich obsjtjestvennym institutam, vyrosla za sem let s 23% do 37%" [Siffror och fakta: Andelen ryska medborgare som inte har förtroende för några samhällsinstitutioner har växt från 23% till 37% på sju år], *Romir – Press-tsentr*, på internet: http://romir.ru/news/res_results/827.html (hämtat: 13 oktober 2011).

Tabell 5-4 Försvagade institutioner och dess substitutioner

Institution	Substitution
Duman (underhuset)	Samhällskammaren Konsultativa råd Kommissioner under presidenten
Federationsrådet (överhuset)	Statliga rådet och dess presidium Lagstiftningsrådet
Politiska partier	En "lojal opposition" i form av kontrollerade partier Statliga bolag Regionala politiska organisationer Primärval Allryska folkfronten
Oberoende media	Officiella kontor för synpunkter och klagomål Regionala nätverk för brev från medborgare FSB och andra säkerhetstjänster Opinionsundersökningar Nomenklatur för dugliga tjänstemän
Regeringen	Presidentadministrationen Statliga bolag Säkerhetsrådet Centrum för strategisk forskning

Källa: Tabellen är en anpassad version av den tabell som finns i Petrov, *et al.* (2010) "Overmanaged Democracy in Russia". Bland annat har primärval, Allryska folkfronten och nomenklaturlistan lagts till.

På medellång till lång sikt kommer det politiska systemet att stå inför större utmaningar än valen 2011 och 2012. Det har föreslagits att det faktum att dagens politiska ledning suttit under en så pass lång tid i sig stärker dess position och systemet som helhet.⁷⁴ Samtidigt förknippas Putin med den förda politiken från år 2000 och framåt och det kommer inte att räcka att skylla på misstag och kaos på 1990-talet för att förklara tillkortakommanden. Att bevara *status quo* är inte en långsiktig lösning för den politiska ledningen i en situation där trenden är sjunkande opinionssiffror. Det finns också en rad policyområden som regeringen måste ta sig an för att undvika att missnöjet når en kritisk nivå, modernisering, bekämpande av korruptionen, investeringar i infrastruktur och säkerhetsläget i Nordkaukasien för att nämna några av de mest akuta.

5.4 Nordkaukasiens roll i rysk politik

En av de stora utmaningarna som den ryska politiska ledningen står inför är att hålla samman landet som till ytan är världens största land och omfattar en rad olika nationaliteter.⁷⁵ Ingenstans har denna utmaning varit svårare än i Nordkaukasien. Bedömningen från 2008 konstaterade att det rådde ett relativt lugn i stora delar av regionen, även om en ökning av våldet i Ingusjien och Dagestan också noterades. I Tjetjenien upprätthölls lugnet med frikostiga federala bidrag och en repressiv regim under ledning av den Moskva-stödde presidenten Ramzan Kadyrov.

*Säkerhets-
situationen har
försämrats*

Orsakerna bakom det islamistiskt drivna våldet i Nordkaukasien brukar förklaras med svåra socioekonomiska förhållanden i regionen, det repressiva styret i flera av republikerna, utbredd polisbrutalitet och religiös intolerans hos myndigheterna.⁷⁶ Sedan bedömningen 2008 har säkerhetssituationen i Nordkaukasien kraftigt försämrats. Tre tendenser har bidragit till en radikalt förändrad normalbild:

- 1) *En ökning av våldet:* Sedan sommaren 2009 har det totalt sett skett en kvantitativ ökning av våldet jämfört med de närmast föregående åren. Detta gäller såväl omkomna i terroristattentat som i anti-terroristoperationer i Nordkaukasien.⁷⁷ Tidpunkten för ökningen sammanfaller med att den tioåriga kontraterroristoperationen i Tjetjenien upphörde den 16 april 2009. Sedan slutet av 2009, efter flera års uppehåll, har också tre större självmordsattentat i Ryssland med koppling till Nordkaukasien genomförts.⁷⁸
- 2) *Våldet sprider sig geografiskt:* Våldet var under 1990-talet i princip koncentrerat till Tjetjenien, men spreds sedan till grannrepublikerna Dagestan och Ingusjien därefter över hela den nordkaukasiska regionen. Värst drabbat är Dagestan, följt av Ingusjien, Kabardino-Balkarien och Tjetjenien. Även i regioner som i princip tidigare varit helt förskonade, som republiken Karatjaj-Tjerkessien och Stavropol kraj, har det förekommit väpnade incidenter.⁷⁹

Karta 1 Nordkaukasien

- 3) *Etnisk separatism har ersatts av islamistisk separatism:* Den våldsproblematik i Nordkaukasien som den ryska centralmakten idag står inför är radikalt annorlunda än den under 1990-talet och det tidiga 2000-talet. Då var problemen etnisk separatism i Tjetjenien, etniska konflikter (främst den ingusjisk-ossetiska konflikten i Prigorodnyj-området), klanbaserade konflikter av politisk och ekonomisk karaktär samt vanlig kriminalitet.⁸⁰ Även om dessa problem inte helt har försvunnit består utmaningen idag av en betydligt svårare motståndare, nämligen en underjordisk islamistisk separatiströrelse, vars mål är en islamisering av det politiska och sociala livet och i förlängningen skapandet av en islamisk stat i hela regionen.

Kärnan i den islamistiska separatiströrelsen utgörs av det "Kaukasiska Emiratet", en virtuell muslimsk stat som omfattar alla nordkaukasiska republiker och delar av Krasnodar kraj och Stavropol kraj. Ledaren för emiratet, "Emiren", är den tjetjenske separatistledaren Doku Umarov, som bl.a. tog på sig ansvaret för bombdådet på Domodedovo-flygplatsen 2011. Hela denna underjordiska beväpnade rörelse ansluter sig till *jihad* mot de federala och regionala myndigheterna och har som sitt uttalade mål att förena de "ockuperade" områdena och införa *Sharia*-lagstiftning i de "befriade" områdena.⁸¹

"Kaukasiska Emiratet"

Antalet stridande rebeller inom Emiratet uppskattas inte till mer än några hundra i hela regionen och de är mest aktiva i Dagestan, Ingusjien och Tjetjenien. Även om de olika stridande enheterna formellt är underordnade

Emiren och svär trohetsed att följa dennes order, är de relativt autonoma, har ett eget kommando och åtnjuter en hög grad av taktisk frihet från det centrala kommandot.⁸² Rebellerens vanligaste metoder är att placera ut bomber vid offentliga byggnader, attackera polisstationer eller andra offentliga byggnader samt döda myndighetspersoner eller medlemmar ur det lokala muslimska prästerskapet som anses ha förrått islam. Efter gisslandramat i skolan i Beslan 2004 upphörde praktiskt taget användandet av självmordsbombare, men sedan 2008 har taktiken återupptagits. Den är nu inte bara kopplad till Tjetjenien utan spridd över stora delar av Nordkaukasien.⁸³

*Salafismens
inflytande ökar*

Rebellerna ansluter sig till Salafismen, en sträng tolkning av Koranen med rötter i Saudiarabien. Salafisterna, som anser sig vara "de sanna" muslimerna, fick länge utstå diskriminering från företrädare av majoriteten av de muslimska samhällena i Nordkaukasien, vilka ansluter sig till Sufismen, den uttolkning av islam med inslag av mysticism som traditionellt har dominerat i området. Idag pågår dock en förändring av de muslimska samhällena i Nordkaukasien, framför allt i Dagestan och Kabardino-Balkarien, där den salafistiska rörelsens popularitet växer och allt mer har kommit att accepteras som huvudströmning i samhället.⁸⁴ Det är dock viktigt att påpeka att långt ifrån alla salafister är våldsbejakare, s.k. *jihad*-salafister.

*Militära medel i
Nordkaukasien*

Moskva har prövat olika metoder, militära såväl som icke-militära, för att bekämpa det eskalerande våldet i Nordkaukasien, vilket i delar av området kommit att närmast få karaktären av ett lågintensivt krig involverande attackflyg och reguljära förband ur de Väpnade styrkorna och inrikestrupperna. Redan 2006 skapades Nationella Antiterroristkommittén (NAK) för att under FSB:s ledning samordna anti-terroristarbetet centralt och regionalt.⁸⁵ I ett försök att få bukt med den ökande rebellaktiviteten i Dagestan har Moskva sedan 2010 även tagit efter den tjetjenska modellen att använda lokalt rekryterade enheter för att bekämpa rebellerna.⁸⁶ Kontrollen över de ryska förbanden på fältet är dock närmast obefintlig. Ofta genomförs aktioner utan urskiljning, varvid förbanden dödar även kvinnor och barn för att sedan hävda att man genomfört en lyckad "anti-terroristoperation".⁸⁷ Arresteringar utan åtal, kidnappningar, våldtäkter och tortyr är också vanligt förekommande.⁸⁸

*Administrativa
åtgärder*

De ryska myndigheterna har också bemött det ökade trycket i Nordkaukasien med administrativa åtgärder. I januari 2010 bröts det Nordkaukasiska federala distriktet ur det Södra federala distriktet.⁸⁹ Syftet med detta kan ha varit att isolera Sotji, som blev kvar i det Södra federala distriktet, från resten av Nordkaukasien med tanke på de olympiska vinterspelen som ska hållas där 2014. Kremls sändebud i det Nordkaukasiska federala distriktet blev Aleksandr Chloponin, tidigare guvernör i Krasnojarsk kraj.

*Ekonomisk
stimulans*

Olika federala åtgärder har vidtagits i syfte att höja befolkningens levnadsstandard och på det sättet slå undan fötterna för rebellernas rekryteringsbas. I juli 2011 presenterades ett federalt program, "Den ryska södern", för utvecklande av Nordkaukasien fram till 2025 med satsningar på uppåt motsvarande 125 miljarder USD. Detta var tio gånger mer än den federala budgeten för det

federala distriktet, och pengarna skulle bland annat användas för att utveckla turismen och motarbeta arbetslösheten.⁹⁰ Förslaget fick inledningsvis skarp kritik från Finansministeriet, som befarade att det riskerade den federala ekonomiska utvecklingen. Trots detta godkändes programmet och summan höjdes med ytterligare 71 miljarder USD till sammanlagt 196 miljarder USD.⁹¹

Chloponin har satsat mycket på utvecklandet av skidturismen i distriktet med Sotji-OS som dragplåster, men terrorhotet får många att tveka om framgångspotentialen i denna satsning. Under 2011 skedde flera terroristattacker mot turister och turistinfrastruktur i regionen.

I synnerhet oroar sig de ryska myndigheterna för intensifieringen av våldet i Kabardino-Balkarien. Denna republik har ett strategiskt läge mitt i Nordkaukasien, vilket bland annat exemplifieras av att de viktiga landförbindelserna mellan det egentliga Ryssland och Nordossetien (som i sin tur gränsar bl.a. till Sydossetien) går igenom dess territorium. Om oroligheterna i Kabardino-Balkarien eskalerar utom kontroll för Ryssland skulle dess förmåga att styra hela den nordkaukasiska regionen direkt påverkas. Indirekt skulle det påverka även Rysslands inflytande över utvecklingen i Sydossetien och därmed även Georgien och delar av Sydkaukasien. Allvarligt vore också, i synnerhet med tanke på Sotji-OS, om oroligheterna i Kabardino-Balkarien i ännu högre grad än idag skulle spilla över till Karatjaj-Tjerkessien och Adygeiska republiken i väster.⁹²

*Kabardino-
Balkarien*

Situationen i Nordkaukasien kommer att vålla Ryssland stora problem under mycket lång tid framöver. För Moskva finns det långsiktigt i synnerhet två oroande tendenser i regionen. Den ena är spridningen av oroligheterna till de republiker i Nordkaukasien som tidigare varit mer eller mindre förskonade, som Karatjaj-Tjerkessien, eller till de andra företrädevis muslimska republikerna i Volga-området, främst Tatarstan, samt till och med till företrädevis slaviska regioner som Stavropol kraj och Astrachan med mycket lågt inslag av islamister. Det finns exempel på personer med slaviskt ursprung som varit delansvariga för terrordåd under senare tid i Ryssland.⁹³

Våldet sprider sig

Den andra för Kreml djupt oroande tendensen är att befolkningen i Nordkaukasien gradvis kulturellt håller på att orientera sig bort ifrån Ryssland till förmån för Mellanöstern. Tydligast är denna tendens i Dagestan, där Ryssland har föreslagit ett Islamiskt centrum för att motverka just detta.⁹⁴ För att förhindra denna tendens måste Ryssland sprida modernisering (politiskt, ekonomiskt, socialt) till Nordkaukasien. Den lösning på problemet som Moskva allt som oftast väljer är istället att öka kontrollen över befolkningen. Men Moskva kontrollerar formellt redan de nordkaukasiska samhällenas institutioner i allt väsentligt, från handplockande av muftiar till kanalisering av federala medel genom icke-transparenta kanaler. Mer kontroll riskerar bara att ytterligare alienera den lokala befolkningen.⁹⁵

*Befolkningens
orientering bort
från det ryska*

De etniska ryssarna har redan lämnat Nordkaukasien i hög utsträckning och i någon mån är regionens enda kvarvarande länk till Moskva idag bidragen

*Krav på att
Nordkaukasien
borde lämna
Ryssland*

från den federala budgeten och närvaron av ryska väpnade förband och säkerhetsstyrkor. Kritiken mot Kremls sätt att köpa de lokala makthavarnas lojalitet, med Ramzan Kadyrov i Tjetjenien som det tydligaste exemplet, späds på av rapporter om att federala medel inte sällan går till rena lyxbyggen, ledarnas privata konsumtion samt ren korruption.⁹⁶ En växande opinion inom Ryssland, inte minst med nationalistiska och xenofobiska drag, talar därför öppet om att de oroliga muslimska republikerna i Nordkaukasien kostar för mycket för Ryssland – inte bara i liv räknat, utan även i pengar – och att politikerna i Moskva borde låta dem lämna Ryska federationen.⁹⁷

5.5 Inrikespolitisk utveckling bortom 2012

*Politiska ledningen
överlever valen
2011 och 2012*

Genomförandet av valen i december 2011 befäste slutsatsen att Ryssland inte är en demokrati. Landet kommer dock att fortsätta att hålla val för att åtminstone bevara ett utanverk av demokrati eftersom det utgör en väsentlig del av legitimitetsbygget. Putins förmåga att leverera valresultat har också varit en viktig förklaring till hans starka maktställning inom eliten. Enade Ryssland behåller en majoritetsställning i Duman och Putin är den starkaste kandidaten i presidentvalet den 4 mars 2012. Samtidigt avtar såväl Putins stöd i opinionen och en av förklaringarna till det är att den politiska ledningen inte längre kan distansera sig från de politiska misslyckanden som befolkningen upplever.

*Ingen förbättring
av säkerhetsläget i
Nordkaukasien*

Moskvas politik i Nordkaukasien leder inte till någon minskning av våldet i området, tvärtom sprider det sig över praktiskt taget hela det nordkaukasiska federala distriktet. Ett annat problem är att de nordkaukasiska samhällena orienterar sig alltmer bort från Ryssland till förmån för Mellanöstern. Moskvas försök att genom utökad kontroll och styrning motarbeta dessa tendenser riskerar att förvärra situationen ytterligare. Inför vinter-OS 2014 i Sotji finns ett ökat terrorhot i området.

*Samhällsklimatet
förändras*

Det ryska samhället har genomgått en rad förändringar. Det finns en växande, urban medelklass och även om rikstäckande media i hög utsträckning kontrolleras av Kreml, är det tydligt att en växande andel av befolkningen kan söka och sprida information och åsikter t.ex. över internet. Parallellt med sjunkande opinionssiffror för Enade Ryssland och Putin kan noteras ett minskat förtroende för institutioner liksom att en oroväckande andel av befolkningen som anger att de inte har förtroende för någon.

*Politiska
stabiliteten i fara*

Det innebär att landets politiska ledning riskerar att stå inför en situation där de har mycket lite politiskt kapital i en tid när de behöver mycket av det för att genomföra impopulära åtgärder och reformer. En proteststorm liknande den 2005 kan också få ett väsentligt snabbare förlopp 2012 tack vare större internetanvändning och då främst i storstäderna, vilket är där politiska omvälvningar också tenderar att äga rum. Ett politiskt system där en regering eller president inte kan röstas bort överlever svårligen ett regimskifte. Alternativen för regeringen är då, liksom 2005, att backa från impopulära åtgärder i ljuset av protester eller att slå ned med full kraft mot dem.

Slutnoter

- 1 För en överblick, se Anderson, Richard D. (2010) "When the Center Can Hold: The primacy of politics in shaping Russian Democracy", *Communist and Post-Communist Studies*, vol. 43, nr. 4, s. 397. Se även Wilson, Andrew (2005) *Virtual Politics – Faking Democracy in the Post-Soviet World* (London, Yale University Press).
- 2 Medvedev, Dmitrij (2009) "Rossija, vpered! Statia Dmitrija Medvedeva" [Ryssland, Framåt! Dmitrij Medvedevs artikel], *Prezident Rossii*, 10 september 2009, på internet: <http://www.kremlin.ru/news/5413> (hämtat 16 augusti 2011).
- 3 Presidentadministrationen (2010) "Vstretja s vedusjtimi rossijskimi i zarubezjnymi politologami [Möte med ledande ryska och utländska statsvetare], *Prezident Rossii*, 10 september 2010, på internet: <http://www.kremlin.ru/news/8882> (hämtat 13 september 2010).
- 4 Se t.ex., Ryska Federationens premiärminister (2010) "Predsedatel Pravitelstva Rossijskoj Federatsii V.V. Putin posetil Muzej stanovlenija demokratii v sovremennoj Rossii im. A.A. Sobtjaka" [Putin besökte Museet för demokrati i det moderna Ryssland, uppkallat efter Anatolij Sobtjak], *Pravitelstvo Rossijskoj Federatsii*, 10 februari 2010, på internet: <http://premier.gov.ru/events/news/9460/> (hämtat 22 augusti 2011).
- 5 Intervjuer och samtal i Moskva, 16–20 maj 2011.
- 6 Intervjuer och samtal i Moskva 16–20 maj 2011. Se också White, Stephen (2011) "Elections Russian-Style", *Europe-Asia Studies*, vol. 63, nr. 4, s. 537.
- 7 Intervju med Lev Gudkov, 19 maj 2011. Se även sammanställningen och analysen i McAllister, Ian och White, Stephen (2011) "Public Perceptions of Electoral Fairness in Russia", *Europe-Asia Studies*, vol. 63, nr. 4, s. 663–83 och White, Stephen och Feklyunina, Valentina (2011) "Russia's Authoritarian Elections: The view from below", *Europe-Asia Studies*, vol. 63, nr. 4, s. 579–602.
- 8 "Federalnyj zakon Rossijskoj Federatsii o popravke k Konstitutsii Rossijskoj Federatsii ot 30 dekabnja 2008 g. N 6-FKZ 'Ob izmenenii sroka polnomotijij Prezidenta Rossijskoj Federatsii i Gosudarstvennoj Dumi'" [Federal lag för Ryska Federation om ändring i Ryska Federationens konstitution den 30 december 2008, N 6-FKZ "Om ändring av mandatperioden för Ryska Federationens president och Duman"].
- 9 March, Luke (2009) "Managing Opposition in a Hybrid Regime: Just Russia and parastatal opposition", *Slavic Review*, vol. 68, nr. 3, s. 504–527.
- 10 Intervju med Aleksej Tjesnakov, Tropkina, Olga (2011) "'Spravedlivaja Rossija', kotoruju poterjali", *Izvestija*, 30 augusti 2011, på internet: <http://www.izvestia.ru/news/498981> (hämtat 16 september 2011). Se också March, "Managing Opposition...", s. 504–527.
- 11 Tabellen baseras på material från Duman (www.duma.ru), information på partiernas hemsidor och på opinionsundersökningar av Levadacentrum (som mäter stöd i procent av dem som avser att rösta på ett parti) samt FOM och VTsIOM (som anger stöd i procent av väljarkåren).
- 12 White (2011) "Elections Russian-Style", s. 532–5.
- 13 Basjlykova, Natalja (2011) "Valentina Matvienko 'prosjla' v Sovet Federatsii" [Valentina Matvienko "kom in" i Federationsrådet], *Kommersant*, 22 augusti 2011, på internet: www.kommersant.ru/doc/1756239 (hämtat: 22 augusti 2011). Se även Kamysjev, Dmitrij (2011) "Dosjli do retjki" [Man har nått floden], *Vlast*, nr. 31 (8 augusti 2011), s. 10–14.
- 14 Lukinova, Evgeniya, Myagkov, Mikhail och Ordeshook, Peter C. (2011) "Metastatised Fraud in Russia's 2008 Presidential Election", *Europe-Asia Studies*, vol. 63, nr. 4, s. 603–21 och White, "Elections Russian-Style", s. 538–52.
- 15 Intervju med Nikolaj Petrov, Moskva, 19 maj 2011.
- 16 Rose, Richard och Mishler, William (2010) "The Impact of Macro-Economic Shock on Russians", *Post-Soviet Affairs*, vol 26, nr. 1, s. 38–57.
- 17 Levadacentrum (2011) "Medvedev ili Putin: za kogo budut golosovat rossijane v 2012" [Medvedev eller Putin: vem kommer ryssarna att rösta på 2012], *Levada Tsentr*, 26 augusti 2011, på internet: <http://www.levada.ru/press/2011082603.html> (hämtat: 5 september 2011).
- 18 Intervju med Lev Gudkov, Moskva, 19 maj 2011. Se även Gudkov (2011) "Inertsija passivnoj agitatsii" [Handlingsförklarning genom passiv agitation], *Pro et Contra*, vol. 15,

- nr. 3, s. 20–42.
- 19 Vendil Pallin, Carolina (2011) "The Russian Elections – Putin Inc. out of sync?", *RUFBS Briefing*, nr 10. Se även Liik, Kadri (2011) "On the Qualities of Russian Teflon", *ICDS Analysis*, 2 december 2011, (Tallinn, ICDS), på internet: <http://www.icds.ee/fileadmin/failid/Kadri%20Liik%20-%20On%20the%20Qualities%20of%20Russian%20Teflon.pdf> (hämtat: 8 december 2011).
 - 20 Robertson, Graeme B. (2009) "Managing Society: Protest, civil society, and regime in Putin's Russia", *Slavic Review*, vol. 68, nr. 3, s. 532. Se också Horvath, Robert (2011) "Putin's 'Preventive Counter-Revolution': Post-Soviet Authoritarianism and the Spectre of Velvet Revolution", *Europe-Asia Studies*, vol. 63, nr. 1, s. 1–25 samt hur opinionen påverkades 2005, Rose och Mishler, "The Impact of Macro-Economic Shock...", s. 45.
 - 21 Ryska Federationens premiärminister (2011) "Predsedatel Pravitelstva Rossijskoj Federatsii V. V. Putin prinjal utjastije v Mezjregionalnoj konferentsii partii "Jedinaja Rossija" na temu "Strategija sotsialno-ekonomitjeskogo razvitija Juga Rossii do 2020 goda. Programma na 2011–2020 gody" [Ryska Federationens regerings ordförande V. V. Putin deltog i partiets "Enade Ryssland" Interregionala konferens "Strategi för socieekonomisk utveckling av södra Ryssland till 2020. Program för 2011-2020"]", *Pravitelstvo Rossijskoj Federatsii*, 6 maj 2011, på internet: <http://premier.gov.ru/events/news/15104/> (hämtat: 13 maj 2011).
 - 22 *Ibid.*
 - 23 Se också den ingående analysen av Enade Ryssland i Roberts, Sean P. (2011) *Putin's United Russia Party* (London, Routledge).
 - 24 Ryska Federationens premiärminister (2011) "Predsedatel Pravitelstva Rossijskoj Federatsii V.V. Putin provel rabotjuju vstretju s glavoj Instituta sotsialno-ekonomitjeskich i polititjeskich issledovanij N.V. Fedorovym" [Ryska Federationens Regeringsordförande, V.V. Putin, genomförde ett arbetsmöte med chefen för Institutet för socioekonomisk och politisk forskning, N.V. Fedorov], Ryska Federationens regering, 11 augusti 2011, på internet: www.premier.gov.ru/events/news/16176/ (hämtat: 17 augusti 2011) och Allryska folkfronten (2011) "Vladimir Putin podderzjal ideju nazvat projekt Instituta sotsialno-ekonomitjeskich i polititjeskich issledovanij – Narodnoj programmoj" [Vladimir Putin stödde idén att kalla Institutet för social-ekonomisk och politisk forsknings utkast för Folkets program], *Allryska folkfronten*, 11 augusti 2011, på internet: www.narodfront.ru/news/20110811/380028329.html (hämtat: 17 augusti 2011).
 - 25 Se Putins tal till Allryska Folkfrontens Samordningsråd, Ryska Federationens premiärminister, den 8 december 2011, på internet: <http://premier.gov.ru/events/news/17330/> (hämtat: 8 december 2011).
 - 26 Ryska Federationens Premiärminister (2010) "Po zaversjenii programmy 'Razgovor s Putinom. Prodolzjenije' Predsedatel Pravitelstva Rossijskoj Federatsii otvetil na voprosy zjurnalistov" [Efter programmet 'Samtal med Putin. Fortsättning' svarade Ryska Federationens regeringsordförande på journalisternas frågor], *Pravitelstvo Rossijskoj Federatsii*, 16 december 2010, på internet: <http://premier.gov.ru/events/news/13435/> (hämtat: 26 oktober 2011).
 - 27 Citerad i Horvath (2011) "Putin's 'Preventive Counter-Revolution'", s. 15.
 - 28 *Ibid.*, s. 18–19.
 - 29 Averkiev, Igor (2011) "Nabrosok obsjtjestvennoj aktivnosti v Rossii" [En sketch över samhälleliga aktiviteten i Ryssland], i Lipman och Petrov (2010) *Obsjtjestvo i grazjdane v 2008-2010 gg. (Samhälle och medborgare 2008-2010)*, Carnegie Moscow Center Working Papers, 3 (Moskva, Carnegie Moscow Center), s. 45–8. Se även Uhlin, Anders (2009) "Rysslands civilsamhälle", Jonsson, Anna och Vendil Pallin, Carolina (red.) *Ryssland – Politik, samhälle och ekonomi* (Stockholm, SNS), s. 182–204.
 - 30 Freedom House (2011a) "Freedom of the Press 2011: Global press freedom rankings", *Freedom House*, 2 maj 2011, på internet: <http://freedomhouse.org/images/File/fop/2011/FOTP2011GlobalRegionalTables.pdf> (hämtat: 3 maj 2011).
 - 31 Deutsch Karlekar, Karin (2011) "Press Freedom in 2011: Signs of change amid repression", *Freedom House*, 2 maj 2011, på internet: <http://freedomhouse.org/images/File/fop/2011/FOTP2011OverviewEssay.pdf> (hämtat: 3 maj 2011).
 - 32 Se t.ex. Lipman, Maria (2009) "Media Manipulation and Political Control in Russia",

- Chatham House, REP PP 09/01*, januari 2009, på internet: http://www.chathamhouse.org.uk/files/13290_300109lipman.pdf (hämtat: 4 maj 2011).
- 33 "Osoboje mnenije" [Egen åsikt], kl. 19.08–19.45 (Moskvatid), *Echo Moskvy*, den 10 maj 2011. Det finns fem rikstäckande kanaler: Pervyj kanal, Rossija och TV-Tsentr, som alla är statliga, samt NTV och REN-TV som ägs av Kreml närstående Gazprom respektive Severostal och Surneftegaz.
 - 34 Lipman, Maria och Petrov, Nikolaj (2010) "Obsjtjestvo i grazjdane v 2008-2010 gg." [Samhälle och medborgare 2008–2010], *Carnegie Moscow Center Working Papers*, nr. 3 (Moskva, Carnegie Moscow Center), s. 13.
 - 35 International Telecommunication Union (2011) *Measuring the Information Society*, på internet: http://www.itu.int/ITU-D/ict/publications/idi/2011/Material/MIS_2011_without_annex_5.pdf (hämtat: 26 oktober 2011), s. 13.
 - 36 Morozov, Evgeny (2011) *The Net Delusion: The dark side of internet freedom* (New York, Public Affairs), s. 57–9.
 - 37 Petrov, Nikolaj (2011) *Rossija-2010: mensje stabilnosti, bolsje publittjnoj politiki* [Ryssland-2010: mindre stabilitet, mer öppen politik], Briefing, vol. 15, nr. 1 (Moskva, Carnegie Endowment for International Peace). Se även Lonkila, Markku (2011) "Driving at Democracy in Russia: protest activities of St Petersburg car drivers' associations", *Europe-Asia Studies*, vol. 63, nr. 2, s. 291–309.
 - 38 Levadacentrum (2011) "Tjinovniki: v sovetskie vremena i sejtjas" [Tjänstemän: under sovjettiden och nu], *Levada Tsentr*, 5 augusti 2011, på internet: <http://www.levada.ru/press/2011080505.html> (16 augusti 2011).
 - 39 Navalnyj, Aleksej (2011) "Navalnyj – Finalnaja bitva mezjdu dobrom i nejtralitetom [Navalnyj - Det sista slaget mellan det goda och neutraliteten]", *Navalnyj – LiveJournal*, 4 april 2011, på internet: <http://navalny.livejournal.com/> (hämtat: 4 april 2011).
 - 40 RosPil (2011) "Glavnaja" [Startsida], *RosPil*, 8 april 2011, på internet: <http://rospil.info/> (hämtat: 8 april 2011).
 - 41 Se *Kommersant Vlast*, nr. 6, s. 25 och nr. 12, s. 25.
 - 42 Dymovskij, Aleksej (2009) "Obrasjtjenije majora Dymovskogo" [Major Dymovskij's appell.], *You Tube*, 6 november 2009, på internet: <http://www.youtube.com/watch?v=HxkMldDLgPw&NR=1> (hämtat: 4 april 2011).
 - 43 Obsjtjestvo Sinich Vederok (2011) "Svezjije zapisi" [Senaste registreringarna], *LiveJournal*, 29 augusti 2011, <http://ru-vederko.livejournal.com/> (29 augusti 2011).
 - 44 Moskovskij Komsomolets (2011) "Vojna migalkam" [Krig mot blålusen], *Moskovskij Komsomolets*, 25 augusti 2011, på internet: http://www.ng.ru/politics/2011-08-29/1_opposition.html (29 augusti 2011).
 - 45 Jonson, Lena (2011) "Ryskt samhällsklimat i förändring", *Östbulletinen*, nr. 1, på internet: http://sallskapet.org/ostbulletinen/ostbulletinen_nr_1_2011.pdf (hämtat 19 oktober 2011), s. 3–6.
 - 46 You Tube (2011) "Makarevitj. K nam v Choluejevo prijezjajet Putin." [Makarevitj. Putin kommer till oss i Choluejevo], *You Tube*, 13 oktober 2011, på internet: <http://www.youtube.com/watch?v=g35ALkh3G4E> (hämtat: 19 oktober 2011).
 - 47 Makarevitj, Andrej (2011) "Blog - segodnja" [Blog – idag], *snob.ru*, 14 oktober 2011, på internet: <http://www.snob.ru/profile/5134/blog/42075> (hämtat: 19 oktober 2011).
 - 48 You Tube (2010) "Sjevtjuk i Putin" [Sjevtjuk och Putin], *You Tube*, 30 maj 2010, på internet: <http://www.youtube.com/watch?v=WtyQHfNc3nk> (hämtat: 19 oktober 2011).
 - 49 Akunin, Boris (2011) "Natjinajetsia interesnoje" [Nu börjar det intressanta], *Radio Echo Moskvy*, 6 december 2011, på internet: http://echo.msk.ru/blog/b_akunin/836697-echo/ (hämtat: 7 december 2011).
 - 50 Lipman och Petrov (2010) "Obsjtjestvo i grazjdane...", s. 14.
 - 51 Morozov (2011) *The Net Dillusion*, s. 13.
 - 52 *Ibid.*, s. 90.
 - 53 Ukolov, Roman, *et al.* (2008) "Rodina znajet (Fosterlandet vet)", *Nezavisimaja gazeta*, 10 april 2008, på internet: http://www.ng.ru/ideas/2008-04-10/10_odnoklassniki.html (hämtat: 28 februari 2011).
 - 54 Se t.ex. Earle, Jonathan (2012) "Youth Group Leader in Leak Scandal", *The Moscow Times*, 3 februari 2012, på internet: <http://www.themoscowtimes.com/news/article/>

- youth-group-leader-in-leak-scandal/452277.html (hämtat: 8 februari 2012).
- 55 Echo Novosti (2011) "FSB okazyvajet davlenije na administratsiju krupnejszej rossijskoj sotsialnoj sete 'vkontakte'", *Radio Echo Moskvy*, 8 december 2011, på internet: <http://echo.msk.ru/news/837284-echo.html> (hämtat: 8 december 2011).
- 56 Fortescue, Stephen (2010) "The Policy-Making Process in Putin's Prime Ministership", presentation vid *ICCEES VIII World Congress*, Stockholm, 26–31 juli 2010.
- 57 *Ibid.* och Fortescue, Stephen (2010) "Institutionalization and Personalism in the Policy-Making Process of the Soviet Union and Post-Soviet Russia", i Fortescue, Stephen (red.) *Russian Politics from Lenin to Putin* (Basingstoke, Palgrave), s. 23–7.
- 58 Fortescue (2010) "The Policy-Making Process..."
- 59 Enligt Presidentdekret nr. 1657, den 31 december 2010, skulle antalet statsanställda minskas med minst tjugo procent före den 31 mars 2013. Se även Presidentadministrationen (2010) "Sovesjtjanije po voprosam optimizatsii tjislennosti gosudarstvennyh sluzjasjtjich [Möte angående optimering av antalet statsanställda]", *Prezident Rossii*, 20 september 2010, på internet: <http://kremlin.ru/news/8954> (hämtat: 22 september 2010).
- 60 Huskey, Eugene (2010) "Pantouflage à la russe: The recruitment of Russian political and business elites", i Fortescue, Stephen (red.) *Russian Politics from Lenin to Putin* (Basingstoke, Palgrave), s. 185–204.
- 61 Huskey, Eugene (2010) "Elite Recruitment and State-Society Relations in Technocratic Authoritarian Regimes: The Russian case", *Communist and Post-Communist Studies*, vol. 43, nr. 4, s. 363–5.
- 62 *Ibid.*, s. 366. Se också Kryshstanovskaya, Olga och White, Stephen (2009) "The Sovietization of Russian Politics", *Post-Soviet Affairs*, vol. 25, nr. 4, s. 293–309.
- 63 Presidentadministrationen (2010) "Stenografitsjeskij ottjet o zasedanii Gosudarstvennogo soveta po voprosam razvitija polititjeskoj sistemy Rossii" [Anteckningar från Statliga rådets möte om utveckling av Rysslands politiska system], *Prezident Rossii*, 22 januari 2010, på internet: <http://news.kremlin.ru/transcripts/6693> (25 augusti 2011).
- 64 Petrov, Nikolaj *et al.* (2010) "Overmanaged Democracy in Russia: Governance implications of hybrid regimes", *Carnegie Moscow Center, Carnegie Paper*, nr. 106, februari 2010, på internet: http://carnegieendowment.org/files/overmanaged_democracy_2.pdf (hämtat: 27 april 2011).
- 65 Whitmore, Sarah (2010) "Parliamentary Oversight in Putin's Neo-patrimonial State: Watchdogs or Show-dogs?", *Europe-Asia Studies*, vol. 62, nr. 6, s. 1004–7.
- 66 Ryska Federationens Premiärminister (2011) "Predsedatel Pravitelstva Rossijskoj Federatsii V.V. Putin provel zasedanije Federalnogo koordinatsionnogo soveta Obsjtjerossijskogo narodnogo fronta, posvjasjtjennoje podvedeniju predvaritelnych itogov prajmeriz" [Ryska Federationens Premiärminister, V. V. Putin höll ett möte i Federala koordinerande rådet för Allryska folkfronten för att dra första slutsatserna av prajmeriz], *Pravitelstvo Rossijskoj Federatsii*, 23 augusti 2011, på internet: <http://premier.gov.ru/events/news/16272/> (26 augusti 2011).
- 67 *Ibid.*
- 68 Petrov (2011) *Rossija-2010*.
- 69 Se VTsIOMs sammanställning av index för presidenten, premiärministern och regeringen, <http://wciom.ru/172/> (hämtat: 17 oktober 2011), Levadacentrums index för premiärministern och regeringen (<http://www.levada.ru/indeksy> (hämtat: 17 oktober 2011)).
- 70 Romir (2011) "Tsifry i fakty: Dolja rossijan, ne doverjajusjtjich obsjtjestvennym institutam, vyrosla za sem let s 23% do 37%" [Siffror och fakta: Andelen ryska medborgare som inte har förtroende för några samhällsinstitutioner har växt från 23% till 37% på sju år], *Romir – Press-tsentr*, på internet: http://romir.ru/news/res_results/827.html (hämtat: 13 oktober 2011).
- 71 Pynnöniemi, Katri (2010) "The Political Constraints on Russia's Economic Development: The visionary zeal of technological modernization and its critics", *FIIA Working Paper*, nr. 65, (Helsingfors, FIIA), s. 17.
- 72 *Ibid.*, s. 12.
- 73 Basjkatova, Anastasija (2011) "Partijnij raskol pensionnoj reformy" [Partisplittring över

- pensionsreformen], *Nezavisimaja gazeta*, 5 april 2011, på internet: www.ng.ru/253215 (hämtat: 5 april 2011).
- 74 Rose och Mishler (2010) "The Impact of Macro-Economic Shock", s. 55.
- 75 Shevel, Oxana (2011) "Russian Nation-building from Yel'tsin to Medvedev: ethnic, civic or purposefully ambiguous?", *Europe-Asia Studies*, vol. 63, nr. 2, s. 192–9.
- 76 Kuchins, Andrew C, *et al.* (2011) *The North Caucasus: Russia's Volatile Frontier* (Washington, Center for Strategic and International Studies), mars 2011, s. 3–4.
- 77 Memorial (2011) "Situatsija v zone konfliktov na severnom kavkaze: otsenka pravozasjtjnikov. Osen 2010 g" [Situationen i konfliktzonen i Nordkaukasien: människorättsförsvarens uppskattning], *Kavkazskij Uzel*, februari 2011, på internet: <http://north-osetia.kavkaz-uzel.ru/articles/180493/> (hämtat: 1 september 2011) och Kuchins, *et al.* (2011), *The North Caucasus*, s. 4.
- 78 Självmondsattentaten var sprängningen av snabbtåget *Novskij Ekspres* den 27 november 2009, två bomber i Moskvas T-bana den 29 mars 2010 och en bomb på Domodedovflygplatsen den 24 januari 2011, vilka tillsammans krävde åtminstone 104 människors liv och skadade 375 personer.
- 79 Kuchins, *et al.* (2011), *The North Caucasus*, s. 4 och Falkowski, Maciej och Marszewski, Mariusz (2011) *The 'Tribal Areas' of the North Caucasus – An enclave of 'alien civilisation' within the Russian Federation*, (Warszawa: Centre for Eastern Studies), s. 48.
- 80 Falkowski och Marszewski (2011) *The 'Tribal Areas'...*, s. 45.
- 81 Hedenskog, Jakob (2011) "Terrorhotet mot Sotji-OS oroar Ryssland", i Hellström, Jerker Eriksson och Granholm, Niklas (red.) *Strategisk utblick 2011* (Stockholm, FOI), s. 21–2.
- 82 Falkowski och Marszewski (2011) *The 'Tribal Areas'...*, s. 58.
- 83 *Ibid.*, s. 60 och Kuchins *et al.* (2011) *The North Caucasus*, s. 12.
- 84 Kuchins *et al.*, *The North Caucasus*, s. 8.
- 85 Agentura.ru (2011) "Natsionalnyj Anti-terroristitskij Komitet (NAK)[Nationella antiterroristkommittén, NAK], *Agentura.ru*, på internet: <http://www.agentura.ru/dossier/russia/fsb/structure/nak/> (hämtat: 10 januari 2012).
- 86 Kuznetsov, Andrej (2011) "Na dagestanskom fronte" [På den dagestanska fronten], *Lenta.ru*, 27 juni 2011, på internet: <http://lenta.ru/articles/2011/06/27/dagestan/> (hämtat: 2 januari 2012).
- 87 Intervju i Moskva, maj 2011.
- 88 Falkowski och Marszewski (2011) *The 'Tribal Areas'...*, s. 54.
- 89 I det Nordkaukasiska federala distriktet ingår republikerna Dagestan, Tjetjenien, Ingusjen, Nordossetien, Kabardino-Balkarien, Karatjaj-Tjerkessien och Stavropol kraj. Däremot ingår inte Krasnodar kraj och Adygéiska republiken, som traditionellt brukar inlemmas geografiskt i Nordkaukasien.
- 90 Parfentieva, Irina och Aminov, Chalil (2011) "Severnyj Kavkaz pokorjat sjtjedrostiu" [Nordkaukasien undertvingas med frikostighet], *Kommersant*, 26 juli 2011, på internet: <http://www.kommersant.ru/doc/1685565> (hämtat: 1 augusti 2011).
- 91 Parfentieva, Irina (2011) "Severnyj Kavkaz ne obojdut sjtjedrostiu gosmonopolij[Nordkaukasien kommer inte att kringås av statsmonopolets generositet], *Kommersant*, 20 september 2011, på internet: <http://www.kommersant.ru/doc/1777061> (hämtat: 21 september 2011).
- 92 För mer om terrorhoten mot Sotji-OS, se Hedenskog (2011) "Terrorhotet mot Sotji-OS...", s. 23–4.
- 93 Vatchgaev, Mairbek (2011b) "Is the North Caucasus Rebel Movement Spreading Beyond the North Caucasus?", *North Caucasus Analysis*, vol. 8, nr. 150, 4 augusti 2011, på internet: http://www.jamestown.org/programs/nca/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=38279&tx_ttnews%5BbackPid%5D=24&cHash=fdc45ede12fcdc9eac33c657268463f8 (hämtat: 15 augusti 2011).
- 94 Kuchins *et al.* (2011), *The North Caucasus*, s. 9.
- 95 Dzutsev, Valery (2011) "Moscow's Envoy to North Caucasus Indecisive, Reverts to Outdated Institutions", *North Caucasus Weekly*, vol. 12, nr. 7, 9 april 2011.
- 96 Schwirtz, Michael (2011) "Russian Anger Grows over Chechnya Subsidies", *The New York Times*, 8 oktober 2011, på internet: <http://www.nytimes.com/2011/10/09/world/europe/chechnyas-costs-stir-anger-as-russia-approaches-elections.html?pagewanted=all> (hämtat:

10 januari 2012).

- 97 Washington, Tom (2011) "The spiralling costs of the North Caucasus", *themoscownews*, 5 maj 2011, på internet: <http://themoscownews.com/politics/20110505/188641994.html> (hämtat: 10 januari 2012) och "Nationalists Demand Moscow 'Stop Feeding the Caucasus'", *Russia Today*, 29 september 2011, på internet: <http://rt.com/politics/moscow-stop-feeding-caucasus-651/> (hämtat: 10 januari 2012)..

6. Ekonomi

Susanne Oxenstierna^{viii}

Ryssland har i jämförelse med många andra ekonomier kommit relativt bra ut ur den globala ekonomiska krisen 2008–2009 och tillväxten 2010 uppgick till drygt fyra procent.¹ Fyra procents tillväxt är dock inte tillräckligt för att Ryssland ska kunna uppnå de mål som presenterades i den ekonomiska strategin *Ryssland 2020* från 2008 där fortsatt hög tillväxt liknande 2000-talet förutsåddes.² En stark ekonomisk utveckling är en förutsättning för att Ryssland ska kunna stärka sin globala roll och öka den egna befolkningens levnadsstandard. Ekonomin är också en av de viktigaste förutsättningarna för den militära förmågan. Under 2000-talet fördubblades levnadsstandarden mätt som bruttonationalprodukten (BNP) per capita, vilket har varit avgörande för den sociala stabiliteten. Trots detta kämpar Ryssland fortfarande med en minskande befolkning och ett svårt hälsoläge.

Efter den akuta ekonomiska krisen 2009 har president Dimitrij Medvedev lanserat ett moderniseringsprogram som är inriktat på de strukturella problem som hindrar ekonomins fortsatta tillväxt, t.ex. bristfälliga institutioner som inte främjar investeringar och innovationer. Korruptionen härjar på alla nivåer och det är brist på rättsäkerhet. Den statliga styrningen främjar inte konkurrens och uppföljning och revision brister. Det gamla privatiserade och till stora delar statskontrollerade näringslivet lider av teknisk efterblivenhet men kanske framför allt av för stor statlig inblandning.³ I bedömningen 2008 diskuterades dessa strukturproblem ingående liksom de demografiska och hälsopolitiska utmaningarna. Om problemen inte åtgärdas kan Ryssland på sikt komma att marginaliseras.⁴

Syftet med kapitlet är att utifrån en analys av nuläget i ekonomin och strukturella faktorer som påverkar den ekonomiska tillväxten, bedöma tendenserna i den ekonomiska utvecklingen fram till 2020. Först sätts den ryska ekonomin in i ett globalt perspektiv och jämförs med USA, EU-27 (EU:s 27 medlemsstater), Kina, Indien och Storbritannien och Ukraina. Länderna är valda främst utifrån vilka länder som är relevanta för jämförelser med Rysslands försvarsutgifter (se kapitel 8, Försvarsekonomi). I nästa avsnitt analyseras inriktningen i den ekonomiska politiken 2011–2014. Sedan undersöks de demografiska utmaningarna och dess konsekvenser för arbetsmarknaden. Därefter analyseras några av de institutionella problem som ekonomin lider av – ränteberoende, korruption och svårigheten för små och medelstora företag att växa. I påföljande avsnitt studeras de moderniseringsåtgärder som föreslagits och i viss mån redan genomförs. Med hjälp av en prognos av BNP-tillväxten bedöms slutligen vilken betydelse dessa faktorer har för den fortsatta ekonomiska tillväxten och moderniseringspolitikens möjligheter att lyckas. De försvarsekonomiska konsekvenserna av den ekonomiska utvecklingen behandlas separat i kapitel 8.

^{viii} B-G Bergstrand har tagit fram figurerna till de internationella jämförelserna, demografiavsnittet och den ekonomiska prognosen. Roger Roffey utarbetade första utkastet till avsnittet om demografi och hälsa.

6.1 Rysslands ekonomiska utveckling 2000–2010 i ett globalt perspektiv

Utvecklingen under 2000-talet var en guldålder för rysk ekonomi. Mellan år 2000 och 2010 ökade BNP 1,5 gånger, dvs. med 50 procent realt (Figur 6-1). Levnadsstandarden ökade genom att BNP per capita fördubblades från under 8 000 USD år 2000 till närmare 16 000 USD år 2010 (Figur 6-2). Detta är en mycket snabb utveckling, men andra BRIC-länder^{ix} som Kina och Indien har haft en ännu snabbare utveckling. Kinas ekonomi har ökat över 2,5 gånger och Indiens har fördubblats (Figur 6-1).

Kina och Indien utgår emellertid från en betydligt lägre levnadsnivå. BNP per capita uppgick i dessa länder till 20–30 procent av Rysslands år 2000. Kinas BNP per capita har ökat till närmare 50 procent av Rysslands 2010, medan Indien ligger kvar på 20 procent. Trots den snabba tillväxten kvarstår Rysslands avstånd till västländerna på samma nivå som i början av 2000-talet (Figur 6-2).

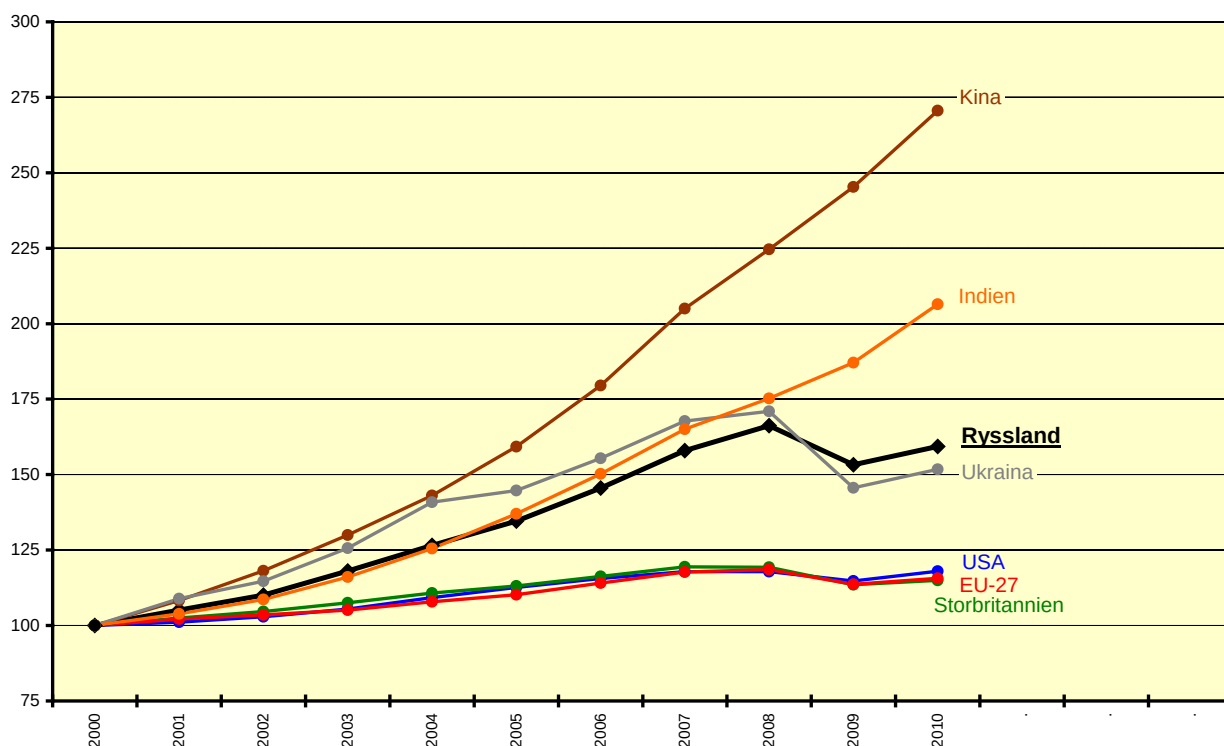
Ryssland drabbades hårt av krisen 2008–2009 genom en kraftig nedgång i tillväxttakten (se Annex – kapitel 6, Figur A6-1). Detta har lett till att tillväxten kommit ned på en lägre nivå än 2008 (jmf Figur 6-1). Kina och Indien drabbades inte lika markant som Ryssland vilket förklaras av att deras utvecklingsnivå är lägre och deras finansiella system inte är lika utbyggda och integrerade i den globala ekonomin. Det, jämfört med Ryssland, mindre reformerade Ukraina har fortfarande större svängningar i sin tillväxt och drabbades hårdast av de länder som ingår i jämförelsen (Annex – kapitel 6, Figur A6-1).

Levnadsnivå

Levnadsnivån har ökat markant för hela befolkningen under den senaste tioårsperioden genom fördubblingen av BNP per capita (Figur 6-2) och tredubblingen av reallönerna. Antal personer som lever under existensminimum har mer än halverats, från drygt 40 miljoner 2000 till knappt 20 miljoner 2009.⁵ Genom höjningen av pensionerna 2011 har regeringen också lyckats minska antalet fattiga eftersom en stor del av dessa utgjordes av pensionärer vars pensioner låg under existensminimum. Det är dock de välbeställda som främst dragit nytta av den ekonomiska uppgången och inkomstskillnaderna har ökat. Ginikoefficienten, som mäter ojämlikheten i inkomstfördelningen (är lika med 0 för perfekt jämlikhet och 1 för absolut ojämlikhet) har ökat från 0,395 år 2000 till 0,422 år 2009. Den rikaste 20-procentsgruppen förfogar nu över 48 procent av den sammanlagda inkomsten, medan den fattigaste 20-procentsgruppen förfogar över endast 5 procent av de totala inkomsterna.⁶ Ryssland publicerar ginikoefficienter varje år i sin statistiska årsbok, men det är svårt att göra internationella jämförelser då motsvarande data inte finns för andra länder. Världsbankens Gini-index har mycket få uppdaterade uppgifter för andra länder, men som exempel kan nämnas att Kina och Turkiet ligger på liknande nivå som Ryssland (ginikoefficient 0,42 respektive 0,43 år 2005), Indien ligger lägre (0,37 år 2005) och Brasilien högre (0,54 år 2009).⁷

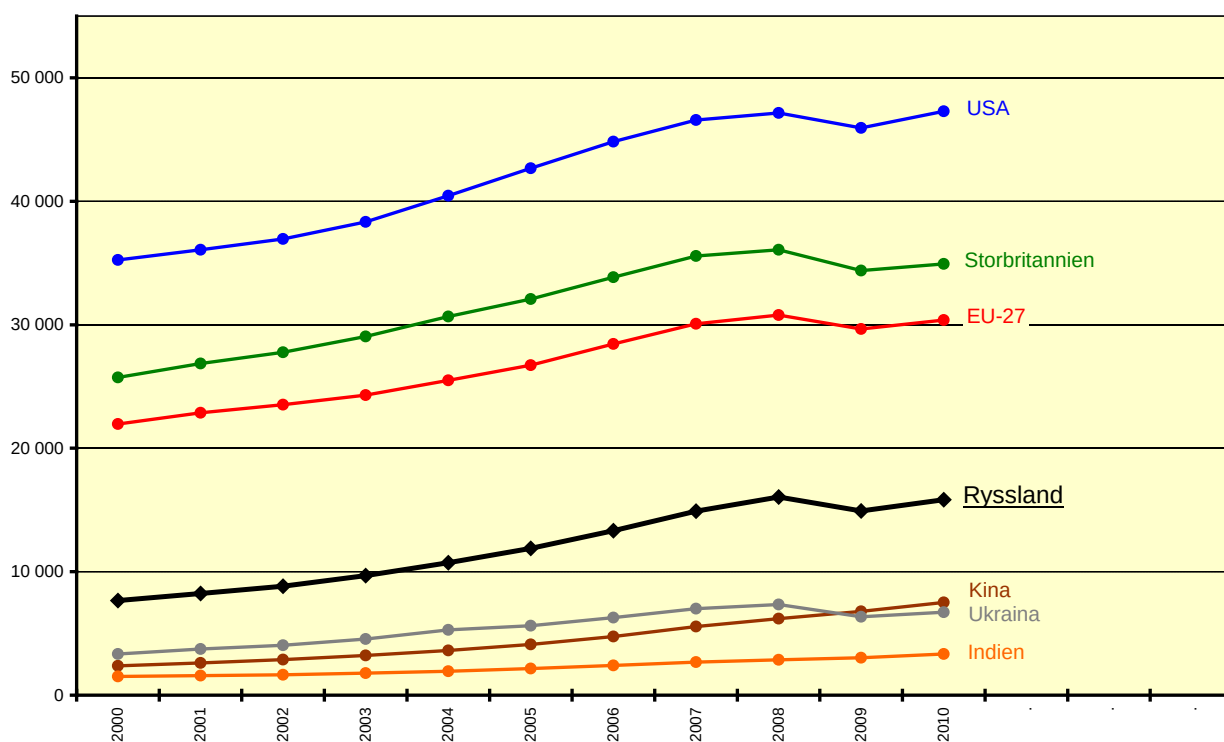
^{ix} BRIC – förkortning för en grupp av länder Brasilien, Ryssland, Indien och Kina, som lanserats av företaget Goldman Sachs

Figur 6-1 BNP-tillväxt i Ryssland och valda länder 2000–2010; index 2000=100

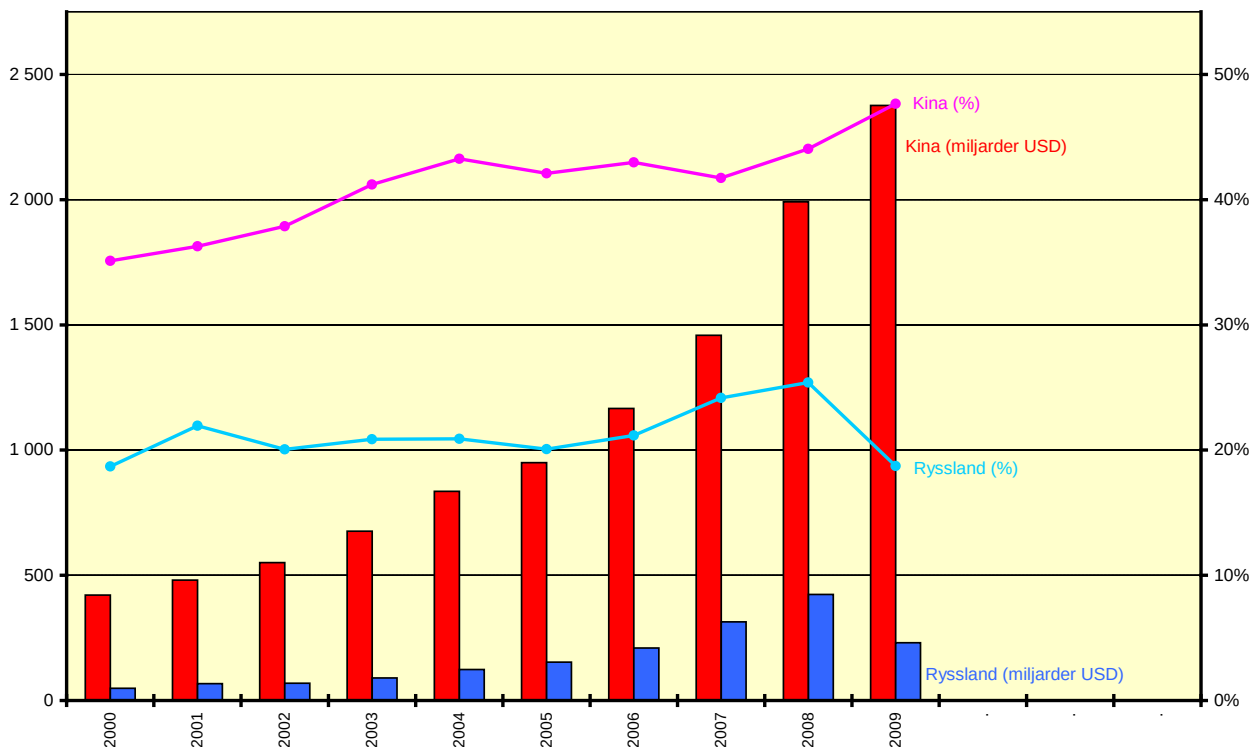
Källa: IMF (2011) *World Economic Outlook* database, april 2011.

Figur 6-2 BNP per capita i Ryssland och valda länder 2000–2010; USD PPP

Källa: IMF (2011) *World Economic Outlook*, april 2011.

Figur 6-3 Kapitalbildning i Ryssland och Kina 2000–2009; miljarder USD, löpande värde och andel av BNP (%)*

Källa: World Bank Indicators (2011). Kolumnerna visar värden i miljarder dollar och är relaterade till vänster y-(lodrät)-axel medan linjerna anger andel av BNP och är relaterade till höger y-axel

Investeringar

Det är tydligt att det politiska ledarskapet är intresserat av att förbättra de sociala förmånerna för de mindre välbeställda i samhället, vilket reflekteras i den socialpolitik som fördes under krisen 2009 och att regeringen trots budgetläget 2011 valde att öka pensionerna.⁸ Däremot verkar det inte finnas något intresse för en genuint inkomstutjämnande politik och de stora inkomstskillnaderna består och ökar.

Ryssland har under 2000-talet legat på en investeringskvot runt 20 procent. Kina däremot har haft en ökande investeringskvot och låg 2009 på över 45 procent (Figur 6-3). I den tidigare ekonomiska strategin *Ryssland 2020* krävde det höga innovationsscenario (med en tillväxttakt på 6,5 procent) att investeringskvoten ökade till 35–36 procent (annex Tabell A6-3). Flera ryska ekonomer har påtalat det orealistiska i detta.⁹

Utländska direktinvesteringar (FDI) ökade från 1 procent av BNP år 2000 till 4,5 procent av BNP 2008, motsvarande över 70 miljarder USD (Figur 6-4). Som andel av BNP gick Ryssland om Kina redan 2006 vad gäller FDI. Fortfarande har dock Ryssland en låg ackumulerad andel av FDI eftersom investeringarna var låga under 1990-talet.

Ökningen av FDI under 2000–2009 beror först och främst på ökningen i oljepriset som gjort investeringar i rysk olja och gas lönsamma, men också andra

faktorer som t.ex. att Ryssland har välskötta statsfinanser, en liten statsskuld och i vissa avseenden välutbildad arbetskraft. Samtidigt är investeringar i Ryssland kopplade till hög risk på grund av ekonomins beroende av oljepriset, politiska och administrativa hinder samt en ansenlig korruption.¹⁰

En viktig faktor i Rysslands snabba återhämtning har varit den låga statsskulden. Skulden uppgick 2008 till 6,5 procent av BNP, vilket är bland de lägsta i världen. Som jämförelse är medelskulden i Organisation of Economic Co-operation and Development (OECD) 71 procent av BNP.¹¹ Oljeprisets uppgång har hjälpt återhämtningen och uppgick under våren 2011 till över 100 USD per fat och i oktober 2011 till 115 USD per fat.¹² Trots att ekonomin har återhämtat sig och oljepriset har varit stigande fortsätter Ryssland under 2011 att ha ett negativt nettoflöde av kapital. Under första kvartalet förlorade Ryssland över 20 miljarder USD, lika mycket som sista kvartalet 2010. Osäkerheten kring presidentvalet 2012 kan ha varit en bidragande faktor.¹³ Inflationen uppgick 2010 till 8,5 procent, vilket är något högre än inflationsmålet. Den extrema torka som under 2010 drabbade Ryssland påverkade livsmedelsförsörjningen och resulterade i högre matpriser, vilket drivit på inflationen.¹⁴

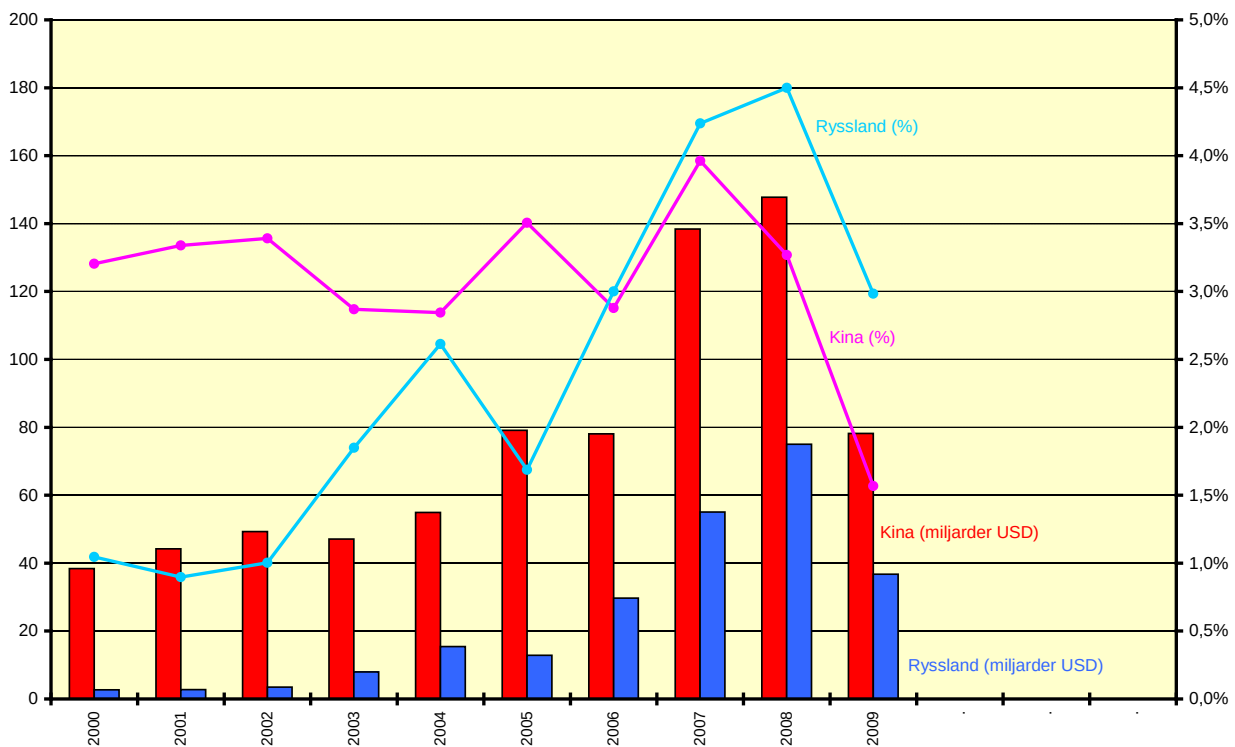
*Återhämtningen
2010–2011*

Ekonomiministeriet har fått revidera sina prognoser av tillväxten ett antal gånger och i maj 2011 reviderades den federala budgeten för 2011 och i juli budgeten för 2012–2014 (se Annex – kapitel 6, Tabell A6-1) Den federala budgeten motsvarar ca 20 procent av BNP. Budgetens utfall under de första månaderna 2011 visade ett överskott på närmare 1 procent av BNP vilket är en tydlig förbättring jämfört med ett planerat underskott på runt 3 procent av BNP i den ursprungliga budgeten. Sedan maj 2011 är prognosen ett underskott på 1,4 procent. Huvudorsaken till förbättringen är de ökade intäkterna på grund av det högre oljepriset. Oljeintäkterna i budgeten har ökat från 8 procent av BNP till närmare 10 procent. Fortfarande är ”underskottet utan oljeinkomsterna” (*non-oil deficit*) 11 procent av BNP, vilket reflekterar de offentliga utgifternas beroende av oljeinkomsterna.¹⁵

Arbetslösheten sjönk från över 8 procent till drygt 7 procent under våren 2011 och anställda som tvingats arbeta deltid minskade. Samtidigt ökade antalet vakanser. Flest vakanser finns i verkstadsindustri, transporter och kommunikation.¹⁶ Arbetslösheten varierar över landet. Första kvartalet 2011 uppgick den i det centrala federala distriktet till 4,7 procent (i Moskva till 1,8 procent) medan den i det nordkaukasiska distriktet i medeltal uppgick till 16,6 procent. Moskva har brist på arbetskraft inom serviceyrken, samtidigt som arbetslösheten var över 10 procent i tjugo andra regioner.¹⁷ Arbetskraften är trögrörlig då stor del av arbetskraften är inlåst på olönsamma företag och det inte finns någon arbetsmarknadspolitik. Som resultat arbetar endast drygt 20 procent i den småskaliga sektorn som har stora svårigheter att få tag på kvalificerad arbetskraft. Svårigheten att hitta bostad i storstäder spelar också in. Det är extremt svårt i Moskva och Sankt Petersburg eftersom det där också är närmast omöjligt att erhålla en *propiska* (tillåtelse att registrera sig officiellt på en adress).

Arbetslösheten

Figur 6-4 Ingående FDI till Ryssland och Kina; miljarder USD, löpande värde och andel av BNP (%)*

Källa: World Bank Indicators (2011). Kolumnerna visar värden i miljarder dollar och är relaterade till vänster y-axel medan linjerna anger andel av BNP och är relaterade till höger y-axel

6.2 Inriktningen för den ekonomiska politiken 2012–2014

Den prognos som Ekonomiministeriet lade fram i maj 2011 för den ekonomiska utvecklingen fram till 2014 (Tabell 6-1) visar en moderat tillväxttakt på drygt 4 procent för BNP i det högre huvudscenariot och endast 1,8 procent i det lägre scenariot. Budgetunderskottet tillåts växa under perioden. Annex – kapitel 6, tabell A6-1 visar den federala budgeten för 2011 och prognosen för 2012–2014 och där framgår att budgetunderskottet ligger på över 2,7 procent 2012 och 2013. Bland annat har försvarsanslagen och kostnaden för socialpolitiken ökat i jämförelse med budgeten 2010–2013, vilket motiveras i presidentens budgettall (Box 6-1 nedan). Subventionerna till det olönsamma näringslivet ligger 2011 kvar på höga 3,4 procent av BNP, men ska minska till 2,4 procent 2014. I originalbudgeten 2009 uppgick detta anslag till 2 procent av BNP men det mer än fördubblades under krisen.¹⁸

I och med att pensionerna höjdes under 2011 har underskottet i pensionssystemet ökat från 1,5 procent 2008 till förväntade 5,2 procent av BNP 2011. Totalt (inklusive utbetalningarna från pensionsfonden) kostar pensionssystemet närmare 10 procent av BNP.¹⁹ Förra finansministern Aleksej Kudrin föreslog en hårdare beskattning av Gazprom och andra energimonopol från och med 2012 för att minska effekterna av underskottet i pensionssystemet och andra beslut, t.ex. höjningen av försvarsbudgeten, som ökar budgetens utgifter, eftersom han ville minska budgetunderskottet.²⁰ Det är troligt att dessa förslag bidrog till att han tvingades avgå i september 2011.

Tabell 6-1 Ekonomisk utveckling 2011–2014; procent & USD

	2011	Årlig förändring 2012–2014		
	huvudvariant	variant a	huvudvariant b	c
Oljepris; USD/fat	105	72	97	117
BNP, årlig tillväxt %	4,2	1,8	4,1	4,2
Realinkomster, årlig tillväxt, %	1,5	2,0	4,5	5,4
Investeringar, årlig tillväxt %	6,0	2,1	8,7	9,7
Export, md USD	504	402	514	578
Import, md USD	309	324	398	426
Budgetunderskott % av BNP	-1,4	-3,5	-2,4	-1,6

Källa: Ryska Federationens Ekonomiministerium (2011) *O prognoze sotsialno-ekonomitjeskogo razvitija RF na 2011 god i na planovij period 2012 i 2014 godov* [Om prognosen för Ryska Federationens socioekonomiska utveckling 2011 och planeringsperioden 2012 och 2014], presentation 31 maj 2011.

Budgettalet inför budgeten 2012–2014 är i stort en sammanfattning av vad presidenten sagt tidigare under året angående moderniseringen och den fortsatta utvecklingen. Budgettalet presenterades först den 29 juni 2011. Budgettalet slår fast att finanspolitikens syfte är att medverka till ekonomins mångsidiga modernisering, effektivisering och konkurrenskraft, uthållig tillväxt och förbättring av investeringsklimatet.²¹ I talet noterar presidenten att arbetet med att effektivisera de offentliga utgifterna påbörjades redan 2010 och att handlingsplaner har tagits fram för att fortsätta detta arbete. Arbetet med att förbättra upphandlingssystemen på federal och lokal nivå, en stor källa till korruption, har enligt talet haft viss effekt på de uppskruvade priserna och korruptionen. Regeringen har bl.a. försökt öka transparensen i upphandlingarna genom att skapa en webbsida med information om upphandlingarna och kontrakten.²² Mycket måste dock förbättras. Förmågan att använda upphandlingarna för att främja innovativa produkter saknas helt och att varor och tjänster levereras enligt specifikationerna är bristfälligt kontrollerat.

Budgettalet 2012–2014

Medvedev pekar på en rad faktorer i finanspolitiken som inte främjar innovationer och modernisering. Förutsättningarna för moderniseringen och förändringen av tillväxtmodellen saknas och ekonomin är fortfarande alltför beroende av förändringar i den globala konjunkturen. Det brister i tillämpningen av olika lagar och direktiv vilket innebär att den statliga styrningen är ineffektiv. Enhetlig praxis saknas, vilket innebär att tidsödande specialåtgärder får tillämpas, en slags ”handpåläggning”, för att frågor ska lösas på rätt sätt. Till exempel fungerar inte skattelättnader för innovativ utveckling som det är tänkt. Ett annat exempel är svårigheterna att bilda företag eller ekonomiska föreningar vid forskningsinstitut som vill kommersialisera sina resultat, liksom svårigheterna att få finansiering för innovativa projekt och hantera frågorna kring intellektuell egendom.²³

Ny tillväxtmodell

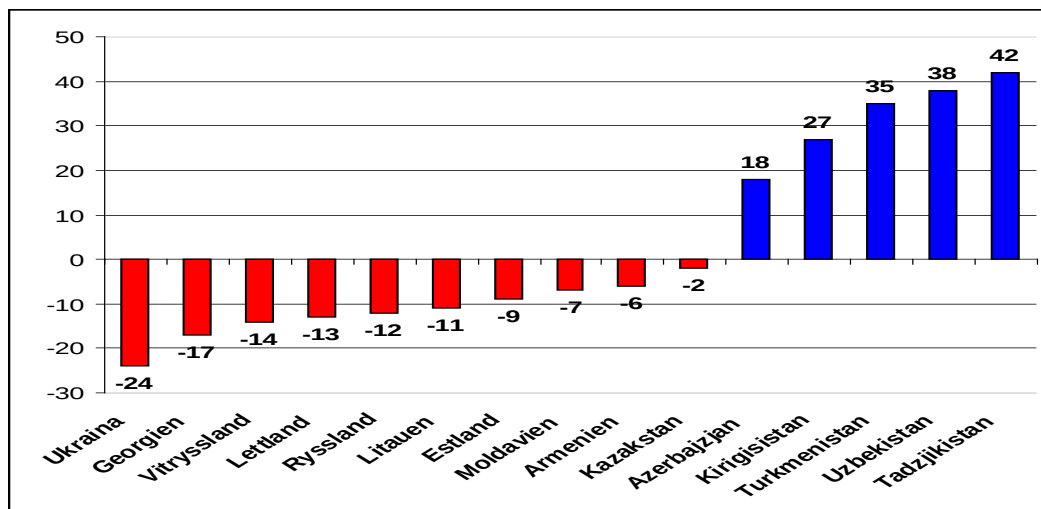
Medvedev säger uttryckligen att Ryssland ska utveckla en ny tillväxtmodell under de närmaste åren. Den nya modellen ska utmärkas av privata initiativ, effektiva offentliga tjänster och finansiell och real infrastruktur av hög kvalitet. En viktig förutsättning för denna tillväxtmodell är långsiktig hållbarhet i budgetsystemet.

Box 6-1 Inriktningen av den ekonomiska politiken 2012–2014

1. Den kortsiktiga finanspolitiken ska integreras med de långsiktiga strategierna för ekonomins utveckling. Under 2012 kommer en ny prognos för landets utveckling antas och tillsammans med den en budgetstrategi. Från och med 2012 ska program/målbudgetering införas på alla nivåer.
2. Från och med 2015 ska reglerna kring utnyttjandet av olje- och gasinkomster samt budgetunderskottets storlek vara satta. Budgeterna 2013 och 2014 ska utarbetas som om dessa regler redan fanns.
3. Under 2012–2013 kommer skattesatserna till socialförsäkringssystemet minskas från 34 till 30 procent och för småföretag och organisationer till 20 procent. Samtidigt ska förslag för pensionssystemets utveckling och övriga socialförsäkringar utarbetas.
4. Skattesystemet ska moderniseras. Olje- och gassektorn ska beskattas hårdare och tobaks- och alkoholskatter höjas. Införandet av en lokal fastighetsskatt ska påskyndas.
5. Budgeten ska inriktas på att förbättra befolkningens sociala situation och man ska se till att finansiering finns för höjning av militärens och motsvarande tjänsters löner och förmåner. En viktig källa till finansieringen är försäljningen av statlig egendom.
6. De statliga utgifterna måste effektiviseras bl.a. genom att rationalisera de statliga strukturerna. Sociala tjänster ska konkurrensutsättas genom att tillåta andra organisationer att erbjuda dessa.
7. Statens roll i näringslivet ska minska. Regeringen ska förbereda försäljning av aktier i nyckelföretag. Undantagna är företag av infrastrukturell och säkerhetspolitisk betydelse. Detta görs för att attrahera investeringar och skapa konkurrens.
8. Det statliga upphandlingssystemet ska ändras i grunden. Det ska finnas ett enhetligt federalt kontrakteringssystem. Processen ska vara transparent. Det behövs möjlighet att sluta kontrakt över budgetåren.
9. Man måste finna nya former för samarbetet mellan staten och entreprenörerna så att entreprenörer kan få ett långsiktigt stöd för utveckling och kommersialisering av sina produkter. En ny myndighet för exportkrediter ska bildas. Den nya fonden för stöd till direktinvesteringar ska påbörja sitt arbete.
10. Förändringen i budgetkodexen som föreslogs 2008 ska genomföras.
11. Maktfördelningen mellan den federala, regionala och lokala nivån måste effektiviseras. Presidenten har tillsatt arbetsgrupper som arbetar med dessa frågor. Detta kommer att kräva förändringar i budgetkodexen och skattelagstiftningen.
12. Regeringen ska genomföra Konceptet för ett integrerad informationsbehandlingssystem för hanteringen av de offentliga finanserna (elektronisk budget) för att skapa bästa förutsättningar för transparens och kontroll.

Källa: *Budzjetnoje poslanije na 2012–2014.*

Figur 6-5 Procentuell befolkningsförändring i valda länder 2005–2025; procent av hela befolkningen 2005

Källa: Världsbanken (2007) *From Red to Grey. The "Third" Transition of Aging Population in Eastern Europe and former Soviet Union* (baserad på FN:s befolkningsstatistik).

Till skillnad från länder med en mer diversifierad ekonomi kan, enligt Medvedev, inte Ryssland tillåta sig att ha ett kroniskt budgetunderskott och hög stadsskuld. Ekonomin får inte vara så beroende av omvärlden som nu och Ryssland ska även fortsättningsvis vara försiktigt med att låna pengar i utlandet. Inkomsterna från överpriser på olja ska även framledes sparas i en buffertfond, den s.k. reservfonden. Stabil makroekonomi, låg inflation, rimlig skatte- och skuldnivå ska fortsätta att vara Rysslands konkurrensmedel i kampen om investeringsresurser.²⁴ Budgeten 2012 ska bli ett avstamp för den nya politiken som ska genomföras 2013 och 2014. Medvedev beskriver tolv viktiga inriktningar för den ekonomiska politiken (Box 6-1). Bland de intressanta punkterna i inriktningen kan nämnas punkt 2., dvs. de normer Medvedev vill införa för reservfondens nyttjande; punkt 4. dvs. att gas och olja bör beskattas hårdare för att öka transparensen i hur dessa inkomster används; och punkten 11, som reflekterar en strävan att förtydliga ansvarsfördelningen mellan federationens olika administrativa nivåer; och punkt 12, som vill skapa förutsättningar för transparens och uppföljnings- och kontrollsystem för vad som faktiskt görs, vilket fortfarande i stort sett saknas i budgetsystemet.

6.3 Demografiska utmaningar

Den ryska ekonomin står inför en rad långsiktiga utmaningar som regeringen måste angripa om en långsiktig tillväxt ska kunna skapas. En av de svåraste utmaningarna är befolkningsminskningen och att arbetskraften minskar. I bedömningen 2008 fästes särskild vikt vid de långsiktiga negativa effekterna av den ökande ohälsan och negativa trenderna i de demografiska variablerna och de demografiska indikatorerna kvarstår som en huvudutmaning för det ryska ledarskapet.²⁵ Befolkningens hälsa är i så dåligt skick att frågan tagits upp inom det ryska Säkerhetsrådet.²⁶ Human Development Index, som använder hälsoindikatorer samt ekonomiska data för att mäta ett lands levnadsstandard har dock placerat Ryssland bland länder med "hög levnadsnivå" som nummer 66 av

194 stater (som jämförelse placerar sig övriga BRIC-länder sämre: Brasilien på plats 73, Kina på plats 89 och Indien på plats 119).²⁷ Premiärminister Vladimir Putin lovade 2010 en ökad budget för hälsovård.²⁸ Hälsobudgeten ska öka från 2,7 procent av BNP 2009 till 5,2 procent av BNP år 2020. Det federala projektet *Hälsa* har förlängts till 2014.²⁹

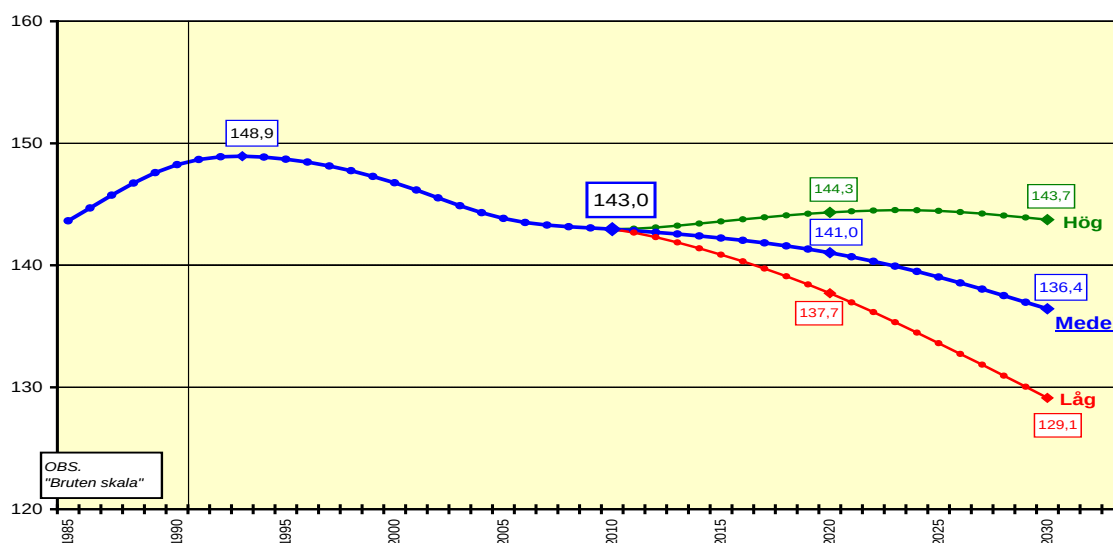
Minskande befolkning

Mellan 1993 och 2010 minskade befolkningen med 5,5 miljoner personer till 142,9 miljoner trots att 5,7 miljoner personer hade invandrat till Ryssland under samma period.³⁰ Ryssland delar denna negativa trend med de flesta andra länder i före detta Sovjetunionen. Som framgår av Figur 6-5, där jämförelsen görs med befolkningen 2005, ligger Ukraina sämst till med en minskning på 24 procent följt av Georgien, Lettland, Vitryssland, Lettland och Ryssland med 12–17 procents minskning. På plussidan hittar vi Azerbajdzjan samt de centralasiatiska republikerna Kirgizistan, Turkmenistan, Uzbekistan och Tadzjikistan, dvs. i de muslimska republikerna i OSS växer befolkningen kraftigt (Figur 6-5).

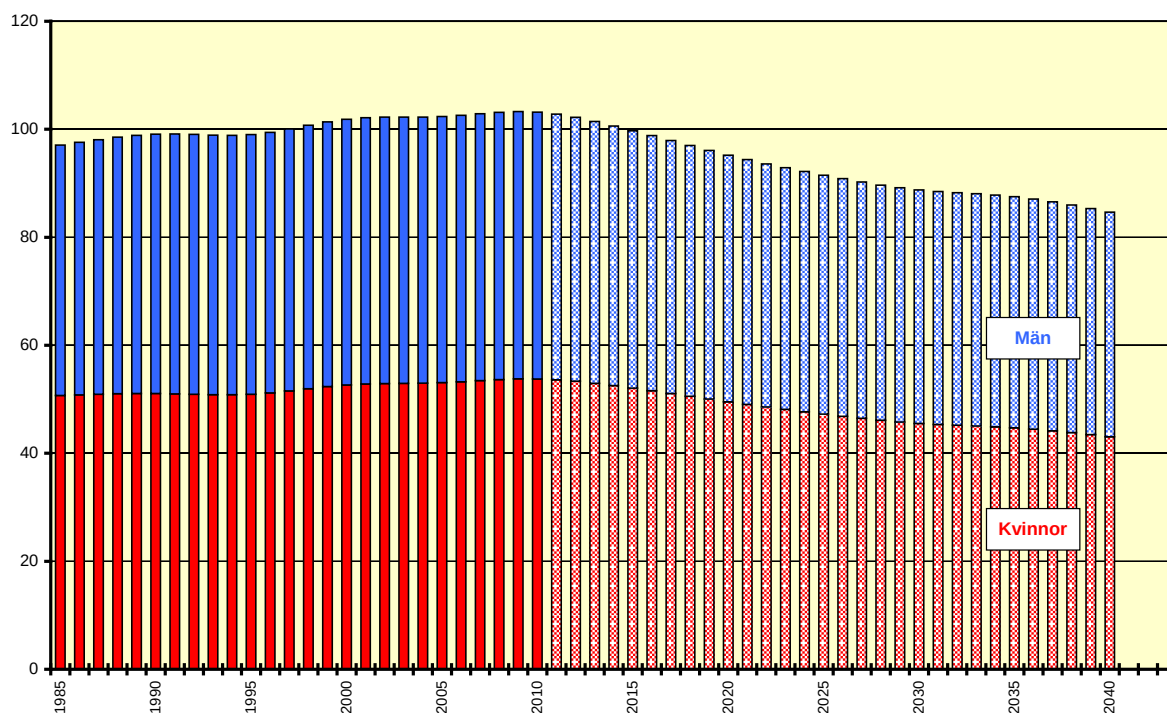
Medellivslängden i Ryssland uppgick 2010 till 63 år för män och 75 år för kvinnor.³¹ Förenta nationerna (FN) har flera scenarier som beskriver den ryska befolkningsutvecklingen och kring 2030 kommer enligt det högre scenariot befolkningen ha ökat obetydligt till 143,7 miljoner och enligt det lägre har det skett en minskning till 129,1 miljoner. Den troligaste nivån ligger antagligen någonstans mellan dessa nivåer, medelscenariet är 136,4 miljoner (se Figur 6-6).³² Befolkningsminskningen är mest dramatisk i Fjärran Östern och Sibirien, vilket gör det svårare att kontrollera området och exploatera naturresurserna som finns där.

Alkoholmissbruket orsakar 50 procent av alla dödsfall hos ryska män i förvärvsår.³⁴ Den genomsnittliga alkoholkonsumtionen per capita är dubbelt så hög som vad WHO (World Health Organisation) anser vara farligt för hälsan.³⁵ Alkoholrelaterade dödsfall i Ryssland är sex gånger högre för män och fem gånger högre för kvinnor än i Europa.³⁶ Experter uppskattar antalet alkoholister till fem miljoner eller 3,4 procent av hela befolkningen.³⁷ Det nationella konceptet för att bekämpa alkoholmissbruk har som mål att halvera alkoholkonsumtionen till 2020.³⁸

I slutet av 2009 var det totala antalet officiella fall av HIV i Ryssland drygt 500 000.³⁹ De flesta experter är övertygade om att det reella talet var närmare miljonen med en variation mellan 630 000 och 1 300 000 fall.⁴⁰ Detta är avsevärt högre än vad den officiella ryska statistiken visar.⁴¹ Omfattningen av den nuvarande HIV- och TBC-epidemierna har konsekvenser som sträcker sig långt utanför sjukvården. I Ryssland är 80 procent av HIV och AIDS-smittade i åldrarna 15 till 29 år och sprutnarkomaner står för cirka 65 procent av fallen. Narkotikamissbruket är så omfattande att det kan påverka den sociala stabiliteten och det har blivit en fråga om nationell säkerhet.⁴² År 2009 fanns det över 500 000 registrerade missbrukare, men det verkliga antalet uppskattas till 3,9 miljoner eller 2,5 procent av den totala befolkningen.⁴³ (Befolkningsminskningens dramatiska effekter på värnpliktskullarna under 2010-talet diskuteras i kapitel 8.)

Figur 6-6 Befolkningsprognos 2010–2030; miljoner personer

Källa: FN:s befolkningsdatabas, *World Population Prospects 2010*.

Figur 6-7 Prognos för män och kvinnor i förvärvsför ålder (15–64 år) 1985–2040; miljoner fram till 2040

Källa: Förenta nationerna (2010) *World Population Prospects*. I figuren visas till vänster den faktiska utvecklingen 1985–2010 i de förvärvsforåldrarna och till höger den prognos som FN gjort om den förväntade utvecklingen (medelalternativet i Figur 6-6).

*Alkohol,
narkotika, HIV,
TBC*

Dödligheten i hjärt- och kärlsjukdomar (hjärtsjukdomar och stroke) och trauma är tre till fem gånger högre i Ryssland än i Europa.³³ Men även om den vanligaste dödsorsaken i Ryssland är hjärt- och kärlsjukdomar hänger hälsoproblemen i Ryssland nära samman med alkohol- och narkotikamissbruk.

*Konsekvenser för
arbetskraften*

Många länder i Europa har liksom Ryssland problem med sjunkande födelsetal och en åldrande befolkning, men Ryssland är unikt med sin extremt höga dödlighet för män i förvärvsår (15–64 år).⁴⁴ Arbetskraften kommer därför att minska snabbare än befolkningen som helhet.⁴⁵

För att motverka nedgången i de förvärvsålderna behöver Ryssland öka förvärvsfrekvensen och arbetsproduktiviteten samt bjuda in fler immigranter och gästarbetare. Enligt vissa bedömare skulle Ryssland behöva 25 miljoner arbetskraftsinvandrare eller gästarbetare under de kommande tjugo åren.⁴⁶ Officiellt invandrade 192 000 personer per år till Ryssland under 2000-talet.⁴⁷ Det faktiska antalet immigranter antas dock vara högre. De flesta arbetsimmigranterna kommer från Ukraina och Centralasien. Med tanke på hur den relativa befolkningsökningen ser ut i olika länder borde Ryssland kunna bli mottagare för fler immigranter från närliggande Centralasien och även Turkiet, som har en ung starkt växande befolkning. I Fjärran Östern kommer den största gruppen immigranter från Kina. Enligt ryska källor finns mellan 200 000 och 550 000 kineser med uppehållstillstånd i Ryssland och denna grupp immigranter kommer att kunna öka då östra Sibirien och Fjärran Östern lider brist på arbetskraft.⁴⁸

Ryssland är i stort behov av sina arbetskraftsimmigranter och gästarbetare men någon pro-aktiv politik för att locka till sig arbetskraft förs inte. Det är svårt att få arbets- och uppehållstillstånd. Arbetsvillkoren i Ryssland är inte speciellt attraktiva och gästarbetskraft hamnar inte sällan hos arbetsgivare som inte följer lagstiftningen. Dessutom har mycket negativa uttalanden gjorts av premiärminister Putin som implicerar att myndigheterna måste kontrollera immigrationen bättre och att det ska bli svårare för immigranter att få arbeta.⁴⁹

Pensionärerna

En annan källa till arbetskraftstillskott är pensionärerna. Det finns hela 39 miljoner pensionärer i det ryska pensionssystemet (80 procent utgörs av ålderspensionärer), vilka utgör 27 procent av befolkningen och motsvarar drygt 50 procent av den ekonomiskt aktiva befolkningen. Orsaken till det höga antalet personer i pensionssystemet är först och främst den låga pensionsåldern, 60 år för män och 55 för kvinnor. Skulle Ryssland ha pensionsåldern 65 år för både män och kvinnor skulle man 2010 bara ha 19 miljoner ålderspensionärer, vilket motsvarar 13 procent av befolkningen, eller 25 procent av den ekonomiskt aktiva. Cirka hälften av de kvinnor som pensioneras fortsätter att förvärvsarbeta till 60 år, med oavkortad pension. Totalt arbetar 34 procent av alla pensionärer.⁵⁰

Andelen kvinnor i den bredare åldersgruppen 15–72 år som vill arbeta har ökat – från 60 procent 2000 till 63 procent 2009.⁵¹ Följaktligen skulle förvärvsfrekvensen kunna öka betydligt om kvinnornas pensionsålder höjdes. Enligt en rysk skattning skulle en ökning av pensionsåldern till 62 år för män

respektive 60 år för kvinnor leda till ett välbehövligt tillskott till arbetskraften på knappt 3 miljoner personer under perioden 2014–2020.⁵² I förarbetena till den nya ekonomiska strategin fram till 2020 har en gemensam pensionsålder på 63 år för både kvinnor och män föreslagits.⁵³ Före presidentvalet 2012 kommer dock inget göras åt pensionsåldern utan regeringen försöker istället på olika sätt förbättra pensionärernas villkor eftersom de utgör en tung och viktig väljargrupp (med kommunist sympatier) som tidigare visat tydlig benägenhet att protestera högljutt när förmåner dras in.

6.4 Strukturella hinder

Trots en förbättrad produktivitetsutveckling under 2000-talet finns stora effektivitetsvinster att göra om Ryssland kunde avskaffa de allvarliga strukturella och institutionella hindren för ökad tillväxt och modernisering. Här diskuteras tre av de mest allvarliga problemen: ränteberoendet, korruptionen och hindren för småföretagens utveckling.

Den stora ineffektiviteten i den ryska ekonomin ligger i bristen på strukturomvandling i den gamla ”sovjetiska” industrisektorn.⁵⁴ Under den ekonomiska krisen blev denna oreformerade sektor dyrare än vanligt för ryska staten, då regeringen fick fördubbla subventionerna för att den skulle överleva när de ränteskapande sektorernas vinster gick ned. Bristen på strukturomvandling i den gamla industrisektorn beror på vad Clifford G. Gaddy och Barry W. Ickes (2010) karakteriserar som ”rent-addiction”, dvs. ränteberoende. Med ränteberoende avses hur improduktiva sektorer tillskansar sig räntor (del i övertvinster) för att expandera sin produktion och därmed skapar de ännu bättre argument för att tillskansa sig mer räntor i framtiden. Räntorna från olje- och gassektorn används av olika särintressen för att hålla industrier (bl.a. försvarsindustrin) och regioner under armarna. Fördelningen och styrning av räntorna – ”rent-management” – sker helt utan insyn från allmänheten och är en av de viktigaste förklaringarna till Putins s.k. ”vertikal”⁵⁵ (dvs. att makten över ekonomiska aktörers beteende utövas genom direkt inblandning istället för indirekt genom generella institutioner som lagar, regleringar, skattesystem, finansiell kontroll, revision etc.).

Ränteberoendet

De stora olönsamma ”sovjetiska” företag som överlevt transitionen är beroende av subventioner dels från staten och dels direkt från de ränteproducerande företagen, vilka utan att tillfråga finansministern kan tillskjuta resurser utan att detta syns. Genom att de ränteberoende sektorerna är producerande har de hela tiden argument för nya subventioner. Exemplet med *monogradiy*, hela städer eller regioner som är beroende av ett enda företag, är typiska för detta system.⁵⁶ De subventionerade kan alltid hota med att om inte subventionerna fortsätter kommer stora anläggningar att överges och tusentals arbetare friställas och hela städer ställas utan försörjning. Bristen på mobilitet och inlåsnings av arbetskraft och kapital blir i det ränteberoende systemet något positivt och rationellt. Arbetskraften hålls som gisslan; utan den får företagen inga fler subventioner eller skattelättnader och kan inte expandera vidare i nya improduktiva anläggningar.⁵⁷

I den ränteskapande sektorn består således kostnaderna inte enbart av utvinnings- och produktionskostnader och den samhälleliga räntan i form av skatter, utan även av diverse mer eller mindre obligatoriska direkta utbetalningar till olika delar av samhället. Dessa kan ta formen av informella skatter och avgifter till regionen, extra produktionskostnader i form av för mycket arbetskraft, onödiga anläggningar som ska underhållas, eller riktade prissubventioner som gynnar olika producenter och hushåll. Gazprom visade förlust under många år och visst var företaget ineffektivt, men en starkt bidragande faktor till företagets virtuella olönsamhet var att företagets huvudfunktion är att omfördela resurser mellan olika grupper och aktörer, inte att sälja gas till marknadspris och behandla alla kunder lika.

På grund av ränteberoendet fördelas en stor del av det överskott som produceras i den ränteskapande sektorn helt utanför marknaden och utanför den statliga finanspolitiken. Detta gör ränteberoendet till ett lika stort problem som mer traditionella former av korruption. Ränteberoendet förhindrar att företag läggs ned, strukturomvandlingen stoppas och resurser kan inte överföras till ny effektiv industri och små och medelstora företag som har stor brist på resurser. Ingen transparens finns i räntefördelning vilket gör att ingen kan analysera dess ekonomiska eller sociala effekter eller förutse effekterna av normal ekonomisk politik. Det får dock antas att möjligheten till styrningen av räntorna är det resultat som Putin eftersträvat med sin ”vertikal”, dvs. att olika särintressen får sin beskärda del i utbyte mot lojalitet mot regimen.

Korruptionen

Korruptionen och avsaknaden av rättsäkerhet och ett samhällssystem som utkräver ansvar av politiker och myndigheter framhölls som kraftiga hinder för utvecklingen i bedömningen 2008, som karakteriserade korruptionen som ”ett växande gissel”.⁵⁸ Problemet är inte nytt utan diskuterades redan 2000 i SVOP:s (Rådet för utrikes- och försvarspolitik) strategi för Ryssland.⁵⁹ Korruptionen har nu blivit ett institutionellt hinder som riskerar att kullkasta eller kraftigt försvaga alla moderniseringsplaner, den är Rysslands akilleshäla. Korruptionen underminerar rättsäkerheten i affärstransaktioner och äganderätten och följaktligen undergrävs också benägenheten att investera. Den internationella uppmärksamhet som den ryska korruptionen fått genom Transparency Internationals Corruption Perception Index (CPI) och andra internationella index har bidragit till debatten i Ryssland.⁶⁰ År 2010 rankade Transparency International Ryssland som nummer 154 bland 178 länder. Därmed har korruptionen blivit alltmer uppmärksammas av president Medvedev och att bekämpa den har blivit ett av presidentens credon. Åtgärder som reformeringen av polisväsendet har genomförts och försök har gjorts att lagstiftningsvägen angripa olika korruptionsproblem.

”Av alla moderniseringens utmaningar, är förmodligen ingen så svår som att minska korruptionen och stärka rättsäkerheten”⁶¹ menar en västlig expert och tillägger att det inte är speciellt produktivt att hänföra problemet till ”mentalitet”. Snarast är det så att det finns en acceptans för mutor i ett samhälle där makteliten är korrumpierad och ingen extern instans kan ställa makthavare till svars. Korruptionen är politisk och samtidigt som den skapar stora kostnader

och skadar samhället, tjänar makteliten på den.⁶² Byråkrater trakasserar små och stora affärsidkare genom att t.ex. inte tillhandha olika tillstånd eller elektricitet och gör otaliga inspektioner för att pressa företagen på pengar. Detta har underminerat förtroendet för staten. Under 1990-talet låg en del av förklaringen till beteendet i de låga lönerna hos tjänstemän, men idag kan detta inte utgöra någon ursäkt. Korruptionen måste angripas på tre fronter, den tekniska, den moraliska och den politiska, om den ska minska.

Skattningar över korruptionens storlek är sällsynta och här används andelar av BNP som beräknats för tidigare år. Den Regionala samhällsfonden "Informations-teknologi för demokratin", INDEM, uppskattade 2005 den årliga omsättningen på marknaderna för vardagskorruption till motsvarande 0,4 procent av BNP och korruptionen inom affärssektorn till motsvarar drygt 40 procent av 2005 års BNP.⁶³ Fyrtio procent av 2010 års BNP skulle motsvara 586 miljarder USD, vilket skulle vara storleksordning på korruptionen 2010, om andelen är korrekt.

Korruptionen innebär också att den informella ekonomin är utbredd, och om den under sovjettiden fanns för att det var förbjudet att bedriva affärsverksamhet existerar den idag på grund av girighet, alltför krånglig byråkrati och önskan att komma undan skatt och andra avgifter, ren kriminalitet, men också stor okunskap om lagar och förordningar. Små och medelstora företag har kortsiktiga strategier och befinner sig ofta delvis i den grå-svarta ekonomin. De kan därför inte fullfölja långsiktiga strategier och uppnå sin innovationspotential.

Den informella ekonomin

INDEM uppskattar att den informella ekonomin motsvarade 80 procent av den legala ekonomin 2007.⁶⁴ Andra estimat är mer konservativa vilket beror på att olika definitioner används. Den ryska statistikmyndigheten Rosstat hävdar att den grå sektorn 2011 uppgick till 16 procent av BNP och sysselsatte 13 miljoner personer, eller 17–18 procent av den förvärvsföra befolkningen.⁶⁵ Rosstat inkluderar inte den kriminella sektorn (prostitution, droghandel och smuggling). *The Other Russia*⁶⁶ citerar 44 procent från ett seminarium om den grå sektorn där siffran verkar avse oredovisade obeskattade inkomster 2008.

Även de lägre estimaten pekar på att problemet är enormt och behöver åtgärdas. Den enorma korruptionen och att en stor del av näringslivet ligger utanför den legala ekonomin visar att den ryska ekonomin saknar bra funktionella institutioner. Grundorsaken till dessa företeelser är att den politiska ledningen hellre garanterar social stabilitet genom att tillgodose olika särintressen än att inrätta institutioner som gynnar ekonomisk effektivitet med generella regler som gäller för alla. Så länge som den politiska ledningen inte ändrar sitt beteende kommer vanliga affärsidkare och tjänstemän fortsätta att kringgå regler för egen vinning.

Enligt den ryska intresseorganisationen för små och medelstora företag OPORA består den småskaliga sektorn idag av 18 500 medelstora företag och ca 5 600 småföretag. Småföretagarsektorn bidrar med 21 procent av BNP och sysselsätter 17 miljoner människor, vilket motsvarar 22 procent av arbetskraften.⁶⁷ OPORA:s mål till 2020 är att BNP-andelen ska bli över 40 procent och att man ska ha

Hinder för små och medelstora företag

60–70 procent av sysselsättningen. I de industrialiserade länderna står små och medelstora företag för betydligt mer än 20 procent av sysselsättningen och över 50 procent av BNP.⁶⁸

Tabell 6-2 Hinder för innovationer i småföretag 2010

Hinder för innovationer	Andel svarande %	Hinder för innovationer	Andel svarande %
Brist på resurser inom företaget	60	Begränsande normer och regleringar	7
Brist på finansiering	50	Brist på underleverantörer	6
Stora utgifter för innovationer	40	Brist på teknisk information	6
Osäker efterfrågan	24	Ingen efterfrågan	5
Brist på kvalificerad arbetskraft	18	Styrelsen prioriterar inte innovationer	2
Brist på marknadsinformation	8	Ineffektiv management	2

Källa: Opora (2010) *Competing for the Future Today: A new Innovation Policy for Russia* (Moskva, OPORA), s. 41.

Enligt en rysk undersökning är bristen på resurser och finansiering de största hindren för småföretagens innovativa aktiviteter (Tabell 6-2). Framför allt är det brist på arbetskraft och kapital samt på finansiering som 50–60 procent av de mindre företagen upplever som ett hinder för expansion. Osäkra förhållanden gör det också svårt för 40 procent av företagen att göra de investeringar som innovationer kräver (Tabell 6-2). Under 2009 startades den ryska utvecklingsbanken *Rossiskij bank razvitija* samt ett system för att ge lånegarantier för små och medelstora företag. Små och medelstora företag anses vara särskilt viktiga för att öka energieffektiviteten, inte minst genom att dessa företag anses lämpliga för att göra energibedömningar och revisioner av andra företag.⁶⁹

Den politiska ledningen verkar dock inte förstå att det är inom den småskaliga sektorn som potentialen till nya innovationer och ny tillväxt finns, inte minst på servicesidan. Istället har regeringen ensidigt satsat på traditionella tunga branscher som energi, kärnkraft och farmakologi.

6.5 Moderniseringspolitiken

Allt sedan president Medvedev 2009 publicerade sin artikel *Ryssland framåt!* så har olika moderniseringsinitiativ lanserats av presidenten och regeringen. Åtgärderna gäller dels stimulering av högteknologisk forskning och innovationer, dels skapandet av institutionella förutsättningar för en innovativ utveckling. Innovationscentret Skolkovo presenteras i kapitel 10 om Forskning och utveckling (FoU) och här ligger fokus på de institutionella förändringarna.

Ekonomiministeriet har på uppdrag av Regeringskommissionen för högteknologi och innovationer (*Pravitelsvennaja komissija po vysokim technologijam i innovatsijam*, hädanefter regeringskommissionen)⁷⁰ utarbetat en Innovationsstrategi (*Innovatsionnaja Rossija – 2020. Strategija innovatsionnogo razvitija Rossiskoj Federatsij na period do 2020 goda*) för hur Ryssland ska bli mer innovativt fram till 2020.⁷¹ Innovationsstrategin är en detaljerad plan för vad som behöver göras inom alla områden som berör innovationer. Som exempel kan nämnas det statliga upphandlingssystemet som måste ändras så det blir möjligt att offerera nya produkter. Nuvarande nivå tyder på att endast 25 procent av de statliga kontrakten avser högteknologiska eller kunskapsintensiva varor och tjänster. Innovationsstrategin föreslår stimulansåtgärder via det statliga upphandlingssystemet och via skattesystemet. Regeringskommissionen har etablerat speciella fonder för att främja innovationer och medel från existerande fonder ska användas mer aktivt.

Det finns även en Presidentkommission för modernisering och teknologisk utveckling av ekonomin (*Komissija po modernisatsii i technologitjeskomu razvitiju ekonomiki Rossii*, hädanefter Moderniseringskommissionen).⁷² Moderniseringskommissionen sammanträdde i Magnitogorsk i april 2011 och presidenten valde då att tala om Rysslands dåliga investeringsklimat och att presentera ett tiopunktsprogram för att komma till rätta med svårigheterna (Box 6-2).

Medvedevs problembeskrivning är klar och han pekar på en av huvudorsakerna till ineffektivitetsproblemen – att politisk makt och näringslivet varit alltför tätt sammanfogade sedan Vladimir Putins andra presidentperiod (Box 6-2, punkt 5) och han vill också stärka minoritetsägarna (punkt 6) och öppna för utländskt ägande och tekniköverföring i strategiska bolag. Att få igång (åter)privatiseringen prioriteras. År 2010 skulle 1 000 företag ha privatiserats men då privatiserades bara 120. År 2017 som är satt som slutpunkt är för sent, privatiseringen måste snabbas på anser det privata näringslivets företrädare.⁷³ Flera punkter rör hur investeringsklimatet kan förbättras och Medvedev har startat en investeringsfond för att sprida risker (punkterna 7, 8, 9).

Diagnosen är klar men frågan är om det finns politisk vilja att genomdriva dessa förändringar. Det faktum att det i samtliga stora statliga strategiska företag sitter regeringsmedlemmar i styrelserna och att dessa kan företräda starka särintressen leder inte till att ekonomiska beslut fattas på basis av vinstmaximering eller samhällsnyttan. Däremot underlättar det räntestyrningen och tillser att särintressen förblir lojala mot regimen. Även om personer byts ut kan ersättarna fortsätta att gå maktens ärenden, inte företagets. Det ter sig också lite märkligt att Presidentadministrationen ska ta på sig rollen av åklagare i kommuner och regioner där medborgarna är missnöjda. Men det visar att dessa institutioner inte finns utan måste skapas.

Externt ankare?

Transitionen i Östeuropa och Baltikum stöttades av ett hägrande EU-medlemskap som tvingade länderna att snabbt anpassa sig till marknadsekonomins spelregler. Bedömningen 2008 visade vad ett medlemskap i WTO (World Trade Organisation) skulle innebära för Ryssland och att WTO skulle kunna fungera som ett ankare.⁷⁴ Studier som Världsbanken har gjort visar också att Ryssland skulle vinna på ett WTO-medlemskap och att det skulle ge en BNP-ökning med ca 3,3 procent per år de första åren, och med så mycket som 11 procent per år när de positiva effekterna på investeringsklimatet kommer Ryssland till godo.⁷⁵

Box 6-2 Medvedevs tiopunktsprogram för ett förbättrat investeringsklimat

1.	Socialförsäkringsskatten är för hög vid nuvarande 34 procent, och denna kan vara hindrande för innovativa företag. Medvedev uppmanar regeringen att hitta andra vägar och sänka denna skatt. De federala myndigheterna kan t.ex. spara på sina utgifter och minska sina inköp med 15 procent.
2.	Medvedev förordar att man ska inrätta en speciell funktion som ska ta emot klagomål på byråkrater som är korrupta. Klagomålen ska därefter gås igenom av allmänne åklagaren och publiceras.
3.	Regelverket är många gånger motsägelsefullt och en del lagar och regler försvårar snarare än underlättar affärsverksamhet. Ekonomiministeriet får möjligheter att på basis av att lagar och regler motsäger varandra och försvårar ekonomins funktion, föreslå ändringar i lagar och förordningar hos Justitieministeriet.
4.	Medvedev vill starta regionala investeringsinstitut som ska ge hjälp vid investeringar. Tiden att få handlingar antagna och godtagna är på många håll alltför lång. I de mest effektiva regionerna tar det tre månader att starta en verksamhet, i andra flera år. Med hjälp av de regionala investeringsinstituten ska investerare få hjälp med administrativa problem och andra frågor så att investeringarna blir av snabbare.
5.	Skapa skiljelinje mellan stat och näringsliv: a) Skapa tidtabell för privatiseringen av statliga företag för de närmaste tre åren så marknaden vet vilka investeringar som kommer att bli möjliga. b) Alla företagens planerade upphandlingar och pågående kontrakt ska publiceras. c) Alla ministrar och viceministrar och personer som har en tydlig närhet till regeringen tas bort ur bolagsstyrelserna. Den politiska och affärsmässiga makten måste skiljas.
6.	Stärka minoritetsägare i företag.
7.	Staten har startat en Investeringsfond med 2 md USD som inom 10 år ska bli 10 md USD. Denna fond ska gå in med 10–25 procent i olika investeringsprojekt och därmed sänka risken. Förhoppning att investeringsvolymen ska växa till 50 md USD.
8.	Lagstiftningen om de strategiska företag och begränsningen av utländsk inblandning måste ses över så fler företag kan få utländska direktinvesteringar och ta emot utländskt tekniskt kunnande.
9.	Alla tjänster som berör investeringar måste förbättras. Detta gäller hur Tullen arbetar, hur utlänningar kan registrera sig etc.
10.	Presidentadministrationen ska starta en mobil mottagning i alla regioner där man tar emot klagomål på lokala och regionala organ.

Källa: Presidentadministrationen (2011) "Zasedaniye Komissii po modernizatsii i technologitjeskomu razvitiju ekonomiki Rossii [Moderniseringskommissionens möte], *Prezident Rossii*, 30 mars 2011, på internet: <http://kremlin.ru/news/10777> (hämtat: 31 januari 2012).

Vinsten skulle i första hand genereras av de interna förändringar som den ryska ekonomin skulle genomgå och leda till förbättrad konkurrenskraft och investeringsklimat. Ökad tillgång till marknader skulle bara påverka marginellt, eftersom Ryssland redan har "bästa nations status" med alla sina viktiga handelspartners. Ett WTO-medlemskap skulle tvinga landet att genomföra institutionella reformer och göra dem beständiga.

Den 16 december 2011 godkändes Ryssland som medlem i WTO.⁷⁶ Även ett OECD-medlemskap diskuteras och OECD:s generalsekreterare Angel Gurría understryker att fler och fler marknader öppnas och med detta följer att konkurrensen hårdnar. Ryssland måste följaktligen arbeta betydligt mer aktivt med att utveckla sin konkurrenskraft.⁷⁷

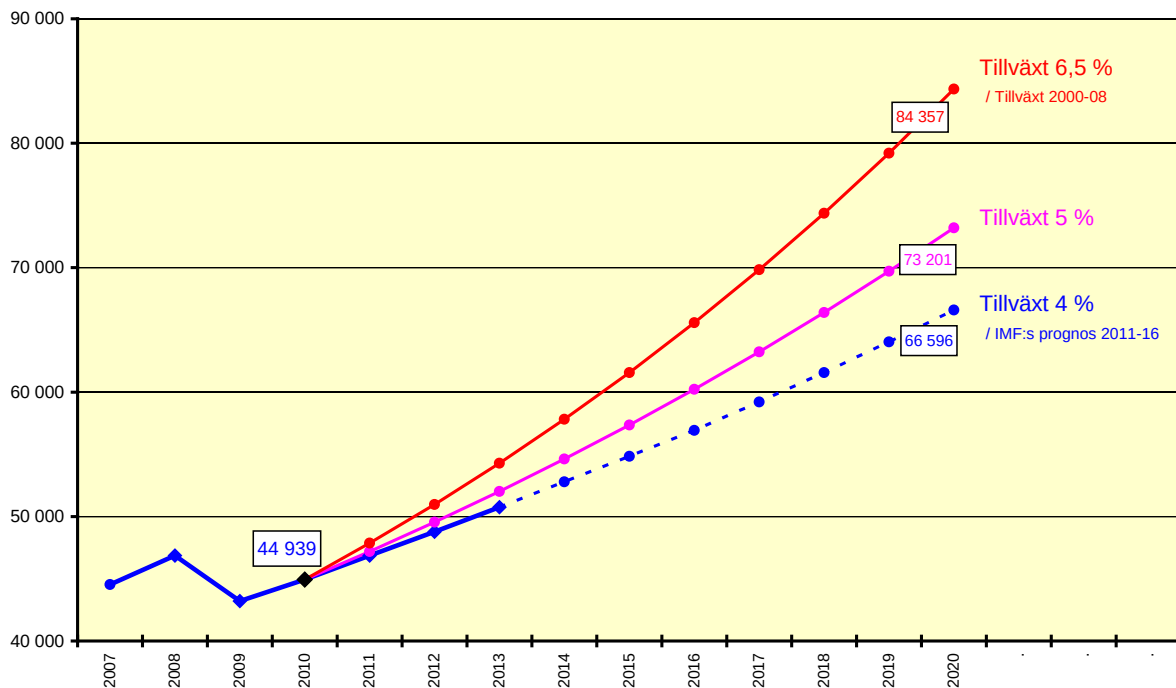
6.6 Rysslands ekonomi och modernisering i ett tioårs-perspektiv

Att döma av regeringens prognoser och inriktning för perioden fram till 2014 verkar den optimistiska strategin *Ryssland 2020* (Annex – kapitel 6, Tabell A6-3) ha övergetts som plan för den ekonomiska utvecklingen under 2010-talet. En ny strategi är under utarbetande, men redan från Ekonomiministeriets nedjusterade prognoser och Finansministeriets reviderade budgetar ter det sig som den ryska regeringen bereder sig för en betydligt mer modest ekonomisk utveckling de närmaste åren.

Figur 6-8 beskriver utvecklingen av rysk BNP från 2007 till 2020. Linjen [Tillväxt 4%] beskriver IMF:s prognos fram till 2016 och därefter en extrapolering på denna prognos. Linjen [Tillväxt 5%] beskriver utvecklingen med en tillväxt på 5 procent vilket är det mest positiva scenariot som de flesta ekonomer i och utanför Ryssland anser skulle vara möjligt och det gäller under förutsättning att moderniseringspolitiken ger resultat och de strukturella problemen i ekonomin börjar lösas. Linjen [Tillväxt 6,5%] reflekterar en hypotetisk utveckling som skulle ha inträffat om nedgången i BNP 2009 endast varit en parentes och ekonomin hade kunnat återta sin gamla tillväxttakt och utvecklas vidare i enlighet med innovationsscenario i *Ryssland 2020*. Som figuren visar så är skillnaden mellan scenarierna [Tillväxt 4%] och [Tillväxt 6,5 %] en 25 procent högre BNP 2020 och skillnaden mellan [Tillväxt 4%] och [Tillväxt 5 %] 15 procent högre BNP 2020. Ryssland har således mycket att vinna på att effektivisera och förbättra ekonomins funktion.

Moderniseringspolitiken har hittills inte uppnått några påtagliga ekonomiska resultat i form av bättre konkurrenskraft och högre tillväxt, men moderniseringen är också ett långsiktigt projekt som måste förändra Ryssland institutionellt, tekniskt och mentalt, vilket tar tid. Det som görs idag kommer att ha effekt om 5–10–20 år och då är den centrala frågan om det som görs idag är rätt? En tydlig trend i moderniseringsarbetet är att det är helt styrt uppifrån. Presidenten och regeringen har bestämt vilka sektorer som ska prioriteras och vilka som ska få skattelättnader och speciella villkor. Som resultat är t.ex. den småskaliga

Figur 6-8 Prognos av ryska BNP fram till 2020; miljarder USD

Källa: Annex – kapitel 6, Tabell A6-2.

sektorn fortfarande svältfödd på resurser och finansiering trots att en stor del av innovations- och expansionspotentialen ligger där. Ryssland har en tradition av att alla reforminitiativ kommer uppifrån, men i den globaliserade värld som Ryssland nu rör sig i måste fler initiativ släppas fram om landet ska kunna lyfta sig till en innovativ och modern utvecklingsnivå.

De institutionella hindren för Rysslands ekonomiska modernisering är betydande. Korruptionen betraktas av såväl inhemska som utländska bedömare som den största utmaningen. Presidenten har genom olika åtgärder, t.ex. omorganisation av polisen och ny lagstiftning försökt komma åt en del av problemet. Men det räcker inte att minska lokala och regionala byråkraters maktmissbruk gentemot affärsidkare och medborgare. Korruptionen är inte bara en teknisk och moralisk fråga i Ryssland, den är politisk. Av detta följer att korruptionen måste utrotas från toppen av samhället. Eftersom många i maktstrukturerna tjänar på korruptionen finns ett stort motstånd att överkomma. Den exekutiva makten och företag och organisationer i dess närhet agerar utan effektiv intern och extern uppföljning och kontroll. För att komma till rätta med detta krävs fristående revisions- och kontrollorgan som har tillräckliga resurser och respekteras. Det ryska folkets bristande erfarenhet av demokratiska processer och ointresset av att förändra och ställa sina politiker till svars innebär att denna process kommer att ta lång tid.

Trots en fördubbling av BNP per capita under 2000-talet är hälsoläget och mortalitetsutvecklingen i befolkningen fortfarande allvarligt, vilket reflekterar den ojämna inkomstfördelningen och att politiken inte varit inriktad på att

öka medborgarnas välfärd i grundläggande bemärkelse. I jämförelse med subventionerna till näringslivet och försvaret får hälsopolitiken och andra poster som påverkar befolkningen levnadsstandard, som t.ex. bostadsbyggandet och miljöpolitiken, mycket lite resurser (Annex – kapitel 6, Tabell A6-1). Socialpolitiken är en tung post i budgeten, men vore det inte bättre att preventivt förbättra befolkningens levnadsförhållanden än att inrikta all kraft på att hjälpa behövande först när deras livsvillkor hamnat under fattigdomsgränsen? Den demografiska utvecklingen innebär att Ryssland måste öka produktiviteten genom struktumvandling och modernisering, öka förvärvsfrekvensen genom att höja pensionsåldern för kvinnor till minst 60 år, samt importera arbetskraft från Centralasien, Kina och Turkiet. Annars blir ”brist på resurser”, precis som i sovjetsamhällets bristekonomi, ett hinder för tillväxten.

Den ränteberoende sektorn – olönsamma företag som överlevt transitionen och försörjs av subventioner – är en black om foten på hela ekonomin. Resurser låses in och genom sitt relationskapital håller sig denna sektor kvar och expanderar med hjälp av subventioner. I en globaliserad värld måste den ryska regeringen våga avveckla dessa företag på ett socialt acceptabelt sätt samtidigt som man skapar förutsättningar för nya arbetsplatser i lönsam verksamhet. Resurser som frigörs kan via marknaden överföras till de små och medelstora företagen och ge dem växtkraft. Denna sektors andel av BNP och arbetskraften ligger fortfarande långt under dess potential.

Reformekonomen och rektorn vid Presidentakademin (*Akademija narodnogo chosiajstva pri prezidente RF*) Vladimir Mau menar att för att utvecklingen inte ska stagnera är det viktigt att moderniseringen baseras på ”institutioner för en modern marknadsdemokrati”, och inte på en ”dirigistisk ideologi”.⁷⁸ Om Vladimir Putin kommer tillbaka som president 2012 är det risk för att Rysslands utveckling stagnerar. Men efter presidentvalet 2012 kommer regeringen, om man vill bevara den makroekonomiska stabiliteten, av budgetskäl vara tvungen att vidta en rad impopulära åtgärder: höja skatterna, ta bort bidrag, minska de offentliga utgifterna, öka pensionsåldern.⁷⁹ Ökad tillväxt är därför viktig och kräver effektiviserings- och moderniseringsåtgärder genom ökad konkurrens. Med en dirigistisk ideologi som bestämmer vilka företag som ska överleva och kontrollerar investeringsmedlen blir politiken kortsiktig. Långsiktig tillväxt kräver att landet anpassar sig till marknadens krav. Om Ryssland ska få en stärkt roll i den globala ekonomin, ingå i det tekniska samarbetet med andra länder och utveckla andra konkurrenskraftiga varor än olja och gas, måste marknadsekonomin och rättssystemets institutioner fördjupas och respekteras fullt ut av makthavarna.

Stärkandet av det civila samhället är ett viktigt element i denna process och företag inom den småskaliga sektorn är redan idag organiserade i bransch- och intresseorganisationer för att främja sina intressen och verka för institutionella reformer. Även om de är små och inte har samma inflytande som storföretagens mäktiga lobbyorganisationer är detta en avgörande faktor eftersom det inte räcker med agerande från staten för att investerings- och affärsklimatet ska förbättras. Det måste också finnas en uttalad efterfrågan från andra aktörer på rättvisa

regler och bättre institutioner. Ska investeringsklimatet och konkurrenskraften stärkas måste alla grupper - tjänstemän, småföretag, storföretag, media och allmänhet – aktivt arbeta för att lagar följs och att institutioner skapas som bejakar konkurrens och behandlar alla lika.

Slutnoter

- 1 Den ekonomiska krisen 2008–2009 och de krisprogram som den ryska regeringen genomfört är detaljerat beskrivna i Oxenstierna, Susanne (2009), *The Russian Economy 2009: Steep Decline despite Crisis management*, User Report, december 2009, FOI-R--2853--SE (Stockholm, FOI) och Oxenstierna, Susanne (2011) *Rysk ekonomi och försvarsekonomi 2010: Ökande försvarsutgifter och ambitiösa beväpningsmål*, FOI Memo 3500, 16 februari 2011 (Stockholm, FOI).
- 2 Ekonomiministeriet (2008) *Kontseptsija dolgosrochnogo sotsialno-ekonomitjeskogo razvitija Rossiskoj Federatsji* (i engelsk text oftast refererad till som "Russia 2020").
- 3 Oxenstierna (2009) *The Russian Economy 2009*.
- 4 Leijonhielm, Jan *et al.* (2009) *Rysk militär förmåga i ett tioårsperspektiv – ambitioner och utmaningar*, Användarrapport, januari 2009, FOI-R--2707--SE (Stockholm, FOI), s. 109–37
- 5 Federala tjänsten för statlig statistik (2010) *Rossiiskij statistitjeskij ezjegodnik 2010 [Rysk statistisk årsbok 2010]* (Moskva, Rosstat), s.173, 178, 193.
- 6 *Ibid.*, s. 171, 190.
- 7 Världsbanken (2011) *GINI index*, på internet: <http://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI>, (hämtad: 24 november 2011).
- 8 Se Oxenstierna (2009) *The Russian Economy 2009* och Oxenstierna (2011) *Rysk ekonomi och försvarsekonomi 2010*.
- 9 Framförs t.ex. av Trojka Dialogs chefsekonom, Evgenij Gavrilenko (2010) "External Constraints Reshape Russia's Economy", presentation vid *ICCEES VIII World Congress*, Stockholm, 26–31 juli 2010.
- 10 Tarr, David och Volchkova, Natalya (2010) "Foreign Economic Policy at a Crossroads", i Åslund, Anders Guriev, Sergei och Kuchins, Andrew (red.) *Russia After the Global Economic Crisis* (Washington D.C., Person Institute for International Economics, Center for Strategic and International Studies, New Economic School), s. 216–18.
- 11 Kudrin, Aleksej och Sergijenko, Oksana (2011) "Posledsvija krizisa i perspektivy sotsialno-ekonomitjeskogo razvitija Rossii" [Följder av krisen och utsikterna för Rysslands socioekonomiska utveckling], *Voprosy ekonomiki*, nr. 3, s. 4–19.
- 12 Top Oil News (2011) *Oil Prices – Urals, Brent*, på internet: <http://www.topoilnews.com/> (hämtat: 28 oktober 2011) och Världsbanken (2011) "Securing Stability and Growth", *Russian economic report*, nr. 25, juni, s. 4.
- 13 Världsbanken (2011) "Securing Stability and Growth", s. 5.
- 14 Oxenstierna (2011) *Rysk ekonomi och försvarsekonomi*, s. 4.
- 15 *Ibid.* där livsmedelssituationen och inflationen diskuteras mer utförligt.
- 16 Världsbanken (2011), *Securing Stability and Growth*, s. 7. Siffrorna är baserade på ryska statistikmyndigheten, Rosstat.
- 17 *Ibid.*, s. 8. I vissa republiker är arbetslösheten väsentligt högre. T.ex. var den i Tjetjenien 2009 35 procent och i Ingusjetien 53 procent Federala tjänsten för statlig statistik (2010) *Rossiiskij statistitjeskij ezjegodnik 2010*, s. 132–6.
- 18 Oxenstierna (2009) *The Russian Economy 2009*, s. 33.
- 19 Gurvitj, Jevsej (2011) "Printsipy novoj pensionnoj reformy" [Principerna för nya pensionsreformen], *Voprosy ekonomiki*, nr. 4, s. 5, 8.
- 20 RIA Novosti (2011) "Kudrin: Russia got to raise natural gas royalty tax for Gazprom", *RIA Novosti*, 1 juni 2011, på internet: www.prime-tass.com/news/0/%7B14954C2D-38E2-4729 (hämtat: 31 oktober 2011).
- 21 Medvedev (2011-06-29) *Bjudzjetnoe poslanie na 2012-2014*, www.kremlin.ru. Hämtad 2011-06-29.

- 22 Siten är <http://zakupki.gov.ru/wps/portal/base/topmain/home>
- 23 Medvedev (2011-06-29)
- 24 *Ibid.*
- 25 *Ibid.*
- 26 Interfax (2009) "Russian SC Alarmed By Population Decline", *Interfax*, October 7.
- 27 UNDP (2010) *Human Development Report 2010. The Real Wealth of Nations: Pathways to Human Development*, (New York, Palgrave Macmillan).
- 28 *RiaNovosti*, 10 november 2010.
- 29 Prioriterade nationella projekt "Sovremennoje zdavoochranenije" [Modern hälsovård], på internet: http://rost.ru/projects/health/health_main.shtml (hämtat: 20 september 2011).
- 30 Roffey, Roger (2012) *Demographic and Health Situation in Russia: Consequences and policy dilemmas*, User Report, FOI-R--3396--SE (Stockholm, FOI, publiceras 2012).
- 31 Yelizarov, Valery *et al.* (2008) *Demographic Policy in Russia: From reflection to action* (Moskva, UNDP), s. 8.
- 32 Förenta nationerna (2010) *World Population Prospects*, på internet: http://esa.un.org/wpp/unpp/panel_population.htm (hämtat: 2 augusti 2011).
- 33 Feshbach, Murray (2008) "Behind the Bluster, Russia is collapsing", *The Washington Post*, 5 oktober 2008, på internet: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2008/10/03/AR2008100301976.html> (hämtat: 26 augusti 2010) och Varavikova, Elena och Theodore Tulchinsky (2002) "Public health response to emerging health challenge", paper presenterat vid IUSSP:s seminarium, *Diverging Trends in Mortality*, 19–21 juni 2008.
- 34 Leon, David A. *et al.* (2007) "Hazardous Alcohol Drinking and Premature Mortality in Russia: A population based case-control study", *The Lancet*, vol. 369, s. 2001–9.
- 35 Feshbach, (2008) "Behind the Bluster, Russia is collapsing".
- 36 WHO (2011) *WHO Global Status Report on Alcohol and Health 2011* (Geneva, WHO).
- 37 Zaigraev, Grigory (2010) "Alcoholism and Alcohol Abuse in Russia: Ways of overcoming the crisis", *Social Sciences*, nr. 1, s. 116–28.
- 38 *RiaNovosti*, 22 mars 2011.
- 39 Duman (2010) "HIV/AIDS in Russia in 2009, information for an extended meeting of the inter-party work group of the State Duma of the Russian Federation for prevention and treatment of HIV/AIDS and other main infectious diseases", Federal Scientific Methodological Center for the Prevention of and Fight against HIV/AIDS, 15 april 2010.
- 40 WHO (2008) *Epidemiological Fact Sheets on HIV and AIDS: Russian Federation, 2008 Update*. http://apps.who.int/globalatlas/predefinedReports/EFS2008/full/EFS2008_RU.pdf (hämtat: 20 december 2010).
- 41 UNDP (2010) *National Human Development Report 2010*.
- 42 Kramer, John M. (2011) "Drug Abuse in Russia an Emerging Threat", *Problems of Post Communism*, vol. 58, nr. 1, s. 31–43.
- 43 *Ibid.*
- 44 Yelizarov (2008) *Demographic Policy in Russia*, s. 8.
- 45 *ITAR-TASS*, "Russia's Economically Active Population Shrinks by 1 Mln a Year", 23 April 2009.
- 46 Kulikov, Sergey och Sergeyev, Mikhail (2010) "Officials argue with demographics: Predictions about Russians' extinction are unfounded and must be reviewed", *RT*, 18 oktober 2010, på internet: <http://rt.com/politics/press/nezavisimaya/officials-argue-with-demographics/en/> (hämtat: 2 augusti 2011).
- 47 Rosstat (2010) s. 114.
- 48 Balzer, Harley och Maria Repnikova (2010) "Chinese Migration to Russia", *Post-Soviet Affairs*, vol. 26, nr. 1, s. 9.
- 49 Putin (2010) Osnovnye napravleniya antikrizisnykh deystvij pravitel'sva Rossijskoj Federatsii na 2010 god, antaget av Rysslands regering 2009-12-30, www.gov.ru. Hämtad 2010-08-17.
- 50 Federala tjänsten för statlig statistik (2010) *Rossijskij statistitjeskij ezjegodnik 2010*, s. 83, 77, 132, 182.
- 51 *Ibid.*
- 52 Gurvitj (2011) "Printsipy novoj pensionnoj reformy".

- 53 Ekspert (2011) "Ne hvatajet klasa" [Inte klass nog], *Ekspert*, nr. 34, på internet: <http://expert.ru/2011/34/ne-hvataet-klasa>. Hämtat: 6 september 2011), s. 8
- 54 Gurvitj (2011) "Printsipy novoj pensionnoj reformy".
- 55 Gaddy, Clifford G. och Ickes, Barry W. (2010) "Russia after the Global Financial Crisis", *Euroasian Geography and Economics*, vol. 51, nr. 3, s. 281–311.
- 56 Oxenstierna (2011) *Rysk ekonomi och försvarsekonomi 2010*.
- 57 Gaddy och Ickes (2010) "Russia after the Global Financial Crisis", s. 292–3.
- 58 Leijonhielm *et al.* (2009) *Rysk militär förmåga*, s. 109–37
- 59 SVOP (2000) *Stategija Rossii: Povestka dnja dlja prezidenta – 2000* (Moskva, SVOP), kapitel 4.
- 60 Klejner, V. (2011) "Antikorrupsionnaja strategija biznesa v Rossii" [Den ryska företagsamhetens antikorrupsionsstrategi], *Voprosy Ekonomiki*, nr. 4, s. 32–46.
- 61 Frye, Timothy (2010) "Corruption and Rule of Law" i Åslund, Anders, Guriev, Sergei och Kuchins, Andrew (red.) *Russia After the Global Economic Crisis* (Washington D.C., Person Institute for International Economics, Center for Strategic and International Studies, New Economic School, Washington DC), s. 79.
- 62 *Ibid.*, s. 80.
- 63 INDEM (2005) *Vo skolko raz uvelitjilas korrupsija za 4 goda: rezultaty novogo issledovanija Fonda INDEM* [Hu många gånger korruptionen ökade med på 4 år: resultat av Fonden INDEMS nya forskning], stensil, s. 15. Andel beräknat enligt IMF, som anger Rysslands BNP till 763,3 miljarder USD, löpande priser, 2005 (<http://www.imf.org/external/ns/cs.aspx?id=28>). *The Economist* (27 november 2008) rapporterar 300 miljarder USD för 2008. Blomgren rapporterar i Svenska Dagbladet (26 maj 2011) att den årliga omsättningen av korruptionen beräknas till 2 400 miljarder kronor (ca 300 md USD) det vill säga ungefär 25 procent av Rysslands BNP. Detta skulle innebära att korruptionens faktiska storlek inte har sjunkit om INDEMs siffror stämmer.
- 64 INDEM (2007) *Biznes vne korrupsii: Rukovodstvo k dejstviju* [Affärer utan korruption: En vägledning till handling], (INDEM, OPORA, USAID), stensil, s. 5.
- 65 *RiaNovosti*, 1 april 2011.
- 66 The Other Russia (2008) "44 Percent of Russian Economy Is 'Off the Books' – Experts", *The Other Russia*, på internet: <http://www.theotherussia.org/2008/04/17/44-percent-of-russian-economy-is-off-the-books-experts/> (12 januari 2012).
- 67 OPORA (2010) *Competing for the Future Today: A new Innovation Policy for Russia* (Moskva, OPORA).
- 68 Oxenstierna (2009) *The Russian Economy 2009*, s. 27.
- 69 Oxenstierna, (2011) "Rysk ekonomi och försvarsekonomi".
- 70 Ryska Federationens Regering (2012) "Pravitelstvennaja kommissija po vysokim tehnologijam i innovatsijam" [Regeringskommisionen för högteknologi och innovationer], *Pravitelstva Rossijskoj Federatsii*, på internet: <http://www.government.ru/gov/agencies/138/> (hämtat: 12 januari 2012).
- 71 Innovationsstrategin (2011) *Innovativt Ryssland – 2020 Strategi för Ryska Federationens innovationsutveckling till 2020*, utkast utarbetat av Ekonomiministeriet 2010 (diskuterat vid regeringssammanträde 7 september 2011), på internet: http://www.economy.gov.ru/minrec/activity/sections/innovations/development/doc20111020_1 (hämtat: 27 januari 2012).
- 72 Presidentadministrationen (2011) "Kommissija po modernizatsii i technologitjeskomu razvitiju ekonomiki Rossii" [Kommissionen för modernisering och teknologisk utveckling av ekonomin], *Prezident Rossii*, på internet: http://state.kremlin.ru/commission/20/news_ (hämtat: 30 mars 2011).
- 73 *Vedomosti*, 11 juli 2011, "Biznes poprosil Medvedev uskorit privatizatsiju" [Affärsvärlden bad Medvedev skynda på privatiseringen].
- 74 Leijonhielm *et al.* (2009) *Rysk militär förmåga*, s. 109–37
- 75 Tarr och Voltjkova (2010) "Foreign Economic Policy at Crossroads", s. 202–3.
- 76 WTO (2011) "Ministerial Conference Approves Russia's WTO membership", *WTO*, 16 december 2011, på internet: http://www.wto.org/english/news_e/news11_e/acc_rus_16dec11_e.htm (hämtat: 31 januari 2012).
- 77 *Vedomosti*, 21 juni 2011, "Ekonomiku nuzjno zarazit virusom innovatsij, Angel Gurría,

- Generalnyj sekretar OESR" [Ekonomin måste smittas med innovationsvirus, Angel Gurria, OECD:s generalsekreterare].
- 78 Mau, Vladimir (2010) "The State and Creation of a Market Economy in Russia" i Korhonen, Iikka och Solanko, Laura (red.) *From Soviet Plans to Russian Reality* (Helsingfors, WSOYpro OY), s. 93–108.
- 79 *Vedomosti*, 15 september 2011, "Ot redaktsii: Kredo Kudrina" [Från redaktionen: Kudrins credo].

7. Energistrategi

Susanne Oxenstierna och Jakob Hedenskog^x

I november 2010 antog Rysslands regering en energistrategi för perioden fram till 2030 (*Energetitjeskaja strategija do 2030 godu*, härafter Energistrategin). Den anger förutsättningarna för den ryska energipolitiken fram till 2030¹ och prognostiserar den inhemska och utländska efterfrågan på rysk energi med utgångspunkt från den ekonomiska strategin *Ryssland 2020*.² Den analyserar också i två huvudscenarier hur produktionen måste utvecklas för att energisektorn ska kunna möta behoven.³ En central fråga i strategin är hur den inhemska energiförsörjningen ska säkras samtidigt som exportinkomsterna från gas och olja maximeras. Under 2000-talet bidrog energisektorn med närmare en femtedel av Rysslands bruttonationalprodukt (BNP), över hälften av exportinkomsterna och hälften av den federala budgetens inkomster.⁴ Energistrategin visar att det krävs stora investeringar, fram till 2015 krävs sådana på mellan sex och nio procent av BNP,⁵ om energipolitiken ensidigt inriktas på att extensivt öka tillgången på energiresurser och produktionskapaciteten. I kombination med en kraftfull energieffektivisering på hemmaplan skulle möjligheterna att upprätthålla exporten bli mer realistiska.

Energistrategin understryker också energins betydelse för landets utrikespolitik.⁶ Den Nationella säkerhetsstrategin fram till 2020⁷ poängterar energins betydelse och förutspår bland annat att kampen om energiresurserna i framtiden kommer att bli hårdare och kan leda till konflikter i främst Centralasien, Kaspiska havet och Arktis.⁸ I bedömningen 2008⁹ konstaterades att energipolitiken blivit ett av den ryska regeringens högprioriterade områden. Energin är Rysslands enda konkurrenskraftiga handelsvara av betydelse och Ryssland har utnyttjat energin som ett maktmedel gentemot länder och företag som inte går Ryssland till mötes. Bedömningen 2008 konstaterade att ett fyrtiotal fall förekommit mellan 1991 och 2008, då Ryssland skurit av leveranserna till EU-länder eller länder inom Oberoende staters samvälde (OSS). Energiexporten är således inte bara ett handelspolitiskt instrument som genererar stora inkomster utan har även i hög grad ersatt eller kompletterat övriga maktinstrument på den regionala scenen.¹⁰

Syftet med kapitlet är att bedöma den ryska energisektorns möjlighet att under perioden fram till 2020 svara upp mot den inhemska efterfrågan på energi samtidigt som energiexporten upprätthålls och att bedöma energins fortsatta betydelse för Rysslands utrikes- och säkerhetspolitik. Frågeställningar som varit vägledande i analysen är: Vilka är de viktigaste tendenserna i energisektorns utveckling under 2010-talet? Vilka utmaningar står sektorn inför under 2010-talet? Hur förväntas rysk energipolitik samverka med rysk utrikes- och säkerhetspolitik? Vilken roll spelar energisektorn i moderniseringen? Det finns andra frågor som är centrala för energipolitikens utveckling men i kapitlet har detta fokus valts. (För kapitlets avgränsningar, se Inledningen, avsnitt 2.2).

^x Figurerna med internationella jämförelser är gjorda av B-G Bergstrand. Kartorna är framtagna av Per Wikström, FOI Umeå, i samarbete med författarna.

Först i kapitlet analyseras situationen i energisektorn och utvecklingen inom de olika energislagen. Därefter studeras utvecklingen av olika exporttrutter och energipolitikens utrikespolitiska innehåll gentemot Europeiska unionen (EU), OSS och Asien. Sist i kapitlet bedöms utvecklingen inom den ryska energisektorn och energipolitiken i ett tioårsperspektiv med avseende på de drivkrafter som finns och de risker dessa är förknippade med samt energisektorns roll i moderniseringen.

7.1 Energisektorns utveckling

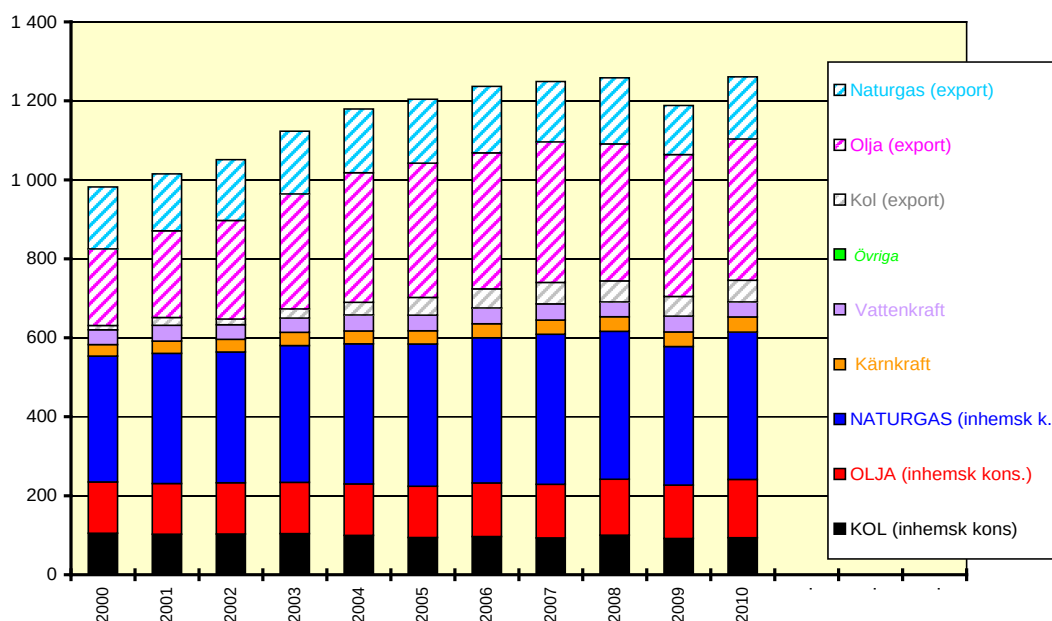
Under 2000-talet ökade rysk energiproduktion dramatiskt tack vare ökad utländsk efterfrågan på fossila bränslen (olja, gas, kol). Som framgår av Figur 7-1 har Ryssland gått från att exportera ca en tredjedel av den energi som producerats till att exportera närmare hälften av den totala volymen. En avgörande orsak till den ryska förmågan att möta den ökade efterfrågan har varit det höga oljepriset under hela perioden som möjliggjort ökad exploatering av befintliga fyndigheter och en kraftig utbyggnad av olje- och gasledningssystemet samt andra exporttrutter (se vidare avsnitt 7.4 nedan)

Den inhemska energianvändningen ökade under 2000-talet, men endast med 11 procent. Den ryska inhemska energianvändningen ligger fortfarande under 1990 års nivå och detta gäller även för den prognostiserade nivån 2020 (Annex – kapitel 7, Figur A7-1). Figur 7-1 visar att gas dominerar den inhemska energimixen. Därefter kommer olja och kol. Ryssland använder främst gas men också kol, vattenkraft och kärnkraft i sin el-generering. Energistrategin förutsäger att gasen ska minska och andra energislag öka i el-genereringen eftersom gasen behövs för att möta den internationella efterfrågan.

IEA förväntar inte att Rysslands inhemska efterfrågan på energi ska öka nämnvärt under den kommande tioårsperioden (Figur 7-2), men i den ryska energistrategin förväntas en dramatisk ökning efter 2015 (Figur 7-4). Enligt IEA:s huvudscenario 2010 "New Policies Scenario" (härefter NPS) där länder vidtar vissa miljömässiga och energibesparande åtgärder som de redan har gjort utfästelser om, ligger Rysslands inhemska efterfrågan, liksom USA:s, kvar på en stabil nivå. För Ryssland innebär detta 735 miljoner ton oljeekvivalenter år 2020. EU:s energianvändning förväntas däremot minska. Detta står i bjärt kontrast till övriga BRIC-länder (Brasilien, Ryssland, Indien och Kina). Kina, som 2009 gick om USA som största energianvändare i världen, och Indien, beräknas få en kraftigt ökad energikonsumtion under perioden (Figur 7-2).

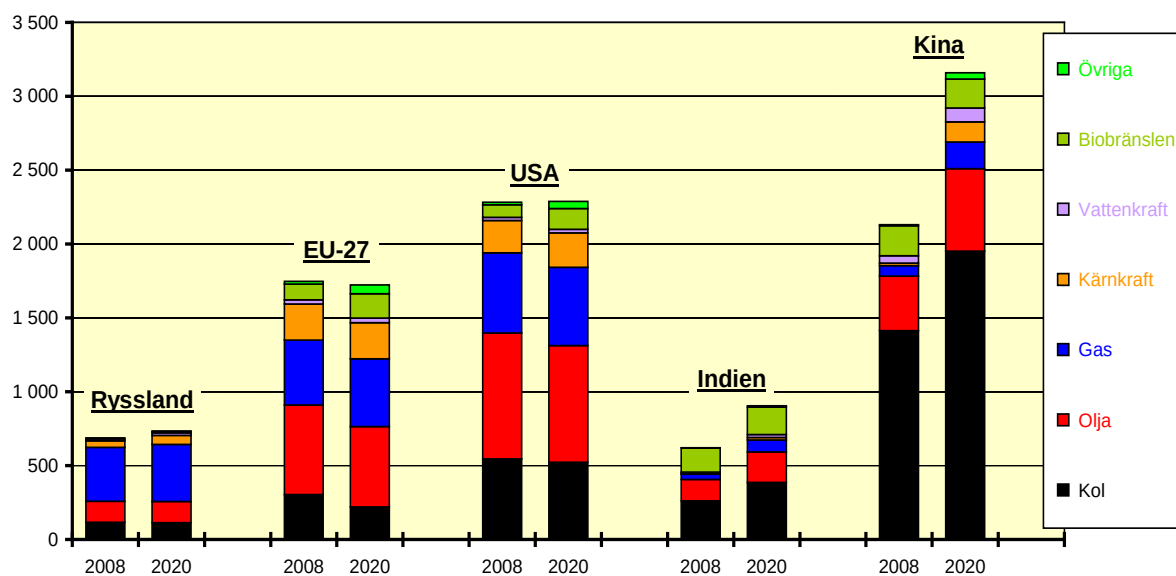
Ryssland utmärker sig genom att även fortsättningsvis använda gas som sin huvudenergikälla till skillnad mot de andra länderna som har kol eller olja. Energimixen i IEA:s prognos för Ryssland 2020 liknar Energistrategins scenarier men den totala inhemska konsumtionen ligger avsevärt lägre i NPS (se Figur 7-4).

Figur 7-1 Rysslands inhemska energiproduktion och den totala (inhemsk och export) konsumtionen av rysk energi per energislag 2000–2010; *miljoner ton oljeekvivalenter*

Källa: BP (2011) *Statistical Review of World Energy 2011*, (juni).

Figur 7-2 Inhemsk konsumtion och energimix 2008 och 2020 i valda länder enligt IEA:s "New Policies Scenario" (NPS; *miljoner ton oljeekvivalenter*).

Källa: OECD/IEA (2010), *World Energy Outlook 2010*, s. 630, 638, 662, 670 och 674. (enligt scenariot "New Policies", vilket bygger på att en rad åtgärder genomförs för att motverka koldioxidproblemet).

*Energieffektivitet
och miljöhänsyn*

Trots minskad energianvändning jämfört med sovjettiden är Ryssland fortfarande ett av de mest energiintensiva länderna i världen. Energiintensiteten per BNP-enhet var 2005 0,42 kg oljeekvivalenter, vilket var dubbelt så högt som de två största energikonsumenterna USA (0,19) och Kina (0,20).¹¹ Enligt en studie av International Finance Corporation (IFC) och Världsbanken skulle Ryssland kunna minska sin energikonsumtion med 45 procent.¹² President Dmitrij Medvedev skrev i juni 2008 under ett dekret som säger att energiintensiteten i den ryska ekonomin ska minska med 40 procent fram till 2020. Därefter antogs Lagen om energisparande och förbättrad energieffektivitet i november 2009¹³ och regeringen antog också en handlingsplan för energieffektivitet. Samtidigt etablerades Energimyndigheten (*Rossijskoje agentstvo energetiki*) som ansvarar för att implementera energieffektiviseringen.¹⁴ Energistrategins scenarier tar inte hänsyn till presidentdekretets betydande reducering av energiintensiteten fram till 2020 utan anger som mål för samma år att energiintensiteten ska ha minskat till 57 procent av 2005 års nivå.¹⁵

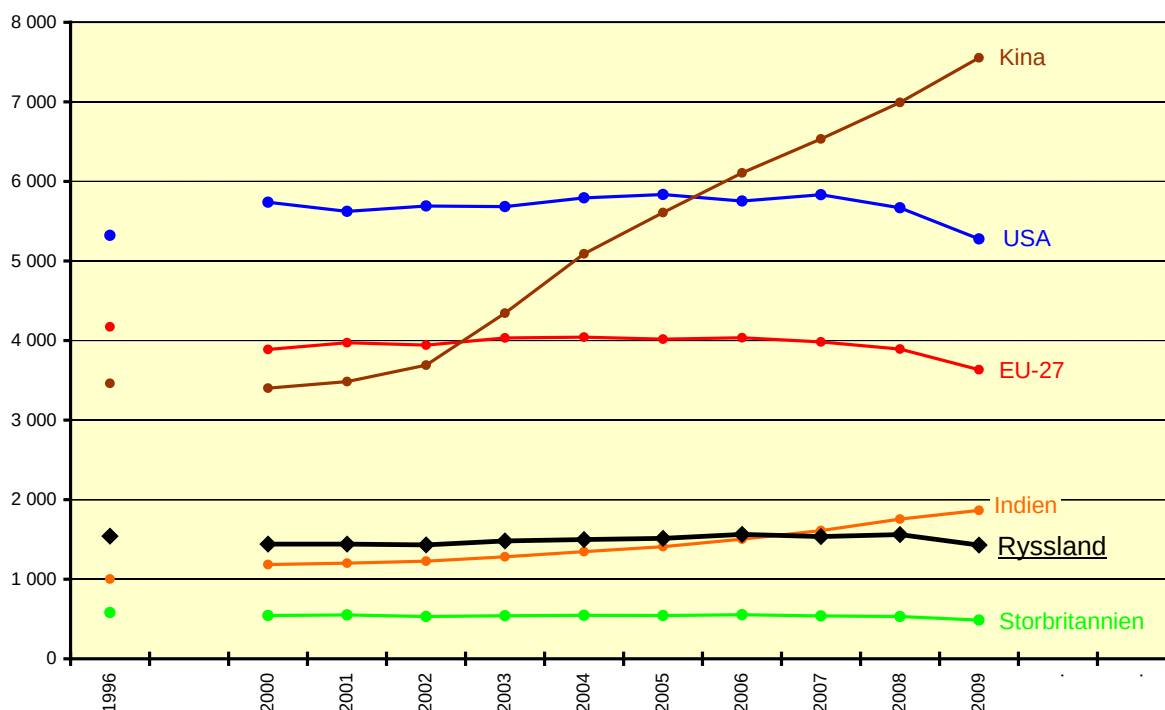
Miljöhänsyn spelar en underordnad roll i den ryska energipolitiken, men som Figur 7-3 visar har Rysslands koldioxidutsläpp fortsatt att minska något under 2000-talet, i likhet med USA:s och EU:s. Andra BRIC-länder ökar sina utsläpp och Kinas utsläpp har ökat dramatiskt som följd av den ekonomiska expansionen.

Enligt en McKinsey-rapport kommer den ryska BNP-tillväxten även i fortsättningen att vara starkare än ökningen av koldioxidutsläppen. Anledningen är att när gammal sovjetisk teknologi skrotas så tillförs automatiskt ny, mer miljövänlig teknologi. Rapporten menar att även om produktionsstrukturen konserveras i nuvarande skick utan några miljöåtgärder, skulle koldioxidutsläppen 2020 komma att ligga under 2007 års nivå. Energiintensiteten skulle därmed minska med 18 procent jämfört med 2007. I ett mer innovativt scenario skulle energiintensiteten sjunka med ytterligare 10 procent genom att BNP får en annan sammansättning. Innovativa förbättringar i energieffektiviteten skulle också leda till att växthusgaserna kunde halveras till 2030.¹⁶

*Inhemsk
energikonsumtion
och
exportefterfrågan*

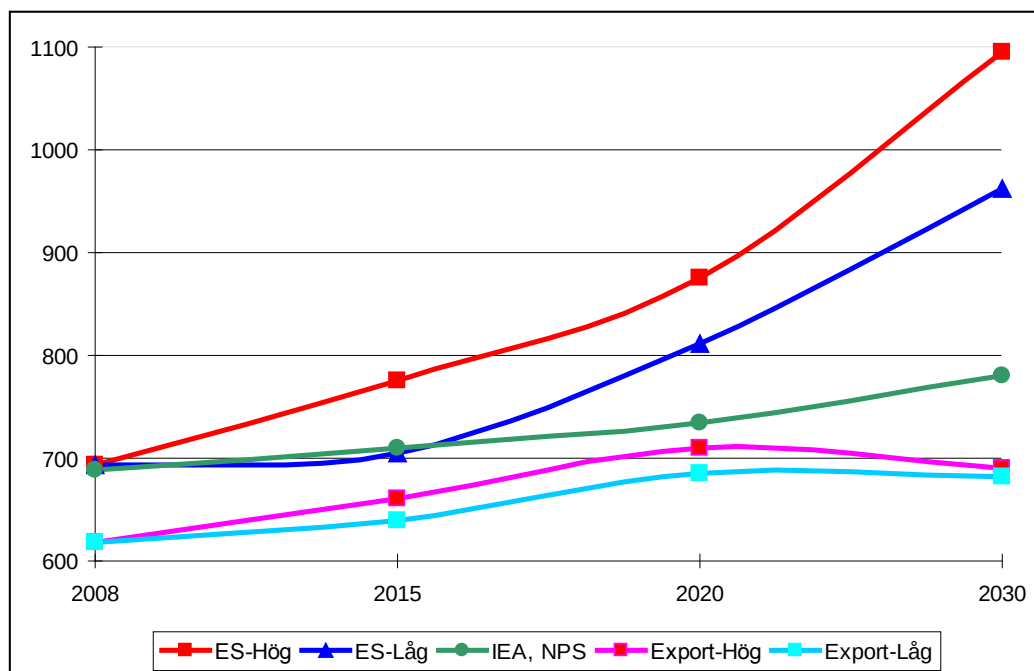
När man jämför IEA:s NPS med energistrategins scenarier ser man omedelbart att Energistrategin utgår från att Ryssland även fortsättningsvis antas ha en extensiv energianvändning (mer energiresurser tillförs utan att energieffektiviteten förbättras). Som framgår av Figur 7-4 ligger den inhemska energikonsumtionen i Energistrategins båda scenarier [ES-Hög] respektive dess låga [ES-Låg] över IEA:s [IEA NPS] över NPS efter 2015. I båda scenarierna förväntas den inhemska konsumtionen av energi öka starkt efter 2015 medan NPS visar att Ryssland skulle kunna uppnå en lägre nivå genom energibesparing och effektiviseringar av energianvändningen. Härigenom skulle stora energitillgångar frigöras för export, i jämförelse med det lägre scenariot sparar man 10 procent, i jämförelse med det högre 16 procent, utan att man behöver exploaterar alla de nya gas- och oljefyndigheter och ökar produktionen i samma utsträckning som Energistrategin implicerar.¹⁷ Den förväntade ekonomiska tillväxten på 4 procent innebär att det framför allt är Energistrategins låga scenario som är relevant (se Ekonomikapitlet, Figur 6-8).

Figur 7-3 Utsläpp av koldioxid i valda länder 1996 och 2000–2009, miljoner ton

Källa: År 1996–2007: *World Bank Indicators*, www.data.worldbank.org/indicator/EN.ATM.CO2E.KT. Carbon År 2008–2009: Carbon Dioxide Information Center (CDIAC), *Preliminary 2008–2009 Global and National Estimates*, www.cdiac.ornl.gov/trends/emis/meth_reg.html.

Figur 7-4 Jämförelser mellan Energistrategins scenarier (ES) och IEA:s NPS över rysk inhemsk energikonsumtion och energiexport 2008-2030; miljoner ton oljekvivalenter.

Källa: Annex – kapitel 7, tabell A7-2. ES-Hög är Energistrategins höga scenario och ES-Låg, dess låga. IEA, NPS är IEA:s New Policies Scenario. Export-Hög och Export-Låg står för den totala energiexporten i Energistrategins höga respektive låga scenario.

Energiexporten är inlagd i Figur 7-4 som [Export-Hög] och [Export-Låg] för respektive scenario. År 2008 motsvarade energiexporten närmare 90 procent av den inhemska konsumtionen. I det höga scenariot skulle exporten sjunka till drygt 80 procent av den inhemska konsumtion och i det låga till 84 procent 2020. Energisparande på hemmamarknaden är således en nyckel till bättre energiekonomi även i exporten då den skulle kräva mindre produktion.

7.2 Utvecklingen inom fossila bränslen

Oljeindustrin

År 2010 producerade Ryssland drygt 10 miljoner fat olja per dag, vilket motsvarar 13 procent av världsproduktionen.¹⁸ Ryssland var därmed världens största oljeproducent. Hälften av detta exporterades. Resten omvandlades till oljeprodukter varav hälften exporterades och kvarvarande del utgjorde inhemsk konsumtion.¹⁹ De uppströmsprojekt som förväntas påverka den nationella oljeproduktionen under 2010-talet finns i östra Sibirien, Fjärran Östern, Barents hav (Timan-Petjoradalen) och områden som ligger på kontinentalsockeln snarare än i västra Sibirien dit Rysslands främsta oljetillgångar varit förlagda under 2000-talet.²⁰ Totalt hade Ryssland 10 600 miljoner ton eller 5,6 procent av världens kända oljereserver 2010.²¹

Energistrategin säger att den ryska oljeproduktionen kommer att öka med omkring 30 procent fram till 2020 och med 65–80 procent fram till 2030.²² Energistrategin förutsätter stora investeringarna i oljesektorn för att man ska klara denna produktionsökning. Ungefär 135 miljarder USD skulle behövas till 2020 och 315 miljarder USD till 2030.²³ Investeringarna krävs för att nya oljetillgångar ska kunna tas i bruk och för att teknologin ska moderniseras eller helt bytas ut. Ryssland kommer att behöva hjälp från Väst med den avancerade teknologi som behövs bl.a. vid offshore-brytning.

Oljepriset

Ryssland är pristagare på oljemarknaden och under 2010 och 2011 steg oljepriset till över 100 USD per fat. Ekonomiministeriet har i sina reviderade prognoser antagit att medelpriset under 2011 blir mellan 105 och 125 USD per fat och i den officiella prognosen för perioden 2012–2014 antas ett oljepris på mellan 72 och 117 USD per fat.²⁴ IEA har i sina långsiktiga prognoser antagit att oljepriset kommer att stiga under hela perioden fram till 2030 och att medelpriset blir 96 USD per fat.²⁵ Denna prisprognos baseras på vad oljepriset måste vara för att de globalt nödvändiga investeringarna som krävs för en ökad produktion, som möter den stigande efterfrågan, ska bli lönsamma. Gas och kolpriser antas följa oljeprisernas trend.²⁶ Prisernas förväntas även fortsättningsvis att variera mycket på kort sikt men den långsiktiga trenden är positiv vilket underbyggs av ökade kostnader i produktionen och den ökande oljeefterfrågan från länder utanför OECD.²⁷

Vissa experter har poängterat att den förväntade långsiktiga höga prisnivån påtagligt avviker från den historiska trenden eftersom priset ligger 2,5 ggr högre än vad som varit fallet under någon tjugooårsperiod sedan 1880.²⁸ Om pristrenden realiseras kommer Rysslands oljeintäkter att mer än fördubblas fram till 2030. Då kommer oljans bidrag till BNP och de övervinster – räntor – som

råvaruhandeln skapar bli avsevärt större än under 2000-talet. Detta skulle kunna ge Ryssland extra manöverutrymme för genomförandet av den nödvändiga ekonomiska moderniseringen, men det är stor risk att ränteberoendet (trycket att subventionera olönsamma verksamheter med råvaruhandelns övervinster, se Ekonomikapitlet) leder till att effektivisering och omstrukturering istället motverkas än mer kraftfullt. Reformbenägenheten i Ryssland är, som historien har utvisat, omvänt korrelerad med oljepriset.

År 2010 producerades 589 miljarder kubikmeter gas varav Gazprom stod för drygt 80 procent och övriga gasproducenter (de ryska oljebolagen samt Itera, Novatek, Nortgaz och regionala gasproducenter) för resten.²⁹ Dessutom importerade Ryssland gas från Centralasien, vilket sedan slutet av 2000-talet utgjort 7–8 procent av det totala utbudet. Av den totalt tillgängliga gasen exporterades 35 procent till Europa och resten användes för inhemsk konsumtion. Enligt Energistrategin ska gasproduktionen öka med mellan 21 och 26 procent fram till 2020.³⁰ Andelen gas producerad av Gazprom ska sjunka till 75 procent och övriga gasproducenter ska 2020 producera runt 25 procent. Importen från Centralasien ligger kvar på samma relativa nivå och det totala gasutbudet förväntas bli 834–906 miljarder kubikmeter. Exporten förväntas ligga kvar på runt 35 procent. På grund av diversifieringen av gasexporten och möjligheten att transportera gas österut skulle exporten till Asien öka från ca 12 procent till 15–20 procent av den totala exporten.³¹

Gasindustrin

År 2010 hade Ryssland 24 procent av världens kända gasreserv, vilket är den största nationella reserven i världen.³² Ryssland har under 2000-talet exploaterat sina gasfält i västra Sibirien. Det största gasfältet, Nadym Purtazovskij i Tiumen-regionen, producerade närmare 90 procent av den ryska gasen, totalt drygt 590 miljarder kubikmeter 2008. Detta gasfält kommer att minska i betydelse, men dess produktion förväntas ändå uppgå till omkring 75 procent av den totala produktionen 2015 och över 56 procent 2020.³³ Exploatering av Jamalhalvöns fyndigheter ska påbörjas och produktionen ska redan 2015 uppgå till 2–6 procent för att vid början av 2020-talet utgöra runt 9 procent. Andra fält i Tiumen-regionen som kommer att få ökad betydelse är Obskovo-Tazovskaja guba och Bolsjechetskaja vpadina. Ryssland planerar också att öppna Prikaspij och Sjtokman som får betydelse under 2020-talet liksom gasfälten i östra Sibirien och Fjärran Östern, inklusive Sachalin, och dessa beräknas ge runt 20 procent av produktionen 2020.³⁴

Gastillgången

Förutsättningar för gasimporten från Centralasien har ändrats eftersom Kina har fått en direkt gasledning från Turkmenistan och Kazakstan. Dessutom har kapaciteten i gasledningen mellan Iran och Turkmenistan utökats. Ryssland måste följaktligen konkurrera om den centralasiatiska gasen och antagligen betala europeiska *netbackpriser* (i praktiken europeiska priser minus transportkostnaderna) istället för de rabatterade priser som importen tidigare skett till. Trots detta antar Energistrategin att gasimporten från Centralasien kommer att fortsätta och ligga runt 60–70 miljarder kubikmeter per år under hela perioden fram till 2030.³⁵

Gaspriser

De inhemska gaspriserna är reglerade i enlighet med *Lagen om gasutbudet* från 1999 och har inneburit att det inhemska gaspriset har legat avsevärt under det europeiska netbackpriset. Detta plus långa perioder av icke-betalningar och byteshandel på den inhemska marknaden och i OSS-handeln har inneburit att Gazprom fram till de sista åren har gjort förlust i 65 procent av sin gasförsäljning, vilket har försvårat finansieringen av öppnandet av nya gasfyndigheter. De fria ryska gasproducenterna, som stått för knappt 20 procent av gasproduktionen, har inte varit formellt bundna av regleringen, men har *de facto* varit tvungna att följa den reglerade prisnivån. De inhemska gaspriserna för industrin och kraftbolagen skulle enligt uppgifter från 2009 öka till den europeiska netbacknivån fram till 2011.³⁶ Højningen av de inhemska gaspriserna förändrar lönsamhetskalkylerna för investeringar i Jamalhalvöns gasfyndigheter, investeringar i energibesparande teknik och ger möjlighet att modernisera kapitalstocken i energisektorn.³⁷ På grund av det mycket höga oljepriset 2011 har dock inte reformen fullföljts då de europeiska gaspriserna är knutna till oljepriset och højningen av de inhemska gaspriserna skulle bli alltför brant för den inhemska industrin. De högre gaspriserna är dock nödvändiga för att minska energislöseriet och ge incitament att utveckla och installera ny energisnål teknik.

Kol

Ryssland hade 2010 världens näst största kolreserv på 157 miljarder ton och är den femte största kolproducenten i världen.³⁸ Ryssland använder knappt 80 procent av sitt kol hemma och exporterar drygt 20 procent. Kolindustrin reformerades under 1990-talet och antalet anställda mer än halverades. Reformerna har inneburit att närmare 80 procent av den inhemska kolproduktionen kommer från privata kolproducenter. Kol svarar för 18 procent av kraftproduktionen i Ryssland. Till skillnad från gaspriset och gasindustrin har kolpriset inte varit reglerat och kolindustrin inte varit subventionerad under 2000-talet. Industrin har utvecklats i konkurrens och betraktas som effektiv och konkurrenskraftig. I samband med att regeringen vill minska den inhemska gasefterfrågan görs satsningar på fler kolkraftverk, vilket kommer att öka den inhemska efterfrågan på kol.³⁹

Europa importerar över 30 procent av sitt kol från Ryssland. Detta diskuteras inte i media, trots att andelen är i samma storleksordning som gasimporten från Ryssland, 36 procent 2009, och oljeimporten, 31 procent samma år.⁴⁰ Skillnaden torde ligga i att kolet inte säljs av ett stort prisledande ryskt statligt monopol.

7.3 Övriga energislag

Kärnkraft

Kärnkraften är vital i Rysslands elgenerering speciellt i det europeiska Ryssland där de flesta kärnkraftverken ligger. Enligt Energistrategin planeras kapaciteten i rysk kärnkraft öka från 23 gigawatt (GW) 2008 till 37–41 GW 2020 som ett led i att frigöra gas för export. Kärnkraftens andel av elproduktionen beräknas öka från 16 procent 2008 till 18 procent 2020 och till 20 procent 2030. Ryssland planerar att exportera el till EU från det påbörjade kärnkraftverket i Kaliningrad, men det är 2011 oklart om EU-länderna kommer att vara villiga att investera i projektet dels på grund av den finansiella krisen, dels på grund av det

japanska kärnkraftshaveriet i Fukushima. Konstruktion av kärnkraftverk är ett handelspolitiskt instrument och en viktig del av energiöverenskommelser med andra länder som t.ex. Indien, Kina och Turkiet.⁴¹ Tveksamhet råder rörande den ryska kärnkraftsindustrins förmåga att klara utbyggnaden på hemmaplan samtidigt med exportkontrakten. Olyckan i Fukushima har inte påverkat de ryska utbyggnadsplanerna och Ryssland förväntas under den närmaste tioårsperioden fortsätta att vara en viktig partner i utvecklingen av kärnkraft framför allt i länder i Asien som har kärnkraftsprogram.

Ryssland är också så en stor aktör vad gäller handeln med uran och kärnbränsle. Uppbyggnaden av uranreserven kommer att fortsätta de närmaste tio åren liksom handeln med kärnbränsle och andra tjänster som att späda ut höganrikat uran till låganrikat uran som kan användas i kärnkraftverk. Ryssland och USA har förlängt sitt avtal där Ryssland späder ut höganrikat uran från kärnstridspetsar och exporterar låganrikat uran till USA, där det används som kärnbränsle i amerikanska kärnkraftverk. I mars 2011, i samband med att det långsiktiga (2013–2022) avtalet skrevs under, togs också det första steget mot att bygga en anrikningsfabrik i USA som använder den ryska centrifugmetoden för anrikning.⁴²

Vattenkraft är den mest använda förnybara energikällan. De största vattenkraftverken är Sajano-Sjusjenskaja, Krasnojarsk och Bransk. Produktionen av vattengenererad el minskade något mellan 2009 och 2010, dels orsakat av olyckan på kraftverket i Sajana-Sjusjenskaja i augusti 2009, dels av att förhållandena i flera av floderna i europeiska Ryssland varit ogynnsamma.⁴³ Enligt Energistrategin ska vattenkraftens betydelse öka i elgenereringen i den östra delen av landet, liksom kärnkraften är viktig i den västra. Samarbete inleddes mellan Kinas största vattenkraftföretag Jangtze Power och EuroSibEnergo i oktober 2010. West Siberian Generating Company planerar bygga åtta minikraftverk i Altaj till 2015.

*Vatten och annan
förnybar energi*

Ryssland har bra förutsättningar för vindkraftverk i olika regioner. Vindkraft används dock inte i någon högre grad och 2006 var den totalt installerade kapaciteten endast 15 MW. Planer finns på en större vindkraftsanläggning i Kalmykien om 150 MW med tjeckisk medverkan.⁴⁴ Atomenergomasj, en del av det statliga kärnkraftsbolaget Rosatom, planerar att producera vindkraft 2012.⁴⁵ Ryssland säger sig vilja forma en långsiktig politik för förnybar energi som ska öka användningen i elproduktionen från 0,5 procent till 4,5 procent.⁴⁶ Men frågan är om ambitionen kommer att omsättas i praktiken. Till skillnad från de traditionella energislagen är inte förnybar energi företrädd av ett strategiskt företag – en ”champion” – som Gazprom (gas), Rosneft (olja) eller Rosatom (kärnkraft) som bevakar sektorns intressen. Den nya Energimyndigheten verkar inte fylla denna roll utan arbetar framför allt med att främja energieffektivisering.

Karta 2 Rysslands oljeledningar västerut

Källa: FOI, baserat på *World Energy Atlas 2009*, The Petroleum Economist Ltd, London, UK.

Europeiska kommission har satt målet 20 procent förnybar energi i EU:s energimix 2020. I samband med detta har Rysslands möjligheter att producera och exportera biomassa uppmärksammas. Ryssland har över 20 miljoner hektar outnyttjad jordbruksmark som skulle kunna användas till biobränsle.⁴⁷ Ryssarna ser dock generellt mycket restriktivt på att jordbruksmark används till något annat än livsmedelsproduktion och det är tveksamt om någon industriell utveckling inom biomassa kommer att ske inom de närmaste tio åren.

7.4 Exportrutter

Omkring 80 procent av Rysslands energiexport går västerut. De senaste tjugo åren har export av gas söderöver via Turkiet ökat och utbyggnaden av ledningar till Kina och Asien, som i början av 2010-talet svarade för drygt 10 procent av exporten, inletts. Diversifieringen av gas och oljeexport bort från Europa, där energiefterfrågan är minskande, mot de asiatiska marknaderna, ter sig som en huvudtendens under de kommande tio åren.

Existerande oljeledningar

Rysslands oljeledningssystem domineras av det statliga bolaget Transneft som transporterar 90 procent av all olja producerad i Ryssland. Förutom inhemska

oljeledningar transporteras olja till exportterminaler som Novorossijsk vid Svarta havet och Primorsk vid Östersjön. De oljeledningar som levererar olja till den europeiska marknaden är Druzjba, Baltic Pipeline System (BPS), North-Western Pipeline System, Tengiz-Novorossijsk, and Baku-Novorossijsk. Druzjba ("Vänskap") är Rysslands största oljeledning och har två grenar en nordlig via bl.a. Vitryssland, Polen och Tyskland och en sydlig via Vitryssland, Ukraina, Slovakien, Tjeckien och Ungern (se Karta 2).

På grund av störningar i oljetrafiken genom olika transitländer har Ryssland satsat på att bygga ut oljeledningar och egna hamnar för att bli mer oberoende av transit. Den största förändringen är BPS och BPS-2 och utbyggnaden av hamnarna Primorsk och Ust-Luga som innebär att utförseln via baltiska hamnar stängts av och att mindre olja går via Druzjba. Ryssland har satsat medvetet på att hitta nya kunder för sin oljeexport. Exporten till USA via de arktiska hamnarna har ökat och med utbyggnaden av Eastern-Siberia-Pacific Ocean Pipeline (ESPO) blir Kina en huvudimportör av rysk olja.

I december 2009 öppnades den första grenen av ESPO vars sträckning är Taisjet-Skovorodino-Kozmino. Oljeledningen kommer att bli en huvudrutt för rysk oljeexport från östra Sibirien till Asien. I februari 2009 skrev Ryssland och Kina under ett avtal enligt vilket en gren av ESPO ska byggas till Kina och transportera 15 miljoner ton olja till Kina per år under loppet av 20 år. I utbyte gav Kina Ryssland ett lån om 25 miljarder USD till oljeledningsbyggnation och oljefältsutveckling. Utbyggnaden av grenen till Kina påbörjades i maj 2009.⁴⁸

*Planerade
oljeledningar*

Oljeledningen mellan Tengiz och Novorossijsk innehas av Caspian Pipeline Consortium (CPC) och transporterar olja från oljefältet Tengiz Kazach till Svartahavshamnen Novorossijsk (se Karta 2). År 2008 beslutade CPC:s ägare om att öka ledningens kapacitet ytterligare fram till 2013. Transneft har vidare föreslagit oljeledningen Charjaga-Indiga som skulle fungera som exportrutt för olja producerad i Timan-Petjoraregionen vid Barents hav och andra oljefält i norra Ryssland. Ryssland har också förespråkat oljeledningen Burgas-Alexandroupoli, som skulle gå mellan Svartahavskusten i Bulgarien och Egeiska havet i Grekland. Vidare försöker Ryssland få en roll i Samsun-Cayhan oljeledningen genom Turkiet.⁴⁹

Oljehamnen Primorsk i Leningrads län är störst och genom BPS kan Ryssland föra olja hit istället för att utnyttja de traditionella hamnarna i de baltiska staterna, Ventspils i Lettland och Butinge i Litauen. Övriga oljehamnar är DeKastri, Kozmino Bay, and Prigorodnoje i Fjärran Östern samt Novorossijsk, Juzjnyj och Tuapse vid Svarta havet. En utbyggnad av Primorsk är föreslagen med syfte att klara ökade volymer från BPS-2, som är under konstruktion, liksom exportterminalen i Ust-Luga vid Finska viken. Terminalen kommer också att få olja via järnväg. Totalt går ca 5 procent av rysk oljeexport via järnväg.⁵⁰ Ryssland har investerat i nya terminaler och isbrytare vid Barents hav för sin export mot USA och Asien. Sovkomflot har gjort testresor till Asien genom Nordostpassagen och i augusti 2010 skeppades olja till Kina denna väg.⁵¹

Hamnar

Karta 3 Rysslands gasledningar västerut

Källa: FOI, baserat på World Energy Atlas 2009, The Petroleum Economist Ltd, London, UK.

Genom utbyggnaden av oljeledningar och egna oljehamnar har Ryssland kommit över de flaskhalsar som man hade under första delen av 2000-talet vad gäller oljeexporten. Utbyggnaden av pipelinesystemet har lett till att Ryssland har överkapacitet i sitt transportsystem och ökande volymer av utländsk olja, framför allt kazakisk, transporteras i systemet. Trots detta fortsätter Ryssland att bygga ut kapaciteten. Bara ESPO österut och BPS-2 västerut ökar kapaciteten med 130 miljoner ton. Totalt bedöms de ryska planerna leda till ny kapacitet på över 200 miljoner ton 2020.⁵²

Gasledningar

De återkommande transitproblemen har lett till att Ryssland bygger gasledningar runt OSS-länderna. Jamal-Europa-ledningen som går genom Vitryssland och Polen till Tyskland var klar 2006, men har blivit alltmer problematisk för den statliga gasjätten Gazprom då relationerna med båda transitländerna varit besvärliga.

Med Nord Stream undviks alla transitländer eftersom ledningen dras direkt från Portovaiaviken till Greifswald. Blue Stream är en ledning som går direkt mellan Ryssland och Turkiet via Svarta havet. Ryssland driver byggandet av South Stream samtidigt som flera gasberoende EU-länder har försökt få till stånd den konkurrerande gasledningen Nabucco som skulle leverera centralasiatisk gas utan inblandning av Ryssland (se Karta 3). South Stream skulle gå från den ryska Svartahavskusten till Bulgarien och därifrån antingen via en nordlig rutt till Serbien, Ungern Österrike och Slovenien eller via en sydlig rutt till Grekland

och Italien.⁵³ Hösten 2011 verkade det troligt att South Stream skjuts upp. Till skillnad från Nord Stream skulle South Stream dras genom flera andra länder, vilket på sikt kan leda till nya problem med transiten. Som tidigare nämnts har en ny gasledning byggts mellan Kina och Turkmenistan via Uzbekistan och Kazakstan, vilken innebär att Kina importerar gas direkt från Centralasien utan inblandning av Ryssland.

LNG är gas som pressats till vätska och kylts för att underlätta transport och lagring. Ryssland har startat en LNG-fabrik på Sachalin. En LNG-fabrik planeras i Fjärran Östern och på Sjtokmanfältet. Exploateringen av Sjtokmanfältet är dock uppskjutet bl.a. på grund av förekomsten av skifffergas i USA, vilket minskat exportutsikterna för den ryska LNG:n.

*LNG-Liquified
natural gas*

7.5 Rysslands internationella energirelationer

Alltjämt går de viktigaste exportledningarna från Ryssland västerut till den europeiska marknaden och 2009 gick 80 procent av Rysslands oljeexport, 70 procent av gasexporten och 50 procent av kolexporten till EU.⁵⁴ Av EU:s medlemmar är Tyskland den störste importören i volym följt av Italien, Polen, Storbritannien, Tjeckien och Frankrike. Beroendet av rysk energi varierar mycket inom EU. De stora EU-länderna i Västeuropa, vilka är de som är störst motståndare till en gemensam europeisk energipolitik, är mindre beroende av import av rysk gas. I regel har de tillgång till ledningar eller LNG-terminaler för leverans av annan gas än från Ryssland samtidigt som de har starka energibolag som kan erbjuda Gazprom tillgång till finansiering, teknologi och stora marknader. Länderna i Central- och Östeuropa har färre alternativ och är i regel beroende till 70–100 procent av rysk olja eller gas för att klara sin energiförsörjning.⁵⁵ Inte att förvåna tenderar därför dessa länder att i högre grad förespråka en gemensam europeisk energipolitik gentemot Ryssland.

EU

Gazproms priser till EU-länderna skiftar i hög grad beroende på om länderna har eventuella alternativa energikällor, standarden på infrastrukturen och inte minst de politiska och ekonomiska banden mellan de olika energibolagen och Gazprom. Generellt köper de västeuropeiska länderna gas till ett lägre pris än de nyare EU-medlemmarna i Central- och Östeuropa. Tabell 7-1 beskriver det genomsnittliga priset för gas och de levererade volymerna under 2010. Det lägre priset till Storbritannien kan förklaras med den liberaliserade brittiska gasmarknaden, en hög grad av konkurrens från LNG, egen utvinning samt en högt utvecklad transportinfrastruktur. De högsta priserna betalades av Grekland, Ungern och Polen. Vissa länder gynnas ekonomiskt tack vare goda relationer med den politiska eliten i Ryssland. Tysklands förre förbundskansler Gerhard Schröder gick direkt från att vara kansler till posten som styrelseordförande i Nord Stream. Bland de sista han gjorde som kansler var att bevilja statliga bankgarantier från Deutsche Bank och den tyska utvecklingsbanken KfW till Nord Stream.⁵⁶

Tabell 7-1 Genomsnittliga gaspriser och volymer av rysk gasexport till olika länder 2010;
USD per tusen kubikmeter; miljarder kubikmeter

	Storbritannien	Tyskland	Finland	Frankrike	Italien	Grekland	Ungern	Polen
USD/tusen kubikmeter	191	271	271	206	331	357	348	336
miljarder kubikmeter	10,7	35,5	4,8	8,9	13,1	ej tillg.	6,9	11,8

Källa: Centre for Eastern Studies (2011) "Wide Variations in Prices for Russian Gas in Europe", Eastweek, nr. 8, på internet: <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/eastweek/2011-03-02/wide-variations-prices-russian-gas-europe> och Godzimirski (2011) "Russlands eksterne energistrategi: utfodringen og muligheter", Nordisk Östforum, vol. 25, nr. 2, s. 120.

OSS

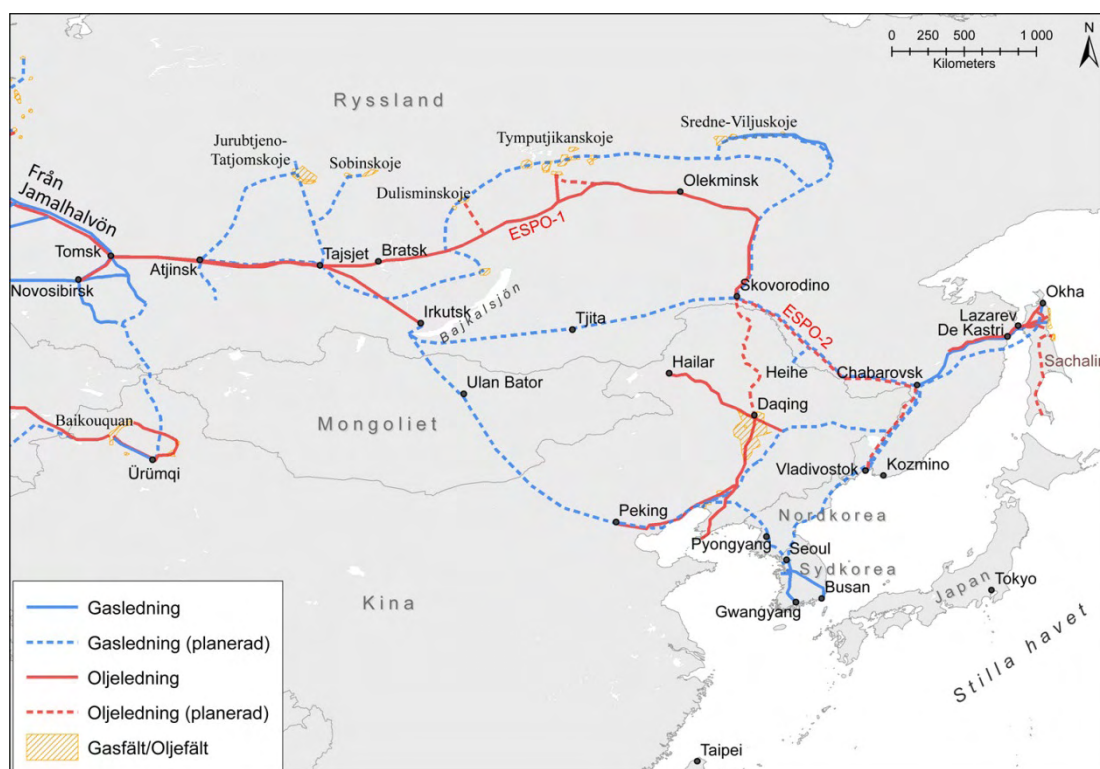
Rysslands energirelationer med länderna inom OSS har varit betydligt mer konfliktfyllda än de med de västeuropeiska länderna. Bland länderna skiftar beroendet av rysk energi starkt. Rysslands västra grannar inom OSS (se Karta 3), Vitryssland och Moldavien, är i princip hundra procentigt beroende av rysk gas eller gas levererad via ryska ledningar för att täcka sitt gasbehov. Flera av de andra OSS-länderna, såsom Kazakstan, Uzbekistan, Turkmenistan och Azerbajdzjan, är däremot själva exportörer av energi och därmed inte lika beroende av Ryssland i detta avseende. Rysslands energipolitiska mål i Centralasien kan sammanfattas med att Moskva dels vill försäkra sig om att få köpa gas till förmånliga priser, dels vill utnyttja sitt transitmonopol för transport av energin via Ryssland till konsumentmarknader i Europa.⁵⁷

Rysslands strävan att kontrollera gasmarknaden inom OSS har lett till priskonflikter i synnerhet med Ukraina och Vitryssland, vilka har medfört kortvariga leveransavbrott av gas även till EU. Den mest långvariga konflikten var med Ukraina vid årsskiftet 2008–2009, vilken löstes med ett tioårigt avtal som innebar kraftigt höjda gaspriser för Ukraina. Efter presidentskiftet i Kiev i början av 2010 påbörjades förhandlingar om ett nytt gasavtal och en tillfällig lättning för Ukraina kom i april samma år. Det avtal som förlängde den ryska Svartahavsmarinens basering på Krim med 25 år innehöll nämligen en 30-procentig rabatt på importen av rysk gas för Ukraina. Men det dröjde inte länge förrän Ukrainas gaspris ånyo började stiga till över 300 USD per tusen kubikmeter även inkluderande rabatten. Under tredje kvartalet 2011 nådde priset, inklusive rabatten, 354 USD per tusen kubikmeter.⁵⁸

Förhandlingarna om ett nytt gasavtal hade i november 2011 inte lett fram till något resultat. Ryssland har hållit fast vid gasavtalet från 2009 och istället försökt locka Ukraina med billigare gas mot ett medlemskap i tullunionen mellan Ryssland, Kazakstan och Vitryssland. Ryssland har också föreslagit att slå samman de statliga gasbolagen, ryska Gazprom och ukrainska Naftogas Ukrainy, vilket i praktiken skulle innebära att Gazprom svalde sin ukrainska motpart, eller att låta Ryssland successivt ta över gasledningsnätet genom Ukraina mot ett billigare gaspris.⁵⁹

Det statliga ukrainska gasledningsnätet är ett av de sista påtryckningsmedlen som Ukraina har i energirelationen med Ryssland. Om Gazprom skulle tillåtas köpa upp detta, så som skett med gasledningsnätet i Vitryssland, skulle Kievs

Karta 4 Rysslands olje- och gasledningar österut

Källa: FOI baserat på World Energy Atlas 2009, The Petroleum Economist Ltd., London, UK.

kraft att stå emot påtryckningar från Ryssland radikalt minska. Inte heller skulle det utesluta fortsatta påtryckningar från Ryssland på att lämna över andra strategiska tillgångar, till exempel de stora lagringsfaciliteter som Ukraina har för gas.⁶⁰ Vitrysslands medlemskap i tullunionen har inte gjort Minsk immun för ryska påtryckningar om att få köpa upp viktiga statliga bolag i Vitryssland.

Under de närmaste åren bedöms Ryssland vilja öka den samlade exporten av gas med 15–20 procent och därefter stabilisera sig på denna nivå. Den ryska ledningen har ambitionen att diversifiera marknaden för gasexport, vilket innebär att den europeiska och postsovjetiska marknaden kommer att minska till förmån för marknaderna i Asien och Stilla havetsregionen.⁶¹ Toppmötet inom Asia-Pacific Economic Cooperation (APEC) i Vladivostok 2012 och Energistrategin pekar på regionens ökande betydelse för rysk energiexport.

Asien

För att möta den stigande energiefterfrågan från framför allt Japan, Kina och Sydostasien måste Ryssland satsa på dessa exportmarknader och samtidigt utveckla nya energiresurser i östra Sibirien och på Sachalin.⁶² I detta sammanfaller de ryska och kinesiska intressena. Ryssland vill exportera 20–25 procent av sin olja och 20 procent av gasen till Ostasien. År 2011 öppnades den första grenen av oljeledningen ESPO från Tajsjet till Skovorodino som drivs av Transneft. ESPO blir huvudrutt för rysk olja till Kina (se Karta 4).

Ryssland eftersträvar efterfrågesäkerhet ("security of demand") över de kommande årtiondena och ser att Europa i allt mindre utsträckning kommer att

kunna uppfylla detta krav medan Kina i högre grad skulle kunna göra det. Men Kina vill göra detta på sina egna villkor.⁶³ Den rysk-kinesiska energirelationen kännetecknas av ett steg framåt, två steg bakåt. Det råder stark konkurrens mellan Ryssland och Kina över tillgången till energiresurserna i Kaspiska havet och Centralasien. Kina har investerat mycket i centralasiatiska energiresurser och infrastruktur inklusive olje- och gasledningar från Kazakstan och Turkmenistan. Medan Kina visar svagt intresse för annat än energi från rysk sida flödar kinesiska varor på den ryska marknaden. Hälften av den ryska exporten till Kina utgörs av olja och oljeprodukter och bara två procent är högteknologiska produkter. Den kinesiska exporten till Ryssland består av förädlade produkter t.ex. elektronik, tunga maskiner och bilar.⁶⁴

Trots ett decennium av förhandlingar har det hittills varit lite framgång både i utvecklandet av gasfälten eller gasledningssystemet från Ryssland till Kina. En av orsakerna till förseningen är konflikten om prissättningen. Gazprom vill binda gaspriset till motsvarande priser på den europeiska marknaden och de framtida priserna på all gas som Ryssland exporterar på långa kontrakt är kopplade till oljepriset, men en del rysk gas säljs även till "hubpris" (lokalt marknadspris) eller "spotpris" (pris i korta, direkta affärssuppgörelser). Kineserna kopplar sina energipriser till kol och hävdar att gaspriset bör knytas till det lägre kolpriset. Under 2011 har dock de kinesiska företrädarna gjort uttalanden som pekar på att de är beredda att köpa gasen på de prisvillkor som Ryssland hävdar och Kina köper redan LNG till jämförbara priser av europeiska gasleverantörer. Den segdragna prisfrågan har försenat utvecklingen av export av rysk gas till Kina.⁶⁵

Ryssland undersöker också möjligheten att bygga en gasledning genom Nordkorea till Sydkorea, något som snarare får anses vara ett politiskt projekt än ett kommersiellt. I bästa fall skulle det kunna bli ett förenande projekt för de båda Korea och minska Nordkoreas ekonomiska utsatthet, vilken får regimen i Pyongyang att klamra sig fast vid sina kärnvapen. Men det finns stora politiska risker med att dra ledningen genom Nordkorea, eftersom Sydkorea knappast vill riskera att hamna som gisslan hos grannen i norr. Även om gas genom ledningar generellt är billigare än LNG är ändå Sydkoreas industri redan anpassad till LNG och utbyggnad av ledningsinfrastruktur medför extra kostnader för landet. En gasledning genom Nordkorea skulle också mest kunna vara ett sätt för Gazprom att sätta press på Kina om gasförhandlingarna kör fast igen.⁶⁶

Efter kärnkraftsolyckan i Fukushima har Ryssland erbjudit Japan ett strategiskt energisamarbete. På kort sikt handlar det om att öka rysk export av olja, LNG och kol.⁶⁷ För perioden 2016–2020 har Ryssland erbjudit Japan ett strategiskt partnerskap i bl.a. exploateringen av naturtillgångar i östra Sibirien och Fjärran Östern. Förslaget skulle innebära samarbete kring prospekteringen av olje- och gasfälten på Sachalin och uppförande av LNG fabriker i Vladivostok och på Sachalin samt en petrokemisk anläggning vid Nachodka kopplad till ESPO. Vidare diskuteras gemensam exploatering av koltillgångar och uppförandet av ett kolbaserat kraftverk i Fjärran Östern, vilket via undervattenskabel skulle kunna leverera el till japanska konsumenter.⁶⁸

7.6 Rysk energi ett tioårsperspektiv – drivkrafter och risker

Rysslands energipolitik har under 2000-talet framför allt varit inriktad på att bygga bort flaskhalsar och undanröja transitproblem i transportsystemen, som för oljan och gasen, till exportmarknaderna i Väst. Detta har möjliggjorts av det stigande oljepriset och har resulterat i att Ryssland har stärkt sin position som energileverantör mot Väst. Ryssland har också utvecklat sina energirelationer med Asien och under 2010-talet är en fortsatt satsning på exportvägarna österut en tydlig huvudtendens. Europa kommer att kvarstå som största mottagare av rysk energi de närmaste decennierna, men den framtida ökningen av efterfrågan på rysk energi finns i Asien. Gazproms VD Aleksej Miller hävdade i november 2010 att volymen rysk gas som kommer att exporteras österut snart kommer att vara i paritet med exporten till Europa.⁶⁹ Detta ”snart” kommer knappast att inträffa under 2010-talet eftersom det inte bara kräver en ökning av exporten till Asien utan också en minskning av exporten till Europa, men att tillväxtpotentialen för rysk energiexport ligger österut, framför allt i Kina råder det inget tvivel om (Figur 7-2). Energistrategin ger samma besked och utgår från att den västliga exporten ligger kvar ungefär på uppnådd nivå under 2010-talet samtidigt som exporten till Asien växer, vilket innebär att exporten totalt kommer att stiga markant fram till 2020 (Figur 7-4). För att klara den förväntade tilltagande utländska efterfrågan planerar Ryssland att ta i bruk energiresurserna i östra Sibirien, Fjärran Östern och på kontinentalsockeln.

Exportutvecklingen under 2000-talet har resulterat i att Ryssland producerar nästan dubbelt så mycket energi som landet självt använder. Drivkrafterna bakom utvecklingen har för det första varit att Ryssland har komparativa fördelar i fossila bränslen, dvs. Ryssland är rikt på olja och gas och med dessa konkurrenskraftiga varor kan Ryssland handla och få tillgång till avancerad teknologi och konsumtionsvaror som andra länder konkurrerar med. Under den närmaste tioårsperioden kommer energiexporten fortsätta fylla denna funktion och den är instrumentell för att man ska kunna skapa utrymme för investeringar och forskning och utveckling i andra produkter av mer innovativ karaktär som på sikt förhoppningsvis kan komplettera råvaruexporten.

Att öka utbudet av energi blir kostsamt för Ryssland om man fortsätter på den extensiva utvecklingsväg som hittills varit utmärkande och som återspeglas i Energistrategin fram till 2030. Stora investeringsresurser krävs för att öppna nya fyndigheter och också för att modernisera produktionsapparaten. Framför allt gäller detta oljesektorn som varit mycket eftersatt ur investeringshänseende och t.ex. inte förmår producera raffinerade oljeprodukter av tillräckligt bra kvalitet för export och trots skattestimulanser fortsätter exportera främst råolja.

Modernisering av energisektorns produktionsapparat är central för att nå en mer ekonomisk energianvändning och förmodligen den viktigaste potentiella drivkraften i den tekniska moderniseringen av rysk industri. En av Rysslands ledande reformekonomen menar att moderniseringen av energisektorn och fortsatt satsning på energiexport är en förutsättning för att Ryssland ska komma vidare i att bli en mer modern innovativ ekonomi.⁷⁰ Den tekniska förnyelsen av

energisektorn kan bli en motor för moderniseringen av rysk industri eftersom den inte behöver bli ensidigt riktad mot den gamla olönsamma ränteberoende industrin (se Ekonomikapitlet, avsnitt 6.4), som t.ex. militära beställningar, utan ger utrymme för nya företag, även de små och medelstora, expansion. Tvärtom vad som ibland hävdas står alltså en satsning på energisektorn inte i konflikt med moderniseringen om investeringarna och den tekniska förnyelsen sker på ett konkurrensmässigt sätt som ger nya innovativa företag möjlighet att expandera.

Trots stora investeringsbehov i produktionen bedöms varken utbudet eller transportvägarna att bli bindande begränsningar för rysk energiexport under 2010-talet. Begränsningen och den stora riskfaktorn ligger snarare på efterfrågesidan. Energiefterfrågan går stadigt ner på Rysslands största exportmarknad, Europa. Ryssland har vänt sig österut mot Asien för att skapa den efterfrågesäkerhet som man anser sig behöva men de asiatiska kunderna erbjuder många nya utmaningar. Kina har skickligt hållit Ryssland utanför en ny gasledning direkt från Centralasien och har också ifrågasatt den ryska principen att gaspriset i långa kontrakt ska knytas till oljepriset och istället hävdar sin egen, att priset ska vara knutet till kolpriset. Den första etappen av oljeledningen ESPO, där Kina stått för finansieringen, öppnades dock planenligt 2011.

Den främsta ekonomiska drivkraften i utvecklingen av energisektorn är oljepriset som steg under den gångna perioden och förväntas att fortsätta att vara högt under 2010-talet. Därigenom möjliggörs fortsatt utbyggnad av transportsystem och exploatering av nya energitillgångar. Oljepriset är emellertid, liksom efterfrågan, en riskfaktor som Ryssland inte har någon kontroll över. Priset kan falla och variera på kort sikt och att helt bygga energipolitiken på att oljepriset är högt eller stigande är således ytterst riskfyllt. Dessutom kan de övervinster som faller ut vid höga oljepriser även i fortsättningen motverka moderniseringen av ekonomin då de till en del distribueras till olönsamma sektorer via de strategiska energibolagen utan att passera Finansministeriet (se Ekonomikapitlet, avsnitt 6.4). Ökad beskattning av energibolagen som har föreslagits av tidigare finansminister Kudrin skulle delvis kunna motverka detta, men kan inte eliminera problemet som i grunden är politiskt.

En politisk drivkraft i energipolitiken är att energiexporten ger Ryssland möjligheter att utöva politiska påtryckningar på energiimporterande länder, vilket skedde under 2000-talet och gav Ryssland epitetet "energimakt". EU har emellertid sett över sin energisäkerhet och satsar på att diversifiera energileverantörerna, vilket tillsammans med ökad tillgång på LNG och okonventionell gas har minskat beroendet av Ryssland. Genom EU:s minskande energianvändning och en ökad konkurrens bedöms Ryssland att under den närmaste tioårsperioden ha mindre möjligheter att utöva påtryckningar på EU. Energirelationerna med grannländerna i OSS bedöms dock vara fortsatt komplicerade. Genom tullunionen med Vitryssland och Kazakstan har Ryssland skaffat sig tillgång till kazakisk olja och kontroll över gasnätet i Vitryssland. Med hänsyn till att Nord Stream hittills bara är färdig med en av sina tre föreslagna grenar samt att osäkerheter kvarstår angående förverkligandet av South Stream

kommer Ryssland att under den kommande tioårsperioden fortfarande i hög grad vara beroende av det ukrainska ledningsnätet för sin gasexport till Europa. Ryssland kommer därför att kunna fortsätta sina manipulationer i närområdet inte minst vad gäller Ukraina som importerar rysk gas i samma storleksordning som Tyskland.

En drivkraft som Ryssland inte tidigare har utnyttjat i sin energipolitik är att effektivisera den egna energianvändningen. Ryssland är fortfarande ett av de mest energiintensiva länderna i världen mätt som energianvändning per BNP-enhet och förbättrad energianvändning skulle kunna spela en nyckelroll under 2010-talet. Som jämförelsen mellan Energistrategins extensiva scenarier och IEA:s New Policies Scenario visar (Figur 7-4) skulle Ryssland genom att genomföra föreslagna och redan beslutade åtgärder (t.ex. presidentens dekret att minska energiintensiteten med 40 procent till 2020) kunna spara avsevärda mängder energi i den inhemska konsumtionen. Därigenom frigörs energi till export med en mindre produktionsökning. Härigenom skulle Ryssland besparas en del av de dyra högriskprojekt som planeras för exploateringen av nya energifyndigheter. Till skillnad från andra drivkrafter är effektiviteten i energianvändningen något som Ryssland kontrollerar själv. Lönsamheten i nyexploatering, utbyggda transportnät och starkt ökad produktion är förknippat med externa risker och helt beroende av oljeprisets utveckling och den externa efterfrågan. Investeringar i energisparande kan däremot göras successivt och leder bara till att inhemsk efterfrågan minskar. Producenterna kan kompenseras genom ökad export och att de inhemska priserna ökar.

Den ryska Energistrategin fram till 2030 återspeglar den extensiva ideologi som fortfarande utmärker rysk långsiktsplanering. Men strategin kan också uppfattas som en hypotetisk strategi som visar vad som händer om man fortsätter med att satsa på mer resurser istället för effektivisering. Energistrategin kan ses som en behövlig väckarklocka för den ryska regeringen då den jämfört med IEA:s scenarier tydligt beskriver kostnaden av det extensiva energislöseriet. Efterfrågan på ny, modern teknik i energisektorn skulle kunna bli motorn i den ryska industrins modernisering då den öppnar möjligheter för nya producenter och serviceföretag att expandera. Till skillnad från statens beställningar till försvarsindustrin bygger energisektorns efterfrågan på teknologisk förnyelse på exportintäkter (inte statliga subventioner) och kan gynna en marknad där många producenter tillåts konkurrera. Energi är också ett område där Ryssland redan samarbetar med andra länder. Den övriga industrins efterfrågan på energibesparande teknik blir nästa steg. Energisektorns effektivisering utgör därför en hörnsten i den ryska ekonomins modernisering.

Slutnoter

- 1 Energistrategin (2009) *Energetitjeskaja Strategija Rossii na period do 2030 goda*.
- 2 Ryssland 2020 (2008), *Kontseptsija dolgosrochnogo sotsialno-ekonomitjeskogo razvitija Rossiskoj Federatsji*. Se Ekonomikapitlet för en beskrivning.
- 3 Oxenstierna, Susanne (2010) *Russia's Nuclear Energy Expansion*, User Report, december 2010, FOI-R--3049--SE (Stockholm, FOI), s. 32–3.
- 4 Oxenstierna, Susanne (2009), *The Russian Economy 2009: Steep Decline despite Crisis management*, User Report, december 2009, FOI-R--2853--SE (Stockholm, FOI).
- 5 Oxenstierna (2010) *Russia's Nuclear Energy Expansion*, s. 60.
- 6 Energistrategin (2009), s. 34.
- 7 Nationella säkerhetsstrategin till 2020 (2009) *Ryska Federationens nationella säkerhetsstrategi till 2020*, Presidentdekret nr. 537, 12 maj 2009, på internet: <http://www.scrf.gov.ru/documents/1/99.html>.
- 8 Haas, Marcel de (2009) "Medvedev's Security Policy: A provisional assessment", *Russian analytical digest*, nr. 62, 18 juni 2009, på internet: http://www.clingendael.nl/publications/2009/20090618_cscp_medvedev_homan.pdf (hämta: 13 januari 2012), s 4.
- 9 Leijonhielm, Jan *et al.* (2009) *Rysk militär förmåga i ett tioårsperspektiv – ambitioner och utmaningar*, Användarrapport, januari 2009, FOI-R--2707--SE (Stockholm, FOI).
- 10 *Ibid.*, s. 97; 105.
- 11 IFC och Världsbanken (ej daterad, förmodligen 2009) *Energy Efficiency in Russia. Untapped Reserves*, på internet: [http://www.ifc.org/ifcext/rsefp.nsf/AttachmentsByTitle/FINAL_EE_report_Engl.pdf/\\$FILE/Final_EE_report_engl.pdf](http://www.ifc.org/ifcext/rsefp.nsf/AttachmentsByTitle/FINAL_EE_report_Engl.pdf/$FILE/Final_EE_report_engl.pdf) (hämtat: 6 december 2011), s. 28.
- 12 *Ibid.*, s. 35
- 13 Federal lag, nr. FZ-261 "Ob energosberezhenii i o povysjenii energetitjeskoj effektivnosti i o vnesenii izmenenij v otdelnyje zakonodatelnyje akty RF" [Om energibesparing och om höjning av energieffektiviteten och om införande av ändringar i vissa ryska lagar] , 18 november 2009.
- 14 Världsbanken (2010) Russian energy efficiency financing project (PID) AB6196, 8 december 2010, på internet: www.worldbank.org (hämtat: 28 mars 2011).
- 15 Energistrategin (2009), annex 2 s. 2.
- 16 McKinsey & Company (2009) *Energoeffektivnaja Rossija* [Energieffektivt Ryssland], McKinsey & Company, december, s. 17–20.
- 17 Energistrategin (2009), annex 4 s. 5–6.
- 18 BP (2011) *Statistical Review of World Energy 2011*, juni, på internet: www.bp.com/statisticalreview (hämtat: 3 december 2011), s. 8.
- 19 EIA (2010) "Russia. Oil exports", EIA, på internet: <http://www.eia.doe.gov/cabs/russia/Oil.html> (hämtat: 10 mars 2011), Vatansever, Adnan (2010) "Russian Oil Exports: Economic rationale versus strategic gains", *Carnegie Moscow Center, Carnegie Paper*, nr. 116, december 2010, på internet: http://carnegieendowment.org/files/russia_oil_exports.pdf (hämtat: 13 januari 2012), s. 5
- 20 Sagers, Matthew (2006) "The Regional Dimension of Russian Oil Production: Is sustained recovery in prospect?", *Euroasian Geography and Economics*, vol. 47, nr. 5, s. 515.
- 21 BP (2011) *Statistical Review of World Energy 2011*.
- 22 Energistrategin annex 4, s.1.
- 23 *Ibid.*, s. 5.
- 24 Ekonomiministeriet (2008), *Ryssland 2020* . Se vidare Ekonomikapitlet.
- 25 IEA (2010) *World Energy Outlook 2009 Fact Sheet*.
- 26 *Ibid.*
- 27 EIA (2010) "Russia. Oil exports".
- 28 Gaddy och Ickes (2010) "Russia after the Global Financial Crisis", s. 303
- 29 BP (2011) *Statistical Review of World Energy 2011*, s. 22 och Energistrategin (2009) annex 1.
- 30 Energistrategin (2009) annex 4
- 31 *Ibid.*
- 32 BP (2011) *Statistical Review of World Energy 2011*, s. 20.

- 33 Energistrategin (2009) annex 1.
- 34 *Ibid.*
- 35 Henderson, James (2010) *Non-Gazprom Gasproducers in Russia* (Oxford Institute for Energy Studies), s. 26–7.
- 36 Enligt ett regeringsbeslut från november 2006. Stern, Jonathan (2009) “The Russian Gas balance”, i Pirani, Simon (red.) *Russian and CIS Gas Markets and their Impact on Europe* (New York, Oxford University Press), s. 73.
- 37 *Ibid.*, s. 75.
- 38 BP (2011) *Statistical Review of World Energy 2011*, s. 30.
- 39 Oxenstierna, Susanne (2009) *Russia in Perspective*, User Report, juni 2009, FOI-R--2774.-SE (Stockholm, FOI), s. 36–7.
- 40 Europeiska kommissionen (2011) *EU-Russia Energy Relations*, på internet: http://ec.europa.eu/energy/international/russia/russia_en.htm (hämtat: 14 oktober 2011).
- 41 Oxenstierna (2010) *Russia's Nuclear Energy Expansion*, Tabell A3 s. 73 och Tabell 3–4, s. 31.
- 42 Rosatom (2011) ”TENEX and USEC Signed Multi-Year Contract for LEU Supply”, *Rosatom*, 23 mars 2011, på internet: <http://rosatom.ru/> (hämtat: 28 mars 2011).
- 43 Institute of Energy Strategy (2011) “Monitoring choda realizatsii v 2010 godu Energetitjeskoj Strategii Rossii v period do 2030” [Översyn av hur realiseringen av Rysslands Energistrategi till 2030 framskridit 2010], stencil, s. 64.
- 44 Renewable Energy World (2007) “First Russian Wind Farm to Be Built in Kalmykia”, *Renewable Energy World*, 3 augusti 2007, på internet: <http://www.renewableenergyworld.com/rea/news/article/2007/08/first-russian-wind-farm-to-be-built-in-kalmykia-49539> (hämtat: 13 januari 2012).
- 45 *RiaNovosti*, 12 november 2010, “Atomenergomash, Part of Russia's Rosatom Nuclear Corporation, Plans to Launch Production of Wind Power Generators by 2012”.
- 46 Tynkkynen, Veli-Pekka (2011) “The Power of Renewables in Russian Energy Policy”, presentation på FOI- seminarium, *The Transformation of the Russian Energy Sector*, Stockholm, 15 April 2011.
- 47 Belyi, Andrei V. (2011) Renewables in Russia: Huge potential, uncertain prospects”, *Development and Transition*, på internet: www.developmentandtransition.net/article.35+M5a6a863e9e.0html (hämtat: 2 maj 2011).
- 48 *Ibid.*
- 49 Vatansever (2010) ”Russian Oil Exports”, s. 10–11.
- 50 *Ibid.*
- 51 *Ibid.*, s. 11–12, ChinaSpot (2010) “Russia Is Using Icebreakers to Transport Oil to China through the Arctic , Rather than through the Suez Canal”, *ChinaSpot*, 17 augusti 2010, på internet: <http://chinaspot.ru/en/i26/2418.html> (hämtat: 11 mars 2011) och Alaska Public Radio Network (201) “ Russian Oil Tanker Passes through NE Passage”, *Alaska Public Radio Network*, 2 september 2010, på internet: <http://aprn.org/2010/09/02/russian-oil-tanker-passes-through-northeast-passage> (hämtat: 24 mars 2011).
- 52 Vatansever (2010) ”Russian Oil Exports”, s. 12.
- 53 Naumov, Igor (2011) ”Vladimir Putin vlil v Juzjnyj potok Sloveniju” [Putin inkluderade Slovenien i Southstream], *Nezavisimaja gazeta*, 23 mars 2011, på internet: http://www.ng.ru/economics/2011-03-23/1_slovenia.html (hämtat: 28 mars 2011).
- 54 Europeiska kommissionen (2011) *EU-Russia Energy Relations*.
- 55 Smith, Keith C. (2010) *Russia-Europe Energy Relations: Implications for U.S. policy*, februari 2010 (Washington D.C., CSIS), s 6.
- 56 Larsson, Robert L. (2010) *Rysk energimakt: Korruption och säkerhetsfixering i nationens namn* (Stockholm, Ersatz), s. 349.
- 57 *Ibid.*, s. 323.
- 58 Matuszak, Slawomir (2011) ”Ukrainian-Russian Gas Dispute”, Centre for Eastern Studies, *Eastweek*, 7 september 2011.
- 59 Ivzjenko, Tatiana (2011) ”V Kieve zjdut gasovogo obostrenija” [I Kiev väntas gasspänning], *Nezavisimaja gazeta*, 17 augusti 2011, på internet: http://www.ng.ru/cis/2011-08-17/1_kiev.html (hämtat: 20 september 2011).
- 60 Klysinski, Kamil och Kononczuk, Wojciech (2011) ”The Belarusian Crisis Is an

- Opportunity for Russia”, Centre for Eastern Studies, *Eastweek*, 8 juni 2011.
- 61 Godzimirski (2011) ”Russlands eksterne energistrategi”, s. 120.
- 62 Danchenko, Igor *et al.* (2010) ”One Step Forward, Two Steps Back”, *Policy Paper at Brookings*, nr. 22, augusti, s. 8.
- 63 *Ibid.*, s. 7.
- 64 *Ibid.*, s. 2.
- 65 *Ibid.*, s 9.
- 66 Gabujev, Aleksandr (2011) ”Severnuju Koreju usmirjat gazom” [Nordkorea kan göras fredligt med hjälp av gas], *Kommersant*, 22 augusti 2011, på internet: <http://www.kommersant.ru/doc/1756011> (hämtat: 13 januari 2012).
- 67 Belikov, Dmitrij (2011) ”Igor Setjin rasstavil japontsev po mestam” [Igor Setjin satte japanerna på plats], *Kommersant*, 23 mars 2011, på internet: www.kommersant.ru/Doc/1606311 (hämtat: 28 mars 2011).
- 68 Samofalova, Olga och Kozubova, Vera (2011) ”K vzaimnoj vygode” [Båda tjänar], *Vzgljad*, 22 mars 2011, på internet: www.vz.ru/economy/2011/3/22/477792.html (hämtat: 28 mars 2011) och Gazprom (2011) ”Liquefaction and Storage”, Gazprom, på internet: <http://gazprom-sh.nl/lng/technology/liquefaction/> (hämtat 2 maj 2011).
- 69 Godzimirski (2011) ”Russlands eksterne energistrategi”, s. 120.
- 70 Mau, Vladimir (2010) ”The State and Creation of a Market Economy in Russia”.

8. Försvarsekonomi

Susanne Oxenstierna och Bengt-Göran Bergstrand

Den pågående militärreformen har betydande konsekvenser för försvarsbudgeten. För att ge de Väpnade Styrkorna en ny profil (*Novyj oblik*) och öka den militära förmågan krävs modern materiel och förändrade löne- och sociala villkor. I den preliminära budget som Finansministeriet presenterat för 2012–2014 ökar försvarsbudgetens andel av bruttonationalprodukten (BNP) från 2,9 procent 2011 till 3,9 procent 2014.¹ Den främsta orsaken till ökningen är det ambitiösa beväpningsprogrammet till 2020. Ökningen kommer främst användas till införskaffandet av ny materiel till de Väpnade Styrkorna, men även förbättringar i löne- och förmånssystem planeras.

I kapitlet inbegriper begreppet försvarsekonomi utvecklingen av den ryska försvarsbudgeten, utvecklingen av försvarsutgifter i jämförelse med andra länder, frågor som rör materielanskaffningssystemet och förändringar i löner och förmåner inom de Väpnade Styrkorna. Försvaret har i Ryssland inte absolut prioritet utan ingår i Finansministeriets budgetprocess. Försvarsutgifterna fastställs som en andel av BNP och BNP:s tillväxt är således avgörande för militärutgifternas faktiska storlek. I kapitlet är siffror som avser den ryska *försvarsbudgeten* tagna från den ryska federala budgeten och dessa utgör officiella siffror som presenteras av det ryska Finansministeriet. Vi diskuterar också Rysslands *totala försvarsutgifter* enligt den definition som SIPRI (Stockholm International Peace Research Institute) använder i sina skattningar av olika länders försvarsutgifter. SIPRI:s skattade data möjliggör jämförelser mellan Rysslands och andra länders försvarsutgifter.²

Syftet med kapitlet är att bedöma hur militärreformen kan påverka försvarsutgifterna fram till 2020. Vi undersöker först försvarsbudgetens och de bredare definierade försvarsutgifternas utveckling över tiden. Rysslands försvarsutgifter jämförs med USA, EU-27, Kina, Indien och Storbritannien. Länderna är valda utifrån att de ofta jämförs med Ryssland i såväl ekonomiska som i försvarssammanhang samt att de har kärnvapen (inom EU-27 avses Storbritannien och Frankrike). Därefter analyseras beväpningsprogrammen och materielanskaffningens olika problem. Anledningen till att mer utrymme ägnas åt materielutgifterna än åt personalkostnaderna är att det är materielkostnaderna som förväntas växa kraftigt de närmaste åren och de har därför varit föremål för betydligt mer diskussion i litteraturen än personalutgifterna. Materielanskaffningen beskrivs från beställarsidan i detta kapitel medan försvarsindustrin som utgör utbudssidan behandlas i kapitel 9. Utifrån det begränsade material som finns undersöks också den lönestruktur och det nya förmånssystem som Försvarsministeriet vill införa i de Väpnade Styrkorna från och med 2012 och som är en viktig del av militärreformen. Avslutningsvis gör vi en prognos och bedömer försvarsutgifternas möjliga utveckling fram till 2020.

8.1 Försvarsbudgetens och försvarsutgifternas storlek och sammansättning

Försvarsbudgeten

Den ryska försvarsbudgeten uppgick 2010 till 1 270 miljarder RUR (ca 43 miljarder USD) och motsvarade 2,8 procent av BNP (se Tabell 8-1 och Annex – kapitel 8, Tabell A8-1). Att titta på försvarsbudgetens och försvarsutgifternas andel av BNP är intressant eftersom det ger en bild av hur mycket ekonomin belastas av försvaret.³ Förändringar i andelen kan dessutom ge en fingervisning om huruvida Försvarsministeriet och försvarslobbyn blivit starkare eller svagare i budgetprocessen där de offentliga utgifterna bestäms. Försvarsutgifterna som de definieras i den ryska försvarsbudgeten belastade ekonomin med i genomsnitt 2,7 procent av BNP mellan 2000 och 2008 (Figur 8-1). Som framgår av linjen [Ryssland/Federal Budget] i Figur 8-1 förväntas försvarsbudgetens andel av BNP öka under de närmaste åren och uppgå till 3,9 procent av BNP 2014.⁴

Försvarsutgifterna enligt SIPRI:s definition

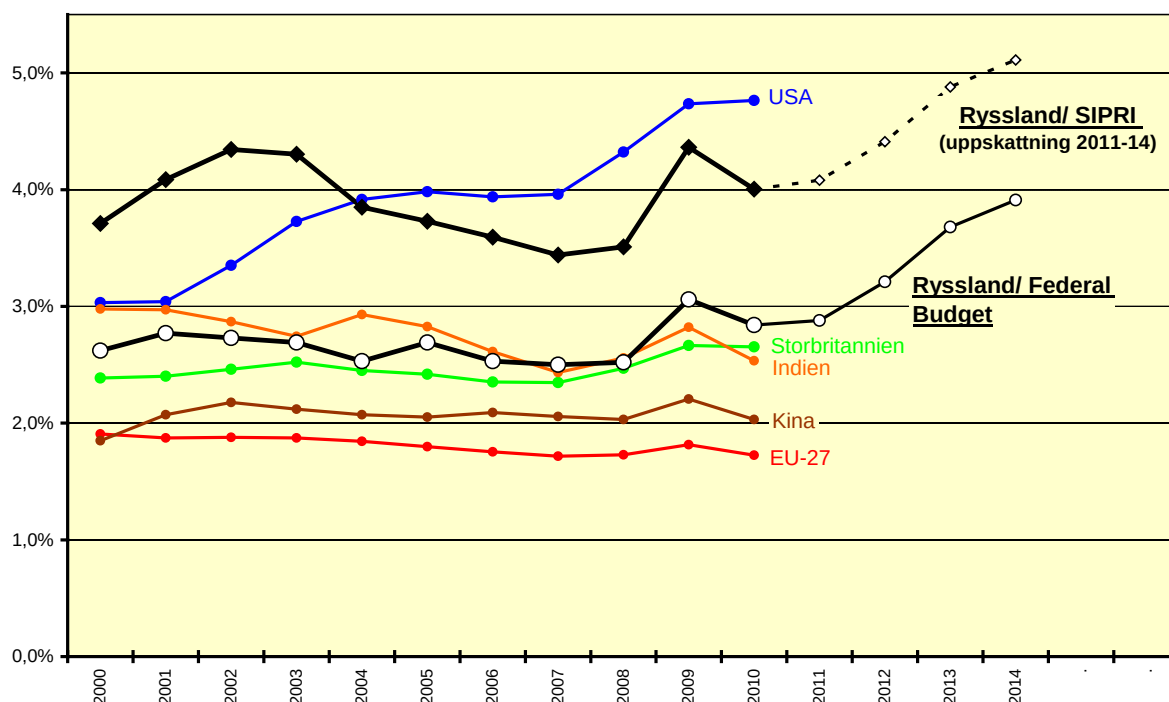
Figur 8-1 beskriver också de ryska försvarsutgifterna enligt SIPRI:s skattningar som följer SIPRI:s definition av försvarsutgifter. SIPRI:s definition innefattar utgifter för a) de väpnade styrkorna, inklusive fredsbevarande styrkor; b) försvarsministerier och andra försvarsrelaterade myndigheter; c) paramilitära styrkor; och d) militär rymdverksamhet. SIPRI:s inkluderar också alla kostnader för e) personal inklusive pensioner och social service; f) operationer och upphandling; g) materielupphandling; h) militär FoU; och i) militärt bistånd.⁵ Linjen [Ryssland/SIPRI] i Figur 8-1 är jämförbar med de linjer som beskriver försvarsutgifternas andel av BNP i USA, EU-27, Kina och Indien. Skillnaden mellan den ryska försvarsbudgeten [Ryssland/Federal Budget] och de skattade försvarsutgifterna [Ryssland/SIPRI] är att följande poster saknas i de ryska budgetsiffrorna och har lagts till i SIPRI:s siffror:⁶

- Kostnader för gränstrupper och inrikestrupper
- Vissa kostnader för Ministeriet för katastrofsituationer
- Vissa kostnader för säkerhetstjänsterna
- Subventioner till de stängda städerna
- Militära pensioner

Huvudorsaken till försvarets ökade belastning på ekonomin är militärreformen och att Försvarsministeriet krävt mer pengar för att skaffa ny och bättre materiel till de Väpnade Styrkorna. Materielanskaffningen inklusive forskning och utveckling (FoU), som i början av 2000-talet fick runt 20 procent av försvarsbudgeten, fick 2010 närmare 40 procent och planeras få över 50 procent av försvarsbudgeten 2013 (Annex – kapitel 8, Tabell A8-1).

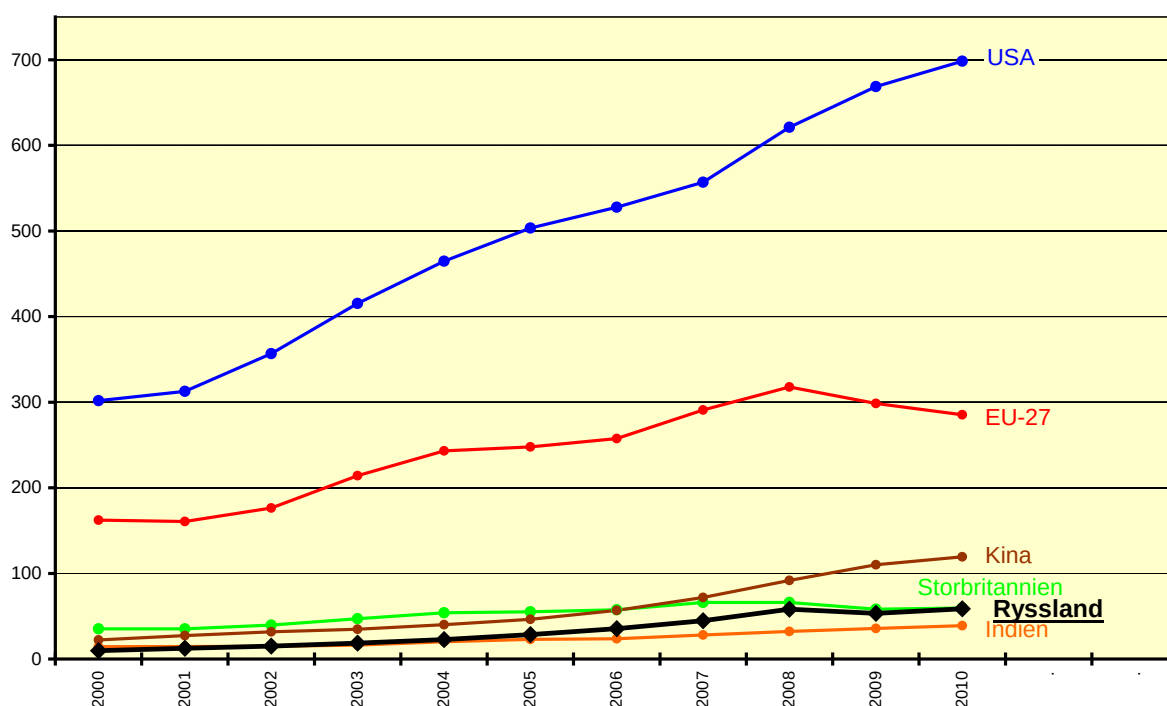
Många länder har egna definitioner för försvarsutgifter och SIPRI använder olika specialister för att räkna om försvarsutgifter från de nationella definitionerna till SIPRI:s definition. För Ryssland har SIPRI använt den brittiske Rysslandsexperten Julian Cooper och flera studier finns publicerade om hur han har resonerat. I princip har Cooper utgått från ryska budgetdata för att uppskatta de totala försvarsutgifterna.⁷ Historiskt ligger SIPRI:s skattade BNP-andel 1–1,5 procentenheter över den officiella ryska BNP-andelen, vilket under 2000-talet innebar att de totala försvarsutgifterna belastade ekonomin med mellan 3,5 och 4,3 procent av BNP.

Figur 8-1 Försvarsutgifternas andel av BNP i valda länder 2000–2009 och skattning av Rysslands andel till 2014*; procent av BNP

Källa: Cooper (2011) *Milex in the Russian Federal Budget*, arbetspapper; SIPRI, 12 augusti 2011.*Den genomsnittliga skillnaden mellan officiella ryska budgetdata och de av SIPRI gjorda uppskattningarna av de ryska försvarsutgifternas BNP-andel för 2000–2010 var 1,2 %. Framskrivningen efter 2010 är gjord under antagandet att skillnaden på 1,2 % mellan den ryska försvarsbudgetens BNP-andel och SIPRI:s skattning kvarstår.

Figur 8-2 Försvarsutgifterna 2000–2009 i valda länder; miljarder USD: löpande priser

Källa: SIPRI

Som framgår av Figur 8-1 ligger den ryska BNP-andelen, 4,1 procent, relativt högt. Med undantag för USA med en andel av 4,8 procent, har alla länder som har inkluderats i jämförelsen en lägre andel försvarsutgifter i BNP än Ryssland. För EU-27 ligger försvarsutgifterna på under 2 procent, Kina ligger runt 2 procent och Indien och Storbritannien runt 3 procent. Jämförelsen visar således att Ryssland belastar sin ekonomi ungefär dubbelt så mycket som övriga länder med försvarsutgifter, med undantag för USA som har en högre andel. Det framgår också av Figur 8-1 att med en ökning av försvarsbudgeten till 3,9 procent av BNP förväntas de totala ryska försvarsutgifternas BNP-andel uppgå till över 5 procent och ligga på USA:s nuvarande nivå 2014.

Försvarsutgifterna i absoluta tal

Under 2000–2008 växte hela federala budgeten i takt med den höga BNP-tillväxten på i snitt knappt 7 procent per år. Som resultat uppgick försvarsbudgeten 2008 till ungefär samma absoluta storlek som 1992.^{xi} Enligt SIPRI:s beräkningar motsvarade Rysslands försvarsutgifter 2009 ungefär Storbritanniens eller ca 7 procent av USA:s försvarsbudget.⁸ Trots att EU bara belastar sin ekonomi med försvarsutgifter om 2 procent av BNP, är de absoluta utgifterna fem gånger högre än Rysslands. Rysslands skattade försvarsutgifter utgjorde 60 miljarder USD 2008 (Figur 8-2). Såväl Storbritanniens och Rysslands försvarsutgifter sjönk något i samband med krisen 2009, vilket för Rysslands del berodde på att försvarsbudgeten minskades med ca 10 procent mellan den ursprungliga budgeten för 2009 och den reviderade budgeten.⁹ Som kan konstateras i Figur 8-2 var Kinas försvarsutgifter ungefär dubbelt så stora som Rysslands 2009 och uppgick till ca 100 miljarder USD (Annex – kapitel 8, Figur A8-1 ger en tydligare beskrivning av länderna med lägre utgifter).

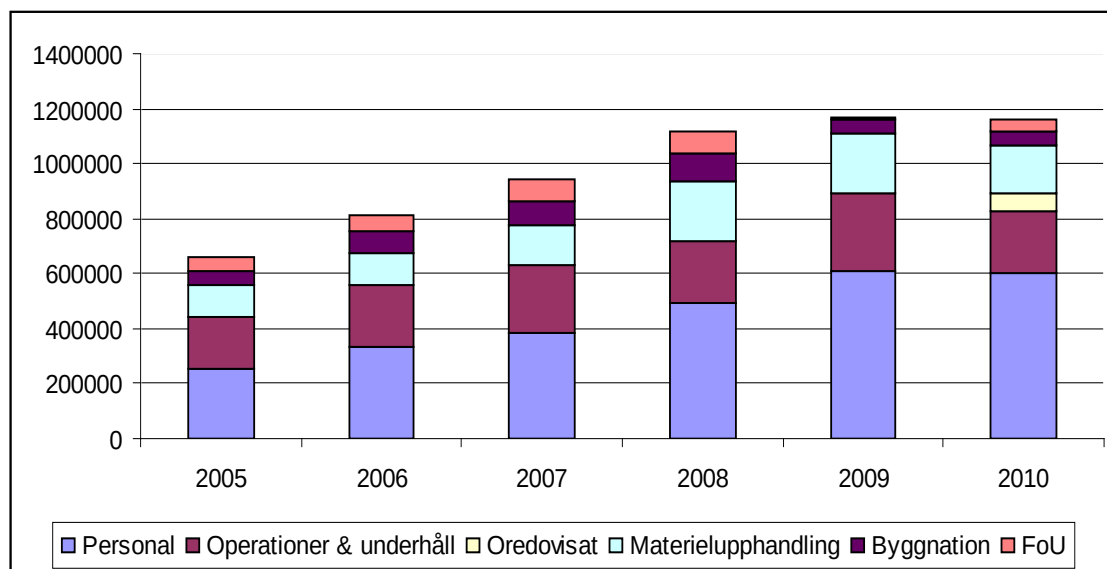
I absoluta tal är således inte Rysslands försvarsutgifter höga jämfört med EU:s, USA:s eller Kinas utgifter. Fortfarande betalar dock Ryssland ett relativt högt pris för att hålla sin utgiftsnivå i termer av BNP-andel. Till exempel använder Ryssland omkring en procent mer av sin BNP för att upprätthålla samma absoluta nivå på försvarsutgifterna som Storbritannien (Figur 8-1 och 8-2).

Försvarsutgifternas sammansättning

Försvarsbudgetens sammansättning är svår att få en bild av då uppdelningen i detaljerade funktionella budgetposter endast når allmänheten då budgeten lämnas till Duman för läsning. Även i denna version är många budgetposter hemliga och forskare gör olika skattningar för att kunna estimerar olika posters storlek.¹⁰ Den största posten i försvarsbudgeten är de Väpnade Styrkorna vars utgifter 2009 utgjorde 9 procent av federala budgeten (2,3 procent av BNP) samtidigt som försvarsbudgeten i sin helhet utgjorde 12 procent av federala budgeten (3,1 procent av BNP).¹¹

^{xi} När försvarsutgifterna i termer av andel av BNP överges och ryska försvarsutgifter ska uttryckas i absoluta belopp kan relativt stora skillnader förekomma mellan olika källor eftersom olika valutor, olika deflater, prisindex och växelkurser används. Absoluta siffror som inte kommer direkt från den federala budgeten i RUR får betraktas som approximationer.

Figur 8-3 Fördelning av de totala försvarskostnaderna enligt Rysslands rapportering till FN; miljoner RUR, löpande priser.

Källa: FN

Om de totala försvarsutgifterna skattade från ryska budgetdata används som bas tar de Väpnade Styrkorna en huvuddel, eller närmar 50 procent, av de totala försvarsutgifterna. Ytterligare 20 procent går till Inrikesministeriets och andra trupper utanför de Väpnade Styrkorna. Kärnvapen som har hög prioritet har en andel av 9 procent, och pensioner och sociala element som bostäder 6 respektive 7 procent (Annex – kapitel 8, Figur A8-2).

En annan källa till information om de ryska försvarsutgifternas sammansättning är den rapportering som Ryssland gör till FN. FN-data för 2005–2008 ger t.ex. uppgifter om olika försvarsgrenarnas vikt i utgifterna: markstridskrafterna 33 procent, marinen 18 procent, flyg och luftvärn 13 procent och övriga (framför allt de strategiska robottrupperna) 17 procent och centralt stöd och administration 19 procent.¹² Denna rapportering är dock ofullständig och svår att jämföra med andra data. Totalsumman för försvarsutgifter har legat såväl över som under den ryska officiella försvarsbudgeten genom åren. För 2010 då den ryska försvarsbudgeten uppgick till 1 277 miljarder RUR och SIPRI:s skattade försvarsutgifterna till 1 782 miljarder RUR, låg FN-statistiken under med en total om 1 162 miljarder RUR.¹³

Som framgår av Figur 8-3 har personalkostnaderna i FN-rapporteringen ökat från drygt 40 procent till 50 procent av försvarsutgifterna under perioden 2005–2010. Utgifter för operationer och underhåll har sjunkit från närmare 30 procent till under 20 procent. Materielupphandlingen har legat mellan 14–19 procent av budgeten och forskningen runt 7–8 procent, utom 2009 då FoU-andelen sjönk till 0,2 procent och 2010 då den rapporterats till 4,2 procent. Det är intressant att notera att för 2010 har Ryssland uppgivit en totalkostnad för personal och operationer som överstiger summan av de i underlaget redovisade personal och operationskostnader med 64 miljarder RUR (posten ”oredovisat” i figuren). Skillnaden mellan summorna motsvarar hela 5,5 procent av de totala

försvarsutgifterna som uppges i rapporteringen. Den sjunkande nivån för FoU:n bör noteras (den kommenteras i kapitel 11 om FoU).

FN-statistiken överensstämmer relativt väl vad gäller personalutgifternas tyngd (jmf Figur A8-2), men den ökning av materielanskaffningen som är tydlig i de andra ryska siffrorna nedan reflekteras inte. FN-statistiken, som är Rysslands egen rapportering till det internationella samfundet, skulle kunna vara en rik källa till detaljerad information om olika poster i försvarsutgifterna om dessa data kunde göras jämförbara med dem som kommer ut ur extrapoleringar av poster i den ryska federala budgeten.

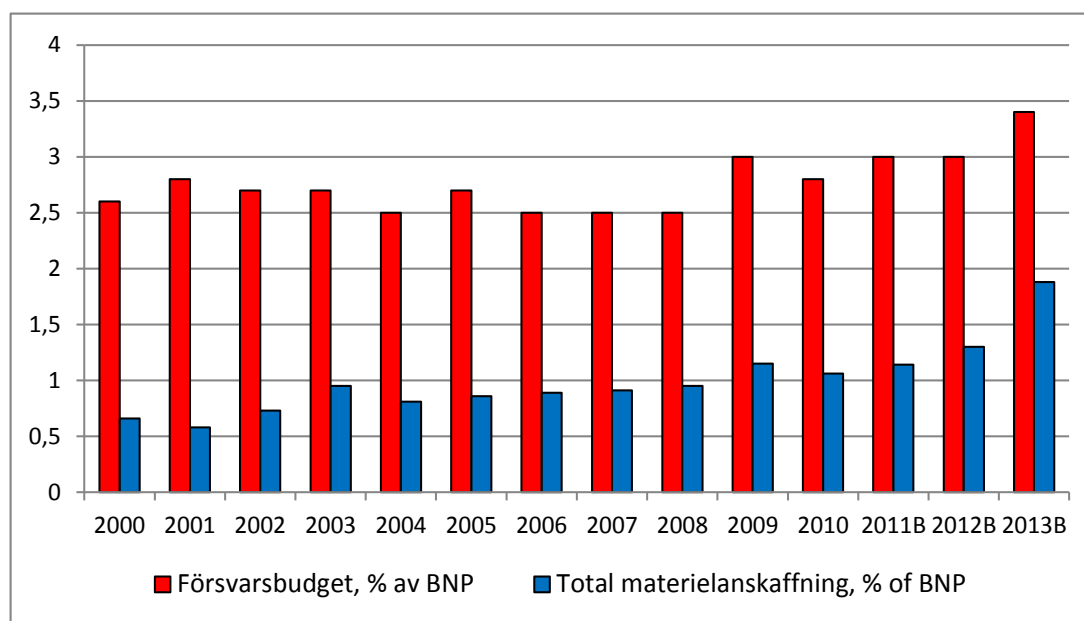
8.2 Materielanskaffningen

Inköp av materiel till de Väpnade Styrkorna styrs av de statliga beväpningsprogrammen (*Gosudarstvennaja programma vooruzjenija*, GPV).¹⁴ Beväpningsprogrammen som Ryssland har haft sedan slutet av 1990-talet har emellertid haft svårigheter att nå önskade resultat på grund av begränsad finansiering under 1990-talet, upphandlingssystemets brister och korruptionen under 2000-talet. Enligt en initierad källa försvinner 20 procent av försvarsbudgeten varje år på grund av korruption.¹⁵ Att försvarsindustrin inte förmår leverera den kvalitet som de Väpnade Styrkorna efterfrågar är en annan allvarlig aspekt som uppmärksammas de senaste åren (se vidare kapitel 9).¹⁶

Beväpningsprogrammen är en relativt ny företeelse i den sovjetiska och ryska materielanskaffningen. Det första beväpningsprogrammet sättes 1985, strax före Sovjetunionens fall, efter tjugo års utvecklingsarbete.¹⁷ Ursprungligen var beväpningsprogrammen tänkta som en del i ett nytt planerings- och budgetsystem, ett sovjetiskt svar på amerikanske försvarsministern Robert McNamaras *Planning, Programming, and Budgeting System* (PPBS) som infördes i USA i slutet av 1960-talet.¹⁸ Den ryska motsvarigheten, den s.k. "Zacharov-Keldysj"-planen (uppkallad efter dåvarande generalstabschefen och preses i Vetenskapsakademin) utarbetades på order uppifrån och blev aldrig operativt fungerande som PPBS.¹⁹ Beväpningsprogrammen har dock levt vidare trots svårigheter med finansiering och leveranser.²⁰ Försvarsindustrin är intresserad av att ha kvar dessa program eftersom det ger den möjlighet att förhandla med staten om stora beställningar och därigenom tillskansa sig en stor andel av budgeten och BNP. Samtidigt saknas effektiva uppföljnings- och kontrollsystem och det går inte att fastställa vad som har levererats och till vilken kvalitet, och det har till och med varit mycket svårt att fastställa vad som har beställts (se vidare diskussion kring Tabell 8-2 nedan och i kapitel 9).²¹ Under perioden 2000–2010 ökade materielanskaffningens andel av BNP från 0,7 procent till drygt 1 procent av BNP, och en fördubbling till närmare 2 procent förväntas till 2013 (Annex – kapitel 8, Tabell A8-2). I och med att materielanskaffningen får mer resurser blir det än mer viktigt att den kontrolleras effektivt om den ska ge avsedd effekt för de Väpnade Styrkornas förmåga.

*Beväpnings-
programmen
2015–2020*

Beväpningsprogrammet-2015 antogs 2006. Det var avsett att ge de Väpnade Styrkorna ny materiel och stipulerade att 45 procent av materielen skulle vara ny 2015. Utarbetandet av beväpningsprogrammet-2020 påbörjades 2008.

Figur 8-4 Försvarsbudgeten och materielanskaffningen 2000–2013; procent av BNP

Källa: Annex – kapitel 8, Tabell A8-1

Det baserades på Ekonomiministeriets scenario *Ryssland 2020* (se kapitel 6). Georgienkriget i augusti 2008 underströk vikten av att de Väpnade Styrkorna tillförs bättre och modernare materiel. I februari 2008 meddelade president Putin att programmet skulle ge de Väpnade Styrkorna 30 procent ny materiel fram till 2015, och att ny materiel skulle utgöra 70 procent av beväpningen 2020. Detta kräver att förnyelse av beväpningen sker med 7–10 procent per år istället för nuvarande 2 procent.²² Enligt försvarsminister Serdjukov uppgår anskaffningsbudgeten 2011–2020 till 20 tusen miljarder RUR (*trillion*; ca 670 miljarder USD).²³

Figur 8-4 beskriver utvecklingen av Försvarsministeriets totala materielanskaffning inklusive reparationer och modernisering som procent av försvarsbudgeten under perioden 2000–2013. Försvarsministeriets materielanskaffning för sitt eget behov har ökat kraftigt sedan början av 2000-talet, från 17 procent av försvarsbudgeten till 30 procent. Under 2011–2013 kommer den totala materielanskaffningens andel öka till 56 procent vilket motsvarar närmare 2 procent av BNP.²⁴ FoU minskar till 8–9 procent av budgeten och en trolig orsak är att FoU inte anses ha gett tillräcklig pay-off (Annex – kapitel 8, Tabell A8-1). Premiärminister Putin har sagt att runt 40 procent av den försvarsrelaterade FoU:n är onödig.²⁵

Försvarsministeriet håller på att reformera systemet för upphandling av försvarsmateriel då systemet varit korrumpert och ineffektivt. Enligt den militäre chefsåklagaren Sergej Fridinskij försvinner 20 procent av försvarsbudgeten varje år. Förekomsten av bluffakturor, bedrägerier och mutor är utbredd och vissa bedömare menar att svinnet kan vara så mycket som dubbelt så stort.²⁶ Stora förseningar orsakade av friktioner i upphandlingsprocessen, bråk om priser och försvarsindustrins svårigheter att leverera materiel som motsvarar

*Materiel-
anskaffningens
organisation*

Försvarsministeriets krav är mer regel än undantag. President Medvedev har uppmärksammat dessa problem och tagit försvarsindustrin i örat för att den inte levererar.²⁷ Försvarsminister Serdjukov har försökt lugna försvarsindustrin efter kritiken och försäkrat att nedläggningar eller stora uppköp utomlands inte planeras.²⁸ Även Försvarsministeriet har fått tillrättavisningar för att det inte klarar av att kontraktera beställningar under årets första kvartal.²⁹ I juli 2011 hade Försvarsministeriet fortfarande problem med att få 2011-års beställningar i hamn.³⁰

Sedan 2007 är det den Militärindustriella kommissionen som har det övergripande ansvaret för den årliga upphandlingen. Vid sidan av denna kommission finns Rosoboronzakas, en federal myndighet kopplad till Försvarsministeriet, vars uppgift är att kontrollera att materielupphandlingen fungerar korrekt. Rosoboronzakas har med tiden alltmer utvecklats till en myndighet som ska motverka korruption inom försvarssektorn.³¹

Den myndighet som ska ansvara för själva upphandlingen är Rosoboronpostavka som bildades 2006. Detta är en civil myndighet som ska sköta all upphandling åt Försvarsministeriet och andra ministerier och tjänster som förfogar över väpnad trupp. Rosoboronpostavka har haft allehanda uppstartsproblem och år 2010 kontrollerade myndigheten bara två procent av all upphandling. Huvudskälet anses vara att dess förste chef, Viktor Tjerkosov, helt saknade politisk tyngd.³² Myndigheten kunde inte ens få lokaler för sin verksamhet och glömdes helt enkelt bort.³³ Efter en ny omorganisation kontrollerar Försvarsministeriet och presidenten Rosoboronpostavkas verksamhet.³⁴ En ny chef från skatteförvaltningen, Nadezjda Sinnikova, har tillsatts.³⁵ I mars 2009 utsågs general Vladimir Popovkin till vice försvarsminister och i juni 2010 till förste vice försvarsminister med ansvar för materielanskaffningen, en post han innehade fram till 29 april 2011 då han blev chef för Rymdmyndigheten.³⁶

Priskontroll

Inflationen i militär materiel är ofta högre än medelinflationen i ett land på grund av att den nationella försvarsindustrin har en monopolställning gentemot beställaren. För Ryssland saknas data över prisutvecklingen för försvarsmateriel, men den ryske försvarekonomen Vasily Zatsepin har genom att använda prisutvecklingen i offentliga utgifter kommit fram till att den årliga inflationen i försvarskostnaderna var 25 procent snarare än runt 15 procent under 2000-talet och att Rysslands militära förmåga därmed är överskattad.³⁷ Den ryska förkärleken för sekretess och försvarsindustrins extrema monopolställning har skadat försvaret såväl ekonomiskt som tekniskt, samtidigt som tendensen i omvärlden har varit alltmer internationellt samarbete för att klara de stora kostsamma forskningssatsningarna.

Prispressen från försvarsindustrin och de ständiga konflikterna kring priserna har föranlett Försvarsministeriet att 2011 att etablera en prisenhet för att skapa bättre kunskap och transparens kring materielpriserna. Enligt Serdjukov är oenighet om priserna en av de främsta orsakerna till att kontrakten med försvarsindustrin försenas.³⁸ Försvarsindustrin har i vissa fall haft en garanterad vinstnivå upp till 25 procent och med mjuka budgetrestriktioner i form av stora

subventioner och förmånliga krediter är tendensen att låta alla kringkostnader spilla över i priserna.

De ineffektiva företagen (se avsnittet om ränteberoendet i Ekonomikapitlet) dras fortfarande med egen social service (daghem, sjukhus etc.) och andra höga kringkostnader (som t.ex. extremt långa utvecklingstider och oavslutade projekt).³⁹ Ministeriet har försökt tvinga företagen att avveckla sociala åtaganden och överlämna dessa till kommunerna, men kommunerna är ovilliga att ta på sig dessa uppgifter. Så sent som i oktober 2011 diskuterade Serdjukov Försvarsministeriets 491 förskolor med Medvedev som bistert bad att få en lista över de kommuner som vägrade att ta emot förskolorna med avsikt att sätta press på dessa.⁴⁰ Försvarsministeriet har 2011 krävt att industrin ska minska sin medelvinstmarginal från 15 procent till 5 procent. Samtidigt ska företag som producerar prioriterad materiel få öka sina marginaler till 25 procent.⁴¹ Det senare rör 200 produkter bl.a. kärnvapen, interkontinentala ballistiska missiler, kryssningsmissiler och annan efterfrågad materiel.⁴² En ytterligare förändring är att ministeriet planerar öka förskottsbetalningarna från 15–40 procent till 80 procent. Detta kommer att innebära att företagen slipper finansieringsproblem under produktionen, men samtidigt ska underleverantörerna betalas snabbare.⁴³

Förändringarna pekar på att ministeriet försöker ge ekonomiska incitament till att effektivisera produktionen av de minst eftertraktade varorna och öka produktionen av de mest efterfrågade. Att öka avanserna och samtidigt kräva att medel ska utbetalas snabbt är ett försök att komma tillrätta med de vanligt förekommande förseningarna och problemen med att få fram produkterna överhuvudtaget. Men det finns också risk att utbetalda pengar försvinner i de svarta hål som industrin har.

Den statliga materielupphandlingen täcks av *Lagen om statliga hemligheter* och uppgifter om den årliga upphandlingens värde och dess sammansättning tillhör den klassificerade delen av den federala budgeten. Bristen på transparens har lett till att olika forskare lägger ihop uppgifter från olika källor och gör egna uppskattningar.⁴⁴ Tack vare uttalanden av Försvarsutskottets ordförande Viktor Zavarzin fanns uppgifter redan 2010 för 2010-års budget samt budgeten för 2011–2013.⁴⁵ I juli 2011 publicerade Finansministeriet budgeten 2011–2014 (se Annex – kapitel 6, Tabell A6-1)

*Materiel-
upphandlingens
storlek*

Tabell 8-1 Försvarsministeriets materielanskaffningsbudget i 2010–2013; löpande priser, miljarder (md) RUR och USD.

	2010	2011	2012	2013
Försvarsbudgeten i md RUR	1 270	1 520	1 660	1 960
Materielanskaffning i md RUR	487	574	726	1 160
Materielanskaffning i md USD	16,3	19,2	24,3	38,8
Materielanskaffningen som % av försvarsbudgeten	38,3	37,8	43,7	59,1

Källa: *RiaNovosti*, 12 oktober 2010, "Russia Reveals Detailed Data on Defence Spending until 2013" och Zavarzin (2010) "Tolko pri nalitjii novejsjego ...". *Press release från Dumans försvarsutskott*, 8 oktober 2011, citerad i Frolov (2011) "Ispolnenije gosudarstvennogo oboronogo zakaza Rossii v 2010 godu", s. 43.

Tabell 8-1 beskriver den planerade ökningen av försvarsbudgeten och materielanskaffningen i löpande priser under 2011–2013. Materielanskaffningen kommer att växa snabbare än de totala försvarsutgifterna och därmed också snabbare än BNP, vilket innebär att den tar en större andel av försvarsbudgeten, från 38 procent 2010 till närmare 60 procent 2013.

Materielanskaffningen motsvarar 16 miljarder USD 2010, vilket är 6 miljarder mer än vapenexporten samma år som uppgick till rekordhöga 10 miljarder USD. De inhemska materielbeställningarna har sedan 2005 varit större än vapenexporten (se Figur 9-1 i kapitel 9).⁴⁶

*Materiel-
anskaffningens
sammansättning*

Den ryska tankesmedjan CAST har utifrån de data som har presenterats i pressen även räknat ut hur mycket av försvarsbudgeten som ska gå till ny materiel och hur mycket som går till reparationer och modernisering (Figur 8-5). Planerna att kraftigt öka inköpen av ny materiel följer militärreformens syften, men frågan är om Försvarsministeriet förmår beställa och försvarsindustrin producera så pass mycket ny materiel under en så kort period med tanke på de påtagliga begränsningar som såväl upphandlingssystemet som försvarsindustrin har.

Materielanskaffningen 2011–2013 ökar således men det kan ifrågasättas om försvarsutgifterna kommer att användas mer effektivt om inte materielanskaffningen och upphandlingen blir mer transparent. Så länge försvarsbudgeten omgärdas av sekretess är det svårt ens för de ryska myndigheterna och Duman att bedriva effektiv kontroll. Media och därmed allmänheten har nästan ingen insyn eftersom informationen om försvarsbudgeten är mycket begränsad och endast ges i småportioner.

Med utgångspunkt från Coopers arbete⁴⁷ kring vad som har beställts och levererats i den statliga upphandlingen sedan 2007 samt vad tankesmedjan CAST har kommit fram till utifrån olika källor vad gäller materielanskaffningen har det gått att sammanställa tabeller med det ungefärliga innehållet i beställning och leverans 2007–2010 samt vad som planeras fram till 2013. Tabell 8-2 beskriver kända beställningar och Tabell A9-1 i Annex – kapitel 9 vad som är levererat och där diskuteras också överensstämmelsen mellan kända beställningar och leveranser. Tabellerna visar också vilka produkter som anses vara ny materiel, till skillnad från sådant som utgör reparerade eller moderniserade varianter av äldre materiel. Försvarsmaterielbeställningarna för åren 2007–2020 omfattar mer materiel ämnad för de Väpnade Styrkorna än som framgår av Tabell 8-2 och det ska understrykas att tabellen begränsar sig till kända beställningar av större system.

Tabell 8-2 Sammanställning över känd beställd materiel 2007–2010 och materielanskaffning till Väpnade Styrkorna i Beväpningsprogrammet-2020.

	2007	2008	2009	2010	2011–2020*
STRATEGISKA ROBOT- OCH RYMDSYSTEM					
Interkontinentala ballistiska robotar	5	?	10	10-12	upp till 150
Topol-M/Jars (RS-24)					
Ny robot (flytande bränsle)					Design och utveckling
U-båtsbaserade ballistiska robotar	12	?	4	ca 16	ca 40
Sineva					
Bulava (R-30)					150
Förvarningsradarsystem					2
Voronezj-DM					
Missilförvarssystem					Design och utveckling
(nytt framtida)					
Bärraketer	4	7	7	11	Utveckling + ?
(Soyuz-2-1V, Angara, Rus)					
Satelliter	4	7	6		6 + GLONASS
GLONASS-M/GLONASS-K (navigation)					?
Förvarningssatellit					1
Gonets-M (kommunikation)					5
FLYG- OCH LUFTFÖRSVARSSYSTEM					
Strategiska bombflygplan	1	1			
Tu-160					
Nytt strategiskt flygsystem (PAK-DA)					Design och utveckling
Tunga attackflygplan	5	5	2	6	upp till 100
Su-34					
Multirollflygplan					Utveckling + 70
T-50 (PAK-FA)					
Jaktflygplan					96
Su-35S					
MiG-35S					48
Su-27SM3					12
MiG-31					?
Su-33 (hangarfartygsbaserad)					ca 10
MiG-29K (hangarfartygsbaserad)					26
Attackflygplan					16
Su-25UBM					
Skolflygplan	4	4	?	9	upp till 120
Jak-130					
Tunga transportflygplan					20 + 20
An-124					
Transportflygplan					60
An-70					
Il-476					50
Tu-214					ca 10
An-140 (lätt transportflygplan)					9
L-410 (lätt transportflygplan)					4
Radarspaningsflygplan					Utveckling
A-100					
Attackhelikoptrar	5	?	?	12	250
Mi-28N					
Ka-50/52	4	?	?	3	120 (Ka-52)
Ka-52/Ka-226 (för marinen)					30
Transport/attackhelikoptrar					22
Mi-35M					
Mi-26 (tung transport)					22
Ka-27M (fartygsbaserad)					70
Luftvärnssystem	1	?	?	5	52 bataljoner
S-400					
S-500					Utveckling + 10 bataljoner
Pantsir					?
MARINA SYSTEM					
Strategiska u-båtar			1?	2	6
Borej-klass (Projekt 955)					
Delta IV (Projekt 667BDRM)					1

Fortsättning Tabell 8-2		2007	2008	2009	2010	2011–2020*
Atomdrivna u-båtar	Projekt 885/885M					6
	Projekt 949A (kryssningsrobotbärande)					2
Dieselelektriska u-båtar		1	2?	1	1	5
Hangarfartyg	Admiral Kuznetsov (Projekt 11435)					1
	Nytt hangarfartyg (atomdrivet)					Design och utveckling
Robotkryssare	Projekt 1164					ca 1
	Projekt 11442 (atomdriven)					1–2
Amfibieoperationsfartyg	Mistral-klass					2–4
Fregatter	Projekt 22350					6
	Projekt 11356M					6
	Projekt 11661K					1
	Ny fregattklass					Utveckling + 2
Korvetter					1	
	Projekt 20380					12
	Ny korvettklass					Utveckling + 23
Sjörobot	(ny)					Design och utveckling
STRIDSFORDON OCH MARKROBOTSYSYSTEM						
Stridsvagnar	T-90	31	62	62	63	
Pansarskyttefordon, hjulgående	BTR-80	?	?	?	120	
Pansarskyttefordon, bandgående	BMP	?	30	?	60	
Tunga stridsfordon (stridsvagn, psk-fordon, m.m.)						Utveckling av ny universalplattform
Lätta bepansrade fordon Iveco LMV M65 (Italien)						3 000
Lastbilar						ca 50 000
Markrobotsystem	Iskander					10 brigader (120 system)

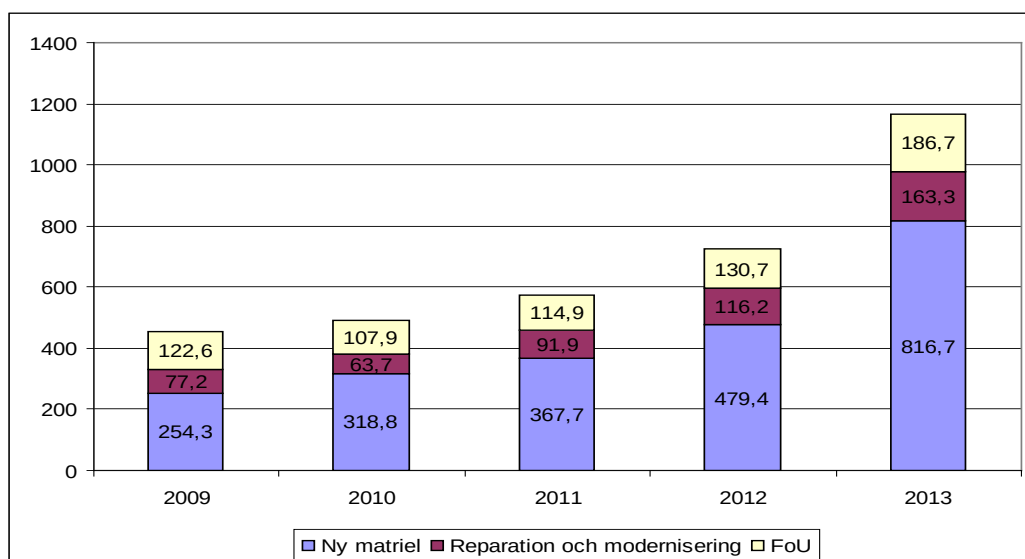
Anmärkning:Vitt=ny materiel. Rosa = renovering/modernisering;Gult = forskning och utveckling (FoU); "?" = okänt antal.

Källa: Tabellen är sammanställd av Fredrik Westerlund på basis av Cooper (kommande) "Military Procurement in Russia", Tabell 9-5, s. 183 (den finns även i Oxenstierna (2011) *Rysk ekonomi och försvarsekonomi 2010*, s.15); Frolov (2011)

"Russian Military Spending in 2011–2020", *Moscow Defense Brief*, 1, Tabell 3, s. 15–6.

Utländsk materiel

I december 2010 meddelade Medvedev att Ryssland skulle köpa in fyra franska amfibieoperationsfartyg av typen Mistral.⁴⁸ I juni 2011 skrevs kontraktet på för de två första fartygen. Fartygen planeras att baseras i Vladivostok och ska användas i Stilla havet.⁴⁹ Inköpet av amfibieoperationsfartyget Mistral satte kraft bakom förste vice försvarsminister Vladimir Popovkins uttalande 2010 att Försvarsministeriet är berett att göra betydande materielinköp utomlands.⁵⁰ Samarbete med italienska Iveco Defence Vehicles om pansarterrängbilar är ett annat exempel på hur Försvarsministeriet valt utländska produkter framför de egna.⁵¹ I början av 2009 beställde också Försvarsministeriet obemannade luftfarkoster från Israel.⁵² Dessa inköp visar att Försvarsministeriet är berett att köpa utländsk materiel, men inget tyder på att Ryssland från och med nu kommer att spendera en stor del av försvarsbudgeten utomlands. Serdjukov menar att inköpet av Mistral framför allt ska tolkas som att ryssarna är seriösa vad gäller ett långsiktigt samarbete med västliga aktörer.⁵³ Enlig Popovkin köptes amfibiestridsfartygen därför att utan tillgång till den nya teknologin som följer av Mistral-affären skulle rysk skeppsbyggnadsindustri inte klara av att bygga egna nya ytskepp.⁵⁴ Tekniköverföringen är således viktig och kanske viktigare än själva materielen. Fortsättningsvis gäller att det ska röra sig om mindre inköp samt att de ska inbegripa tekniköverföring till Ryssland och sådant som inte finns i Ryssland t.ex. obemannade luftfarkoster och prickskyttegevär.⁵⁵

Figur 8-5 Materielanskaffningens sammansättning 2009–2013; miljarder RUR, löpande priser

Källa: Frolov (2011) "Ispolnenije gosudarstvennogo oboronno go zakaza Rossii v 2010 godu", *Eksport Vooruzhenij*, nr. 2, s. 43.

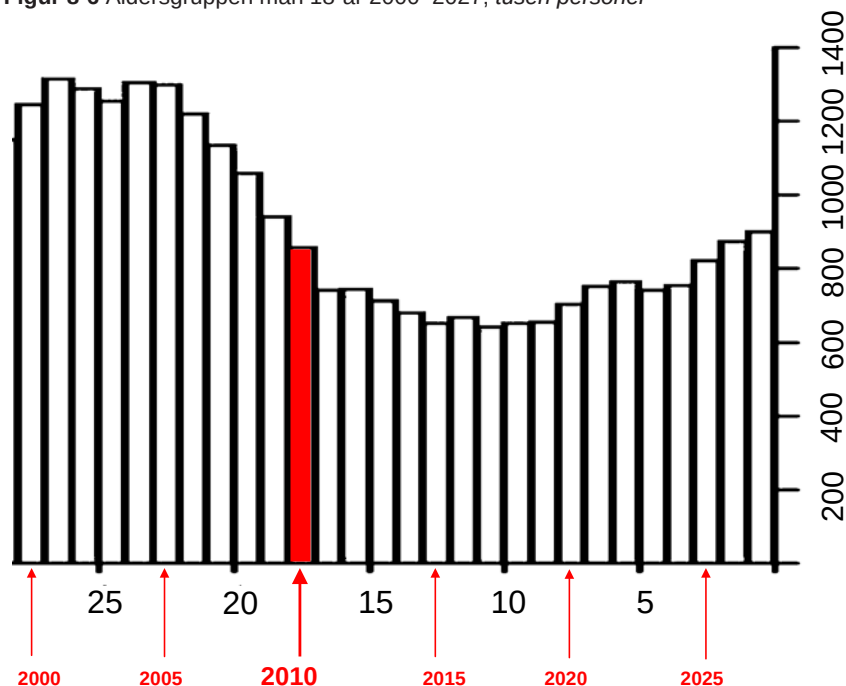
8.3 Personalkostnader

Under 1990-talet i minskade antalet födda pojkar vilket under 2010-talet resulterar i att "värnpliktskullarna", dvs. män som fyller 18 år, är små. Figur 8-6 beskriver minskningen av antalet manliga 18-åringar från 1,25 miljoner under början av 2000-talet till en nivå av 650 000–700 000 under 2010-talet. Under andra halvan av 2020-talet kommer antalet att öka något, och åter komma upp till den nivå om 850 000 som antalet 18-åringar utgjorde år 2010, men fortfarande är värnpliktskullarna betydligt lägre än i början av 2000-talet. En avsevärd andel i varje årskull befrias dessutom av hälsoskäl från värnplikt och i den pågående militärreformen har prognosen för antal värnpliktiga i de Väpnade Styrkorna minskats från 700 000 till cirka 400 000 (Tabell 8-3). Därigenom krävs ett ökat antal kontraktsanställda för att numerären på en miljon man ska upprätthållas. Detta har betydande konsekvenser för personalkostnaderna och löne- och förmånssystemen.

Värnpliktskullar

Avskaffandet av olika uppskov (t.ex. på grund av universitetsstudier) med värnplikten har också diskuterats, liksom att öka åldersgruppen som kan kallas in från 18–27 år till 18–30 år och att inte längre dela med sig av värnpliktiga till andra ministerier och tjänster som förfogar över väpnad trupp.⁵⁶ Vissa ryska experter menar t.o.m. att den två-åriga värnplikten borde återinföras. Den etniska sammansättningen av värnpliktskullarna lär också ha förändrats eftersom etniska ryssar föder färre barn än andra grupper i befolkningen,⁵⁷ men det saknas data för att beskriva hur.

Figur 8-6 Åldersgruppen män 18-år 2000–2027; tusen personer

Källa: Diagrammet är konstruerat av B-G Bergstrand på basis av den befolkningspyramid som finns i den ryska demografiska årsboken *Demografitjeskij ezjegodnik Rossii*, 2010, s. 50. Befolkningspyramiden är den enda källa i den demografiska årsboken som anger årskullarna årsvis och inte i femårsgrupper. I diagrammet används antal födda 18 år tillbaka för att beskriva "värnpliktskullen" 18 år senare, t.ex. utgörs 18-årskullen 2020 av antalet födda män 2002 och de som utgör 18-årskullen 2027 är de som föddes 2009 etc. De svarta siffrorna på X-axeln (vågrät) anger nuvarande ålder för åldersgruppen och de röda pilarna anger vilket år årskullen kommer att vara 18 år. På Y-axeln (lodrät) till höger anges antal i tusen personer. I denna "prognos" visas följaktligen alla som kan komma i fråga för värnplikt i Ryssland fram till 2027 eftersom de redan är födda.

Löner och penningförmåner

För att tillgodose goda levnadsförhållanden för personalen i de Väpnade Styrkorna, deras familjer, den civila personalen och pensionerade militärer antog Försvarsministeriet 2008 en strategi för de Väpnade Styrkornas sociala utveckling (*Strategija sotsialnogo razvitija Vooruzjennyh Sil RF*).⁵⁸ Denna strategi skulle utmyнна i en ny lag om löner och förmåner, men strategin har varit föremål för debatt och många förändringar har föreslagits.⁵⁹ Enligt strategin skulle t.ex. medelnivån på lön och penningförmånerna ligga på 95 procent av medellönen i ekonomin, vilket många ansett vara för lågt. Lönen måste snarare ligga över medellönen för att arbetet ska vara attraktivt. Enligt en undersökning av opinionsinstitutet VTsIOM så krävs att kontraktsanställda erbjuds en lön som ligger 20 procent över medellönen i landet för att de ska ta tjänst.⁶⁰

I juli 2011 meddelades att Duman hade antagit lagen i första läsningen, vilket innebär att lagen nu diskuteras och revideringar ska göras innan den slutgiltigt kan antas.⁶¹ Den största förändringen i förslagen om hur lönerna och övriga förmåner ska se ut kom den 2 februari 2011, då Försvarsministeriet meddelade att i samband med beslutet om införandet av det nya rymdförsvaret skulle antalet officerare ökas med 70 000. Forskare vid Gajdarinstitutet har utifrån sina uppgifter beräknat vad detta skulle innebära för lönerna och penningförmånerna samt för den totala kostnaden av det sociala paketet (Tabell 8-3).

Tabell 8-3 Beräknade löner och penningförmåner i reformeringen av de Väpnade Styrkorna; *miljoner rubler (RUR) och procent.*

Grad	Antal	Antal	Antal	Lön & förmåner per person & månad	milj RUR/år Total	milj RUR/år Total	milj RUR/år	%
	Ny profil	Nyare	Skillnad		Ny profil	Nyare	Skillnad	Skillnad
OFFICERARE								
Total	150 000	220 000	70 000		128 242	188 024	59 782	33,6
General	780	1 139	359	180 000	1 685	2 460	775	0,4
Överste	8 000	11 680	3 680	150 000	144 00	21 024	6 624	3,7
Överstelöjtnant	16 220	23 795	7 575	120 000	23 357	34 264	10 907	6,1
Major	25 000	36 675	11 675	80 000	24 000	35 208	11 208	6,3
Kapten	40 000	58 680	18 680	60 000	28 800	42 250	13 450	7,6
Löjtnant	60 000	88 031	28 031	50 000	36 000	52 819	16 819	9,5
KONTRAKTSANSTÄLLDA								0,0
Total	150 000	380 000	230 000		46 404	117 557	71 153	40,0
Furir	15 000	38 000	23 000	34 600	6 228	15 778	9 550	5,4
Menig	135 000	342 000	207 000	24 800	40 176	101 779	61 603	34,6
VÄRNPLIKTIGA								0,0
Total	700 000	400 000	-300 000		3 311	1 887	-1 424	-0,8
Fanjunkare	22 000	12 454	-9 546	6 050	160	90	-70	0,0
Sergeant	40 000	22 643	-17 357	5 500	264	149	-115	-0,1
Furir	50 000	28 304	-21 696	4 950	297	168	-129	-0,1
Kopral	88 000	49 815	-38 185	4 400	465	263	-202	-0,1
Vicekopral	220 000	124 538	-95 462	3 850	1 016	575	-441	-0,2
Menig	280 000	162 246	-117 754	3 300	1 109	642	-467	-0,3
TOTAL	1 000 000	1 000 000	0		177 957	307 468	12 9511	72,8

Källa: Trofimova (2011) "Nekotorye dostizjenija i problemy sotsialnogo razvitija vooruzjennyh sil RF", *Ekonomiko-polititjeskaja situatsija v Rossii*, 2 februari 2011.

Tabell 8-4 Militärens totala löner och penningförmåner 2011–2016; *miljoner RUR; procent*

	2011*	2012	2013	2014	2015	2016
Löner & penningförmåner, milj RUR	253 351	273 117	308 182	343 344	377 865	414 513
Löner & penningförmåner som procent av försvarsbudget, %**	17	15–16	13–16	12	ej tillg.	ej tillg.

Källa: Privetkin och Trofimova (2011) "O fonde denezjnogo dovolstvija voennosluzjasjtich RF", *Ekonomiko-polititjeskaja situatsija v Rossii*, 7 juli 2011, Gajdarinstitutet, s. 57–8.

Anmärkning: * Värdet för löner och penningförmåner för 2011 är det som angivits i den federala budgeten (*ibid.*).

** Värden för försvarsbudgeten som använts i beräkningen är hämtade från Tabell 8-1 och Tabell A6-1 i annex till kapitel 6 som ger högre värden för försvarsbudgeten 2012–2014 och följaktligen en lägre andel.

I Tabell 8-3 är utgångspunkten att numerären ska vara densamma, dvs. att de Väpnade Styrkorna ska uppgå till en miljon man. Vidare anses att det ur en värnpliktskull med mindre än 700 000 maximalt går att ta ut 400 000 till militärtjänst.⁶² Därför minskar antalet värnpliktiga och antalet kontraktsanställda ökar i tabellen. Nivåerna på löner och förmåner och skalor för löneskillnaderna liksom vissa förmåner har i viss mån angetts i pressen, och är förmodligen kända av de forskarna via andra källor.⁶³ Som kan konstateras i Tabell 8-3 ökar kostnaderna för löner och penningförmåner med 73 procent. Det är det ökade antalet officerare och kontraktsanställda som förklarar ökningen, eftersom värnpliktiga är betydligt billigare.

*Lagen om
militärens
penningförmåner*

Det lagförslag som Duman godkände i första läsningen 1 juli 2011 innebär att en löjtnant ska höjas från 30 000 RUR (ca 1 000 USD) till 50 000 RUR i månaden (ca 1 700 USD) och att lönerna och övriga penningförmåner ökar med 2,5–3 gånger i snitt.⁶⁴ Lagförslaget förenklar systemet jämfört med det gamla systemet som hade lägre grundlöner och över 100 tillägg. I det nya systemet finns bara nio tillägg.⁶⁵ Grundlönen (*oklad*) enligt militär grad fastställs av regeringen. Grundlönen ska indexeras med avseende på inflationen i enlighet med budgetlagen för kommande år och regeringen fattar beslut om höjningen. Månatliga tillägg ges för tjänsteår (10–40 procent), kvalifikationsklass (5–30 procent), säkerhetsklassificering (upp till 65 procent), speciella villkor (upp till 100 procent), riskfyllda uppgifter (upp till 100 procent) och för speciellt förtjänstfulla insatser (upp till 100 procent). Det finns också premier för särskilda insatser som uppgår till 1–2–3 gånger grundlönen och speciella slutlöner som betalas ut när personal slutar.⁶⁶ Dessutom ska de militära pensionerna öka med 50–70 procent. Den grundläggande garantipensionen var 2010 endast 8 000 RUR (270 USD) och ska höjas med 20–40 procent till 15 000 RUR (500 USD) 2012.⁶⁷ I samband med dessa förändringar utlovas också förbättrade levnadsvillkor för 40 000 veteraner från andra världskriget.⁶⁸

Lagen ska gälla från 1 januari 2012 för de Väpnade Styrkorna och Inrikesministeriets trupper. För övriga ministerier och tjänster som förfogar över väpnad trupp gäller den från januari 2013. Reformen kommer att kosta 444 miljarder RUR av vilka endast 61,3 miljarder RUR tillkommer i nya pengar. Resten (86 procent) ska täckas av att de Väpnade Styrkorna minskar sina utgifter och effektiviserar.⁶⁹

*Kostnader
för löne- och
penningförmåner*

Enligt Finansministeriet innebär den nya lagen om penningförmånerna att försvarsutgifterna skulle ta ytterligare 1 procent av BNP utöver vad som var budgeterat för 2011–2013.⁷⁰ Den ökning av försvarsbudgeten som skett i budgeten 2012–2014 räcker heller inte för att täcka de ökade kostnaderna. Som framkom vid finansminister Aleksej Kudrins avgång var han mycket kritisk till ökningen av försvarsutgifterna som hade initierats av Medvedev.⁷¹ Som nämnts ovan ska lönerna i det nya systemet bestå av grundlön och endast nio typer av tillägg. Det gamla systemet styrdes av en lång rad lagar och myndighetsdokument vilket lett till att det finns ett otal tillägg. Tillämpningen är därför oklar och det är omöjligt att fastställa hur mycket någon får och varför. I en av Gajdarinstitutets analyser av lönesystemet framkommer t.ex. att bara hälften av det belopp som

enligt den federala budgeten 2011 ska betalas ut i löner och penningförmåner kan beräknas utifrån de regler som är kända.⁷²

Tabell 8-4 beskriver totalsummor för löner och penningförmåner 2011 som Gajdarsinstitutets forskare har beräknat från de nya reglerna och antalet personer i olika tjänsteställning i de Väpnade Styrkorna. Beräkningen ger i bästa fall en uppfattning om storleksordning och som framgår av tabellen ligger dessa kostnader på 12–17 procent av försvarsbudgeten. Om man jämför lönerna och penningförmånerna 2011 med FN-statistikens totala personalkostnader för 2010 skulle löne- och penningförmånerna utgöra runt 40 procent av de totala personalkostnaderna. Författarna Privetkin och Trofimova ifrågasätter om Försvarsministeriet kommer att hålla sig till det nya regelverket och om rådande gamla praxis att besluta om extra tilldelning till militär personal även på andra myndigheter och på regional nivå kommer att upphöra.⁷³

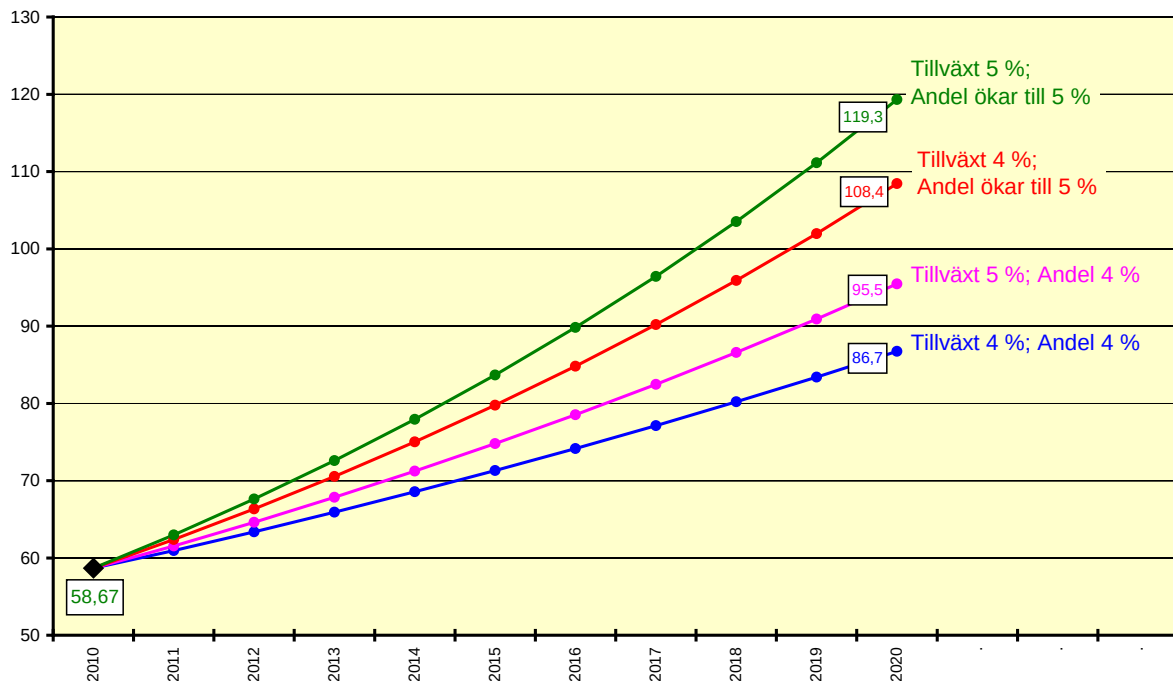
8.4 Prognoser av försvarsutgifterna fram till 2020

Om det säkerhetspolitiska läget antas oförändrat är de viktigaste faktorerna som bestämmer försvarsutgifternas storlek, BNP:s tillväxt och hur väl Försvarsministeriet och försvarslobbyn lyckas förhandla i förhållande till andra utgiftsslag i den federala budgetprocessen.

Under 2000-talet hölls försvarsbudgeten på en låg, konstant andel av BNP, men då ökade BNP kraftigt och därmed också försvarsanslagen utan att ekonomin belastades ytterligare. Under 2010-talet förväntas en lägre tillväxt samtidigt som regeringen ökar försvarsanslagens andel av BNP. Detta är i alla fall planen till och med 2014. I detta kapitels prognos över försvarsutgifterna fram till 2020 har fyra varianter tagits fram som illustrerar effekten av högre respektive lägre BNP-tillväxt och en högre eller lägre andel för försvarsutgifterna i BNP (Figur 8-7). Antagandena om BNP-tillväxten bygger på resultaten i Ekonomikapitlet.

I Figur 8-7 anger linjerna försvarsutgifternas utveckling under olika antaganden. Linjen [Tillväxt 4 % – andel 4 %] anger att BNP växer med 4 procent och att de totala försvarsutgifterna utgör 4 procent av BNP. Utgångspunkten är 2010 då de ryska försvarsutgifterna uppgick till 59 miljarder USD, vilket motsvarade 4 procent av landets BNP (om 1 465 miljarder USD.) Med en genomsnittlig tillväxttakt om 4 procent och fast andel skulle försvarsutgifterna öka med nästan 50 procent under perioden till 87 miljarder USD (se också Annex – kapitel 8, Tabell A8-2).

Figur 8-7 Prognos av Rysslands försvarsutgifter fram till 2020 med olika antaganden om BNP-tillväxt och försvarsutgifternas andel av BNP; miljarder USD

Källa: Egna beräkningar; Annex – kapitel 8, Tabell A8-2.

Linjen [Tillväxt 5 % – andel 4 %] utgår från en något snabbare BNP-tillväxt om 5 procent, men att försvarsutgifterna får en fortsatt oförändrad BNP-andel om 4 procent. I ett sådant scenario kommer försvarsutgifterna att öka med drygt 60 procent till 95 miljarder USD 2020. Linjen [Tillväxt 4 % – andel ökar till 5 %] bygger på nämnda ekonomiska tillväxtakter, men antar att BNP-andelen gradvis ökar från nuvarande 4 procent till 5 procent år 2020. I dessa fall kommer de ryska försvarsutgifterna att öka till respektive 108 och 119 miljarder USD, eller med 85 procent respektive en fördubbling (se Annex – kapitel 8, Tabell A8-3 för exakta beräkningar).

Denna simulering av framtida försvarsutgifter illustrerar hur känsliga den federala budgetens poster är för förändringar i tillväxttakten och betydelsen av andel i budgetprocessen. Antag att regeringen räknar med att ekonomin kommer att växa med en medeltillväxttakt på 5 procent under 2010-talet, men att tillväxten snarare blir 4 procent. Då blir försvarsutgifterna lägre än förväntat och det är troligt att Försvarsministeriet och försvarslobbyn kommer att göra allt för att få en större del av den mindre kakan.

8.5 Försvarekonomin i ett tioårsperspektiv

En klar tendens under de närmaste åren är att Rysslands försvarsutgifter kommer att öka. Enligt den preliminära budgeten för 2012–2014 planeras försvarsbudgeten öka från 3,2 till 3,9 procent av BNP. Med den bredare definition som SIPRI använder skulle detta innebära försvarsutgifter på omkring 4,4 till drygt 5 procent av BNP. Orsaken till ökningen är militärreformen och

Beväpningsprogrammet-2020 som förutsätter förnyad materiel för de Väpnade Styrkorna. Målet är att 2015 ska 30 procent av de Väpnade Styrkornas materiel vara ny och 70 procent år 2020. Det är inte helt klart hur ”ny” beväpning definieras och huruvida dessa mål kommer att nås, men tydligt är att materielanskaffningen tar en allt större del av försvarsbudgeten och har hög prioritet. Forskning och utveckling har dragits ned väsentligt och även annat inom försvaret kan få dras ned, t.ex. underhållet och mobiliseringskapaciteten som drogs ned under krisen 2009. Om lagförslaget om militärens löner och penningförmåner antas i sin nuvarande form ökar försvarsutgifterna ytterligare. Det faktum att värnpliktskullarna är små under 2010-talet och de Väpnade Styrkorna måste öka andelen kontraktsanställda för att upprätthålla numerären kan innebära en fördyrning i löner och förmåner med omkring 70 procent om det nya lagförslaget antas (Tabell 8-3).

Försvarsministeriets organisation för beställningen av all materiel är vital för att målet för beväpningsprogrammet ska uppnås. Upphandlingssystemet har utsatts för en mängd omorganisationer, men det har ändå inte gått att få bukt med korruptionen. Omkring 20 procent av medlen försvinner i processen. Materielanskaffningen omfattas av sekretess och utan att tillräcklig insyn beviljas ens de statliga kontrollorganen är det tveksamt om den kan effektiviseras. Transparens, som är det viktigaste medlet mot ineffektivitet och korruption i all statsförvaltningen, är fortfarande en stor bristvara i Ryssland.

Försvarsminister Serdjukov arbetar dock ihärdigt med att få ordning på upphandlingssystemet och har givit upphandlingsansvariga Rosoboronpostavka en ny chef och ny status. Försvarsministeriet försöker också skaffa sig bättre prisinformation för att kunna pressa ned försvarsindustrins priser. Försvarsindustrin har använt sin monopolposition för att inflatera sina priser bl.a. genom att inkludera sin sociala sektor, allehanda utvecklingsarbete och underskott som uppkommit på annat sätt. Försvarsindustrin har uppmanats att lämna över sin sociala service till kommunerna, som ofta inte vill ta emot denna då de inte får extra pengar, och Serdjukov har satt press på företagen genom att minska vinstmarginalerna. Så länge försvarsindustrin har mjuka budgetrestriktioner och inte utsätts för reell konkurrens är det emellertid svårt att se hur den skulle kunna fås att prestera bättre.

I juni 2011 skrevs kontraktet under för fyra franska amfibieoperationsfartyg av typen Mistral. Ryssland samarbetar också med Italien vad gäller pansarterrängbilar och med Israel rörande obemannade luftfarkoster. Försvarsministeriet har därmed visat att det kan vända sig till utländska konkurrenter om den inhemska industrin inte kan leverera det de Väpnade Styrkorna behöver. Försvarsministeriet har dock inga kända planer på några andra större materielinköp i utlandet under perioden fram till 2020, men Ryssland har förstått vikten av internationellt samarbete för teknologiöverföringen och materielinköp kan vara en genväg. Det teknikgap som de själva tillstår att de har gentemot Väst måste minska. Den förbättring av beväpningen som planeras kommer att möta stora utmaningar då upphandlingssystemet har stora brister och endast delar av den ryska försvarsindustrin förmår leverera materiel som efterfrågas.

Som ett led i moderniseringen av de Väpnade Styrkorna lade regeringen sommaren 2011 fram ett lagförslag för hur löner och förmåner ska se ut. Detta förbättrar militärernas levnadssituation, men det är oklart om det räcker för att göra en militär karriär tillräckligt intressant. De Väpnade Styrkorna kommer att bli alltmer beroende av kontraktsanställda eftersom värnpliktskullarna är små. För att militären ska kunna konkurrera med den civila arbetsmarknaden måste den kunna erbjuda bra löner och förmåner. Utfästelser om löneökningar har redan gjorts för 2012 och 2013 men lagförslaget i sin nuvarande utformning är inte fullt finansierat i den lagda treårsbudgeten och bedömningen är att det kommer att bli svårt att leva upp till lagförslagets ambitioner. Frågan är också om Försvarsministeriet är berett att ta de avsevärda kostnader som övergången till en större andel kontraktsanställda innebär. Om denna inriktning blir verklighet och Ryssland håller fast vid att numerären ska vara en miljon man kan de ryska försvarsutgifterna förväntas öka ytterligare under hela 2010-talet.

Slutnoter

- 1 Annex – kapitel 6, Tabell A6-1.
- 2 Oxenstierna, Susanne (2009), *The Russian Economy 2009: Steep Decline despite Crisis management*, User Report, december 2009, FOI-R--2853--SE (Stockholm, FOI) och Bergstrand, Bengt-Göran (2010) *Economic and Military Expenditures Trends since 1990 for the Russian Federation and for EU and NATO*, FOI Memo 3203, maj 2010 (Stockholm, FOI) och Oxenstierna, Susanne (2011) *Rysk ekonomi och försvarsekonomi 2010: Ökande försvarsutgifter och ambitiösa beväpningsmål*, FOI Memo 3500, 16 februari 2011 (Stockholm, FOI), s. 11.
- 3 Skattningar av Sovjetunionens försvarsutgifter pekade på att de uppgick till 17–25 procent av BNP. Oxenstierna, Susanne (2009) *Russia in Perspective*, User Report, juni 2009, FOI-R--2774--SE (Stockholm, FOI), s. 15.
- 4 Cooper, Julian (2011). Detta är en ökning av andelen sedan budgeten 2011–2013, då andelen för 2013 angavs till 3,4 procent.
- 5 SIPRI (2011) "Measuring Military Expenditure", SIPRI, på internet: http://www.sipri.org/research/armaments/milex/researchissues/measuring_milex (hämtat: 27 oktober 2011).
- 6 Oxenstierna, Susanne (2009) *The Russian Economy 2009*, s. 37.
- 7 SIPRI (2011) *SIPRI Yearbook 2011: Armaments, disarmament and international security* (Oxford, Oxford University Press, SIPRI), avsnittet "Russia", s. 163–6, Cooper, Julian (1998) "The military expenditure in the USSR and the RF, 1987-97", i SIPRI (1998) *SIPRI Yearbook 1998: Armaments, disarmament and international security* (Oxford, Oxford University Press, SIPRI).
- 8 Klein, Margarete (2009) *Russia's Military Capabilities: 'great power' ambitions and reality*, Research Paper, RP 12, oktober 2009 (Berlin, Stiftung Wissenschaft und Politik), s. 26.
- 9 Oxenstierna (2009) *The Russian Economy 2009*, Tabell 6-1, s. 37.
- 10 Cooper, Julian (2011) *Milex in the Russian Federal Budget 2010–2014*, arbetspapper, 12 augusti 2011.
- 11 Oxenstierna, Susanne (2009) *The Russian Economy 2009*, Tabell 6-1, s.37.
- 12 SIPRI (2011) *SIPRI Yearbook 2011*, s. 165.
- 13 Ibid., s. 164. Ryssland rapporterar t.ex. inte kostnader för kärnvapen till FN; se vidare SIPRI (1998) *SIPRI Yearbook 1998*, s. 251–2.
- 14 Frolov, Andrej (2011) "Ispolnenije gosudarstvennogo oboronogo zakaza Rossii v 2010 godu" [Genomförande av Rysslands statliga försvarsbeställning under år 2010], *Eksport Vooruzhenij*, nr. 2, s. 43.
- 15 Gorst, Isabel (2011) "Russian military budget sapped by corruption", *Financial Times*, 24 maj 2011, på internet: www.ft.com/intl/cms/s/0/961668be-8628-11e0-9e2c-

- 00144feabdc0.html (hämtat: 25 maj 2011).
- 16 Oxenstierna (2009) *Russia in Perspective*, s. 17.
- 17 Zatsepin, Vasily (2011) "The Economics of Russian Defence Policy: In search for the roots of inefficiency" i McDermott, Roger et al. (red.) *The Russian Armed Forces in Transition: Economic, geopolitical and institutional uncertainties* (London, Routledge), s. 123.
- 18 Ibid.
- 19 Ibid.
- 20 Cooper, Julian (2011) "Military Procurement in Russia", i McDermott, Roger et al. (red.) *The Russian Armed Forces in Transition: Economic, geopolitical and institutional uncertainties* (London, Routledge), s. 170–5.
- 21 Zatsepin (2011) "The Economics of Russian Defence Policy", s. 126.
- 22 Cooper (2011) "Military Procurement in Russia", s. 173.
- 23 Vojenno-promyslennyj kurer, 12 juni 2011, "Raznoglasija s 'oboronkoj'" och SIPRI (2011) *SIPRI Yearbook 2011*, s. 165.
- 24 RiaNovosti, 12 oktober 2010, "Russia Reveals Detailed Data on Defence Spending until 2013".
- 25 Frolov (2011) "Ispolnenije gosudarstvennogo oboronno ...", s. 43.
- 26 Gorst, Isabel (2011) "Russian military budget sapped by corruption".
- 27 Presidentadministrationen (2011) "Sovesjtjanije po voprosam razvitija oboronno-promyslennogo kompleksa Rossii" [Möte om utvecklingen inom Rysslands försvarsindustrikomplex], Prezident Rossii, 10 maj 2001, på internet: <http://kremlin.ru/transcripts/11206> (hämtat: 25 maj 2011).
- 28 Vojenno-promyslennyj kurer, 12 juni 2011, "Raznoglasija s 'oboronkoj'".
- 29 Presidentadministrationen (2011) "Rabotjaja vstretja s vitse-premerom Sergejem Ivanovym i Ministrom oborony Anatolijem Serdjukovym" [Arbetsmöte med vice premiärminister Sergej Ivanov och försvarsminister Anatolij Serdjukov], Prezident Rossii, 12 juli 2011, på internet <http://kremlin.ru/news/11908> (hämtat: 13 juli 2011).
- 30 Ibid.
- 31 Cooper (2011) "Military Procurement in Russia", s. 177–8.
- 32 Ibid.
- 33 Nikolskij, Aleksej (2010) "Evoljutsija rossijskoj sistemy zakupok vooruzzenij i voennoj tehniki" [Utveckling av ett ryskt system för materielanskaffning], Eksport vooruzzenij, Specialutgåva 2010, s. 7.
- 34 Cooper (2011) "Military Procurement in Russia", s. 180.
- 35 Frolov (2011) "Ispolnenije gosudarstvennogo oboronno ...", s. 44.
- 36 Federala rymdagenturen (2011) "Rukovodstvo Roskosmosa" [Ledningen för Roskosmos], Roskosmos, på internet: <http://www.roscosmos.ru/main.php?id=30> (hämtat: 19 januari 2012).
- 37 Zatsepin (2011) "The Economics of Russian Defence Policy", s. 121–5.
- 38 Vojenno-promyslennyj kurer, nr. 26 (6–12 juni 2011) "Potjemu 'zavisajut' kontrakty'".
- 39 Ibid.
- 40 Presidentadministrationen (2011) "Rabotjaja vstretja..."
- 41 Frolov (2011) "Ispolnenije gosudarstvennogo oboronno ...", s. 44.
- 42 Ibid.
- 43 Ibid.
- 44 Oxenstierna, Susanne (2009) *The Russian Economy 2009* och Cooper (2011) "Military Procurement in Russia".
- 45 Zavarzin, Viktor (2010) "Tolko pri nalitiji novejsjego vooruzzenija v voennoj tehniki budet obespetjena effektivnaja oborona" [Ett effektivt försvar kan bara säkras genom att nyaste vapnen och military materiel finns], Press release från Dumans försvarsutskott, 8 oktober 2011.
- 46 Oxenstierna (2011) *Rysk ekonomi och försvarsekonomi 2010*, Tabell A3, s. 30.
- 47 Ibid., Tabell 3, s. 15; Cooper (2011) "Military Procurement in Russia", Tabell 9-5, s. 183.
- 48 Vedomosti, 27 december 2010 "Frantsusy pridut morem" [Fransmännen kommer över havet].
- 49 Vedomosti, 22 juni 2011, "Sdelat russkim" [Göra dem ryska].

- 50 Frolov (2011) "Ispolnenije gosudarstvennogo oboronno ...", s. 44.
- 51 von Kospoth, Nicolas (2010) "Russia in Talks with Italy on Purchase of 1,000 Iveco LMV Vehicles", DefPro, 10 mars 2010, på internet: <http://www.defpro.com/daily/details/526/> (hämtat: 17 mars 2010).
- 52 Klein (2009) Russia's Military Capabilities, s. 29.
- 53 Vojenno-promyslennyj kurer, 12 juni 2011, "Raznoglasija s 'oboronkoj'".
- 54 Ibid.
- 55 Ibid.
- 56 Lukanin, Mikhail (2011) "Demographics vs the Russian Army", Moscow Defence Brief, nr. 1, s. 25–7.
- 57 McDermott, Roger N. (2011) The Reform of Russia's Conventional Armed Forces: Problems, Challenges and Policy Implications (Washington D.C., Jamestown Foundation), s. 93.
- 58 Ryska Federationens Försvarsministerium (2008) Strategija sotsialnogo razvitija Vooruzjennyh Sil RF [strategi för de Väpnade Styrkornas sociala utveckling], tillgänglig på Vojennoje pravo, på internet: <http://voennoepravo.ru/node/3023> (hämtat: 25 juli 2011).
- 59 I samtal i maj 2011 uppgav ryska experter att en officers medellön 2011 var 20 000 RUR (ca 700 USD) om han var i strid och 15 000 om han inte var i strid. En kontraktanställd har mellan 15 000 (500 USD) och 35 000 RUR (1 200 USD). Reformen ska leda till att medellönen ökar 3–5 ggr på 3 år.
- 60 "Vitalij Tsymbal: "Dengi na voennoju reformu nado vzat u korruptsionerov", Nauka i tehnologii Rossii, 23 november 2009, på internet: www.strf.ru/materiel.aspx?d_no=17502&catalogId=221&print=1 (hämtat: 13 juli 2011).
- 61 Lagen om militärens penningförmåner (2011) Projekt 556510-5 Federalnyj zakon "O denezjnom dovolstvii voennosluzjasjtich i predostavlenii im otdelnych vyplat" [Om penningförmåner för militärtjänstgörande och tilldelning av visa utbetalningar till dem], Duman, på internet: <http://asozd2.duma.gov.ru/main.nsf%28SpravkaNew%29?OpenAgent&RN=556556->.
- 62 Nezavisimoje vojennoje obozrenije, nr. 8 (4–10 mars) 2011.
- 63 Trofimova, Jelena (2011) "Nekotoryje dostizjenija i problemy sotsilnogo razvitija vooruzjennyh sil RF" [Några resultat och problem för sociala utvecklingen inom Ryska Federationens Väpnade Styrkorna], Ekonomiko-polititjeskaja situatsija v Rossii, 4 mars 2011, på internet: www.iet.ru/ob-izdanii.html (hämtat: 31 januari 2012).
- 64 Lagen om militärens penningförmåner (2011).
- 65 Kostjukova, Irina (2011) "Monetizatsija armii" [Monterariseringen av armén], Vzgljad, 1 juli 2011, på internet: <http://vz.ru/politics/2011/7/1/504097.html> (hämtat: 14 juli 2011).
- 66 Lagen om militärens penningförmåner (2011).
- 67 RiaNovosti, 19 januari 2011, "Putin Promises Higher Military Pensions in 2012".
- 68 Ibid.
- 69 Ibid.
- 70 Muchin, Vladimir (2011) "Vojenno-kosmitjeskaja reforma" [Militära rymdreformen], Nezavisimaja gazeta, 3 februari 2011, på internet: http://www.ng.ru/nvo/2011-02-03/2_reform.html (hämtat: 19 juli 2011).
- 71 Vedomosti, 27 september 2011, "Tandem uvolil ministra finansov" [Tandemet avskedade finansministern].
- 72 Privetkin, Andrej och Trofimova, Jelena (2011) "O fonde denezjnogo dovolstvija voennosluzjasjtich RF" [Om fonden för penningförmåner för Ryska Federationens militärtjänstgörande], Ekonomiko-polititjeskaja situatsija v Rossii, Gajdarinstitutet, 4 augusti 2011, på internet: www.iet.ru (hämtat: 31 januari 2012), s. 58.
- 73 Ibid.

9. Försvarsindustri

Fredrik Westerlund^{xii}

Försvarsindustrin har historiskt varit en mycket viktig del av det ryska samhället. Det har hävdats att Sovjetunionen inte hade ett militär-industriellt komplex, utan snarare *var* ett.¹ Under 2000-talet blev det dock alltmer missvisande att tala om ett ryskt militär-industriellt komplex i betydelsen försvarsindustri, militär och branschministerier i förening. Allt fler tecken på djupgående dysfunktionalitet syntes och 2010 låg de mångåriga sprickorna mellan försvarsledningen och industrin, men också inom försvarsindustrin, i öppen dager. Denna samhällssektor hade hamnat utanför statens primära fokus och blivit en beroende variabel – istället för styrande – för andra politikområden.

Försvarsindustrin spelar dock fortfarande en viktig roll, inte minst inom försvarspolitiken genom utveckling och tillverkning av försvarsmateriel. Den är också viktig för Rysslands ekonomi. De statliga försvarsmaterielbeställningarna var 2010 drygt en procent av bruttonationalprodukten (BNP) och planerades öka till 1,88 procent 2013.² Till detta kommer en betydande produktion av civil materiel. Försvarsindustrin sysselsatte 2009 cirka 1,5 miljoner personer, vilket utgjorde närmare 1,5 procent av arbetskraften.³ Dettager försvarsindustrin en roll också i inrikespolitiken. Den står för sysselsättning och social välfärd för befolkningen, inte minst i städer och regioner som är beroende av försvarsindustrieföretag. Framgångsrika sektorer som rymd- och flygplansbranscherna är dessutom en källa till nationell stolthet. Dessa medger också försvarsindustrisamarbeten med andra länder och främjar Rysslands ställning internationellt. Försvarsindustrin har därmed en roll i utrikespolitiken, inte minst för att knyta andra länder inom Öberoende staters samvälde (OSS) närmare till Ryssland.

Ur ett säkerhetspolitiskt perspektiv blir det därmed intressant att bedöma den framtida utvecklingen inom den ryska försvarsindustrin och konsekvenser av denna för Ryssland. Syftet med detta kapitel är att göra en sådan bedömning för perioden fram till 2020. Den huvudsakliga frågeställningen har varit hur den ryska försvarsindustrin under denna tioårsperiod kan bidra till rysk militär förmåga. Förmågan att understödja en modernisering av de Väpnade Styrkorna, genom att förse dem med kvalificerade materielsystem har legat i fokus. En sekundär frågeställning har varit hur försvarsindustrin i övrigt kan understödja Rysslands stormaktsambitioner fram till 2020.

I syfte att besvara frågeställningarna beskrivs utvecklingen inom ett antal områden, med tonvikt på perioden 2008–2010. I nämnd ordning diskuteras den politiska styrningen av den ryska försvarsindustrin samt dess struktur, personal, produktionsmateriel och försvarsmaterielleveranser. Vad gäller leveranserna behandlas nytillverkning för de Väpnade Styrkorna 2007–2010 samt utsikter till 2020, då fokus lagts på modernisering.

^{xii} Med bidrag av Bengt-Göran Bergstrand, som tagit fram figurer baserade på SIPRIs data, och Susanne Oxenstierna, som sammanställt försvarsmaterielproduktion och Figur 9-1.

Därefter följer ett avsnitt om den ryska vapenhandeln. I februari 2010 uttalade premiärminister Vladimir Putin att den ryska försvarsmaterielexporten var viktig både för Rysslands ekonomiska och utrikespolitiska mål.⁴ Såväl import som export av försvarsmateriel påverkar dessutom försvarsindustrins möjligheter till modernisering. Slutligen görs en samlad bedömning av försvarsindustrins förutsättningar att understödja rysk militär förmåga och stormaktsambitioner fram till 2020.

Till skillnad från bedömningen från 2008 behandlar detta kapitel främst försvarsindustrin och inte det försvarsindustriella komplexet (oboronno-promysljennyj kompleks, OPK) som helhet. I rysk diskurs syftar OPK ibland på försvarsindustrin och ibland även på de statliga institutioner som styr och stöttar försvarsindustrin. Denna och tidigare rapporter om rysk militär förmåga ansluter till det senare synsättet. Här behandlas utbudssidan av OPK, det vill säga försvarsindustrin medan beställarsidan behandlas i kapitel 8 Försvarsekonomi. Försvarsindustrins produktion av produkter för den civila marknaden behandlas inte heller i detta kapitel.⁵

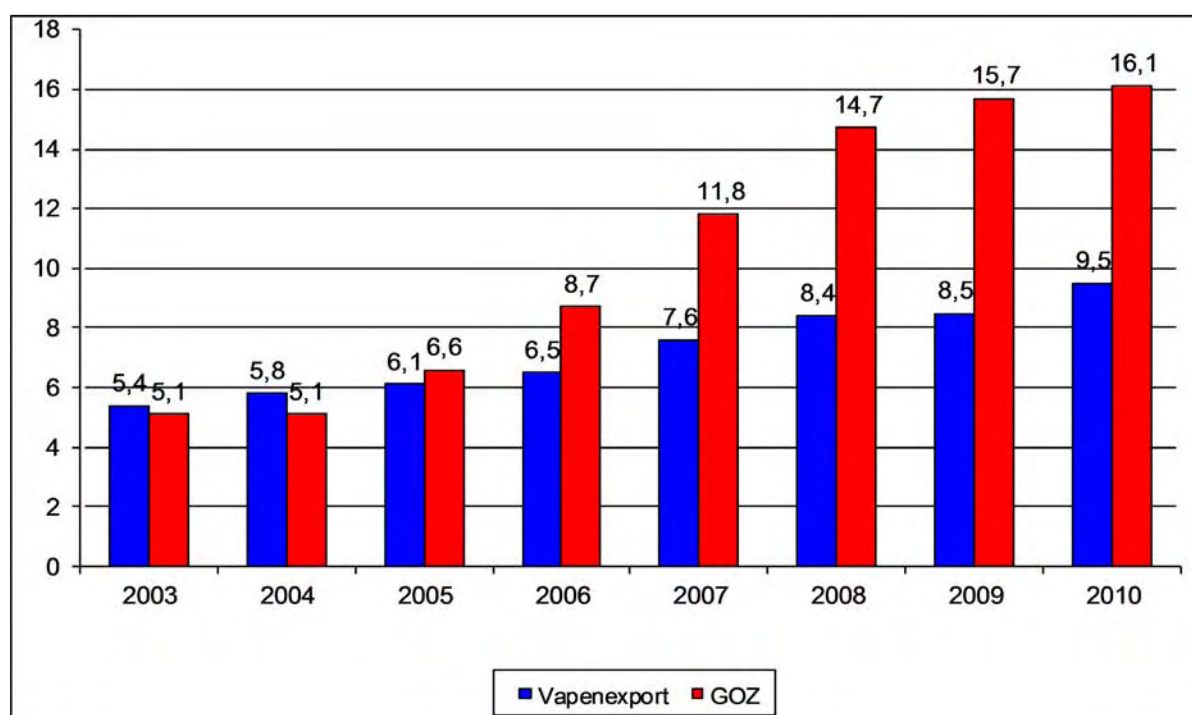
9.1 Politisk styrning av försvarsindustrin

Den politiska ledningen har sedan 2008 ökat ansträngningarna för att styra utvecklingen inom den ryska försvarsindustrin. Utöver att fortsätta genomdriva den koncentration av industrin till statligt ägda holdingbolag som initierades 2006–2007 (se avsnitt 9.2), har staten också sökt stimulera förändring utifrån.

*Försvarsministeriet
driver på*

Försvarsministeriet har, med uppbackning av presidenten och premiärministern, varit drivande i denna process och använt såväl morot som piska. Som framgår i det föregående kapitlet har försvarsindustrin kritiserats hårt för prisstegringar samt brister i kvalitet och punktlighet i leveranserna. Försvarsministeriet har också för första gången beställt större materielsystem av utländsk försvarsindustri. Samtidigt planeras de inhemska försvarsmaterielbeställningarna att öka kraftigt. Företagens vinstmarginal på prioriterad materiel ska dessutom öka (se kapitel 8, avsnitt 8.2). De inhemska försvarsbeställningarna har sedan 2007 varit mer än 50 procent större än vapenexportkontrakten (se Figur 9-1). Med Beväpningsprogrammet-2020 kommer de statliga beställningarna bli en än viktigare inkomstkälla för den ryska försvarsindustrin, och därmed ett potentiellt starkare politiskt styrinstrument.

En viktig del i reformeringen av de Väpnade Styrkorna är att förse förbanden med modern materiel. Anskaffning av nytillverkad försvarsmateriel har prioriterats i Beväpningsprogrammet-2020, vilket utgör styrsignaler för försvarsindustrin. Av den totala budgeten ska 80 procent gå till nya materielsystem, medan bara 10 procent är avdelat för forskning och utveckling (FoU) och lika mycket för reparationer och moderniseringar av äldre materiel. Avsikten är att 70 procent av beväpnningen ska vara ny 2020 och materielanskaffningen öka från drygt 38 procent av försvarsbudgeten 2010 till 59 procent redan 2013 (se kapitel 8, avsnitt 8.2 samt Tabell 8-1).

Figur 9-1 Rysk vapenexport och inhemsk materielanskaffning (GOZ) 2003–2010, md USD.

Källa: Frolov, Andrej (2010) "Gosudarsvennyj oboronnyj zakaz Rossii: tendentsii poslednich let [Rysslands statliga försvarsbeställning: tendenser de senaste åren]", *Eksport Vooruzhenij, specialutgåva 2010*, s. 10. Figuren är sammanställd av Susanne Oxenstierna.

De långsiktiga statliga försvarsmaterielbeställningarna ger den ryska försvarsindustrin invisning om vilka teknologier och produktionslinjer som staten anser bör utvecklas och behållas. Signalvärdet i Beväpningsprogrammen-2005 och -2010 begränsades dock av att dessa var underfinansierade och därför havererade efter bara några år. Beväpningsprogrammet-2015 var bättre finansierat och fokuserade på att slutföra utvecklingen av nya system fram till 2011, så att tillverkningen i stora volymer sedan skulle kunna ske.⁶ Beväpningsprogrammet-2020 följer denna logik och staten har kraftigt ökat finansieringen för detta och omfattningen av de statliga försvarsmaterielbeställningarna för 2011–2013, som framgår av kapitel 8. I likhet med utvecklingen i Väst, inriktar staten försvarsindustrin mot mindre produktionsserier av mer avancerad materiel.

Vilka specifika teknikområden styr då staten in försvarsindustrin mot? Liksom i Beväpningsprogrammet-2015 har strategiska system som kärnvapentriaden, förvarningssystemen och missilförsvaret prioriterats. Detta program kritiserades för att inte ägna tillräcklig uppmärksamhet åt precisionsvapen och ledningssystem. Både satellitstyrda vapensystem och automatiserade ledningssystem uppges vara bland de högst prioriterade områdena i det senaste beväpningsprogrammet.⁷ Närmare detaljer kring beställningarna av dessa system har inte öppet redovisats. Av Tabell 8-2 framgår att försvarsindustrin förväntas utveckla och tillverka nya flyg-, helikopter- och luftvärnssystem, liksom ytstridsfartyg och ubåtar. Bilindustrin förväntas upprätthålla produktionsförmågan och produktionskapaciteten för markrobotsystemet Iskander förväntas byggas ut.

Strategiska system, luftstrid och fartyg prioriteras

När det gäller den tunga fordonsindustrin ger dock de kända delarna av Beväpningsprogrammet-2020 liten vägledning. Det föregående programmet omfattade modernisering och nytillverkning av sammanlagt 1 400 stridsvagnar, över 4 000 bandgående och 3 000 hjulgående pansarskyttefordon.⁸ I Beväpningsprogrammet-2020 är inget känt om nytillverkning eller modernisering av stridsfordon, utöver inköp av italienska Ivecos lätta bepansrade fordon LMV. Däremot ingår utveckling av en ny gemensam plattform för framtidens tunga stridsfordon. Det är oklart om staten med detta avsett signalera att nuvarande produktionslinjer för tyngre stridsfordon inte bör behållas.

Nya, förstärkta stödprogram

Utöver beväpningsprogrammen har den politiska ledningen tagit fram flera strategiska dokument för att utveckla den ryska försvarsindustrin. Våren 2010 fastställde president Dmitrij Medvedev en övergripande plan med namnet: Grunderna för Rysslands politik inom området utveckling av OPK till år 2020 och i det långsiktiga perspektivet. Industri- och handelsministeriet hade – i samarbete med Försvarsministeriet, Säkerhetsrådet och berörda myndigheter och statsägda företag – utarbetat planen med mål, strategier och uppgifter för utvecklingen av det försvarsindustriella komplexet som helhet. Inledningsvis fokuserar planen på utvecklingen av produktionsbasen för radioelektronikkomponenter, eftersom dessa är vitala för i stort sett alla moderna vapen- och ledningssystem.⁹ Detta har varit ett återkommande tema: 2007 lanserades en strategi för utveckling av den ryska elektronikindustrin fram till 2025 som förutsåg investeringar om nära 50 miljarder RUR under åren 2007–2011. Strategin åtföljdes av två olika federala målprogram, men såväl finansieringen som uppsatta mål var otillräckliga för att inhämta de ledande ländernas försprång.¹⁰ Denna nya plan antyder att de tidigare inte betraktats som fullt ut lyckade.

Genomförandet av de statliga beväpningsprogrammen stöttas också av andra särskilt anpassade federala målprogram. I samband med att utvecklingsplanen fram till 2020 lanserades, uppgav vice premiärminister Sergej Ivanov att en ny version av det Federala målprogrammet för utvecklingen av det försvarsindustriella komplexet var under utarbetning. Industri- och handelsministeriet bedömde 2010 att 329,3 miljarder RUR (cirka 10 miljarder USD) behövde investeras enbart fram till 2013. För tillverkningen av de 1 300 olika slag av materiel som Beväpningsprogrammet-2020 omfattar bedömdes över 1 000 teknologier behöva utvecklas eller implementeras.¹¹

Dessutom aviserade Ivanov ett nytt federalt målprogram för reformeringen av försvarsindustrin. Detta uppgavs omfatta investeringar om 100 miljarder RUR (cirka 3,3 miljarder USD) per år fram till 2020. Även detta målprogram syftar till att understödja genomförandet av Beväpningsprogrammet-2020.¹² Inget av dessa två målprogram hade offentliggjorts 2011. Det bör här noteras att inom ramen för Beväpningsprogrammet-2020 avsatts redan hela 3 000 miljarder RUR (cirka 100 miljarder USD) för att förbereda produktionen, utöver de 19 000 miljarder RUR (cirka 630 miljarder USD) som planeras för inköp av försvarsmateriel.¹³ För att få avsedd verkan torde dessa medel tillföras försvarsindustrin tidigt under Beväpningsprogrammets genomförande. Sammantaget kan försvarsindustrin komma att erhålla 1 500–2 500 miljarder RUR (cirka 50–80 miljarder USD) till och med 2013 för att utveckla produktionskapaciteten.

Den politiska styrningen av försvarsindustrin utövas inte bara genom program, planer och andra dokument. Även det personliga inflytandet hos nyckelpersoner inom försvarssektorn kan spela en viktig roll i detta avseende. Persongalleriet har förändrats mycket lite sedan bedömningen 2008.¹⁴ Den största förändringen består i att försvarsminister Anatolij Serdjukov kommit att få allt mer inflytande över försvarsindustrins utveckling. Genom att i materielupphandlingen i större utsträckning sätta de Väpnade Styrkornas behov framför försvarsindustrins produktionskapacitet, har Serdjukov stimulerat till förändring inom försvarsindustrin. Att Försvarsministeriet anskaffat utländska vapensystem har medfört att nya samarbeten mellan rysk och utländsk (israelisk, italiensk och fransk) försvarsindustri, vid sidan av samarbetet med Indien. Serdjukov och företrädare för Försvarsministeriet driver också, som ovan nämnts, på en omställning mot produktion av mer kvalificerad materiel i mindre volymer.

Andra ledande personer inom den ryska makteliten har verkat för att bibehålla bredden i försvarsindustrins produktion. Ett antal av dessa har kommit att personligen bli involverade i de största bolagens styrelser. Sergej Ivanov har varit styrelseordförande för det statliga holdingbolaget Obedinjonnoj Aviastroitel'noj Korporatsija (OAK) sedan det bildades. Igor Setjin (Obedinjonnoj Sudostroitel'noj Korporatsija, OSK), Sergej Tjemezov (Rostekhnologija) och Viktor Ivanov (Almaz-Antej) har haft motsvarande positioner. Holdingbolagens utveckling (se efterföljande avsnitt) har också utgjort en del av den politiska styrningen av den ryska försvarsindustrin, men det har inte varit uppenbart att denna strävat i samma riktning som de senaste statliga beväpningsprogrammen.

*Motstridiga
budskap*

Även i florän av strategiska dokument finns motsägelser. I Militärdoktrinen 2010 nämns utveckling av ny teknologi och kvalificerade vapensystem, liksom vikten av internationellt försvarsindustriellt samarbete. Samtidigt betonas självförsörjande i försvarsmaterielhänseende och statlig kontroll av strategiska företag. Behovet av att upprätthålla mobiliseringsförmåga inom försvarsindustrin framhålls också.¹⁵ Militärdoktrinen styr inte försvarsindustrin direkt, men det gör den lag från sovjettiden som ålägger försvarsindustriella företag att upprätthålla mobiliseringskapacitet. Denna lag var fortfarande i kraft våren 2011.¹⁶ Mobiliseringskrav och statlig kontroll är svåra att förena med utveckling av högteknologiska vapensystem och internationellt försvarsindustrisamarbete. Motsägelser av detta slag gör den politiska styrningen otydligare.

Hösten 2011 framkom uppgifter om en pågående översyn av den ryska försvarsindustrin under ledning av Dimitrij Rogozin, som då fortfarande formellt var Rysslands Nato-ambassadör. På uppdrag av president Medvedev utarbetade Kommissionen för försvars- och försvarsindustrifrågor ett förslag på en omstrukturering av den ryska försvarsindustrin. Förslaget presenterades muntligt för presidenten i november 2011.¹⁷ Av mediauppgifter att döma handlar det om ett försök att förbättra styrningen av försvarsindustrin genom att tydligare ange vilka företag som ska tillverka olika produkter. Det är tveksamt om ytterligare centralstyrning av den ryska försvarsindustrin kan leda till påtagliga förbättringar av produktionskapaciteten.

9.2 Försvarsindustrins struktur

Den ryska försvarsindustrin består alltså av ett stort antal företag och har, som ovan nämnts, cirka 1,5 miljoner anställda.^{xiii} Industrin är en av de fem största i världen, om än långt efter den amerikanska, mätt i de största företagens försvarsmaterielförsäljning (se Tabell 9-1). Den övergripande strukturen har inte förändrats i någon större utsträckning sedan bildandet av statsägda branschspecifika holdingbolag under åren 2006–2008.¹⁸

Statlig dominans

Integreringen i holdingbolag hade 2010 inte inneburit någon påtaglig minskning av antalet företag inom den ryska försvarsindustrin. Vice premiärminister Sergej Ivanov hävdade i mars 2010 att 1 729 företag ingick i försvarsindustrin enligt det officiella registret.¹⁹ Det kan konstateras att planen från början av 2000-talet att koncentrera försvarsindustrin till cirka 530 företag inte fullföljts.²⁰ Forskningsinstitut samt design- och konstruktionsbyråer samsas med undertillverkare och stora industriföretag. Många av företagen är små eller medelstora och ett stort antal ingår i de stora holdingbolagen. Flera av företagen drabbades hårt av den globala finanskrisens efterverkningar och 2009 avsatte den ryska staten 1,5 miljarder USD i krisstöd till försvarsindustrin.²¹

Den dominerande företagskoncernen inom den ryska försvarsindustrin har varit det statsägda holdingbolaget Rostekhnologija (på engelska Russian Technologies) alltsedan det skapades 2007. I koncernen ingår, bland andra bolag, Rosoboroneksport, som har ensamrätt på nya kontrakt avseende försvarsmaterielexport. Rostekhnologija har letts av Sergej Tjemesov sedan det bildades. Dess officiella uppdrag är att främja design, produktion och export av högteknologiska industriprodukter samt att stimulera till investeringar i rysk industri, däribland försvarsindustrin.²² 2009 bestod koncernen Rostekhnologija av 440 företag, varav 278 fanns med på listan över ryska strategiska företag och 20 var avgörande för sysselsättningen på sina verksamhetsorter (så kallade *monograzy*).²³

Den näst största företagskoncernen 2010 var, mätt i omsättning, holdingbolaget Oboronprom, som bland annat äger de två branschspecifika holdingbolagen Vertolety Rossii (helikoptertillverkning) och Obedinjonaja Dvigatelstroitel'naja Korporatsija (ODK, motortillverkning). Bortsett från giganterna Rostekhnologija och Oboronprom, var de branschspecifika holdingbolagen de ryska försvarsindustriföretag som uppvisade de största försäljningsintäkterna 2010 (se Tabell 9-2). Listan toppas av luftförsvarssystemtillverkaren Almaz-Antej och följs av sju andra branschspecifika holdingbolag. Samtliga dessa företag var statligt ägda. Bland de följande tio, vars försäljningsintäkter för 2010 varierade från 4 till 14 miljarder RUR (cirka 133 till 467 miljoner USD), återfanns sex huvudsakligen privatägda bolag.²⁴

^{xiii} Andra siffror förekommer beroende på om alla som arbetar med försvarsmaterielförproduktion, alla anställda på företag som tillverkar försvarsmateriel eller alla anställda inom företag som är, eller ägs av, försvarsindustriföretag inräknas. Vissa beräkningar sätter antalet anställda till 2,5 miljoner personer.

Tabell 9-1 De fem största ländernas andel av försvarsmaterielförsäljning för de 100 största försvarsindustriföretagen 2009 (SIPRI)

Land	Antal företag	Försvarsmaterielförsäljning (miljarder USD)	Andel av total försvarsmaterielförsäljning för Top 100
USA	46	246,5	61,5
Storbritannien	11	50,3	12,5
Frankrike	6	23,0	5,7
Italien	4	15,5	3,9
Ryssland	6	9,2	2,3

Anmärkning: I tabellen ingår inte den transnationella försvarsindustrikoncernen EADS, som 2009 sålde försvarsmateriel för 15,9 miljarder USD, vilket motsvarade 4 procent av totalen för Top 100. Kinesiska försvarsindustriföretag fanns inte med på listan.

Källa: SIPRI (2011) *SIPRI Yearbook 2011 (Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), Oxford University Press), Table 5A.2.*

Tabell 9-2 Ranking av ryska försvarsindustriföretag (försäljningsintäkter) för 2010

Företag	Försäljning (miljoner RUR)	Andel export (%)	Andel civila intäkter (%)	Antal anställda
Almaz-Antej (lv-system)	134 669	48,0	11,0	88 698
OAK (flygsystem)	128 200	65,0	18,4	95 900
ODK (motorer)	85 172	23,9	55,6	69 581
Vertolety Rossii (helikoptrar)	81 300	49,0	28,7	38 486
OSK (fartyg)	71 630	30,0	30,0	71 284
Uralvagonzavod (pansarfordon och artilleripjäser)	55 091	40,0	60,0	27 627
TRV (robotsystem)	34 017	50,0	10,0	23 323*
Saljut (gasturbiner)	21 900	20,0	5,0	12 214*
Priborostrojenija (styrda vapen och ammunition)	19 124	91,5	0,2	7 304
Sozvezdije (sambands- och ledningssystem)	16 700	9,0	4,0	5 995

Anmärkning: I sammanställningen saknas företag som uteslutande producerar försvarsmateriel relaterad till kärnvapen och rymdsystem. Företag som har försäljningsintäkter från civila produkter överstigande 80 procent av de totala intäkterna, som fordonstillverkarna KamAz och Gaz, har också uteslutits. De övergripande holdingbolagen Rostekhnologija och Oboronprom har heller inte tagits med.

* Antalet anställda för 2009, då antalet för 2010 inte var känt.

Källa: CAST (2011) "Renking predpriyatij oboronno-promyslennogo kompleksa Rossii v 2010 godu" [Ranking av företagen inom det försvarsindustriella komplexet år 2010], *Eksport Vooruzhenij*, nr. 3, Tabell 1 samt s. 36.

De ryska företagen är dock små i en internationell jämförelse. Av de tio största ryska försvarsindustriföretagen var det bara sex som tog sig in på SIPRIs listning av de 100 största försvarsindustriföretagen i världen 2009. Av dessa var det bara Almaz-Antej (23) och flygplanstillverkaren OAK (29) som återfanns bland de femtio främsta. De övriga fyra var robotsystemstillverkaren Taktitjeskoje Raketnoje Vooruzhenije (TRV) på plats 67, Vertolety Rossii (73), stridsfordonsindustrin Uralvagonzavod (76) samt ODK (90). Västeuropeiska

Bolagen små internationellt

försvarsindustriföretag som Finmeccania, EADS och Thales hade 2009 mer än dubbelt så stor försvarsmaterielförsäljning som Almaz-Antej, och skillnaden var än större i total försäljning. BAE Systems och de största amerikanska bolagen hade tio gånger så stor försäljning som Almaz-Antej eller mer under 2009.²⁵ Dessa bolag har avsevärt bättre ekonomiska och organisatoriska förutsättningar att utveckla nya teknologier. De kan köpa komponenter och teknologier av varandra och har erfarenhet att driva stora systemintegreringsprojekt. Bolagen pressas också av sina aktieägare att minska kostnader och öka försäljningen.²⁶

Den ryska försvarsindustrin kom under andra halvan av 00-talet att än mer domineras av statligt ägda företag, till följd av bildandet av de statliga holdingbolagen. Enligt det ryska analyscentret CAST ökade de statligt ägda bolagens andel av de 20 största försvarsindustriföretagens sammanlagda försäljningsintäkter från knappa 66 procent år 2006 till hela 91,5 procent år 2010.²⁷ I industrin som helhet var cirka 40 procent helstatliga företag, lika många var huvudsakligen privatägda och i resterande 20 procent var staten en stor aktieägare (mer är 25 procent av rösterna).²⁸ Den ryska staten har försökt sälja aktieposter i statliga holdingbolag till privata aktörer med blandat resultat.²⁹ Syftet har dock inte främst varit att minska det statliga inflytandet utan att frigöra kapital.

Korruption hämmar

Det bör framhållas att statliga institutioner har begränsad insyn i holdingbolagen. Den amerikanske forskaren Stephen Blank vid Strategic Studies Institute har argumenterat för att holdingbolagen varit ett sätt att överföra statlig egendom till landets elit och möjliggöra penningtvätt. Bolagen styrs inte primärt av företagsekonomiska överväganden, utan deras agerande tjänar till att öka inflytande och välstånd för den politiskt tillsatta bolagsledningen enligt Blank.³⁰ Korruption utgör sedan decennier en del av organisationskulturen och hämmar en positiv utveckling av industrin och företagen. Missförhållanden möjliggörs av att mycket stora belopp är i omlopp samtidigt som insynen är mycket begränsad. Den låga transparensen beror delvis på försvarssekretess men också på att den politiska ledningen inte uppmuntrar oberoende granskning eller ens parlamentarisk insyn. Ett antal korruptionsskandaler har avslöjats inom försvarssektorn under de senaste åren. Ett område som utpekats är materielanskaffning och i synnerhet upphandlingen av forskning och utveckling (FoU).³¹

Destatliga kraven på mobiliseringskapacitet inom försvarsindustrin drar ytterligare resurser från modernisering och spär på produktionskostnaderna. Många företag tvingas alltjämt avsätta resurser för underhåll av överflödigt produktionskapacitet samt lagerhållning av råvaror för mobiliseringsbehov.³² Kostnaderna för detta är avsevärda. I september 2009 uppgav en rysk industriföreträdare att enbart hans företag fått 7–8 miljoner rubel i årligt understöd från staten, men att företagets kostnader för bibehållandet av mobiliseringskapaciteten beräknades till 600 miljoner RUR (cirka 20 miljoner USD) per år.³³

Samarbeten med utländsk försvarsindustri utgör ett viktigt och växande inslag i rysk försvarsindustri. För vissa företag, som exempelvis flygplanstillverkaren

Suchoj, har samarbete med utlandet varit mycket betydelsefullt. Trots ett ökat antal utländska investeringar, licenstillverkning och *joint ventures* 2005–2010, förblev inflödet av kunnskap, kapital och teknologier begränsat för den ryska försvarsindustrin som helhet. Utländska investeringar var alltjämt mycket begränsade till följd av det restriktiva regelverket för utländskt ägande av ryska försvarsindustriföretag och det allmänt dåliga investeringsklimatet i Ryssland. Detta har försvårat försvarsindustrins modernisering och utveckling. Möjligen kan tendensen till anskaffning av utländsk försvarsmateriel till de Väpnade Styrkorna på sikt bidra till att bryta denna trend, genom att stimulera till fler samarbeten och i praktiken innebära en konkurrensutsättning.

*Långsamt ökande
utlandssamarbete*

9.3 Personal och produktionsmateriel

De allvarliga problemen med bristande tillgång på kompetent personal och modern produktionsmateriel består. Mycket litet tycks ha hänt på dessa områden för industrin som helhet, trots lanseringen av riktade statliga planer och program som beskrevs i bedömningen 2008.³⁴

De huvudsakliga problemen med personalförsörjningen är alltjämt den åldrande arbetskraften och bristen på specialistkompetens på alla nivåer inom företagen. Nyrekryteringen av kvalificerade yrkesarbetare efter 1990-talets stora personalflykt har varit svag och är ett allvarligt problem för många företag inom försvarsindustrin. Kombinationen av icke konkurrenskraftiga löner och minskande rekryteringsbas – i synnerhet som många försvarsindustriföretag ligger i regioner som stadigt avfolkas – utgör de huvudsakliga utmaningarna. Bristen på högkvalificerad arbetskraft medför att inhemska och utländska beställningar försenas vid många företag.

*Mycket personal
men brist på
kompetens*

Många försvarsindustriföretag har trots detta ett stort antal anställda, vilket speglar det sovjetiska arvet. Ryska företag har länge karaktäriserats av "in-sourcing", med vilket avses att företagen står för de flesta leden i produktionskedjan och även för social service som daghem och sjukhus för anställda. SIPRI:s listor över världens 100 största försvarsindustriföretag 2007–2009 vittnar om förhållandevis många anställda i de ryska företagen på listan. Holdingbolaget Vertolety Rossii (helikoptrar), stridsfordonsfabriken Uralvagonzavod och robottillverkaren TRV hade dubbelt eller fyrfaldigt fler anställda än västerländska företag med jämförbara totala försäljningsintäkter. Holdingbolagen Almaz-Antej (luftvärnssystem), OAK (flygplan) och ODK (motorer) hade ännu fler anställda.^{xiv} 2009 hade Almaz-Antej och OAK vardera över 90 000 anställda och en total försäljning på drygt 3,5 miljarder USD. Majoriteten västerländska bolag med försäljningsintäkter mellan 3 till 6 miljarder USD under 2008 och 2009 hade 10–20 000 anställda.³⁵

^{xiv} Indiska bolag hade också förhållandevis höga personalsiffror och de kinesiska försvarsindustriföretagen – som också kan antas ha fler medarbetare – saknas i listan.

Den stora mängden okvalificerad personal hos ryska företag är inte någon internationell konkurrensfördel och verkar snarast hämmande på omställningen mot modern produktion. Däremot kan det i ett ränteberoende ekonomisk system vara rationellt att maximera antalet anställda, för att säkra tillgången till subventioner (se avsnitt 6.4).

Genomsnittsåldern för medarbetare inom försvarsindustrin är fortsatt hög. Chefen för det statliga holdingbolaget Rostekhnologija, Sergej Tjemezov, uppskattade i mitten av 2009 att den genomsnittliga åldern för anställda inom försvarsindustrin översteg 50 år.³⁶ Andra anger genomsnittsåldern till över 55 år.³⁷ Situationen tycks därmed inte ha förbättrats nämnvärt, trots regeringens handlingsplan för att förbättra tillgången på kompetent personal inom försvarsindustrin åren 2007–2010. Genomsnittsåldern bland forskare inom försvarsindustrin utgör inget undantag från den allmänna trenden (se kapitel 10 Forskning och Utveckling), vilket undergräver produktutvecklingen och riskerar företagens långsiktiga överlevnad.

Ett antal försvarsindustriföretag, däribland Rostekhnologija och flygplanstillverkarna Suchoj och MiG, har sökt att lösa problemen på egen hand genom att inleda samarbeten med ryska universitet. Företagen betalar då ett antal utbildningsplatser genom stipendier och utbildningen varvas med praktik på företaget.³⁸ Merparten av de ryska försvarsindustriföretagen saknar dock sannolikt resurser till motsvarande åtgärder. På det hela taget tycks de allvarliga problemen med personalförsörjningen inom försvarsindustrin bestå.

Föråldrade produktions- anläggningar

De omoderna produktionsanläggningarna innebär stora utmaningar för den ryska försvarsindustrin. Statusen på maskinparken lägger alltjämt kvalitativa och kvantitativa begränsningar på produktionen, och investeringsbehovet är stort. Premiärminister Vladimir Putin tillstod i december 2009 att en modernisering av produktionsmaterielen var nödvändig för att stärka Rysslands försvarsförmåga. Putin konstaterade att det inte går att tillverka modern krigsmateriel med utrustning från 1950-talet. Vid samma tillfälle uppgavs 74 procent av den dåvarande maskinparken vara utsliten.³⁹ Den senaste övergripande moderniseringen av produktionsanläggningar genomfördes under första halvan av 1980-talet. De strategier och målprogram med fokus på att förbättra utrustningsgraden inom försvarsindustrin som sjösattes 2006–2008, verkar inte ha förbättrat situationen påtagligt.⁴⁰

Endast ett mindre antal försvarsindustriföretag hade tillgång till moderna och välfungerande produktionsanläggningar 2010. Ett av skälen till att moderniseringen uteblir uppges vara att den statliga budgethanteringen sätter käppar i hjulet. Budgetmedlen når sällan företagen förrän i slutet på tredje kvartalet, men reglerna förutsätter att de förbrukas innan årsskiftet. Kvalificerad utrustning, som ofta har längre leveranstid än några månader, blir då svår att upphandla för företag som saknar egna finansiella resurser. Ett annat skäl angavs vara att upphandlingslagstiftningen tvingade statliga bolag att välja de billigaste maskinerna, utan hänsyn till kvalitet, garantier eller livscykelkostnader.⁴¹ Ett fåtal företag som erhållit exportintäkter har haft möjlighet att förnya maskinparken

på egen hand, men lejonparten av försvarsindustriföretagen är beroende av statlig finansiering. De statliga moderniseringsprogrammen förutsätter dock att företagen själva bidrar till kostnaden, vilket är problematiskt för många mindre lönsamma företag.

De utdragna problemen med åldrande personal och produktionsanläggningar beror främst på försvarsindustrins storlek. Det stora antalet företag och anställda gör att även omfattande statliga insatser fördelas tunt. Även om läget varierar kraftigt mellan olika branscher och företag, så är situationen allvarlig för försvarsindustrin som helhet. Det återstår att se om de ovan (avsnitt 9.1) nämnda stödprogrammen, som omfattar tusentals miljarder rubel, kommer att göra skillnad, eller om den omfattande korruptionen återigen kommer att urholka programmens effekt.

9.4 Försvarsmaterielleveranser till Väpnade Styrkorna

Hur förhåller sig den nytillverkning som den ryska försvarsindustrin genomfört till de statliga beställningarna (GOZ) under åren 2007–2010? Har industrin förutsättningar att uppfylla Beväpningsprogrammet-2020? Här görs en översiktlig bedömning inom fyra områden: strategiska robot- och rymdsystem; flyg- och luftförsvarssystem; marina system; samt stridsfordon och markrobotsystem. Produktionen och statliga beställningar av lednings- och sambandssystem liksom precisionsvapen behandlas inte då det saknas närmare uppgifter. Under 2010 levererades 34 flygburna kryssningsrobotar, men i övrigt är mycket lite känt.

Produktionskapaciteten inom den ryska försvarsindustrin ökade överlag under åren 2007–2010. Uppfyllnaden av det statliga beväpningsprogrammet för åren 2007–2015 gick relativt bra, om än inte på alla områden. Av de 4 000 miljarder RUR (cirka 133 miljarder USD) som var avsedda för de Väpnade Styrkorna fram till 2015, hade materiel för sammanlagt 1 600 miljarder RUR (cirka 53 miljarder USD) levererats i de årliga försvarsmaterielupphandlingarna under åren 2007–2010.⁴² Omfattningen av de kända delarna av de statliga beställningarna på nytillverkad försvarsmateriel 2007–2010 och i Beväpningsprogrammet-2020 beskrivs i Tabell 8-2. Närmare detaljer om den ryska försvarsindustrins kända leveranser inom ramen för Beväpningsprogrammet-2015 under åren 2007–2010 redovisas i Tabell 9-3. Där inte annat anges kommer uppgifterna i detta avsnitt från dessa två tabeller.

Leveranserna av cirka 70 strategiska ballistiska robotar har på det hela taget motsvarat beställningarna. Tillverkning av 40 ubåtsbaserade robotar av Sineva-typ inom Beväpningsprogrammet-2020 kommer sannolikt att bli oproblematiskt, men för Bulava och nya markroboten RS-24 (Jars) finns tydliga frågetecken. Utvecklingen av Bulava är inte slutförd och bara sex RS-24 har levererats de två senaste åren. Det råder påtaglig osäkerhet om tillverkaren Votkinskij Zavod kan öka produktionskapaciteten och färdigställa 150 robotar av vardera typ fram till 2020.

*Strategiska robot-
och rymdsystem*

Uppskjutningen av bärraketer har motsvarat kända beställningar och för satelliter har dubbelt så många som ursprungligen beställts placerats i omloppsbana. Tillverkningen av militära satelliter uppfyllde dock inte de statliga beställningarna under 2010. Av 11 beställda satelliter levererades endast åtta, eller möjligen bara sex.⁴³ Beställningarna på uppskjutningar fram till 2020 torde inte utgöra något problem. Detsamma gäller för leveranserna av två förvarningsradarsystem av typ Voronezj-DM.

Tabell 9-3 Leveranser till Väpnade Styrkorna 2007–2010

Den ryska försvarsindustrins leveranser till Försvarsministeriet av materiel för de Väpnade Styrkorna inom ramen för de statliga vapenbeställningarna (GOZ) 2007–2010 (utvalda system)*

	2007	2008	2009	2010	TOTALT
STRATEGISKA ROBOT- OCH RYMDSYSTEM					
Interkontinentala ballistiska robotar					32–3
Topol-M	7	11	6	2–3	
Jars (RS-24)			3	3	
Ubåtsbaserade ballistiska robotar	ca 10	ca 6	ca 6		ca 38
Sineva				16	
Bulava				3–5	
Bärraketer (antal uppskjutna)	7	7	7	9	30
Satelliter (antal uppskjutna)	4	13	11	16 ¹	44
FLYG- OCH LUFTFÖRSVARSSYSTEM					
Strategiska bombflygplan					1 + 4 + ca 12
Tu-160		1	2	2	
Tu-95MS		6	ca 6		
Medeltunga bombflygplan	1				1
Tu-22M3					
Tunga attackflygplan					9 + 20
Su-34	2	1	2	4	
Su-24M2	6	12	2		
Attackflygplan	6	8	12	12	38
Su-25SM					
Jaktflygplan					42 + >28
Su-27SM/SM3	8	8	8	4	
MiG-29SMT/UBT			31	3	
Su-30M2				4	
MiG-31BM		2	2	?	
Ubåtsjaktflygplan	1	?	?	?	1 + ?
Tu-142/M/M3					
Skolflygplan	?	?	?	4	>4
Jak-130					
Specialflygplan	2	2			4
Il-20, Il-22					
Radarspaningsflygplan				2	2
A-50U					
Passagerarflygplan					>3 + 1
Il-62M				1	
Tu-154B2/M	?	1	1	1	
Tunga transportflygplan				1	1
An-124					
Attackhelikoptrar					41 + 14
Mi-28N		4	10	15	
Ka-50		1	2		
Ka-52/A		2	3	4	

	2007	2008	2009	2010	TOTALT
Mi-24			14		
Transport/attackhelikoptrar					ca 30 + >53
Mi-8/MTB/AMTSj		?	ca 16	14	
Mi-8 (renoverade)			20	>26	
Mi-26T (tung transport)			1		
Ka-27 (fartygsbaserad)				4	
Mi-2				2	
Radarspaningshelikopter Ka-252RLD			1		1
Skolhelikoptrar Ansat-U			6	4	10
Obemannade luftfarkoster (UAV)²	?				>48
Ptjela-1K (taktisk/operativ)			10		
Tiptjak (taktisk)		6	6	6	
ZALA 421-08, Strekoza (stridstekniska)		20			
Luftvärnssystem					4 bataljoner + 15
S-400 (bataljoner)	1		1	2	
Pantsir-S1		1	4	10	
Luftspaningsradarsystem		170		16	186
Luftförsvarsledningssystem		75			75
Flygburna kryssningsrobotar				34	34
MARINA SYSTEM					
Strategiska ubåtar Delta IV (Projekt 667BDRM)	1	1		1	3
Atomubåtar					4
Projekt 949A		1			
Projekt 971		1			
Projekt 945A		1			
Projekt 671RTM(K)		1			
Dieselelektriska ubåtar					2 + 3
Kilo-klass (Projekt 877)			1	1	
Sarov-klass (Projekt 20120)		1		1	
Sankt Peterburg (Projekt 677)				1	
Hangarfartyg Admiral Kuznetsov (Projekt 11435)		1			1
Robotkryssare					2
Varjag (Projekt 11641)		1			
Pjotr Velikij (Projekt 11442)		1			
Jagare Sovremennyj-klass (Projekt 956)			1	1	2
Fregatter Neustrasjmyj-klass (Projekt 11540)			1		1
Korvetter Steregusjij-klass (Projekt 20380)		1			1
Landstigningsfartyg					5 + 3
Akula-klass (Projekt 1176)		1	1		
Serna-klass (Projekt 11770)		2		1	
Roputja I-klass (Projekt 775)			1	3	
Minsvepare					1 + 4
Projekt 1265/12650	2			1	
Vitse-admiral Zakharin (Projekt 02668)			1		
Projekt 266M				1	

		2007	2008	2009	2010	TOTALT
Transportfartyg	Projekt 20180				1	1
Stödfartyg	(Nyttillverkade)		2	4	5	11 + 2
	(Renoverade)			1	1	
Djupdykfarkoster	(Nyttillverkade)	1	1	1		3 + 1 + 1
	(Renoverade/moderniserade)		1		1	
Sjömålsrobotsystem						ca 50
	3M82 Moskit	ca 12	ca 12	ca 12	ca 12	
	K300 Bastion (nytt kustrobotsystem)			2		
STRIDSFORDON, ARTILLERI OCH MARKROBOTSYS-TEM						
Stridsvagnar						217 + ca 300
	T-90A	31	62	63	61	
	T-72BA	31	31	ca 40	198	
Pansarskyttefordon				306 ³	400	ca 1 185 + 265
	(BTR-80/82, BMP-3, Dozor, Vystrel, m.fl)					
Hjulgående	BTR-80	90	155			365 + 115
	BTR-70	60	55			
	Tigr/Tigr-M	ca 30	ca 30	ca 30	ca 30	
Bandgående	BMP-3	31	41			114 + 150
	BMD-2/4 (för VDV)	10	30	150		
	BMO-T			2		
Självgående artilleripjäser						ca 22
	Sprut-SD		ca 6	ca 6		
	Nona-SVK			10		
Artilleri- och granatkastarpjäser	(ny/re/mo)	300	152		?	>593
	(Nyttillverkade)			20		
	(Renoverade/moderniserade)			121		
Lastbilar och bilar		4 000 + 3 000	1 500	ca 4 000		ca 17 000 + 3 000
	Lastbilar		3 000		6 500	
Markrobotsystem	9K720 Iskander-M	1 bataljon ⁴				>1 brigad ⁵
	(lavetter)		4	3	5	
	(robotar)			13		

Anmärkning: *Grönt = modernisering; gult = renovering; ? = okänt antal

Kommentar: Försvarsmaterielleveranserna för åren 2007–2010 omfattar mer materiel ämnad för de Väpnade Styrkorna än som framgår av tabellen. Tabellen begränsar sig till kända leveranser av större system.

Källa: Tabellen är baserad på Frolov (2011) "Ispolnenije gosudarstvennogo oboronogo zakaza Rossii v 2010 godu" [Genomförande av Rysslands statliga försvarsbeställning under år 2010], Eksport Vooruzhenij, nr. 2, s. 49–51. Tabellen är sammanställd av Susanne Oxenstierna och bearbetad av Fredrik Westerlund.

¹ Tre av dessa förstördes på grund av en misslyckad uppskjutning.

² Dessutom levererades sammanlagt 12 israeliska Searcher Mk.2 och Bird Eye-400 under 2010.

³ Det råder osäkerhet om antalet levererade pansarfordon under 2009. Möjligen levererades 357 vagnar.

⁴ En bataljon består av fyra lavetter, ledningsvagn och övriga fordon (sammanlagt 12 fordon)

⁵ En brigad består av två eller möjligen tre markrobotbataljoner, med totalt 12 lavetter.

Leveranserna av nytillverkade stridsflygplan till de Väpnade Styrkorna har ökat 2007–2010. Detta gäller även om man bortser från de 34 stridsflygplan av typ MiG-29SMT som gick till de Väpnade Styrkorna efter att Algeriet 2007 hävt ett kontrakt på grund av bristande kvalitet. Nytillverkningen av strategiska bombflygplan, tunga attackflygplan och skolflygplan motsvarade dock bara hälften av beställningarna.

Flygplanstillverkaren Sukhoj (OAK) ska leverera närmare 300 nya stridsflygplan fram till 2020, varav 70 exemplar av det ännu inte färdigutvecklade femtegenerationsflygplanet T-50 (PAK-FA) och 100 av det nyutvecklade tunga attackflygplanet Su-34. Sukhoj har en omfattande produktionsförmåga för jaktflygplanet Su-30, men frågan är om produktionslinjerna låter sig ställas om till mer avancerade system med bibehållen produktionsvolym. Det är också tveksamt om flygplanstillverkaren Sokol kan öka produktionen av det problemtyngda skolflygplanet Jak-130 i sådan omfattning att 120 plan kan levereras fram till 2020. Under 2007–2010 levererades endast fyra exemplar av Jak-130.

Även leveranserna av moderniserade stridsflygplan, som det tunga attackflygplanet Su-24M2, attackflygplanet Su-25SM samt jaktflygplanen Su-27SM och MiG-31BM har ökat jämfört med åren före 2007. I förhållande till det totala antalet stridsflygplan inom de Väpnade Styrkorna är dock antalet nytillverkade och moderniserade stridsflygplan lågt. Bara vad gäller det strategiska bombflyget har leveranserna varit betydande. Tolv Tu-95MS och fyra Tu-160 har renoverats eller moderniserats under perioden 2007–2010, vilket utgör en femtedel respektive en fjärdedel av det totala antalet.⁴⁴

När det gäller transportflygplan är den ryska flygindustrin sedan Sovjetunionens upplösning beroende av andra länder. Det är tveksamt om den ryska transportflygtillverkaren Iljusjin kommer att kunna bygga 50 exemplar av det nyutvecklade Il-476 (en moderniserad version av Il-76) som planeras beställas fram till 2020. Framtagandet sker i samarbete med uzbekiska tillverkaren TAPCO. Här bör nämnas att Försvarsministeriet därutöver planerar att köpa nära 90 nya transportflygplan av den ukrainska flygtillverkaren Antonov, vars produktionskapacitet är osäker. Inte minst torde tillverkningen av 20 nya tunga transportflygplan av typ An-124 parallellt med renoveringen av ytterligare 20 vara en stor utmaning. Antonov ska dessutom tillverka 60 exemplar av det medelstora transportflygplanet An-70.

Leveranserna av nytillverkade attack- och transporthelikoptrar ökade påtagligt 2009–2010. De statliga beställningarna infriades med råge för perioden 2007–2010, vilket vittnar om en ökad produktionskapacitet inom den ryska helikopterindustrin. Tillverkaren Progress torde klara av att leverera 120 Ka-52 fram till 2020. Även 22 exemplar av attackhelikoptern Mi-35M (en moderniserad version av Mi-24), lika många av den tunga transporthelikoptern Mi-26 och 70 fartygsbaserade Ka-27M torde kunna levereras. Däremot finns frågetecken kring attackhelikoptern Mi-28N. Tillverkaren Rostvertol behöver ytterligare öka sin kapacitet för att kunna tillverka 250 exemplar fram till 2020.

Tillverkningen av det långräckviddiga luftvärnssystemet S-400 hade inte kommit igång så att beställningarna har kunnat fullgöras. Med bara fyra bataljoner levererade 2007–2010 innebär det en ansträngning att tillverka ytterligare 52 bataljoner fram till 2020. Det är tveksamt om Almaz-Antej, trots sin stora produktionskapacitet, även kan färdigutveckla och leverera tio bataljoner av efterföljaren S-500. Enligt generalstabschefen Nikolaj Makarov fick Almaz-Antej i november 2011 två år på sig att bygga två nya produktionsanläggningar för tillverkning av S-500. Systemet planeras utgöra ryggraden i Rysslands framtida luft-rymdförsvar och ska ha förmåga att bekämpa ballistiska robotar och hypersoniska (över fem gånger ljudhastigheten) kryssningsrobotar. Enligt ryska experter kommer leveranserna troligen inledas tidigast 2017.⁴⁵

Förmåga att tillverka radarsystem och automatiserade ledningssystem för luftförsvaret var god, åtminstone i kvantitativa termer, under 2007–2010. Serietillverkningen av det nyutvecklade korträckviddiga mobila luftvärnssystemet Pantsir-S1 har inte varit oproblematiskt och systemet har varit behäftat med barnsjukdomar, vilket främst drabbat exportkunder. Det kan här anmärkas att inga planerade beställningar på luftvärnssystem för markstridskrafterna offentliggjorts, då det enda kända systemet (Pantsir-S1) synes vara avsett som närskydd inom luftförsvarförbanden.

Marina system

Under 2007–2010 ökade leveranserna av nytillverkade och renoverade fartyg till den ryska marinen påtagligt. Leveranserna av nytillverkade fartyg ökade mest vad gäller olika understödsfartyg och mindre landstigningsfartyg. Renovering av flera ubåtar, robotkryssare, jagare, landstigningsfartyg och minsvepare slutfördes också.

Nyttillverkningen av större fartyg ökade men var fortfarande begränsad under 2007–2010. Leveransen av två nyutvecklade strategiska ubåtar av Borej-klass har inte kunnat genomföras, även om provtursverksamheten med det första exemplaret, *Jurij Dolgorukij*, inletts och den andra individen, *Aleksandr Nevskij*, sjösatts. Den huvudsakliga anledningen till förseningarna anges vara bristande finansiering.⁴⁶ Endast två av fem beställda dieselelektriska ubåtar har levererats. Den enda beställda korvetten av Steregusjij-klass leverades dock som planerat 2010.

Det är tveksamt om de ambitiösa planerna fram till 2020 kan realiseras. Det krävs en ansträngning för att leverera sammanlagt åtta Borej-ubåtar, varav de fem sista ska vara en moderniserad version. Det är även tveksamt om varvsindustrin har kapacitet att bygga sex nya atomubåtar. Ytterligare fem dieselelektriska ubåtar torde dock kunna tillverkas. Om finansiering av fartygsbeställningarna skulle utgöra ett problem under kommande år är det troligt att ubåtar prioriteras framför ytstridsfartyg.

Ambitionerna för ytstridsfartyg är trots detta höga. Det är tveksamt om Ryssland kan slutföra design och utveckling av ett nytt hangarfartyg till 2020. Den ryska varvsindustrin saknar erfarenhet på detta område, då den sovjetiska hangarfartygsproduktionen låg i nuvarande Ukraina. Det är vidare oklart om

tillverkningen av två fartyg av Mistral-klass och en ny robotkryssare kommer att kunna slutföras. Detsamma gäller den planerade tillverkningen av 15 nya fregatter, varav två nyutvecklade. Planerna att tillverka 35 nya korvetter, varav 23 av en nyutvecklad klass, framstår som mycket svåra att realisera fram till 2020, då det förutsätter att mer än tre korvetter per år färdigställs. Det kan här anmärkas att om Ryssland väljer att anskaffa oceangående hangarfartyg, behöver dessa stridsflygplan och en fartygsgrupp bestående av cirka 15 fartyg per hangarfartyg samt nya baser. En betydande andel av varvsindustrins kapacitet och materielanskaffningsbudgeten skulle då upptas av detta projekt, vilket gör hangarfartygens framtid osäker.

Ryssland har en omfattande produktionskapacitet för både nytillverkning och renovering av stridsfordon för inhemska och utländska kunder. Produktionen av stridsvagnar, såväl nytillverkade T-90A som moderniserade T-72, och av nytillverkade bandgående pansarskyttefordon av typ BMP-3 och BMD-4 samt hjulgående av typ BTR-80 har skett i en sådan omfattning att de statliga beställningarna 2007–2010 kunnat fullgöras. I de kända delarna av Beväpningsprogrammet-2020 saknas uppgifter om stridsfordon, utöver utvecklingen av en ny universell plattform för framtida stridsvagnar och pansarskyttefordon.

*Stridsfordon och
markrobotsystem*

Även produktionen av nya bilar och lastbilar har genomförts i sådan utsträckning under 2007–2010 att leveranserna inom ramen för Beväpningsprogrammet-2020 sannolikt kan genomföras. Under 2010 levererades cirka 6 500 nya lastbilar. Med en motsvarande produktion framöver torde minst 50 000 lastbilar kunna tillverkas till 2020 för de Väpnade Styrkorna, Inrikestrupperna, Gränstrupperna och övriga ministerier och tjänster som förfogar över trupp.

Under åren 2007–2010 har något mer än en brigad (12 robotlavetter) av det nya markrobotsystemet Iskander-M levererats. Om produktionskapaciteten kan ökas något torde det vara möjligt att leverera ytterligare tio brigader fram till 2020.

Under 2011 eskalerade den öppna konflikten mellan Försvarsministeriet och flera försvarsindustriföretag med anledning av tecknandet av nya kontrakt inom ramen för den statliga försvarsmaterielbeställningen (GOZ). Företagen ansåg att priserna var för låga och ett flertal kontrakt för 2011 var fortfarande inte underskrivna i juli 2011. Designbyrån för strategiska ballistiska robotar, MITT, hävdade att beställningarna av robotar inte skulle kunna uppfyllas under 2011 till följd av förseningarna.⁴⁷ Fartygstillverkningskoncernen OSK undertecknade kontrakten rörande tillverkningen av ubåtar i Borej- och Jasen-klass först i november 2011 efter ingripande av både president Medvedev och slutligen premiärminister Putin. Trots protester från koncernen OSK fick Försvarsministeriet igenom de ursprungliga prisnivåerna.⁴⁸

*Kontrakts-
problemen består*

I november 2011 kritiserade Nikolaj Makarov kvaliteten på rysk försvarsmateriel vid ett möte med Försvarsministeriets Samhällsråd. Makarov kritiserade ryska militära satelliter för att ha som mest en tredjedel så lång livslängd som

utländska. Han pekade också ut stridsvagnar och artilleripjäser som undermåliga jämfört med de ledande länderna.⁴⁹ Det senare kan delvis förklara frånvaron av beställningar av stridsfordon och artilleri inom ramen för de kända delarna av Beväpningsprogrammet-2020.

Svårigheterna att teckna kontrakt kommer sannolikt att bestå, inte minst för att prisstegringarna, kvalitetsbristerna och leveransförseningarna beror på problem hos underleverantörerna, som sluttillverkarna har svårt att styra över. Analytikern Ruslan Puchov vid CAST pekar bland annat på att den låga produktionstakten för skolflygplanet Jak-130 berott på brist på motorer till flygplanet, och dessa tillverkas i Ukraina. Många underleverantörer har haft svårigheter att få lönsamhet och upprätthålla kvalitet i tillverkningen av komponenter.⁵⁰

9.5 Rysk vapenhandel 2006–2010

Den ryska vapenexporten har fortsatt att årligen öka i omfattning och Ryssland har behållit en stark position internationellt. Samtidigt syntes allt fler tecken på stagnation, vilket hotar framtida exportkapacitet. Försvarsindustrins beroende av exportintäkter har fortsatt att minska, men är alltså stort. De militärindustriella samarbetena har kommit att bli mer omfattande och också allt viktigare. Ett trenderbrott avseende import av militär materiel har också skett under 2008–2010.

*Ökande
internationellt
samarbete*

Samarbeten med andra länders försvarsindustri (utöver OSS-länder) har kommit att bli allt viktigare för rysk försvarsindustri. Försvarsministeriets beslut att upphandla materielsystem från utländsk försvarsindustri utgör den största och potentiellt mest omvälvande förändringen för rysk försvarsindustri under 2000-talet. Om detta blir ett återkommande inslag kommer det att ha stor inverkan på den inhemska industrin. Genom licenstillverkningsavtal och samarbeten kan vissa företag få tillgång till utländsk *know-how* och teknologi, vilket förbättrar framtidsutsikterna för dessa företag. Andra industriföretag riskerar att konkurreras ut av utländska aktörer och det är sannolikt att Ryssland inte kommer att kunna upprätthålla produktbredden rörande försvarsmateriel. Utländsk konkurrens i de statliga beställningarna kan dock på sikt gynna den ryska försvarsmaterielproduktionen. Mjuka budgetrestriktioner och branschvisa holdingbolag har gjort den inhemska konkurrensen svag och därmed inte utgjort en drivkraft till förbättring och produktutveckling.

Den främsta samarbetspartnern sedan början på 2000-talet är Indien och samarbetet har fördjupats. I oktober 2009 ingick Ryssland och Indien ett avtal om militär-tekniskt samarbete under perioden 2011–2020. Avtalet innebär gemensam utveckling av helikoptrar, pansarskyttefordon och femtegenerationsflygplanet T-50 (PAK-FA)⁵¹ I december 2010 tecknade Indien ett preliminärt beställningsavtal på 2–300 T-50 från 2019 till ett värde av 25–35 miljarder USD.⁵²

Försvarsministeriets beställningar av utländsk materiel (se avsnitt 8.2) har öppnat för ytterligare samarbeten med utländsk försvarsindustri. En rysk förutsättning

för inköpet av franska amfibieoperationsfartyg i Mistral-klass har varit att teknologi och kunnande överförs till rysk försvarsindustri. Även köpen av lätta bepansrade bilar från italienska Iveco och obemannade flygfarkoster från Israel Aerospace Industries har syftat till att dessa i förlängningen ska serietillverkas på licens i Ryssland. Därutöver har franska Thales och Rosoboroneksport tecknat avtal om gemensam tillverkning av mörkersikten för stridsvagnen T-90S och pansarskyttefordonet BMP-3 i Ryssland.⁵³ Det bör dock noteras att det ligger i de utländska företagens intresse att få så mycket ersättning som möjligt för den teknologi som överförs till ryska bolag eller att rent av begränsa teknologiöverföringen. Det återstår att se hur de ingångna avtalen i slutändan faller ut.

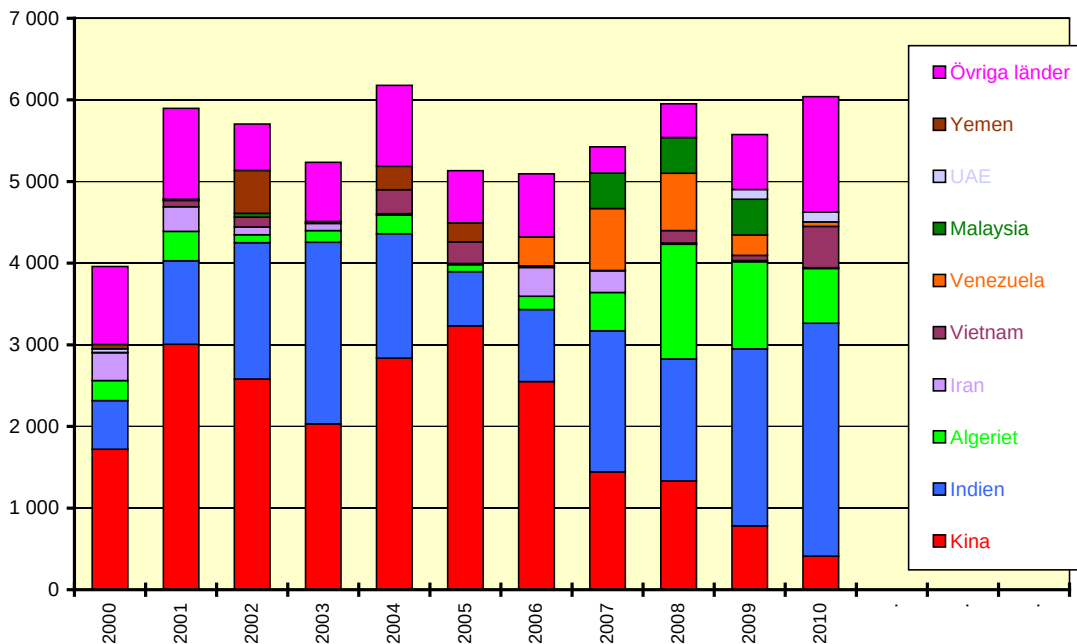
Försvarsmaterielexporten har trots ökande volym blivit mindre viktig för Ryssland i kvantitativa termer under 2000-talet. Värdet av vapenexporten i löpande priser har fortsatt att öka, i likhet med den samlade vapenexporten i världen. År 2010 uppgick Rysslands försvarsmaterielexport till 10 miljarder USD, en ökning med 1,5 miljarder USD från föregående år. Därmed har den avmattning av ökningstakten som observerades 2009 vänt, och trenden med en ökning med nära en miljard om året sedan 2006 har på det hela hållit i sig.⁵⁴ Samtidigt har vapenexportens andel av Rysslands totala exportintäkter minskar under 2000-talet från drygt 4,5 procent till cirka 2 procent. Främsta anledningen till detta är att andra varor, inte minst olja och gas, utgjort en allt större del av den ryska exporten.⁵⁵

*Exportintäkterna
minskar i betydelse*

Exportens betydelse har minskat även för den ryska försvarsindustrin. Exportintäkterna har sedan Sovjetunionens upplösning haft mycket stor betydelse för flera försvarsindustriföretag. Intäkterna under 2008–2010 har förvisso ökat mer än beloppen ovan ger vid handen, på grund av den amerikanska dollarns fall gentemot den ryska rubeln. Försvarsindustrins starka beroende av exportintäkterna har dock minskat under andra halvan av 00-talet, till följd av ökade inhemska beställningar. Exportens andel av försäljningsintäkterna för de 20 största försvarsindustriföretagen minskade från 60 procent år 2006 till 44 procent år 2010.⁵⁶ Internationellt sett är detta alltså en hög andel. Med den planerade kraftiga ökningen av de statliga försvarsmaterielbeställningarna kommer exportens andel sannolikt att krympa ytterligare under 2010-talet.

Trots en påtaglig ökning av exportintäkterna under 2000-talet har den ryska försvarsmaterielexporten stagnerat. Det ryska analyscentret CAST har ifrågasatt om ökningen av exportvolymen under 2010 återspeglar en reell tillväxt inom försvarsindustrin. Det handlar snarare om att flera stora leveranser på mångåriga kontrakt infallit under 2010.⁵⁷ CAST ansåg 2009 att den ryska försvarsindustrin sedan några år tillbaka troligen slagit i produktionstaket.⁵⁸ Denna bild stärks av vapenhandelsdata från SIPRI, vilka baseras på en alternativ beräkningsmodell. Volymen av den ryska vapenhandeln beräknat i USD vid konstanta priser från 1990 har legat på ungefärligen samma nivå under hela 2000-talet (se Figur 9-2). Detta tyder på att ökningen i nominella belopp under 00-talet främst berott på inflation.

Figur 9-2 Ryska vapenöverföringar 2000–2010, totalt samt per mottagande länder
Värden i "SIPRI Trend Indicator Values", motsvarande miljoner USD, 1990 års värde

Källa: SIPRI Arms Transfers Database (www.sipri.org). Figuren är bearbetad och sammanställd av B-G Bergstrand.

Stort exportland med bred kundkrets

Ryssland har en stark ställning i världen som exportör av försvarsmateriel. Vid sidan av USA, dominerar Ryssland den internationella vapenhandeln och stod 2006–2010 för 23 procent av de globala vapenöverföringarna.⁵⁹ Detta är en tillgång för Ryssland, men vittnar samtidigt om den ryska försvarsindustrins exportberoende. Rysslands andel av världens 100 största försvarsindustriföretags totala försvarsmaterielförsäljning under 2009 – varav merparten går till inhemska kunder – var 2,3 procent, dvs. en tiondel så stor (se Tabell 9-1).

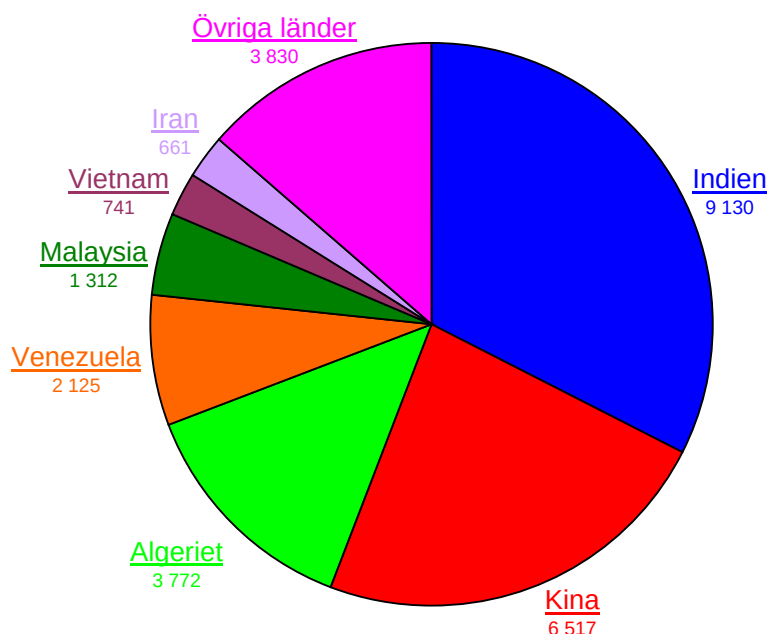
Den ryska exporten under perioden 2006–2010 gick främst till Asien (67 procent). Avståndet var tämligen stort ned till de följande regionerna Afrika (14 procent), Sydamerika och Mellanöstern (vardera 8 procent). I dessa tre regioner har Ryssland ökat sina marknadsandelar genom att erbjuda byteshandel, krediter, skuldavskrivning och ryska investeringar i infrastrukturprojekt.⁶⁰

Den ryska försvarsindustrin har en bred utländsk kundkrets. Indien har varit den främsta försvarsmaterielkunden sedan 2007 och dess ställning stärktes under 2010. Indien tecknade den största volymen av nya vapenhandelskontrakt med Ryssland och länderna kom överens om slutförandet av den utdragna och fördyrade renoveringen av hangarfartyget *Admiral Gorsjkov*. Fartyget ska levereras under 2012 till en kostnad av 3,3 miljarder USD.⁶¹ Exporten till Kina har varit betydande, men kontinuerligt minskat. Kina dominerade som mottagarland under perioden 1999–2006 och innehade 2006–2010 andraplatsen (se Figur 9-3). Minskande kinesiska beställningar har dock medfört att Kina sedan 2008 även passerats av Algeriet. Venezuela, Malaysia, Vietnam, Egypten, Indonesien och Syrien tillhörde också de största kunderna under 2006–2010.⁶² Bland nya större köparländer 2010 återfanns Uganda och Libyen.⁶³

Ryssland har förvaltat sin sedan mitten på 00-talet stärkta position på den internationella vapenmarknaden, men 2011 fanns frågetecken om framtiden. Kontrakten med Libyen har till följd av Gaddafi-regimens fall blivit osäkra. Detsamma kan hända med avtalen med Syrien, för det fall att landet skulle bli föremål för internationella sanktioner eller om regimen faller. Egyptens framtid som rysk vapenimportör var 2011 också den osäker. Den internationella försvarsmaterielmarknaden präglas inte av öppen konkurrens. Ryssland har länge gynnats av export till länder som inte fått köpa amerikansk eller västerländsk materiel på grund av exportrestriktioner. Den så kallade arabiska våren kan ha försämrat Rysslands förutsättningar.

En allvarigare rysk farhåga är att den förbättrade relationen mellan Indien och USA på längre sikt ska innebära färre indiska kontrakt för rysk försvarsindustri.⁶⁴ Under 2006–2010 stod Ryssland för 82 procent av Indiens vapenimport, varav merparten var flygsystem.⁶⁵ I oktober 2011 förlorade Ryssland budgivningen om en indisk beställning på 22 attackhelikoptrar värd minst 600 miljoner USD. Amerikanska AH-64D ansågs tekniskt överlägsen den ryska Mi-28N.⁶⁶ Under 2011 förlorade också Ryssland budgivningen om en avsevärt viktigare order, om än inte till USA. Ryska MiG-35 var ett av sex flygplan som hade bjudits in till upphandlingen för 126 stridsflygplan till det indiska flygvapnet, för att ersätta äldre rysktillverkade stridsflygplan. Kontraktet värderades till över 10 miljarder USD och hade inneburit en stor framgång för Ryssland och MiG, men i april 2011 meddelades att valet stod mellan franska Rafale och Eurofighter.⁶⁷

Figur 9-3 Ryska vapenöverföringar 2006–2010 per mottagande länder
Värden i "SIPRI Trend Indicator Values", motsvarande miljoner USD, 1990 års värde

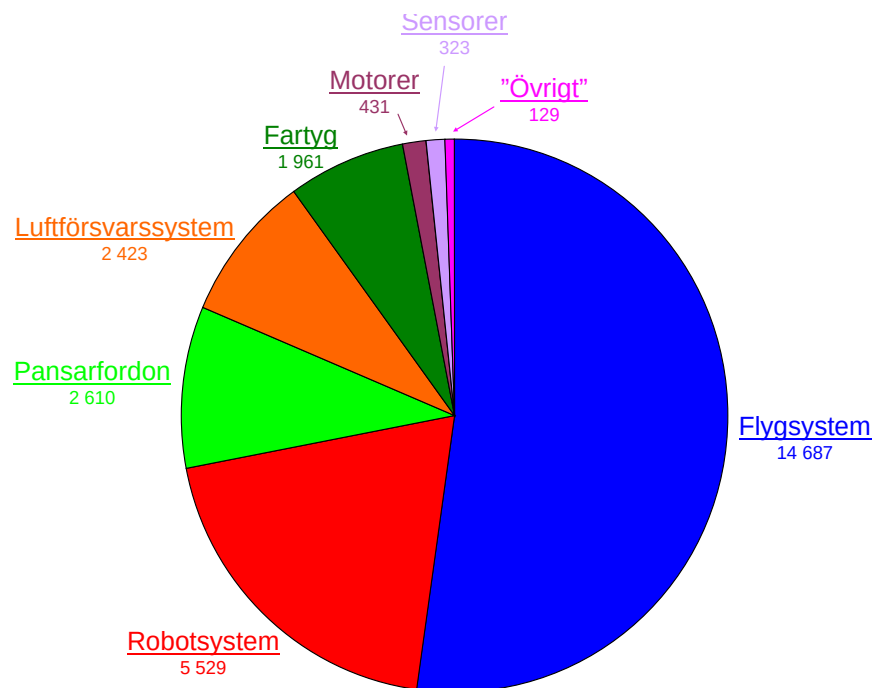
Källa: SIPRI Arms Transfers Database (www.sipri.org). Figuren är bearbetad och sammanställd av B-G Bergstrand.

Lika allvarlig upplevs konkurrensen på den globala marknaden från Kina. Exempelvis argumenterade chefen för flygplansdesignbyrån MiG/Sukhoj, Michail Pogosjan, under 2010 mot nya exportkontrakt på flygplansmotorer till Kina, då kinesiska stridsflygplanet JF-17 kommit att bli en konkurrent till ryska MiG-29.⁶⁸

Sett ur ett leverantörsperspektiv har flygindustrin fortsatt att dominera den ryska vapenexporten. Under åren 2007–2010 stod flygmateriel för mer än hälften av den årliga exportvolymen. Detsamma gällde perioden 2000–2004 enligt SIPRI:s statistik.⁶⁹ Näst största bransch 2006–2010 var robotindustrin (se Figur 9-4), som har haft bra försäljning sedan 2000. Därefter följde pansarfordonstillverkarna – vars glansdagar var på 1990-talet – och luftförsvarssystemindustrin, som ökat exportvolymen. Fartygsindustrin hade goda år 2005–2006, men under 2007–2009 var exporten mycket svag. 2010 intog fartygsindustrin andraplatsen.

Figur 9-4 Ryska vapenöverföringar 2006–2010 per vapensystem

Värden i "SIPRI Trend Indicator Values", motsvarande miljoner USD, 1990 års värde

Anmärkning: Kategorin "Övrigt" innefattar även artilleri och ubåtsjaktssystem

Källa: SIPRI Arms Transfers Database (www.sipri.org). Figuren är bearbetad och sammanställd av B-G Bergstrand.

Det är värt att i detta sammanhang påpeka att de olika branscherna inte kan ses som fristående aktörer. Den centraliseringstrend vad gäller rysk vapenexport som kunnat iakttagas under början av 2000-talet har bestått. Av de 10 miljarder USD som vapenexporten omslöt under 2010 gick 8,5 miljarder genom företaget Rosoboroneksport, som sedan ett antal år dominerat exportförsäljningen genom sitt monopol på nytecknade exportkontrakt.⁷⁰ I november 2010 avslogs

holdingbolaget OSK:s (fartygskonstruktion) begäran att självständigt få teckna exportkontrakt.⁷¹

9.6 Rysk försvarsindustri i ett tioårsperspektiv

Vilka möjligheter har den ryska försvarsindustrin att bidra till rysk militär förmåga och understödja en modernisering av de Väpnade Styrkorna fram till 2020? Hur kan försvarsindustrin i övrigt understödja ryska stormaktsambitioner?

I bedömningen 2008 konstaterades att försvarsindustrin hade förmåga att producera vapensystem och materiel för att Ryssland skulle kunna vara en regional militär stormakt. Förmåga att producera försvarsmateriel för modern krigföring bedömdes begränsad, utom vad avser luftförsvarssystem. Försvarsindustrin bedömdes bibehålla sin position som en av världens största vapenexportörer och därmed understödja ryska globala stormaktsanspråk. Den ryska försvarsindustrin stod dock inför stora utmaningar. Dessa utgjordes bland annat av otydlig politisk styrning, skenande korruption, brist på kompetent personal och föråldrade produktionsanläggningar. Vidare konstaterades att den förbättrade finansiella situationen – till följd av ökande export och större statliga beställningar – hade medgett en ökad förmåga. Den långsiktiga förmågeutvecklingen bedömdes dock vara avhängig det strategiska vägvalet mellan att vara självförsörjande på 1900-talsteknik och att erhålla högteknologi till priset av ökat beroende av andra länder.⁷²

Förutsättningarna för att försvarsindustrin ska kunna bidra till den pågående moderniseringen av de Väpnade Styrkorna förbättrades under 2007–2010. För det första gjorde ökningen av de årliga statliga försvarsmaterialbeställningarna från 11,8 till 16,1 miljarder USD att den finansiella situationen förbättrades avsevärt. Dessutom ökade exportintäkterna med nära två miljarder USD 2007–2010. Beväpningsprogrammet-2020 innebär kraftigt ökade statliga beställningar och 80 procent av försvarsmaterielbeställningarna på 19 000 miljarder RUR (cirka 630 miljarder USD) är avsett för inköp av nyttillverkade materielsystem. Därutöver omfattar Beväpningsprogrammet-2020 3 000 miljarder RUR (cirka 100 miljarder USD) direkt till försvarsindustriföretag för att förbereda produktionen. Detta åtföljs av federala målprogram för utveckling av försvarsindustrins produktionsförmåga på över 200 miljarder RUR (cirka 67 miljarder USD) per år 2011–2013.

*Förbättrade
finanser, men stora
behov*

Behoven av investeringar i försvarsindustrin är dock mycket stora, inte minst vad gäller produktionsanläggningarna. År 2009 uppgavs 74 procent av försvarsindustrins maskinpark vara utsliten. Försvarsindustriföretagen har begränsade möjligheter att bidra med egna investeringar då de är förhållandevis små. De större västeuropeiska och amerikanska företagen hade 2009 mångdubbelt större försäljningsintäkter än det största ryska branschspecifika holdingbolaget Almaz-Antej. Tillgången till utländskt kapital var också begränsad. Den statliga finansieringen kommer, trots ökningen, sannolikt inte att räcka till för att modernisera alla företag inom den ryska försvarsindustrin. I synnerhet inte med den utbredda korruptionen i beaktande.

*Tydligare politisk
styrning*

För det andra har den politiska ledningen genom Försvarsministeriet tydligare inriktat försvarsindustrin mot tillverkning av mer kvalificerad materiel i mindre volymer. Även om all nytillverkad materiel som beställs inte är modern, utgör avancerade system en försvarlig del av Beväpningsprogrammet-2020. För vissa områden ger dock de kända delarna av programmet liten eller ingen inriktning. Det är inte känt vilka system som beställts rörande precisionsvapen samt sambands- och ledningssystem. Detsamma gäller artilleri och truppluftvärn och den tunga fordonsindustrin som inte återfinns i de kända delarna av Beväpningsprogrammet-2020. I ljuset av detta framstår målet med 70 procent modern materiel till 2020 som orealistiskt för de ryska Markstridskrafternas del.

En förutsättning för att styrningen ska fungera är dock att finansieringen är tillräcklig. Kortare tillverkningsserier försämrar möjligheterna till skal- eller stordriftsfördelar samtidigt som utvecklingskostnaden måste bäras av färre enheter. Styckkostnaden ökar därmed och detta blir särskilt framträdande vid generationsskiften inom större materielsystem, vilket påvisats i en FOI-studie.⁷³ Det är troligt att problemen för Försvarsministeriet och försvarsindustrin att komma överens om priser och kontrakt kommer bestå. Den politiska styrningen mot mer avancerad materielproduktion försvagas också så länge lagkravet på upprätthållande av mobiliseringskapacitet kvarstår. Det drar resurser från en modernisering av försvarsindustrin.

*Import öppnar för
modernisering*

En tredje förändring är att Försvarsministeriet tagit steg mot att upphandla hela materielsystem från utländsk försvarsindustri. Detta är den potentiellt mest omvälvande förändringen då det öppnar upp för licenstillverkning, *joint ventures* och fördjupade samarbeten mellan rysk och utländsk försvarsindustri. Genom detta kan ryska försvarsindustriföretag få tillgång till nödvändigt kunnande och kapital för att tillverka modern försvarsmateriel. Uttalanden under 2011 har dock gjort det osäkert om Försvarsministeriet har för avsikt att fortsätta att upphandla större materielsystem från utländsk försvarsindustri.

*Ökad produktions-
förmåga*

För det fjärde fortsatte produktionskapaciteten inom den ryska försvarsindustrin att öka under perioden 2007–2010 inom de flesta områden, vilket gjorde det möjligt att klara av såväl exportbeställningar som de statliga beställningarna. Försvarsindustrin har på detta vis bidragit till den materiella moderniseringen av de Väpnade Styrkorna.

Begränsningar i försvarsindustrins produktionskapacitet gör dock att delar av Beväpningsprogrammet-2020 framstår som svåra att uppnå. Det gäller främst tillverkningen av 300 nya strategiska ballistiska robotar, åtta strategiska ubåtar och 35 korvetter, varav hela 23 i en nyutvecklad fartygsklass. Det är vidare tveksamt om flygindustrin kan leverera över 200 nyutvecklade stridsflygplan och 250 moderna attackhelikoptrar av typen Mi-28N samt om varvsindustrin kan bygga 15 fregatter och utveckla ett nytt hangarfartyg. För moderniseringen av de Väpnade Styrkorna är detta viktiga materielsystem. För deras strategiska rörlighet är beställningen av 130 större transportflygplan av vikt, men även här är det tveksamt om rysk och ukrainsk produktionskapacitet kommer att räcka till. Produktionskapaciteten rörande för moderniseringen viktiga områden som precisionsvapen och lednings- och sambandssystem har inte gått att bedöma.

Ökande inhemska och utländska beställningar har medfört problem att uppfylla alla beställningar för vissa företag. Detta vidkändes officiellt under 2010 av den ryska regeringen, som gav ansvariga myndigheter i uppdrag att optimera försvarsmaterielproduktionen.⁷⁴ Produktionsvolymen och den teknologiska och kvalitetsmässiga nivån på arbetet är dessutom låg i förhållande till storleken på den ryska försvarsindustrin, i synnerhet om man betraktar antalet anställda. År 2009 hade Almaz-Antej fem till tio gånger fler anställda än västerländska bolag med motsvarande försäljningsintäkter. Trots 1,5 miljon anställda hade försvarsindustrin brist på kompetent personal.

När det gäller försvarsindustrins förmåga att stödja Rysslands stormaktsambitioner i övrigt så kommer den ryska försvarsindustrin på kort sikt att kunna bidra. Ryssland hade en stark ställning internationellt som världens näst största vapenexportör med 23 procent av vapenleveranser 2006–2010. CAST bedömer att kontraktspportföljen vid utgången av 2010 medger att omfattningen av vapenexporten kan upprätthållas fram till åtminstone 2014.⁷⁵ Vapenhandeln präglas dock inte av öppen konkurrens och på längre sikt är det oklart om den ryska försvarsindustrin kan försvara sina marknadsandelar. Konkurrens från såväl Kina som västerländsk försvarsindustri gjorde sig gällande under 2010 och 2011. Den egna förmågan att tillverka och utveckla efterfrågade system kommer också att påverka möjligheterna.

*Rysk vapenexport
bidrar till
stormaktsstatus*

Sammantaget ter det sig mycket svårt att reformera och modernisera den ryska försvarsindustrin som helhet. Den är heterogen och består av ett mycket stort antal företag med varierande förutsättningar. Allt tydligare tecken kan skönjas på att försvarsindustrin delas i ett A- och ett B-lag. De gångna årens exportframgångar och den planerade ökningen av de statliga beställningarna under det närmsta decenniet gynnar vissa företag, främst inom flyg-, fartygs- och luftvärnsbranscherna. Andra delar av försvarsindustrin är beroende av statligt stöd för sin överlevnad. Även välfungerande företag begränsas dock av bristande förmåga hos inhemska underleverantörer.

*Indelning i ett A-
och B-lag?*

Detta innebär att de Väpnade Styrkorna i ökande grad kommer att bli beroende av utländsk försvarsindustri för sin försvarsmaterielförsörjning. Försvarsindustrisamarbeten och import torde stå för en allt större del av de statliga beväpningsprogrammen, då den ryska försvarsindustrin inte av egen kraft kan tillverka hela bredden av moderna vapensystem. Det statliga stödet kan då koncentreras till områden där utländsk materiel inte är ett alternativ, som kärnvapensystem.

*Militären
blir beroende
av utländsk
försvarsindustri*

Slutnoter

- 1 Blank, Stephen J. (2007) *Rosoboroneksport: Arms sales and the structure of Russian defence industry*, januari 2007, (Carlisle, PA, Strategic Studies Institute, US Army War College), s. 3.
- 2 Oxenstierna, Susanne (2011) *Rysk ekonomi och försvarsekonomi 2010: Ökande försvarsutgifter och ambitiösa beväpningsmål*, FOI Memo 3500 (Stockholm, FOI), Tabell A2.
- 3 Klein, Margarete (2009) *Russia's Military Capabilities: "Great power" ambitions and reality*, Research Paper, RP 12, oktober 2009 (Berlin, Stiftung Wissenschaft und Politik), s. 29.
- 4 SIPRI (2011) *SIPRI Yearbook 2011: Armaments, disarmament and international security* (Oxford, Oxford University Press, SIPRI), s. 278.
- 5 Kapitler bygger i hög grad på ryska källor, främst primärkällor som ryska offentliga dokument samt publikationer från det ryska analyscentret CAST och ryska dagstidningar. Även icke-ryska sekundärkällor har använts, inte minst SIPRIs databas och publikationer för internationella jämförelser.
- 6 Cooper, Julian (2011) "Military Procurement in Russia" i McDermott, Roger, *et al.* (red.) *The Russian Armed Forces in Transition: Economic, geopolitical and institutional uncertainties* (London, Routledge), s. 172.
- 7 Frolov, Andrej (2011) "Russian Military Spending in 2011–2020", *Moscow Defence Brief*, nr. 1, s. 13–16.
- 8 Cooper (2011) "Military Procurement in Russia", s.172.
- 9 Presidentadministrationen (2010) "Prezident utverdil Osnovy politiki Rossii v oblasti razvitija OPK do 2020 goda i dalnejsjuju perspektivu [Presidenten godkände Grunderna för Rysslands politik inom området utveckling av OPK till år 2020 och i det långsiktiga perspektivet]", *Prezident Rossii*, på internet: <http://news.kremlin.ru/news/7146> (hämtat: 24 mars 2010).
- 10 Leijonhielm, Jan *et al.* (2009) *Rysk militär förmåga i ett tioårsperspektiv – ambitioner och utmaningar*, Användarrapport, januari 2009, FOI-R--2707--SE (Stockholm, FOI), s. 223.
- 11 Itar-Tass (2010) "Na razvitije OPK RF za tri goda mozjet byt potratjeno 330 mlrd rublej [330 md RUR kan komma att läggas på utveckling av OPK under tre år]", *Itar-Tass*, 20 augusti 2010, på internet: <http://fcp.economy.gov.ru/cgi-bin/cis/fcp.cgi/Fcp/News/View/2010/2278> (31 oktober 2011).
- 12 Presidentadministrationen (2010) "Prezident utverdil Osnovy politiki ...".
- 13 Falitjev, Oleg (2011) "Dengi vydela jutsjr zjdem katjestvennych isdelij [Pengar delas ut, kvalitetsprodukter väntas]" *Vojenno-Promyslennyj Kurer*, 19 oktober 2011, på internet: <http://vpk-news.ru/articles/8250> (hämtat 16 november 2011).
- 14 Leijonhielm, *et al.* (2009) *Rysk militär förmåga 2008*, s. 227f. samt Westerlund, Fredrik (2009) *Övergripande ledning och organisation av den ryska försvarsindustrin 2008*, FOI Memo 2903, 4 november 2009 (Stockholm, FOI), s. 2–4.
- 15 Militärdoktrinen 2010, punkt 45–53.
- 16 Intervju Moskva, 18 maj 2011.
- 17 Izvestija (2011) "Bolsjoje pravitelstvo gotovit predlozjenija po 'oboronke'" [(Kommittén) Utvidgade regeringen förbereder förslag rörande försvarsindustrin], *Izvestija*, 19 november 2011, på internet: <http://www.izvestia.ru/news/507255> (hämtat. 6 december 2011).
- 18 Se Westerlund (2009) *Övergripande ledning och organisation av den ryska försvarsindustrin 2008*, s. 7–13.
- 19 Presidentadministrationen (2010) "Prezident utverdil Osnovy politiki ...". I september 2009 uppgav chefen för Industri- och handelsministeriets Avdelning för det försvarsindustriella komplexets utveckling att antalet försvarsindustrieföretag uppgick 1 383; CAST (2009b) "Stenogramma slusjanij "O realizatsii antikrizisnyj mer po podderzjke oboronno-promyslennogo kompleksa" [Stenogram från hearingen "Om realiserandet av antikrisåtgärder till stöd för det försvarsindustriella komplexet", *Eksport Vooruzhenij*, nr. 5, s. 45.
- 20 Leijonhielm, Jan *et al.* (2005) *Rysk militär förmåga i ett tioårsperspektiv – problem och trender 2005*, Användarrapport, juni 2005, FOI-R--1662--SE (Stockholm, FOI), s. 226.
- 21 Klein (2009) *Russia's Military Capabilities*, s. 29.

- 22 "O Gosudarstvennoj Korporatsii "Rostekhnologii" [Om det statliga företaget "Rostekhnologija"], *Ryska Federationens lag nr 270-F3*, 23 november 2007.
- 23 Blank, Stephen (2011) "A Work in Regress? Russian Defense Industry and the Unending Crisis of the Russian State", i McDermott, Roger *et al.* (red.) *The Russian Armed Forces in Transition* (London, Routledge), s. 152.
- 24 CAST (2011) "Ranking predpriyatij oboronno-promyslennogo kompleksa Rossii v 2010 godu [Ranking av företagen inom det försvarsindustriella komplexet år 2010]", *Eksport Vooruzhenij*, nr. 3, s.37 samt Tabell 1.
- 25 SIPRI (2011) *SIPRI Yearbook 2011*, Table 5A.4, s. 257–61.
- 26 Crane, Keith och Usanov, Artur (2010) "Role of High-Technology Industries", i Åslund, *et al.* (red.) *Russia after the Global Economic Crisis* (Washington D.C., Peterson Institute for International Economics, Center for Strategic and International Studies, New Economic School), s. 122.
- 27 CAST (2011) "Ranking av företagen inom OPK 2010", Figur 1, s. 40.
- 28 Crane och Usanov (2010) "Role of High-Technology Industries", s. 113.
- 29 Reuters (2011) "\$500M IPO Postponed by Russian Helicopters", *The Moscow Times*, 11 maj 2011.
- 30 Blank (2011) "A Work in Regress?", s. 151–3.
- 31 *Eurasia Daily Monitor*, 14 juni 2011, McDermott, Roger, "Russia's Defence Ministry: Adrift in a sea of corruption".
- 32 Cooper (2011) "Military Procurement in Russia", s. 184.
- 33 CAST (2009b) "Stenogramma slusjanij "O realizatsii antikrizisnyj mer ...", s. 42.
- 34 Leijonhielm, *et al.* (2009) *Rysk militär förmåga 2008*, s. 238–42.
- 35 SIPRI (2011) *SIPRI Yearbook 2011*, Table 5A.4; SIPRI (2010) *SIPRI Yearbook 2010: Armaments, disarmament and international security* (Oxford, Oxford University Press, SIPRI), Table 6A.1; SIPRI (2009) *SIPRI Yearbook 2009: Armaments, disarmament and international security* (Oxford, Oxford University Press, SIPRI), Table 6A.1.
- 36 Poroskov, Nikolaj (2009) "Krizis srednego vozrasta [Medelålderskris]", *Vremja Novostej Online*, publicerat: 7 juli 2009, hämtat: 29 december 2009, adress: <http://www.vremya.ru/232578.html>.
- 37 Crane och Usanov (2010) "Role of High-Technology Industries", s. 122.
- 38 Poroskov, Nikolaj (2009) "Krizis srednego vozrasta".
- 39 Mjasnikov, Viktor (2009) "Zakonodatelnye shlagbaumy na puti modernizatsii" [Lagstiftande bommar på vägen mot modernisering], *Nezavisimoje vojennoje obozrenije*, 18 december 2009, på internet: http://nvo.ng.ru/armament/2009-12-18/8_modernize.html (hämtat 29 december 2009).
- 40 Leijonhielm, *et al.* (2009) *Rysk militär förmåga 2008*, s. 240, 221f.
- 41 Mjasnikov, Viktor (2009) "Zakonodatelnye shlagbaumy na puti modernizatsii".
- 42 Frolov (2011) "Ispolnenije gosudarstvennogo oboronnoogo zakaza Rossii v 2010 godu [Genomförande av Rysslands statliga försvarsbeställning under år 2010]", *Eksport Vooruzhenij*, nr. 2, s. 43, Frolov, Andrej (2010) "Ispolnenije gosudarstvennogo oboronnoogo zakaza Rossii v 2009 godu [Genomförande av Rysslands statliga försvarsbeställning under år 2009]", *Eksport Vooruzhenij*, nr. 2, s. 32.
- 43 Frolov (2011) "Ispolnenije gosudarstvennogo oboronnoogo...", s. 45, Frolov (2010) "Ispolnenije gosudarstvennogo oboronnoogo...", s. 33f.
- 44 Frolov (2011) "Ispolnenije gosudarstvennogo oboronnoogo...", s. 45 samt 50.
- 45 *RiaNovosti*, 18 november 2011, "Russia to build 2 plants for S-500 air defense systems".
- 46 Frolov (2011) "Ispolnenije gosudarstvennogo oboronnoogo...", s. 47.
- 47 Pukhov, Ruslan (2011) "Defending the Defense Industry", *The Moscow Times*, 29 juli 2011, på internet: <http://www.themoscowtimes.com/opinion/article/defending-the-defense-industry/441299.html> (hämtat: 8 augusti 2011).
- 48 Interfax (2011) "Voennyje prodolzjat boj s postavstjnikami [Militären fortsätter striden med leverantörerna]", *Interfax*, 17 november 2011, på internet: <http://www.interfax.ru/politics/txt.asp?id=217252> (hämtat: 29 november 2011).
- 49 *Ibid.*
- 50 Pukhov (2011) "Defending the Defense Industry".
- 51 SIPRI (2010) *SIPRI Yearbook 2010*, s. 291.

- 52 SIPRI (2011) *SIPRI Yearbook 2011*, s. 282.
- 53 CAST (2010) "Itogi vojenno-technitjeskogo sotrudnitjestva Rossii s innostrannymi gosudarstvami v 2010 godu [Resultaten av Rysslands militärtekniska samarbete med främmande stater under år 2010]", *Eksport Vooruzhenij*, nr. 6, s. 13
- 54 CAST (2010) "Itogi vojenno-technitjeskogo sotrudnitjestva...", s. 7.
- 55 Oxenstierna (2011) *Rysk ekonomi och försvarsekonomi 2010*, s. 20 och Diagram 3.
- 56 CAST (2011) "Renking predpriyatij", Figur 3, s. 40.
- 57 CAST (2009) "Itogi vojenno-technitjeskogo sotrudnitjestva Rossii s innostrannymi gosudarstvami v 2009 godu" [Resultaten av Rysslands militärtekniska samarbete med främmande stater under år 2009], *Eksport Vooruzhenij*, nr. 6, s. 2–16.
- 58 CAST (2009) "Itogi vojenno-technitjeskogo sotrudnitjestva...", s. 2.
- 59 SIPRI (2011) *SIPRI Yearbook 2011*, s. 276.
- 60 SIPRI (2010) *SIPRI Yearbook 2010*, s. 276 samt 291.
- 61 *Ibid.*, s. 291.
- 62 SIPRI Arms Transfers Database (www.sipri.org).
- 63 CAST (2010) "Itogi vojenno-technitjeskogo sotrudnitjestva...", s. 7.
- 64 Crane och Usanov (2010) "Role of High-Technology Industries", s. 117.
- 65 SIPRI (2011) *SIPRI Yearbook 2011*, s. 280f.
- 66 *RiaNovosti*, 27 oktober 2011, "Russia loses \$600 million Indian attack helicopter tender".
- 67 Vesti (2011) "MiG-35 proigral v tendere indijskich VVS [MiG-35 förlorade tender för indiska flygvapnet]", *Vesti.Ru*, 29 april 2011, på internet: <http://www.vesti.ru/doc.html?id=449105> (hämtat: 6 december 2011).
- 68 SIPRI (2011) *SIPRI Yearbook 2011*, s. 276f.
- 69 SIPRI Arms Transfers Database.
- 70 CAST (2010) "Itogi vojenno-technitjeskogo sotrudnitjestva...", s. 7 Figur 1a.
- 71 SIPRI (2011) *SIPRI Yearbook 2011*, s. 278.
- 72 Leijonhielm, *et al.* (2009) *Rysk militär förmåga 2008*, s. 267–9.
- 73 Nordlund, Peter *et al.* (2011) *Kostnadsutveckling för försvarsmateriel*, Underlagsrapport, juni 2011, FOI-R--3213--SE (Stockholm, FOI), s. 18–21.
- 74 Frolov (2011) "Ispolnenije gosudarstvennogo...", s. 43f.
- 75 CAST (2010) "Itogi vojenno-technitjeskogo sotrudnitjestva...", s. 12f.

10. Forskning och utveckling

Roger Roffey

Forskning och utveckling (FoU) är en viktig faktor för att på lång sikt bygga upp modern militär förmåga. Denna sektor kan bidra både med kvalificerad personal och nya tekniska lösningar till försvarsindustrin samt bidra till att utveckla ny materiel och skyddsåtgärder. Dessutom är den viktig för att underlätta för ryska företag och organisationer att delta som jämbördiga parter i internationella samarbeten och för att dela kostnader för att utveckla allt dyrare och avancerad försvarsmateriel.

Syftet med detta kapitel är att belysa huvudproblemen för rysk FoU och diskutera dess betydelse för att bidra till utvecklingen av en innovationsdriven ekonomi och modernisering, som var ett uttalat politiskt mål 2011. Det andra syftet är att diskutera hur utvecklingen av den civila forskningssektorn påverkar den ryska försvarsforskningen, försvarsindustrins innovationsförmåga och möjligheterna till internationellt försvarsmaterielsamarbete fram till 2020. Slutligen diskuteras hur FoU och innovationsförmågan kan påverka Rysslands militära förmåga i ett tioårsperspektiv.

Innovation avser förmågan att utifrån forskningsresultat på ett kommersiellt gångbart sätt utveckla nya produkter. FoU är nära besläktat med innovation men inte synonymt med detta begrepp. Vetenskap och teknik är grunden för innovation. Innovationssystemet består av en uppsättning aktörer, nätverk och institutioner som är ömsesidigt beroende: produktionsstrukturen (företag), kunskapsinfrastrukturen (universitet) och den stödjande strukturen (offentlig sektor). Sättet att utforma ett framgångsrikt innovationssystem blir beroende av olika staters historiska, ekonomiska och teknologiska förutsättningar. Karakteristiskt för det ryska innovationssystemet är följande faktorer:

- FoU domineras av statlig finansiering och statliga organisationer i högre grad än andra länder.
- Arvet från det stora sovjetiska FoU-systemet innebär en hög andel av militär forskning.
- FoU-verksamheten är toppstyrd och har inte reformerats. Forskningen är uppsplittrad, och har dålig koppling till utbildningssystemet och till marknadens behov.
- Det finns en insikt om dessa brister och kraftfulla åtgärder genomförs som kan resultera i ett bättre fungerande innovationssystem på lång sikt.

10.1 FoU - institutionella reformer

1990-talets privatisering av stora delar av Rysslands industri fick svåra följder för den samlade förmågan avseende FoU, som landet ännu inte återhämtat sig från. Den nästan helt dominerande statliga finansieringen av FoU minskade med 75 procent och nästan alla forskningsinstitutioner drabbades av kraftigt försämrade villkor och nästan utebliven materiell förnyelse.¹ Motsvarande reduktioner genomfördes för försvarsrelaterad FoU med 40 procent.² Detta ledde till forskarflykt där antalet forskare minskade från 1 225 000 år 1990 till 376 000 år 2008.³ Runt 10 procent av dessa emigrerade och 90 procent sökte andra jobb i Ryssland.⁴

Hög medelålder i forskarkåren

Då det främst var yngre forskare som sökte sig vidare bidrog det till att forskarkåren åldrades snabbt, främst inom naturvetenskaperna. Ålderstrukturen är ofördelaktig. Femtio procent av forskarna är över 50 år, varav 25 procent är män över pensionsåldern.⁵ Problemen var likartade för civil och militär forskning.⁶ Trots försök att öka rekryteringen av unga forskare minskade antalet forskare fortfarande 2010, främst till följd av utvandring.⁷ Även infrastrukturen för FoU har påverkats. Etablerade band mellan forskningsinstitut och de tidigare konstruktionsbyråerna har försvunnit, vilket försvårade tillämpning av FoU-resultat.⁸

Fortfarande är den ryska Vetenskapsakademin den största och viktigaste forskningsorganisationen. Vetenskapsakademin förbrukade 2009 ungefär 50 miljarder RUR, dvs. en tredjedel av den civila forskningsbudgeten. Den näst största forskningsorganisationen är den Federala rymdstyrelsen, som ansvarar för rymdprogrammet.⁹

Riktade federala målprogram

Rysk FoU återhämtar sig långsamt från krisen för forskningen under 1990-talet tack vare flera stora statliga satsningar.¹⁰ För att påskynda Rysslands modernisering har 51 federala målprogram initierats, inspirerade av EU:s ramprogram för FoU. Av dessa behandlar 12 vetenskap, teknik och innovationer, se tabell 10-1. Den totala budgeten för de federala målprogrammen var 98 miljarder RUR 2009.

En regeringskommission och en presidentkommission har etablerats för att nationellt koordinera, prioritera och utforma den framtida forsknings- och innovationspolitiken (se kapitel 6 Ekonomi). Inrättandet av federala målprogram var viktigt då de inte var begränsade till att omfatta enbart ett ministeriums ansvarsområde. Inriktningen för målprogrammen är att påskynda den tekniska och vetenskapliga utvecklingen inom de prioriterade områden som framgår av förteckningen på kritiska teknologier.¹¹ Den första listan med 70 kritiska teknologier kom 1996. Antalet har minskats eftersom listan kritiserats för att vara för lik motsvarande västerländska listor.¹² År 2011 hade antalet kritiska teknologier på listan minskat till 27.¹³ Prioriterade områden var bl.a. säkerhet och kontraterrorism, nanosystem, informationsteknologi och telekommunikationer, biologisk vetenskap, avancerade vapen, miljöhantering, transport, rymdsystem, energieffektivisering samt kärnkraft.¹⁴

Tabell 10-1 Sammanställning av ett antal federala riktade program som behandlar vetenskap och teknik.

Federala målprogram	Period	Total budget miljarder RUR
FoU inom prioriterade områden av teknik & vetenskap	2007–2013	195
Nationell teknisk bas	2007–2011	23
Utveckling av infrastruktur för nanoteknologi	2008–2010	27
Forskare och akademiska lärare	2008–2015	187
Utveckling av civilt flyg	2006–2010	158
Federala rymdprogrammet	2006–2015	480
Utveckling av elektronik komponenter och radioelektronik	2008–2015	187
Utveckling av nukleär teknik och nukleär avfallshantering	2008–2010	40
Globalt navigeringssystem Glonass	2002–2011	140

Källa: OECD (2011) *OECD Reviews of Innovation Policy: Russian Federation 2011*, Paris, OECD, tabell 3-4, s. 204, på internet. <http://www.oecd.org/dataoecd/62/49/48098600.pdf> (hämtat 26 juli 2011).

Tabell 10-2 Planerad fördelning av budgeten för federala målprogrammet prioriterade områden för FoU 2007–13 i miljarder RUR.

Teknikområde	Fördelning miljarder RUR
Nanoteknologi och material	43,0
Bologiska vetenskaper	27,9
Kraftproduktion och energi	19,7
Rationellt utnyttjande av naturresurser	9,8
Informations- och kommunikationsteknik	8,9

Källa: OECD (2011) *OECD Reviews of Innovation Policy: Russian Federation 2011*, Paris, OECD, tabell 3-5, s. 204, på internet. <http://www.oecd.org/dataoecd/62/49/48098600.pdf> (hämtat 26 juli 2011).

Det federala målprogrammet för prioriterad inriktning av FoU hade inledningsvis en finansiering på 195 miljarder RUR, inklusive 61 miljarder RUR från företagssektorn.¹⁵ På grund av den ekonomiska krisen fick budgeten för programmet reduceras med 30 procent 2009 och reduktioner gjordes även för 2010, varför programmet har förlängts.¹⁶ Programmet ska bl.a. överbrygga klyftan mellan FoU och utveckling av säljbara produkter.

En serie åtgärder har vidtagits för att omstrukturera FoU-strukturen. Förutom genom de federala målprogrammen fördelas budgetmedel till vissa universitet och institut på grund av deras särskilda status.¹⁷ Bland dessa återfinns:

*Universitet
och forsknings-
organisationer*

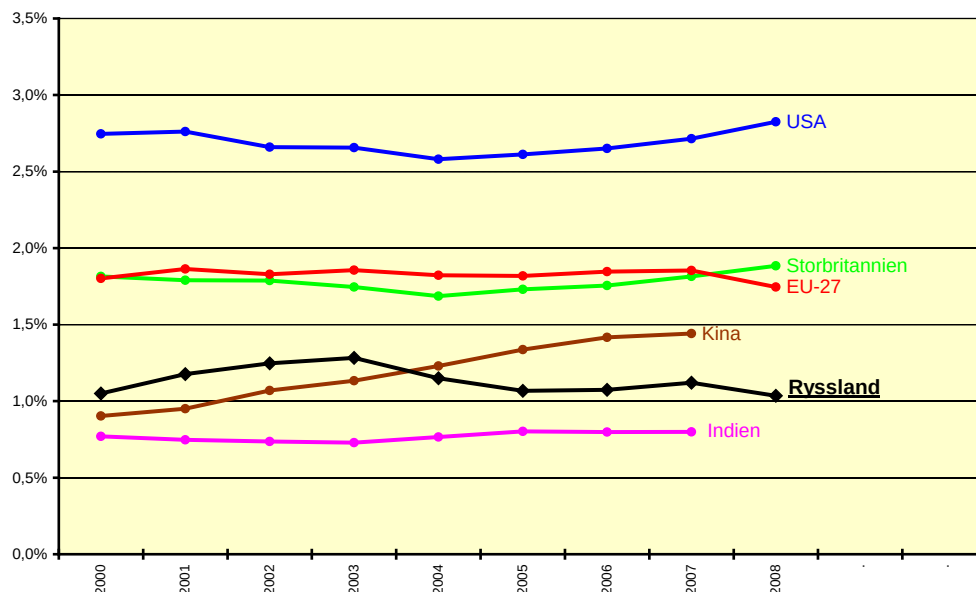
- Ett nationellt forskningscentrum, Kurchatov institutet, med särskilda uppgifter för att främja innovationer och samordna nanoteknologisk FoU, vars budget kraftigt ökats.
- Två nationella universitet, det Statliga Universitet i Moskva och det Statliga Universitet i Sankt Petersburg.
- 27 nationella forskningsuniversitet (12 utsågs 2009 och 15 år 2010 i hård konkurrens där 90 procent fick avslag på ansökan). De har fått medel för att integrera forskning i universitetens verksamhet.
- 59 statliga forskningscentra (där många utför forskning för försvaret).
- 7 regionala federala universitet, som bildats genom sammanslagning av flera universitet och ledande utbildningsanstalter.
- 14 vetenskapsstäder (29 har ansökt om sådan status).
- 30 federala forsknings- och produktionscentra (FRPC).
- 24 särskilda ekonomiska zoner varav fyra för innovativ produktion.

Budgeten för FoU 2007 uppgick till bara 1,1 procent av bruttonationalprodukten (BNP), vilket kan jämföras med 3,6 procent av BNP i Sverige. I Figur 10-1 jämförs FoU-kostnaderna för ett antal stater och Europeiska unionen (EU) som andel i procent av BNP, vilket visar hur lågt Ryssland ligger.¹⁸ Inom tio år planeras investeringarna för FoU öka till 2,5–3 procent av BNP, vilket är en hög ambition.

FoU-utgifterna ökade 15–20 procent i reala termer årligen från 2003–2008 (se Figur 10-2) med en federal budget för civil FoU 2010 på 151,4 miljarder RUR för tillämpad forskning och 76,7 miljarder RUR för grundforskning.¹⁹ Budgeten föll i nominella termer med 30 procent från 2008 till 2009 på grund av den ekonomiska krisen, vilket skapade stora problem inom FoU-sektorn.²⁰ Figur 10-2 jämför de totala FoU-kostnaderna i USA, Storbritannien, EU-27, Kina, Ryssland och Indien. Det framgår klart hur stort avstånd det var från Ryssland till USA och EU om man ser till de totala kostnaderna för FoU. En studie har värderat 82 länder genom att kombinera olika indikatorer som teknologi, antal forskare, forskningsinvesteringar och innovation till ett index för kreativitet (Global Creativity Index). Sverige hamnade här på första plats och Ryssland först på 33:e plats.²¹

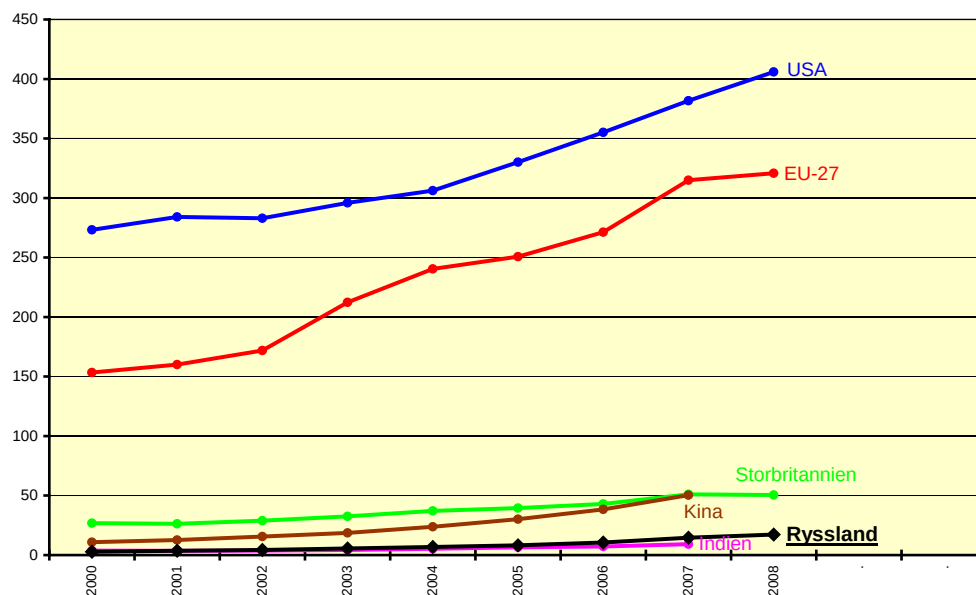
Staten var 2010–2011 fortfarande den dominerande forskningsaktören i Ryssland där 73 procent av FoU-organisationerna var statligt ägda och 77 procent av forskarna arbetade för statliga organisationer, vilket inte gäller i många andra länder.²² Det finns fyra organisationer som kontrollerar stora delar av den civila statliga FoU-budgeten: Ryska vetenskapsakademien (RAN), Federala rymdstyrelsen (Roskosmos), Ministeriet för industri och handel och den Federala byrån för vetenskap och innovation. Det finns därtill tre fonder, Ryska Stiftelsen för grundforskning (RFBR), Ryska Stiftelsen för humaniora (RFH) och Stiftelsen för stöd till små innovativa företag (Bortnik Foundation), vilka fördelar en mindre andel av FoU-budgeten genom ett konkurrensförfarande.²³ Vissa ministerier har även egen budget för FoU, bland andra Försvarsministeriet.

Figur 10-1 Jämförelse av utgifterna för FoU i USA, Storbritannien, EU 27, Kina, Ryssland, och Indien som andel i procent av BNP.

Källa: Figur ritad av Bengt-Göran Bergstrand FOI baserat på data från World Bank Indicators, på internet: <http://data.worldbank.org/indicator/GB.XPD.RSDV.GD.ZS> (hämtat 10 juni 2011).

Figur 10-2 De totala utgifterna för FoU i löpande priser angivna i miljarder USD.

Källa: Figur ritad av Bengt-Göran Bergstrand FOI baserat på data från World Bank Indicators, på internet: <http://data.worldbank.org/frontpage> (hämtat 10 juni 2011).

Rysk forskning hävdade sig inte väl i den internationella konkurrensen och stod endast för 1,5 procent av alla publicerade arbeten 2008 medan Sverige stod för 0,8 procent, USA 16,3 procent och Kina 12,3 procent. Det publicerades 174 vetenskapliga publikationer per miljon innevånare i Ryssland 2008 och runt 1 570 vetenskapliga publikationer per miljon innevånare i Sverige samma

*Internationella
konkurrensen*

år. Den ryska publiceringsfrekvensen har i stort sett varit oförändrad sedan 1981 i motsats till exempelvis Kina.²⁴ En analys av forskarnas produktion inom Vetenskapsakademien visade att ungefär 50 procent var improduktiva och att bara 25 procent bedrev konkurrensmässig forskning 2007.²⁵ Den ryska regeringen försöker på olika sätt både modernisera Vetenskapsakademien och minska dess inflytande, bland annat genom att minska anslagen och i stället satsa på andra statliga initiativ som forskningsstiftelser eller federala målprogram.²⁶

Bara det Statliga universitet i Moskva och det Statliga Universitet i Sankt Petersburg som placerade sig på listan över världsledande universitet 2011. De kom som nummer 112 respektive 251 på QS-World Ranking.²⁷ Ryska forskare ansåg att situationen för rysk forskning var så allvarlig 2010 att 185 ledande utlandsbaserade forskare skrev ett öppet brev till president Dmitrij Medvedev och premiärminister Vladimir Putin och varnade för en förestående total kollaps av rysk forskning om inte något gjordes för att förbättra dess villkor.²⁸ Ett initiativ har tagits för att få ryska forskare utomlands att återvända genom att avsätta 12 miljarder RUR till forskningsanslag på, som mest, 150 miljoner RUR, var som kunde sökas i ett konkurrensförfarande.²⁹ Forskarstuderande fortsätter dock att lämna Ryssland delvis för att undvika militärtjänsten, men också på grund av dåliga arbetsvillkor.³⁰

Ett försök att stimulera innovationer var Skolkovo-initiativet som skulle locka ledande forskare, universitet och utländska teknikbaserade företag samt fungera som ett mönster för hur innovativ verksamhet kan skapas i Ryssland. Internationell expertis hade engagerats, bland andra MIT Foundation, och kontrakt har slutits med ledande IT-företag som Microsoft, CISCO, Nokia och Siemens. Inom Skolkovo-initiativet deltog 2011 redan 83 företag från olika regioner i landet och 16 företag hade fått bidrag för att genomföra innovativa projekt. Skolkovo Foundation tilldelades 19 miljarder RUR 2010 och 15 miljarder RUR 2011. Dessutom fanns ett förslag om ett anslag på 50–60 miljarder RUR för 2012–2014.³¹ Skolkovos verksamhet fokuseras på områdena energieffektivitet och energibesparing, kärnkraftsteknologi, rymdteknologi, medicinsk teknologi, strategiska datorteknologier och mjukvaror.³² Skolkovo kan få en viktig roll inom det ryska innovationssystemet, men bör ändå främst ses som en symbol för innovation, elitforskning och ett sätt att marknadsföra ett innovativt Ryssland.³³

Prioriterat är också att medverka i stora forskningsprojekt i megaklass som ”Large Hadron Collider, LHC” världens största och kraftigaste partikelacceleratoranläggning. Ryssland kommer att delta i fyra utländska mega-projekt, bland annat i samarbete med EU. Dessa stora projekt är tänkta att vända flykten av ryska forskare utomlands och att locka till sig utländska forskare.³⁴ Hur framgångsrik denna strategi är återstår att se.

Det bör noteras att Ryssland anses framgångsrikt inom vissa områden som: rymdverksamhet, flyg, nukleär teknik och IT. När det gäller rymdverksamheten så är den fortfarande relativt framgångsrik, för civilt flyg har det varit svårt med exporten, på det nukleära området har Ryssland en stark position avseende teknik för urananrikning, nya typer av så kallade snabba neutronreaktorer

och Breederreaktorer. Inom IT-branschen var Ryssland starkt framför allt när det gällde mjukvaror och beviset var den kraftigt ökande exporten.³⁵ Ryska programmerare hade 2011 ett gott anseende och användes av västliga storföretag.³⁶

10.2 Internationellt samarbete och industrispionage

Förutom ett välutvecklat samarbete med länderna inom Oberoende staters samvälde (OSS) sedan tidigare och med USA inom specifika områden, har FoU-samverkan med EU hög prioritet. Inom ramen för avtalet mellan Ryssland och EU om ”gemensamma områden” från 2003, fanns ett för forskning och utbildning. De ryska prioriteringarna för samarbetet var:³⁷

- Information, telekommunikation och elektronik.
- Nanoteknologi och material.
- Biovetenskap.
- Miljöskydd och förvaltning av miljön.
- Energi och energibesparing.
- Säkerhet och antiterrorism.
- Avancerade maskiner och utrustningar.

För att öka deltagandet av ryska forskare i EU:s ramprogram och främja integrationen av rysk vetenskap i det Europeiska forskningsområdet (ERA) hade ett nätverk av nationella kontaktpunkter upprättats i Ryssland. Det vetenskapliga samarbetet med Ryssland sågs av EU-kommissionen och Andrej Fursenko, minister för utbildning och vetenskap, som framgångsrikt och växande.³⁸ FoU var ett av de få områden där det EU-ryska samarbetet fungerade tämligen bra.

Många EU-länder har också bilaterala samarbetsavtal med Ryssland, bland dem Tyskland, Frankrike, Storbritannien och Nederländerna.³⁹ Inom det ryska FoU-programmet anslogs 2009 21,3 miljarder RUR för projekt med utländska partners. Europeiska och ryska forskare och forskningsorganisationer har arbetat tillsammans inom ramen för olika program som finansieras av EU och internationella organisationer som ISTC (International Science and Technology Centre) (se även Kapitel 12 om massförstörelsevapen). Ett problem är att flera forskare som har samarbetat med utlandet har anklagats för att bedriva spioneri för utländsk makt av den ryska säkerhetstjänsten.

Om Ryssland vill bli en globalt ledande aktör inom konkurrensutsatta FoU-områden kommer industrispionage att vara frestande. Den ryska underrättelsetjänsten har enligt federal lag till uppgift att inhämta information ”för att stödja landets ekonomiska utveckling, vetenskapliga och tekniska framsteg och för att säkerställa den militär-tekniska säkerheten i Ryska Federationen”. Exempelvis kan innovationer med stort värde, såsom nya läkemedel, göra att företagshemligheter är attraktiva mål för olovlig informationsinhämtning. Ryssland pekas ofta ut för att bedriva omfattande industrispionage, bland annat avseende högteknologisk verksamhet inom både militär och civil FoU.⁴⁰

*Industrispionage
inom högteknologi*

Spionage kan göra mer skada än nytta då avslöjat industrispionage försämrar landets anseende liksom möjligheterna till samarbete med utländska forskare och affärsmän.⁴¹ Att snabbt kunna tillgodogöra sig inhämtad FoU-information kräver stora vetenskapliga och industriella resurser. Utvecklingstakten är så hög inom vissa forskningsområden att det inte räcker att samla in information utan den måste också snabbt kunna omsättas i produktion och försäljning.⁴²

10.3 FoU inom nanoteknologi, bioteknik och kärnkraftsteknik

För att studera den ryska potentialen för FoU och innovationer har separata studier genomförts av områdena nanoteknologi, bioteknik och kärnkraftsteknik. Slutsatserna från dessa studier presenteras i detta avsnitt.⁴³

Nanoteknologi högt prioriterat

Putin menade 2009 att en satsning på nanoteknologi skulle kunna ge Ryssland en ledande position internationellt och möjlighet att producera för världsmarknaden.⁴⁴ Strategin för utveckling av den ryska nanoindustrin som presenterades 2007 saknade inte ambitioner. Under 2011 satsades 13,1 miljarder RUR på FoU inom nanoteknologi.⁴⁵ På åtta år skulle värdet av nanoindustrins produktion öka från 20 miljarder RUR till 900 miljarder RUR, Rysslands andel av världsmarknaden för nanoprodukter skulle öka från 0,07 procent till 3 procent och exportintäkterna skulle öka från 4 miljarder RUR till 180 miljarder RUR.⁴⁶ RUSNANO skapades 2007 i form av en icke-kommersiell, statlig organisation med vissa särskilda regler och förmåner. Dess uppgift var att arbeta för att implementera regeringens politik och skapa en innovativ infrastruktur inom nanoteknologi. RUSNANO hade också i uppdrag att genomföra projekt utformade för att etablera långsiktig nanoteknologisk forskning och etablera nanoindustrier.⁴⁷

Den ryska regeringen initierade ett av världens största statliga investeringsprogram inom nanoteknologisk FoU 2009, men dess åtgärder var ineffektiva samtidigt som investeringsbehovet var större i Ryssland än i andra länder. Privata investeringar inom rysk nanoteknologi var mycket begränsade, troligen orsakat av landets dåliga investeringsklimat. Även Rysslands forskningsresultat verkar släpa efter om man ser till utfall baserat på investerade medel.⁴⁸

Ryssland har lyckats samarbeta med utvalda länder, om än inte med de ledande inom nanoteknologi, men bristen på kvalificerad personal och bristande infrastruktur för forskning gjorde att de ambitiösa målen från 2007 framstod som orealistiska 2011. Det råder brist på erfarenhet av innovationer och kommersialisering och den industriella infrastrukturen är underutvecklad.⁴⁹

Nanoteknologin har fått hög prioritet bland de ryska FoU-programmen.⁵⁰ För perioden 2008–2010 planerade Ryssland att investera 11 miljarder USD i nanoteknologi, varav 90 procent var öronmärkta för civila tillämpningar och 10 procent för militära sådana.⁵¹ Ryssland ligger långt efter de ledande länderna när det gäller forskningens kvalitet och när det gäller antal publicerade vetenskapliga

artiklar. Det framstod 2011 som tveksamt om ryska regeringens initiativ kunde ge Ryssland en plats bland de ledande länderna inom nanoteknologi till 2020 – även om de skulle genomföras fullt ut.⁵²

Ryssland ärvde en bra grund inom biotekniken från det omfattande sovjetiska militära biologiska vapenprogrammet. 1991 fanns en väl etablerad FoU-sektor och produktionsbas och många högt kvalificerade forskare och forskningsinstitut. Ansträngningarna att bibehålla och utveckla denna bas för att skapa en konkurrenskraftig bioteknik- och läkemedelsindustri har trots det inte varit framgångsrika. Bristande finansiering har fått många ledande forskare att flytta utomlands eller söka sig till annan verksamhet. Det har visat sig svårt att locka forskare att återvända på grund av dåliga arbetsvillkor, begränsade forskningsanslag, oönskad statlig kontroll över vetenskapligt arbete och internationellt samarbete.⁵³

*Konkurrenskraftig
bioteknik- och
läkemedelsindustri
prioriteras*

Sedan 1990-talet har Rysslands biotekniska industri lidit av dålig struktur och föråldrad utrustning. Produkterna har låg teknisk nivå och uppfyller inte internationella standarder. Erfarenhet av marknadsföring och ledarskap saknas. Tidigare goda arbetsrelationer mellan forskning och produktionsenheter har i många fall brutits, vilket ökat avståndet mellan forskarnas idéer och dem som ska göra dem till lönsamma produkter. Förklaringen kan delvis vara att mycket inom bioteknik var försvarsorienterat och forskning som sades vara civil bara var en täckmantel för hemlig militär forskning. Under 2005 började den ryska regeringen tala om att prioritera bioteknik och att både ekonomiska och rättsliga villkor måste förbättras om industrin skulle kunna utvecklas. Stöd fanns hos både intressenter inom bioteknik och i Duman.⁵⁴

Ett nationellt program för utveckling av bioteknik i Ryssland 2006–2015 vidareutvecklades i en strategi för bioteknikindustrin 2010–2020, som skulle samordnas av Ministeriet för industri och handel.⁵⁵ Att öka antalet forskargrupper inom bioteknik fem gånger mellan 2010 och 2020 skulle innebära mycket stora investeringar. Att öka antalet inhemska läkemedel för kliniska prövningar från fem 2010 till 30 under 2020 är orealistiskt, likaså målet att minska andelen importerade läkemedel från 90 till 70 procent.⁵⁶ Enligt Putin skulle ett mer konkret program utformas för beslut under 2011.⁵⁷ Bioteknik är en av de prioriterade ryska kritiska teknologierna. Erfarenheter från genomförande av tidigare program har inte varit särskilt positiva då de inte hade genomförts fullt ut eller brustit i realism.

Totalt fanns det cirka 1 000 institut som sysslade med bioteknik i Ryssland 2009.⁵⁸ Ryssland rankades som 17 baserat på citeringar inom internationella biotekniska tidskrifter och som nummer 18 när det gällde patent av 20 undersökta länder. Det kan noteras att Sverige rankades som på tolfte respektive trettonde plats.⁵⁹

Trots att Ryssland länge prioriterat en konkurrenskraftig bioteknik- och läkemedelsindustri har det varit svårt att förverkliga den. Det har inte saknats statliga program för att främja bioteknik och läkemedelsutveckling. Medvedev

angav 2009 att modernisering var av högsta vikt inom medicinsk teknik och läkemedelsindustrin.⁶⁰ Redan 2008 sjösattes en strategi för läkemedelsindustrin fram till 2020 med målet att återskapa inhemsk produktion av läkemedel inom tolv år. Programmets budget 2009–2020 var 177,6 miljarder RUR.⁶¹

Internationellt sett är forskningsfinansieringen fortfarande liten trots statens insatser. År 2009 kom Ryssland bara på 70:e plats inom den globala biotekniken och svarade för 0,25 procent av världens bioteknikprodukter (USA svarade för 42 procent, EU-27 för 22 procent, Kina för 10 procent och Indien för 2 procent).⁶² 1984 var däremot Rysslands andel 5 procent. Rysslands bioteknikmarknad uppgick 2010 till ca 4,4 miljarder USD. Ungefär tre fjärdedelar utgjordes av importerade produkter.⁶³

Ryssland har haft en bra bas inom bioteknisk verksamhet, en bas som man inte har lyckats vidareutveckla trots olika program och initiativ. Det är inte troligt att man inom en tioårsperiod kan komma till rätta med problemen inom biotekniken i Ryssland och bli ledande inom vissa områden av bioteknik eller att industrin blir internationellt konkurrenskraftig.

Satsningar på ny kärnkraftsteknik

Ryssland har en stark ställning när det gäller nukleär forskning och utveckling inom kärnfysik och nya kärnteknologier. Genom dessa satsningar på att utveckla den egna forskningsbasen och kompetensen kan även den militära forskningen och utvecklingen av kärnvapen behållas på en hög nivå. Det finns ett federalt målprogram "Ny generation av kärnkraftsteknologier för perioden 2010–2015 och till 2020", som är inriktat på att införa en ny teknologisk plattform för kärnkraftsindustrin baserat på så kallade snabba neutronreaktorer.⁶⁴ Totalt avsattes 100 miljarder RUR och av det 60 miljarder RUR för utvecklingen av snabba reaktorer. På längre sikt, kring 2020, är avsikten att satsa på fjärde generationens reaktorer med en sluten bränslecykel användande MOX-bränsle (blandning av uranoxider). Den första Breederreaktorn BN 800MW ska vara klar 2014. Rosatom har ett ambitiöst program som innefattar att konstruera 24 nya kärnkraftverk på tio år i Ryssland förutom ett flertal för export, men det var 25 år sedan det senaste byggdes i Ryssland. Produktion av energi från kärnkraftverk ska fördubblas fram till 2020. Det utvecklas också små flytande kärnkraftverk.⁶⁵

10.4 Analys av det civila forskningssystemet

Positiva aspekter

Ryssland har vissa starka sidor, i synnerhet en hög utbildningsnivå och långvarig spetskompetens inom flera viktiga områden inom vetenskap och teknik. Regeringen har tagit flera politiska initiativ för att bygga vidare på dessa, vilket skulle kunna ses som ett uttryck för att man menar allvar med att göra innovationer till en nationell prioritet. Det högre utbildningssystemet har förstärkts och forskning har kopplats till många universitet. Initiativ har tagits för att rekrytera nya unga forskare. Ett ökande antal teknikbaserade företag har etablerats och infrastruktur för innovationer har förbättrats. Det finns sedan 2008 en ny lag om intellektuell äganderätt.⁶⁶ FoU-systemet reformeras för att göra det mer dynamisk och mer mottagligt för innovationer. Andelen av FoU

som tilldelas i öppen konkurrens ökar och var runt 25 procent 2011. Vissa regioner har kommit långt med välutvecklade innovationsstrategier. Ryska forskare utomlands kan fungera som en positiv pådrivande kraft för att förändra FoU-systemet.⁶⁷ Det har även skapats riskkapitalbolag och investeringsfonder som kan finansiera högteknologiska riskprojekt.⁶⁸ Rysk forskningspolitik bidrar allt mer till ökande internationellt samarbete.

Det finns dock flera svagheter som minskar effekten hos innovationssystemet. Bland dessa är den mycket låga andelen av FoU och innovationer i företag, svaga förutsättningar för innovation (särskilt svag konkurrens, omfattande regelverk, utbredd korruption och otillräcklig infrastruktur). Företagen investerar för lite i FoU jämfört med västerländska företag och har för få möjligheter att förnya sig och föga absorptionsförmåga för innovationer. De har också svag koppling till offentliga forskningsinstitut och universitet. De har ofta inte brist på ekonomiska medel och känner därför inte samma krav på att förnya sig genom innovationer.⁶⁹ Det finns ett behov av att utveckla innovationssystemet, som innefattar kedjan från forskning till färdig produkt. Det nationella innovationssystemets ”tyngdpunkt” borde flyttas från det statligt ägda FoU-systemet till företag, offentliga eller privata. Uppföljning och utvärdering av innovationssystemet prestanda är fortfarande 2011 bristfällig.

Svagheter

Forskningsfinansieringen har styrts allt mer över mot tillämpad forskning, vilket kommer att medföra minskande resurser för grundforskning. En sådan tendens noterades redan 2009. En tillfredsställande mekanism för att prioritera fördelning av statliga forskningsmedel saknas fortfarande. Instituttillhörighet och personliga kontakter avgör medelstillelningen mer än kvalitet och resultat på den forskning som bedrivs.⁷⁰ Det är också tveksamt om Ryssland kan erbjuda en konkurrenskraftig FoU-miljö för att behålla seniora och rekrytera duktiga, unga forskare.

Rysslands politik för innovationer har varit alltför inriktad på högteknologi, vilket innebär att den försummar stora delar av den ryska ekonomin. Innovationssystemet måste öppnas för inflöde av utländsk kunskap. Teknikutvecklingen har varit drivkraften och starkt påverkat politiken för att stimulera innovationer. Den har getts alltför stor vikt. Ökad hänsyn borde tas till marknadens och kundernas behov vid utformningen av innovationer. Bristerna när det gäller rättsligt skydd för egendom i allmänhet och immateriella rättigheter i synnerhet samt den skenande korruptionen måste åtgärdas för att stimulera innovationer.

Omvandlingen av Rysslands innovationssystem kommer inte att ske över en natt. Många initiativ kräver tid innan de kan implementeras och obalanser i innovationssystemet måste överbryggas. Ministeriet för ekonomisk utveckling påtalade 2010 i strategin ”Ryssland 2020” dessa problem.⁷¹ Ett Partnerskap för modernisering mellan EU och Ryssland antogs 2010, vilket skulle innebära europeiskt stöd för moderniseringen och skapa en mer innovativ ekonomi, men få framsteg hade gjorts 2011.⁷²

10.5 Konsekvenser för militär FoU – beroendet av den civila sektorn.

Av de totala medel som satsas på FoU i Ryssland uppskattas 35–40 procent gå till försvarssektorn som engagerar 50 procent av alla forskare. Detta innebär att sektorn fortfarande har en dominerande roll i det ryska FoU-systemet.⁷³ Andelen av försvarsbudgeten som gick till FoU hade sjunkit till 8,4 procent 2010 och planerades minska till 7,6 procent 2011. Den totala budgeten för Försvarsministeriets FoU var 107 miljarder RUR 2010, vilken planerades öka till 187 miljarder RUR 2013. Samtidigt planeras andelen som går till FoU minska från 22 procent 2010 till 16 procent 2013. Skälet är att en ökande andel läggs på inköp och modernisering av befintlig materiel.⁷⁴ Beväpningsprogrammen täcker all FoU för att utveckla ny materiel och för att modernisera befintlig materiel för Försvarsministeriet och övriga ministerier och tjänster som förfogar över väpnad trupp.⁷⁵

Det fanns 2011 totalt cirka 1 500 försvarsforskningsinstitut, designbyråer och industrier inklusive 2 militära universitet, elva militära akademier och tre träningscentra och vetenskapliga centra för officerare i Ryssland.⁷⁶ Minst 50 forsknings- och testinstitut var under militär kontroll. Det finns ett tekniskt vetenskapligt råd med försvarsministern som ordförande och chefen för Generalstaben som biträdande ordförande. Det beslutar om FoU för att utveckla ny materiel baserad på inkomna förslag från institut och försvarsgrenar. Den militärvetenskapliga kommittén som överförts från Generalstaben till Försvarsministeriet övervakar verksamheten vid fem nybildade militära vetenskapliga institut, vilka bildades på basis av 19 militära vetenskapliga kommittéer och 38 vetenskapliga forskningsorganisationer.⁷⁷

Organisationer kan tilldelas status som federala forsknings- och produktionscentra (FRPC) om de arbetar inom försvar, flyg eller den nukleära sektorn. Dessa organisationer utvecklar, tillverkar och sköter underhåll baserat på kontrakt från Försvarsministeriet. Deras ställning är statliga bolag med federalt ägande och de utvärderas vart femte år i samråd med Försvarsministeriet.⁷⁸

Allvarliga problem inom försvarsforskningen

Vid Ryska akademien för krigsvetenskaps årsmöte i mars 2011 tillkännagav generalstabschefen, Nikolaj Makarov, att det ryska militära tänkandet låg 20 år efter väst. Även om detta främst var en attack på militärstrategiskt tänkande, kritiserade han även bristen på moderna vapen och den nya typen av krigföring som detta innebär. Försvarsminister Serdjukov har beklagat att en stor del av anslagen för FoU inte har genererat några resultat samtidigt som Putin har uppskattat att 40 procent av den militära forskningen varit onödig.⁷⁹ Sammantaget pekar detta på allvarliga problem inom försvarsforskningen. Försvarsministeriet kan ha dragit slutsatsen att, eftersom Ryssland ligger efter när det gäller militär FoU, bör relativt mindre satsas på rysk FoU, vilket då kan kompenseras genom ökat internationellt samarbete.

Dmitrij Medvedev ansåg 2011 att Ryssland behövde en motsvarighet till amerikanska Defense Advanced Research Projects Agency (DARPA), som

finansierade arbete som ledde till internet och flygplan med smygteknik. De ökande försvarsanslagen har använts främst till att uppgradera sovjetutvecklad materiel och till att köpa in ny materiel, men Ryssland borde utveckla egen högteknologi. En DARPA-liknande organisation i Ryssland skulle kunna vitalisera och stärka försvarsindustrin.⁸⁰

Moderniseringen av de Väpnade Styrkornas materiel kommer att innebära ökande behov av medel till försvarsforskning. I ryska regeringens utvecklingsplan från 2009 till 2020 prioriteras det försvars-industriella komplexet i civila högteknologiska FoU-program och teknisk utveckling.⁸¹ Utbyte av kunskap och teknik mellan försvar och civila sektorer prioriteras, liksom att utveckla teknik med dubbla användningsområden, att utveckla och modernisera vapen och producera militär materiel, att främja utvecklingen av försvarsindustrin samt att förbättra metoder för att bekämpa terrorism.⁸² Det kan noteras att Försvarsministeriet inte deltog i utformningen av detta dokument och höll sin egen FoU-budget helt utanför. Av de totala kostnaderna för civil tillämpad forskning 2010 med en total budget på 151,5 miljarder RUR, utgjorde Försvarsministeriets andel 6,0 miljarder RUR (3,9 procent).⁸³

*Militär och civil
FoU*

Dåvarande president Putin sade 2008 att genombrott inom bio-, nano- och informationsteknologi kan leda till omvälvande förändringar när det gäller vapen och försvar.⁸⁴ Under 2010 var det tveksamt om den ryska försvarsindustrin hade kunskap och produktionsresurser för att utveckla nanobaserad militär materiel. De Väpnade Styrkorna kan inte heller de närmaste åren lita på spin-off-effekter från civil produktutveckling som sker i Väst, då den ryska, civila nanobranschen fortfarande är dåligt utvecklad.

Försvarsministeriet var med och tog fram det nationella programmet för att utveckla bioteknik i Ryssland 2006–2015, men behöll egna FoU-insatser inom bioteknik, skydd mot biologiska och kemiska vapen under strikt kontroll. Bioteknik ingick i de så kallade kritiska teknologierna för militären. Det fanns 2011 en uttalad politisk ambition att satsa på bioteknisk FoU och industriella tillämpningar för både civila och militära sektorn och regeringen avsåg lägga fram ett program för utveckling av biotekniken 2011–2015 (se kapitel 12 om massförstörelsevapen).⁸⁵

Forskning och utveckling inom försvarssektorn framöver är svårbedömd i ett tioårsperspektiv. Rysk försvarsmateriel kommer ha svårt att konkurrera på den internationella marknaden, förutom för vissa specifika produkter, om inte kraftfulla åtgärder görs för att reformera hela försvarsindustrin i Ryssland. Inom vissa områden kommer försvarsrelaterad FoU att vara framgångsrik, men framöver kommer den, liksom i Väst, i allt högre utsträckning vara beroende av den civila forskningens innovationer och framsteg. Idag saknas till stor del denna koppling mellan civil och militär forskning i Ryssland. De ökande försvarsanslagen kommer dock att gynna försvarsforskningen.

10.6 Forskning och utveckling i ett tioårsperspektiv

Sammanfattningsvis återhämtar sig Rysslands sammantagna FoU-förmåga 2011 endast långsamt efter den stora nedgången efter Sovjetunionens fall. Allt större statliga satsningar kommer först att på lång sikt, 15–20 år, att vända utvecklingen. Huvudproblemen är en åldersstigen forskarkår som, med vissa undantag, har låg internationell konkurrenskraft inom många områden. Tillväxten av högpresterande forskare är svag. Att det ryska forskarsamhället på ett avgörande sätt ska kunna bidra till att höja försvarsindustrins utvecklingsförmåga på bred basis eller stärka dess möjligheter att samarbeta internationellt ter sig osannolikt inom tio år. Innovationssystemet har samma problem som privat företagande i stort: korruption, brist på rättssäkerhet och låg grad av innovation. Kort sagt, bra idéer har svårt att bli bra nya produkter.

De grundläggande problemen inom FoU kommer även att påverka kvaliteten negativt och möjligheten att utveckla nya högteknologiska avancerade och innovativa vapensystem i ett tioårsperspektiv. Det uppskattas att över hälften av alla forskare som arbetar inom försvarsindustrin och att runt 35–40 procent av FoU-kostnaderna har en militär inriktning, men frågan är om den förmår producera internationellt efterfrågad försvarsmateriel i ett längre tidsperspektiv.

*Innovations-
systemet
fortfarande
outvecklat*

I ett tioårsperspektiv kommer inte forskning och utveckling med nuvarande inriktning att förmå vara drivkraften för modernisering och innovationer. Rysk forskning kan inte hävda sig i internationell konkurrens förutom inom vissa begränsade områden. Innovationssystemet är fortfarande outvecklat och den institutionella strukturen är inte väl anpassad till vad marknaden efterfrågar. Finansieringen styrs allt mer över mot tillämpad forskning på bekostnad av nödvändig grundforskning. Regeringen har hittills misslyckats i sina försök att modernisera forskningssektorn innefattade hela kedjan från forskning till färdig produkt.

Visionen är ett modernt Ryssland som kan bli ledande inom högteknologiska branscher. Den viktigaste aspekten är övergången till en innovationsdriven ekonomi. Ryska högteknologiprodukter svarade emellertid bara för 0,3 procent av världsmarknaden 2010. Det saknades inte ambitiösa program för att stimulera högteknologisk forskning och innovationer bland andra Skolkovo-initiativet för att locka forskare och utländska högteknologiföretag. Stora ansträngningar görs för att reformera och effektivisera forskningen för att i förlängningen göra den mer dynamisk och mer mottaglig för innovationer. Prioriterade områden är nanoteknologi, biomedicinsk forskning, nukleär teknologi, informationsteknologi och energi. Den ryska regeringen är också en av de största investerarna i världen inom nanoteknologisk FoU. Under de kommande tio åren planeras att fördubbla investeringarna inom FoU för att nå en nivå på 2,5–3 procent av BNP. Ambitionerna är höga, men utsikterna att uppnå de högt uppsatta målen får anses som små.

Rysk försvarsmateriel kommer att ha svårt att konkurrera på den internationella marknaden om inte kraftfulla åtgärder vidtas för att reformera hela försvarsindustrin. Inom vissa områden kommer militär FoU att vara

framgångsrik, men den kommer liksom i Väst att bli alltmer beroende av den civila forskningens innovationer och framsteg. Idag saknas till stor del en systematisk koppling mellan civil och militär forskning i Ryssland. Även om den finns, så har den civila tekniska forskningen så stora utmaningar att den svårligen på ett avgörande sätt kan säkerställa att de Väpnade Styrkorna får konkurrenskraftig högteknologisk materiel i tillräcklig mängd och kvalitet för att bli den moderna insatsorganisation som nuvarande omdaning eftersträvar. Kunskap och teknologiöverföring från andra länder kommer att bli alltmer viktigt och Ryssland har all anledning att använda lagliga och eventuellt andra vägar att skaffa sådan information. Ökande försvarsanslag kommer att gynna försvarsforskningen, men kommer ändå inte att i grunden kunna åtgärda de strukturella problemen inom tio år.

Slutnoter

- 1 Ball, Deborah Y. och Gerber, Theodore P. (2005) "Russian Scientists and Rogue States", *International Security*, vol. 29, nr. 4, s. 50–77 och Yegerov, Igor (2009) "Post-Soviet Science: Difficulties in the transformation of the R&D systems in Russia and Ukraine", *Research Policy*, vol. 38, s. 600–9.
- 2 Cooper, Julian (2011) "Military Procurement in Russia" i McDermott, Roger *et al.* (red.) *The Russian Armed Forces in Transition: Economic, geopolitical and institutional uncertainties* (London, Routledge), Tabell 9.3, s. 170.
- 3 Cooper, Julian (2010) "The Innovative Potential of the Russian Economy", *Russia Analytical Digest*, nr. 88, 29 november, s. 8–12.
- 4 Yegerov (2009) "Post-Soviet Science", s. 600-9.
- 5 Cooper (2010) "The Innovation Potential...", s. 8-12.
- 6 Rabinovich, Mikhail (2007) "Editorial: Biotech in Russia – Phoenix reborn from the ashes", *Journal of Biotechnology*, vol. 2, s. 771 och Roffey, Roger (2010) *Biotechnology in Russia: Why is it not a success story?* User Report, april 2010, FOI-R--2986--SE, (Stockholm, FOI), s. 28.
- 7 Erawatch (2010) "Federal Targeted Programme 'Scientific and Scientific-Pedagogical Personnel of the Innovative Russia in 2009–2013'", *Erawatch*, 23 april 2010, på internet: <http://cordis.europa.eu/erawatch/index.cfm?fuseaction=prog.document&uuid=E1AF2F34-BEB2-B55A-6BE8322976F43D68> (hämtat: 20 juli 2011).
- 8 Roffey (2010) *Biotechnology in Russia...* s. 27–8.
- 9 Erawatch (2010) "Russian Federation: Research performers, public research organisations", *Erawatch*, 30 april 2010, på internet: <http://cordis.europa.eu/erawatch/index.cfm?fuseaction=ri.content&topicID=67&parentID=65&countryCode=RU> (hämtat: 26 augusti 2010).
- 10 OECD (2011) *OECD Reviews of Innovation Policy: Russian Federation 2011*, på internet: <http://www.oecd.org/dataoecd/62/49/48098600.pdf> (hämtat: 26 juli 2011), Box 3.1: "From S&T Policy to Innovation Strategy: some landmarks", s. 184 och Erawatch (2010) "Russian Federation, Government Policy Making and Coordination", 30 april 2010, på internet: <http://cordis.europa.eu/erawatch/index.cfm?fuseaction=ri.content&topicID=619&parentID=44&countryCode=RU> (hämtat: 20 juli 2011).
- 11 Erawatch (2010) "R&D in the Priority Directions for the Development of the Scientific-Technological Complex of Russia 2007–2012", *Erawatch*, på internet: <http://cordis.europa.eu/erawatch/index.cfm?fuseaction=prog.document&uuid=E1AE722E-0754-2D00-2686B1B398A86814> (hämtat: 20 juli 2011).
- 12 Roffey (2010) *Biotechnology in Russia...*, Appendix 1, s. 120.
- 13 OECD (2011) *OECD Reviews of Innovation Policy...*, s. 204 och Presidentadministrationen (2011) "Development Priorities in Science, Technology and Engineering in the Russian Federation Have Been Approved", President of Russia, 7 juli

- 2011, på internet: <http://eng.state.kremlin.ru/face/2530> (hämtat: 4 augusti 2011).
- 14 Presidentadministrationen (2011) "Development Priorities in Science..."
- 15 Erawatch (2010) "*R&D in the Priority Directions...*", Appendix 3 och 6.
- 16 *Ibid.*
- 17 OECD (2011) *OECD Reviews of Innovation Policy...*, s.212, 220 och 231.
- 18 OECD (2009) *Main Science and Technology Indicators* (Paris, OECD), vol. 1, Tabell 2, s. 25.
- 19 OECD (2011) *OECD Reviews of Innovation Policy...* s. 198–200.
- 20 *Ibid.*, Tabell 3-2, s. 198.
- 21 Florida, Richard *et al.* (2011) *Creativity and Prosperity: The global creativity index*, januari (Toronto, Martin Prosperity Institute).
- 22 OECD (2011) *OECD Reviews of Innovation Policy...*, s. 106–110.
- 23 *Ibid.*, s. 193.
- 24 *Ibid.*, Figur 1.35, s. 112.
- 25 Schiermeier, Quirin och Severinov, Konstatin (2010) "Russia Woos Lost Scientists: Minister of education and science discusses plans for rebuilding the country's research base", *Nature*, vol. 465, s. 858.
- 26 OECD (2011) *OECD Reviews of Innovation Policy...*, s. 214.
- 27 *The Moscow Times*, 6 september 2011.
- 28 "Scientific glasnost" Editorial (2010) *Nature*, vol. 464, s. 141–2.
- 29 Schiermeier (2010) "Russia Woos Lost Scientists", s. 858.
- 30 "Russian science: What the scientists say" (2007) *Nature*, vol. 449, s. 528–30.
- 31 OECD (2011) *OECD Reviews of Innovation Policy...*, baserat på Tabell 3-5, s. 236.
- 32 Oxenstierna, Susanne (2011) *Rysk ekonomi och försvarsekonomi 2010: Ökande försvarsutgifter och ambitiösa beväpningsmål*, FOI Memo 3500, 16 februari 2011 (Stockholm, FOI).
- 33 OECD (2011) *OECD Reviews of Innovation Policy...*, s. 236.
- 34 Ryska Federationens Premiärminister (2011) "Prime Minister Vladimir Putin Holds a Session of the Government Commission on High Technology and Innovation in Dubna", *Government of the Russian Federation*, 5 juli 2011, på internet: <http://government.ru/eng/gov/priorities/docs/15785/> (hämtat: 18 juli 2011).
- 35 OECD (2011) *OECD Reviews of Innovation Policy...* Table 3.2, s. 227.
- 36 Heickerö, Roland (2010) *Emerging Cyber Threats and Russian Views on Information Warfare and Information Operations*, User Report, mars 2010, FOI-R--2970--SE (Stockholm FOI), FOI-R--2970--SE, mars, s. 33.
- 37 Russian National Contact Point (RNCP) on Biotechnology, Food and Agriculture (2009) "BILAT-RUS' Project", på internet: <http://www.fp7-bio.ru/en/fp7-projects-of-russia/bilat-rus/> (hämtat: 20 oktober 2009).
- 38 Europeiska kommissionen (2009) *Compendium on Science & Research Cooperation between the European Union and the Russian Federation*, Europeiska kommissionen, på internet: <http://ec.europa.eu/research/iscp/pdf/russia.pdf> (hämtat 10 mars 2010).
- 39 *Ibid.*
- 40 Westerlund, Fredrik (2010) *Russian Intelligence Gathering for Domestic R&D – Short cut or dead end for modernisation?* FOI Memo 3126, april 2010 (Stockholm, FOI) och Roffey (2010) *Biotechnology in Russia...*, s. 70–3.
- 41 Westerlund (2010) *Russian Intelligence Gathering...*, s. 24.
- 42 Roffey (2010) *Biotechnology in Russia...* s. 70–3.
- 43 *Ibid.* samt Westerlund, Fredrik (2011) *Russian Nanotechnology R&D: Thinking big about small scale science*, User Report, juni 2011, FOI--3197--SE (Stockholm, FOI) och Oxenstierna, Susanne (2010) *Russia's Nuclear Energy Expansion*, User Report, december 2010, FOI-R--3049--SE (Stockholm, FOI).
- 44 Ryska Federationens Premiärminister (2009) "V.V. Putin provel sovesjtjanije po voprosu O realizatsii 'Strategii razvitija nanoindustrii'" [V. V. Putin genomförde möte Om realiserandet av 'Strategin för utveckling av nanoindustrin'], *Pravitelstvo Rossijskoj Federatsii*, 19 augusti 2009, på internet: <http://premier.gov.ru/events/news/4753/> (hämtat: 1 juni 2010).
- 45 OECD (2011) *OECD Reviews of Innovation Policy...*, s. 227.

- 46 Westerlund (2011) *Russian Nanotechnology R&D...*, s. 41.
- 47 *Ibid.*, s. 64 och RUSNANO:s hemsida, på internet: <http://www.rusnano.com/Home.aspx> (hämtat 20 april 2011).
- 48 Westerlund (2011) *Russian Nanotechnology R&D*, s. 66.
- 49 *Ibid.*, s. 141–3.
- 50 Ryska Federationens Utbildnings- och vetenskapsministerium (2007) "The Interdepartmental Working Group has Considered the Modified Project of the Program of Development of the Nano-industry in the Russian Federation till 2015", *Minobrnauki Rossii*, på internet: <http://www.mon.gov.ru/news/press/3596/> (hämtat: 31 mars 2007).
- 51 Rabinovitch, Mikhail (2007) "Prospects of Nanobiotechnology and Nanomedicine in Russia", *Journal of Biotechnology*, vol. 2, s. 788–9.
- 52 Westerlund (2011) *Russian Nanotechnology R&D...*, s. 140.
- 53 Roffey (2010) *Biotechnology in Russia...*, s. 112–9 och Schiermeier, Quirin (2008) "Russia's International Research Ties under Threat", *Nature*, vol. 45514, s. 6–7.
- 54 Roffey (2010) *Biotechnology in Russia...*, s. 75–9 och Russian Society of Biotechnologists (2005) "National Program: Biotechnology in the Russian Federation, 2006–2015, Based on Public-Private Partnership", *Russian Society of Biotechnologists*, på internet: http://bioros.tmweb.ru/papers-society/programma_razvitia.doc (hämtat: 24 februari 2009).
- 55 Roffey (2010) *Biotechnology in Russia...*, s. 79–85.
- 56 *Ibid.*, Tabell 7, s. 84–5.
- 57 *UPI World News*, 1 april 2011 "Putin Orders Russian Biotech Plan by May".
- 58 Rabinovich (2007) "Editorial: Biotech in Russia", s. 771.
- 59 Roffey (2010) *Biotechnology in Russia...*, Tabell 4, s. 56.
- 60 *Ibid.*, s. 107–8.
- 61 *Ibid.*, s. 108–110.
- 62 Roffey (2010) *Biotechnology in Russia...*, s. 61–5.
- 63 *Ibid.* och Rabinovich (2007) "Editorial: Biotech in Russia", s. 775–7.
- 64 Det federala målprogrammet antogs av ryska regeringen en 10 januari 2010, se World Nuclear Association (2010) "New-Generation Nuclear Energy Technologies for the Period 2010–2015 and Up to 2020", *World Nuclear Association*, på internet: <http://www.world-nuclear.org/info/inf45.html> (hämtat: 15 september 2011).
- 65 Oxenstierna (2010) *Russia's Nuclear Energy Expansion*, Annex 2, s. 16 och s. 29.
- 66 "Om överlåtelse av rättigheter till gemensam teknik", Federal lag N 284-FZ, 24 december 2008.
- 67 OECD (2011) *OECD Reviews of Innovation Policy...*, s. 16.
- 68 *Ibid.*, s. 223–4.
- 69 *Ibid.*, s. 16–7.
- 70 Feigelman, Mikhail (2007) "What the Scientists Say", *Nature*, vol. 449, s. 529.
- 71 OECD (2011) *OECD Reviews of Innovation Policy...*, s. 184 och Ekonomiministeriet (2008), "Ryssland 2020". Se Ekonomikapitlet för en beskrivning.
- 72 Europeiska unionen (2010) "Joint Statement on the Partnership for Modernisation EU-Russia Summit 31 May–1 June 2010", *Presse 154*, 10546/10, Rostov, 1 juni 2010.
- 73 Cooper, Julian (2010) "The Innovative Potential of the Russian Economy", *Russian Analytical Digest*, nr. 88, 29 november 2010, s. 9.
- 74 Cooper (2010) "Military Procurement in Russia", Tabell 9-2 och 9-3, s. 175–6 och Oxenstierna (2011) *Rysk ekonomi och försvarsekonomi*, diagram 2, s. 17 och Tabell A2, s. 29.
- 75 Oxenstierna (2011) *Rysk ekonomi och försvarsekonomi*, s. 13.
- 76 Nichol, Jim (2011) "Russian Military Reform and Defense Policy", *CRS Report for Congress*, 24 augusti 2011, på internet: <http://www.fas.org/sgp/crs/row/R42006.pdf> (hämtat: 4 oktober 2011), s. 18.
- 77 *Ibid.*, s. 20 och *Eurasia Daily Monitor*, 15 mars 2011, McDermott, Roger, "Moscow Intensifies Military-Scientific Research in Modernisation Drive".
- 78 OECD (2011) *OECD Reviews of Innovation Policy...*, s. 212.
- 79 Nichol, Jim (2011) "Russian Military Reform and Defense Policy" och Frolov (2011) "Ispolnenije gosudarstvennogo oboronogo...", s. 43.
- 80 Armed Forces International News (2010) "Russian DARPA to Advance Military

- Technologies”, *Armed Forces International News*, 23 september 2010.
- 81 BOFIT Weekly (2009) “Government Approves 2020 Development Plan”, *BOFIT Weekly*, 23 januari 2009.
- 82 Roffey (2010) *Biotechnology in Russia...*, s. 49.
- 83 OECD (2011) *OECD Reviews of Innovation Policy...*, Tabell 3-2, s. 200.
- 84 Ryska Federationens Utrikesministerium (2008) “Vystuplenije Prezidenta Rossijskoj Federatsii V.V. Putina na zasedanii Gosudarstvennogo soveta ‘O strategii razvitija Rossii do 2020 goda’, Moskva, 8 fevralja 2008 goda” [Ryska Federationens president V.V. Putins tal vid Statliga rådets möte “Om Rysslands utvecklingsstrategi till 2020, Moskva, 8 februari 2008], *Ministerstvo inostrannykh del Rossijskoj Federatsii*, 9 februari 2008, på internet: http://www.mid.ru/brp_4.nsf/sps/531C812CE37C337AC32573EA00271F54 (hämtat: 13 februari 2008).
- 85 Roffey (2010) *Biotechnology in Russia...*, s. 112–19.

11. De Väpnade Styrkorna

Märta Carlsson och Johan Norberg^{xv}

Detta kapitel behandlar utvecklingen i de Väpnade Styrkorna (*Vooruzjennyje Sily*), de militära styrkorna under det ryska försvarsministeriet, som sedan 2008 är föremål för en omfattande förändringsprocess. Det övergripande syftet med förändringarna är att skapa mindre, fullt bemannade förband med modern materiel med hög beredskap, ett slags insatsorganisation. Dessutom var avsikten att kraftigt minska storleken på de till största delen förrådsställda och hemförlovade styrkorna som Ryssland hade men som inte kunde agera med kort varsel.

*Genomgripande
reformer av
konventionella
styrkor*

Förändringsprocessen drivs under försvarsminister Anatolij Serdjukovs devis att omforma de Väpnade Styrkorna till en *Novyj oblik* (ungefär ”ny utformning” eller ”ny profil”). Det är rent kvantitativt en enorm omställning som berör minst en miljon människor, tiotusentals stridsvagnar, pansarskyttefordon, artilleripjäser, fartyg och flygplan i världens till ytan största land.

Militär förmåga är beroende av vilket sammanhang den ska användas i, vilka uppgifter som avses och vem motståndaren är. Detta innebär att även omoderna förband eller sliten materiel kan vara effektiva om motståndet är svagt. Jämförelser med möjliga militära motståndare ligger dock utanför studiens ram. Här berörs de förutsättningar som Ryssland kan påverka när landet bygger sin militära förmåga, som delas in i två delar. Den första är snabbinsatsförmåga enligt *Novyj oblik*-ansatsen, i praktiken förband som kan sättas in på kort varsel. Den andra är en mobiliserbar förmåga, dvs. förrådsställda förband med hemförlovad personal som det kan ta upp till ett år att göra insatsberedda.

Syftet med detta kapitel är att utifrån analyser av utvecklingen inom organisation, ledning, materiel, personal samt inom försvarsgrenarna bedöma hur reformeringen av de Väpnade Styrkorna 2008–2011 kan komma att inverka på Rysslands militära förmåga år 2020. I kapitlet berörs främst de konventionella styrkorna. Försvarsindustrin och andra ministerier och tjänster som förfogar över väpnad trupp är inte del av förändringsprocessen och berörs inte. Termen reformering av de Väpnade Styrkorna är därför mer adekvat än det bredare begreppet militärreform. Framställningen betonar kvantitativa faktorer (materiel och personal) och bygger mindre på kvalitativa faktorer såsom individers och förbands utbildningsnivåer och grad av samövning. Vidare behandlas inte i vilka situationer Ryssland kan tänkas använda militära medel.

^{xv} Kartan på sidan 217 är framtagen av Per Wikström, FOI Umeå, i samarbete med författarna.

11.1 Reformeringen av de Väpnade Styrkorna 2008–2011

Drivkrafter

Sovjetarmén och dess ryska efterföljare byggde på mobilisering av stora personella och materiella resurser för ett storskaligt krig. Fram till 2008 hade de konventionella Väpnade Styrkorna relativt låg politisk prioritet med avsaknad av genomgripande reforminitiativ som följde. Trots sakta ökande anslag under perioden 1999–2008 så ökade inte den militära förmågan och de Väpnade Styrkorna förföll gradvis. De Väpnade Styrkornas diskutabla insats i Georgienkriget gav extra politiskt tryck i ett förändringsarbete som troligen redan hade förberetts¹. Kriget visade att Ryssland behövde förband som snabbt kunde agera i lokala och regionala krig samt i gemensamma operationer med förband från andra försvarsgrenar och truppslag liksom från andra ministerier.²

Hösten 2008 påbörjade Försvarsministeriet förändringsarbetet. Tankarna var inte nya utan speglade, enligt en rysk tolkning, fyra ansatser som funnits i tidigare reformeringsförsök. Förutom att minska det stora och resurskrävande mobiliseringssystemet, var en andra ansats att öka tillgängligheten. Förband med materiel i förråd och med bara viss nyckelpersonal innebar tidskrävande mobilisering för att kunna användas. År 2008 var bara 13 procent av Markstridskrafternas förband i ständig beredskap³ (troligen innebar det fullt bemannade och utrustade). En tredje ansats var att förbättra insatsledningen då det traditionella ledningssystemet fokuserade på att hantera mobilisering istället för att leda insatser. En fjärde var att minska mångfalden av förband med olika slags materiel, ofta med överlappande uppgifter och verkan.⁴

Mer insatsberedda och rörliga förband med avancerad materiel ställer andra krav på de Väpnade Styrkorna. Personalfrågor har gradvis fått ett större utrymme i reformeringen då de Väpnade Styrkorna måste rekrytera en större andel personer med bättre fysiska och intellektuella förutsättningar. Avseende materiel är många system ålderstigna och har överlappande användningsområden. Modern materiel kommer således att bli en viktig byggsten i att göra förbanden mer flexibla och rörliga. Beväpningsprogrammet-2020 angav att 30 procent av materielen skulle vara ”modern” 2015 och 70 procent 2020.⁵ Det är dock oklart om den ryska försvarsindustrin klarar att leverera.⁶ Beväpningsprogrammet-2020 diskuteras mer i detalj i kapitel 8 (Försvarsekonomi) och kapitel 9 (Försvarsindustri).

De konventionella Väpnade Styrkorna kommer länge att bestå av element av både mobiliserings- och insatsförsvar, av både gammalt och nytt. Att införa nya materielsystem tar lång tid och under tiden behålls de gamla. Varken omorganisationen eller personalförsörjningens utformning var slutgiltigt genomförda i slutet av 2011.

Figur 11-1 Översikt över Rysslands fyra militärdistrikt 2010 samt konventionella styrkor 2008–2011

11.1.1 Organisation och ledning⁷

Starkare regional ledningsförmåga

År 2010 fattades beslut om en genomgripande reformering av de Väpnade Styrkornas högre ledning. Sex militärdistrikt slogs samman till fyra, vart och ett med ett nyinrättat gemensamt strategiskt kommando (OSK - *objedinennoje strategitjeskoje komandovanije*) med ansvar att leda alla militära förband inom sina geografiska områden både i fred och krig. Förr gjorde frontstaterna detta endast i krig.⁸ Undantagna var federationsgemensamma resurser under Generalstabens ledning såsom kärnvapenstyrkor och luftlandsättningsstrupper.

Mot bakgrund av misslyckade försök att införa OSK:n 1998 och 2006 var ansatsen 2010 att samtidigt ändra organisation, införa modern ledningsteknologi samt förbättra arbetsformer och officerarnas kompetens. Denna breda förändringsprocess (koncept, organisation, teknik, utbildning) kommer att ta många år och sannolikt präglas av samexistens mellan ny ledningsteknologi i prioriterade förband och äldre analoga system i övriga enheter. Svårigheterna med att integrera ledningssystem kommer således att fördröja utvecklingen mot gemensam ledning samt övergången mot att ha automatiserade ledningssystem på förbandsnivå.⁹

Den regionala ledningsnivån stärktes både strukturellt och av att OSK:na deltog i operativstrategiska övningar både 2010 och 2011. Generalstabens roll för övergripande ledning, planering och prioritering kommer att bestå. Under 2008–2011 fanns fortfarande få gripbara förband i varje strategisk riktning. Därför är förmågan till nationell strategisk ledning, prioritering och förflyttning av förband central och torde så förbli. En kritisk aspekt för OSK:na är förmågan att forma och leda sammansatta stridsgrupper av förband ur olika försvarsgrenar och även från andra ministerier. De övningar som genomfördes leder till slutsatsen att utformningen av sammansatta stridsgrupper varierade och speglade de olika militärdistriktens förutsättningar.¹⁰ I Georgienkriget uppdagades flera problem, bl.a. att ledningssystemet hade för många nivåer för att effektivt kunna leda markförband i insatsområdet. Detta innebar att de Väpnade Styrkorna hade svårt att fjärrbekämpa samt att förändra och anpassa stora förbandsformationer.¹¹

Divisioner omformades till brigader, den nya grundenheten i de Väpnade Styrkorna. Dessa baserades ofta på stående delar av de tidigare divisionerna och bemannades med personal från nedlagda förband och utrustades med materiel från avvecklade förråd.¹² I och med detta försvann två ledningsnivåer, divisions- och regementsnivåerna. (Se även avsnittet om Markstridskrafterna, s. 194ff samt Annex – kapitel 11, Bilaga 3).

För högre beredskap koncentrerades resurser i färre förband

Förbättrad förmåga att agera i regionala eller lokala krig förutsatte att den högre militära ledningen anpassades till sådana scenarier och att antalet förband som snabbt kunde sättas in ökade. En kraftig minskning gjordes av antalet förband som fanns 2008, i Markstridskrafterna med 91 procent och i Flyg- och Marinstridskrafterna med nästan hälften.

Tabell 11-1 Antal förband inom Väpnade Styrkorna 2008 och planerat antal 2012

	2008	2012	Minskning
Arméförband	1 980	172*	91 %
Flygförband	340	180	48 %
Marina förband	240	123	49 %
Strategiska robottrupperna	12	8**	33 %
Luftlandsättningstrupperna	6	5	17 %
Rymdtrupperna***	7	6	14 %

Källa: Vendil Pallin (2010) *Serdjukovs reformering av de Väpnade Styrkorna – huvuddragen*, FOI MEMO 3143, 25 mars 2010 (Stockholm, FOI), sid. 3.

Anmärkning: Siffrorna i tabellen ska läsas med försiktighet. Här avser de främst att illustrera ambitionen 2008 att minska antalet förband. Minskningens storlek kan delvis förklaras av de nya grundenheterna (brigaderna) räknas som ett förband som hade ett fältpostnummer. De förutvarande divisionerna hade sju–åtta fältpostnummer var. När brigaderna ersatte dessa minskade antalet fältpostnummer med kraftigt. Den mobiliserbara förmågan torde inte nödvändigtvis ha minskat lika mycket.

* Siffran torde egentligen vara högre. Det är t.ex. oklart om de ytterligare 6 arméflygsbaser och 12 markrobotbrigader som aviserades 2011 ingår.

** Det är oklart om de ytterligare 6 divisioner som aviserades 2011 ingick i detta antal.

*** Rymdtrupperna ombildades till Luft- och rymdförvarstrupperna den 1 december 2012.

År 2008 var de stående förbandens beredskapstid på 24 timmar från order till påbörjad ilastning för transport till insatsområdet. Med reformeringen introducerades kravet på en timmes beredskap.¹³ Ryska förbands *bojegotovnost* (stridsberedskap) är omdebatterad. En rysk ansats var att verklig stridsberedskap innebar att förbandet hade utbildad personal, fungerande vapensystem och ammunition.¹⁴ Detta för att komma till rätta med förbandens tidigare problem avseende både materiel och personal och därmed även med övergripande insatsberedskap och tillgänglighet. Det sade dock mindre om bedömd förmåga i termer av hur väl samövat förbandet var samt personalens erfarenhet. *Military Balance 2011* angav att runt 60 procent av de nya brigaderna inte vara insatsberedda.¹⁵ Med andra ord var ambitionen om en timmes beredskap ännu inte förverkligad.

*Stående förbands
beredskap*

11.1.2 Personal

FOI:s bedömning från 2008 avseende bemanning och den sociala situationen i de Väpnade Styrkorna ligger fast.¹⁶ Institutionaliserad pennalism (*dedovsjtjina*), kriminalitet och korruption förekommer ännu. Halvhjärtade försök att lösa problemen har misslyckats och kommer att präglade organisationen framgent. Bemanningen är fortsatt en av de Väpnade Styrkornas största utmaningar. Den demografiska situation och det negativa folkhälsotillståndet samt de Väpnade Styrkornas låga attraktionskraft gör bemanningsproblemet svårt att lösa. Reformeringen innebär att förbanden ska vara fullständigt bemannade för att kunna ha hög tillgänglighet och beredskap. Att nå dessa mål är en utmaning för de Väpnade Styrkorna.

Tabell 11-2 Bemanningens struktur enligt ursprungliga och reviderade planer

	2008	2012	Rev. Plan 1	2017
Officerare	355 300	150 000	220 000	220 000
Seniora underbefäl (Praporsjtjiki)	140 000	0	0	0
Underbefäl och soldater	623 500 kontraktsanställda underbefäl och soldater	850 000 (varav 180 000 kontrakts- anställda underbefäl och kontraktsan- ställda soldater)	Oklart antal kontraktsanställda underbefäl 425 000 kontraktsanställda soldater 10–15% vpl	425 000 kontraktsanställda underbefäl och kontraktsanställda soldater (2017) max 270 000 värnpliktiga
Totalt antal man:¹⁹	1 118 000	1 000 000	?	max 915 000

Källor: För 2008 och 2012: Sjlykov, Vitalij (2009) "Tajny blitskriga Serdjokova" [Hemligheten bakom Serdjukovs blitzkrieg], *Rossija v globalnoj politike*, nr. 6, 27 december 2009, på internet: http://www.globalaffairs.ru/number/n_14298 (hämtat: 18 oktober 2011), För Rev. Plan 1: *Nezavisimoje voennoje obozrenije*, nr. 10 (18–24 mars) 2011, s. 3, För 2017: *Eurasia Daily Monitor*, 12 oktober 2011, McDermott, Roger N., "Arbat Square's Dream Machine Conjures Up a Professional Russian Army".

Ny personalstruktur

Det är tydligt att det 2008 saknades en detaljerad plan för hur personalstrukturen skulle se ut i de reformerade Väpnade Styrkorna. Såväl den politiska som den militära ledningen uttryckte dock alltmer tydligt att en ny sammansättning av personalen krävdes för att reformeringens mål skulle uppnås. De Väpnade Styrkorna hade 2008 för många seniora officerare och den första neddragningen från 335 000 till 150 000 officerare eftersträvade att skapa en pyramidformad personalstruktur. I början av 2011 skedde en omsvängning då Försvarsministeriet meddelade att antalet officerare skulle höjas till 220 000.¹⁷ Möjliga skäl till detta kan vara att ett modernt försvar medför ett ökat behov av specialister, att officerare behövs till svårrekryterade underbefälsbefattningar¹⁸ samt att den kvarvarande mobiliseringsorganisationen behöver officerare.

I mars 2011 meddelade försvarsminister Anatolij Serdjukov att andelen värnpliktiga i de Väpnade Styrkorna skulle minska till 10–15 procent. Det är oklart om han med detta avsåg en andel av den totala andelen arttonåringar eller av det totala antalet man inom Väpnade Styrkorna. Oavsett innebar detta att antalet värnpliktiga endast skulle uppgå till 70–150 000, vilket är lite med tanke på målet att upprätthålla en numerär på en miljon man för insatsorganisationen, samt mobiliseringsorganisationens 700 000 man. Antalet kontraktsanställda soldater skulle vidare öka från 180 000 till 425 000.²⁰ Oaktat de exakta siffrorna var den nya fördelningen mellan kontraktsanställda och värnpliktiga en genomgripande förändring. I oktober 2011 presenterade Försvarsministeriet nya förändringar. De Väpnade Styrkorna skulle 2017 bestå av max 270 000 värnpliktiga och i de 425 000 kontraktsanställda skulle både underbefäl och soldater ingå; fördelningen var dock oklar.²¹ Enligt bedömare tar det dock tio år

att etablera en kår av kontraktsanställda underbefäl,²² varför målet rörande dem framstår som orealistiskt.

Ryssland har en negativ utveckling avseende demografi och folkhälsa (se kapitel 6, s. 99ff) vilket omöjliggör upprätthållandet av numerären på en miljon man genom ett system med ettårig värnplikt.²³ Mellan 2011 och 2020 fyller endast 600 000–700 000 män arton årligen.²⁴ Det går därför inte att kalla in de runt 700 000 om året som de ursprungliga bemanningsplanerna kräver för att vidmakthålla numerären. Försvarsministeriet har medgivit att man inte kan kalla in mer än 550 000 per år²⁵ och 2011 togs endast 354 570 ut för värnplikt (av dessa gör inte alla värnplikten i de Väpnade Styrkorna utan en icke angiven andel tjänstgör i exempelvis Inrikestrupperna). Den planerade rekryteringstakten av kontraktsanställda soldater (50 000 per år) är sannolikt otillräckligt för att ersätta det minskande antalet värnpliktiga.

Numerär

Enligt ryska experter uppgick de Väpnade Styrkorna hösten 2011 till högst 800 000 man.²⁶ Runt 2020 bedöms numerären ha sjunkit till 500 000–600 000 man.²⁷ Detta innebär att de Väpnade Styrkorna varken fyller ut organisationen 2011 eller 2020 och således inte uppnår reformeringens mål avseende fullt bemannade och därmed insatsberedda förband. Om detta politiskt fastslagna mål ska uppfyllas behövs kraftfulla åtgärder, t.ex. fler kontraktsanställda eller en utökning av värnplikten i form av t.ex. längre tjänstgöringstid.

En utestående fråga är hur de Väpnade Styrkorna ska rekrytera, behålla och finansiera personer som kan bli bra soldater. Förhållandena i de Väpnade Styrkorna är välkända, vilket leder till svårigheter att attrahera de lämpliga personer, som behövs för att få ut större effekt av införandet av moderna vapensystem.²⁸

Rekrytering

Pliktsystemet har svårt att tillgodose de Väpnade Styrkornas behov av soldater av god kvalitet. De flesta har låg utbildning och ofta ett kriminellt förflutet samt är undernärda och sjuka.²⁹ Bland dem rekryterades tidigare kontraktsanställda soldater och underbefäl, vilket bidrog till att problemen permanentades i organisationen.³⁰ I och med att antalet kontraktsanställda kommer att överstiga antalet värnpliktiga kan inte endast dessa utgöra rekryteringsbasen längre. Med övergången till ett system som i större utsträckning är baserat på frivillighet är det oklart hur bemanningen ska gå till.

Försök med kontraktsanställda soldater under perioden 2003–2010 visade på svårigheter med att rekrytera och behålla soldaterna. De Väpnade Styrkorna höll t.ex. inte utfästelser avseende bostad och lön. Bland de kontraktsanställda soldaterna var pennalism, korruption och kriminalitet betydande problem.³¹ Kostnaderna för försöket överskreds med 50 procent, vilket gjorde att Försvarsministeriet beslutade att avsluta försöket och återgå till ett bemanningssystem baserat på värnplikt.³² Försvarsministeriet försökte hösten 2011 höja statusen på yrket genom högre antagningskrav och lockade med karriärmöjligheter och en lön på 25–36 000 rubel i månaden.³³ Det är dock inte klart hur de nya kontraktsanställda soldaterna ska finansieras.³⁴ (För en analys av löner och förmåner se kapitel 8, s. 147ff.) Även införandet av en

ny typ av kontraktsanställda underbefäl är förbundet med frågetecken. Medel för finansieringen har avsatts,³⁵ men antalet, liksom arbetsuppgifter, rekrytering och utbildning var oklara hösten 2011. Tidigare försök med kontraktsanställda underbefäl har kantats av problem såsom inadekvat utbildning och låg lönenivå och innebar att 80 procent av underbefälen lämnade de Väpnade Styrkorna innan deras kontrakt löpte ut.³⁶

Tillgänglighet och förmåga

Reformeringen av de Väpnade Styrkorna syftar till att öka tillgängligheten och det ställer nya krav på personalen. För att vara tillgängliga måste förbanden vara fullt utrustade och bemannade. Som tidigare nämnts var de Väpnade Styrkorna hösten 2011 inte fullt bemannade. Det ettåriga värnpliktssystemet med två inryckningar per år begränsar förbandets beredskap och mobilitet, dvs. deras tillgänglighet. Värnpliktiga kan inte inta beredskap innan de genomgått grundutbildningen och krav på hög rörlighet förlänger utbildningstiden. Även om de Väpnade Styrkorna ofta skickar nyinryckta soldater till övningar och rent av skarpa insatser, så innebär kortare utbildningstid att både enskilda soldater och därmed även deras förband får sämre förmåga.

Enligt reformeringen ska förbandens förmåga höjas genom att införa avancerade vapen- och ledningssystem, vilket kräver högre kompetens hos soldater, underbefäl och officerare och därmed längre utbildningstid. Värnpliktiga hinner inte lära sig vissa system på ett år, vilket minskar förbandens förmåga. Vissa förband kommer att ha en relativt låg förmåga så länge som hälften av de värnpliktiga soldaterna alltid har mindre än sex månaders utbildning.³⁷ Sammanfattningsvis innebär detta att de Väpnade Styrkorna med ett blandat bemanningssystem har en lägre tillgänglighet och förmåga än reformeringen eftersträvar.

Förutom organisationsförändringar och anskaffning av modern materiel kommer även utformningen av utbildningar i nya system och nytt uppträdande för personal på alla nivåer ta lång tid att uppnå. Tillsammans med personalsituationen kan detta ytterligare försena och försvåra att till 2017 nå reformeringens mål avseende fullt bemannade och modernt utrustade förband med hög beredskap och rörlighet.

11.2 Utvecklingen i de Väpnade Styrkorna

11.2.1 Markstridskrafterna

Tabell 11-3 Markstridskrafternas övergripande materielinnehav (utvalda system)

Materielslag	2005	2008	2010 (i förråd)	2010 ("aktiva")
Stridsvagnar	22 950	23000	18 000	2 800
Pansarskyttefordon ³⁸	24 990	25040	15 500	18 260
Artilleripjäser ³⁹	30 045	26121	21 695	5 436

Källa: IISS (2011) *The Military Balance 2011* (Abingdon, Routledge for The International Institute of Strategic Studies, IISS), s. 184, *The Military Balance 2009*, s. 218, *The Military Balance 2006*, s. 155.

I likhet med vad som konstaterats i tidigare FOI-bedömningar hade Markstridskrafterna 2008–2011 stora mängder materiel. All materiel utgjorde inte en militär förmåga då en stor del inte fungerade eller var föråldrad. Enligt chefen för Markstridskrafterna var bara 12 procent av materielen modern 2011.⁴⁰ Enligt *Military Balance* fanns 2010 runt 14 procent av stridsvagnarna och runt 20 procent av artilleripjäserna i aktiva förband. Runt 54 procent av pansarskyttefordonen var aktiva, även om det var oklart om detta även avsåg de 2 650⁴¹ fordon från andra förband som lyder under andra ministerier och tjänster såsom Inrikestrupp och Gränstrupp. Dubbelräkning av ”aktiva” och fordon i förråd kan ha förekommit då den sammantagna siffran 2010 (mer än 33 000) är långt högre än 2007 (25 040). Att 8 000 fordon skulle ha producerats under denna period är osannolikt. De nya stående brigadernas behov är runt 7 000 pansarskyttefordon. Antalet stridsvagnar 2010 stämmer relativt väl med de nya brigadernas behov, cirka 2 550 stycken.⁴²

En stor mängd gammal materiel

År 2008 hade Markstridskrafterna 24 divisioner, tolv motorskytte- och infanteribrigader samt två divisionsbaser, en i Armenien och en i Tadzjikistan. Med reformeringen ändrades Markstridskrafternas grundenhet från division, med regementen som i sin tur bestod av bataljoner, till brigad. Divisions- och regementsnivåerna togs således bort.

Brigaden ny grundenhet

Den nya brigaden har i sina fyra manöverbataljoner⁴³ samma eldkraft som det tidigare motorskytteregementet, men relativt sett starkare understöd såsom artilleri, luftvärn och pansarvärn. Med den gamla divisionens stödförband torde en ny brigads uthållighet och förmåga att agera självständigt vara högre än regementenas. Det är oklart om brigadens förband (både manöver- och stödförband) är identiska med sina motsvarigheter inom de tidigare divisionerna. Ett viktigt krav är att brigaderna ständigt ska ha en timmes beredskap.⁴⁴ Detta innebär dock att all personal har utrustning packad i fordonen, inte kan lämna kasern, öva, utbilda eller återhämta sig. Begreppet används ofta i den ryska debatten, kanske ska det tolkas mer som ett ledord i förändringsarbetet än ett absolut krav.

Med reformeringen ska enhetliga brigader skapas. Tanken är att minska antalet vapensystem, och därmed behovet av utbildning, underhåll, och reparationer, men mångfalden av förband och materiel från sovjettiden har försvårat valet av typförband.⁴⁵ Brigadernas organisation har anpassats löpande. Brigadens spaningsförband utökades från kompani till bataljon för att kunna tillföra t.ex. UAV i framtiden.⁴⁶ En underdimensionerad brigadledning (cirka 35 personer), svag informationsbearbetning och oklara underhållslösningar ansåg kritiker var andra svagheter.⁴⁷ En rysk analytiker var kritisk och menade att det inte fanns en brigad som var den andra lik, trots att det fanns sex fastställda brigadstrukturer. Begreppet ”ny” i strävan att förnya brigadernas materiel avfärdades som att bara betyda ”fungerande”. För att få fullt utrustade förband tog man helt enkelt fungerande förrådsställd materiel.⁴⁸

Brigadstruktur under utveckling

Benämningarna av motorskytte- och luftburna brigader har ersatts med de mer enhetliga begreppen ”tung” (*”tiazjelyje”*; sannolikt bandgående), ”mellantunga” (*”srednije”*; hjulgående) och ”lätta” (*”legkije”*), högrörliga förband, främst med

lätt bepansrade fordon).⁴⁹ En rysk analys 2010 ansåg att om denna indelning genomfördes, skulle de nya brigaderna vara klara tidigast 2015,⁵⁰ men troligen först 2020.⁵¹ Vid sidan av denna strävan mot enhetlighet fanns även en ansats att anpassa förband till regionala förhållanden, t.ex. lättare förband för bergsterräng i norra Kaukasien eller för arktiska förhållanden.

Personal måste utbildas och övas i de nya strukturerna. Under 2011 testades nya reglementen, bl.a. för kompani- och bataljonsnivå.⁵² Utvecklingen av brigaderna kommer att pågå i flera år. Då den slutgiltiga formen var oklar 2011, är det svårt att bedöma brigadernas betydelse för den militära förmågan. Det är således viktigt att se hur brigadernas organisation utformas och vilka materielsystem som väljs ut.

Tabell 11-4 Möjlig fördelning av Markstridskrafternas brigader i militärdistrikten

Militärdistrikt	Västra	Södra	Centrala	Östra
Arméstaber ⁵³	2	2	2	4
Brigader				
Motorskyttebrigader (Msk)	8	9–11	5	7–10
Stridsvagnsbrigader (Strv)	2	0	1	1
Brigadförråd (Msk)	2	1	3–5	7–8
Brigadförråd (Strv)	1	0	0	0
Artilleribrigader	2	1	1	4
Raketartilleribrigader	1	1	1	1
Markrobotbrigader	3	1	2–3	2–3
Luftvärnsbrigader	2–4	0–1	2	3–4
Luftburna brigader	0	1	0	2
Specialförbandsbrigader	2	2	1-2	2
Summa antal brigader:	23–25	16–19	16–20	29–35

Källa: Se Annex – kapitel 11, Bilaga 3.

Anmärkning: Siffrorna varierar då de speglar förändringar över flera år. Den lägre sammantagna siffran, 82 brigader är i linje med innehavet 2010 på 85 brigader. Den högre, 97 brigader, närmar sig den högsta påträffade uttalade ambitionen, 109 brigader. Detta avser endast organisationsenheter och inte hur väl bemannade, utrustade eller samövade förbanden är.

85 brigader

Enligt reformeringens planer skulle Markstridskrafterna ha runt 85 brigader och på längre sikt (2020) eventuellt ytterligare ett tjugotal. Av dessa skulle 70 brigader vara ständigt bemannade och utrustade, men rekryteringssvårigheter och problem med materiel gjorde att långt ifrån alla dessa kunde vara fullt bemannade och ha bara modern materiel. Runt 35 brigader var manöverförband – motorskyttebrigader i olika former och fyra stridsvagnsbrigader. Femton av de 85 brigaderna stod i förråd och var bara delvis bemannade och skulle behöva tillföras personal innan insats. Det är lättare att strategiskt flytta personal än utrustning. Se Annex – kapitel 11, Bilaga 3 för olika sätt att beskriva antalet brigader.

De nya brigaderna var 2011 utgångsgrupperade i de fyra militärdistrikten och vanligen underställda tio arméstaber som i sin tur stod under OSK:na. Öppna källor gav ingen entydig bild avseende lydnadsförhållanden och fördelning på de olika militärdistrikten. Utgångsgrupperingen är en antydning om prioriterade riktningar och militär förmåga eftersom brigaderna kan flyttas strategiskt, om än främst på järnväg.

Fördelningen av manöverförband, främst motorskyttebrigader, tyder på att Södra och Östra militärdistriktet är prioriterade (cirka tio var). Dessa militärdistrikt har även egna luftburna brigader, vilket de andra saknar. Östra militärdistriktet har fyra arméstaber för att leda brigader (övriga militärdistrikt har två var) och flest förrådsställda brigader (åtta stycken), vilket dels sannolikt beror på militärdistriktets storlek, dels tyder på en avsikt att tillföra personal från övriga Ryssland. Detta övades under övningen *Vostok-2010* när 28. Motorskyttebrigadens personal transporterades från Jekaterinburg till Vladivostok där de utrustades ur ett förråd innan de gick in i övningen.⁵⁴ Vid mobilisering behövs ytterligare förberedda ledningsresurser. Artilleriresurserna är något större i Fjärran Östern än i övriga militärdistrikt. Förberedelserna tycks vara gjorda för att möta en motståndare med stora stridsvagns- och motorskytteförband. Stridsvagnsbrigaderna finns troligen främst där terrängen passar bäst, i Västra (2), Centrala (1) och Östra (1) militärdistriktet. I det Södra militärdistriktet passar större stridsvagnsförband sämre för strid mot irreguljära förband i bergsterräng, därför dominerades det 2011 av motorskyttebrigader som var mer anpassade för området. Notervärt är att Arméflyget (dvs. attack- och transporthelikopterförband) framstår som ett prioriterat truppslag, då det inte har drabbats av nedskärningar (se även avsnittet om Arméflyget i Annex – kapitel 11, Bilaga 4). Detta speglar dels helikoptrarnas avgörande roll i pågående insatser, dels betydelsen av hög rörlighet för dessa förband. Ny materiel tillförs också och då främst i Södra militärdistriktet.

Östra och Södra militärdistriktet prioriterade

Ambitionen är att de Väpnade Styrkorna ska ha en miljon man. Dessutom nämns en mobiliseringsreserv på 700 000 man organiserade i, bland annat, upp till 100 ytterligare brigader.⁵⁵ Detta förklarar varför Ryssland har kvar avsevärt mer militär materiel än bara för den nya insatsorganisationens behov. Mobiliseringsmoment fanns kvar i de årliga strategiska övningarna trots inriktningen mot stående insatsförband och trots att massmobiliseringskonceptet har övergetts. En mobiliseringsorganisation ger även förlängd nytta av värnpliktiga som inte anställs. Mycket är fortfarande oklart avseende denna mobiliserbara förmåga t.ex. organisation, uppgifter, tänkta mobiliseringstider, övningsfrekvens och geografisk fördelning.

Mobiliseringsorganisation om 700 000 man

Ett kvantitativt komplement till insatsorganisationen torde främst behövas i Markstridskrafterna. Förstärkning kan behövas vid större konflikter samt vid långdragna, lågintensiva insatser. En bibehållen mobiliserbar förmåga är också en försäkring för den händelse att övergången till kontrakterade stående styrkor skulle misslyckas, t.ex. om för få vill tjänstgöra. Om Ryssland behåller organisationen för att mobilisera behöver man inte heller återuppbygga den om man åter vill öka numerären genom utökad värnplikt.

Temporärt kan reformeringen av Markstridskrafterna under 2009–2011 ha minskat Rysslands sammantagna snabbförmåga till större markoperationer, alltså med de nya stående förbanden, de påföljande tre–fyra åren. Den sammantagna mobiliserbara förmågan, med säg ett års varsel, torde ha minskat då massmobiliseringskonceptet avvecklats. Återstående reserver kan generera personal och materiel, även om det inte rör sig om fullfjädrade insatsberedda förband. Å andra sidan kan det finnas situationer då Ryssland måste använda de militära medel man har, snarare än de man skulle vilja ha.

Reformeringen syftade till att skapa strukturella förutsättningar för att Markstridskrafterna skulle kunna stärkas. För att detta ska ske krävs ett fortsatt politiskt intresse och finansiering samt att bemanningsfrågan löses. Även om enhetlighet eftersträvas, kan man även se en regionalisering. Militärdistriktens roll stärktes och deras förband kunde anpassas till den terräng och de uppgifter som kunde förutses.

Även om Ryssland på sikt lyckas utrusta och bemanna 85 stående brigader och ha dem i hög beredskap, så kommer strategisk rörlighet att vara avgörande för att hantera större konventionella militära hot på marken.⁵⁶ Ryssland kan fortsätta med de operationer som pågick i före detta sovjetrepubliker 2011, men kan inte utöka dessa nämnvärt, framför allt under en längre tid, förrän bemanningsfrågan lösts. Markstridskrafternas förhållandevis blygsamma andel i det som är känt ur Beväpningsprogrammet-2020 gör det osannolikt att man når målet om 70 procent modern materiel med nuvarande organisationsstorlek (se kapitel 9 för kända detaljer om Beväpningsprogrammet-2020).

11.2.2 Luftlandsättningstrupperna

Begränsade minskningar

De 32 000⁵⁷ man starka Luftlandsättningstrupperna (*Vozdusjno desantnyje vojska*, VDV) var 2008–2011 fortsatt ett självständigt truppslag underställt Generalstaben. Denna status ifrågasattes indirekt då stabschefen för Luftlandsättningstrupperna, generallöjtnant Nikolaj Ignatov, såg sig föranledd att understryka att de inte skulle upplösas i juli 2011.⁵⁸ Förbanden var en del av de konventionella styrkornas reserv.⁵⁹ Luftlandsättningsförband var även avsedda för Kollektiva säkerhetsavtalsorganisationens (CSTO) snabbinsatsstyrka. Enligt ett uttalande av chefen för Luftlandsättningstrupperna, generallöjtnant Vladimir Sjamanov, i augusti 2011, var en möjlig framtida uppgift att delta i en försvarsgrensövergripande truppgruppering i Arktis.⁶⁰

Till Luftlandsättningstrupperna räknades 2011 fyra divisioner,⁶¹ en fristående brigad, ett signalregemente samt ett spaningsregemente, alla utgångsgrupperade väster om Uralbergen.⁶² Militärdistriktens fristående luftburna brigader ingick inte i Luftlandsättningstrupperna,⁶³ som bestod av luftlandsatta förband (*vozdusjno-desantnyje*), som fälls med fallskärm, samt luftburna förband (*desantno-sjturmovyje*), som transporteras med flyg till insatsområdet.⁶⁴ De sistnämnda var ett högrörligt infanteri som kunde landsättas på flygplatser av det militära transportflyget. I de luftburna regementena tränades en bataljon med materiel för att landsättas med fallskärm.⁶⁵ Detta förband skulle säkra flygfält

för att möjliggöra inflygning av resurser. Hela regementet uppgavs kunna fällas med skärm, men då utan materiel.⁶⁶

Avseende materiel sade Nikolaj Ignatov, i augusti 2011 att luftlandsättningsförband avsedda för CSTO:s snabbinsatsstyrka (98. Luftlandsättningsdivisionen i Ivanovo och 31. Fristående luftburna brigaden i Uljanovsk) samt i Södra militärdistriktet (7. Luftlandsättningsdivisionen i Novorossijsk) är prioriterade fram till 2020.⁶⁷ Planerna innehöll även nya automatiserade lednings- och sambandssystem samt nya självgående artilleripjäser, som skulle införas från 2013.⁶⁸ Det är angeläget för Luftlandsättningsgrupperna att få egna helikopterförband i framtiden,⁶⁹ vilket ytterligare kommer att öka den egna taktiska rörligheten. Beställningen av 3 000 lätta bepansrade italienska fordon (se kapitel 8, Tabell 8-2, s. 157) tyder på en vilja att förbättra förbandens rörlighet. Det kan även spegla Försvarsministeriets otålighet med den inhemska försvarsindustrins begränsade förmåga att svara mot dessa behov.

Bemanningsfrågan var svår även för Luftlandsättningsgrupperna 2008–2011. De fem divisionerna hade en bataljon var med upp till 70 procent kontraktsanställda för att kunna hålla en hög beredskap. Enligt analytikern Anton Lavrov kunde Luftlandsättningsförband bara ha en tredjedel värnpliktiga för att fungera.⁷⁰ Sjamanov angav 2011 att den totala andelen kontraktsanställda skulle öka till 50 procent år 2015–2016, med andra ord var mindre än 50 procent kontraktsanställda 2011.⁷¹ Ett problem är att inte ens de prioriterade Luftlandsättningsgrupperna kunde erbjuda sina kontraktsanställda rimliga villkor.⁷²

Luftlandsättningsgrupperna beskrevs 2011 som de mest stridsberedda förbanden i de Väpnade Styrkorna. Mot en svag eller oförberedd motståndare skulle de bedömningsvis kunna ha snabba framgångar, framför allt vid korta tilltransporter då överraskning skulle kunna användas. Luftlandsättningsgruppernas förmåga till snabba insatser begränsades främst av gammal materiel (mer än 70 procent var omodern 2011), en stor andel värnpliktiga soldater (mer än 50 procent 2011) samt det militära transportflygets kapacitet. Fällningsförmågan bedömdes 2010 vara cirka ett regemente med utrustning i en omgång. Avsikten var att öka detta till en division till 2020.⁷³ En annan begränsning var att transport och fällning av Luftlandsättningsförband från transportplan som saknade eget skydd alltid krävde luftherravälde.

11.2.3 Luftstridskrafterna⁷⁴

De ryska Luftstridskrafterna bestod 2008 av både flygförband och luftvärnsförband, ett resultat av att de tidigare Luftförsvarstrupperna och Flygstridskrafterna 1998 slogs samman i en organisation. Bedömningen 2008 konstaterade att Luftstridskrafterna hade påtagliga begränsningar i förmågan att verka på luftarenan.⁷⁵ Denna bedömning står sig avseende de närmast påföljande åren, men Ryssland har även börjat omorganisera Luftstridskrafterna och påbörjat en modernisering för att på sikt skapa förutsättningar för att öka förmågan på luftarenan.

Fortsatt begränsad förmåga

Reformeringen 2008–2011 innebar stora förändringar för att hantera problem som under lång tid vuxit fram.⁷⁶ Materielen var till stor del föråldrad.^{xvi} Få helt nya flygplan har tillförts under perioden 1991–2008. ”Nya” flygplan var år 2008 oftast 15–20 år gamla, många luftvärnssystem var ännu äldre. Uttjänt materiel tillsammans med att brist på pengar och otillräckligt underhåll gjorde att flygplansflottan till stor del stod på marken.⁷⁷ Besparingar på bränslekostnader som minskade piloternas flygtid försvårade även strids- och förbandsutbildning.⁷⁸

Georgienkriget 2008 avslöjade brister inom denna försvarsgren såsom dålig markmålsbekämpning,⁷⁹ dålig samverkan med de markförband flyget skulle understödja, bekämpning av egna förband⁸⁰ samt en brist på långräckviddiga vapen, vilket tvingade det ryska flyget nära georgiskt luftvärn för att kunna bekämpa sina mål.⁸¹ Dessa brister bidrog till att reformeringen av de Väpnade Styrkorna inleddes hösten 2008.⁸²

Tabell 11-5 Rysslands innehav av militära flygplan 2005, 2008 och 2010

Materielslag	2005	2008	2010
Jaktflygplan	1 013	725	707
Attack-jaktflygplan	677	807	337
Attackflygplan			256
Spaningsflygplan	119	119	113
Skolflygplan	383	92	193
Bombplan (medeltunga och tunga)	124*	116*	195
Transportflygplan	293	293	298
Övriga (ledning, tankning, radar)	40	40	44
Summa	2 649	2 192	2 143

Anmärkning: * Siffran avser fungerande flygplan och torde inte inkludera t.ex. alla befintliga tunga bombplan (77 st. 2011).

Källa: *Military Balance 2006*, s. 158, *Military Balance 2009*, s. 218 och *Military Balance 2011*, s. 187.

*Färre flygplan
2020*

Ryssland hade 2008–2011 mellan cirka 1 500 och cirka 2 150 militära flygplan,⁸³ men långt ifrån alla stridsdugliga. Enligt analytikern Anton Lavrov var antalet snarare runt 1 900 då en tredjedel av de 2 800 militära flygplanen 2008 hade tagits ur bruk. Ryssland hade 2011 1 500 till 1 600 flygplan i Luftstridskrafterna.⁸⁴ *Military Balance 2011* angav att Ryssland totalt hade 2 143 militära flygplan, varav 1 604 (ca 75 procent) fungerade. Organisationsförändringar 2009–2011 gjorde att flygplansinnehavet ständigt ändrades. Antalet flygplan kommer att sjunka fram till 2020 allteftersom materiel från sovjettiden tas ur bruk.

*Fokus på
luftherravälde*

Lavrov anser att utan luftherravälde, eller åtminstone jämbördighet med motståndaren, försvåras användningen av andra stridskrafter.⁸⁵ I den materiella förnyelsen prioriteras därför jaktflygplan, ofta med *multirole*-kapacitet, framför renodlade attackflygplan. Modernisering kan ske genom uppgradering eller

^{xvi} Materiel avser här främst själva flygplanen. Det har inte funnits möjlighet att inom studiens ram studera andra system som bidrar till förmåga på luftarenan såsom radar, motmedel, ledningssystem och beväpning.

inköp av helt nya system.⁸⁶ Även beväpning, system för lägesuppfattning och motmedel ska förnyas⁸⁷ och Ryssland planerar att endast köpa precisionsvapen till nya flygplan.⁸⁸

Antalet moderna flygplan 2020, dvs. överblickbara nya och renoverade flygplan 2003–2020, bedöms vara runt 700 stycken (se Annex – kapitel 11, Bilaga 5), vilket sannolikt är relativt få för att ersätta den mängd som kommer att utrangeras 2011–2020. Å andra sidan är de troligen kvalitativt bättre. Ytterligare beställningar fram till 2020 är sannolika. Försvarsindustrins problem och möjliga fördyringar gör det troligt att dessa anskaffningar kommer att försenas. Men det finns en politisk vilja att förnya materielen och Ryssland avsätter 2011–2014 stora ekonomiska resurser för detta.

Under 2011 ersattes ledningssystemet flygarmé – division (kår) – regemente med tre ledningsnivåer (strategisk – operativ – taktisk). Den nya organisationen har ett huvudkommando och sju operativa kommandon:⁸⁹ kommandot för det Militära transportflyget (*Vojenno-transportnaja aviatsija*, VTA), kommandot för det Strategiska bombflyget (*Dalnaja aviatsija*, DA), kommandot för Luft-rymdförsvarstrupperna (*Vozdusjno-kosmitcheskaja oborona*, VKO) samt fyra luftstridskommandon (ett i varje militärdistrikt). Luftvärnsrobotförbanden omformades till tretton stycken luft-rymdförsvarsbrigader (VKO-brigader) och underställdes militärdistriktens luftstridskraftskommandon.⁹⁰

*Större
inflytande för
militärdistriktet*

De fyra luftstridskraftskommandona fick territoriellt ansvar och blev underställda OSK i respektive militärdistrikt. OSK:na ansvarade för att flygresurser användes till stöd för övriga styrkor. Luftstridskrafternas huvudkommando behöll ansvaret för utbildning och utveckling.⁹¹ De tidigare divisionerna och regementena omformades till s.k. flygbaser, sju kategori-1-baser (en för varje ovan nämnt kommando) och åtta kategori-2-baser. En "flygbas" är inte en flygplats i sig utan en organisationsenhet och var troligen även en ledningsnivå som bestod av flera flygplatser med tillhörande förband flyggrupper (*aviagruppy*). Se även Annex – kapitel 11, Bilaga 6 för detaljer. Luftstridskraftskommandot i varje militärdistrikt hade en kategori 1-flygbas, några kategori-2 baser samt två-tre luftvärnsrobotbrigader. Även stödfunktioner som utbildning och underhåll ändrades.⁹²

Reformeringen halverade antalet förband inom Luftstridskrafterna från 340 till 180.⁹³ Antalet flygfält uppgavs ha minskat från cirka 245 till cirka 30.⁹⁴ Rimligen koncentrerades fungerande materiel och personal till de nya flygbaserna. Nedskärningar gjordes i ledningsstrukturen och i personalen.⁹⁵ Flygbaserna fick tidigare fristående underhålls- och radarförband för att skapa en mer enhetlig ledning. Sammantaget var det dock 2011 oklart om det inom ramen för ett luftstridskraftskommando gick att leda effektivt givet både stora avstånd och mängden flygplanstyper.

Samtantaget signalerade omorganisationen en strävan att koncentrera fungerande materiel och personal i sammanhållna förband för att få ut större effekt av befintliga resurser. Tidigare fanns få hela fungerande förband. Trasig och fungerande materiel var ofta blandad. Frågan är om modernisering och

*Strukturella
förutsättningar
2020*

nyanskaffning kommer att kunna ersätta de äldre flygplan som ska utangeras till 2020, hur de nya förbanden ska ledas givet Rysslands stora territorium. Dessutom finns frågetecken kring Luftstridskrafternas förmåga att verka enskilt samtidigt som förmågan till gemensamma insatser behöver utvecklas.

*Militära
transportflyget
och strategiska
förflyttningar*

Reformeringen av de Väpnade Styrkorna eftersträvar mer rörliga förband. Järnvägstransporter kan frakta stora mängder gods och personal, men är långsamma även på västra Rysslands välutvecklade järnvägsnät. Övningen Zapad-2009 visade att det tog mer än fem dygn att flytta en brigad från centrala Ryssland till Vitryssland, där väg- och järnvägsnäten ändå är avsevärt mer utvecklade än i Sibirien och ryska Fjärran Östern. Det Militära transportflyget⁹⁶ är och kommer att förbli avgörande för snabb strategisk rörlighet under överskådlig tid, dvs. för förmågan att flytta militära resurser mellan strategiska riktningar t.ex. för att reagera på uppblossande konflikter. Detta avser dock mycket begränsade resurser. Större förband och tyngre material måste även fortsättningsvis transporteras med järnväg. (Se även avsnittet i detta kapitel om Järnvägstrupperna, s. 216ff.)

Militära transportflygets kapacitet minskade kraftigt 1991–2010, från 657 transportflygplan, till 260–300 (112 tunga, 50 medeltunga och 105 lätta samt 31 passagerarplan). Den ryske analytikern Maksim Sjepovalenko ansåg att Militära transportflyget år 2010 hade nästan fulltalig bemanning och 100 procent fungerande flygplan,⁹⁷ en hög siffra givet den gängse bilden av en föråldrad flygplansflotta.

Militära transportflyget lyder fr.o.m. 2011 inte längre under Generalstabens utan under huvudkommandot för Luftstridskrafterna. Fyra av tidigare åtta regementen blev grunden för två nya huvudbaser, dit personal och materiel från Militära transportflyget och transportflyg från andra delar av de Väpnade Styrkorna koncentrerades. Militära transportflygets kommando finns i Moskva, en kategori-1 flygbas i Tver, med flyggrupper på sju orter, ofta nära Luftlandsättningsstrupperna och dessas fem prioriterade beredskapsbataljoner. Transport och fällning av en sådan bataljon med materiel krävde runt 30 Il-76MD. Militära transportflygets 80–120 stycken Il-76MD bör kunna klara två–fyra bataljoner i en omgång, dvs. ett luftlandsättningsregemente.⁹⁸

Militära transportflygets återstående flygplan torde genom moderniseringar kunna användas till 2030. Sjepovalenko trodde 2011 att Militära transportflyget fram till 2020 avsåg beställa eller modernisera runt 100 flygplan, varav 20–30 tunga strategiska transportflygplan (An-124) samt, enligt tillverkaren, runt 40 nya Il-76TD-90A, som transportflygplan, som lufttankningsplan och för luftburen övervakning.⁹⁹ Enligt andra rapporter kunde Ryssland beställa upp till 140 av de mellantunga transportplanen An-70 och MTA (multirole transport aircraft), som utvecklas i samarbete med Indien. Produktion och leveranser torde dock inte börja förrän 2015–2020. Satsningen på tunga strategiska transportflygplan är viktig då den ökar den snabba strategiska rörligheten även för Markstridskrafternas tyngsta förband (stridsvagnsbrigaderna), se Annex – kapitel 11, Bilaga 7.

Strävan i reformeringen är att koncentrera och minska Militära transportflygets organisation samt att förnya både tunga, mellantunga och lättare transportflygplan, allteftersom gamla sovjetiska plan faller för åldersstrecket. Ryssland bedöms fram till 2020 komma att behålla 2011 års lufttransportkapacitet, dvs. två–fyra luftlandsättningsbataljoner. Fram mot 2020 kan denna förmåga öka om beväpningsprogrammen genomförs som planerat. Även civila transportflygplan kan räknas in i denna förmåga, även om det inte har gjorts här.

*Strategiska
bombflyget*

Inom ramen för reformeringen av de Väpnade Styrkorna ändrades det Strategiska bombflygets organisation, men antalet flygplan minskades inte.¹⁰⁰ Som en del av den ryska kärnvapentriaden var huvuduppgiften att från luften verka med strategiska kärnvapen. Med få baser utanför f.d. sovjetrepubliker och svaga marinstridskrafter var Strategiska bombflyget med konventionella precisionsvapen även Rysslands främsta möjlighet till global styrkeprojektion i icke-nukleära konflikter. Bristen på sådana vapen begränsade dock i praktiken denna roll. För ytterligare detaljer om Strategiska bombflyget, se även kapitel 12, s. 221ff).

Ryssland hade 2010 nitton flygande ledningsplattformar av typen A-50 för övervakning, förvarning och ledning, främst i områden, inom och utom landet, där Ryssland saknade fasta landbaserade system. Många A-50 är sannolikt rätt slitna och två möjliga ersättningar var kända 2011: en moderniserad A-50U med bättre prestanda¹⁰¹ (klar 2012)¹⁰² eller en ny typ av ledningsplattform inom ramen för utvecklingen av IL-76.

Trots att det av Beväpningsprogrammet-2020 framgick att inhemskt tillverkade UAV:er för bl.a. attack mot markmål skulle anskaffas, beslutade Försvarsministeriet 2011 att köpa två slags UAV:er från Israel. Den tyngre ska byggas på licens i Ryssland. Israel ska även enligt kontraktet på 400 miljoner USD leverera komponenter. De första UAV:erna är planerade att testas 2012,¹⁰³ men provverksamhet förekom på övningar redan 2011. Det är tydligt att Ryssland vill stärka sin förmåga på detta område.

Reformeringen av Luftstridskrafterna 2010–2011 innebär att Rysslands förmåga att verka på luftarenan minskar på grund av de kvantitativa nedskärningarna som har gjorts i ledningssystemet och att dylika förändringar alltid tar tid och energi från organisationen i fråga. Samtidigt är avsikten rimligtvis att motverka sönderfallet som präglat Luftstridskrafterna sedan Sovjetunionens fall. Att koncentrera fungerande personal och materiel i sammanhållna enheter torde på längre sikt kunna komma att innebära att den sammantagna förmågan kan öka. Förmågan torde även stärkas när nyproducerade och moderniserade flygplan tillförs, även om de inte motsvarar den kvantitativa nedgång som uppstår fram till 2020 när flygplan från sovjettiden tas ur bruk.

Minskningen av organisationen kan även vara en anpassning av organisationen till den framtida flygplansparken rent kvantitativt. Gissningsvis kan Ryssland 2020 komma att ha runt 700 flygplan. Sammantaget betalar Ryssland ett pris

i minskad förmåga under åren efter 2011 för att skapa förutsättningar för att stärka denna på längre sikt. Viktiga förmågor som torde prioriteras 2011–2020 är bl.a. att kunna verka med andra försvarsgrenar och truppslag i gemensamma insatser samt att bidra till den avgörande militära förmågan – strategisk rörlighet.

Hösten 2011 fortsatte omorganisationen avseende Rysslands militära medel för luftarenan. Den 1 december 2011 bildades de nya Luft- och rymdförsvarstrupperna (*Vojska vozdušno-kosmitjeskoj oborony, VKO*) av Rymdtrupperna, Robotförsvaret samt delar av Luftstridskrafterna (främst luftvärnsrobotförbanden). Öppna källor gav i början av december 2011 inte en enhetlig bild av hur denna nya organisation ska se ut.

11.2.4 Luft- och rymdförsvarstrupperna

President Dmitrij Medvedev beslöt 2010 att Ryssland skulle ha ett integrerat luft- och rymdförsvar.¹⁰⁴ Den 1 december 2011 bildades det nya truppslaget Luft- och rymdförsvarstrupperna genom att Luftstridskrafternas luftvärnsrobotbrigader^{xvii} underställdes Rymdtrupperna.¹⁰⁵ Avsikten var rimligen att samla alla system för lägesuppfattning och verkan i rymden och luften i en integrerad organisation. Integreringen innebar att luftvärnsrobotförbanden i Militär-distrikten kommer under central ledning, även om deras utgångsgruppering i militärdistrikten kvarstår.¹⁰⁶ Införandet av Rymdtruppernas resterande förmågor i det nya truppslaget ska enligt chefen för det nya truppslaget ske etappvis och ett kommando för luft- och rymdförsvarstrupperna ska vara klart 2016.¹⁰⁷

Luft- och rymdförsvarstrupperna har i uppgift att förvarna landets politiska och militära ledning om robotanfall och oskadliggöra inkommande robotar riktade mot viktiga mål. De ska skydda ledningspunkter för statens och militärens högre ledning, militära förband samt industriella och ekonomiska objekt av stor betydelse. Truppslaget ska övervaka rymden för att upptäcka hot mot landet och när så är nödvändigt oskadliggöra dessa. Slutligen ansvarar det för uppskjutning och ledning av rymdfarkoster och kommersiella och militära satelliter som förser de Väpnade Styrkorna med information.¹⁰⁸

Robotförsvaret utgörs av tre system: ett förvarningssystem för robotanfall som består av ett rymdbaserat och ett markbaserat förvarningssystem. Det rymdbaserade förvarningssystemet kan upptäcka avfyrningen av interkontinentala robotar i USA och det markbaserade inkommande robotar mot Ryssland. Robotförsvaret ansvarar vidare för ett övervakningssystem av rymden och ett antirobotsystem som kan slå ut inkommande interkontinentala robotar.¹⁰⁹ För vidare information se kapitel 12 om massförstörelsevapen.

I militärdistrikten fanns 2011 tretton luftvärnsrobotbrigader med 45 luftvärnsrobotregementen¹¹⁰ och 18 radarregementen fördelade mellan sig.¹¹¹ Automatiserade ledningssystem ska ha införts i delar av organisationen.¹¹² Den huvudsakliga beväpningen av luftvärnsrobotregementena torde fram till 2020 fortsatt bli S-300 i olika versioner. Leveranser av S-400 påbörjades 2007, främst till

^{xvii} Kallas även VKO-brigader (VKO – Vozdušno-kosmitjeskije vojska).

förbanden runt Moskva. Fram till 2016 är planen att fyra regementen ska utrustas med S-400 och till 2020 ytterligare 28. Dessutom var planen att skaffa fem regementen av det moderna långräckviddiga S-500-systemet, men troligtvis inte före 2016. År 2020 kan alltså knappt 40 av 45 regementen vara modernt utrustade.¹¹³ Närluftvärn började 2011 tillföras luftvärnsrobotbrigaderna runt Moskva.¹¹⁴

Integreringen av luftstridskrafternas luftvärnsrobotbrigader i Rymdtrupperna är förbundet med utestående frågor. Ryska experter pekar på stora skillnader i organisationsstrukturerna och i de automatiserade ledningssystemen. De ifrågasätter logiken bakom integreringen då Rymdtrupperna och luftvärnsrobotbrigaderna verkar på olika arenor och deras system har få tekniska beröringspunkter. Det finns inga vapensystem som kan verka i både rymden och luften varför en integrering av de båda organisationerna inte kan åstadkommas på det sättet.¹¹⁵ Slutligen är det oklart hur samverkan ska gå till mellan de centraliserade luftvärnsrobot- och rymdresurserna och de regionaliserade Flygstridskrafterna, som leds från Luftstridskraftskommandona i respektive militärdistrikt.

11.2.5 Marinstridskrafterna

Sedan Sovjetunionens upplösning har Marinstridskrafterna karakteriserats av en åldrande fartygsflotta med begränsade medel för reparation och nyanskaffningar. Fokus har istället legat på den marina delen av kärnvapentriaden. I Beväpningsprogrammet-2020 har Marinstridskrafterna dock tilldelats medel för anskaffning av nya fartyg. Uppfylls programmet kommer Ryssland på sikt att ha en ny marin förmåga.

Marinstridskrafterna har i uppgift att med konventionella och strategiska resurser förhindra att militära medel används mot Ryssland samt att skydda rysk suveränitet i territorialhavet, i den ekonomiska zonen och på kontinentalsockeln. Marinstridskrafterna ska garantera säkerheten för rysk ekonomisk verksamhet på världshaven samt delta i fredsbevarande operationer.¹¹⁶

Uppgift

Bedömare anser att Marinstridskrafterna inte kan lösa alla uppgifterna då viktiga fartygstyper som patrullbåtar, jagare och ubåtsjaktfartyg är för få.¹¹⁷ Andra pekar på att det förutom nya fartyg krävs att Ryssland etablerar baser runt om i världen för att Marinstridskrafterna ska kunna agera på de stora haven.¹¹⁸ Ryssland saknar därför förmågan att garantera säkerheten för ryska ekonomiska intressen på världshaven, men landet deltar i nationell kapacitet i antipiratoperationen utanför Somalias kust. Ytterligare andra experter påpekar att landets primära intressesfär är i dess närområde och i jämförelse med sina grannländer har Ryssland en större förmåga och kan utöva ett visst inflytande. Detta samt att försvara Rysslands maritima gränser är vad Marinstridskrafterna anser klara av.¹¹⁹

Förmåga

Marinstridskrafterna består till 90 procent av fartyg byggda under sovjettiden.¹²⁰ Program för att reparera och modernisera fartygen har genomförts, men endast moderniseringen av Norra marinens sex strategiska ubåtar har fått

*Beväpnings-
programmet-2020*

tillräcklig finansiering under de senaste femton åren.¹²¹ Bedömare inom Marinstridskrafterna anser att en stor del av fartygen måste skrivas av fram till 2025–2030.¹²² I Beväpningsprogrammet-2020 har 4 700 miljarder rubel avsatts för att anskaffa 100 fartyg, däribland 20 ubåtar, 35 korvetter och 10–15 fregatter. Första prioritet är dock fortsatt den marina delen av kärnvapentriaden.¹²³ Det återstår att se i vilken omfattning Beväpningsprogrammet-2020 kommer att realiseras och om antalet nya fartyg är tillräckligt för att täcka avskrivningarna.

Varvsindustrin

Varvsindustrin utgör den gränssättande faktorn i detta sammanhang.¹²⁴ Den ryska försvarsindustrin har till största del inte reformerats efter Sovjetunionens upplösning. Varvsindustrin är föråldrad och ineffektiv¹²⁵ och mot bakgrund av vad som framgår i kapitel 9 är det mindre troligt att den inom en angiven tidsram kan leverera samtliga fartyg. För att på sikt kunna upprätthålla en marin förmåga kan Ryssland bli tvunget att anskaffa fartyg utomlands, som när man 2011 slöt ett kontrakt avseende fyra franska amfibieoperationsfartyg av Mistral-klass. Hittills har Ryssland varit försiktig med att göra detta då en inhemsk försvarsindustri är av stor betydelse för landet av säkerhetspolitiska men också av arbetsmarknadspolitiska skäl.¹²⁶

Reformeringen

Reformeringen av de Väpnade Styrkorna som inleddes 2008 medförde för Marinstridskrafterna, att de från att ha varit självständiga, integrerades i de fyra militärdistrikten.¹²⁷ Integrering i militärdistrikten skedde så till vida att marinavdelningar etablerades i de regionala högkvarteren. De koordinerar verksamheten dels inom den regionala marinen, dels med de andra försvarsgrenarna och truppslagen. På nivån under har mycket lite förändrats och samordningen med armén och flygvapnet är troligtvis begränsad.¹²⁸ Nedskärningar i ledningsstrukturen har gjorts och enligt reformplanerna skulle ett nytt ledningssystem införas, vilket dock inte tycks ha skett. Marinstridskrafterna har liksom armén gått till mindre grundenheter och amfibie- och markförbanden har omvandlats till aktivt stående förband. Logistiken och underhållet har koncentrerats till ett antal baser. Införandet av ett nytt materielanskaffningssystem, så att Marinstridskrafternas olika delar får en liknande uppsättning materiel, tycks vara försenat. Inte heller har Marinstridskrafternas flyg helt överförs till Luftstridskrafterna.¹²⁹

Regionala mariner

De två marinerna av störst strategisk betydelse är Norra marinen och Stilla-havsmarinen. I dessa hav möts stormakternas intressen och här är den marina delen av kärnvapentriaden baserad. Stilla-havsmarinen är av central betydelse för Ryssland då Kina genomgår en kraftig marin upprustning¹³⁰ och på sikt kommer åtminstone ett av Mistralfartygen att baseras här.¹³¹ Ryssland har stora ekonomiska intressen i Arktis, vilket medför att Norra marinen tilldelas en viktig roll.¹³²

Svarthavsmarinen kommer fram till 2020 att genomgå en stor upprustning då den har svårt att lösa sina uppgifter.¹³³ Enligt planerna ska nya fartyg¹³⁴ samt tunga ubåtsjaktflygplan och attackflygplan anskaffas.¹³⁵ En omständighet som kan försena upprustningen är att tillstånd måste inhämtas från Ukraina avseende nytt flyg¹³⁶ och att antalet fartyg är definierat i ett avtal från 1997.¹³⁷

Tabell 11-6 Marinstridskrafternas fartygsinnehav 2007 och 2010

Fartygstyper	Östersjö-marinen	Norra marinen	Svartahavs-marinen	Stillahavs-marinen	Kaspiska flottiljen
Strategiska ubåtar (SSBN)	-(-)	9(11)	-(-)	5(4)	-(-)
Kryssningsrobotbärande ubåtar (SSGN)	-(-)	3(3)	-(-)	5(10)	-(-)
Attackubåtar (SSN)	-(-)	13(13)	-(-)	4(-)	-(-)
Dieselubåtar (SSK)	3(1)	7(7)	1(1)	9(9)	-(-)
Antal ubåtar	3(1)	32(34)	1(1)	23(23)	-(-)
Hangarfartyg (CV)	-(-)	1(1)	-(-)	-(-)	-(-)
Kryssare	-(-)	2(3)	2(2)	1(1)	-(-)
Jagare	2(2)	7(6)	1(3)	7(7)	-(-)
Fregatter	4(3)	-(-)	2(7)	-(-)	1(1)
Antal större fartyg	6(5)	10(10)	5(12)	8(9)	1(1)
Mindre ytstridsfartyg	19(18)	12(26)	12(8)	23(25)	6(6)
Minkrigsfartyg	15(15)	11(11)	9(9)	7(8)	6(5)
Landstigningsfartyg	4(5)	5(6)	7(2)	4(4)	6(6)
Antal mindre fartyg	38(38)	28(42)	28(19)	34(37)	18(17)
Totalt antal fartyg	47(44)	70(86)	34(32)	65(69)	19(18)

Anmärkning: Siffrorna kommer från *Military Balance* och skiljer sig från de som *Novaja Armija Rossii* anger. Det intressanta i detta sammanhang är utvecklingen mellan åren. Siffrorna inom parentes avser 2007. Källa: IISS (2008) *The Military Balance 2008* (Abingdon, Routledge for The International Institute of Strategic Studies, IISS), s. 213–15 och *The Military Balance 2011*, s. 188–191.

Den Kaspiska flottiljens fartygsinnehav och därmed förmåga torde inte ändras nämnvärt. Östersjömarinen vill komplettera sina fyra stora landstigningsfartyg och två svävarer¹³⁸ med fler små och stora landstigningsfartyg samt korvetter liksom även utrusta redan existerande fartyg med högprecisionsvapen. Troligtvis kommer en ny korvett tillfalla Östersjömarinen¹³⁹ och eventuellt ytterligare en.¹⁴⁰

I Marinstridskrafterna finns det tendenser till en viss omfördelning av resurser från norr och väst till syd och öst.¹⁴¹ Dessa tendenser följer det mönster som karakteriserar resten av de Väpnade Styrkorna, en förskjutning av förmåga mot söder och öster. Troligtvis beror detta på att Ryssland ser att framtidens konflikter kommer att utspela sig i dessa strategiska riktningar.

Som ett resultat av reformeringen har kaderförbanden i Marininfanteriet tagits bort och de återstående enheterna har blivit mer fullständigt bemannade. De kontraktsanställda soldaterna har ersatts med värnpliktiga. Endast kontraktsanställda underbefäl har behållits. Detta torde medföra att Marininfanteriets beredskap har gått ned.¹⁴² Numerärt ligger dock de olika delarna av Marininfanteriet på samma nivå eller har ökat. I Norra marinen, Kamtjatka och Kaspiska flottiljen är numerären oförändrad medan den i

Marininfanteriet

Vladivostok och Svartahavsmarinen har stigit. Det finns planer på att öka antalet soldater i Marininfanteriet i Kaliningrad oblast från 2 500 till 4 000 soldater till 2012. Flera av förbanden har fått ny materiel. Det är dock oklart vilken.¹⁴³

*Marin förmåga till
2020*

Rysk marin förmåga påverkas av att en stor del av dess budget går till att upprätthålla den marina delen av den strategiska kärnvapentriaden. Sedan Sovjetunionens upplösning har få nyanskaffningar gjorts på fartygssidan och moderniseringsprogrammen har varit underfinansierade. Den marina förmågan har minskat och hösten 2011 kunde Marinstridskrafterna delvis inte lösa sina uppgifter. I Beväpningsprogrammet-2020 har medel för anskaffning av fartyg avsatts, men det är inte troligt att detta kommer att kunna genomföras i sin helhet då varvsindustrin inte har tillräcklig produktionskapacitet. Detta innebär att den ryska marina förmågan minskar gradvis till 2020 och möjligen mer rejält 2025–2030, när majoriteten av fartygen måste skrivas av. För att upprätthålla den marina förmågan kan Ryssland bli tvunget att köpa ytterligare fartyg utomlands. Reformeringen av Marinstridskrafterna har delvis genomförts, men det centrala fram till 2020 är anskaffningen av nya fartyg.

11.2.6 Uthållighet och rörlighet

*Logistik- och
underhållstjänsten*

Som ett led i reformeringen av de Väpnade Styrkorna slogs 2010 all verksamhet avseende inköp och underhåll av materiel, logistik, förplägnad, beklädnad samt Järnvägstrupperna samman till Logistik- och underhållstjänsten¹⁴⁴ och överfördes till Försvarsministeriet.¹⁴⁵ Den grundläggande förbandsenheten ändrades från division till brigad, totalt tio stycken, och ledningssystemet reducerades till tre nivåer.¹⁴⁶ Som ett resultat finns i militärdistriktet större baser med territoriellt ansvar för materiel, specialförråd för bl.a. robotar, ammunition och artilleriraketer samt underhållsbrigader. I försvarsgrenarnas brigader finns bataljoner för logistik- och underhållningstjänst för att brigaderna ska kunna upprätthålla konstant beredskap.¹⁴⁷

När Logistik- och underhållstjänsten skapades infördes även möjligheten att lägga ut verksamhet på entreprenad,¹⁴⁸ t.ex. transporter, tvätt och underhåll av fartyg på världshaven.¹⁴⁹ Av de företag som får leverera varor och tjänster till de Väpnade Styrkorna har tio holdingbolag bildats, ett för varje verksamhetsområde.¹⁵⁰ Internationella erfarenheter visar att dylika system är komplicerade t.ex. avseende privata företags åtaganden vid insatser i konfliktområden.¹⁵¹ Det var hösten 2011 oklart hur det nya systemet med centraliserade och gemensamma underhållsfunktioner inverkade på Rysslands militära förmåga.

Järnvägstrupperna

Järnvägen utgör ryggraden i det ryska transportsystemet, både för civila och militära ändamål. I fred går 85 procent av alla transporter på järnväg, i krig är andelen bedömningsvis 95 procent.¹⁵² Det militära transportflyget är snabbare, men har begränsad kapacitet och är i krig beroende av ryskt luftherravälde. Järnvägen är därför av avgörande betydelse för transport av stora kvantiteter personal och materiel.¹⁵³ Järnvägstrupperna övergripande uppgift är att säkerställa framkomligheten på järnvägen, bygga järnväg, skydda infrastruktur, röja minor, möjliggöra mobilisering samt säkerställa järnvägstransporter i krig. I fred är den

främsta uppgiften att underlätta för andra förband att ha ständig beredskap.¹⁵⁴

I och med reformeringen 2008–2011 genomgick Järnvägstrupperna stora förändringar. Personalen minskades från 28 500 till 24 000 personer.¹⁵⁵ Den centrala ledningen i Moskva kompletterades med en stab för Järnvägstrupperna i varje militärdistrikt.¹⁵⁶ Under de regionala staberna finns totalt tio bemannade och utrustade brigader. Järnvägstrupperna uppgav 2010 att samtliga tio brigader stod i konstant beredskap,¹⁵⁷ vilket rimligtvis inte var möjligt, utan snarare signalerade en ambition. Liksom inom de Väpnade Styrkorna förenklades ledningssystemet och mobiliseringssystemet förändrades,¹⁵⁸ vilket troligtvis innebar en anpassning från massmobilisering till begränsad mobilisering. I januari 2010 saknade Järnvägstruppernas i stort sett modern materiel, men planerade att anskaffa ny, både avseende beväpning och teknisk utrustning.¹⁵⁹ Målet är att Järnvägstrupperna 2020 ska ha minst 70 procent modern materiel.¹⁶⁰

Under 2011 var fokus för Järnvägstruppernas verksamhet att höja förmågan genom att stärka officerarnas förmåga att leda samt att höja soldaternas och specialisternas kompetens.¹⁶¹ Järnvägstrupperna har deltagit i samtliga operativ-strategiska övningar 2009–2011. I dessa har de flyttat förband upp till brigads storlek mycket långa sträckor,¹⁶² vilket indikerade att förmågan att transportera markförband anses central när allt färre styrkor ska kunna agera över hela landet.

11.3 Övningsverksamhet

Under perioden 2009 till 2011 genomförde de Väpnade Styrkorna flera operativstrategiska övningar. 2009 års övningsserie Osen (Höst) hade tre delövningar i den övergripande västliga riktningen: Zapad (västerut), Kavkaz (söderut) och Ladoga (mot nordväst). Under 2010 genomfördes Vostok-2010 (österut) i Fjärran Östern och 2011 övningarna Tsentr och Sjtjit Sojuza (Unionens sköld). Den sistnämnda övningen var främst en luftförsvarsövning. Zapad och Ladoga ägde rum ungefär samtidigt hösten 2009 i det som 2011 hade blivit det Västra militärdistriktet. Sammanlagt runt 20 000 soldater från Ryssland och Vitryssland deltog i övningarna (12 500 i Zapad, 7400 i Ladoga), som nominellt sett var två skilda övningar. Ledningsmässigt vore det märkligt om man inte försökte öva så stora formationer som möjligt då de uppträdde ungefär samtidigt i samma strategiska riktning. Scenariot i Zapad var ett storskaligt anfall från Nato.¹⁶³ Övningen bestod till stor del av moment med traditionell storskalig krigsföring med frontstrid och tunga konventionella vapen mot en motståndare av samma slag. Högteknologiska Natoförband torde inte uppträda som scenariot angav, vilket talade för att den avsedda motståndaren kanske egentligen var en statlig aktör med en annan typ av stridskrafter och inte nödvändigtvis i Europa utan kanske nära andra delar av Ryssland.¹⁶⁴

*Övningar 2009–
2010*

Vostok ägde rum i Östra militärdistriktet den 29 juni till 8 juli 2010. I övningen deltog runt 20 000 man. Scenariot var att ”banditformationer” anföll Ryssland, men troligtvis var även här den tänkte motståndaren nog snarare en statlig aktör i regionen. Vid en sådan konflikt var förmågan att flytta trupp och materiel från västra till östra Ryssland avgörande. Under Vostok övades lufttransport av en motorskyttebrigad med lätt beväpning från Jekaterinburg till ryska Fjärran

Östern för att utrustas med tyngre materiel på en bas i Ussurijsk. Attackflygplan flög med två–tre lufttankningar från västra till östra Ryssland direkt in i övningen. Järnvägstrupperna, centrala för större trupptransporter, deltog i övningen. Liksom i Zapad genomfördes traditionell försvarsstrid längs en linje.¹⁶⁵ Ansatsen var att främst använda konventionella vapen, även om kärnvapen spelade en viss roll i scenariot.¹⁶⁶

*Tsentr-2011
betonade
gemensamma
insatser*

I september 2011 övade sammanlagt 12 000 soldater, 50 flygplan, 1 000 fordon och 10 fartyg från Ryssland, Vitryssland, Kirgizistan, Kazakstan och Armenien.¹⁶⁷ Den strategiska övningen Tsentr-2011, under ledning av generalstabschefen ägde rum i Centrala militärdistriktet, Kazakstan, Kirgizistan och Tadzjikistan för att öva att upprätthålla militär säkerhet i den ”centralasiatiska riktningen”.¹⁶⁸ Enligt Försvarsministeriet var avsikten att stärka förmågan att använda CSTO:s Kollektiva insatsstyrkor för Centralasien.

Generalstabschefen Nikolaj Makarov sade att övningen främst berörde förband upp till brigads storlek,¹⁶⁹ varav bedömningsvis en brigad (två bataljoner, eventuellt med stödförband) transporterades till övningsområdet 2 500 km med tåg från Jekaterinburg. Han pekade på den oförutsägbara utvecklingen i Nordafrika och Mellanöstern som bakgrund. Detta tillsammans med att ett delmoment i Tsentr-2011, en stabsövning i Tadzjikistan, övade att sätta in CSTO:s operativa insatsstyrka (främst ryska luftlandsättningsförband), tolkades i rysk press som att övningen signalerade stöd till regimerna i Centralasien.¹⁷⁰ Scenariot i övningen har dock tolkats som att den tänkta militära motståndaren var Iran.¹⁷¹

På ryska övningsfält övade Försvarsministeriets trupper även i sammansatta styrkor med förband från andra ryska ministerier och tjänster, t.ex. Inrikesministeriet, Federala säkerhetstjänsten och Federala skyddstjänsten (FSO).¹⁷² Samverkan försvårades av att förband från olika ryska ministerier hade olika lednings- och sambandssystem som inte var kompatibla. Ryska förbands samverkan med övriga deltagande länders enheter försvårades av skillnader i planeringsmetoder och förbandens uppträdande.¹⁷³

Innan Tsentr-2011 ägde den rysk-vitryska gemensamma övningen Sjtjit Sojuza 2011 rum med 12 000 deltagare (7 000 från Ryssland och 5 000 från Vitryssland)¹⁷⁴ med markstridskrafter, (bl.a. 100 stridsvagnar, ungefär en brigad), flygstridskrafter samt luftvärn. Luftvärnets framträdande roll kopplade rysk press ihop med Natos pågående flyginsatser i Libyen samt spekulerade i att udden var riktad mot Baltikum. Syftet sades vara att stärka militär säkerhet i unionsstaten mellan Ryssland och Vitryssland.

*Övningar och
militär förmåga*

De strategiska övningarna under perioden 2009–2011 speglar en prövande ansats, att öva många olika förmågor och moment som en del i att utveckla de Väpnade Styrkorna. Detta kan förklara varför mångfacetterade scenarier och övningsmoment verkade viktigare än att ha ett övergripande och tydligt sammanhållet scenario. De mångfacetterade scenarierna kan även förklaras med att det övas längs hela konfliktskalan, med olika förmågor och ökad komplexitet.

Det viktiga avseende militär förmåga var att Ryssland 2009–2011 regelbundet genomförde stora strategiska övningar. Ryssland kommer att fortsätta genomföra sådana övningar, för att utveckla sin militär förmåga. De både omfattande och komplexa övningarna beaktade landets geografi (stora avstånd) och geopolitik (flera riktningar). De innefattade ledning, större styrkor (runt 20 000 soldater), strategiska omgrupperingar, gemensamma insatser både vad avser försvarsgrenar och truppslag inom de Väpnade Styrkorna, samverkan med förband från olika ryska ministerier och tjänster samt med enheter från Rysslands allierade, både i och utanför Ryssland. Även om många problem uppstod, så var övningarna sannolikt ett viktigt verktyg för att både driva på och testa de nya strukturer och metoder som utvecklats inom ramen för reformeringen av de Väpnade Styrkorna.

11.4 Rysslands konventionella militära förmåga 2020

Reformeringen av Rysslands konventionella väpnade styrkor från en mobiliseringsbaserad massarmé för storskaliga krig till mindre, men mer rörliga och insatsberedda styrkor för lokala och regionala konflikter medförde att den sammantagna konventionella militära förmågan minskade under perioden 2008–2011. Omfattande nedskärningar i personal och materiel och den turbulens förändringarna skapade i organisationen bidrog till detta.

Rysslands samlade konventionella militära förmåga 2011 består av en begränsad snabbinsatsförmåga och en mobiliserbar förmåga. Då utvecklingen mot stående och moderna förband bara pågått i ett par år torde den potentiella mobiliserade militära förmågan fortfarande utgöra en viktig del. Koncentreringen av fungerande materiel och personal i färre förband hade 2011 börjat skapa strukturella förutsättningar för att på fyra–fem års sikt gradvis öka den konventionella militära förmågan, främst snabbinsatsförmågan.

En långsiktig förstärkning av militär förmåga förutsätter ett fortsatt politiskt engagemang, bibehållna försvarsanslag, att bemanningsfrågan kan lösas långsiktigt samt att försvarsindustrin kan leverera den materiel som behövs. Hösten 2011 var det oklart om försvarsindustrin kunde leverera enligt målen i Beväpningsprogrammet-2020, så att de Väpnade Styrkorna skulle ha 70 procent modern materiel 2020. De 2011 angivna försvarsanslagen såg ut att öka till 2014, en förutsättning för att nå reformeringens mål.

De Väpnade Styrkorna har svårt att leva upp till ambitionen om en miljon man. En negativ demografisk utveckling gör att de runt 800 000 man som ingick i de Väpnade Styrkorna 2011 torde ha sjunkit till 500 000–600 000 man år 2020 (se kapitel 8, Figur 8-6). De Väpnade Styrkorna kan således inte bemanna organisationen fullt ut, varken 2011 eller 2020. Ambitionen om ökad strategisk rörlighet och högre beredskap för förbanden kan förverkligas om de får modern materiel och bemannas fullt ut. Ju större andel kontraktsanställda, desto större möjlighet att öka rörlighet och beredskap. Ett fortsatt beroende av värnpliktiga för att bemanna förband torde förbli en begränsning för ökad rörlighet och beredskap fram till 2020.

En relaterad fråga var hur de Väpnade Styrkorna skulle kunna rekrytera tillräckligt kvalificerade personer som soldater och underbefäl för att hantera en ökande andel avancerad materiel enligt ambitionerna i Beväpningsprogrammet-2020. Utbredd kriminalitet, korruption samt institutionaliserad pennalism försvårar rekrytering när bemanningen allt mer baseras på frivillighet. En inte fullt ut finansierad löne- och förmånsreform för kontraktsanställda soldater kan försvåra att förverkliga bemanningsambitionen ytterligare. Sammantaget kan dessa svårigheter komma att innebära ytterligare organisationsförändringar innan 2020.

Ryssland kommer med stor sannolikhet att behålla en förmåga att mobilisera betydande styrkor. Reformeringen innebär en sänkt ambition för massmobilisering från cirka fyra miljoner man till runt 700 000. Det är tillräckligt för att, tillsammans med de stora mängder materiel som finns i förråd, kunna formas till ett stort antal förband. Även om detaljerna är oklara kan detta vara byggstenar till en betydande militär förmåga, som dock tar tid att mobilisera.

Under perioden 2008–2011 samexisterade gammalt och nytt och så kommer det att fortsätta fram till 2020. Även om organisationsstrukturerna förändras, så finns gammal materiel kvar som tar lång tid att ersätta. Det är värt att notera att om materielplanens ambition genomförs och anslagen bibehålls, kommer ändå 30 procent av all materiel att vara omodern 2020.

Regionaliseringen av den högre ledningen, strävan efter gemensamma operationer (mellan de Väpnade Styrkornas olika försvarsgrenar, med andra ministeriers förband och med andra länders styrkor) var inledande steg mot de övergripande målen, men stora övningar visar att mycket arbete återstår.

Markstridskrafterna kommer fram till 2020 främst att kunna komma att agera i Ryssland och dess närområde. För förmågan att verka med markstridskrafter utanför de egna gränserna är inte nödvändigtvis det exakta antalet brigader i varje militärdistrikt och deras utgångsgruppering det viktigaste, utan att de vid behov kan flyttas tämligen snabbt (veckor, månader). Brigadernas utveckling kommer att pågå i många år till. Den år 2011 överblickbara begränsade materiella förnyelsen innebär ett fortsatt beroende överlag av gammal materiel. Arméflyget är ett undantag och framstår som prioriterat, givet dess betydelse för ökad rörlighet och flexibilitet. Förverkligas anskaffningsplanerna för Arméflyget, kan det bli en kraftfull rörlig militär resurs.

Luftlandsättningsgrupperna behåller dagens förmåga att landsättas från flyg (runt ett regemente i en omgång), främst beroende på det Militära transportflygets fortsatta begränsningar. Överlag gammal materiel samt en hög andel värnpliktiga i förbanden begränsar fortsatt förbandens användbarhet. Materielplanernas kända inriktning (mer lätta bepansrade bilar, färre luftlandsättningsfordon) är troligen en del i ambitionen att öka luftlandsättningsförbandens transporterbarhet som en del av Rysslands ansats att öka den omedelbart gripbara militära förmågan (upp till två dygn).

Luftstridskrafternas förmåga förblir begränsad, framför allt då antalet militära flygplan minskar kraftigt till år 2020 då de faller för åldersstreckket. Även för Luftstridskrafterna är insatser i eller nära Ryssland det mest görliga, dels på grund av landets stora territorium samt begränsad förmåga till lägesuppfattning och ledning. Organisationsförändringar i Luftstridskrafterna och Luft-och rymdförsvarstrupperna hösten 2011 försvårar bedömningen av utvecklingen av flygets förmåga fram till 2020.

Det finns tydliga tecken på att Marinstridskrafterna 2011 har svårt att lösa sina uppgifter. Fartygsflottan är föråldrad. Den stora satsning som finns i Beväpningsprogrammet-2020 kan troligtvis inte förverkligas i sin helhet då varvsindustrin saknar kapacitet att producera ett så stort antal fartyg. Om inte Ryssland väljer att köpa fartyg utomlands kommer den marina förmågan att minska långsamt till 2020 för att därefter snabbt avta. Ledningsmässigt torde det komma att ta några år innan de regionala marinernas roll och användning inom ramen för militärdistriktens Gemensamma strategiska kommandon klarnar.

Sammantaget kan konturerna av väpnade styrkor skönjas som till 2020 kan agera inom eller längs landets gränser med olika kraft beroende på förvarningstid. Med några dygns varsel torde Ryssland kunna sätta in främst delar av Luftlandsättningsstrupperna samt delar av stående förband inom eller längs landets gränser. Den avgörande begränsningen för snabbinsatser ligger i det Militära transportflygets samlade förmåga samt insatta förbands uthållighet. Med några veckors varsel torde Ryssland kunna flytta de stående förband som skapas genom reformeringen. Här kan det Militära transportflygets kapacitet kompletteras med den goda förmågan att flytta ett stort antal förband på järnväg. På några månader kan ytterligare förband sättas upp genom mobilisering och förflyttas över federationen, främst på järnväg.

I vilken utsträckning har reformeringen påverkat ansatserna som i inledningen i detta kapitel sades ha präglat Rysslands försök att reformera sina väpnade styrkor sedan 1991? *Storskaligheten* har minskat i det att mobiliseringsorganisationen har krympt avsevärt, även om stora mängder materiel finns kvar, främst i Markstridskrafterna. Men ambitionen att ha *de facto* stående förband torde ge en större militär förmåga än den tidigare mobiliseringsorganisationen, framför allt avseende beredskap. Detta torde bestå till 2020.

Tillgängligheten torde på kort sikt vara begränsad av pågående omstruktureringar, av en fortsatt stor andel omodern materiel och av beroendet av ettårsvärnpliktiga för att bemanna förbanden. Demografi, svårigheter att rekrytera och oklara anställningsvillkor gör att denna begränsning torde bestå fram till 2020. *Insatsledningen* har problem avseende integrationen av tekniska system och pågående organisationsförändringar. Samtidigt genomför de Väpnade Styrkorna regelbundet strategiska övningar vilket både är en del i systemutveckling och ökar de övades förmåga. Förmågan till gemensam ledning utvecklas mycket långsamt, bl.a. på grund av tekniska problem. Inom ramen för denna studie har det inte gått att bedöma i vilken omfattning de Väpnade Styrkorna har lyckats minska *mångfalden av materielsystem* och därtill hörande stödorganisationer.

Det finns tecken på att Ryssland satsar på att öka den *strategiska rörligheten* för de Väpnade Styrkorna. Förnyelseplaner för Arméflyget och det Militära transportflyget är ambitiösa. Reduceringar i organisationen inom Luftlandsättningsgrupperna respektive Järnvägstrupperna är mindre än i nästan alla andra slags förband.

Demografiska begränsningar, försvarsindustrins oförmåga att leverera och rekryteringsproblem gör att de Väpnade Styrkorna svårt kan förverkliga alla målen. Rysslands har dock en betydande potential för militär förmåga och en tydlig avsikt att stärka den till 2020.

Slutnoter

- 1 Även om planerna för en reformering hade utarbetats före Georgienkriget så påverkade kriget slutsatserna om de Väpnade Styrkornas framtida utformning. Se Giles, Keir (2011) "Russian Operations in Georgia: Lessons identified versus lessons learned" i McDermott, Roger *et al.* (red.) *The Russian Armed Forces in Transition: Economic, geopolitical and institutional uncertainties* (London, Routledge), s. 9–28, Larsson, Robert *et al.* (2008) *Det kaukasiska lackmustestet: Konsekvenser och lärdomar av det rysk-georgiska kriget i augusti 2008*, Underlagsrapport, september 2008, FOI-R--2563--SE (Stockholm, FOI) och Vendil Pallin, Carolina och Westerlund, Fredrik (2009) "Russia's War in Georgia: Lessons and Consequences", i Rich, Paul B. (red.) *Crisis in the Caucasus: Russia Georgia and the West* (London, Routledge), s. 150–74.
- 2 Gajdaj, Aleksej (2010) "Reformirovanije Suchoputnyh vojsk Rossijskoj Federatsii" [Reformeringen av Ryska Federationens Markstridskrafter], i Barabanov, Michail (red.) *Novaja armija Rossii* [Rysslands nya armé] (Moskva, CAST), s. 24.
- 3 Gajdaj (2010) "Reformirovanije Suchoputnyh vojsk Rossijskoj Federatsii", s. 33.
- 4 Barabanov (2010) *Novaja Armija Rossii*, s. 13–14.
- 5 Det var oklart huruvida "modern" avsåg anskaffning av helt nya system, nya exemplar av befintliga system eller renovering och uppgradering av befintlig materiel.
- 6 Presidentadministrationen (2011) "Rassjirennoje zasedanije kollegii Ministerstva oborony Rossii" [Utvidgat möte med det ryska Försvarsministeriets ledning], *Prezident Rossii*, 18 mars 2011, på internet: <http://www.kremlin.ru/news/10677> (hämtat: 21 mars 2011).
- 7 Bygger på Thorsson, Ulf (2011) "Reformering av de Väpnade Styrkornas högre ledning", opublicerad studie, FOI.
- 8 Samtal med öv. Pär Blid, f.d. elev vid ryska Generalstabsakademin, 5 december 2012.
- 9 För vidare resonemang om ledningssystem, se Kandaurov, Dmitrij (2011) "Vpered v prosjloje" [Framåt mot det förflutna], *Zavtra*, nr. 31, 3 augusti 2009, på internet: <http://www.zavtra.ru/cgi//veil//data/zavtra/11/924/41.html> (hämtat: 2 februari 2012).
- 10 I Tsentr-2011 övades insatser med förband från både de Väpnade Styrkorna, Inrikesministeriet, Ministeriet för katastrofberedskap m.fl. Chramtjichin, Aleksandr (2011) "Tsentr problizilsia k okrainam" ["Tsentr" närmade sig utkanterna], *Nezavisimaja gazeta*, 7 oktober 2011, på internet: http://nvo.ng.ru/maneuvers/2011-10-07/1_center.html (hämtat: 23 oktober 2011).
- 11 Gajdaj (2010) "Reformirovanije Suchoputnyh vojsk Rossijskoj Federatsii", s. 23, samt *Nezavisimoje vojennoje obozrenije*, nr. 12 (1–7 april) 2011, s. 5.
- 12 Gajdaj (2010) "Reformirovanije Suchoputnyh vojsk Rossijskoj Federatsii", s. 25.
- 13 *Ibid.*, s. 25.
- 14 Iljin, V. A. (2008) "Kriteriji i pokazateli bojevoj gotovnosti korabljej" [Kriterier och indikatorer på stridsberedskap för fartyg], *Oboronnyj zakaz*, nr. 19, juli 2008, på internet: <http://www.ozakaz.ru/index.php/articles/n-19--2008/241-n2011-03-28-0447> (hämtat: 30 oktober 2011). Se även *Eurasia Daily Monitor*, 20 juli 2010, McDermott, Roger, "Russian Air Defense Weakness: Modernizing or optimizing?"

- 15 IISS (2011) *The Military Balance 2011* (Abingdon, Routledge for The International Institute for Strategic Studies), s. 176.
- 16 Leijonhielm, Jan *et al.* (2009) *Rysk militär förmåga i ett tioårsperspektiv – ambitioner och utmaningar*, Användarrapport, januari 2009, FOI-R--2707--SE (Stockholm, FOI), s. 152–9.
- 17 *Nezavisimoje vojennoje obozrenije*, nr. 12 (1–7 april) 2011, s. 5.
- 18 Gavrilov, Jurij (2011) *Universalnyj soldat* [Den mångsidige soldaten], *Rossijskaja gazeta*, 22 februari 2011, på internet: <http://m.rg.ru/2011/02/22/postnikov.html> (hämtat: 11 april 2011).
- 19 Troligtvis är siffrorna lägre i realiteten.
- 20 *Nezavisimoje vojennoje obozrenije*, nr. 10 (18–24 mars) 2011, s. 3.
- 21 *Eurasia Daily Monitor*, 12 oktober 2011, McDermott, Roger N., “Arbat Square’s Dream Machine Conjures up a Professional Russian Army”.
- 22 McDermott, Roger N. (2011) *The Reform of Russia’s Conventional Armed Forces: Problems, Challenges and Policy Implications* (Washington D.C., Jamestown Foundation), s. 151.
- 23 *Ibid.*, s. 72–3.
- 24 Golts, Alexander (2011) “Protectors of Putins Vertical: Russian Power Ministries before the 2011–2012 Elections”, *FIIA Briefing Paper*, nr. 86 (Helsingfors, FIIA), s. 4.
- 25 Arbatov, Alexei och Dvorkin, Vladimir (2011) ”Novaja vojennaja reforma Rossii” [Rysslands nya militärreform], *Carnegie Moscow Center Working Papers*, nr. 2 (Moskva, Carnegie Moscow Center), s. 22.
- 26 *Eurasia Daily Monitor*, 12 oktober 2011, “Arbat Square’s Dream...”.
- 27 McDermott (2011) *The Reform of Russia’s Conventional Armed Forces*, s. 152.
- 28 Arbatov och Dvorkin (2011) *Novaja Vojennaja Reforma Rossii*, s. 21.
- 29 McDermott (2011) *The Reform of Russia’s Conventional Armed Forces*, s. 72–83.
- 30 *Eurasia Daily Monitor*, 12 oktober 2011, “Arbat Square’s Dream...”.
- 31 McDermott (2011) *The Reform of Russia’s Conventional Armed Forces*, s. 63–4.
- 32 Gajdaj (2010) ”Reformirovanije Suchoputnyh vojsk Rossijskoj Federatsii”, s. 26.
- 33 Litovkin, Viktor (2011) ”Karjera dlja kontraktnika” [Karriär för den kontraktsanställda], *Nezavisimaja gazeta*, 14 oktober 2011, på internet: http://nvo.ng.ru/realty/2011-10-14/3_carrier.html (hämtat: 24 oktober 2011).
- 34 Se vidare avsnitt 8.3 om lagen om militärens penningförmåner som ska gälla från 2012. Endast 16 procent av detta är finansierat. Resten ska Försvarsministeriet finansiera genom effektiviseringar.
- 35 Presidentadministrationen (2011) ”Vstretja s komandirami voinskich tjastej, prinimavsjich utjastije v utjenijach ”Tsentr-2011”” [Möte med befälhavarna för militära förband som deltog i övningen ”Centrum-2011”], *Prezident Rossii*, den 27 september 2011, på internet: <http://www.kremlin.ru/news/12836> (hämtat: den 3 oktober 2011).
- 36 McDermott (2011) *The Reform of Russia’s Conventional Armed Forces*, s. 150–4.
- 37 Arbatov och Dvorkin (2011) *Novaja Vojennaja Reforma Rossii*, s. 22–3.
- 38 Inkluderar AIFV (Stridsfordon), APC (bepansrade trupptransportfordon) samt bepansrade spaningsfordon.
- 39 Inkluderar salvpjäser, tyngre granatkastare, dragna och självgående artilleripjäser.
- 40 Mjasnikov, Viktor (2011) ”Suchoputnyje vojska raznoj stepeni tiazjesti” [Markstridskrafter av olika slags tyngd], *Nezavisimaja gazeta*, 16 mars 2011, på internet: http://www.ng.ru/nvo/2011-03-16/2_army.html (hämtat: 22 oktober 2011).
- 41 IISS (2011) *The Military Balance 2011*, s. 191–2.
- 42 Se Annex – kapitel 11, Bilaga 1 för en överslagsräkning på 40 nya brigaders behov.
- 43 Manöverförband är förband som kan ta och hålla terräng (främst stridsvagns och motorskytteförband). Se även Annex – kapitel 11, Bilaga 2.
- 44 Gajdaj (2010) ”Reformirovanije Suchoputnyh vojsk Rossijskoj Federatsii”, s. 27–8.
- 45 *Ibid.*, s. 27.
- 46 *Ibid.*
- 47 Sjurjgin, Vladislav (2009) ”Bolsjaja reforma ili bolsjaja lozj?” [En stor reform eller en stor lögn?], *Zavtra*, nr. 52, 23 december 2009, på internet: <http://www.zavtra.ru/cgi/veil/data/zavtra/09/840/41.html> (hämtat: 25 september 2011).

- 48 *Ibid.*
- 49 Även om "tung" och "lätta" inte användes officiellt om sovjetarméns motorskytteförband menade vissa dock att uppdelningen fanns. Se t.ex. Suvorov, Viktor (1982) *Inside the Soviet Army* (London, Collins Publishing House), s. 224–5.
- 50 Gajdaj (2010) "Reformirovanije Suchoputnyh vojsk Rossijskoj Federatsii", s. 32–3.
- 51 Mjasnikov (2011) "Suchoputnye vojska raznoj stepeni tjazjesti".
- 52 Zakarjan, Stanislav (2011) "Novyje bojevyje ustavy VS RF" [Nya [strids]reglementen för Ryska Federationens Väpnade Styrkor], *Oruzhije Rossii*, 22 september 2011, på internet: <http://www.arms-expo.ru/049057054048124050053049056057.html> (hämtat: 25 september 2011).
- 53 "Armé" avser här det som på ryska benämns "obsjtjevojskovaja armija" (eng. "combined arms army") dvs. en ledningsnivå som i fält samordnar flera brigaders strid.
- 54 Chramtjichin (2011) "Tsentr problizilsja k okrainam".
- 55 *Vedomosti*, 30 december 2009, Nikolskij, A. "Novyj stroj" [Ny struktur/form] samt Gavrilov, Jurij (2011) "Prizivu otkazali v dolgoj zjizni" [Vägrade inkallelse under ett långt liv], *Rossijskaja gazeta*, 18 november 2011, på internet: <http://www.rg.ru/2011/11/17/armiya-site.html> (hämtat: 17 januari 2012).
- 56 I övningen Tsentr-2011 flyttades två motorskyttebrigader 2 500 km från västra Sibirien att delta i övningen samt VDV-förband från europeiska Ryssland, Chramtjichin (2011) "Tsentr problizilsja k okrainam".
- 57 Enligt pressuppgifter hösten 2008 innebar reformeringen att 3 000 officerare och underofficerare avskedades ur det 35 000 man starka Luftlandsättningsstrupperna. Se Ajzensjtadt, Dannil (2008) "Minoborony sbrasyvajet desant" [Försvarsministeriet dumpar landsättning], *Gazeta*, 10 december 2008, på internet: http://www.gazeta.ru/politics/2008/12/10_a_2908437.shtml (hämtat: 16 oktober 2011).
- 58 "Nikolaj Ignatov: VDV ne budut rasformirvat" [Nikolaj Ignatov: VDV kommer inte att upplösas], *Rossijskaja gazeta*, 27 juli 2011, på internet: <http://www.rg.ru/2011/07/27/ignatov-anons.html> (hämtat: 17 januari 2012).
- 59 Muchin, Vladimir (2011) "Nikto, krome nas!" [Ingen utom vi!], *Natsionalnaja oborona*, nr. 8, augusti 2011, på internet: <http://www.oborona.ru/includes/periodics/exclusive/2011/0802/21346532/detail.shtml> (hämtat: 16 oktober 2011).
- 60 *Ibid.*
- 61 En Luftlandsättningsdivision hade 2010 vanligen en divisionsstab, två regementen, ett artilleriregemente, ett luftvärnsrobotregemente, en ingenjörsbataljon, en sambandsbataljon, en reparationsbataljon, en materielunderhållsbataljon, ett spaningskompani samt ett sjukvårdsförband. Lavrov, Anton (2010) "Natjalo reformy Vozdusjno-desantnyh vojsk" [Inledning av reformeringen av Luftlandsättningsstrupperna], i Barabanov, Michail (red.) *Novaja armija Rossii* [Rysslands nya armé] (Moskva, CAST), s. 48–9.
- 62 Muchin (2011) "Nikto, krome nas!".
- 63 *RiaNovosti*, 2 augusti 2011, "S 2016 goda serzjantami VDV budut tolka kontraktniki – natjsjtaba" [Från 2016 kommer underofficerare i VDV bara att vara kontraktsanställda – stabschefen].
- 64 Lavrov (2010) "Natjalo reformy Vozdusjno-desantnyh vojsk", s. 38.
- 65 *Ibid.*
- 66 *Ibid.*
- 67 Smirnov, Sergej (2011) "VDV zainteresovalos inostrannym oruzijem" [VDV har blivit intresserat av utländska vapen], *Gazeta*, 1 augusti 2011, på internet: http://www.gazeta.ru/politics/2011/08/01_kz_3719553.shtml (hämtat: 17 januari 2012).
- 68 *RiaNovosti*, 2 augusti 2011, "S 2016 goda serzjantami VDV budut tolka kontraktniki – natjsjtaba".
- 69 Muchin (2011) "Nikto, kromje nas!" och Lavrov (2010) "Natjalo reformy Vozdusjno-Desanstryh Vojsk", s. 53.
- 70 Lavrov (2010) "Natjalo reformy Vozdusjno-Desanstryh Vojsk", s. 49–50.
- 71 "Komandujusjtjiji VDV ne iskljutjajet pojavlenija aviatsiji u suchoputnyh vojsk" [Chefen för VDV utesluter inte att markstridskrafterna får [eget] flyg], *Para-Dive*, 2 augusti 2011, <http://www.paradive.ru/flight/news/1726> (hämtat: 16 oktober 2011).

- 72 Smirnov (2011) "VDV zainterersovalos inostrannym oruzijem".
- 73 Lavrov (2010) "Natjalo reformy Vozdusjno-Desanstrych Vojsk", s. 53.
- 74 Avsnittet bygger på Lavrov, Anton (2011) "Vojenno-vozdusjnye sily Rossii: davno nazrevsjije reformy" [De ryska Flygstridskrafterna – sedan länge [över]mogna reformer], en serie om tre artiklar under 2011, *Vozdusjno-kosmitjeskaja oborona*, på internet: <http://www.vko.ru/site/strategy/308/default.aspx> (hämtat: 29 augusti 2011).
- 75 Leijonhielm (2009) *Rysk militär förmåga i ett tioårsperspektiv*, s. 174–5.
- 76 Lavrov (2011) "Vojenno-vozdusjnye sily Rossii: davno nazrevsjije reformy", del 3.
- 77 Lavrov (2011) "Vojenno-vozdusjnye sily Rossii: davno nazrevsjije reformy", del 1.
- 78 *Ibid.*
- 79 *Ibid.*
- 80 *Eurasia Daily Monitor*, 20 juli 2010, McDermott, Roger, "Russian Air Defense Weakness: Modernizing or Optimizing?".
- 81 Se Larsson (2008) *Det kaukasiska lackmustestet*, s. 25–40.
- 82 Lavrov (2011) "Vojenno-vozdusjnye sily Rossii: davno nazrevsjije reformy", del 1.
- 83 Lindvall, Fredrik och Jarlås, Rolf (2011) *Flygstridskrafter i Europa*, FOI Memo 3653, (Stockholm, FOI), s. 11, (ca 1 500, dock även inklusive övriga OSS).
- 84 Lavrov (2011) "Vojenno-vozdusjnye sily Rossii: davno nazrevsjije reformy", del 1.
- 85 *Ibid.*, del 3.
- 86 Krasnaja zvezda (2011) "Novyje vysoty VVS" [Nya höjder för VVS], *Krasnaja zvezda*, 22 december 2011, på internet: http://www.redstar.ru/2010/12/22_12/3_08.html (hämtat: 25 augusti 2011).
- 87 *Ibid.*
- 88 Interfax (2011) "Minoborony RF otkazalos ot zakupki nevysokototjnogo oruzjija" [Ryska Försvarsministeriet avstod från köp av icke-præcisionsvapen], *Interfax*, 12 september 2011, på internet: <http://interfax.ru/society/news.asp?id=207468> (hämtat: 20 oktober 2011).
- 89 Detta stycke bygger främst på Lavrov (2011) "Vojenno-vozdusjnye sily Rossii: davno nazrevsjije reformy", del 1. Mer detaljer om organisationen finns i Annex – kapitel 11, Bilaga 5.
- 90 Interfax (2010) "Armeijskaja Aviatsija vyvedena iz podtjinenija VVS Rossii – glavkom" [Armeiflyget är inte längre underställt flygstridskraftrena], *Interfax*, 16 november 2010, på internet: <http://www.interfax-russia.ru/Moscow/main.asp?id=190041> (hämtat: 25 augusti 2011).
- 91 Krasnaja zvezda (2011) "Novyje vysoty VVS".
- 92 Enheter till stöd för ryska operationer i Kaukasus och Centralasien samt några specialenheter blev också kategori-2-baser. *Ibid.* och Lavrov (2011) "Vojenno-vozdusjnye sily Rossii: davno nazrevsjije reformy", del 2, samt *Vojenno-analititjeskij forum* [Militäranaliskt forum], på internet: <http://rus.rpg7.org/> (hämtat: 29 augusti 2011).
- 93 Lavrov (2011) "Vojenno-vozdusjnye sily Rossii: davno nazrevsjije reformy", del 1.
- 94 Siffrorna varierar runt 245 (240–249) till ca 30 (27–33). Lavrov (2011) "Vojenno-vozdusjnye sily Rossii: davno nazrevsjije reformy", del 1 samt Litovkin, Viktor (2010) "Dlja vojennyh attasje sekretov net" [För försvarsattachéerna finns inga hemligheter], *Nezavisimoje vojennoje obozrenije*, 26 november 2010, på internet: http://nvo.ng.ru/news/2010-11-26/2_attache.html (hämtat: 20 november 2011). En sammanräkning på *Vojenno-analititjeskij forum* ger 29 flygfält.
- 95 Krasnaja zvezda (2011) "Novyje vysoty VVS".
- 96 Detta avsnitt baseras på Sjepovalenko, Maksim (2010) "Perspektivy razvitija vojenno-transportnogo potentiala VVS Rossii" [Utsikter för att utveckla Rysslands VVS' militära transportpotential], *Eksport Vooruzjenije*, nr. 3, s. 44–55.
- 97 Sjepovalenko (2010) "Perspektivy razvitija voenno-transportnovo potentiala VVS Rossii", s. 44–55 samt IISS (2011) *The Military Balance 2011*, s. 188. Se även Annex – kapitel 11, Bilaga 7.
- 98 IISS (2011) *The Military Balance 2011*, s. 177.
- 99 Lenta (2010) "VVS Rossii polutjat novyje letajusjtije radary" [Rysslands VVS erhåller ny flygande radar], *Lenta.ru*, 14 juni 2010, på internet: <http://lenta.ru/news/2010/06/14/razvedchik/> (hämtat: 31 januari 2012).

- 100 Lavrov (2011) "Vojenno-vozdusnyje sily Rossii: davno nazrevsjije reformy", del 3.
- 101 Novyje izvestija (2010) "V Rossii sozdajut samolet-razvedtjik poka izvestnyj kak izdelije 476" [I Ryssland skapar man ett nytt spaningsflygpan, än så länge känt som "projekt 476"], *Novyje izvestija*, 14 juni 2010, på internet: <http://www.newizv.ru/lenta/2010-06-14/128108-v-rossii-sozdajut-samolet-razvedchik-poka-izvestnyj-kak-izdelie-476.html> (hämtat: augusti 2011).
- 102 *Ibid.* samt Lenta (2010) "VVS Rossii polutjat novyje letajusjtije radary".
- 103 Ponomarev, Jurij (2011) "Izrailskij 'Iskatel' stal rossijskim 'Forpostom'" [Den israeliska "iskatel blev den ryska "Forpost"], *Zjukovskije vesti*, 22 augusti 2011, på internet: <http://www.zhukvesti.ru/articles/detail/23945/> (hämtat: 26 augusti 2011).
- 104 Ostapenko, Oleg (2011) "Baza VKO kosmitjeskije vojska" [Rymdtrupperna är basen för VKO], *Vojenno-promyslennyj kurjer*, 27 april 2011, på internet: <http://vpk-news.ru/articles/7562>, (hämtat: 30 september 2011).
- 105 *Vojenno-promyslennyj kurer*, nr. 40 (12–18 oktober) 2011, s. 4
- 106 Potechina, Anna (2011) "Na bojevoje dezhurstvo zastupit" [Intag stridsberedskap], *Krasnaja zvezda*, 2 december 2011, på internet: http://redstar.ru/2011/12/02_12/1_06.html. (hämtat: 2 december 2011).
- 107 Ostapenko (2011) "Baza VKO kosmitjeskije vojska".
- 108 Ryska Federationens Försvarsministerium (2011) "Vojska vozdušno-kosmitjeskoj oborony" [Rymdförsvarstrupperna], *Ministerstvo oborony*, på internet: <http://structure.mil.ru/structure/forces/cosmic.htm> (hämtat: 1 december 2011).
- 109 Gavrilenko, Andrej (2011) "Kosmitjeskije priority" [Prioriteringar för rymden], *Krasnaja zvezda*, 30 mars 2011, på internet: http://www.redstar.ru/2011/03/30_03/1_09.html (hämtat: 3 oktober 2011).
- 110 Bygger på "Brigady VKO" [VKO:s brigader] (2011) *Vojenno-analititskij forum* [Militäranaliskt forum], på internet: <http://rus.rpg7.org/index.php?topic/60/> (hämtat: 31 augusti 2011).
- 111 Lavrov (2011) "Vojenno-vozdusnyje sily Rossii: davno nazrevsjije reformy", del 3.
- 112 Krasnaja zvezda (2010) "Novyje vysoty VVS".
- 113 Lavrov, Anton (2011) "Vojenno-vozdusnyje sily Rossii: davno nazrevsjije reformy", del 3.
- 114 *Ibid.*
- 115 Arbatov och Dvorkin (2011) *Novaja Vojennaja Reforma Rossii*, s. 34–5.
- 116 Ryska Federationens militärdoktrin, punkt 27 samt Ryska Federationens Försvarsministerium (2011) "Vojenno-morskoj flot" [Marinen], *Ministerstvo oborony*, på internet: http://www.mil.ru/structure/forces/navy.htm?fid=0&_print=true (hämtat: 3 november 2011).
- 117 Kramnik, Ilja (2011) "Korabli sjirokogo profilja" [Fartyg med hög profil], *Vojenno-promyslennyj kurer*, 29 juni 2011, på internet: <http://vpk-news.ru/articles/7822> (hämtat: 30 augusti 2011).
- 118 Karnauhov, Anton och Tselujko, Vjatjeslav (2010) "Vojennaja doktrina Rossii i sostajanije jeje Vooruzjennyh sil: Teorija i realnost" [Rysslands militärdoktrin och situationen inom de Väpnade styrkorna: Teori och verklighet], i Barabanov, Michail (2010) *Novaja Armija Rossii* [Rysslands nya armé], (Moskva, CAST), s. 116–19.
- 119 Tsympkin, Mikhail (2010), "The Challenge of Understanding the Russian Navy", i Blank, Stephen J. och Weitz, Richard (red.) *The Russian Military Today and Tomorrow: Essays in Memory of Mary Fitzgerald* (Carlisle PA, Strategic Studies Institute), s. 351–2.
- 120 Kramnik, Ilja (2011) "Alternativa ostanemsja bez bojesposobnogo flota" [Alternativet är att stå utan en stridsduglig marin], *Vojenno-promyslennyj kurjer*, 9 mars 2011, på internet: <http://vpk-news.ru/articles/7223> (hämtat: 13 juli 2011).
- 121 Boltenev, Dmitrij (2010) "Reformirovanije Vojenno-morskogo flota Rossijskoj Federatsii" [Reformeringen av Ryska Federationens Marinstridskrafter], i Barabanov, Michail (2010) *Novaja Armija Rossii* (Moskva, CAST), s. 91.
- 122 Kramnik (2011) "Alternativa ostanemsja bez bojesposobnogo flota".
- 123 Boltenev, Dmitrij (2011) "Reform of the Russian Navy", *Moscow Defense Brief: Your Professional Guide Inside*, nr. 2, s. 21.
- 124 Kramnik (2011) "Alternativa ostanemsja bez bojesposobnogo flota".
- 125 Tsympkin (2010) "The Challenge of Understanding the Russian Navy", s. 350.

- 126 Sjtjerbakov, Vladimir (2011) "Nasj flot prevzoidet amerikanskij. No tolko po tipazji" [Vår marin överglänser den amerikanska. Men endast i antalet modeller], *Nezavisimaja vojennoje obozrenije*, 25 mars 2011, på internet: <http://nvo.ng.ru/printed/252694> (hämtat: 18 april 2011).
- 127 Boltenkov (2010) "Reformirovanije Vojenno-morskogo flota Rossijskoj Federatsii", s. 84.
- 128 Boltenkov (2011) "Reform of the Russian Navy", s. 18
- 129 Boltenkov (2010) "Reformirovanije Vojenno-morskogo flota Rossijskoj Federatsii", s. 84.
- 130 *Ibid.*, s. 91, 96–7.
- 131 Boltenkov (2011) "Reform of the Russian Navy", s. 20.
- 132 Boltenkov, Dmitrij (2010) "Reformirovanije Vojenno-morskogo flota Rossijskoj Federatsii", s. 92.
- 133 Kramnik, Ilja (2010) "Tjernomorskij flot nastojasjtjeje i budusjtjeje" [Svartahavsmarinen – nu och i framtiden], *Vojenno-promyslennyj kurer*, 11 augusti 2010, på internet: <http://vpk-news.ru/articles/6733> (hämtat: 29 augusti 2011).
- 134 Boltenkov (2010) "Reformirovanije Vojenno-morskogo flota Rossijskoj Federatsii", s. 86.
- 135 Kramnik, Ilja (2011) "Strojitelstvo idet, zjdite popolnenije" [Byggnation pågår, förstärkning är att vänta], *Vojenno-promyslennyj kurer*, 17 augusti 2011, på internet: <http://vpk-news.ru/articles/8050> (hämtat: 30 augusti 2011).
- 136 Boltenkov (2011) "Reform of the Russian Navy", s. 21.
- 137 Hedenskog, Jakob (2010) *Naval Strategies in the Black Sea Region*, User Report, augusti 2010, FOI-R--2881--SE (Stockholm, FOI), s. 55.
- 138 Boltenkov (2010) "Reformirovanije Vojenno-morskogo flota Rossijskoj Federatsii", s. 89.
- 139 Gavrilenko, Andrej (2011) "Korvet dlja flota" [En korvett till marinen], *Krasnaja zvezda*, 14 oktober 2011, på internet: http://www.redstar.ru/2011/10/14_10/1_04.html (hämtat: 17 januari 2012).
- 140 Belotskaja, Svetlana (2011) "Forpost na Zapade" [Utpost i Väst], *Krasnaja zvezda*, 18 maj 2011, på internet: http://www.redstar.ru/2011/05/18_05/2_01.html (hämtat: 26 augusti 2011).
- 141 Boltenkov (2011) "Reform of the Russian Navy", s. 20 samt Boltenkov (2010) "Reformirovanije Vojenno-morskogo flota Rossijskoj Federatsii", s. 89.
- 142 Se 11.1 för resonemang om värnpliktiga i beredskap.
- 143 Boltenkov (2011) "Reform of the Russian Navy", s. 20.
- 144 Altunin, Pjotr (2011) "Sootvetstvovat zadatjam dnja" [Att motsvara dagens uppgifter], *Krasnaja zvezda*, 29 juli 2011, på internet: http://www.redstar.ru/2011/07/29_07/3_01.html (hämtat: 17 augusti 2011) samt Bulgakov, Dmitrij (2010) "Tyl: 310 let na marche" [Den bakre tjänsten – 310 år på marsch], *Krasnaja zvezda*, 31 juli 2010, på internet: http://www.redstar.ru/2010/07/31_07/2_08.html (hämtat: 17 augusti 2011).
- 145 Ryska Federationens Försvarsministerium (2011) "Bulgakov Dmitrij Vitalevitj", *Ministerstvo oborony*, på internet: http://structure.mil.ru/management/info.htm?id=10330303@SD_Employee (hämtat: 9 november 2011).
- 146 Bulgakov (2010) "Tyl: 310 let na marche".
- 147 Altunin (2011) "Sootvetstvovat zadatjam dnja".
- 148 I juli 2011 utspisades 51 600 anställda i de Väpnade Styrkorna av privata företag. Vid slutet av året beräknades den siffran vara uppe i 515 000, Altunin (2011) "Sootvetstvovat zadatjam dnja".
- 149 Bulgakov (2010) "Tyl: 310 let na marche".
- 150 Apalkov, Jurij (2010), "Tyl opora perednego kraja" [Den bakre tjänsten på framkant igen], *Krasnaja zvezda*, 9 juni 2010, på Internet http://www.redstar.ru/2010/06/09_06/3_02.html (hämtat: 17 augusti 2011).
- 151 Se Hull, Cecilia (2010) *Kontraktering i internationella insatser*, Användarrapport, december 2010, FOI-R--3111--SE (Stockholm, FOI).
- 152 Gavrilov, Jurij (2010) "Brigady – v gotovnosti" [Brigader i beredskap], *Rossiskaja gazeta*, 29 januari 2010, på internet: <http://www.rg.ru/printable/2010/01/29/brigady.html>

- (hämtat: 9 augusti 2011).
- 153 Denisov, Vitalij, (2008) "Sluzjba na stalnich magistraljach" [Tjänstgöring på järnvägen], *Krasnaja zvezda*, 6 augusti 2008, på internet http://www.redstar.ru/2008/08/06_08/1_08.html (hämtat: 11 augusti 2011).
- 154 Denisov (2008) "Sluzjba na stalnich magistraljach".
- 155 Gavrilov (2010) "Brigady – v gotovnosti".
- 156 "Zjeleznodorozjnye vojska, 160 let zjeleznodorozhnym voiskam. Vojennyj sovet na radio 'Echo Moskvy'" [Järnvägstrupperna fyller 160 år. Programmet Militärrådet på radio Echo Moskvy], *Echo Moskvy*, 7 augusti 2011, på internet: <http://www.zdvoiska.ru/news/24-160-let-zheleznodorozhnym-voyskam-voennyj-sovet-na-radio-cho-moskvy.html> (hämtat: 9 augusti 2011).
- 157 Aleksandrov, Aleksandr (2010) "Na relsach novogo oblika" [På reformeringens räs], *Krasnaja zvezda*, 29 januari 2010, på internet: http://www.redstar.ru/2010/01/029_01/1_02.html (hämtat: 11 augusti 2011).
- 158 Prosjitjaj, Natalja (2011) "Slyzjim na stal'nych magistraljach" [Vi tjänstgör på järnvägen], *Krasnaja zvezda*, 6 augusti 2011, på internet: http://www.redstar.ru/2011/08/06_08/2_01.html (hämtat: 11 augusti 2011).
- 159 Klimets, Sergej (2009) "Stal'nye ljodi stal'nych magistralej" [Järnvägens stål människor], *Vojenno-promyslennyj kurer*, 7 oktober 2009, på internet: <http://vpk-news.ru/articles/6469> (hämtat: 9 augusti 2011).
- 160 Aleksandrov (2010) "Na relsach novogo oblika".
- 161 Prosjitjaj (2011) "Slyzjim na stal'nych magistraljach".
- 162 Klimets (2009) "Stal'nye ljodi stal'nych magistralej".
- 163 Ekström, Markus (2010) *Rysk operativ-strategisk övningsverksamhet under 2009 och 2010*, Användarrapport, oktober 2010, FOI-R--3022--SE (Stockholm: FOI), s. 25.
- 164 *Ibid.*, s. 38–9.
- 165 *Ibid.*, s. 55–9.
- 166 *Ibid.*, s. 63.
- 167 Ryska Federationens Försvarsministerium (2011) "Segodnja natjinajetsia samoje massjtabnoje v etom godu strategitjeskoje utjenije 'Tsentr-2011'" [Idag börjar den största strategiska övningen i år "Tsentr-2011"], *Ministerstvo oborony*, 19 september 2011, på internet: http://function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=10698035@egNews (hämtat: 10 oktober 2011).
- 168 Konovalov, Sergej (2011) "Glavnye ugrozy – vnutrennije" [De huvudsakliga hoten är interna], *Nezavisimaja gazeta*, 19 september 2011, på internet: http://www.ng.ru/politics/2011-09-19/1_menace.html (hämtat: 10 oktober 2011).
- 169 Ryska Federationens Försvarsministerium (2011) "Segodnja natjinajetsia samoje...".
- 170 *RiaNovosti*, 19 september 2011, Bogdanov, Konstantin, "Utjenija 'Tsentr-2011' kak otgolosok 'arabskoj vesny'" [Övningarna "Tsentr-2011" som den arabiska vårens efterdyning].
- 171 Lavrov, Anton (2011) "The Center-2011 Military Exercise", *Moscow Defence Brief*, nr. 4, s. 23.
- 172 Ryska Federationens Försvarsministerium (2011) "Segodnja natjinajetsia samoje...".
- 173 Presidentadministrationen (2011) "Vstretja s komandirami vojskich tjastej...".
- 174 Ryska Federationens Försvarsministerium (2011) "Na poligone Asjaluk zaversjajetsia podgotovka k sovmetstnomu operativnomu utjeniju 'Sjtjit Sojuza-2011'" [I övningsområdet Asjaluk avslutas förberedelserna för gemensamma operativa övningen "Unionssköld-2011"], *Ministerstvo oborony*, 13 september 2011, http://function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=10691057@egNews (hämtat: 17 januari 2012).

12. Massförstörelsevapen^{xviii}

Fredrik Westerlund och Roger Roffey

Massförstörelsevapen har länge varit viktiga för rysk militär förmåga och för Rysslands anspråk på stormaktsstatus i världen. Nukleära, biologiska och kemiska massförstörelsevapen har i Ryssland dock setts som mycket olika till sin karaktär. Dessa vapen fyller såväl en praktisk som en symbolisk funktion i kraft av sin förstörelsepotential. Massförstörelsevapen har en tydlig politisk dimension vid sidan av de rent militära aspekterna. I denna och tidigare rapporter har ämnet därför behandlats skilt från den konventionella militära förmågan (som behandlas i Kapitel 11 De Väpnade Styrkorna).

Ur ett säkerhetspolitiskt perspektiv är det av vikt att bedöma såväl utvecklingen av rysk förmåga till användning av massförstörelsevapen, som avvecklingen av tidigare förmåga i enlighet med internationella konventioner. Tyngdpunkten skiljer sig dock mellan de olika typerna av vapen. För de ryska kemiska vapnen (C-vapen) har huvudfrågan länge varit efterlevnaden av den kemiska vapenkonventionen och då främst den fullständiga destruktionsen av lagrade kemiska stridsmedel. Även när det gäller biologiska vapen (B-vapen) har efterlevnaden av den internationella vapenkonventionen varit i fokus. För kärnvapen däremot överskuggar förmågan till användning frågor om destruering och rustningskontroll, i synnerhet vid en bedömning av rysk militär förmåga i ett tioårsperspektiv. Det blir därmed också viktigt att bedöma utvecklingen avseende det ryska förvarningssystemet mot kärnvapenattfall.

Syftet med detta kapitel blir därmed tvåfaldigt. Dels syftar framställningen till att beskriva kärnvapnens roll och bedöma rysk förmågeutveckling. Dels är syftet att bedöma Rysslands defensiva förmåga avseende kemiska och biologiska vapen samt efterlevnaden av internationella konventioner för dessa vapen.

De huvudsakliga frågeställningarna för en bedömning i ett tioårsperspektiv har varit:

- Vilken roll spelar kärnvapen i rysk politik?
- Hur kommer rysk kärnvapen- och förvarningsförmåga att utvecklas?
- Hur utvecklas den ryska militära skyddsförmågan mot kemiska och biologiska vapen?
- Vilka är utsikterna att Ryssland kommer att uppfylla åtagandena om destruktionsen av kemiska vapen?

I detta kapitel diskuteras de kärnvapenrelaterade frågeställningarna först. Detta följs av en diskussion av efterlevnaden av den kemiska vapenkonventionen och destruering av kemiska vapen och därefter efterlevnaden av B- och

^{xviii} Fredrik Westerlund har författat avsnittet om kärnvapen, med bidrag av Jakob Hedenskog rörande missil-försvarsfrågan. Roger Roffey har författat avsnitten om B- och C-vapen.

toxinvapenkonventionen. Avslutningsvis bedöms utvecklingen inom respektive område i ett tioårsperspektiv. Frågor relaterade till icke-spridning och destruktions av kärnvapen behandlas inte i detta kapitel.

12.1 Kärnvapen och strategisk förvarning

De strategiska kärnvapenförbanden och förvarningssystemet har en central position i rysk försvars- och säkerhetspolitik. Kärnvapenförmågan spelar även en roll i inrikes- och utrikespolitiken. Detta avsnitt beskriver den övergripande utvecklingen och skönjbara trender. Vad gäller kärnvapen behandlas inledningsvis den strategiska kontexten och kärnvapendoktrinen i syfte att belysa kärnvapens roll i Ryssland. Därefter beskrivs förmågeutvecklingen genom en diskussion av organisation, numerär och anskaffningsplaner samt övningsverksamhet. Såväl strategiska som taktiska kärnvapen^{xix} behandlas. Avslutningsvis beskrivs förmågeutvecklingen för det ryska förvarningssystemet.

12.1.1 Strategisk kontext

Utmanande strategisk kontext

Den roll kärnvapen spelar i rysk politik beror till stor del på den strategiska kontexten. Genom upplösningen av Warszawa-pakten och Sovjetunionen reducerades Moskvas ekonomiska, industriella och demografiska resursbas kraftigt. Samtidigt krympte det militärstrategiska djupet i väster och den militära styrkebalansen förändrades radikalt till nackdel för Ryssland. Denna utveckling fortsatte fram till mitten av 00-talet, genom att flera forna sovjetrepubliker utrikespolitiskt graviterade västerut samt när ytterligare fem östeuropeiska länder blev medlemmar i Nato. Kärnvapen har kommit att bli ett av få områden där Ryssland är en världsmakt och det enda där landet nästan är jämbördigt med USA.

Den ryska ledningen har återkommande uttryckt missnöje med den rådande säkerhetspolitiska situationen i Europa. Gensvaret på president Dmitrij Medvedevs förslag till ett europeiskt säkerhetsavtal har hittills varit ljumt. Ryssland suspenderade vid utgången av 2007 sitt deltagande i den konventionella rustningskontrollregimen (CFE) och har tidigare hotat att frånträda medeldistansrobotavtalet, INF, vilket behandlades i bedömningen 2008¹

Reset-politiken och Nya START

Efter lanseringen av Obama-administrationens så kallade *reset*-politik har emellertid förhållandet mellan Ryssland och Väst blivit mindre spänt. Det nya rysk-amerikanska strategiska rustningsavtalet utgör en viktig del i detta. Parterna undertecknade det så kallade Nya START (*Strategic Arms Reduction Treaty*) i april 2010 och ratificerade avtalet i början av 2011. Avtalet är det första mer omfattande inom kärnvapenområdet på två decennier och bryter 00-talets trend med allt färre fungerande rustningskontrollavtal.²

Nya START innebär en kraftig reduktion av antalet tillåtna strategiska bärare och stridspetsar jämfört med det tidigare avtalet, START I. Antalet bärare

^{xix} Med taktiska kärnvapen avses här de kärnvapen som inte omfattas av strategiska rustningskontrollavtal.

i bruk halveras till 800 per sida, varav maximalt 700 får vara utrustade med kärnstridsspetsar. Antalet stridsspetsar på bärare begränsas från 6 000 i START I till 1 550 per avtalspart, men samtidigt införs nya räkneregler. Bombflygplan räknas enligt avtalet bära en enda stridsspets, oavsett faktiskt antal. Den ryska arsenalen låg redan 2011 under dessa nivåer enligt de nya räknereglerna. Ryssland redovisade 1 537 stridsspetsar fördelat på 521 bärare i bruk inom ramen för informationsutbytet i Nya START. Troligen kommer antalet bärare att minska ytterligare fram till 2020.³

Till skillnad från START I tillåts utveckling av nya ballistiska robotar med flera stridsspetsar (*Multiple Independently targetable Reentry Vehicles*, MIRV). På grund av begränsningar i den ryska produktionskapaciteten för robotar har MIRV varit, och åter blivit, Rysslands främsta medel att upprätthålla nukleär paritet med USA. Samtidigt har USA valt att placera allt färre kärnstridsspetsar på sina robotar.

En annan viktig del i den strategiska kontexten är utbyggnaden av missilförsvar i Europa. Förordet till Nya START refererar till defensiva strategiska system, men avtalstexten reglerar inte denna fråga. Den ryska regeringen såg de amerikanska planerna på ett missilförsvar (*Ground-Based Interceptor*, GBI) i Polen och Tjeckien som ett hot mot rysk avskräckningsförmåga. Även de omstöpta missilförsvarsplanerna (*Phased Adapted Approach*, PAA) kom att uppfattas som ett potentiellt hot.

Natos missilförsvar

Det delvis sjöbaserade PAA har bättre förmåga än GBI att bekämpa medeldistansrobotar och flera samtidigt inkommande robotar. Användandet av fartyg innebär också flexibilitet att täcka fler hotriktningar än bara Iran och Nordkorea. Den för Ryssland känsliga förmågan att kunna bekämpa interkontinentala ballistiska missiler finns också i de nya planerna, om än från 2020 istället för 2018.⁴ I det första skedet kommer fartyg utrustade med radar- och luftvärnsrobotsystemet Aegis att placeras ut i Medelhavet. PAA har blivit ett Nato-gemensamt projekt som involverar flera länder. En markbaserad radar kommer att placeras i Turkiet och mobila avfyrningsstationer i Rumänien från 2015 och Polen från 2018.⁵

Vid Natotoppmötet i Lissabon i november 2010 beslutades att Ryssland och Nato, inom ramen för Nato-Rysslandsrådet, gemensamt ska utveckla planer för ett europeiskt missilförsvar. Åsiktsskillnaderna var dock betydande redan från start. Nato avfärdade Rysslands ursprungliga förslag att PAA skulle stå för missilförsvaret av västra Europa medan Ryssland skulle försvara de östeuropeiska länderna. Dels fann Nato det otänkbart att överlämna ansvaret för missilförsvar av allierade, dels saknar Ryssland planer för missilförsvarssystem motsvarande PAA. Medan Nato förespråkar två separata system med ett utökat informationsutbyte, vill Ryssland ha ett gemensamt system som ger båda sidor samma befogenheter över beslutsfattande och avfyrningssystem. Nato har också avfärdat det ryska kravet på juridiskt bindande och verifierbara garantier för att det europeiska missilförsvaret inte kommer att hota Rysslands strategiska kärnvapenförmåga.

Ett amerikanskt missilförsvar undergräver i viss mån Rysslands nukleära avskräckningsförmåga genom sin förmåga att bekämpa inkommande ryska stridsspetsar. Ett europeiskt missilförsvar och frambaserade system i andra delar av världen skulle kunna bekämpa ryska robotar innan stridsspetsarna separerat. Med Rysslands tonvikt på MIRV innebär detta ett allvarligt hot mot den ryska andraslagsförmågan.

I ett tevesänt tal till nationen i november 2011 uppgav Medvedev att förhandlingarna med Nato fortsätter, men att Ryssland vidtar åtgärder för att motverka PAA. Rymdförsvaret ska förstärkas och system för att störa missilförsvarssystem utvecklas. Om detta visar sig vara otillräckligt, hotade Medvedev med utplacering av markrobotsystemet Iskander i sydvästra och västra Ryssland – däribland i Kaliningrad oblast – för att kunna slå mot europeiska missilförsvarsanläggningar.⁶ Missilförsvar blir en viktig fråga för Ryssland det kommande decenniet.

*Kina en växande
utmaning*

Även om utbyggnaden av Natos infrastruktur i Europa oroar Ryssland, torde utvecklingen i Kina utgöra en potentiellt större utmaning. Landet har fortsatt att utveckla såväl kärnvapenarsenalen som de konventionella styrkorna. Kina pekas inte officiellt ut som en potentiell motståndare, men på 10–15 års sikt kan dess militära förmåga komma att bli en av de viktigaste faktorerna i Rysslands strategiska kontext.

12.1.2 Rysk kärnvapendoktrin

Den politiska och militära ledningens syn på när och hur kärnvapnen ska användas samt på kärnvapenarsenalens sammansättning och utveckling utgör Rysslands kärnvapendoktrin. Till skillnad från Militärdoktrinen är denna varken ett samlat dokument eller öppet tillgänglig i sin helhet. De delar av riktlinjerna rörande kärnvapnen som offentliggjorts brukar benämnas den deklarerade kärnvapendoktrinen. Utöver denna finns en faktisk kärnvapendoktrin, som ej publiceras. I detta avsnitt beskrivs först den deklarerade ryska doktrinen i korthet och därefter en analys av den faktiska kärnvapendoktrinen.⁷

*Oförändrad
deklarerad
kärnvapendoktrin*

Ryssland antog en ny Nationell säkerhetsstrategi 2009 och en ny Militärdoktrin 2010. Den officiellt deklarerade ryska kärnvapendoktrinen är i stort oförändrad. Den är defensiv i grunden, men Militärdoktrinen förbehåller rätten till ett förstaslag med kärnvapen, om Ryssland eller någon av dess allierade utsätts för massförstörelsevapen. Detsamma gäller vid ett angrepp med konventionella vapen som hotar Rysslands existens (artikel 22). Detta är en snävare skrivning än i 2000 års Militärdoktrin, där situationer ”kritiska för Rysslands nationella säkerhet” angavs.

I officiella dokument tilldelas kärnvapen en mindre framträdande roll i 2000-talets försvars- och säkerhetspolitik. De fyra områden som kärnvapen ges en roll är att:

- Upprätthålla och understödja ryska anspråk på att vara en global stormakt;
- Upprätthålla global strategisk stabilitet, genom paritet med USA i offensiva vapen;
- Upprätthålla strategisk avskräckning mot angrepp på Ryssland eller dess allierade; samt att
- Försvara Ryssland vid militära angrepp.

Militärdoktrinen och Nationella säkerhetsstrategin rör främst frågeställningar där kärnvapen har en begränsad roll, om alls någon. Inom de fyra nämnda områdena spelar dock kärnvapnen – och av formuleringarna att döma strategiska sådana – en viktig roll. Denna ökar i viss mån om Rysslands ekonomiska, vetenskapliga, energipolitiska och konventionella militär makt försvagas.

Ett lands faktiska kärnvapendoktrin skiljer sig ofta från den deklarerade. 2010 års Militärdoktrin åtföljdes av ett dokument med titeln ”Principer för statlig politik inom kärnvapenavskräckning till 2020”, som antogs samtidigt men inte publicerades. Dokumentet kan antas innehålla stora delar av den faktiska ryska kärnvapendoktrinen.

Vid en analys av den faktiska ryska doktrinen under 00-talet utifrån öppna källor framträder sju ytterligare områden där kärnvapen ges en roll. Till att börja med har taktiska kärnvapen en säkerhetspolitisk roll i upprätthållandet av strategisk avskräckning. De kompenserar för Rysslands svaga konventionella förmåga genom att möjliggöra insatser med enstaka taktiska kärnvapen i syfte att deeskalera en militär konflikt. Kärnvapen, främst taktiska, spelar en annan säkerhetspolitisk roll i egenskap av förhandlingsbrickor. Utspel om neddragningar av arsenalen och hot om frambasering av vapensystem tjänar som morot respektive piska i den internationella säkerhetsdialogen.

*Kärnvapnens roll
större i praktiken*

Taktiska kärnvapen har också en försvarspolitisk roll, genom mark- och flygstridskrafternas förmåga till insats mot övermäktiga konventionella angrepp mot Ryssland. Kärnvapenarsenalen spelar dessutom en roll i reformeringen av de Väpnade Styrkornas konventionella förband. Den nukleära avskräckningen gör en tillfällig försvagning av den konventionella militära förmågan säkerhets- och försvarspolitiskt möjlig.

*Taktiska
kärnvapen viktiga*

Kärnvapen spelar en påtaglig roll på två olika områden i rysk utrikespolitik. För det första ger kärnvapeninnehavet Ryssland en särställning i världen och, via bilaterala rustningskontrollavtal, en speciell relation med supermakten USA (se avsnittet ”Ryssland USA och Nato” i Kapitel 4). För det andra ger kärnvapnen Ryssland större frihet att forma och föra en självständig utrikespolitik. Ryssland kan, liksom exempelvis Frankrike, unna sig en mer ambitiös utrikespolitik än vad andra länder med motsvarande ekonomiska och konventionella styrka kan.

Ett sjunde område där de strategiska kärnvapnen spelar en roll är i den ryska inrikespolitiken. Under 00-talet har kärnvapenarsenalen utgjort ett verktyg för regimen att behålla maktinnehavet, vilket bland andra den amerikanske

Rysslandsforskaren Daniel Goure har påpekat. ”The current Russian leadership needs the aura provided by nuclear weapons [...] as means of holding onto power both internationally and domestically.”⁸ Sammantaget är kärnvapnens roll i rysk politik större än vad officiella dokument ger vid handen. Detta gäller inte minst de taktiska kärnvapnen.

Det bör påpekas att den vikt som den ryska ledningen fäster vid kärnvapen beror på en traditionell, starkt geopolitisk syn på säkerhet. Med en annan syn på hotbilder och nationell säkerhet skulle kärnvapen få en mindre central roll.⁹

12.1.3 Kärnvapenförband, -arsenal och anskaffningsplaner

Små förändringar i kärnvapentriaden

Organisatoriskt är de ryska strategiska kärnvapenstyrkorna uppdelade i mark-, flyg- och marinförband, den så kallade kärnvapentriaden, som 2011 omfattade cirka 80 000 man.¹⁰ Reformeringen av de Väpnade Styrkorna hade 2011 inte inneburit några större förändringar för de strategiska kärnvapenförbanden. Markförbanden är de Strategiska robottrupperna, som är ett eget truppslag vid sidan av övriga försvarsgrenar.¹¹ År 2010 omfattade Strategiska robottrupperna tre robotarméer med sammanlagt elva divisioner, men de planerades att reduceras till två arméer med åtta divisioner till 2016. Det Strategiska bombflyget utgör flygdelen och består av två huvudbaser med tunga och medeltunga bombflygplan. Den marina komponenten är de strategiska robotubåtarna, som är fördelade på Norra marinen och Stilla-havsmarinen. Marin- och flygförbanden tillhör organisatoriskt respektive försvarsgren (Luft- samt Marinstridskrafterna).¹²

Strategiska kärnvapen minskar långsammare

Den ryska kärnvapenarsenalen fortsätter att minska, men i lägre tempo. Trots reduceringar har Ryssland och USA fortfarande de i särklass största totala arsenalerna (se Tabell 12-1).

De strategiska kärnvapnen i bruk minskade kraftigt fram till 2010, men förväntas minska i långsammare takt under de närmsta 10–15 åren (se Figur 12-1). Ryssland bedömdes 2010 ha 2 430 stridsspetsar fördelade på 531 bärare, en minskning sedan 2007 med nära 700 stridsspetsar och 154 bärare. Minskningen består huvudsakligen i att äldre markbaserade interkontinentala robotar (*InterContinental Ballistic Missiles*, ICBM) med flera stridsspetsar utfasats i snabbare takt än nya robotar tillförts.

Tabell 12-1 Kärnvapenarsenaler, januari 2011

Land	I bruk	I förråd/ destruktion	Totalt
Ryssland	~2 427	8 570 ^a	~11 000 ^b
USA	2 150	6 350	~8 500 ^c
Frankrike	290	10	~300
Storbritannien	160	65	225
Kina	?	200	~240
Pakistan	?	90–110	90–110
Indien	?	80–100	80–100
Israel	?	~80	~80
Nordkorea	?	?	?

Anmärkning:

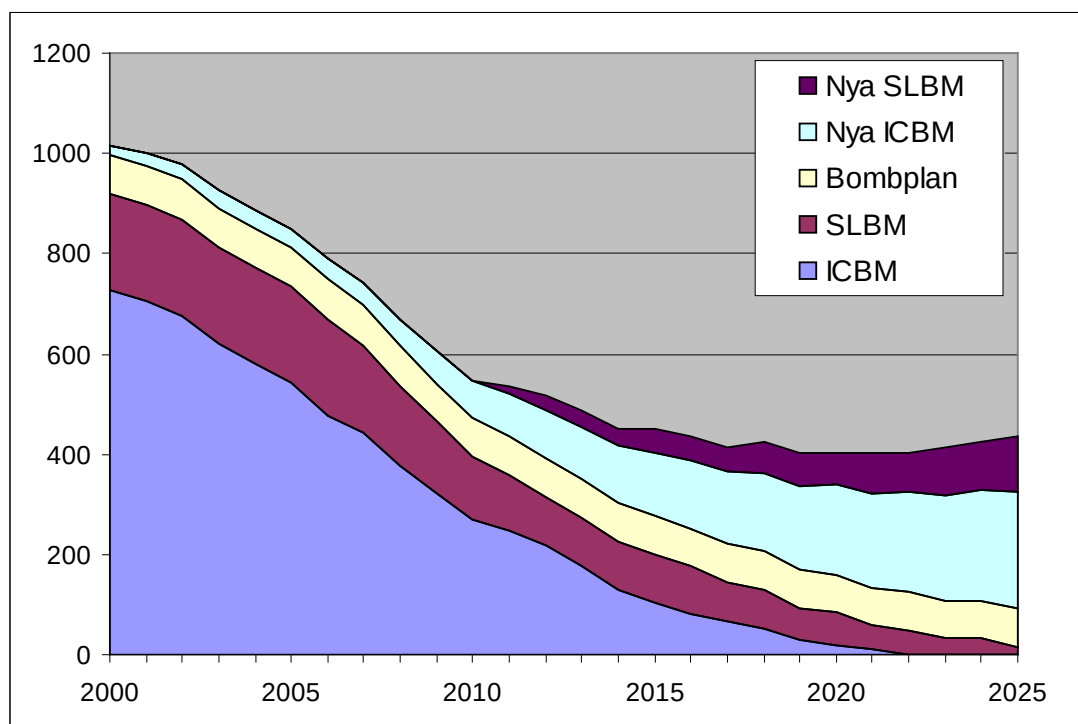
^a Denna summa inkluderar upp till 5 400 taktiska kärnstridspetsar.

^b Av dessa är cirka 8 000 i bruk eller förråd, medan cirka 3 000 väntar på att bli destruerade.

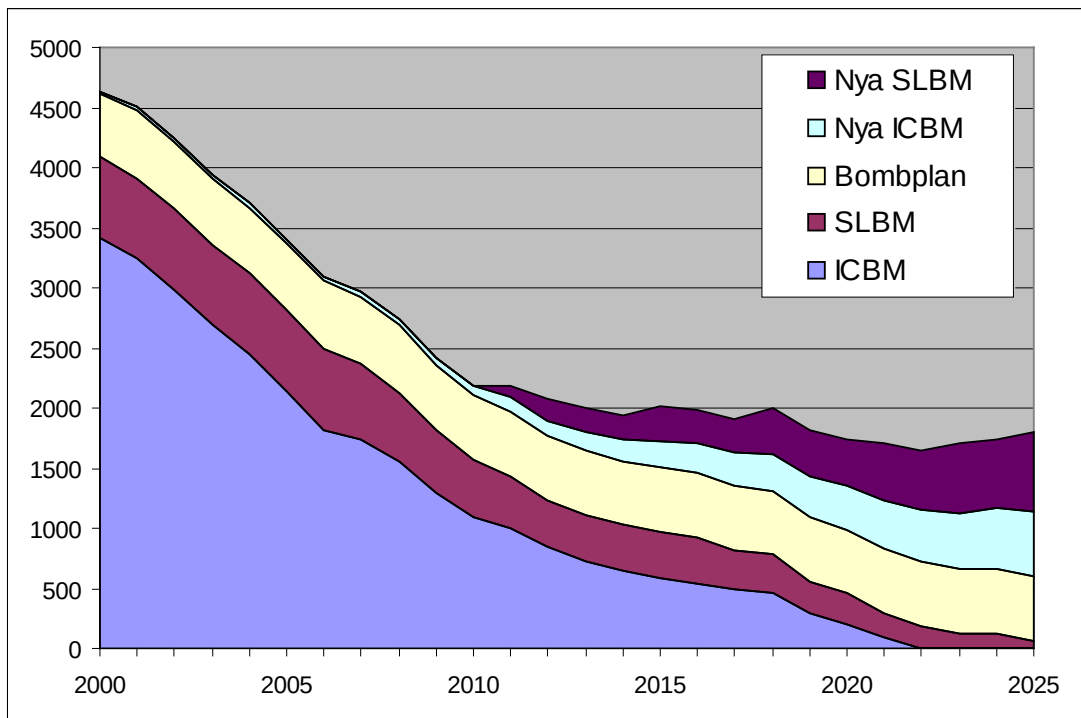
^c Av dessa är cirka 5 000 i bruk eller förråd (varav cirka 500 taktiska kärnstridspetsar), medan cirka 3 500 väntar på att bli destruerade (varav cirka 260 taktiska kärnstridspetsar).

Källa: SIPRI (2011) *SIPRI Yearbook 2011* (Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), Oxford University Press), s. 320, Table 7.1.

Figur 12-1a Trenddiagram över ryska strategiska kärnvapenbärare, 2000–2010 och prognos till 2025

Figur 12-1b Trenddiagram över ryska strategiska kärnvapenstridspetsar (på bärare), 2000–2010 och prognos till 2025

Anmärkning: Antalet stridspetsar är beräknade enligt START I-reglerna, dvs. det antal stridspetsar som respektive flygplanstyp kan bära.

Källa: Podvig, Pavel (2011) forskare vid Center for International Security and Cooperation, Stanford University, (opublicerat) september 2011.

Även äldre ubåtsbaserade robotar (*Submarine Launched Ballistic Missiles*, SLBM) har utfasats. Dessa har till del kompenseras genom tillförseln av den moderniserade Sineva-roboten. Om tillförseln av den nyutvecklade Bulava-roboten och dess bärare (ubåtsklassen Borej) hade genomförts enligt plan, skulle antalet stridspetsar på ubåtar ha ökat. För antalet bärare av respektive typ och fördelningen av stridspetsarna, se Tabell 12-2. Fram till 2020 bedöms antalet bärare i bruk minska till under 450. Dessa kan då bära under 1 300 stridspetsar enligt räknereglererna i Nya START.¹³

Tabell 12-2 Rysslands strategiska offensiva vapen 2010 (2007 inom parentes)

	Nato-beteckning	Rysk beteckning	Numerär	År	Stridsspetsar laddning (kiloton)	Totalt antal stridsspetsar
ICBM	SS-18-M6 Satan	RS-20V	50 (75)	1988	10*500/800 (MIRV)	500 (750)
	SS-19-M3 Stiletto	RS-18	50 (100)	1980	6*400 (MIRV)	300 (600)
	SS-25 Sickle	RS-12M Topol	120 (201)	1985	1*800	120 (201)
	SS-27-Mod1 (silo)	RS-12M2 Topol-M	51 (48)	1997	1*800	51 (48)
	SS-27-Mod1 (mobil)	RS-12M1 Topol-M	18 (6)	2006	1*800	18 (6)
	SS-27-Mod2	RS-24	6 (0)	2010	3*400 (MIRV)	18 (0)
			295 (430)			1 007 (1 605)
SLBM	SS-N-18 M1 Stingray	RSM-50	4/64 (5/80)	1978	3*50 (MIRV)	192 (240)
	SS-N-23 Skiff	R-29RM	1/16 (6/96)	1986	4*100 (MIRV)	64 (384)
	SS-N-23 M1	RSM-54 Sineva	5/80 (2/32)	2007	4*100 (MIRV)	320 (48)
	SS-N-32	RSM-56 Bulava	[1/16]	2011?	6*100 (MIRV)	[96]
			10/160 (11/176)			576 (624)

	Nato-beteckning	Rysk beteckning	Numerär	År	Stridsspetsar * laddning (kiloton)	Totalt antal stridsspetsar
Bomb-flyget	Bear H6	Tu-95 MS6	32 (32)	1984	6*AS-15A ALCM el. Bomber	192 (192)
	Bear H16	Tu-95 MS16	31 (32)	1984	16*AS-15A ALCM el. Bomber	496 (512)
	Blackjack	Tu-160	13 (15)	1987	12*AS-15B ALCM, AS-16 SRAM el. Bomber	156 (180)
			76 (79)			844 (884)
Totalt						~2 430* (~3 113)

Anmärkning: Ytterligare 3 000 intakta strategiska stridsspetsar uppskattas finnas i en reserv eller lagring i väntan på destruktion. Det är samma antal som för år 2007, vilket antyder att destrueringen hållit jämna steg med utfasningen av operativa stridsspetsar.

Förkortningar: ICBM, *InterContinental Ballistic Missiles*; MIRV, *Multiple Independently targetable Reentry Vehicles*; SLBM, *Submarine Launched Ballistic Missiles*; ALCM, *Air Launched Cruise Missile*; SRAM, *Short-Range Attack Missile*.

Källa: Kristensen, Hans M. och Norris, Robert S. (2011) "Russian nuclear forces, 2011", *Bulletin of the Atomic Scientists*, vol. 67 nr. 3, maj-juni 2011, s. 68 samt Kristensen, Hans M. och Norris, Robert S. (2008) "Russian Nuclear Forces, 2008", *Bulletin of the Atomic Scientists*, vol. 64 nr. 2, maj-juni 2008, s. 55.

*Alltjämt många
taktiska kärnvapen*

Uppgifter om taktiska kärnvapen är begränsade. Alla bedömningar av arsenalens storlek och sammansättning måste ses som osäkra. Enligt en sammanvägd bedömning förfogade Ryssland 2010 över cirka 2 000 stridsspetsar i bruk och 3 000–4 500 ytterligare i reservlager eller på destruktionsanläggningar.¹⁴ Stridsspetsar i bruk bedöms förvaras i kärnvapenförråd skilda från sina bärare, utom ett mindre antal ombord på ytfartyg och ubåtar under patrulleringar till havs.¹⁵

Den militära användbarheten av vapensystemen för marinen och luftförsvaret har ifrågasatts.¹⁶ Flygstridskrafterna har dock en ansevärd mängd taktiska stridsspetsar (se Tabell 12-3). Öppna källuppgifter har också antytt att markstridskrafterna alltjämt har taktiska kärnvapen, vilket fått kärnvapenforskare att revidera tidigare bedömningar att dessa avskaffats.¹⁷ År 2011 stod det på Förvarsministeriets hemsida att Raket- och artilleritrupperna, som ingår i Markstridskrafterna, förfogar över kärnvapen.¹⁸ Med detta avses sannolikt att markrobotförbanden kan förses med kärnvapenstridsspetsar. Sammantaget torde Ryssland ha en tillräcklig mängd lämpliga taktiska kärnvapen för att dessa ska spela en roll i försvars- och säkerhetspolitiken.

*Kärnvapen
prioriterade i
beväpnings-
programmen*

Kärnvapen har prioriterats i de statliga beväpningsprogrammen, men tillförseln av nyutvecklade robotar och plattformar har skett långsammare än planerat. Fram till åtminstone 2020 kommer nyanskaffningen att gå långsammare än utfasningen av äldre system. Vissa framgångar har emellertid skördats under 2010–2011 inom ramen för Beväpningsprogrammet-2015. I augusti 2011 intog det första regementet utrustat med det nya mobila ICBM-systemet RS-24 Jars stridsberedskap. Regimentet består av tre bataljoner med vardera tre robotar. RS-24 är en version av Topol-M som, efter att START I upphört, försetts med multipla stridsspetsar.¹⁹ Tillverkningen av den mobila versionen av Topol-M har upphört till förmån för RS-24.

I juni och augusti 2011 genomfördes lyckade testskjutningar med Bulava-robotar (den femtonde och sextonde testskjutningen) från den strategiska ubåten *Jurij Dolgorukij*. Ubåten är det första exemplaret i den nya Borej-klassen (projekt 955) och testen utgjorde viktiga steg mot förbandssättningen av ett helt nyutvecklat system.²⁰ Moderniseringen av den äldre ubåtsklassen Delta IV (projekt 667BDRM) har varit det enda fartygsunderhållsprogram som fått tillräcklig finansiering under 2000-talet.²¹ Prioriteringen av strategiska ubåtar anses dock ha minskat tillgången på eskortfartyg, vilket begränsar ubåtarnas överlevnadsförmåga i händelse av krig.²²

Vad gäller strategiska tunga bombflygplan levererades 2008 en ny tillverkad Tu-160. Under 2008–2010 moderniserades dessutom cirka tolv Tu-95MS och fyra Tu-160, främst avseende riktmedel, navigationsutrustning och förmågan att bära konventionella vapen.²³ Utvecklingen av den nya avancerade kärnvapenbärande kryssningsroboten (Ch-102) som inleddes under 1990-talet har ännu inte slutförts.²⁴ Bristande tillgång på nödvändiga stödsystem, som lufttanknings-, radarspanings- och telekrigsflygplan, begränsar också förmågan.²⁵

Tabell 12-3 Rysslands taktiska kärnvapen 2010 (2007 inom parentes)

	Nato-beteckning	Rysk beteckning	Numerär	År	Stridsspetsar laddning (kiloton)	Totalt antal stridsspetsar
Luft- och missil-försvar	SA-10 Grumble	S-300	1 900	1980	1* låg	~630 (633)
	[SA-21 Growler]	[S-400]	(1 900)	2007		
	ABM-3 Gazelle	53T6	68 (68)	1986	1*10	68 (68)
	ABM-4 Gorgon	51T6	0 (32)	1989	1*1 000	0 (32)
Flyg (VVS)	Backfire C Fencer [Fullback]	Tu-22M3 Su-24 [Su-34]	~682 (~524)	1983 1975 2010	Attackrobotar, frifallande bomber	~800 (648)
Mark	[SS-21 Scarab B] [SS-26 Stone]	[Totjka-U] [Iskander]	? (0)	1989 2007	Markrobotar 1*?	? (0)
Marin Ubåt, ytfartyg, luftförsvar, marinflyg					Kryssningsrobotar (ubåt), ubåtsjaktvapen, lv- och sjömålsrobotar samt sjunkbomber och torpeder	~590 (698)
Totalt						~2 080* (~2 079)

Anmärkning: Ytterligare 3 310 intakta taktiska stridsspetsar uppskattas finnas i en reserv eller lagring i väntan på destruktion. Det är samma antal som för år 2007, men bedömningen av antalet taktiska stridsspetsar uppges innehålla stora osäkerheter.

Källa: Kristensen, Hans M. och Norris, Robert S. (2011) "Russian nuclear forces, 2011", *Bulletin of the Atomic Scientists*, vol. 67 nr. 3, maj-juni 2011, s. 68 och 72; samt "Russian Nuclear Forces, 2008", *Bulletin of the Atomic Scientists*, vol. 64 nr. 2, maj-juni 2008, s. 55.

Beväpningsprogrammet-2020 prioriterar kärnvapensystem högt. Nyttillverkningen av upp till 300 ICBM (silobaserade Topol-M och RS-24) och SLBM planeras, liksom fortsatt modernisering av de strategiska bombflygplanen. Nyanskaffning av sex ytterligare ubåtar i Borej-klass planeras, varav fyra i en moderniserad version. Möjligen planeras även en ny tung ICBM med fler stridsspetsar och en version av SLBM-roboten Sineva med upp till tio stridsspetsar. Dessutom ska en prototyp för nästa generations strategiska bombflygplan (PAK-DA) utvecklas.²⁶ Detta är avsett att från andra halvan av 2020-talet ersätta såväl Tu-160 och Tu-95MS som det medeltunga bombflygplanet Tu-22M3.²⁷

Den taktiska kärnvapenarsenalen kommer troligen att minska och flera av bärarsystemen närmar sig slutet på sin livslängd.²⁸ Nyutvecklade system med koppling till taktiska kärnvapen ingår dock i de senaste beväpningsprogrammen.

Det korträckviddiga markrobotsystemet Iskander började tillföras Markstridskrafterna under 2007 och kan möjligen bära kärnstridsspetsar.²⁹ I början av 2011 beväpnades markrobotbrigaden i Luga utanför Sankt Petersburg med Iskander. Marinstridskrafterna förväntas tillföras attackubåten *Severodvinsk* av Jasen-klass (projekt 885) i slutet av 2011. Ubåten sjösattes 2010 och gångprover inleddes därefter.³⁰ *Severodvinsk* kan bland annat bära kryssningsrobotar avsedda för markmål. Till Luftstridskrafterna har tillförsel av attackflygplanet Su-34 inletts i långsam takt. Su-34 är avsett att ersätta Su-24 och till viss del även Tu-22M3 och anses möjligen komma att överta den taktiska kärnvapenrollen. Beväpningsprogrammet-2020 omfattar tio Iskander-brigader (120 robotsystem), upp till 100 Su-34 och ytterligare en attackubåt av Jasen-klass.³¹

Sammantaget skapar den 2011 befintliga arsenalen av strategiska och taktiska kärnvapen samt anskaffningsplanerna förutsättningar för en tillräcklig kärnvapenförmåga under perioden fram till 2020.

12.1.4 Övningsverksamhet med kärnvapenförbanden

Övningsverksamheten inom kärnvapenförbanden har fortsatt att öka i omfattning, liksom inom de Väpnade Styrkorna som helhet. Detta är ett resultat av en fortsatt ökad resurstilldelning. Den närmare omfattningen av kärnvapentriadens övningsverksamhet är inte känd.

Ökad
övningsverksamhet

Antalet observerade patrulleringsuppdrag med strategiska ubåtar har ökat från inga eller mycket få patrulleringar i början på 00-talet (se Tabell 12-4). Beredskapen och förutsättningarna att upprätthålla andraslagsförmåga har därmed förbättrats. Med cirka tio uppdrag per år torde kontinuerlig patrullering kunna upprätthållas.³²

Tabell 12-4 Patrulleringsuppdrag med strategiska robotubåtar

	2006	2007	2008	2009	2010
Antal uppdrag	3	5	10	9	7

Källa: Kristensen, Hans M. och Norris, Robert S. (2011) "Russian nuclear forces, 2011", *Bulletin of the Atomic Scientists*, vol. 67 nr. 3, maj-juni 2011, s. 68 och 72; "Russian Nuclear Forces, 2009", *Bulletin of the Atomic Scientists*, vol. 65 nr. 3, maj-juni 2009, s. 59; samt "Russian Nuclear Forces, 2008", *Bulletin of the Atomic Scientists*, vol. 64 nr. 2, maj-juni 2008, s. 55.

De så kallade patrulleringsflygningar med Tu-95MS och Tu-160 som återupptogs under 2007 har fortsatt. Ett tjugotal flygföretag har årligen genomförts över Stilla havet, Nordatlanten och Norra ishavet, huvudsakligen längs sovjetiska ruttor. Strategiska bombflygplan har också uppträtt över Indiska oceanen och besökte under 2009 Venezuela. Övningarna förbättrar förvisso personalens förmåga att genomföra långräckviddiga flygföretag, men syftet torde främst vara politiskt: att visa närvaro på norra halvklotet. Flygföretagen har föranlett amerikanskt, brittiskt, norskt, kanadensiskt och japanskt jaktflyg att göra beredskaps-incidentinsatser.³³

Taktiska kärnvapen har ingått i operativ-strategiska övningsscenarier. Nato bedömde att övningen Zapad-2009 i västra Ryssland möjligen innehöll simulerade insatser med taktiska kärnvapenbestyckade robotar.³⁴ I den avslutande fasen av övningen Vostok-2010 i östra Ryssland ingick, enligt en rysk tidning, simulerad användning av en kärnvapenmina.³⁵ Det bör här noteras att en tidigare övning av liknande slag, Zapad-1999, avslutades med simulerat användande av en enstaka kärnvapenbärande kryssningsrobot för att hejda ett övermäktigt Nato-anfall.³⁶ Att kärnvapeninsats ingick i scenariot för dessa storskaliga övningar tyder på en rysk oro för de konventionella styrkornas tillräcklighet.

12.1.5 Strategisk förvarning

Det strategiska förvarningssystemet har ingått i Rymdtrupperna, ett självständigt truppslag inom de Väpnade Styrkorna. Den 1 december 2011 upprättades ett nytt självständigt truppslag, Luft- och rymdförsvartsgrupperna, på basis av Rymdtrupperna. Fram till 2016 ska luftförsvarsförbanden ur Luftstridskrafterna integreras i den nya organisationen, som därmed blir betydligt större (se kapitel 11, avsnitt 11.2.4). Sannolikt kommer samtliga militärstrategiska system att ingå i den nya organisationen. Till dessa hör – utöver förvarningssystemet – missilförsvaret runt Moskva, rymdövervakningssystemet och antisatellitsystemet, vilka alla låg under Rymdtruppernas 3. Rymd- och robotförsvarsarmé. Ett nytt enhetligt ledningssystem för bland annat förvarningssystemet skall också införas.³⁷

Det strategiska förvarningssystemet ska upptäcka inkommande ballistiska missiler och består främst av satelliter och markbaserade radar- och observationsanläggningar. Satellitsystemet var länge bristfälligt, vilket ökade risken att Ryssland skulle uppfatta en fredlig raketavfyrning som ett kärnvapenangrepp. Genom tillförseln av ytterligare två satelliter under 2008 och 2010 har situationen förbättrats. Ryssland har sedan hösten 2010 haft täckning av USA:s territorium under i stort sett hela dygnet. Däremot saknas förmåga att från rymden upptäcka avfyrningar från andra områden.³⁸

*Förvarnings-
systemet förbättras*

De markbaserade radarsystemen inom förvarningssystemet består av nio radarstationer, varav fem är lokaliserade utanför Rysslands territorium. Förnyelsen genom övergång till radaranläggningar av typ Voronezj, som inleddes 2006, har fortsatt. Utöver anläggningarna i Lechtusi (öster om Sankt Petersburg) och Armavir (nära Svarta havet), är en Voronezj-radar under konstruktion i Kaliningrad oblast och möjligen två i Misjelevka (vid Bajkalsjön). Ytterligare en är planerad i Barnaul (söder om Novosibirsk).³⁹ Sammantaget kommer införandet av Voronezj-anläggningar att förbättra den ryska förmågan till detektion av såväl ballistiska som kryssningsrobotar.

Förvarningssystemet var, liksom Rymdtrupperna i övrigt, prioriterade i Beväpningsprogrammet-2015 och har en framskjuten plats i Beväpningsprogrammet-2020. Ytterligare en förvarningssatellit och två Voronezj-radaranläggningar ingår i det senare.⁴⁰

12.2 Efterlevnaden av den Kemiska vapenkonventionen och destruering av kemiska vapen

Ryssland har varit part till den Kemiska vapenkonventionen, CWC (*Chemical Weapons Convention*) sedan 1997. Konventionen hade 188 stater anslutna 2011. Fem stater står fortfarande utanför avtalet.⁴¹ Ryssland hade förstört över 50 procent av sina lagrade kemiska vapen den 30 maj 2011 då 20 018 ton förstörts.⁴² USA och Ryssland har de största lagren och destruktionsarbetet har visat sig vara tekniskt svårare och dyrare än förväntat.

Brister i ryska C-vapen- deklarationer

USA bedömde 2010 att ryska deklarationer om kemiska vapen hade varit ofullständiga när det gällde kemiska stridsmedel och lagrade vapen. Det fanns även ytterligare anläggningar som Ryssland eventuellt borde ha deklarerat.⁴³ Ryssland kritiserade i sin deklamation USA för att inte leva upp till de egna krav man satt upp när man undertecknade konventionen. Dessutom kritiserades USA för brister i informationen om sina fynd och förstörelse av kemiska stridsmedel i Irak.⁴⁴

När det gällde den kemiska skyddsforskningen och utveckling som bedrevs 2011 var få detaljer kända förutom huvuddragen, men några stora förändringar har troligen inte skett. Verksamheten har anpassats för att beakta hotet från att terrorister kan komma att använda kemiska ämnen. Inom ramen för CWC deklarerar visserligen FoU-program inom C-skydd, men denna deklamation är inte detaljerad. Det råder fortfarande oklarhet om inriktning och omfattning i stort och om verksamhet förekommer som kan ifrågasättas ur konventionens perspektiv på grund av bristande öppenhet om verksamheten. Ett sådant område är gaser för polisiära ändamål (s.k. "riot control agents"), som användes vid gisslandramat på Duvbrovskateatern i Moskva 2002 och utspridningsanordningar för dessa bland annat granatkastare och flygbomber, vilka kan ifrågasättas om de är endast för polisiära ändamål – något som konventionen tillåter.⁴⁵

I den tidigare bedömningen ansågs att sannolikheten var låg för att Ryssland skulle klara av att förstöra alla kemiska vapen till 2012 och 2011 begärde Ryssland också en förlängd tidsfrist till 2015. Under de gångna åren har positiva framsteg gjorts i destruktionsarbetet. Den förra bedömningen konstaterade också att det fanns brister i öppenhet och trovärdigheten i den ryska hållningen när det gällde C-området och här har ingen förändring skett.

Lager med kemiska vapen fanns 2011 kvar på fem platser i Ryssland: Kizner (Udmurtien), Maradikovskij (Kirov), Potjep (Brjansk oblast), Leonidovska (Penza oblast) och Sjtjutje (Kurgan oblast). Destruktionen hade avslutats vid Kambarka (Udmurtien) och Gornij (Saratov oblast). Vid destruktionsanläggningen Potjep (Brjansk oblast) inleddes destruktionsarbetet 2010 av 7 498 ton nervgas (18,8 procent av deklarerade kemiska vapen bl.a. flygbomber med nervgas). Destruering i Sjtjutje inleddes 2009.⁴⁶ Starten av driften vid anläggningen i Kizner hade på grund av den ekonomiska krisen 2011 skjutits fram till 2013.⁴⁷ Vid anläggningarna i Maradikovskij och Leonidovska inleddes 2011 destruktionsarbetet av flygbomber med nervgas. Säkerheten vid de ryska kemiska lagren bedöms vara tillfredställande och

åtgärder har vidtagits för att höja den. Sedan 2007 har takten i genomförandet av destruktionsarbetet av kemiska vapen ökat.⁴⁸

Trots att Ryssland har förstört över 50 procent av sina lagrade kemiska vapen återstår svåra problem med att tömma vissa typer av ammunition och att destruera de kemiska stridsmedlen i dem. Den stipulerade tidpunkten då förstörelsen skulle vara avslutad var den 29 april 2007, men tidsfristen förlängdes som längst med fem år till den 29 april 2012, vilket skedde för både USA och Ryssland.⁴⁹ Ryssland kunde inte hålla denna tidsfrist heller utan begärde att den förlängdes till 2015.⁵⁰ Nu genomför Ryssland den fjärde och sista etappen av destruktionsarbetet fram till 2015.⁵¹

Ryssland har förstört 50 procent av sina kemiska vapen.

Putin ansåg medan han fortfarande var president att en av Rysslands viktigaste internationella uppgifter var att fullgöra sina åtaganden enligt CWC. Samtidigt betonade han vikten av att andra parter, i klartext USA, fullgjorde sina åtaganden speciellt som konventionen inte medger någon förlängd tidsfrist för destruktionsarbetet. Hela det ryska programmet för destruktionsarbetet kommer att kosta 9 miljarder USD.⁵² För att koordinera det utländska biståndet från givarländerna har flera forum utvecklats. Inom G8:s Global Partnership against the Spread of Materials and Weapons of Mass Destruction äger regelbundna möten rum och destruktionsarbetet avrapporteras.⁵³

Det är svårt men inte omöjligt att nå målet fullständig rysk destruktionsarbete till 2015. Samtidigt talas det för USA:s del om fullständig destruktionsarbete först 2021. Det kan antas att om USA fortsätter destruktionsarbetet efter 2015 så kommer även Ryssland att göra det. Två faktorer har betydelse, den ena är den politiska utvecklingen och den andra är takten på destruktionsarbetet av den stora mängden artilleripjäser med kemiska stridsmedel. Denna innebär tekniska utmaningar. En annan aspekt är hur den internationella organisationen OPCW (*Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons*) i Haag kommer att hantera frågan om förlängning av sluttidpunkten eventuellt förbi 2015 och om det tolkas som en enbart teknisk fråga eller som ett brott mot konventionens krav.

Kemiska vapen 2015

USA hade i augusti 2011 förstört 89 procent av sina kemiska vapen och det återstod att förstöra nervgasen VX vid den planerade anläggningen Blue Grass Army Depot fram till 2021. Det är rimligt att anta att det finns en koppling mellan de två länderna utan att för den skull påstå att det inte finns reella tekniska svårigheter för båda länder. Om Ryssland och USA inte skulle lyckas med den fullständiga destruktionsarbetet till 2015 kommer mycket att handla om hur detta rent politiskt kommer att uppfattas och hur medlemsstaterna väljer att hantera frågan. Det anses för konventionens trovärdighet och för dess implementering viktigt att förmå både Ryssland och USA att fortsätta att arbeta aktivt och konstruktivt när det gäller bland annat destruktionsarbetet av kemiska vapen och att OPCW fortlöpande följer arbetet.

12.3 Efterlevnaden av den biologiska och toxinvapenkonventionen

Rysk syn på arbetet inom BTWC

Totalt 165 stater var 2011 parter till B- och toxinvapenkonventionen (BTWC, *Biological and Toxin Weapons Convention*), därtill hade 12 stater undertecknat men ännu inte ratificerat konventionen. Totalt 18 stater står fortfarande utanför konventionen.⁵⁴ 2011 föreföll regelrätta förhandlingar för att stärka konventionen med någon form av verifikations- eller kontrollmekanism mycket avlägsna. Parterna hade i stället arbetat för att öka antalet parter till konventionen genom övertalning, genom att stärka staters nationella lagstiftning för att implementera konventionens krav och se över kontrollen av smittämnen.⁵⁵ Den sjunde översynskonferensen för B- och toxinvapenkonventionen ägde rum i december 2011. Vid den föregående översynskonferensen 2006 betonade det ryska underlaget om teknikutvecklingen den snabba utvecklingen inom biotekniken och risken för att genetiskt modifierade biologiska vapen kommer till användning.⁵⁶ En utmaning för BTWC och CWC är att den snabba teknikutvecklingen inom bland annat syntetisk biologi medför att gränsdragningen mellan de två konventionernas områden för implementering blir allt mer otydlig.

Vid expert- och partsmöten inom konventionen 2010 diskuterades frågan om hur påstådd användning av biologiska vapen skulle hanteras. Från rysk sida hävdade man att generalsekreterarens mekanism⁵⁷ för sådana undersökningar om påstådd användning av biologiska eller kemiska vapen endast omfattar BTWC, CWC och Genève-protokollet från 1925⁵⁸ samt bara om stater använder sådana vapen. Den ryska nedrustningsambassadören påpekade 2010 i ett tal för parterna inom BTWC att mekanismen endast kunde användas om en stat misstänker användning av biologiska vapen riktat mot sitt eget territorium, dvs. man kunde inte åberopa mekanismen vid misstänkt användning i någon annan stat. Skälet för denna ståndpunkt var att undvika missbruk av generalsekreterarens mekanism.⁵⁹ I ett annat uttalande från ambassadören upprepades att Ryssland önskade återuppta förhandlingarna om ett verifikationsprotokoll till BTWC.⁶⁰ Vid sjunde översynskonferensen för BTWC 2011 angav ryska underlag att Ryssland lever upp till alla krav enligt BTWC och att ingen verksamhet bedrivs i strid mot konventionen.⁶¹ Den ryska nedrustningsambassadören pekade på vikten för BTWC av effektiv internationell kontroll och verifikation.⁶² I samband med diskussioner inom konventionens ram om nyttan av etiska koder för att förhindra brott mot konventionen förklarade den ryska nedrustningsambassadören att etiska koder för forskarna inom det militära B-skyddsforskningsprogram inte behövs i Ryssland.⁶³

I ett officiellt dokument om icke-spridning betonades att då det saknades tillförlitlig information om att stater hade avbrutit sina tidigare B-vapenprogram och då ett flertal stater fortfarande inte hade anslutit sig till BTWC från 1972, framstod det biologiska hotet som reellt speciellt för inomstatliga konflikter. En oroande aspekt, hävdades det, var förekomsten av dolda militära biologiska vapenprogram och svårigheten att skilja mellan offensiv och defensiv FoU. En annan fråga var att många stater saknade tillräcklig säkerhet för biologiska

anläggningar och effektiv exportkontroll av utrustning och smittämnen.⁶⁴ Ryssland försökte 2010 återigen att bli medlem i exportkontrollregimen Australiengruppen, men vissa stater motsatte sig fortfarande detta. Allmänt kan konstateras att det inte skett några förändringar i den ryska synen på arbetet kopplat till BTWC under de senaste fem åren och det är inte troligt att det kommer ske några större förändringar inom en tioårsperiod.

Under 1980-talet framkom information genom avhoppare att Sovjetunionen i strid med BTWC fortsatt att bedriva utveckling av biologiska vapen. Det var först 1992 som dåvarande president Boris Jeltsin erkände att Sovjetunionen inte hade levt upp till kraven enligt BTWC samt tillkännagav att biologisk verksamhet som stred mot konventionens krav skulle avbrytas.⁶⁵

Osäkerhet om verksamhet i strid med BTWC

När det gällde den ryska efterlevnaden av BTWC så bedömde USA 2011 att verksamhet med dubbla användningsområden inom biologisk forskning förekom, men osäkerhet rådde om detta stred mot konventionens krav.⁶⁶ Det kvarstod också oklarheter om BTWC-krav hade uppfyllts avseende det biologiska vapenprogrammet som ärvdes från Sovjetunionen liksom kraven avseende att förstöra eller överföra tidigare biologiska vapen, material eller verksamhet till fredliga tillämpningar. Detta avvek mycket lite från den 2010 års bedömning.⁶⁷

I augusti 2010 presenterade ryska Utrikesministeriet en bedömning som svar hur väl de ansåg att USA levde upp till sina förpliktelser enligt nedrustnings- och icke-spridningsavtal. Det angavs att USA nedvärderade betydelsen av BTWC och genomförde biologisk skyddsforskning som kunde ifrågasättas, bland annat experimentell hotbedömning med genetiskt modifierade organismer, samt att de utelämnar delar vid sin deklaration inom ramen för BTWC:s förtroendeskapande åtgärder.⁶⁸ I september 2011 presenterade ryska Utrikesministeriet ett svar på USA:s dokument från 2011. Här påpekades att alla oklarheter avseende efterlevnaden av konventionen som framfördes från amerikansk sida hade kunnat undanröjas om inte USA hade satt stopp för tio års förhandlingar för att utforma en verifikationsregim för BTWC.⁶⁹

Som president pekade Putin på bioterrorism som en realitet och ett allvarligt hot.⁷⁰ Speciella program för att förbättra och utveckla skyddsmetoder mot bioterrorism har genomförts. Vidare påpekades 2010 av ryske nedrustningsambassadören Valeryj Losjtjinin att Ryssland hade lagstiftning och administrativa rutiner för att fullt ut implementera B- och toxinvapenkonventionen samt stödde stater i regionen bland annat inom OSS i deras arbete relaterat till att uppfylla kraven enligt konventionen.⁷¹

Det ryska programmet till skydd mot biologiska vapen inom Försvarsministeriets ram bedrevs 2011 vid Institutet för mikrobiologi på tre platser, i Kirov, Sergijev Posad och Jekaterinenburg. Programmet var fortfarande världens näst största efter det amerikanska. Antalet personer involverade i programmet hade inte förändrats nämnvärt och rörde sig kring 2 500. Någon dramatisk ökning eller reduktion när det gällde finansieringen av den militära B-skyddsforskningen kunde inte noteras 2006–2010.⁷² Liksom i andra länder bedrivs försvarsrelaterad

Ingen ökad öppenhet om B-skyddsforskningen

FoU inom områden av biotekniken som behandlar indikeringsmetoder för kemiska och biologiska ämnen eller för att utveckla skydd mot speciellt farliga smittämnen eller kemiska ämnen. Ett särskilt program 2009–2013 för biologisk och kemisk säkerhet antogs 2008 med en budget på 28,7 miljarder RUR. Programmet inkluderade modernisering och ombyggnad av 30 kemiska och biologiska anläggningar samt att etablering av tolv utbildningscentra.⁷³

Kunskapen om rysk forskning och utveckling 2010–2011 inriktad på skydd mot biologiska vapen och bioterrorism är fortfarande ytterst knapphändig. Den baserar sig främst på den information som Ryssland delger årligen inom det överenskomna informationsutbytet inom B- och toxinvapenkonventionen. Det kan konstateras att mycket lite har publicerats också i ryskspråkig litteratur om den B-skyddsforskning som har bedrivits i Ryssland.

I början av 2011 diskuterades återigen kravet från Världshälsoorganisationen (WHO) att fatta beslut under våren 2011 om att förstöra samtliga bevarade prover med smittkoppsvirus. De fanns bara lagrade vid en anläggning i Ryssland, Vektor i Novosibirsk, och vid Center for Disease Control, i Atlanta i USA. Smittkoppor förklarades utrotat som sjukdom redan 1980 och sedan dess har USA och Ryssland angett att det finns ett behov av fortsatt forskning för att få fram ett bättre vaccin.⁷⁴ WHO:s verkställande råd gav med stöd av en rapport från en expertgrupp sitt stöd till fortsatt forskning 2011. WHO beslöt att skjuta upp diskussionen om att fastställa ett slutligt datum för förstörelse med tre år till 2014 då både USA och Ryssland motsatte sig förstöring.⁷⁵

12.3.1 Internationella stödprogram

Avsikten med de internationella stödprogrammen, som initierades i början av 1990-talet, var att ge tidigare vapenforskare en alternativ civil verksamhet, att ge en ökad insyn i biologisk, kemisk och nukleär forskning samt att förhindra att material försvann och att förbättra säkerheten vid anläggningar och lager. Det var främst inom G8 Global Partnership som en samordning skedde.⁷⁶ Det biologiska området var speciellt känsligt och Ryssland motsatte sig genomgående att det skulle tas upp för diskussioner vid G8:s toppmöten. Om frågan hade tagits upp hade det kunnat tas som intäkt för att Ryssland erkände att det hade funnits ett biologiskt vapenprogram vars anläggningar och forskare behövde konverteras till civil verksamhet.

Under de över femton åren som gått har stora insatser gjorts när det gäller säkerheten på det nukleära området och för att förstöra gamla kemiska vapen. Inom det biologiska området har mycket gjorts inom de forna sovjetrepublikerna, med vilka ett bra samarbete hade kunnat etableras medan det hade varit mycket svårare att göra större framsteg i Ryssland. Ett skäl är att Ryssland sedan lång tid inte har velat erkänna eller deklarerat sin tidigare verksamhet inom Sovjetunionens ram när det gäller det omfattande program som bedrevs för att utveckla biologiska vapen.⁷⁷ EU har inom ramen för en gemensam åtgärd fortsatt att stödja arbetet med att förbättra skydd och säkerhet vid biologiska anläggningar i Ryssland.⁷⁸ Det finns inget som talar för ökad öppenhet från rysk

sida utan snarare tvärtom. Det förklarar även varför Ryssland aldrig har lämnat en tillfredställande deklaration av tidigare biologisk försvarsverksamhet, då den tidigare vapenrelaterade verksamheten utelämnades och endast skyddsforskning beskrevs, inom det så kallade förtroendeskapande informationsutbytet inom BTWC.

För att underlätta det internationella forskningssamarbetet och kanalisera det finansiella stödet skapades två internationella centrum, The International Science and Technology Centre (ISTC) och The Science and Technology Centre Ukraine (STCU). Det stöd som har givits genom dessa centra har haft stor betydelse för ryska forskare.⁷⁹ Under 2010–2011 blev dessa stödprogram föremål för omprövning och en diskussion togs upp om vilken roll om ens någon de internationella organisationerna ISTC och STCU borde ha framöver. EU genomförde en analys av organisationerna och beslutade att minska anslagen för verksamheten framöver. Ryssland har fattat beslut om att lämna ISTC år 2015 och sex månader före det kommer alla parter till ISTC att informeras.⁸⁰ Ungefär 60 procent av verksamheten vid ISTC har handlat om Ryssland. Europeiska kommissionen begärde konsultationer mot bakgrund av det ryska beslutet.⁸¹ Minskande insyn i rysk biologisk och kemisk forskning kommer att bli följden av att Ryssland inte medverkar inom ISTC i framtiden.

12.4 Massförstörelsevapen i ett tioårsperspektiv

Hur ser då utvecklingen ut när det gäller massförstörelsevapen i Ryssland i ett tioårsperspektiv? Vilken roll spelar kärnvapen i rysk politik och hur kommer rysk kärnvapen- och förvarningsförmåga att utvecklas? Hur utvecklas den ryska militära skyddsförmågan mot kemiska och biologiska vapen? Vilka är utsikterna att Ryssland kommer att uppfylla åtagandena om destruktion av kemiska vapen?

Kärnvapen har spelat en viktig roll i rysk säkerhets- och försvarspolitik. Detta gäller såväl strategiska som taktiska kärnvapen. Dessutom har kärnvapen, främst strategiska, spelat en roll inom utrikes- och inrikespolitiken. Dessa vapensystem har varit viktigare för Ryssland än vad som kunnat utläsas ur offentliga dokument.

De drivkrafter som formar den ryska synen på kärnvapen strävar i olika riktningar. Drivkrafterna för bibehållandet av *status quo* tycktes 2011 vara de starkaste. Det handlar främst om det militära och försvarsindustriella etablissemangets konservativa syn på kärnvapen och den politiska ledningens strävan efter bibehållit maktinnehav. Drivkrafter för förändring – som internationell rustningskontroll och den militärteknologiska utvecklingen i omvärlden – och den ekonomiska utvecklingen i Ryssland kan leda till en revidering av synen på kärnvapnen mot slutet av 2010-talet. Utvecklingen i frågan om Natos missilförsvar blir viktig i detta avseende.⁸²

Ryssland kommer fortsatt att vara starkt beroende av kärnvapen. Mot bakgrund av den bristande konventionella militära förmågan är kärnvapen – inte minst taktiska – viktiga för landets försvar. Ryssland kommer sannolikt också i stor utsträckning att få förlita sig på kärnvapen i sin ambition att vara en regional stormakt att räkna med i internationell politik.

*Beroendet av
kärnvapen består*

*Tillräcklig
kärnvapenförmåga
upprätthålls*

De Väpnade Styrkorna kan upprätthålla en tillräcklig kärnvapenförmåga fram till 2020, även om arsenalen minskar till följd av utfasning av äldre system. Det tillverkas och pågår utveckling av nya strategiska och potentiella taktiska bärare för samtliga vapengrener och övningsverksamheten har ökat.

Fördelningen av strategiska stridsspetsar har kommit att bli förhållandevis jämn mellan kärnvapentriadens ben. De Strategiska robottrupperna utgör fortsatt ryggraden i triaden, då dessa kan upprätthålla en högre beredskap än de övriga delarna. En ökad patrullering med ubåtar och en stadig tillförsel av Bulavabestyckade Borej-klassubåtar kan på sikt komma att minska landkomponentens dominans, i synnerhet om tillförseln av nya markbaserade robotar går långsamt.

Den minskande numerären innebär att behovet av mobila plattformar ökar för upprätthållandet av en trovärdig andraslagsförmåga. Den är i det närmaste helt beroende av de strategiska ubåtarna, men det är tveksamt om den något ökade patrulleringsfrekvensen är tillräcklig. Däremot kan Ryssland sägas ha en trovärdig förmåga att upprätta andraslagsförmåga, mot bakgrund av det strategiska bombflygets och ubåtsflottans arsenaler.

Vad gäller den taktiska kärnvapen har ryska flyg- och markstridsförbanden sannolikt tillräcklig förmåga för att även dessa vapen ska kunna spela en roll i rysk försvars- och säkerhetspolitik fram till 2020.

Sammantaget innebär detta att Ryssland fortsatt kommer att ha förmåga att upprätthålla strategisk avskräckning och försvara sig mot militära angrepp med hjälp av kärnvapen. Det strategiska förvarningssystemet har alltså brister, men dessa åtgärdas successivt. En tveksam andraslagsförmåga gör att den strategiska beredskapen alltså är låg. Liksom konstaterades i bedömningen 2008 är dock graden av kärnvapenpolitisk spänning så pass låg att det inte torde utgöra något problem.⁸³

*Skyddsförmågan
fortsatt god mot B-
och C-vapen*

Den militära skyddsförmågan mot kemiska och biologiska vapen får anses god internationellt sett även i ett längre tidsperspektiv. Skyddsforskningen kommer sannolikt att förstärkas något som en följd av förbättrade försvarsanslag. Det finns inga tecken på kort eller lång sikt på ökad öppenhet inom de biologiska och kemiska områdena. Det fanns 2011 fortfarande problem avseende trovärdigheten i den ryska hållningen inom området biologisk skyddsforskning. På tio års sikt kommer antalet personer som har haft direkt kunskap och varit involverade i det tidigare B- och C-vapenprogrammen att minska på grund av åldersskäl. Det kommer inte att bli lättare att locka till sig unga lovande forskarbegåvningar till försvarsforskningen i konkurrens med en mer utvecklad och framgångsrik civil FoU och industriell verksamhet.

Officiellt försäkrades att alla kemiska vapen skulle vara förstörda 2015 och det kommer att bli svårt men inte omöjligt. Då USA inte kommer klara destruktionsen till 2015 kan fördröjningar förväntas på rysk sida. Det finns inget som talar för att takten i förstöringen kommer avstanna framöver varför alla kemiska vapen som deklarerats troligen kommer att ha förstörts i ett tioårsperspektiv.

Slutnoter

- 1 Leijonhielm, et al. (2009) *Rysk militär förmåga i ett tioårsperspektiv - ambitioner och utmaningar 2008*, januari 2009, FOI-R--2707--SE (Stockholm, FOI), s. 197.
- 2 För en kortfattad analys av Nya START, se Lindvall, Fredrik et al. (2010) *Små steg mot en ny värld? Några säkerhetspolitiska perspektiv på den nya amerikanska kärnvapenpolicyn och det nya START*, FOI MEMO 3166, 27 april 2010 (Stockholm, FOI).
- 3 Podvig, Pavel (2011) *Russia's Nuclear Forces: Between Disarmament and Modernization*, Proliferation Papers, Spring 2011 (Paris, IFRI), s. 14.
- 4 Lennartsson, Anders och Lindvall, Fredrik (2011) *USA:s bidrag till Natos missilförsvar: En analys av the Phased Adapted Approach*, juni 2011, FOI-R--3226--SE (Stockholm: FOI), s. 46–8.
- 5 Sjestakov, Jevgenij (2011) "Perezgruzka Makfola [McFauls reset]", *Rossijskaja gazeta*, 14 oktober 2011, på internet: <http://www.rg.ru/2011/10/13/perezagruzka-poln.html> (hämtat: 1 december 2011).
- 6 Presidentadministrationen (2011) "Zajavlenije presidenta v svjazi s situatsijej kotoraja slozjilas vokryg sistemy PRO stran Nato v Evrope [Presidentens tillkännagivande i anslutning till den situation som uppstått kring Nato-ländernas missilförsvarssystem i Europa]", *Prezident Rossii*, 23 november 2011, på internet: <http://news.kremlin.ru/news/13637> (hämtat: 29 november 2011).
- 7 Detta avsnitt bygger på FOI-rapporten: Westerlund, Fredrik (kommande) *Rysk kärnvapendoktrin 2010: Utformning och drivkrafter* (Stockholm, FOI).
- 8 Goure, Daniel (2010) "Russian Strategic Nuclear Forces and Arms Control: Déjà vu All Over Again", i Blank, Stephen J. och Weitz, Richard (red.) *The Russian Military Today and Tomorrow: Essays in Memory of Mary Fitzgerald* (Carlisle, PA, Strategic Studies Institute), s. 314–5.
- 9 Arbatov, Alexei och Dvorkin, Vladimir (2011) "Novaja vojennaja reforma Rossii" [Rysslands nya militärreform], *Carnegie Moscow Center Working Papers*, nr. 2 (Moskva, Carnegie Moscow Center), s. 13–20.
- 10 IISS (2011) *The Military Balance 2011* (Abingdon, Routledge for The International Institute for Strategic Studies, IISS), s. 183.
- 11 Ryska Federationens Försvarsministerium (2011) "Struktura raketnykh vojsk strategitjeskogo naznatjenija [Strategiska robottruppernas struktur]", *Ministerstvo oborony*, på internet: http://structure.mil.ru/structure/forces/strategic_rocket/structure.htm (hämtat: 25 augusti 2011).
- 12 Kristensen, Hans M. och Norris, Robert S. (2009) "Russian Nuclear Forces, 2009", *Bulletin of the Atomic Scientists*, vol. 65 nr. 3, maj–juni 2009, s. 69 och SIPRI (2011) *SIPRI Yearbook 2011* (Oxford, Stockholm International Peace Research Institute, Oxford University Press), s. 329.
- 13 Podvig (2011) *Russia's Nuclear Forces*, s. 14.
- 14 Zagorski, Andrei (2011) *Russia's Non-Strategic Nuclear Weapons: Posture, Politics and Arms Control*, februari 2011, Heft 156 (Hamburg, Institute for Peace Research and Security Policy at the University of Hamburg), s. 14.
- 15 Kristensen och Norris (2009) "Russian Nuclear Forces, 2009", s. 68.
- 16 Podvig, Pavel (2010) "Nuclear Weapons in National Security", i Nygren, Bertil et al. (red.) *Strategic Yearbook 2008–2009. Russia on Our Minds: Russian Security Policy and Northern Europe* (Stockholm, Försvarshögskolan), s. 262.
- 17 Kristensen och Norris (2009) "Russian Nuclear Forces, 2009", s. 73.
- 18 Försvarsministeriet (2011) "Raketnye vojska i artillerija" [Raket- och artilleritrupperna], www.mil.ru, publiceringsdatum okänt, på internet: <http://structure.mil.ru/structure/forces/ground/structure/rvia.htm> (hämtat 12 juli 2011).
- 19 *RiaNovosti*, 9 augusti 2011, "Pervyj polk 'Jarsov' v polnom sostave sastupil v bojevoje derzjurstvo [Första fullständiga Jars-regementet intog stridsberedskap] och Podvig, Pavel (2011) "Deployment of the First Full Regiment of RS-24 is Completed", *Russian Strategic Nuclear Forces*, 7 juli 2011, på internet: http://russianforces.org/blog/2011/07/deployment_of_the_first_full_r.shtml. (hämtat: 29 augusti 2011).
- 20 *RiaNovosti*, 27 augusti 2011, "APL Jurij Dolgorukij provela uspesnyj pusk rakety

- Bulava” [Atomubåten Jurij Dolgorukij genomförde lyckad skjutning av Bulava-robot]” och Podvig, Pavel (2011) ”Bulava Launched from Yuri Dolgorukiy Submarine”, *Russian Strategic Nuclear Forces*, 28 juni 2011, på internet: http://russianforces.org/blog/2011/06/bulava_launched_from_yuri_dolg.shtml (hämtat: 29 augusti 2011).
- 21 Boltenev, Dmitrij (2010) ”Reformirovanije Vojenno-morskogo flota Rossijskoj Federatsii” [Reformeringen av Ryska Federationens Marinstridskrafter], i Barabanov, Michail (2010) *Novaja Armija Rossii* (Moskva, CAST), s. 91.
- 22 Karnauchov, Anton och Tselujko, Vjatjeslav (2010) ”Vojennaja doktrina Rossii i sostajanije jee Vooruzjennyh sil: Teorija i realnost” [Rysslands militärdoktrin och situationen inom de Väpnade styrkorna: Teori och verklighet], i Barabanov, Michail (2010) *Novaja Armija Rossii* (Moskva, CAST), s. 111.
- 23 Frolov, Andrej (2011) ”Ispolnenije gosudarstvennogo oboronno go zakaza Rossii v 2010 godu” [Genomförande av Rysslands statliga försvarsbeställning under år 2010], *Eksport Vooruzzenij*, nr. 2, s. 50.
- 24 Kristensen och Norris (2009) ”Russian Nuclear Forces, 2009”, s. 71.
- 25 Karnauchov, Anton och Tselujko, Vjatjeslav (2010) ”Vojennaja doktrina Rossii...”, s. 111–2.
- 26 Frolov, Andrej (2011) ”Russian Military Spending in 2011–2020”, *Moscow Defence Brief*, nr. 1, s. 13–16 och Podvig, Pavel (2011) ”Liner SLBM Explained”, *Russian Strategic Nuclear Forces*, 4 oktober 2011, på internet: http://russianforces.org/blog/2011/10/liner_slbm_explained.shtml (hämtat: 18 oktober 2011).
- 27 Kristensen och Norris (2009) ”Russian Nuclear Forces, 2009”, s. 71.
- 28 Kristensen och Norris förväntar sig upp till en halvering av de taktiska kärnvapnen fram till 2020, Kristensen och Norris (2009) ”Russian Nuclear Forces, 2009”, s. 72
- 29 Podvig (2010) ”Nuclear Weapons in National Security”, s. 262, Arbatov, Alexei (2010) ”Russia”, i Born, H. *et al.* (red.) *Governing the Bomb: Civilian control and democratic accountability of nuclear weapons* (Oxford, Oxford University Press), s. 68 och Zagorski (2011) *Russia's Non-Strategic Nuclear Weapons*, s. 17.
- 30 Frolov (2011) ”Ispolnenije gosudarstvennogo oboronno go zakaza Rossii v 2010 godu”, s. 47.
- 31 Frolov (2011) ”Russian Military Spending in 2011–2020”, s. 13–16.
- 32 Kristensen och Norris (2009) ”Russian Nuclear Forces, 2009”, s. 59.
- 33 *Ibid.*, s. 71.
- 34 USAs Nato-delegation (2011) ”23.11.2009: NATO-Russia; NAC discusses Russian Military Exercises”, publicerat av *Aftenposten*, 13 februari 2011, på internet: <http://www.aftenposten.no/spesial/wikileaksdokumenter/article4028273.ece> (hämtat: 25 augusti 2011).
- 35 Falitjev, Oleg (2010) ”Vostok -2010: Natjalo, kulminatsija, epilog [Vostok 2010: Början kulminering, epilog]”, *Vojenno-promyslennyj kurer*, nr. 29 (28 juli–3 augusti) 2010.
- 36 Arbman, Gunnar och Thornton, Charles (2003) *Russia's Tactical Nuclear Weapons - Part I: Background and Policy Issues*, User Report, november 2003, FOI-R--1057--SE (Stockholm, FOI), s. 29–30.
- 37 Kudelev, Vladimir (2011) ”Rossija menjaet kosmitjeskij karayl [Ryssland ändrar rymdvaktposten]”, *Vojenno-promyslennyj kurer*, nr. 40 (12–18 oktober) 2001, s. 4.
- 38 Podvig, Pavel (2011) ”Early warning”, *Russian Strategic Nuclear Forces*, 19 augusti 2011, på internet: <http://russianforces.org/sprn/> (hämtat: 30 augusti 2011).
- 39 Podvig (2011) ”Early warning”.
- 40 Frolov (2011) ”Russian Military Spending in 2011–2020”, s. 15.
- 41 OPCW (2009) ”Status of Participation in the Chemical Weapons Convention”, *Note by the Technical Secretariat*, Office of the Legal Adviser, Doc. S/768/2009, 21 maj 2009 (Haag, OPCW).
- 42 Rossijskaja gazeta (2011) ”Rossija prodlila srok ispolnenija svoich objazatelstv po unitjtozjeniju chimoruzjija do kontsa 2015 goda” [Ryssland förlängde tidsfristen för att fullgöra sina åtaganden att förstöra kemiska vapen före utgången av 2015] *Rossijskaja gazeta*, 2 juni 2011, på internet: <http://www.rg.ru/2011/06/02/himoruzhie-anons.html> (hämtat: 20 juli 2011).
- 43 Department of State (2010) *Adherence to and Compliance with Arms Control*,

- Nonproliferation, and Disarmament Agreements and Commitments*, Washington D.C., juli 2010 och Department of State (2011) *Compliance with Convention on the Prohibition of the Development, Production, Stockpiling and Use of Chemical Weapons and on their Destruction*, U.S. Department of State, augusti 2011.
- 44 Ryska Federationens Utrikesministerium (2010) "The Facts of the Violation by the USA of Its Obligations in the Sphere of Nonproliferation of Weapons of Mass Destruction and Arms Control", *Ministerstvo inostrannykh del*, 7 augusti 2010, på internet: http://www.mid.ru/brp_4.nsf/0/CC9C7D192F0EBC5AC325777A0057E1AE (hämtat: 20 juni 2011).
 - 45 Bradford paper (2011) "The Production and Promotion by a Russian Federation Company of a Range of Munitions Containing Chemical Irritants: A briefing note for CWC States Parties", *Briefing Note*, University of Bradford, 12 september 2011, på internet: http://www.brad.ac.uk/acad/nlw/publications/russia_crowley.pdf (hämtat: 30 september 2011).
 - 46 Kholstov, Viktor (2010) "The head of the delegation of the Russian Federation at the 15th session of the Conference of the States Parties to the Convention on the Prohibition of Chemical Weapons", anförande av Rysslands representant vid *Conference of States Parties OPCW*, 29 november–3 december 2010, s. 2; och UPI (2010) "Russia Destroys Chemical Weapons Stockpiles", *UPI*, 22 september 2010, på internet: http://www.upi.com/Business_News/Security-Industry/2010/09/22/Russia-destroys-chemical-weapons-stockpiles/UPI-19201285175654/ (hämtat: 20 juli 2011).
 - 47 Global Security Newswire (2011) "Russia Delays Opening of Last Chemical Arms Disposal Plant", *Global Security Newswire*, 9 August 2011.
 - 48 OPCW (2010) "Opening Statement by the Director-General to the Conference of the States Parties at Its Fifteenth Session", *OPCW document*, C-15/DG.14, 29 november 2010, stycke 16.
 - 49 OPCW (2009) "Note by the Director-General: Status report on the progress made by those states parties that have been granted extensions of deadlines for the destruction of their chemical weapons", *OPCW Executive Council*, EC-58/DG.11, 7 oktober 2009, (Haag, OPCW).
 - 50 Global Security Newswire (2010) "Russia Formalizes 2015 CW Disposal Deadline", *Global Security Newswire*, 20 december 2010.
 - 51 Kapasjin, Valerij (2011) "Jest 50! V Ryssland unitjrozzeno boleje poloviny imevsjichsia zapasov otravljajusjtjich vesjtjestv" [Hälften uppnått! I Ryssland har mer än hälften av de befintliga lagren av kemiska stridsmedel förstörts], *Rossijskaja gazeta*, 8 juni 2011, på internet: <http://www.rg.ru/2011/06/08/himrazoruzhenie.html> (hämtat: 24 juli 2011).
 - 52 Kholstov, Victor, (2008) "Statement by the Head of the Russian Delegation to the Second Special Session of the Conference of the States Parties to Review the Operation of the Chemical Weapons Convention", The Hague OPCW, 8 april, 2008.
 - 53 G8 Summit (2011) "Declaration on Non-Proliferation and Disarmament", *G8 France 2011*, 26–27 maj 2011, på internet: <http://www.g20-g8.com/g8-g20/g8/english/the-2011-summit/declarations-and-reports/appendices/declaration-on-non-proliferation-and-disarmament.1352.html> (hämtat: 25 juli 2011).
 - 54 Förenta nationerna (2011) "Membership of the Biological Weapons Convention", *The United Nations Office at Geneva (UNOG)*, på internet: [http://www.unog.ch/80256EE600585943/\(httpPages\)/7BE6CBBEA0477B52C12571860035FD5C?OpenDocument](http://www.unog.ch/80256EE600585943/(httpPages)/7BE6CBBEA0477B52C12571860035FD5C?OpenDocument) (hämtat: 26 juli 2011).
 - 55 Förenta nationerna (2010) *Report of the BTWC Meeting of States Parties*, BWC/MSP/2010/6, 17 december 2010.
 - 56 "Scientific and Technological Developments Relevant to the Biological Weapons Convention, Submitted by the Russian Federation", *Sixth Review Conference of the Biological and Toxin Weapons Convention*, Geneva, 20 november–8 december 2006.
 - 57 Förenta nationernas Generalförsamling (1989) "Chemical and Bacteriological (Biological) Weapons", *Report of the Secretary-General*, A/44/561, Annex I, 4 oktober 1989.
 - 58 *The Protocol for the Prohibition of Poisonous Gases and Bacteriological Methods of Warfare of June 17, 1925*, United Nations Office for Disarmament Affairs, New York.
 - 59 Loshchinin, Valery (2010) "Ambassador, Statement by the Head of the Russian

- Federation, Permanent Representative of the Russian Federation at the Meeting of Experts to the Biological and Toxin Weapons Convention”, 23 augusti 2010, på internet: [http://www.unog.ch/80256EDD006B8954/\(httpAssets\)/B7281080C7E5FCF9C12577880055F3D6/\\$file/BWC_MSP_2010-Statement-100823-AM-Russia.pdf](http://www.unog.ch/80256EDD006B8954/(httpAssets)/B7281080C7E5FCF9C12577880055F3D6/$file/BWC_MSP_2010-Statement-100823-AM-Russia.pdf) (hämtat: 25 juli, 2011).
- 60 Loshchinin, Valery (2010) “Ambassador, Statement by the Head of the Russian Federation, Permanent Representative of the Russian Federation at the Meeting of States Parties to the Biological and Toxin Weapons Convention”, *The United Nations Office at Geneva (UNOG)*, 6 december 2010, på internet: [http://www.unog.ch/80256EDD006B8954/\(httpAssets\)/AE928418939D26E5C12577F1005BD8FB/\\$file/BWC+MSP+2010+-+Russia+-+101206.pdf](http://www.unog.ch/80256EDD006B8954/(httpAssets)/AE928418939D26E5C12577F1005BD8FB/$file/BWC+MSP+2010+-+Russia+-+101206.pdf) (hämtat: 25 juli, 2011).
- 61 Förenta nationerna (2011) “Compliance by States Parties with Their Obligations under the Convention: Background information document submitted by the Implementation Support Unit”, *The United Nations Office at Geneva (UNOG)*, BWC/CONF.VII/INF.2, 23 november 2011, på internet: [http://www.unog.ch/80256EDD006B8954/\(httpAssets\)/CADA40264C443E6CC1257951003CD16C/\\$file/compliance.pdf](http://www.unog.ch/80256EDD006B8954/(httpAssets)/CADA40264C443E6CC1257951003CD16C/$file/compliance.pdf) (hämtat 8 december 2011), s. 83 – 6.
- 62 Gatilov, Gennady (2011) “Statement by Deputy Minister of Foreign Affairs of the Russian Federation, at the 7th Review Conference for the Biological and Toxin Weapons Convention”, *Delegation of the Russian Federation*, Geneva, 5 december 2011.
- 63 Loshchinin, Valery (2008) “Ambassador, Statement by the Head of the Russian Federation, Permanent Representative of the Russian Federation at the Meeting of Experts to the Biological and Toxin Weapons Convention”, 18 augusti 2008.
- 64 CNS (2006) “The Russian Federation and Nonproliferation of Weapons of Mass Destruction and Delivery systems: Threats, Assessments, Problems and Solutions” (CNS översättning av ett ryskt regeringsdokument om icke-spridningspolicy), *James Martin Center for Nonproliferation Studies*, 20 juli 2006, på internet: <http://cns.mii.edu/pubs/other/rusfed.htm> (hämtat: 13 juni 2008) och Sokov, Nikolai, (2006) “CNS Analysis of the Russian Government’s White Paper on WMD Nonproliferation”, *Grupo de Estudios Estratégicos*, 25 juli 2006, på internet: <http://gees.org/documentos/Documen-01335.pdf> (hämtat: 30 September 2011).
- 65 Roffey, Roger (2008) *EU-Russian Partnership to Reduce Bio-Threats and Fight Disease Outbreaks*, Base Data Report, mars 2008, FOI-R--2493--SE, (Stockholm, FOI), s. 23–5.
- 66 Department of State (2011) *Adherence to and Compliance with Arms Control, Nonproliferation, and Disarmament Agreements and Commitments*, Washington D.C., augusti 2011.
- 67 Department of State (2010) *Adherence to and Compliance with Arms Control, Nonproliferation, and Disarmament Agreements and Commitments*, Washington D.C., juli 2010.
- 68 Ryska Federationens Utrikesministerium (2010) “The Facts of the Violation by the USA of Its Obligations in the Sphere of Nonproliferation of Weapons of Mass Destruction and Arms Control”, *Ministerstvo inostrannykh del*, 7 augusti 2010, på internet: http://www.mid.ru/brp_4.nsf/0/CC9C7D192F0EBC5AC325777A0057E1AE (hämtat: 20 juni 2011).
- 69 Ryska Federationens Utrikesministerium (2011) “Russian MFA Press and Information Department Comment in Relation to the Publication of the U.S. State Department Reports on Adherence to and Compliance with Arms Control, Nonproliferation, and Disarmament Agreements and Commitments”, *Ministerstvo inostrannykh del*, 2 september 2011, på internet: http://www.mid.ru/bdomp/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcb3/f53d23a14bf702b8c32579010047c468!OpenDocument (hämtat: 6 februari 2012).
- 70 Reaevsky, K. K. (2002) ”Highest Priority Measures for Creating a System to Counter Biological Terrorism”, paper vid First Congress on Military Medical Programs in the Armed Forces of the Russian Federation, Sankt Petersburg, s. 75–7, översatt i National Research Council of the National Academies (2006) *Biological Science and Biotechnology in Russia, Controlling Diseases and Enhancing Security* (Washington D.C., NAS Press), Appendix H, s. 108–112.
- 71 Loshchinin, Valery (2010) “Ambassador, Statement by the Head of the Russian

- Federation...”, 6 december 2010.
- 72 Bedömning baserad på de av Ryssland i det årliga förtroendeskapande informationsutbytet (CBMs) angivna uppgifter inom ramen för B- och toxinvapenkonventionen delgivna till FN.
 - 73 “Om Federala målprogrammet ‘Nationellt system för Ryska Federationens kemiska och biologiska säkerhet (2009–2013 years)’”, Regeringsresolution, nr. 791, 27 oktober 2008 och Roffey (2010) *Biotechnology in Russia*, s. 32.
 - 74 “Fears of Bioterrorism Led Superpowers to Retain Smallpox Virus”, *The Telegraph*, 18 januari 2011.
 - 75 WHO (2011) *Smallpox Eradication: Destruction of Variola virus stocks*, Report by the Secretariat, Sixty-Fourth World Health Assembly, Doc. A64/17, 17 mars 2011 och “WHO Board Backs Retention of Smallpox Strains”, *Wall Street Journal*, 18 januari, 2011.
 - 76 G8 Summit (2011) ”Declaration on Non-proliferation ...”.
 - 77 Roffey (2008) *EU-Russian partnership...*
 - 78 *Ibid.*
 - 79 *Ibid.*
 - 80 President Executive Order (2010) “Executive Order of the President of the Russian Federation dated 11 August 2010 with respect to the withdrawal of the Russian Federation from the Agreement Establishing the International Science and Technology Center of 27 November 1992 and from the Protocol of 27 December 1993 on the Provisional Application of the Agreement Establishing the International Science and Technology Center”, *ISTC Statement of the 52nd Governing Board of the International Science and Technology Center*, Moskva 9 december, 2010, på internet: http://www.istc.ru/ISTC/ISTC.nsf/va_WebPages/GB52Eng (hämtat: 20 juli 2011); ISTC (2011) “Statement of the 53rd Governing Board of the International Science and Technology Center”, Moskva, 28 juni, 2011; och Hoffman David E. (2010) “Where Will Russia’s Scientists Go Now?” *Foreign Policy*, 18 augusti, 2010, på internet: http://hoffman.foreignpolicy.com/posts/2010/08/18/russia_pulls_out_of_program_for_post_soviet_scientists (hämtat: 19 januari 2012).
 - 81 Ashton, Catherine , “Answer given by High Representative / Vice President on behalf of the Commission, E-8790/10EN, 3 december 2010, Concerning Russia’s withdrawal from International Science and Technology Centre (ISTC) Question for written answer”, 9 december 2010, på parlamentarikern Struan Stevensons hemsida (2010) *Subject: ISTC and Russia*, på internet: http://www.struanstevenson.com/parliamentary-work/question/russias_withdrawal_from_international_science_and_technology_centre_istc (hämtat: 25 juli 2011).
 - 82 Westerlund (kommande) *Rysk kärnvapendoktrin 2010*, avsnitt 4.3.
 - 83 Leijonhielm, *et al.* (2009) *Rysk militär förmåga 2008*, s. 203.

Källförteckning

Officiella strategiska och planeringsdokument

Arktisstrategin (2008) *Grunderna för Ryska Federationens statliga politik i Arktis till 2020 och i längre perspektiv*, Pr-1969, 18 september 2008, på internet: <http://www.scrf.gov.ru/documents/15/98.html>.

Ekonomiministeriets prognos 2011–2014 (2011) Om prognosen för Ryska Federationens sociala och ekonomiska utveckling till 2011 och planperioden 2012–2014, Ekonomiministeriet, 31 maj 2011.

Energistrategin (2009) *Energetitjeskaja strategija na period do 2030 godu* [Energistrategi under perioden till 2030], antagen av regeringen, 13 november 2009, på internet: <http://minenergo.gov.ru/activity/energostategy/Strategiya/Energostategya-2030.doc>.

Innovationsstrategin (2011) *Innovativt Ryssland – 2020 Strategi för Ryska Federationens innovationsutveckling till 2020*, utkast utarbetat av Ekonomiministeriet 2010 (diskuterat vid regeringssammanträde 7 september 2011), på internet: http://www.economy.gov.ru/minec/activity/sections/innovations/development/doc20111020_1 (hämtat: 27 januari 2012).

Krisprogrammet 2010 (2009) *Grundläggande inriktning för Ryska Federationens regerings antikrisåtgärder 2010*, antaget av regeringen enligt sammanträdesprotokoll nr. 42, 20 december 2009.

Marindoktrin till 2020 (2001) *Ryska Federationens marindoktrin perioden till 2020*, Pr-1387, 27 juli 2001, på internet: <http://www.scrf.gov.ru/documents/18/34.html>.

Militärdoktrinen (2010) *Ryska Federationens militärdoktrin*, Presidentdekret nr. 146, 10 februari 2010, på internet: <http://www.scrf.gov.ru/documents/18/33.html>.

Nationella säkerhetsstrategin till 2020 (2009) *Ryska Federationens nationella säkerhetsstrategi till 2020*, Presidentdekret nr. 537, 12 maj 2009, på internet: <http://www.scrf.gov.ru/documents/1/99.html>.

Ryssland 2020 (2008) *Kontseptsija dolgosrochnogo sotsialno-ekonomitjeskogo razvitija Rossiskoj Federatsji*. [Konceptet för Ryska Federationens långsiktiga sociala och ekonomiska utveckling till 2020], Regeringsföreskrift nr. 1662-r, 17 november 2009.

Utrikespolitiska konceptet (2008) *Ryska Federationens utrikespolitiska koncept*, Pr-1440, 12 juli 2008, på internet: <http://www.scrf.gov.ru/documents/2/25.html>.

Linjetal

Medvedevs poslanije, 5 november 2008, på internet: <http://news.kremlin.ru/transcripts/1968>

Medvedevs poslanije, 12 november 2009, på internet: <http://news.kremlin.ru/transcripts/5979>

Medvedevs poslanije, 30 november 2010, på internet: <http://news.kremlin.ru/transcripts/9637>

Medvedevs poslanije, 22 december 2011, på internet: <http://kremlin.ru/transcripts/14088>

Budgetskrivelser

Medvedevs budgetskrivelse för 2009–2011, 23 juni 2008, på internet: http://news.kremlin.ru/news/508_

Medvedevs budgetskrivelse för 2010–2012, 25 maj 2009, på internet: http://news.kremlin.ru/acts/4187_

Nyhets-sammanställningar och analyser på internet:

Eurasia Daily Monitor, (www.eurasia.se)

Johnson Russia List, (arkiv på internet: <http://archive.constantcontact.com>)

RFE/RL, Radio Free Europe – Radio Liberty, (<http://www.rferl.org/>)

RiaNovosti, (<http://ria.ru/> (ryska version) och <http://en.rian.ru/> (engelsk version))

Nyhetsrapport – sammandrag av militärt relaterade nyheter i ryska media (skickas per email från Försvarsavdelningen vid Svenska ambassaden i Moskva)

UPI World News (http://www.upi.com/Top_News/World-News/)

Vedomosti, (<http://www.vedomosti.ru/>)

Tidningar

Nezavisimoje vojennoje obozrenije

Svenska Dagbladet

The Moscow Times

Vojenno-promysjlennyj kurer

Litteratur

- Agentura.ru (2011) "Natsionalnyj Anti-terroristitsjeskij Komitet (NAK) [Nationella antiterroristkommittén, NAK], *Agentura.ru*, på internet: <http://www.agentura.ru/dossier/russia/fsb/structure/nak/> (hämtat: 10 januari 2012).
- Airforce-technology (2011) "Mi-24P (Mi-25 and Mi-35) Hind, Russian Federation", Airforce-Technology.com, på internet: <http://www.airforce-technology.com/projects/hind/> (hämtat: 31 januari 2012).
- Ajzensjtadt, Dannil (2008) "Minoborony sbrasyvajet desant" [Försvarsministeriet dumpar landsättning], *Gazeta*, 10 december 2008, på internet: http://www.gazeta.ru/politics/2008/12/10_a_2908437.shtml (hämtat: 16 oktober 2011).
- Akunin, Boris (2011) "Natjinajetsia interesnoje" [Nu börjar det intressanta], *Radio Echo Moskvj*, 6 december 2011, på internet: http://echo.msk.ru/blog/b_akunin/836697-echo/ (hämtat: 7 december 2011).
- Alaska Public Radio Network (2011) "Russian Oil Tanker Passes through NE Passage", *Alaska Public Radio Network*, 2 september 2010, på internet: <http://aprn.org/2010/09/02/russian-oil-tanker-passes-through-northeast-passage> (hämtat: 24 mars 2011).
- Aleksandrov, Aleksandr (2010) "Na relsach novogo oblika" [På reformeringens räls], *Krasnaja zvezda*, 29 januari 2010, på internet: http://www.redstar.ru/2010/01/029_01/1_02.html (hämtat: 11 augusti 2011).
- Allryska folkfronten (2011) "Vladimir Putin podderzjal ideju nazvat projekt Instituta sotsialno-ekonomitjeskich i polititjeskich issledovanij – Narodnoj programmoj" [Vladimir Putin stödde idén att kalla Institutet för social-ekonomisk och politisk forsknings utkast för Folkets program], *Allryska folkfronten*, 11 augusti 2011, på internet: www.narodfront.ru/news/20110811/380028329.html (hämtat: 17 augusti 2011).
- Altunin, Pjotr (2011) "Sootvetstvovat zadatjam dnja" [Att motsvara dagens uppgifter], *Krasnaja zvezda*, 29 juli 2011, på internet: http://www.redstar.ru/2011/07/29_07/3_01.html (hämtat: 17 augusti 2011).
- Anderson, Richard D. (2010) "When the Center Can Hold: The primacy of politics in shaping Russian Democracy", *Communist and Post-Communist Studies*, vol. 43, nr. 4, s. 397–408.
- Apalkov, Jurij (2010), "Tyl opora perednego kraja" [Den bakre tjänsten på framkant igen], *Krasnaja zvezda*, 9 juni 2010, på internet http://www.redstar.ru/2010/06/09_06/3_02.html (hämtat: 17 augusti 2011).
- Arbatov, Alexei (2010) "Russia", i H. Born et al. (red.) *Governing the Bomb: Civilian control and democratic accountability of nuclear weapons* (Oxford, Oxford University Press), s. 51–76.

- Arbatov, Alexei och Dvorkin, Vladimir (2011) "Novaja vojennaja reforma Rossii" [Rysslands nya militärreform], *Carnegie Moscow Center Working Papers*, nr. 2 (Moskva, Carnegie Moscow Center).
- Arbman, Gunnar och Thornton, Charles (2003) *Russia's Tactical Nuclear Weapons - Part I : Background and Policy Issues*, User Report, november 2003, FOI-R--1057--SE (Stockholm, FOI).
- Armed Forces International News (2010) "Russian DARPA to Advance Military Technologies", *Armed Forces International News*, (från ITAR TASS 22 september), 23 september 2010.
- Arutunyan, Anna (2011) "Putin Condemns Libya 'Crusade'", *Moscow News*, 21 mars 2011, på internet: <http://themoscownews.com/politics/20110321/188512035.html> (hämtat: 23 mars 2011).
- Ashton, Catherine , "Answer given by High Representative / Vice President on behalf of the Commission, E-8790/10EN, 3 december 2010, Concerning Russia's withdrawal from International Science and Technology Centre (ISTC) Question for written answer", 9 december 2010, på parlamentarikern Struan Stevensons hemsida (2010) *Subject: ISTC and Russia*, på internet: http://www.struanstevenson.com/parliamentary-work/question/russias_withdrawal_from_international_science_and_technology_centre_istc (hämtat: 25 juli 2011).
- Averkiev, Igor (2011) "Nabrosok obsjtjestvennoj aktivnosti v Rossii" [En sketch över samhällseliga aktiviteten i Ryssland], i Lipman och Petrov (2010) *Obsjtjestvo i grazhdane v 2008-2010 gg. (Samhälle och medborgare 2008-2010)*, Carnegie Moscow Center Working Papers, 3 (Moskva, Carnegie Moscow Center), s. 45–8.
- Ball, Deborah Y. och Gerber, Theodore P. (2005) "Russian Scientists and Rogue States", *International Security*, vol. 29, nr. 4, s. 50–77.
- Balzer, Harley och Maria Repnikova (2010) "Chinese Migration to Russia", *Post-Soviet Affairs*, vol. 26, nr. 1, s. 1–37.
- Barabanov, Michail (red.) (2010) *Novaja Armija Rossii*, [Rysslands nya armé], (Moskva, CAST).
- Basjkatova, Anastasija (2011) "Partijnij raskol pensionnoj reformy" [Partisplittring över pensionsreformen], *Nezavisimaja gazeta*, 5 april 2011, på internet: www.ng.ru/253215 (hämtat: 5 april 2011).
- Basjlykova, Natalja (2011) "Valentina Matvienko 'prosija' v Sovet Federatsii" [Valentina Matvienko "kom in" i Federationsrådet], *Kommersant*, 22 augusti 2011, på internet: www.kommersant.ru/doc/1756239 (hämtat: 22 augusti 2011).
- Belikov, Dmitrij (2011) "Igor Setjin rasstavil japontsev po mestam" [Igor Setjin satte japanerna på plats], *Kommersant*, 23 mars 2011, på internet: www.kommersant.ru/Doc/1606311 (hämtat: 28 mars 2011).
- Belotskaja, Svetlana (2011) "Forpost na Zapade"[Utpost i väst],

- Krasnaja zvezda*, 18 maj 2011, på internet: http://www.redstar.ru/2011/05/18_05/2_01.html (hämtat: 26 augusti 2011).
- Belyi, Andrei V. (2011) Renewables in Russia: Huge potential, uncertain prospects”, *Development and Transition*, på internet: www.developmentandtransition.net/article.35+M5a6a863e9e.0html (hämtat: 2 maj 2011).
- Bergstrand, Bengt-Göran (2010) *Economic and Military Expenditures Trends since 1990 for the Russian Federation and for EU and NATO*, FOI Memo 3203, maj 2010.
- Blandford, Nicholas och Weir, Fred (2011) ”Why Russia Is Blocking International Action against Syria”, *Christian Science Monitor*, 19 September 2011, på internet: <http://www.csmonitor.com/World/Middle-East/2011/0919/Why-Russia-is-blocking-international-action-against-Syria> (hämtat: 21 september 2011).
- Blank, Stephen J. (2007) *Rosoboroneksport: Arms Sales and the Structure of Russian Defence Industry*, januari 2007, (Carlisle, PA, Strategic Studies Institute, US Army War College).
- Blank, Stephen (2011) ”A Work in Regress? Russian Defense Industry and the Unending Crisis of the Russian State”, i McDermott, Roger, Nygren, Bertil och Vendil Pallin, Carolina (red.) *The Russian Armed Forces in Transition: Economic, geopolitical and institutional uncertainties* (London, Routledge), s. 151–68.
- Blank, Stephen (2011) ”Toward a New Chinese Order in Asia: Russia’s Failure”, *NBR Special Report*, nr. 26, mars 2011, (Washington, The National Bureau of Asian Research), s. 8–10.
- BOFIT Weekly (2009) ”Government Approves 2020 Development Plan”, *BOFIT Weekly*, 23 januari 2009.
- Boltenkov, Dmitrij (2010) ”Reformirovanije Vojenno-morskogo flota Rossijskoj Federatsii” [Reformeringen av Ryska Federationens Marinstridskrafter], i Barabanov, Michail (2010) *Novaja Armija Rossii* (Moskva, CAST), s. 83–104.
- Boltenkov, Dmitrij (2011) ”Reform of the Russian Navy”, *Moscow Defense Brief: Your Professional Guide Inside*, nr. 2, s. 21.
- Borah, Rupakjyoti (2011) ”India-Russia Relations: Rekindling the Past”, *Geopolitical Monitor*, 24 januari 2011, på internet: <http://www.geopoliticalmonitor.com/india-russia-relations-rekindling-the-past-4276>. (hämtat: 31 oktober 2011).
- BP (2011) *Statistical Review of World Energy 2011*, juni, på internet: www.bp.com/statisticalreview (hämtat: 3 december 2011).
- Bradford paper (2011) ”The Production and Promotion by a Russian Federation Company of a Range of Munitions Containing Chemical Irritants: A briefing note for CWC States Parties”, *Briefing Note*, University of Bradford, 12 september 2011, på internet: <http://www>.

- brad.ac.uk/acad/nlw/publications/russia_crowley.pdf (hämtat: 30 september 2011).
- “Brigady VKO” [VKO:s brigader] (2011) *Vojenno-analititskij forum* [Militäranaliskt forum], på internet: <http://rus.rpg7.org/index.php?/topic/60/> (hämtat: 31 augusti 2011).
- Brooke, James (2011) “China Moves into Russia’s Zone – Former Soviet Union”, *Voice of America*, 20 juli 2011, på internet: <http://www.voanews.com/english/news/asia/China-Moves-Into-Russias-Zone-the-Former-Soviet-Union-125839873.html> (hämtat: 1 augusti 2011).
- Bulgakov, Dmitrij (2010) ”*Tyl: 310 let na marche*” [Den bakre tjänsten – 310 år på marsch], *Krasnaja zvezda*, 31 juli 2010, på internet: http://www.redstar.ru/2010/07/31_07/2_08.html (hämtat: 17 augusti 2011).
- Carlsson, Märta (2012) *Den ryska marinen*, FOI memo 3700, februari 2012, (Stockholm, FOI).
- CAST (2009) ”Itogi vojenno-technitjeskogo sotrudnitjestva Rossii s innostrannymi gosudarstvami v 2009 godu” [Resultaten av Rysslands militärtekniska samarbete med främmande stater under år 2009], *Eksport Vooruzhenij*, nr. 6, s. 2–16.
- CAST (2009b) ”Stenogramma slusjanij “O realizatsii antikrizisnyj mer po podderzjke oboronno-promyslennogo kompleksa” [Stenogram från hearingen “Om realiserandet av antikrisåtgärder till stöd för det försvarsindustriella komplexet”]”, *Eksport Vooruzhenij*, nr. 5, s. 42–7.
- CAST (2010) ”Itogi vojenno-technitjeskogo sotrudnitjestva Rossii s innostrannymi gosudarstvami v 2010 godu [Resultaten av Rysslands militärtekniska samarbete med främmande stater under år 2010]”, *Eksport Vooruzhenij*, nr. 6, s. 7–19.
- CAST (2011) ”Renking predpriyatij oboronno-promyslennogo kompleksa Rossii v 2010 godu [Ranking av företagen inom det försvarsindustriella komplexet år 2010]”, *Eksport Vooruzhenij*, nr. 3, s. 36–44.
- CDIAC (2009) *Preliminary 2008-2009 Global and National Estimates*, på internet: www.cdiac.ornl.gov/trends/emis/meth_reg.html.
- Centre for Eastern Studies (2011) “Wide Variations in Prices for Russian Gas in Europe”, *Eastweek*, nr. 8, på internet: <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/eastweek/2011-03-02/wide-variations-prices-russian-gas-europe> (hämtat: xxx).
- ChinaSpot (2010) “Russia Is Using Icebreakers to Transport Oil to China through the Arctic , Rather than through the Suez Canal”, *ChinaSport*, 17 augusti 2010, på internet: <http://chinaspot.ru/en/i26/2418.html> (hämtat: 11 mars 2011).
- Chramtjichin, Aleksandr (2011) ”Tsentr probilizisia k okrainam” [”Tsentr” närmade sig utkanterna], *Nezavisimaja gazeta*, 7 oktober 2011, på internet: http://nvo.ng.ru/maneuvers/2011-10-07/1_center.html

- (hämtat: 23 oktober 2011).
- CNS (2006) "The Russian Federation and Nonproliferation of Weapons of Mass Destruction and Delivery systems: Threats, Assessments, Problems and Solutions" (CNS översättning av ett ryskt regeringsdokument om icke-spridningspolicy), *James Martin Center for Nonproliferation Studies*, 20 juli 2006, på internet: <http://cns.miis.edu/pubs/other/rusfed.htm> (hämtat: 13 juni 2008).
- Cohen, Ariel (2011) "Russia in the Arctic: Challenges to the U.S. Energy and Geopolitics in the High North", i Blank, Stephen (red.) *Russia in the Arctic* (Carlisle, Strategic Studies Institute, US Army War College), s. 1–42.
- Cooper, Julian (1998) "The military expenditure in the USSR and the RF, 1987-97", i SIPRI (1998) *SIPRI Yearbook 1998: Armaments, disarmament and international security* (Oxford, Oxford University Press, SIPRI).
- Cooper, Julian (2010) 'The Innovative Potential of the Russian economy', *Russian Analytical Digest*, nr. 88, 29 november 2010, s. 8–12.
- Cooper, Julian (2011) *Milex in the Russian Federal Budget 2010–2014*, arbetspapper, SIPRI, 12 augusti 2011.
- Cooper, Julian (2011) "Military Procurement in Russia" i McDermott, Roger, Nygren, Bertil och Vendil Pallin, Carolina (red.) *The Russian Armed Forces in Transition: Economic, geopolitical and institutional uncertainties* (London, Routledge), s. 169–89.
- CORDIS (2009) "EU–Russian Research Cooperation Good but Could be Better, Says Report", Community Research and Development Information Service – CORDIS', 9 juli 2007, på internet: <http://cordis.europa.eu> (hämtat 20 november 2009).
- Council of the European Union (2010) "Joint Statement on the Partnership for Modernisation EU-Russia Summit", *Press Release* 154, 31 May-1 June 2010.
- Crane, Keith och Usanov, Artur (2010) "Role of High-Technology Industries", i A. Åslund *et al.* (red.) *Russia after the Global Economic Crisis* (Washington DC, Peterson Institute for International Economics, Center for Strategic and International Studies, New Economic School), s. 95–123.
- Danchenko, Igor, Downs, Erica och Hill, Fiona (2010) "One Step Forward, Two Steps Back", *Policy Paper at Brookings*, nr. 22, augusti.
- Delegation of the European Union to the International Organisations in Vienna (2010) "EU Statement on the Corfu Interim Report", *Europeiska unionen*, FSC-PC.DEL/38/10, 5 juli 2010, på internet: http://www.delvie.ec.europa.eu/en/eu_osce/eu_statements/2010/July/46th%20Joint%20FSC-PC%20-%20EU%20on%20Corfu%20Interim%20Report.pdf (16 September 2010).

- Demografitjeskij ezjegodnik Rossii (2010) (Rosstat, Moskva).
- Denisov, Vitalij (2009) "Zjelznodorozjnyje – znatjit nadezjnyje" [Järnvägstrupperna är pålitliga], *Vojenno-promysjlennyj kurjer*, 3 juni 2009, på internet : <http://vpk-news.ru/articles/1682> (hämtat: 9 augusti 2011).
- Denisov, Vitalij, (2008) "Sluzjba na stalnich magistraljach" [Tjänstgöring på järnvägen], *Krasnaja zvezda*, 6 augusti 2008, på internet http://www.redstar.ru/2008/08/06_08/1_08.html (hämtat: 11 augusti 2011).
- Department of State (2010) *Adherence to and Compliance with Arms Control, Nonproliferation, and Disarmament Agreements and Commitments*, Washington D.C., juli 2011.
- Department of State (2011) *Adherence to and Compliance with Arms Control, Nonproliferation, and Disarmament Agreements and Commitments*, Washington D.C., augusti 2011.
- Department of State (2011) *Compliance with Convention on the Prohibition of the Development, Production, Stockpiling and Use of Chemical Weapons and on their Destruction*, U.S. Department of State, augusti 2011.
- Deutsch Karlekar, Karin (2011) "Press Freedom in 2011: Signs of change amid repression", *Freedom House*, 2 maj 2011, på internet: <http://freedomhouse.org/images/File/fop/2011/FOTP2011OverviewEssay.pdf> (hämtat: 3 maj 2011).
- Dezhina, Irina (2011) *Developing Research in Russian Universities*, Russei.Nei. Visions, No. 57, (Paris Ifri, Russia/NIS Center), February, s 14-6.
- Doff, Natasha (2011) "Is Russia Out of Libya?", *Moscow News*, 22 augusti 2011, på internet: <http://themoscownews.ru/international/20110822/188948570.html> (hämtat: 1 september 2011).
- Duman (2010) "HIV/AIDS in Russia in 2009, information for an extended meeting of the inter-party work group of the State Duma of the Russian Federation for prevention and treatment of HIV/AIDS and other main infectious diseases", Federal Scientific Methodological Center for the Prevention of and Fight against HIV/AIDS, 15 april 2010.
- Dymovskij, Aleksej (2009) "Obrasjtjenije majora Dymovskogo" [Major Dymovskijs appell], *You Tube*, 6 november 2009, på internet: <http://www.youtube.com/watch?v=HxkMldDLgPw&NR=1> (hämtat: 4 april 2011).
- Dzutsev, Valery (2011) "Moscow's Envoy to North Caucasus Indecisive, Reverts to Outdated Institutions", *North Caucasus Weekly*, vol. 12, nr. 7, 9 april 2011.
- Earle, Jonathan (2012) "Youth Group Leader in Leak Scandal", *The Moscow Times*, 3 februari 2012, på internet: <http://www.themoscowtimes.com/news/article/youth-group-leader-in-leak-scandal/452277.html>

- (hämtat: 8 februari 2012).
- Echo Novosti (2011) "FSB okazyvajet davlenije na administratsiju krupnejsjej rossijskoj sotsialnoj sete 'vkontakte'", *Radio Echo Moskvy*, 8 december 2011, på internet: <http://echo.msk.ru/news/837284-echo.html> (hämtat: 8 december 2011).
- EIA (2010) "Russia. Oil exports", EIA, på internet: <http://www.eia.doe.gov/cabs/russia/Oil.html> (hämtat: 10 mars 2011).
- Ekonomiministeriet (2008) [i texten Ryssland 2020] Kontseptsija dolgosrochnogo sotsialno-ekonomitjeskogo razvitija Rossiskoj Federatsji (i engelsk text oftast refererad till som Russia 2020).
- Ekström, Markus (2010) *Rysk operativ-strategisk övningsverksamhet under 2009 och 2010*, Användarrapport, oktober 2010, FOI-R--3022--SE (Stockholm: FOI).
- Erawatch (2010) "Overview, Main challenges for research policies", publicerat 30 april 2010, på internet: <http://cordis.europa.eu/erawatch/index.cfm?fuseaction=ri.content&topicID=68&parentID=4&countryCode=RU> (hämtat: 26 augusti 2010).
- Erawatch (2010) "Federal Targeted Programme 'Scientific and Scientific-Pedagogical Personnel of the Innovative Russia in 2009–2013'", 23 april 2010, på internet: <http://cordis.europa.eu/erawatch/index.cfm?fuseaction=prog.document&uuid=E1AF2F34-BEB2-B55A-6BE8322976F43D68> (hämtat: 20 juli 2010).
- Erawatch (2010) "Russian Federation: Research performers, public research organisations", 30 april 2010, på internet: <http://cordis.europa.eu/erawatch/index.cfm?fuseaction=ri.content&topicID=67&parentID=65&countryCode=RU> (hämtat: 26 augusti 2010).
- Erawatch (2010) "Russian Federation, Government Policy Making and Coordination", 30 april 2010, på internet: <http://cordis.europa.eu/erawatch/index.cfm?fuseaction=ri.content&topicID=619&parentID=44&countryCode=RU> (hämtat: 20 juli 2011).
- Erawatch (2010) "R&D in the Priority Directions for the Development of the Scientific-Technological Complex of Russia 2007–2012", på internet: <http://cordis.europa.eu/erawatch/index.cfm?fuseaction=prog.document&uuid=E1AE722E-0754-2D00-2686B1B398A86814> (hämtat: 20 juli 2011).
- Europeiska kommissionen (2009) *Compendium on Science & Research Cooperation between the European Union and the Russian Federation*, på internet: <http://ec.europa.eu/research/iscp/pdf/russia.pdf> (hämtat 10 mars 2010).
- Europeiska kommissionen (2011) *EU-Russia Energy Relations*, på internet: http://ec.europa.eu/energy/international/russia/russia_en.htm (hämtat: 14 oktober 2011).
- Europeiska unionen (2010) "Joint Statement on the Partnership for

- Modernisation EU-Russia Summit 31 May–1 June 2010”, *Presse 154*, 10546/10, Rostov, 1 juni 2010.
- Europeiska unionen (2011) “Russia”, *European Commission – DG Trade*, 8 juni 2011, på internet: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113440.pdf (hämtat: 27 oktober 2011).
- Falitjev, Oleg (2010) ”Ot R-7 do ”Angary”” [Från R-7 till Angara], *Vojenno-promyslennyj kurer*, 27 januari 2010, på internet: <http://vpk-news.ru/articles/5675> (hämtat 30 september 2011).
- Falitjev, Oleg (2011) ”Dengi vydeljajutsj zjdem katjestvennych isdelij [Pengar delas ut, kvalitetsprodukter väntas]” *Vojenno-Promyslennyj Kurer*, 19 oktober 2011, på internet: <http://vpk-news.ru/articles/8250> (hämtat 16 november 2011).
- Falkowski, Maciej och Marszewski, Mariusz (2011) *The 'Tribal Areas' of the North Caucasus – an enclave of 'alien civilisation' within the Russian Federation*, (Warszawa: Centre for Eastern Studies), s. 45–57.
- ”Fears of Bioterrorism Led Superpowers to Retain Smallpox Virus”, *The Telegraph*, 18 januari 2011.
- Federala tjänsten för statlig statistik (2010) *Rossijskij statistitjeskij ezjegodnik 2010 [Rysk statistisk årsbok 2010]* (Moskva, Rosstat).
- Fedorov, Yury (2009) ”Medvedev’s Amendments to the Law on Defence: The Consequences for Europe”, *FIIA Briefing Paper*, nr. 47 (Helsingfors, FIIA).
- Feigelman, Mikhail (2007) ”What the Scientists Say”, *Nature*, vol. 449, s. 528–30.
- Felgenhauer, Pavel (2010) ”Putin and Medvedev Raise Prospects of a New Arms Race”, *Eurasia Daily Monitor*, 2 december 2010, vol. 7, nr. 215.
- Feshbach, Murray (2008) ”Behind the Bluster, Russia is collapsing”, *The Washington Post*, 5 oktober 2008, på internet: <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2008/10/03/AR2008100301976.html> (hämtat: 26 augusti 2010).
- Fighter Planes (2011) ”Mig-31 Foxhound, Mikoyan-Gurevich”, *Fighter-Planes.com*, på internet: http://www.fighter-planes.com/info/mig31_foxhound.htm (hämtat: 31 januari 2012).
- Florida, Richard, Mellander, Charlotta och Stolarick, Kevin (2011) *Creativity and Prosperity: The global creativity index*, januari (Toronto, Martin Prosperity Institute).
- FOM (2011) ”Internet v Rossii” [Internet i Ryssland], *Analititjeskij bjulleten*, nr. 33 (våren 2011), på internet: <http://bd.fom.ru/pdf/Internet%20v%20Rossii%20vol%2033%20vesna%202011%20short.pdf> (17 oktober 2011).
- Fortescue, Stephen (2010) ”Institutionalization and Personalism in the Policy-Making Process of the Soviet Union and Post-Soviet Russia”,

- I Fortescue, Stephen (red.) *Russian Politics from Lenin to Putin* (Basingstoke, Palgrave), s. 21–50.
- Fortescue, Stephen (2010) "The Policy-Making Process in Putin's Prime Ministership", presentation vid *ICCEES VIII World Congress*, Stockholm, 26–31 juli 2010.
- Freedom House (2011) "Freedom of the Press 2011: Global press freedom rankings", *Freedom House*, 2 maj 2011, på internet: <http://freedomhouse.org/images/File/fop/2011/FOTP2011GlobalRegionalTables.pdf> (hämtat: 3 maj 2011).
- Frolov, Andrej (2010) "Gosudarsvennyj oboronnyj zakaz Rossij: tendentsii poslednich let [Rysslands statliga försvarsbeställning: tendenser de senaste åren]", *Eksport Vooruzhenij*, specialutgåva 2010, s. 10.
- Frolov, Andrej (2010) "Ispolnenije gosudarstvennogo oboronno go zakaza Rossii v 2009 godu" [Genomförande av Rysslands statliga försvarsbeställning under år 2009], *Eksport Vooruzhenij*, nr. 2, s. 32–42.
- Frolov, Andrej (2011) "Ispolnenije gosudarstvennogo oboronno go zakaza Rossii v 2010 godu" [Genomförande av Rysslands statliga försvarsbeställning under år 2010], *Eksport Vooruzhenij*, nr. 2, s. 43–54.
- Frolov, Andrej (2011) "Russian Military Spending in 2011–2020", *Moscow Defence Brief*, nr. 1, s. 12–16.
- Frye, Timothy (2010) "Corruption and Rule of Law" i Åslund, Anders, Guriev, Sergei och Kuchins, Andrew (red.) *Russia After the Global Economic Crisis* (Washington D.C., Peterson Institute for International Economics, Center for Strategic and International Studies, New Economic School, Washington DC), s. 79–94.
- Förenta nationerna (2010) *Report of the BTWC Meeting of States Parties*, BWC/MSP/2010/6, 17 december 2010.
- Förenta nationerna (2010) *World Population Prospects*, på internet: http://esa.un.org/wpp/unpp/panel_population.htm (hämtat: 2 augusti 2011).
- Förenta nationerna (2011) "Compliance by States Parties with Their Obligations under the Convention: Background information document submitted by the Implementation Support Unit", *The United Nations Office at Geneva (UNOG)*, BWC/CONF.VII/INF.2, 23 november 2011, på internet: [http://www.unog.ch/80256EDD006B8954/\(httpAssets\)/CADA40264C443E6CC1257951003CD16C/\\$file/compliance.pdf](http://www.unog.ch/80256EDD006B8954/(httpAssets)/CADA40264C443E6CC1257951003CD16C/$file/compliance.pdf) (hämtat 8 december 2011)
- Förenta nationerna (2011) "Membership of the Biological Weapons Convention", *The United Nations Office at Geneva (UNOG)*, på internet: [http://www.unog.ch/80256EE600585943/\(httpPages\)/7BE6CBBEA0477B52C12571860035FD5C?OpenDocument](http://www.unog.ch/80256EE600585943/(httpPages)/7BE6CBBEA0477B52C12571860035FD5C?OpenDocument) (hämtat: 26 juli 2011).

- Förenta nationernas Generalförsamling (1989) "Chemical and Bacteriological (Biological) Weapons", *Report of the Secretary-General*, A/44/561, Annex I, 4 oktober 1989.
- Förenta nationernas Säkerhetsråd (2011) "Security Council Resolution 1970 – S/RES/1970 (2011)", *International Criminal Court*, 26 februari 2011, på internet: <http://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/2B57BBA2-07D9-4C35-B45E-EED275080E87/0/N1124558.pdf> (hämtat: 27 augusti 2011).
- G8 Summit (2011) "Declaration on Non-Proliferation and Disarmament", *G8 France 2011*, 26–27 maj 2011, på internet: <http://www.g20-g8.com/g8-g20/g8/english/the-2011-summit/declarations-and-reports/appendices/declaration-on-non-proliferation-and-disarmament.1352.html> (hämtat: 25 juli 2011).
- Gabujev, Aleksandr (2011) "Severnuju Koreju usmirjat gazom" [Nordkorea kan göras fredligt med hjälp av gas], *Kommersant*, 22 augusti 2011, på internet: <http://www.kommersant.ru/doc/1756011> (hämtat: 13 januari 2012).
- Gabujev, Aleksandr och Solovjov, Vladimir (2011) "ODKB razvoratjivajut litsom k NATO" [CSTO vänder sig mot Nato] *Kommersant*, 6 september 2011, på internet: <http://kommersant.ru/doc/1766641> (hämtat: 9 december 2011).
- Gaddy, Clifford G. och Ickes, Barry W. (2010) "Russia after the Global Financial Crisis", *Eurasian Geography and Economics*, vol. 51, nr. 3, s. 281–311.
- Gajdaj, Aleksej (2010) "Reformirovanije Suchoputnych vojsk Rossijskoj Federatsii" [Reformeringen av Ryska Federationens Markstridskrafter], i Barabanov, Michail (red.) *Novaja armija Rossii* (Moskva, CAST), s. 11–35.
- Gatilov, Gennady (2011) "Statement by Deputy Minister of Foreign Affairs of the Russian Federation, at the 7th Review Conference for the Biological and Toxin Weapons Convention", *Delegation of the Russian Federation*, Geneva, 5 december 2011.
- Gavrilenko, Andrej (2011) "Korvet dlja flota" [En korvett till marinen], *Krasnaja zvezda*, 14 oktober 2011, på internet: http://www.redstar.ru/2011/10/14_10/1_04.html (hämtat: 17 januari 2012).
- Gavrilenko, Andrej (2011) "Kosmitjeskije priority" [Prioriteringar för rymden], *Krasnaja zvezda*, 30 mars 2011, på internet: http://www.redstar.ru/2011/03/30_03/1_09.html (hämtat: 3 oktober 2011).
- Gavrilenko, Evgenij (2010) "External Constraints Reshape Russia's Economy", presentation vid *ICCEES VIII World Congress*, Stockholm, 26–31 juli 2010.
- Gavrilov, Jurij (2010) "Brigady – v gotovnosti" [Brigader i beredskap], *Rossiskaja gazeta*, 29 januari 2010, på internet: <http://www.rg.ru/>

- printable/2010/01/29/brigady.html (hämtat: 9 augusti 2011).
- Gavrilov, Jurij (2011) "Prizivu otkazali v dolgoj zjazni" [Vägrade inkallelse under ett långt liv], *Rossijskaja gazeta*, 18 november 2011, på internet: <http://www.rg.ru/2011/11/17/armiya-site.html> (hämtat: 17 januari 2012).
- Gavrilov, Jurij (2011) *Universalnyj soldat* [Den mångsidige soldaten], *Rossijskaja gazeta*, 22 februari 2011, på internet: <http://m.rg.ru/2011/02/22/postnikov.html> (hämtat: 11 april 2011).
- Gazprom (2011) "Liquefaction and Storage", *Gazprom*, på internet: <http://gazprom-sh.nl/lng/technology/liquefaction/> (hämtat 2 maj 2011).
- Giles, Keir (2011) "Russian Operations in Georgia: Lessons identified versus lessons learned" I McDermott, Roger, Nygren, Bertil och Vendil Pallin, Carolina (red.) *The Russian Armed Forces in Transition: Economic, geopolitical and institutional uncertainties* (London, Routledge), s. 9–28.
- Global Security Newswire (2011) "Russia Delays Opening of Last Chemical Arms Disposal Plant", *Global Security Newswire*, 9 augusti 2011.
- Global Security Newswire (2010) "Russia Formalizes 2015 CW Disposal Deadline", *Global Security Newswire*, 20 december 2010.
- Global Trade Alert (2010) "Russia: Strategy of pharmaceutical industry developed 2020", Measure 1135 (February), *Global Trade Alert*, på internet: <http://www.globaltradealert.org/measure/russia-strategypharmaceutical-industry-development-2020> (hämtat 8 mars 2010).
- Godzimirski, Jakub (2011) "Russlands eksterne energistrategi: utfodringen og muligheter", *Nordisk Östforum*, vol. 25, nr. 2, s. 117–37.
- Golts, Alexander (2011) "Protectors of Putins Vertical: Russian Power Ministries before the 2011–2012 Elections", *FIIA Briefing Paper*, nr. 86 (Helsingfors, FIIA).
- Golts, Alexander (2011) "The Arctic: A Clash of Interests or clash of ambitions", i Blank, Stephen (red.), *Russia in the Arctic* (Carlisle: Strategic Studies Institute, US Army War College), s. 43–62.
- Gorst, Isabel (2011) "Russian military budget sapped by corruption", *Financial Times*, 24 maj 2011, på internet: www.ft.com/intl/cms/s/0/961668be-8628-11e0-9e2c-00144feabdc0.html (hämtat: 25 maj 2011).
- Goure, Daniel (2010) "Russian Strategic Nuclear Forces and Arms Control: Déjà vu All Over Again", i S.J. Blank och R. Weitz (red.) *The Russian Military Today and Tomorrow: Essays in Memory of Mary Fitzgerald* (Carlisle, PA, Strategic Studies Institute), s. 301–330.
- Gudkov (2011) "Inertsija passivnoj agitatsii" [Handlingsförklarning genom passiv agitation], *Pro et Contra*, vol. 15, nr. 3, s. 20–42.

- Gurvitj, Jevsej (2011) "Printsipy novoj pensionnoj reformy" [Principerna för nya pensionsreformen], *Voprosy ekonomiki*, nr. 4, s. 4–31.
- Haas, Marcel de (2009) "Medvedev's security policy: A provisional assessment", *Russian analytical digest*, No 62, 18 juni, http://www.clingendael.nl/publications/2009/20090618_cscp_medvedev_homan.pdf.
- Hedenskog, Jakob (2010) *Naval Strategies in the Black Sea Region*, User Report, augusti 2010, FOI-R--2881--SE (Stockholm, FOI).
- Hedenskog, Jakob (2011) "Terrorhotet mot Sotji-OS oroar Ryssland", i Hellström, Jerker Eriksson och Granholm, Niklas (red.) *Strategisk utblick 2011* (Stockholm, FOI), s. 20–27.
- Hedenskog, Jakob och Vendil Pallin, Carolina (2011) *Ryssland och krisen i Libyen*, FOI Memo 3545 (Stockholm, FOI).
- Heickerö, Roland (2010) *Emerging Cyber Threats and Russian Views on Information Warfare and Information Operations*, User Report, mars 2010, FOI-R--2970--SE (Stockholm FOI), s. 33.
- Henderson, James (2010) *Non-Gazprom Gasproducers in Russia* (Oxford Institute for Energy Studies).
- Hoffman David E. (2010) "Where Will Russia's Scientists Go Now?" *Foreign Policy*, 18 augusti, 2010, på internet: http://hoffman.foreignpolicy.com/posts/2010/08/18/russia_pulls_out_of_program_for_post_soviet_scientists (hämtat: 19 januari 2012).
- Horvath, Robert (2011) "Putin's 'Preventive Counter-Revolution': Post-Soviet Authoritarianism and the Spectre of Velvet Revolution", *Europe-Asia Studies*, vol. 63, nr. 1, s. 1–25.
- Hull, Cecilia (2010) *Kontraktering i internationella insatser*, Användarrapport, december 2010, FOI-R--3111--SE (Stockholm, FOI).
- Huskey, Eugene (2010) "Pantouflage à la russe: The recruitment of Russian political and business elites", i Fortescue, Stephen (red.) *Russian Politics from Lenin to Putin* (Basingstoke, Palgrave), s. 185–204.
- Huskey, Eugene (2010) "Elite Recruitment and State-Society Relations in Technocratic Authoritarian Regimes: The Russian case", *Communist and Post-Communist Studies*, vol. 43, nr. 4, s. 363–72.
- IEA (2010). World Energy Outlook 2009 Fact Sheet.
- IFC och Världsbanken (ej daterad, förmodligen 2009) *Energy Efficiency in Russia. Untapped Reserves*, på internet: [http://www.ifc.org/ifcext/rsefp.nsf/AttachmentsByTitle/FINAL_EE_report_Engl.pdf/\\$FILE/Final_EE_report_engl.pdf](http://www.ifc.org/ifcext/rsefp.nsf/AttachmentsByTitle/FINAL_EE_report_Engl.pdf/$FILE/Final_EE_report_engl.pdf) (hämtat: 6 december 2011).
- IISS (2006) *The Military Balance 2006* (Abingdon, Routledge for The International Institute for Strategic Studies, IISS)
- IISS (2009) *The Military Balance 2009* (Abingdon, Routledge for The

- International Institute for Strategic Studies, IISS)
- IISS (2011) *The Military Balance 2011* (Abingdon, Routledge for The International Institute for Strategic Studies, IISS)
- Iljin, V.A (2008) "Kriteriji i pokazateli bojevoj gotovnosti korabljev" [Kriterier och indikatorer på stridsberedskap för fartyg], *Oboronnyj zakaz*, nr. 19, juli 2008, på internet: <http://www.ozakaz.ru/index.php/articles/n-19--2008/241-n2011-03-28-0447> (hämtat: 30 oktober 2011).
- IMF (2011) *World Economic Outlook Data Base*, www.imf.org. Använd vid många tillfällen under året.
- INDEM (2005) *Vo skolko raz uvelitjilas korrupsija za 4 goda: rezultaty novogo issledovanija Fonda INDEM* [Hu många gånger korruptionen ökade med på 4 år: resultat av Fonden INDEMS nya forskning], stensil.
- INDEM (2007) *Biznes vne korrupsii: Rukovodstvo k dejstvuju* [Affärer utan korruption: En vägledning till handling], (INDEM, OPORA, USAID), stensil.
- Institute of Energy Strategy (2011) "Monitoring choda realizatsii v 2010 godu Energetitjeskoj Strategii Rossii v period do 2030" [Översyn av hur realiseringen av Rysslands Energistrategi till 2030 framskridit 2010], stensil.
- Interfax (2011) "Vojennyje prodolzjat boj s postavstjnikami [Militären fortsätter striden med leverantörerna]", *Interfax*, 17 november 2011, på internet: <http://www.interfax.ru/politics/txt.asp?id=217252> (hämtat: 29 november 2011).
- International Crisis Group (2011) "Armenia and Azerbaijan: Preventing War", *Europe Briefing*, nr. 60, s. 1.
- International Telecommunication Union (2011) *Measuring the Information Society*, på internet: http://www.itu.int/ITU-D/ict/publications/idi/2011/Material/MIS_2011_without_annex_5.pdf (hämtat: 26 oktober 2011).
- Interfax (2010) "Armeijskaja Aviatsija vyvedena iz podtjinenija VVS Rossii – glavkom" [Armeiflyget är inte längre underställt flygstridskraftrena], *Interfax*, 16 november 2010, på internet: <http://www.interfax-russia.ru/Moscow/main.asp?id=190041> (hämtat: 25 augusti 2011).
- Interfax (2011) "Minoborony RF otkazalos ot zakupki nevysokototjnogo oruzjija" [Ryska Försvarsministeriet avstod från köp av icke-precisionsvapen], *Interfax*, 12 september 2011, på internet: <http://interfax.ru/society/news.asp?id=207468> (hämtat: 20 oktober 2011).
- "Iran launches Bushehr Nuclear Power Plant", *RIA Novosti*, 12 november 2011.
- "Iran Seeks Nuclear Crisis Breakthrough as Moscow Proposes Step-by-Step Approach" (2011) *Al Arabiya News*, 17 augusti 2011, på internet: <http://www.alarabiya.net/articles/2011/08/17/162706.html> (hämtat:

20 augusti 2011).

ISTC (2011) "Statement of the 53rd Governing Board of the International Science and Technology Center", Moscow, 28 June, 2011.

Itar-Tass (2010) "Na razvitije OPK RF za tri goda mozjet byt potratjeno 330 mlrd rublej [330 md RUR kan komma att läggas på utveckling av OPK under tre år]", *Itar-Tass*, 20 augusti 2010, på internet: <http://fcp.economy.gov.ru/cgi-bin/cis/fcp.cgi/Fcp/News/View/2010/2278> (31 oktober 2011).

Ivzjenko, Tatiana (2011) "V Kieve zjdut gasovogo obostrenija" [I Kiev väntas gasspänning], *Nezavisimaja gazeta*, 17 augusti 2011, på internet: http://www.ng.ru/cis/2011-08-17/1_kiev.html (hämtat: 20 september 2011).

Izvestija (2011) "Bolsjoje pravitelstvo gotovit predlozjenija po 'oboronke'" [(Kommittén) Utvidgade regeringen förbereder förslag rörande försvarsindustrin], *Izvestija*, 19 november 2011, på internet: <http://www.izvestia.ru/news/507255> (hämtat: 6 december 2011).

Jefimov, Nikolaj (2006) *Politiko-vojennyje aspekty natsionalnoj bezopasnosti Rossii* [Militärpolitiska aspekter på Rysslands nationella försvar] (Moskva, URSS).

Jonson, Lena (2011) "Ryskt samhällsklimat i förändring", *Östbulletinen*, nr. 1, på internet: http://sallskapet.org/ostbulletinen/ostbulletinen_nr_1_2011.pdf (hämtat 19 oktober 2011), s. 3–6.

Jonsson, Anna (2009) "Rättsstatlighet och rättsutveckling i Ryssland", i Jonsson, Anna och Vendil Pallin, Carolina (red.) *Ryssland: politik, samhälle och ekonomi* (Stockholm, SNS Förlag), s. 102–23.

Jonsson, Anna och Vendil Pallin, Carolina (2009) "Rysk politisk utveckling", i Jonsson, Anna och Vendil Pallin, Carolina (red.) *Ryssland: politik, samhälle och ekonomi* (Stockholm, SNS Förlag), s. 76–101.

Kaczmariski, Marcin (2011) *The Fragile 'Reset'. The balance and the prospects for changes in Russian-US relations* (Warszawa: Centre for Eastern Studies), <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/policy-briefs/2011-04-11/fragile-reset-balance-sheet-and-prospects-changes-russianus-rela> (hämtat: 9 december 2011).

Kamysjev, Dmitrij (2011) "Dosjli do retjki" [Man har nått floden], *Vlast*, nr. 31 (8 augusti 2011), s. 10–14.

Kandaurov, Dmitrij (2011) "Vpered v prosjloje" [Framåt mot det förflutna], *Zavtra*, nr. 31, 3 augusti 2009, på internet: <http://www.zavtra.ru/cgi/veil//data/zavtra/11/924/41.html> (hämtat: 2 februari 2012).

Kapasjin, Valerij (2011) "Jest 50! V Ryssland unitjtozjeno boleje poloviny imevsjichsia zapasov otravlajusjtjich vesjtjestv" [Hälften uppnått! I Ryssland har mer än hälften av de befintliga lagren av kemiska stridsmedel förstörts], *Rossijskaja gazeta*, 8 juni 2011, på internet: <http://www.rg.ru/2011/06/08/himrazoruzhenie.html> (hämtat: 24 juli

- 2011).
- Karnauchov, Anton och Tselujko, Vjatjeslav (2010) "Vojennaja doktrina Rossii i sostajanije jee Vooruzjennykh sil: Teorija i realnost" [Rysslands militärdoktrin och situationen inom de Väpnade styrkorna: Teori och verklighet], i Barabanov, Michail (2010) *Novaja Armija Rossii* (Moskva, CAST), s. 105–20.
- Kholstov, Viktor (2010) "The head of the delegation of the Russian Federation at the 15th session of the Conference of the States Parties to the Convention on the Prohibition of Chemical
- Kholstov, Viktor, (2008) "Statement by the Head of the Russian Delegation to the Second Special Session of the Conference of the States Parties to Review the Operation of the Chemical Weapons Convention", The Hague OPCW, 8 April, 2008.
- Kholstov, Viktor (2010) "The head of the delegation of the Russian Federation at the 15th session of the Conference of the States Parties to the Convention on the Prohibition of Chemical Weapons", anförande av Rysslands representant vid *Conference of States Parties OPCW*, 29 november–3 december 2010, s. 2
- Klein, Margarete (2009) *Russia's Military Capabilities: "Great power" ambitions and reality*, Research Paper, RP 12 , oktober 2009 (Berlin, Stiftung Wissenschaft und Politik).
- Klein, Margarete (2011) "Towards a 'new look' of the Russian Armed Forces? Organizational and personnel changes", i McDermott, Roger, Nygren, Bertil och Vendil Pallin, Carolina (red.) *The Russian Armed Forces in Transition: Economic, geopolitical and institutional uncertainties* (London, Routledge), s. 29–48.
- Klejner, V. (2011) "Antikorrupsionnaja strategija biznesa v Rossii" [Den ryska företagsamhetens antikorrupsionsstrategi], *Voprosy Ekonomiki*, nr. 4, s. 32–46.
- Klimets, Sergej (2009) "Stalnyje ljodi stalnych magistralej" [Järnvägens stålmänniskor], *Vojenno-promyslennyj kurer*, 7 oktober 2009, på internet: <http://vpk-news.ru/articles/6469> (hämtat: 9 augusti 2011).
- Klysinski, Kamil och Kononczuk, Wojciech (2011) "The Belarusian Crisis Is an Opportunity for Russia", Centre for Eastern Studies, *Eastweek*, 8 juni 2011.
- "Komandujusjtjiji VDV ne iskljutjajet pojavlenija aviatsiji u suchoputnykh vojsk" [Chefen för VDV utesluter inte att markstridskrafterna får [eget] flyg], *Para-Dive*, 2 augusti 2011, <http://www.paradive.ru/flight/news/1726> (hämtat: 16 oktober 2011).
- Konovalov, Sergej (2011) "Glavnyje ugrozy – vnutrennije" [De huvudsakliga hoten är interna], *Nezavisimaja gazeta*, 19 september 2011, på internet: http://www.ng.ru/politics/2011-09-19/1_menace.html (hämtat: 10 oktober 2011).

- Kostiukova, Irina (2011) "Monetizatsija armii" [Monterariseringen av armén], *Vzgljad*, 1 juli 2011, på internet: <http://vz.ru/politics/2011/7/1/504097.html> (hämtat: 14 juli 2011).
- Kramer, John M. (2011) "Drug Abuse in Russia an Emerging Threat", *Problems of Post Communism*, vol. 58, nr. 1, s. 31–43.
- Kramnik, Ilja (2010) "Tjernomorskij flot nastojasjtjeje i budusjtjeje" [Svartahavsmarinen – nu och i framtiden], *Vojenno-promysjlennyj kurer*, 11 augusti 2010, på internet: <http://vpk-news.ru/articles/6733> (hämtat: 29 augusti 2011).
- Kramnik, Ilja (2011) "Alternativa ostanemsja bez bojesposobnogo flota" [Alternativet är att stå utan en stridsduglig marin], *Vojenno-promysjlennyj kurer*, 9 mars 2011, på internet: <http://vpk-news.ru/articles/7223> (hämtat: 13 juli 2011).
- Kramnik, Ilja (2011) "Korabli sjirokogo profilja" [Fartyg med hög profil], *Vojenno-promysjlennyj kurer*, 29 juni 2011, på internet: <http://vpk-news.ru/articles/7822> (hämtat: 30 augusti 2011).
- Kramnik, Ilja (2011) "Strojitelstvo idet, zjdite popolnenije" [Byggnation pågår, förstärkning är att vänta], *Vojenno-promysjlennyj kurer*, 17 augusti 2011, på internet: <http://vpk-news.ru/articles/8050> (hämtat: 30 augusti 2011).
- Krasnaja zvezda (2011) "Novyje vysoty VVS" [Nya höjder för VVS], *Krasnaja zvezda*, 22 december 2011, på internet: http://www.redstar.ru/2010/12/22_12/3_08.html (hämtat: 25 augusti 2011).
- Kristensen, Hans M. och Norris, Robert S. (2008) "Russian Nuclear Forces, 2008", *Bulletin of the Atomic Scientists*, vol. 64 nr. 2, maj–juni 2008, s. 54–57, 62.
- Kristensen, Hans M. och Norris, Robert S. (2009) "Russian Nuclear Forces, 2009", *Bulletin of the Atomic Scientists*, vol. 65 nr. 3, maj–juni 2009, s. 55–64.
- Kristensen, Hans M. och Norris, Robert S. (2011) "Russian nuclear forces, 2011", *Bulletin of the Atomic Scientists*, vol. 67 nr. 3, maj–juni 2011, s. 67–74.
- Kryshtanovskaya, Olga och White, Stephen (2009) "The Sovietization of Russian Politics", *Post-Soviet Affairs*, vol. 25, nr. 4, s. 293–309.
- Kuchins, Andrew C., et al. (2011) *The North Caucasus: Russia's Volatile Frontier* (Washington, Center for Strategic and International Studies), mars 2011, s. 3–4.
- Kudrin, Aleksej och Sergijenko, Oksana (2011) "Posledsvija krizisa i perspektivy sotsialno-ekonomitjeskogo razvitija Rossii" [Följder av krisen och utsikterna för Rysslands socioekonomiska utveckling], *Voprosy ekonomiki*, nr. 3, s. 4–19.
- Kulikov, Sergey och Sergeyev, Mikhail (2010) "Officials argue with

- demographics: Predictions about Russians' extinction are unfounded and must be reviewed", *RT*, 18 oktober 2010, på internet: <http://rt.com/politics/press/nezavisimaya/officials-argue-with-demographics/en/> (hämtat: 2 augusti 2011).
- Kuznetsov, Andrej (2011) "Na dagestanskom fronte" [På den dagestanska fronten], *Lenta.ru*, 27 juni 2011, på internet: <http://lenta.ru/articles/2011/06/27/dagestan> (hämtat: 2 januari 2012).
- Lagen om militärens penningförmåner (2011) Proekt 556510-5 Federalnyj zakon "O denezjnom dovolstvii voennosluzjasjtich i predostavlenii im otdelnych vyplat", <http://asozd2.duma.gov.ru/main.nsf%28SpravkaNew%29?OpenAgent&RN=556556->.
- Larsson, Robert *et al.* (2008) *Det kaukasiska lackmustestet: Konsekvenser och lärdomar av det rysk-georgiska kriget i augusti 2008*, Underlagsrapport, september 2008, FOI-R—2563--SE (Stockholm, FOI).
- Larsson, Robert L. (2010) *Rysk energimakt: Korruption och säkerhetsfixering i nationens namn* (Stockholm, Ersatz).
- Lavrov, Anton (2010) "Natjalo reformy Vozdusjno-desantnych vojsk" [Inledning av reformeringen av Luftlandsättningsstrupperna], i Barabanov, Michail (red.) *Novaja armija Rossii* (Moskva, CAST), s. 37–54.
- Lavrov, Anton (2011) "The Center-2011 Military Exercise", *Moscow Defence Brief*, nr. 4, s. 23.
- Lavrov, Anton (2011) "Vojenno-vozdusjnye sily Rossii: davno nazrevsjije reformy" [De ryska Flygstridskrafterna – sedan länge [över] mogna reformer], en serie om tre artiklar under 2011, *Vozdusjno-kosmitjeskaja oborona*, på internet: <http://www.vko.ru/site/strategy/308/default.aspx> (hämtat: 29 augusti 2011).
- Leijonhielm, Jan *et al.* (2005) *Rysk militär förmåga i ett tioårsperspektiv – problem och trender 2005*, Användarrapport, juni 2005, FOI-R--1662--SE (Stockholm, FOI).
- Leijonhielm, Jan *et al.* (2009) *Rysk militär förmåga i ett tioårsperspektiv – ambitioner och utmaningar*, Användarrapport, januari 2009, FOI-R--2707--SE (Stockholm, FOI).
- Lennartsson, Anders och Lindvall, Fredrik (2011) *USA:s bidrag till Natos missilförsvar: En analys av the Phased Adapted Approach*, juni 2011, FOI-R--3226--SE (Stockholm: FOI).
- Lenta (2010) "VVS Rossii polutjat novyje letajusjtije radary" [Rysslands VVS erhåller ny flygande radar], *Lenta.ru*, 14 juni 2010, på internet: <http://lenta.ru/news/2010/06/14/razvedchik/> (hämtat: 31 januari 2012).
- Leon, David A. *et al.* (2007) "Hazardous Alcohol Drinking and Premature Mortality in Russia: A population based case-control study", *The Lancet*, vol. 369, s. 2001–9.

- Levadacentrum (2011) "Medvedev ili Putin: za kogo budut golosovat rossijane v 2012" [Medvedev eller Putin: vem kommer ryssarna att rösta på 2012], *Levada Tsentr*, 26 augusti 2011, på internet: <http://www.levada.ru/press/2011082603.html> (hämtat: 5 september 2011).
- Levadacentrum (2011) "Tjinozniki: v sovetskie vremena i sejtjas" [Tjänstemän: under sovjettiden och nu], *Levada Tsentr*, 5 augusti 2011, på internet: <http://www.levada.ru/press/2011080505.html> (16 augusti 2011).
- Levadacentrum (2011) "Vyborny v Gosudarstvennuju Dumu" [Valet till Duman], *Levada Tsentr*, på internet: <http://www.levada.ru/vybory-v-gosudarstvennuyu-dumu> (hämtat: 17 oktober 2011).
- Liik, Kadri (2011) "On the Qualities of Russian Teflon", *ICDS Analysis*, 2 december 2011, (Tallin, ICDS), på internet: <http://www.icds.ee/fileadmin/failid/Kadri%20Liik%20-%20On%20the%20Qualities%20of%20Russian%20Teflon.pdf> (hämtat: 8 december 2011).
- Lindvall, Fredrik *et al.* (2010) *Så små steg mot en ny värld? Några säkerhetspolitiska perspektiv på den nya amerikanska kärnvapenpolicyn och det nya START*, FOI MEMO 3166, 27 april 2010 (Stockholm, FOI).
- Lindvall, Fredrik *et al.* (år?) *Flygstridskrafter i Europa*, FOI memo 3653, (Stockholm, FOI).
- Lipman, Maria (2009) "Media Manipulation and Political Control in Russia", *Chatham House, REP PP 09/01*, januari 2009, på internet: http://www.chathamhouse.org.uk/files/13290_300109lipman.pdf (hämtat: 4 maj 2011).
- Lipman, Maria och Petrov, Nikolaj (2010) "Obsjtjestvo i grazhdane v 2008–2010 gg." [Samhälle och medborgare 2008–2010], *Carnegie Moscow Center Working Papers*, nr. 3 (Moskva, Carnegie Moscow Center).
- Litovkin, Viktor (2010) "Dlja vojennykh attasje sekretov net" [För försvarsattachéerna finns inga hemligheter], *Nezavisimoe vojennoje obozrenije*, 26 november 2010, på internet: http://nvo.ng.ru/news/2010-11-26/2__attache.html (hämtat: 20 november 2011).
- Litovkin, Viktor (2011) "Karjera dlja kontraktnika" [Karriär för den kontraktsanställda], *Nezavisimaja gazeta*, 14 oktober 2011, på internet: http://nvo.ng.ru/realty/2011-10-14/3_carrier.html (hämtat: 24 oktober 2011).
- Lonkila, Markku (2011) "Driving at Democracy in Russia: protest activities of St Petersburg car drivers' associations", *Europe-Asia Studies*, vol. 63, nr. 2, s. 291–309.
- Loshchinin, Valery (2008) "Ambassador, Statement by the Head of the Russian Federation, Permanent Representative of the Russian Federation at the Meeting of Experts to the Biological and Toxin Weapons Convention", 18 augusti 2008.
- Loshchinin, Valery (2010) "Ambassador, Statement by the Head of the

- Russian Federation, Permanent Representative of the Russian Federation at the Meeting of Experts to the Biological and Toxin Weapons Convention”, *The United Nations Office at Geneva (UNOG)*, 23 augusti 2010, på internet: [http://www.unog.ch/80256EDD006B8954/\(httpAssets\)/B7281080C7E5FCF9C12577880055F3D6/\\$file/BWC_MSP_2010-Statement-100823-AM-Russia.pdf](http://www.unog.ch/80256EDD006B8954/(httpAssets)/B7281080C7E5FCF9C12577880055F3D6/$file/BWC_MSP_2010-Statement-100823-AM-Russia.pdf) (hämtat: 25 juli, 2011).
- Loshchinin, Valery (2010) “Ambassador, Statement by the Head of the Russian Federation, Permanent Representative of the Russian Federation at the Meeting of States Parties to the Biological and Toxin Weapons Convention”, *The United Nations Office at Geneva (UNOG)*, 6 december 2010, på internet: [http://www.unog.ch/80256EDD006B8954/\(httpAssets\)/AE928418939D26E5C12577F1005BD8FB/\\$file/BWC+MSP+2010+-+Russia+-+101206.pdf](http://www.unog.ch/80256EDD006B8954/(httpAssets)/AE928418939D26E5C12577F1005BD8FB/$file/BWC+MSP+2010+-+Russia+-+101206.pdf) (hämtat: 25 juli, 2011).
- Lukanin, Mikhail (2011) “Demographics vs the Russian Army”, *Moscow Defence Brief*, nr. 1, s. 25–7.
- Lukinova, Evgeniya, Myagkov, Mikhail och Ordeshook, Peter C. (2011) “Metastatised Fraud in Russia’s 2008 Presidential Election”, *Europe-Asia Studies*, vol. 63, nr. 4, s. 603–21.
- Lukjanov, Fjodor (2011) ”Korejskij bronopoezd: Smena kolei?”, *Moskovskie Novosti*, 22 augusti 2011, på internet: http://www.mn.ru/newspaper_opinions/20110822/304226786.html (hämtat: 30 augusti 2011).
- Lukjanov, Fjodor (2011) “Russia-2011: Regional Conflicts in Focus”, *Moscow Defence Brief*, nr. 3, s. 2–3.
- Luthra, Gulshan (2010) “India, Russia Finalize Transport Aircraft Project”, *India Strategic*, september 2010, på internet: <http://www.indiastrategic.in/topstories716.htm> (hämtat: 28 augusti 2011).
- Makarevitj, Andrej (2011) ”Blog - segodnja” [Blog – idag], *snob.ru*, 14 oktober 2011, på internet: <http://www.snob.ru/profile/5134/blog/42075> (hämtat: 19 oktober 2011).
- March, Luke (2009) ”Managing Opposition in a Hybrid Regime: Just Russia and parastatal opposition”, *Slavic Review*, vol. 68, nr. 3, s. 504–527.
- Matuszak, Slawomir (2011) ”Ukrainian-Russian Gas Dispute”, Centre for Eastern Studies, *Eastweek*, 7 september 2011.
- Mau, Vladimir (2010) ”The State and Creation of a Market Economy in Russia” i Korhonen, Iikka och Solanko, Laura (red.) *From Soviet Plans to Russian Reality* (Helsingfors, WSOYpro OY), s. 93–108.
- McAllister, Ian och White, Stephen (2011) ”Public Perceptions of Electoral Fairness in Russia”, *Europe-Asia Studies*, vol. 63, nr. 4, s. 663–83.
- McKinsey & Company (2009) *Energoeffektivnaja Rossija* [Energieffektivt Ryssland], McKinsey & Company, december.

- McDermott, Roger (2011) "Network Centric Warfare as The Undeclared Aim of Russian Defence Reform: Russian perspectives and challenges", i McDermott, Roger N., Nygren, Bertil och Vendil Pallin, Carolina (red.) *The Russian Armed Forces in Transition: Economic, geopolitical and institutional uncertainties* (London, Routledge), s. 49–69.
- McDermott, Roger N. (2011) *The Reform of Russia's Conventional Armed Forces: Problems, Challenges and Policy Implications* (Washington D.C., Jamestown Foundation).
- McKinsey (2009) *Energoeffektivnaja Rossija*, McKinsey & Company, december.
- Medvedev, Dmitrij (2009) "Rossija, vpered! Statia Dmitrija Medvedeva" [Ryssland, Framåt! Dmitrij Medvedevs artikel], *Prezident Rossii*, 10 september 2009, på internet: <http://www.kremlin.ru/news/5413> (hämtat 16 augusti 2011).
- "Medvedev Momentum Falers in Nagorno-Karabakh", *IISS Strategic Comments*, vol. 17, nr. 27, augusti 2011.
- Memorial (2011) "Situatsija v zone konfliktov na severnom kavkaze: otsenka pravozasjtjnikov. Osen 2010 g" [Situationen i konfliktzonen i Nordkaukasien: människorättsförsvararnas uppskattning], *Kavkazskij Uzel*, februari 2011, på internet: <http://north-osetia.kavkaz-uzel.ru/articles/180493/>, (hämtat: 1 september 2011).
- Meyer, Henry (2011) "Russia Warns Assad Ouster May Trigger Collapse, Mideast Unrest", *Bloomberg*, 23 augusti 2011, på internet: <http://www.bloomberg.com/news/2011-08-23/russia-warns-assad-ouster-may-trigger-collapse-mideast-unrest.html> (hämtat: 9 januari 2011).
- Mjasnikov, Viktor (2009) "Zakonodatelnye shlagbaumy na puti modernizatsii" [Lagstiftande bommar på vägen mot modernisering], *Nezavisimoje vojennoje obozrenije*, 18 december 2009, på internet: http://nvo.ng.ru/armament/2009-12-18/8_modernize.html (hämtat 29 december 2009).
- Mjasnikov, Viktor (2011) "Suchoputnye vojska raznoj stepeni tjazjesti" [Markstridskrafter av olika slags tyngd], *Nezavisimaja gazeta*, 16 mars 2011, på internet: http://www.ng.ru/nvo/2011-03-16/2_army.html (hämtat: 22 oktober 2011).
- Morozov, Evgeny (2011) *The Net Delusion: The dark side of internet freedom* (New York, Public Affairs).
- Moskovskij Komsomolets (2011) "Vojna migalkam" [Krig mot blåljusen], *Moskovskij Komsomolets*, 25 augusti 2011, på internet: http://www.ng.ru/politics/2011-08-29/1_opposition.html (29 augusti 2011).
- Muchin, Vladimir (2011) "Nikto, krome nas!" [Ingen utom vi!], *Natsionalnaja oborona*, nr. 8, augusti 2011, på internet: <http://www.oborona.ru/includes/periodics/exclusive/2011/0802/21346532/detail.shtml> (hämtat: 16 oktober 2011).
- Muchin, Vladimir (2011) "Vojenno-kosmitjeskaja reforma" [Militära

- rymdreformen], *Nezavisimaja gazeta*, 3 februari 2011, på internet: http://www.ng.ru/nvo/2011-02-03/2_reform.html (hämtat: 19 juli 2011).
- Muiznieks, Nils (2011) "Baltic-Russian Relations. A New Thaw?", *Center for Eurasian, Russian and East European Studies*, Georgetown University, på internet: <http://ceres.georgetown.edu/events/archives/Nils%20Muiznieks%20web%20template.pdf> (hämtat: 31 oktober 2011).
- "Nationalists Demand Moscow 'Stop Feeding the Caucasus'", *Russia Today*, 29 september 2011, på internet: <http://rt.com/politics/moscow-stop-feeding-caucasus-651/> (hämtat: 10 januari 2012).
- Naumov, Igor (2011) "Vladimir Putin vlil v Juzjnyj potok Sloveniju" [Putin inkluderade Slovenien i Southstream], *Nezavisimaja gazeta*, 23 mars 2011, på internet: http://www.ng.ru/economics/2011-03-23/1_slovenia.html (hämtat: 28 mars 2011).
- Navalnyj, Aleksej (2011) "Navalnyj – Finalnaja bitva mezjdu dobrom i nejtralitetom [Navalnyj - Det sista slaget mellan det goda och neutraliteten]", *Navalnyj – LiveJournal*, 4 april 2011, på internet: <http://navalny.livejournal.com/> (hämtat: 4 april 2011).
- Naval Today (2011) "Russia: Navy to Receive 12 Su-30SM Fighters", *Navaltoday.com*, 22 augusti 2011, på internet: <http://navaltoday.com/2011/08/22/russia-navy-to-receive-12-su-30sm-fighters/> (hämtat: 27 september 2011).
- Nichol, Jim (2011) "Russian Military Reform and Defense Policy", *CRS Report for Congress*, 24 augusti 2011, på internet: <http://www.fas.org/sgp/crs/row/R42006.pdf> (hämtat: 4 oktober 2011).
- "Nikolaj Ignatov: VDV ne budut rasformirvat" [Nikolaj Ignatov: VDV kommer inte att upplösas], *Rossijskaja gazeta*, 27 juli 2011, på internet: <http://www.rg.ru/2011/07/27/ignatov-anons.html> (hämtat: 17 januari 2012).
- Nikolskij, Aleksej (2010) "Evoljutsija rossiskoj sistemy zakupok vooruzzenij i voennoj tehniki" [Utveckling av ett ryskt system för materielanskaffning], *Eksport vooruzzenij*, specialutgåva 2010.
- Nordlund, Peter *et al.* (2011) *Kostnadsutveckling för försvarsmateriel*, Underlagsrapport, juni 2011, FOI-R--3213--SE (Stockholm, FOI).
- Novyje izvestija (2010) "V Rossii sozdajut samolet-razvedtjik poka izvestnyj kak izdelije 476" [I Ryssland skapar man ett nytt spaningsflygplan, än så länge känt som "projekt 476"], *Novyje izvestija*, 14 juni 2010, på internet: <http://www.newizv.ru/lenta/2010-06-14/128108-v-rossii-sozdajut-samolet-razvedchik-poka-izvestnyj-kak-izdelie-476.html> (hämtat: augusti 2011).
- Nygren, Bertil (2012) "Using the neoclassical realism paradigm to predict Russian foreign policy behaviour as a complement to using resources", *International Politics*, publiceras under 2012.

- Obsjtjestvo Sinich Vederok (2011) "Svezjije zapisi" [Senaste registreringarna], *LiveJournal*, 29 augusti 2011, <http://ru-vederko.livejournal.com/> (29 augusti 2011).
- Odynova, Alexandra och Bratersky, Alexander (2011) "'Reset' Is Threatened by Missiles", *Moscow Times*, 24 november 2011, på internet: <http://www.themoscowtimes.com/news/article/reset-is-threatened-by-missiles/448545.html> (hämtat: 24 november 2011).
- OECD (2009) *Main Science and Technology Indicators* (Paris, OECD), vol. 1.
- OECD (2011) *OECD Reviews of Innovation Policy: Russian Federation 2011*, på internet. <http://www.oecd.org/dataoecd/62/49/48098600.pdf> (hämtat: 26 juli 2011).
- OECD/IEA (2010), *World Energy Outlook 2010*.
- Oldberg, Ingmar (2008) "Rysslands intressen i Arktis", i Granholm, Niklas (red.) *Arktis – strategiska frågor i en region i förändring*, Underlagsrapport, januari 2008, FOI-R--2469—SE (Stockholm, FOI), s. 39–47.
- Oldberg, Ingmar (2011) "Russia's Northern Foreign Policy: What is the Long-Term Strategy of Russia in the Baltic Sea and the Arctic Regions?", *Cicero Foundation Great Debate Paper*, nr. 11/03, september 2011.
- OPCW, (2008) "Report of the second special session of the conference of the States Parties to review the operation of the chemical weapons convention", *Conference of States Parties (Second Review Conference)*, 7–18 april 2008, Doc. RC-2/4 (CS-2008-5533(E)), 18 april 2008.
- OPCW (2009) "Note by the Director-General: Status report on the progress made by those states parties that have been granted extensions of deadlines for the destruction of their chemical weapons", *OPCW Executive Council*, EC-58/DG.11, 7 oktober 2009, (Haag, OPCW).
- OPCW (2009) "Status of Participation in the Chemical Weapons Convention", *Note by the Technical Secretariat*, Office of the Legal Adviser, Doc. S/768/2009, 21 maj 2009 (Haag, OPCW).
- OPCW (2010) "Opening Statement by the Director-General to the Conference of the States Parties at Its Fifteenth Session", *OPCW document*, C-15/DG.14, 29 november 2010, stycke 16.
- OPORA (2010) *Competing for the Future Today: A new Innovation Policy for Russia* (Moskva, OPORA).
- "Osoboje mnenije" [Egen åsikt], kl. 19.08–19.45 (Moskvatid), *Echo Moskvy*, den 10 maj 2011.
- Ostapenko, Oleg (2011) "Baza VKO kocmitjeskije vojska" [Rymdtrupperna är basen för VKO], *Vojenno-promyslennyj kurjer*, 27 april 2011, på internet: <http://vpk-news.ru/articles/7562>, (hämtat: 30 september 2011).
- Oxenstierna, Susanne (2009) *The Russian Economy 2009: Steep Decline despite*

- Crisis management*, User Report, december 2009, FOI-R--2853--SE (Stockholm, FOI).
- Oxenstierna, Susanne (2009) *Russia in Perspective*, User Report, juni 2009, FOI-R--2774--SE (Stockholm, FOI).
- Oxenstierna, Susanne (2010) *Russia's Nuclear Energy Expansion*, User Report, december 2010, FOI-R--3049--SE (Stockholm, FOI).
- Oxenstierna, Susanne (2011) *Rysk ekonomi och försvarsekonomi 2010: Ökande försvarsutgifter och ambitiösa beväpningsmål*, FOI Memo 3500, 16 februari 2011 (Stockholm, FOI).
- Panfilova, Viktorija (2011) "Kaspijskij spor Moskvu i Asjchbada" [Kaspisk dispyt mellan Moskva och Asjchabad], *Nezavisimaja gazeta*, 21 oktober 2011, <http://www.ng.ru/printed/261022> (hämtat: 21 oktober 2011).
- Paramonov, Vladimir och Stokov, Aleksej (2011) "Rossija i Kitaj: Tsentrovyje tsentralnoj Asii [Ryssland och Kina – Centralasiens centrala aktörer]", *Obsjtjerossijskaja Jezjenedelnaja Gazeta VPK*, nr. 11 (23–29 mars 2011), s. 9.
- Parfentieva, Irina (2011) "Severnyj Kavkaz ne obojdet sjtjedrostiu gosmonopolij" [Nordkaukasien kommer inte att kringås av statsmonopolets generositet], *Kommersant*, 20 september 2011, på internet: <http://www.kommersant.ru/doc/1777061/> (hämtat: 21 september 2011).
- Parfentieva, Irina och Aminov, Chalil (2011) "Severnyj Kavkaz pokorjat sjtjedrostiu" [Nordkaukasien undertvingas med frikostighet], *Kommersant*, 26 juli 2011, på internet: <http://www.kommersant.ru/doc/1685565> (hämtat: 1 augusti 2011).
- Parker, John W. (2010) *Russia's Revival: Ambitions, Limitations, and Opportunities for the United States*, Strategic Perspectives, nr. 3 (Washington D.C., Institute for National Strategic Studies), s. 20–24.
- Petrov, Nikolaj *et al.* (2010) "Overmanaged Democracy in Russia: Governance implications of hybrid regimes", *Carnegie Moscow Center, Carnegie Paper*, nr. 106, februari 2010, på internet: http://carnegieendowment.org/files/overmanaged_democracy_2.pdf (hämtat: 27 april 2011).
- Petrov, Nikolaj (2011) *Rossija-2010: mensje stabilnosti, bolsje publitynoj politiki* [Ryssland-2010: mindre stabilitet, mer öppen politik], Briefing, vol. 15, nr. 1 (Moskva, Carnegie Endowment for International Peace).
- Podvig, Pavel (2010) "Nuclear Weapons in National Security", i Nygren, Bertil *et al.* (red.) *Strategic Yearbook 2008–2009. Russia on Our Minds: Russian Security Policy and Northern Europe* (Stockholm, Försvarshögskolan), s. 251–70.
- Podvig, Pavel (2011) "Bulava Launched from Yuri Dolgorukiy Submarine", *Russian Strategic Nuclear Forces*, 28 juni 2011, på internet: <http://>

- russianforces.org/blog/2011/06/bulava_launched_from_yuri_dolg.shtml (hämtat: 29 augusti 2011).
- Podvig, Pavel (2011) "Deployment of the First Full Regiment of RS-24 is Completed", *Russian Strategic Nuclear Forces*, 7 juli 2011, på internet: http://russianforces.org/blog/2011/07/deployment_of_the_first_full_r.shtml. (hämtat: 29 augusti 2011).
- Podvig, Pavel (2011) "Liner SLBM Explained", *Russian Strategic Nuclear Forces*, 4 oktober 2011, på internet: http://russianforces.org/blog/2011/10/liner_slbm_explained.shtml (hämtat: 18 oktober 2011).
- Podvig, Pavel (2011) "Early warning", *Russian Strategic Nuclear Forces*, 19 augusti 2011, på internet: <http://russianforces.org/sprn/> (hämtat: 30 augusti 2011).
- Podvig, Pavel (2011) *Russia's Nuclear Forces: Between Disarmament and Modernization*, Proliferation Papers, Spring 2011 (Paris, IFRI).
- Ponomarev, Jurij (2011) "Izdelije 476 gotovitsia k vzletu" [Alster 476 förbereds för start], *Zjukovskije vesti*, 29 april 2011, på internet: <http://www.zhukvesti.ru/articles/detail/20259/> (hämtat: 26 augusti 2011).
- Ponomarev, Jurij (2011) "Izrailskij 'Iskatel' stal rossijskim 'Forpostom'" [Den israeliska "iskatel blev den ryska "Forpost"], *Zjukovskije vesti*, 22 augusti 2011, på internet: <http://www.zhukvesti.ru/articles/detail/23945/> (hämtat: 26 augusti 2011).
- Popescu, Nicu (2006) "Russia's Soft Power Ambitions", *CEPS Policy Briefs*, nr. 115, oktober 2006, på internet: <http://aei.pitt.edu/11715/1/1388.pdf> (hämtat: 11 mars 2007).
- Popescu, Nicu och Wilson, Andrew (2009) *The limits of Enlargement-lite: European and Russian power in the troubled neighbourhood* (European Council of Foreign Relations: London), på internet: http://ecfr.eu/page/-/documents/ECFR_ENP_report.pdf (hämtat: 10 september 2011).
- Potechina, Anna (2011) "Na bojevoje dezhurstvo zastupit" [Intag stridsberedskap], *Krasnaja zvezda*, 2 december 2011, på internet: http://redstar.ru/2011/12/02_12/1_06.html. (hämtat: 2 december 2011).
- Potechina, Anna (2011) "V kosmitjeskom esjelone" [I rymdkollonen], *Krasnaja Zvezda*, 18 mars 2011, på internet: http://www.redstar.ru/2011/03/18_03/4_01.html (hämtat 3 oktober 2011).
- "Predsedatel TsIK Rossii V.E. Tjurov oglasil predvaritel'nyje rezultaty vyborov" [Ordförande för Rysslands TsIK, V.E. Tjurov tillkännagav preliminära resultaten i valet], *Centrala Valkommissionen*, 5 december 2011, på internet: <http://cikrf.ru/news/cec/2011/12/05/predv.html> (hämtat: 7 december 2011).

- President Executive Order (2010) "Executive Order of the President of the Russian Federation dated 11 August 2010 with respect to the withdrawal of the Russian Federation from the Agreement Establishing the International Science and Technology Center of 27 November 1992 and from the Protocol of 27 December 1993 on the Provisional Application of the Agreement Establishing the International Science and Technology Center", *ISTC Statement of the 52nd Governing Board of the International Science and Technology Center*, Moskva, 9 December 2010, på internet: http://www.istc.ru/ISTC/ISTC.nsf/va_WebPages/GB52Eng (hämtat: 20 juli 2011).
- Presidentadministrationen (2007) "Address to the Federal Assembly", på internet: http://www.kremlin.ru/appears/2007/04/26/1156_type63372type82634_125401.shtml (publicerad: 26 April 2007; hämtat 11 maj 2007).
- Presidentadministrationen (2008) "Speech by the President of the Russian Federation at the meeting of the State Council on Russia's Development Strategy through to 2020 on 8 February 2008", på internet: http://www.mid.ru/brp_4.nsf/sps/531C812CE37C337AC32573EA00271F54 (publicerad 9 februari 2008; hämtat 13 februari 2008).
- Presidentadministrationen (2010) "Prezident utverdil Osnovy politiki Rossii v oblasti razvitija OPK do 2020 goda i dalnejsuju perspektivu [Presidenten godkände Grunderna för Rysslands politik inom området utveckling av OPK till år 2020 och i det långsiktiga perspektivet]", *Prezident Rossii*, på internet: <http://news.kremlin.ru/news/7146> (hämtat: 24 mars 2010).
- Presidentadministrationen (2010) "Sovesjtjanije po voprosam optimizatsii tjislennosti gosudarstvennyh sluzjasjtjich [Möte angående optimering av antalet statsanställda]", *Prezident Rossii*, 20 september 2010, på internet: <http://kremlin.ru/news/8954> (hämtat: 22 september 2010).
- Presidentadministrationen (2010) "Stenografitjeskij ottjet o zasedanii Gosudarstvennogo soveta po voprosam razvitija polititjeskoj sistemy Rossii" [Anteckningar från Statliga rådets möte om utveckling av Rysslands politiska system], *Prezident Rossii*, 22 januari 2010, på internet: <http://news.kremlin.ru/transcripts/6693> (25 augusti 2011).
- Presidentadministrationen (2010) "Vojennaja doktrina Rosiiskoj Federatsii" [Ryska Federationens militärdoktrin], *Prezident Rossii*, 5 februari 2010, på internet: http://news.kremlin.ru/ref_notes/461 (hämtat: 6 februari 2010).
- Presidentadministrationen (2010) "Vstretja s vedusjtjimi rossijskimi i zarubezjnymi politologami [Möte med ledande ryska och utländska statsvetare], *Prezident Rossii*, 10 september 2010, på internet: <http://www.kremlin.ru/news/8882> (hämtat 13 september 2010).

- Presidentadministrationen (2011) "Development Priorities in Science, Technology and Engineering in the Russian Federation Have Been Approved", President of Russia, 7 juli 2011, på internet: <http://eng.state.kremlin.ru/face/2530> (hämtat: 4 augusti 2011).
- Presidentadministrationen (2011) "Kommissija po modernizatsii i technologitjeskomu razvitiju ekonomiki Rossii" [Kommissionen för modernisering och teknologisk utveckling av ekonomin], *Prezident Rossii*, på internet: http://state.kremlin.ru/commission/20/news_ (hämtat: 30 mars 2011).
- Presidentadministrationen (2011) "Rabotjaja vstretja s vitse-premerom Sergejem Ivanovym i Ministrom oborony Anatolijem Serdjukovym" [Arbetsmöte med vice premiärminister Sergej Ivanov och försvarsminister Anatolij Serdjukov], *Prezident Rossii*, 12 juli 2011, på internet <http://kremlin.ru/news/11908> (hämtat: 13 juli 2011).
- Presidentadministrationen (2011) "Rassjirennoje zasedanije kollegii Ministerstva oborony Rossii" [Utvidgat möte med det ryska Försvarsministeriets ledning], *Prezident Rossii*, 18 mars 2011, på internet: <http://www.kremlin.ru/news/10677> (hämtat: 21 mars 2011).
- Presidentadministrationen (2011) "Sammit Rossija – Jevropejskij soiuz" [Toppmöte Ryssland-EU], *Prezident Rossii*, 10 juni 2011, på internet: <http://news.kremlin.ru/news/11531> (22 augusti 2011).
- Presidentadministrationen (2011) "Sovesjtjanije po voprosam razvitija oboronno-promysjlennogo kompleksa Rossii" [Möte om utvecklingen inom Rysslands försvarsindustrikomplex], *Prezident Rossii*, 10 maj 2001, på internet: <http://kremlin.ru/transcripts/11206> (hämtat: 25 maj 2011).
- Presidentadministrationen (2011) "Vstretja s komandirami voinskih tjastej, prinitavsjich utjastije v utjenijach "Tsentr-2011"" [Möte med befälhavarna för militära förband som deltog i övningen "Centrum-2011"], *Prezident Rossii*, den 27 september 2011, på internet: <http://www.kremlin.ru/news/12836> (hämtat: den 3 oktober 2011).
- Presidentadministrationen (2011) "Zajavlenije presidenta v svjazi s situatsijej kotoraja slozjilas vokryg sistemy PRO stran Nato v Evrope [Presidentens tillkännagivande i anslutning till den situation som uppstått kring Nato-ländernas missilförsvarssystem i Europa]", *Prezident Rossii*, 23 november 2011, på internet: <http://news.kremlin.ru/news/13637> (hämtat: 29 november 2011).
- Presidentadministrationen (2011) "Zasedanije Komissii po modernizatsii i technologitjeskomu razvitiju ekonomiki Rossii [Moderniseringskommissionens möte], *Prezident Rossii*, 30 mars 2011, på internet: <http://kremlin.ru/news/10777> (hämtat: 31 januari 2012).

- Prioriterade nationella projekt "Sovremennoje zdravoochranenije" [Modern hälsovård], på internet: http://rost.ru/projects/health/health_main.shtml (hämtat: 20 september 2011).
- Privetkin, Andrej och Trofimova, Jelena (2011) "O fonde denezjnogo dovolstvija vojennosluzjasjtich RF" [Om fonden för penningförmåner för Ryska Federationens militärtjänstgörande], *Ekonomiko-polititjeskaja situatsija v Rossii, Gajdarinstitutet*, 7 juli 2011, på internet: www.iet.ru.
- "Programma effektivnogo ispolzovanija na sistemnoj osnove vnesjpolititjeskich faktorov v tseljach dolgosrotnogo razvitija Rossijskoj Federatsii" [Ett program för att effektivt använda utrikespolitiska faktorer systematiskt för att främja Ryska Federationens långsiktiga utveckling], *Newsweek* (ryska upplagan), den 11 maj 2010, på internet: <http://www.runewsweek.ru/country/34184> (hämtat: 19 maj 2010).
- Prosjtjaj, Natalja (2011) "Slyzjim na stalnich magistraljach" [Vi tjänstgör på järnvägen], *Krasnaja zvezda*, 6 augusti 2011, på internet: http://www.redstar.ru/2011/08/06_08/2_01.html (hämtat: 11 augusti 2011).
- Pukhov, Ruslan (2011) "Defending the Defense Industry", *The Moscow Times*, 29 juli 2011, på internet: <http://www.themoscowtimes.com/opinion/article/defending-the-defense-industry/441299.html> (hämtat: 8 augusti 2011).
- Putin, Vladimir (2011) "Novyj integratsionnyj projekt dlja Jevrazii – budusjtjeje, kotoroje rozjdajetsia segodnja" [Det nya integrationsprojektet för Eurasien – framtiden som föds idag], *Izvestija*, 3 oktober 2011, på internet: <http://www.izvestia.ru/news/502761> (hämtat: 4 oktober 2011).
- Pynnöniemi, Katri (2010) "The Political Constraints on Russia's Economic Development: The visionary zeal of technological modernization and its critics", *FIIA Working Paper*, nr. 65 (Helsingfors, FIIA).
- Rabinovich, Mikhail (2007) "Editorial: Biotech in Russia – Phoenix reborn from the ashes", *Biotechnology Journal*, vol. 2, s. 771.
- Rabinovich, Mikhail *et al.* (2007) "Special: Biotech in Russia", *Biotechnology Journal*, vol. 2, s. 775–89.
- Reaevsky, K. K. (2002) "Highest Priority Measures for Creating a System to Counter Biological Terrorism", paper vid First Congress on Military Medical Programs in the Armed Forces of the Russian Federation, Sankt Petersburg, s. 75–7, översatt i National Research Council of the National Academies (2006) *Biological Science and Biotechnology in Russia, Controlling Diseases and Enhancing Security* (Washington D.C., NAS Press), Appendix H, s. 108–112.
- Ray, Julie (2011) "Russia's Leadership Not Popular Worldwide", *Gallup*, 5 augusti 2011, på internet: <http://www.gallup.com/poll/148862/>

- russia-leadership-not-popular-worldwide.aspx (hämtat: 25 augusti 2011).
- Renewable Energy World (2007) "First Russian Wind Farm to Be Built in Kalmykia", *Renewable Energy World*, 3 augusti 2007, på internet: <http://www.renewableenergyworld.com/rea/news/article/2007/08/first-russian-wind-farm-to-be-built-in-kalmykia-49539> (hämtat: 13 januari 2012).
- RIA Novosti (2011) "Kudrin: Russia got to raise natural gas royalty tax for Gazprom", *RIA Novosti*, 1 juni 2011, på internet: www.prime-tass.com/news/0/%7B14954C2D-38E2-4729 (hämtat: 31 oktober 2011).
- RIA Novosti (2011) "Russia to extend lease of Tajikistan military base", *RIA Novosti*, 2 september 2011, på internet: http://en.rian.ru/mlitary_news/20110902/166378424.html (hämtat: 10 september 2011).
- Rianovosti (2010-11-10)
- Rianovosti (2010-11-12) "Atomenergomash, part of Russia's Rosatom nuclear corporation, plans to launch production of wind power generators by 2012", <http://en.rian.ru/Environment/20101112/161303912.html>
- Roberts, Sean P. (2011) *Putin's United Russia Party* (London, Routledge).
- Robertson, Graeme B. (2009) "Managing Society: Protest, civil society, and regime in Putin's Russia", *Slavic Review*, vol. 68, nr. 3, s. 528–47.
- Roffey, Roger (2008) *EU-Russian Partnership to Reduce Bio-Threats and Fight Disease Outbreaks*, Base Data Report, mars 2008, FOI-R--2493--SE, (Stockholm, FOI).
- Roffey, Roger (2010) *Biotechnology in Russia: Why is it not a success story?* User Report, april 2010, FOI-R--2986--SE, (Stockholm, FOI).
- Roffey, Roger (2012) *Demographic and Health Situation in Russia: Consequences and policy dilemmas*, User Report, FOI-R--3396--SE (Stockholm, FOI, publiceras 2012).
- Romir (2011) "Tsifry i fakty: Dolja rossijan, ne doverjajusjtich obsjtjestvennym institutam, vyrosla za sem let s 23% do 37%" [Siffror och fakta: Andelen ryska medborgare som inte har förtroende för några samhällsinstitutioner har växt från 23% till 37% på sju år], *Romir – Press-tsentr*, på internet: http://romir.ru/news/res_results/827.html (hämtat: 13 oktober 2011).
- Rosatom (2011) "TENEX and USEC Signed Multi-Year Contract for LEU Supply", *Rosatom*, 23 mars 2011, på internet: <http://rosatom.ru/> (hämtat: 28 mars 2011).
- Rose, Richard och Mishler, William (2010) "The Impact of Macro-Economic Shock on Russians", *Post-Soviet Affairs*, vol. 26, nr. 1, s. 38–57.
- RosPil (2011) "Glavnaja" [Startsida], *RosPil*, 8 april 2011, på internet: <http://rospil.info/> (hämtat: 8 april 2011).

- RUSNANO (2011) *ROSNANO*, på internet: <http://www.rusnano.com/Home.aspx> (hämtat 20 april 2011).
- Russia Briefing (2010) "China to Become Russia's Largest trading Partner", *Russia Briefing*, 10 mars 2010, på internet: <http://russia-briefing.com/news/china-to-become-russias-largest-trading-partner.html/> (hämtat: 31 oktober 2011).
- "Russia Reportedly Blacklists U.S. Officials in Tit-For-Tat Over Magnitsky Sanctions", *RFE/RL Russia*, 10 augusti 2011.
- "Russian Cynicism Towards the Jasmine Revolution", *AsiaNews.it*, 7 mars 2011, på internet: <http://www.asianews.it/news-en/Russian-cynicism-towards-the-Jasmine-Revolution-20959.html#> (hämtat: 9 augusti 2011).
- Russian National Contact Point (RNCP) on Biotechnology, Food and Agriculture (2009) "BILAT-RUS' Project", på internet: <http://www.fp7-bio.ru/en/fp7-projects-of-russia/bilat-rus/> (hämtat: 20 oktober 2009).
- "Russian science: What the scientists say" (2007) *Nature*, vol. 449, s. 528–30.
- Russian National Contact Point (RNCP) on Biotechnology, Food and Agriculture, på internet: <http://www.fp7-bio.ru/en/fp7-projects-of-russia/bilat-rus/> (hämtat 20 oktober 2009).
- Russian Society of Biotechnologists (2005) "National Program: Biotechnology in the Russian Federation, 2006–2015, Based on Public-Private Partnership", Russian Society of Biotechnologists, på internet: http://bioros.tmweb.ru/papers-society/programma_razvitia.doc (hämtat: 24 februari 2009).
- Ryska Federationen (2007) "O Gosudarstvennoj Korporatsii "Rostekhnologii" [Om det statliga företaget "Rostekhnologija"]", *Ryska Federationens lag nr 270-F3*, på internet: <http://document.kremlin.ru/doc.asp?ID=042960> (hämtat: 15 november 2008).
- Ryska Federationens Försvarsministerium (2008) *Strategija sotsialnogo razvitiija Vooruzjennykh Sil RF* [strategi för de Väpnade Styrkornas sociala utveckling], tillgänglig på *Vojennoje pravo*, på internet: <http://voennoepravo.ru/node/3023> (hämtat: 25 juli 2011).
- Ryska Federationens Försvarsministerium (2011) "Bulgakov Dmitrij Vitalevitj", *Ministerstvo oborony*, på internet: http://structure.mil.ru/management/info.htm?id=10330303@SD_Employee (hämtat: 9 november 2011).
- Ryska Federationens Försvarsministerium (2011) "Na poligone Asjaluk zaversjajetsja podgotovka k sovmetstnomu operativnomu utjeniju 'Sjtjit Sojuza-2011'" [I övningsområdet Asjaluk avslutas förberedelserna för gemensamma operativa övningen "Unionssköld-2011"], *Ministerstvo oborony*, 13 september 2011, http://function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=10691057@

egNews (hämtat: 17 januari 2012).

Ryska Federationens Försvarsministerium (2011) "Segodnja natjinajetsia samoje massjtabnoje v etom godu strategitjeskoje utjenije "Tsentr-2011"" [Idag börjar den största strategiska övningen i år "Tsentr-2011"], *Ministerstvo oborony*, 19 september 2011, på internet: http://function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=10698035@egNews (hämtat: 10 oktober 2011).

Ryska Federationens Försvarsministerium (2011) "Struktura raketnych vojsk strategitjeskogo naznatjenija [Strategiska robottruppernas struktur]", *Ministerstvo oborony*, på internet: http://structure.mil.ru/structure/forces/strategic_rocket/structure.htm (hämtat: 25 augusti 2011).

Ryska Federationens Försvarsministerium (2011) "Vojenno-morskoy flot" [Marinen], *Ministerstvo oborony*, på internet: http://www.mil.ru/structure/forces/navy.htm?fid=0&_print=true (hämtat: 3 november 2011).

Ryska Federationens Försvarsministerium (2011) "Vojska vozdušno-kosmitjeskoj oborony" [Rymdförsvarstrupperna], *Ministerstvo oborony*, på internet: <http://structure.mil.ru/structure/forces/cosmic.htm> (hämtat: 1 december 2011).

Ryska Federationens premiärminister (2009) "V.V. Putin provel sovesjtjanije po voprosu O realizatsii 'Strategii razvitija nanoindustrii'" [V. V. Putin genomförde möte Om realiserandet av 'Strategin för utveckling av nanoindustrin'], *Pravitelstvo Rossijskoj Federatsii*, 19 augusti 2009, på internet: <http://premier.gov.ru/events/news/4753/> (hämtat: 1 juni 2010).

Ryska Federationens premiärminister (2010) "Po zaversjenii programmy 'Razgovor s Putinom. Prodolzjenije' Predsedatel Pravitelstva Rossijskoj Federatsii otvetil na voprosy zjurnalistov" [Efter programmet 'Samtal med Putin. Fortsättning' svarade Ryska Federationens regeringsordförande på journalisternas frågor], *Pravitelstvo Rossijskoj Federatsii*, 16 december 2010, på internet: <http://premier.gov.ru/events/news/13435/> (hämtat: 26 oktober 2011).

Ryska Federationens premiärminister (2010) "Predsedatel Pravitelstva Rossijskoj Federatsii V.V. Putin posetil Muzej stanovlenija demokratii v sovremennoj Rossii im. A.A. Sobjaka" [Putin besökte Museet för demokrati i det moderna Ryssland, uppkallat efter Anatolij Sobjak], *Pravitelstvo Rossijskoj Federatsii*, 10 februari 2010, på internet: <http://premier.gov.ru/events/news/9460/> (hämtat 22 augusti 2011).

Ryska Federationens premiärminister (2011) "Predsedatel Pravitelstva Rossijskoj Federatsii V. V. Putin prinjal utjastije v Mezjregionalnoj konferentsii partii "Jedinaja Rossija" na temu "Strategija sotsialno-ekonomitjeskogo razvitija Juga Rossii do 2020 goda. Programma na 2011–2020 gody" [Ryska Federationens regerings ordförande V. V.

- Putin deltog i partiets "Enade Ryssland" Interregionala konferens "Strategi för socioekonomisk utveckling av södra Ryssland till 2020. Program för 2011-2020"]", *Pravitelstvo Rossijskoj Federatsii*, 6 maj 2011, på internet: <http://premier.gov.ru/events/news/15104/> (hämtat: 13 maj 2011).
- Ryska Federationens Premiärminister (2011) "Predsedatel Pravitelstva Rossijskoj Federatsii V.V. Putin provel rabotjuju vstretju s glavoj Instituta sotsialno-ekonomitjeskich i polititjeskich issledovanij N.V. Fedorovym" [Ryska Federationens Regeringsordförande, V.V. Putin, genomförde ett arbetsmöte med chefen för Institutet för socioekonomisk och politisk forskning, N.V. Fedorov], Ryska Federationens regering, 11 augusti 2011, på internet: www.premier.gov.ru/events/news/16176/ (hämtat: 17 augusti 2011).
- Ryska Federationens Premiärminister (2011) "Predsedatel Pravitelstva Rossijskoj Federatsii V.V. Putin provel zasedanije Federalnogo koordinatsionnogo soveta Obsjtjerossijskogo narodnogo fronta, posvjasjtjennoje podvedeniju predvaritelnych itogov prajmeriz" [Ryska Federationens Premiärminister, V. V. Putin höll ett möte i Federala koordinerande rådet för Allryska folkfronten för att dra första slutsatserna av prajmeriz], *Pravitelstvo Rossijskoj Federatsii*, 23 augusti 2011, på internet: <http://premier.gov.ru/events/news/16272/> (26 augusti 2011).
- Ryska Federationens Premiärminister (2011) "Predsedatel Pravitelstva Rossijskoj Federatsii V.V. Putin provel zasedanije Koordinatsionnogo soveta Obsjtjerossijskogo narodnogo frona" [Ryska Federationens regeringsordförande genomförde ett möte med Koordinerande rådet för Allryska folkfronten], *Pravitelstvo Rossijskoj Federatsii*, den 8 december 2011, på internet: <http://premier.gov.ru/events/news/17330/> (hämtat: 8 december 2011).
- Ryska Federationens Premiärminister (2011) "Prime Minister Vladimir Putin Holds a Session of the Government Commission on High Technology and Innovation in Dubna", *Government of the Russian Federation*, 5 juli 2011, på internet: <http://government.ru/eng/gov/priorities/docs/15785/> (hämtat: 18 juli 2011).
- Ryska Federationens Regering (2012) "Pravitelstvennaja kommissija po vysokim technologijam i innovatsijam" [Regeringskommisionen för högteknologi och innovationer], *Pravitelstva Rossijskoj Federatsii*, på internet: <http://www.government.ru/gov/agencies/138/> (hämtat: 12 januari 2012).
- Ryska Federationens Säkerhetsråd (2011) "Natsionalnaja bezopasnost Rossii: osnovopolagajusjtije dokumenty" [Rysslands nationella säkerhet: grundläggande dokument], *Ryska Federationens Säkerhetsråd*, på internet: <http://www.scrf.gov.ru/documents/1/> (30 september 2011).
- Ryska Federationens Säkerhetsråd (2011) "Zasedanije Soveta Bezopasnosti Rossijskoj Federatsii po voprosu 'O Strategii natsionalnoj

- bezopasnosti Rossijskoj Federatsii do 2020 goda i komplekse mer po jejo realizatsii” [Möte i Ryska Federationens Säkerhetsråd om ”Ryska Federationens Nationella säkerhetsstrategi till 2020 och åtgärder för att realisera denna], *Ryska Federationens Säkerhetsråd*, på internet: <http://www.scrf.gov.ru/news/420.html> (5 december 2011).
- Ryska Federationens Utbildnings- och vetenskapsministerium (2007) “The Interdepartmental Working Group Has Considered the Modified Project of the Program of Development of the Nano-industry in the Russian Federation till 2015”, *Minobrnauki Rossii*, på internet: <http://www.mon.gov.ru/news/press/3596/> (hämtat: 31 mars 2007).
- Ryska Federationens Utrikesministerium (2008) “Vystuplenije Prezidenta Rossijskoj Federatsii V.V. Putina na zasedanii Gosudarstvennogo soveta ‘O strategii razvitija Rossii do 2020 goda’, Moskva, 8 fevralja 2008 goda” [Ryska Federationens president V.V. Putins tal vid Statliga rådets möte “Om Rysslands utvecklingsstrategi till 2020, Moskva, 8 februari 2008], *Ministerstvo inostrannykh del*, 9 februari 2008, på internet: http://www.mid.ru/brp_4.nsf/sps/531C812CE37C337AC32573EA00271F54 (hämtat: 13 februari 2008).
- Ryska Federationens Utrikesministerium (2010) “The Facts of the Violation by the USA of Its Obligations in the Sphere of Nonproliferation of Weapons of Mass Destruction and Arms Control”, *Ministerstvo inostrannykh del*, 7 augusti 2010, på internet: http://www.mid.ru/brp_4.nsf/0/CC9C7D192F0EBC5AC325777A0057E1AE (hämtat: 20 juni 2011).
- Ryska Federationens Utrikesministerium (2011) “Russian MFA Press and Information Department Comment in Relation to the Publication of the U.S. State Department Reports on Adherence to and Compliance with Arms Control, Nonproliferation, and Disarmament Agreements and Commitments”, *Ministerstvo inostrannykh del*, 2 september 2011, på internet: http://www.mid.ru/bdomp/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/f53d23a14bf702b8c32579010047c468!OpenDocument (hämtat: 6 februari 2012).
- Sagers, Matthew (2006) ”The Regional Dimension of Russian Oil Production: Is sustained recovery in prospect?”, *Euroasian Geography and Economics*, vol. 47, nr. 5, s. 505–45.
- Samofalova, Olga och Kozubova, Vera (2011) ”K vzaimnoj vygode” [Båda tjänar], *Vzglyad*, 22 mars 2011, på internet: www.vz.ru/economy/2011/3/22/477792.html (hämtat: 28 mars 2011).
- Schiermeier, Quirin (2007) ”Russian science: The battle for Russia’s brains”, *Nature*, vol. 449, s. 524–7.
- Schiermeier, Quirin (2008) ”Russia’s International Research Ties under Threat”, *Nature*, vol. 455, s. 6–7.
- Schiermeier, Quirin och Severinov, Konstatin (2010) ”Russia Woos Lost Scientists: Minister of education and science discusses plans for

- rebuilding the country's research base", *Nature*, vol. 465, s. 858.
- Schwartz, Michael (2011) "Russian Anger Grows over Chechnya Subsidies", *The New York Times*, 8 October 2011, på internet: <http://www.nytimes.com/2011/10/09/world/europe/chechnyas-costs-stir-anger-as-russia-approaches-elections.html?pagewanted=all> (hämtat: 10 januari 2012).
- "Scientific and Technological Developments Relevant to the Biological Weapons Convention, Submitted by the Russian Federation", *Sixth Review Conference of the Biological and Toxin Weapons Convention*, Geneva, 20 november–8 december 2006.
- "Scientific glasnost" Editorial (2010) *Nature*, vol. 464, s. 141–2.
- SIPRI (1998) *SIPRI Yearbook 1998: Armaments, disarmament and international security* (Oxford, Oxford University Press, SIPRI).
- SIPRI (2009) *SIPRI Yearbook 2009: Armaments, disarmament and international security* (Oxford, Oxford University Press, SIPRI).
- SIPRI (2010) *SIPRI Yearbook 2010: Armaments, disarmament and international security* (Oxford, Oxford University Press, SIPRI).
- SIPRI (2011) "Measuring Military Expenditure", *SIPRI*, på internet: <http://www.sipri.org/research/armaments/milex/researchissues/measuring-milex> (hämtat: 27 oktober 2011).
- SIPRI (2011) *SIPRI Yearbook 2011: Armaments, disarmament and international security* (Oxford, Oxford University Press, SIPRI).
- Shevel, Oxana (2011) "Russian Nation-building from Yel'tsin to Medvedev: ethnic, civic or purposefully ambiguous?", *Europe-Asia Studies*, vol. 63, nr. 2, s. 179–202.
- Sjepovalenko, Maksim (2010) "Perspektivy razvitija vojenno-transportnogo potenciala VVS Rossii" [Utsikter för att utveckla Rysslands VVS' militära transportpotential), *Eksport Vooruzhenije*, nr. 3, s. 44–55.
- Sjestakov, Jevgenij (2011) "Perezgruzka Makfola [McFauls reset]", *Rossijskaja gazeta*, 14 oktober 2011, på internet: <http://www.rg.ru/2011/10/13/perezgruzka-poln.html> (hämtat: 1 december 2011).
- Sjlykov, Vitalij (2009) "Tajny blitzkriga Serdjokova" (Hemligheten bakom Serdjukovs blitzkrieg), *Rossija v globalnoj politike*, nr. 6, 27 december 2009, adress: http://www.globalaffairs.ru/number/n_14298 (hämtad: 18 oktober 2011).
- Sjtjerbakov, Vladimir (2011) "Nasj flot prevzoidet amerikanskij. No tolko po tipazji" [Vår marin överglänser den amerikanska. Men endast i antalet modeller], *Nezavisimaja vojennoje obozrenije*, 25 mars 2011, på internet: <http://nvo.ng.ru/printed/252694> (hämtat: 18 april 2011).
- Sjurygin, Vladislav (2009) "Bolsjaja reforma ili bolsjaja lozj?" [En stor reform eller en stor lögn?], *Zavtra*, nr. 52, 23 december 2009, på internet: <http://www.zavtra.ru/cgi/veil/data/zavtra/09/840/41.html> (hämtat:

25 september 2011).

- Smirnov, Sergej (2011) "VDV zainteresovalos inostrannym oruzzijem" [VDV har blivit intresserat av utländska vapen], *Gazeta*, 1 augusti 2011, på internet: http://www.gazeta.ru/politics/2011/08/01_kz_3719553.shtml (hämtat: 17 januari 2012).
- Smith, Keith C. (2010) *Russia-Europe Energy Relations: Implications for U.S. policy*, februari 2010 (Washington D.C., CSIS).
- Sokov, Nikolai, (2006) "CNS Analysis of the Russian Government's White Paper on WMD Nonproliferation", *Grupo de Estudios Estratégicos*, 25 juli 2006, på internet: <http://gees.org/documentos/Documen-01335.pdf> (hämtat: 30 September 2011).
- Sperling, Valerie (2010) 'Making the Public Patriotic: militarism and anti-militarism in Russia', in: M. Laurelle (Ed.) *Russian Nationalism and the National Reassertin of Russia* (London, Routledge), pp. 218–271.
- Stern, Jonathan (2009) "The Russian Gas balance", i Pirani, Simon (red.) *Russian and CIS Gas Markets and their Impact on Europe* (New York, Oxford University Press), s. 54–92.
- Sueldo, Alejandro (2011) "Kremlin's Fear of China Drives Its Foreign Policy, *The Moscow Times*, 30 augusti 2011, på internet: <http://www.themoscowtimes.com/opinion/article/kremlins-fear-of-china-drives-its-foreign-policy/442862.html> (hämtat: 31 augusti 2011).
- Surkov, Nikolaj (2011) "Iran predlozjil svoj jadernyj kompromiss" [Iran erbjuder sin kärnkompromiss], *Nezavisimaja gazeta*, 7 september 2011, på internet: http://www.ng.ru/world/2011-09-07/8_iran.html (hämtat: 7 september 2011).
- Suvorov, Viktor (1982) *Inside the Soviet Army* (London , Collins Publishing House).
- SVOP (2000) *Strategija Rossii: Povestka dnja dlja prezidenta – 2000* (Moskva, SVOP).
- Tarr, David och Volchkova, Natalya (2010) "Foreign Economic Policy at a Crossroads", i Åslund, Anders Guriev, Sergei och Kuchins, Andrew (red.) *Russia After the Global Economic Crisis* (Washington D.C., Person Institute for International Economics, Center for Strategic and International Studies, New Economic School), s. 201–22.
- The Other Russia (2008) "44 Percent of Russian Economy Is 'Off the Books' – Experts", *The Other Russia*, på internet: <http://www.theotherussia.org/2008/04/17/44-percent-of-russian-economy-is-%e2%80%9d-off-the-books%e2%80%9d-experts/> (12 januari 2012).
- Thornton, Rod (2004) 'Military Organizations and Change: The "Professionalization" of the 76th Airborne Division', *Journal of Slavic Military Studies*, Vol. 17, No. 3, pp. 449–474.
- Tjeckiens Försvarsministerium (2011) *Active Reserve*, Ministry of Defence &

- Armed Forces of the Czech Republic, 16 mars 2011, Last accessed: 5 april 2011, Address: <http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=5722>.
- Thorsson, Ulf (2011) "Reformering av de Väpnade Styrkornas högre ledning", opublicerad studie, FOI.
- Trenin, Dmitri (2010) *The Modernization of Russia's Foreign Policy*, Carnegie Moscow Center – Video Q&A, 2 augusti 2010, på internet: <http://carnegie.ru/publications/?fa=41322> (hämtat: 2 februari 2011).
- Trenin, Dmitri (2011) "Contemporary Issues in International Security: Central Asia", i Blank, Stephen (red.) *Central Asian Security Trends: Views from Europe and Russia* (Carlisle, Strategic Studies Institute, US Army War College), s. 35–77.
- Tropkina, Olga (2011) "Spravedlivaja Rossija', kotoruju poterjali", *Izvestija*, 30 augusti 2011, på internet: <http://www.izvestia.ru/news/498981> (hämtat 16 september 2011).
- Tsyarkin, Mikhail (2010), "The Challenge of Understanding the Russian Navy", i Blank, Stephen J. och Weitz, Richard (red.) *The Russian Military Today and Tomorrow: Essays in Memory of Mary Fitzgerald* (Carlisle PA, Strategic Studies Institute), s. 331–57.
- Tynkkynen, Veli-Pekka (2011) "The Power of Renewables in Russian Energy Policy", presentation på FOI- seminarium, *The Transformation of the Russian Energy Sector*, Stockholm, 15 April 2011.
- Uhlen, Anders (2009) "Rysslands civilsamhälle", Jonsson, Anna och Vendil Pallin, Carolina (red.) *Ryssland – Politik, samhälle och ekonomi* (Stockholm, SNS), s. 182–204.
- Ukolov, Roman *et al.* (2008) "Rodina znajet (Fosterlandet vet)", *Nezavisimaja gazeta*, 10 april 2008, på internet: http://www.ng.ru/ideas/2008-04-10/10_odnoklassniki.html (hämtat: 28 februari 2011).
- UNDP (2010) *Human Development Report 2010. The Real Wealth of Nations: Pathways to Human Development*, (New York, Palgrave Macmillan).
- UPI (2010) "Russia Destroys Chemical Weapons Stockpiles", *UPI*, 22 september 2010, på internet: http://www.upi.com/Business_News/Security-Industry/2010/09/22/Russia-destroys-chemical-weapons-stockpiles/UPI-19201285175654/ (hämtat: 20 juli 2011).
- UPI (2011) "Putin orders Russian biotech plan by May", *UPI World News*, 1 April, 2011.
- USAs Nato-delegation (2011) "23.11.2009: NATO-Russia; NAC discusses Russian Military Exercises", publicerat av *Aftenposten*, 13 februari 2011, på internet: <http://www.aftenposten.no/spesial/wikileaksdokumenter/article4028273.ece> (hämtat: 25 augusti 2011).
- van Leeuwen, Marcel (2010) "Yak-130 Already in Lipetsk", *Aviationnews.eu*, 17 juni 2010, på internet: <http://www.aviationnews.eu/2010/06/17/>

- yak-130-already-in-lipetsk/ (hämtat: 27 september 2011).
- van Leeuwen, Marcel (2010) "Yak-130 Delivery Goes Hand in Hand with Russian Training Overhaul", *Aviationnews.eu*, på internet: <http://www.aviationnews.eu/2010/03/04/yak-130-delivery-goes-hand-in-hand-with-russian-training-overhaul/> (hämtat: 27 september 2011).
- Varavikova, Elena och Theodore Tulchinsky (2002) "Public health response to emerging health challenge", papper presenterat vid IUSSP:s seminarium, *Diverging Trends in Mortality*, 19–21 juni 2008.
- Vatansever, Adnan (2010) "Russian Oil Exports: Economic rationale versus strategic gains", *Carnegie Moscow Center, Carnegie Paper*, nr. 116, december 2010, på internet: http://carnegieendowment.org/files/russia_oil_exports.pdf (hämtat: 13 januari 2012).
- Vatchgaev, Mairbek (2011b) "Is the North Caucasus Rebel Movement Spreading Beyond the North Caucasus?", *North Caucasus Analysis*, vol. 8, nr. 150, 4 augusti 2011, på internet: http://www.jamestown.org/programs/nca/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=38279&tx_ttnews%5BbackPid%5D=24&cHash=fdc45ede12fcdc9eac33c657268463f8 (hämtat: 15 augusti 2011).
- Vendil Pallin, Carolina (2006) De ryska kraftministerierna: maktverktyg och maktförsäkring, Underlagsrapport, FOI-R--2004--SE (Stockholm, FOI).
- Vendil Pallin, Carolina (2007) "The Russian Power Ministries: Tool and Insurance of Power", *Journal of Slavic Military Studies*, vol. 20, nr. 1, s. 1–25.
- Vendil Pallin, Carolina (2008) "The Role of the Military in Russian Foreign Policy", *The EU-Russia Centre Review*, nr. 8, (Bryssel, EU-Russia Centre), pp. 111–18.
- Vendil Pallin, Carolina (2010a) "Russia and Its Military: Between Reform and Modernization", i Nygren, Bertil (red.) *Russia on Our Minds – Russian Security Policy and Northern Europe* (Stockholm, Swedish National Defence College), pp. 227–250.
- Vendil Pallin, Carolina (2010b) *Serdjukovs reformering av de Väpnade Styrkorna – huvuddragen*, FOI MEMO 3143, 25 mars 2010 (Stockholm, FOI).
- Vendil Pallin, Carolina (2011) "The Russian Elections – Putin Inc. out of sync?", *RUFS Briefing*, nr 10.
- Vendil Pallin, Carolina (2012) "How to Speak EST: The international and domestic grammar of Medvedev's proposal to Europe", (presentation vid presenterad vid ACUS-ISDP Roundtable, Stockholm, maj 2010), publiceras 2012.
- Vendil Pallin, Carolina (2012) "Russia's Security Policy Agenda in Northern Europe", i Freire, Maria Raquel och Kanet, Roger E. (red.) *Russia and European Security*, Republic of Letters Press (publiceras 2012).

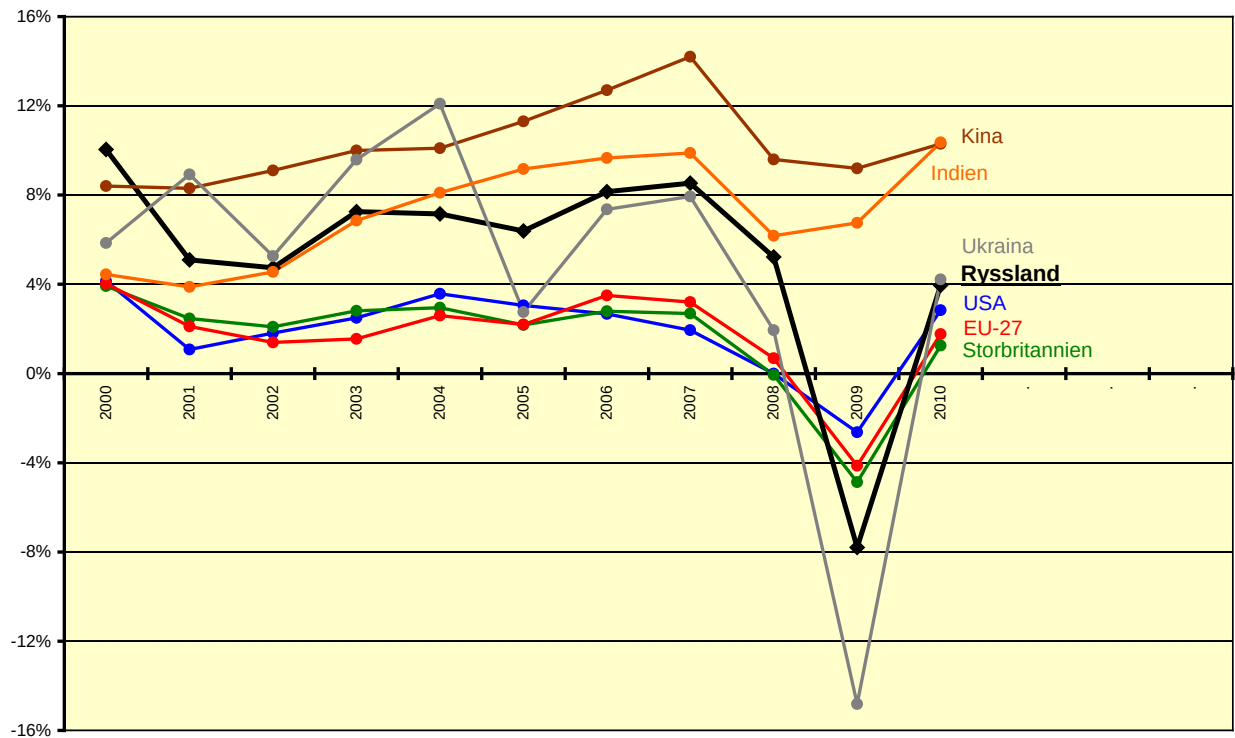
- Vendil Pallin, Carolina och Westerlund, Fredrik (2009) "Russia's War in Georgia: Lessons and Consequences", i Rich, Paul B. (red.) *Crisis in the Caucasus: Russia Georgia and the West* (London, Routledge), s. 150–74.
- Vendil Pallin, Carolina och Westerlund, Fredrik (2010) "Russia's Military Doctrine – Expected News", *RUFS Briefing*, nr. 3.
- Vendil Pallin, Carolina och Westerlund, Fredrik (2010) *Rysslands militärdoktrin 2010 – en övergripande analys*, FOI Memo 3097, 9 februari 2010 (Stockholm, FOI).
- "Vitalij Tsymbal: "Dengi na voennoju reformu nado vzat u korrupsionerov", Nauka i tehnologii Rossii, 23 november 2009, på internet: www.strf.ru/materiel.aspx?d_no=17502&catalogId=221&print=1 (hämtad: 13 juli 2011).
- Vojenno-analititjeskij forum* [Militäranaliskt forum], <http://rus.rpg7.org/> (hämtat: 29 augusti 2011).
- von Kospoth, Nicolas (2010) "Russia in Talks with Italy on Purchase of 1,000 Iveco LMV Vehicles", DefPro, 10 mars 2010, på internet: <http://www.defpro.com/daily/details/526/> (hämtat: 17 mars 2010).
- Världsbanken (2007) *From Red to Grey. The "Third" Transition of Aging Population in Eastern Europe and former Soviet Union* (baserad på FN:s befolkningsstatistik).
- Världsbanken (2010) Russian energy efficiency financing project (PID) AB6196, 8 december 2010, på internet: www.worldbank.org (hämtat: 28 mars 2011).
- Världsbanken (2011) *GINI index*, på internet: <http://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI>, (hämtad: 24 november 2011).
- Världsbanken (2011) "Securing Stability and Growth", *Russian economic report*, nr. 25, juni.
- Washington, Tom (2011) "The spiralling costs of the North Caucasus", *themoscownews*, 5 maj 2011, på internet: <http://themoscownews.com/politics/20110505/188641994.html> (hämtat: 10 januari 2012)
- Weapons", OPCW, 29 November–3 December 2010 (in Russian), p. 2.
- Weitz, Richard (2011) "Global Insights: Russian air power on the rebound", *World Politics Review*, 23 augusti 2011, på internet: <http://www.inosmi.ru/army/20110824/173748846.html> (hämtat: 31 januari 2012).
- Westerlund, Fredrik (2009) *Övergripande ledning och organisation av den ryska försvarsindustrin 2008*, FOI Memo 2903, 4 november 2009 (Stockholm, FOI).
- Westerlund, Fredrik (2010) *Russian Intelligence Gathering for Domestic R&D – Short cut or dead end for modernisation?* FOI Memo 3126, april 2010 (Stockholm, FOI).

- Westerlund, Fredrik (2011) *Russian Nanotechnology R&D: Thinking big about small scale science*, User Report, juni 2011, FOI--3197--SE (Stockholm, FOI).
- Westerlund, Fredrik (kommande) Rysk kärnvapendoktrin 2010: Utformning och drivkrafter, (Stockholm, FOI).
- White, Stephen (2011) "Elections Russian-Style", *Europe-Asia Studies*, vol. 63, nr. 4, s. 531–56.
- White, Stephen och Feklyunina, Valentina (2011) "Russia's Authoritarian Elections: The view from below", *Europe-Asia Studies*, vol. 63, nr. 4, s. 579–602.
- Whitmore, Sarah (2010) "Parliamentary Oversight in Putin's Neo-patrimonial State: Watchdogs or Show-dogs?", *Europe-Asia Studies*, vol. 62, nr. 6, s. 999–1025.
- WHO (2008) *Epidemiological Fact Sheets on HIV and AIDS: Russian Federation, 2008 Update*, på internet: http://apps.who.int/globalatlas/predefinedReports/EFS2008/full/EFS2008_RU.pdf (hämtat: 20 december 2010)
- WHO (2008) *Joint HIV/AIDS Programme (UNAIDS) and UNAIDS/WHO Epidemiological Fact Sheets on HIV and AIDS*, på internet: http://apps.who.int/globalatlas/predefinedReports/EFS2008/full/EFS2008_RU.pdf (hämtat: 20 december 2010).
- WHO (2011) *Smallpox Eradication: Destruction of Variola virus stocks*, Report by the Secretariat, Sixty-Fourth World Health Assembly, Doc. A64/17, 17 mars 2011.
- WHO (2011) *WHO Global Status Report on Alcohol and Health 2011* (Geneva, WHO).
- Wilson, Andrew (2005) *Virtual Politics – Faking Democracy in the Post-Soviet World* (London, Yale University Press).
- World Nuclear Association (2010) "New-Generation Nuclear Energy Technologies for the Period 2010–2015 and Up to 2020", *World Nuclear Association*, på internet: <http://www.world-nuclear.org/info/inf45.html> (hämtat: 15 september 2011).
- WTO (2011) "Ministerial Conference Approves Russia's WTO membership", *WTO*, 16 december 2011, på internet: http://www.wto.org/english/news_e/news11_e/acc_rus_16dec11_e.htm (hämtat: 31 januari 2012).
- Yegerov, Igor (2009) "Post-Soviet Science: Difficulties in the transformation of the R&D systems in Russia and Ukraine", *Research Policy*, vol. 38, s. 600–9.
- Yelizarov, Valery *et al.* (2008) *Demographic Policy in Russia: From reflection to action* (Moskva, UNDP).
- Yeung, Christina och Bjelakovic, Nebojsa (2010) "The Sino-Russian Strategic

- Partnership: Views from Beijing and Moscow”, *Journal of Slavic Military Studies*, vol. 23, nr. 2, s. 243–81.
- You Tube (2011) ”Makarevitj. K nam v Choluejevo prijezjajet Putin.” [Makarevitj. Putin kommer till oss i Choluejevo], *You Tube*, 13 oktober 2011, på internet: <http://www.youtube.com/watch?v=g35ALkh3G4E> (hämtat: 19 oktober 2011).
- You Tube (2010) ”Sjevtjuk i Putin” [Sjevtjuk och Putin], *You Tube*, 30 maj 2010, på internet: <http://www.youtube.com/watch?v=WtyQHfNc3nk> (hämtat: 19 oktober 2011).
- Zatsepin, Vasily (2011) ”The Economics of Russian Defence Policy: In search for the roots of inefficiency” i McDermott, Roger, Nygren, Bertil och Vendil Pallin, Carolina (red.) *The Russian Armed Forces in Transition: economic, geopolitical and institutional uncertainties* (London, Routledge), s. 115–33.
- Zagorski, Andrei (2011) *Russia's Non-Strategic Nuclear Weapons: Posture, Politics and Arms Control*, februari 2011, Heft 156 (Hamburg, Institute for Peace Research and Security Policy at the University of Hamburg).
- Zaigrajev, Grigory (2010) ”Alcoholism and Alcohol Abuse in Russia: Ways of overcoming the crisis”, *Social Sciences*, nr. 1, s. 116–28.
- Zakarjan, Stanislav (2011) ”Novyje bojevyje ustavy VS RF” [Nya [strids] reglementen för Ryska Federationens Väpnade Styrkor], *Oruzhije Rossii*, 22 september 2011, på internet: <http://www.arms-expo.ru/049057054048124050053049056057.html> (hämtat: 25 september 2011).
- Zavarzin, Viktor (2010) ”Tolko pri nalitjii novejsjego vooruzhenija v voennoj tehniki budet obespetjena effektivnaja oborona” [Ett effektivt försvar kan bara säkras genom att nyaste vapnen och military materiel finns], *Press release från Dumans försvarsutskott*, 8 oktober 2011.
- ”Zjeleznodorozjnye vojska, 160 let zjeleznodorozjnym voiskam. Vojennyj sovet na radio 'Echo Moskvj'” [Järnvägstrupperna fyller 160 år. Programmet Militärrådet på radio Echo Moskvj], *Echo Moskvj*, 7 augusti 2011, på internet: <http://www.zdvojska.ru/news/24-160-let-zjeleznodorozhnym-voyskam-voennyy-sovet-na-radio-eho-moskvj.html> (hämtat: 9 augusti 2011).

Annex – kapitel 6 – Ekonomi

Figur A6-1 Ekonomisk tillväxt i procent Ryssland och valda länder 2000–2010

Källa: IMF (2011) *World Economic Outlook* database, april 2011.

Tabell A6-1 Federal budget 2011–2014; *md RUR och procent*

<i>Miljarder RUR</i>	2011	2012	2013	2014
Total	11 022,5	12 198,3	13 431,9	14 293,9
Preliminära utlägg			335,8	714,7
Total utan preliminära	11 022,5	12 198,3	13 096,1	13 579,2
Allmänt statlig adm	870,6	794,6	802	784,6
Försvaret	1 532,8	1 847,4	2 334,3	2 750,8
Rättsäkerhet och säkerhet	1 229,9	1 687,2	1 903,3	1 994,6
Subventioner till näringslivet	1 834,4	1 762,2	1 681,4	1 653,9
Bostadsbyggande & underhåll	232,5	99,7	86,3	62,2
Miljö	17,5	19,6	19,9	21,4
Utbildning	552,4	559,9	521,5	467,6
Kultur	87,6	80,9	78,5	76,4
Hälsa	466,8	498,8	454	445
Socialpolitik	3 153,2	3 796,9	4 102,3	4 134,2
Idrott och sport	42,4	38,7	30,7	24,4
Massmedia	61,4	62,6	56,4	50,3
Skuldtjänst	350,7	438,9	538	640,5
Mellanregionala bidrag	590,2	510,8	487,3	473,6
Underskott	-719,1	-1 570,5	1 744,3	-1 648,4
BNP	53 385,5	57 447,6	63 519,6	70 252,8
<i>Procent av BNP</i>				
Total	20,65	21,23	21,15	20,35
Preliminära utlägg	0,00	0,00	0,53	1,02
Total utan preliminära	20,65	21,23	20,62	19,33
Allmänt statlig adm	1,63	1,38	1,26	1,12
Försvaret	2,87	3,22	3,67	3,92
Rättsäkerhet och säkerhet	2,30	2,94	3,00	2,84
Subventioner till näringslivet	3,44	3,07	2,65	2,35
Bostadsbyggande & underhåll	0,44	0,17	0,14	0,09
Miljö	0,03	0,03	0,03	0,03
Utbildning	1,03	0,97	0,82	0,67
Kultur	0,16	0,14	0,12	0,11
Hälsa	0,87	0,87	0,71	0,63
Socialpolitik	5,91	6,61	6,46	5,88
Idrott och sport	0,08	0,07	0,05	0,03
Massmedia	0,12	0,11	0,09	0,07
Skuldtjänst	0,66	0,76	0,85	0,91
Mellanregionala bidrag	1,11	0,89	0,77	0,67
Underskott	-1,35	-2,73	2,75	-2,35

Källa: Finansministeriet (2011) *Osnovnyje napravlenija bjudzjetnoj politik na 2012 godu i planovyj period 2013 i 2014 godov*.
Fördelning över utgiftsslag Tabell 5.1 s. 30–31; underskottet Tabell 2.2 s. 13; BNP är beräknad från Tabell 4.3 s. 28.

Tabell A6-2 Prognoser över BNP utvecklingen 2007–2020

	(I)		(II)		(III)	
	<u>"Tillväxt 4 %</u> / IMF:s prognos		<u>"Tillväxt 5 %</u>		<u>"Tillväxt 6,5 %</u> / Tillväxt 2000-08	
2007	44 529,5					
2008	46 866,3	5,2%				
2009	43 210,8	-7,8%				
2010	44 939,2	4,0%	44 939,2		44 939,2	
2011	46 865,1	4,3%	47 186,2	5,0%	47 860,2	6,5%
2012	48 778,5	4,1%	49 545,5	5,0%	50 971,2	6,5%
2013	50 754,0	4,1%	52 022,7	5,0%	54 284,3	6,5%
2014	52 784,2	4,0%	54 623,9	5,0%	57 812,8	6,5%
2015	54 842,8	3,9%	57 355,1	5,0%	61 570,6	6,5%
2016	56 926,8	3,8%	60 222,8	5,0%	65 572,7	6,5%
2017	59 203,8	4,0%	63 234,0	5,0%	69 834,9	6,5%
2018	61 572,0	4,0%	66 395,7	5,0%	74 374,2	6,5%
2019	64 034,9	4,0%	69 715,4	5,0%	79 208,5	6,5%
2020	66 596,3	4,0%	73 201,2	5,0%	84 357,1	6,5%
Ökning 2010-20	48,2%		62,9%		87,7%	

Källa: Egna beräkningar baserade på IMF(2011) *World Economic Outlook*.

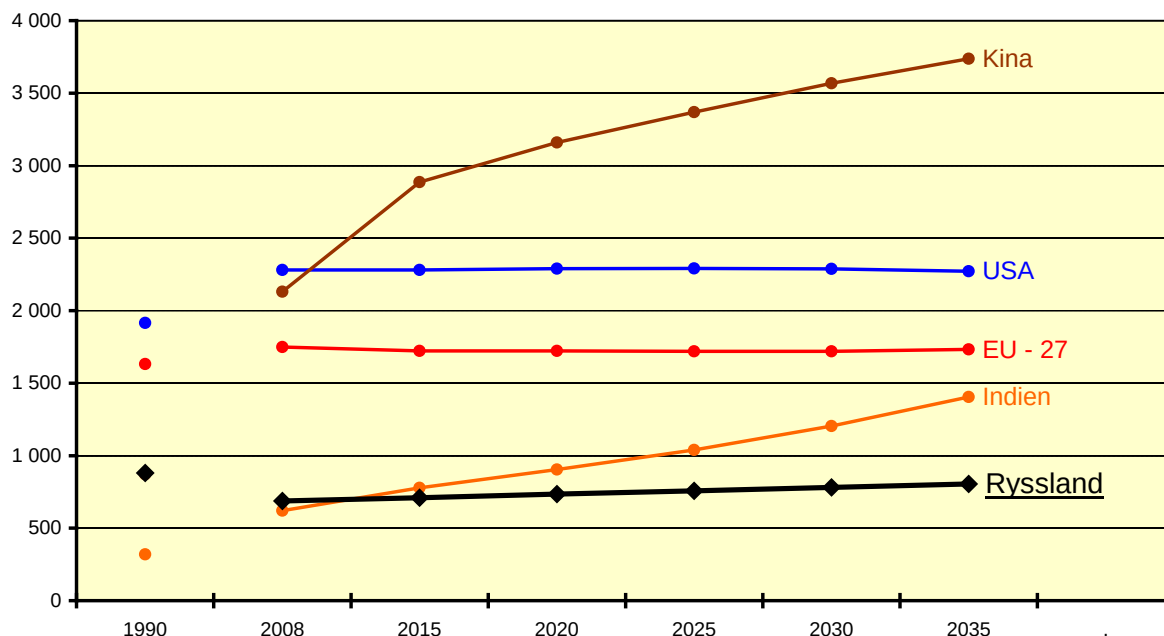
Tabell A6-3 Tillväxtindikatorerna i programmet "Ryssland 2020"

	Inertia	Energi	Innovation
BNP 2020; 2007=100	180	200	230
BNP tillväxt per år, %	4	5-6	6,5
Investeringar 2007=100	240	360	400
Andel investeringar i BNP, %	20?		35-36
Ökning av investeringarna 2007=100			400
Andel investeringar i kunskaps och högteknologisektorn, %	13,8	14,8	16,5
Energisektorns andel av BNP	13,2	12,7	11,1
Högteknologisektorns andel av BNP	13,3	16,9	17,2
Disponibel inkomst; 2007=100	190	230	260
Fattigdomskvot, % av befolkning	7,9	6,7	6,2
Medelklass, % av befolkning	28	47	mer än 50

Källa: Ekonomiministeriet (2008) *Ryssland 2020*, s. 199; 203

Annex – kapitel 7 – Energistrategi

Figur A7-1 Jämförelse av faktisk och prognosticerad efterfrågan på primär energi 2008–2035, valda länder; *miljoner ton oljeekvivalenter (toe)*

Källa: OECD/IEA (2010), *World Energy Outlook 2010*, s. 630, 638, 662, 670 och 674. (enligt scenariot "New Policies", vilket bygger på att en rad åtgärder genomförs för att motverka koldioxidproblemet)

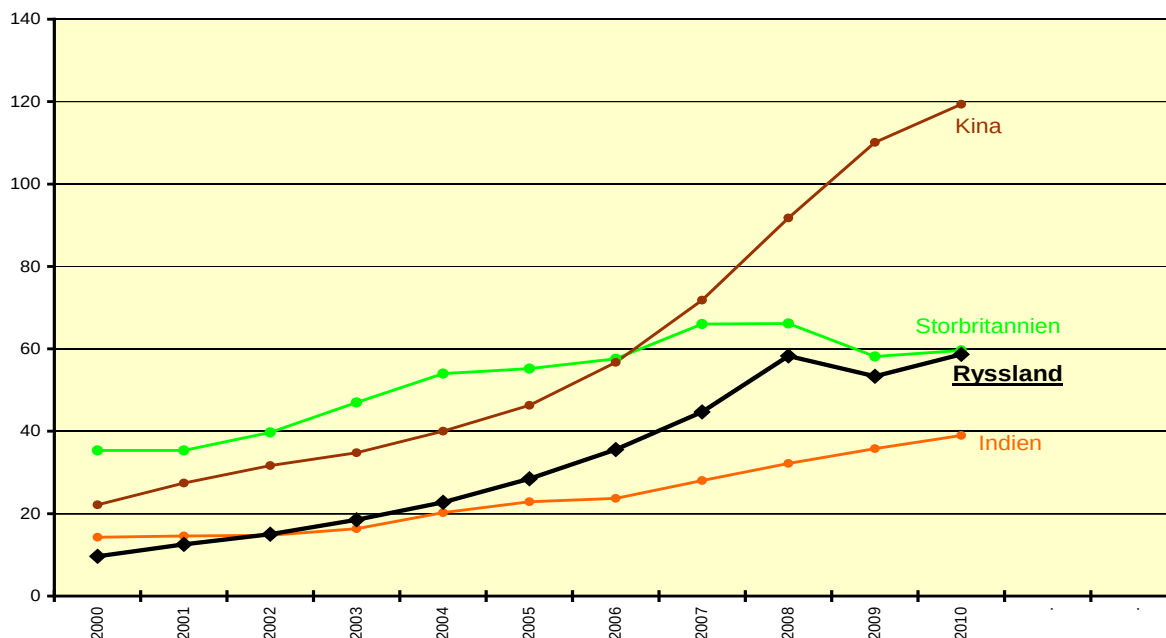
Tabell A7-2 Jämförelser mellan Energistrategins scenarier - L-låg och H-hög - och IEA:s NPS över rysk inhemsk energikonsumtion och energiexport 2008–2030;

	<i>miljoner ton conditional fuel, tcf</i>				<i>tcf/toe</i>	<i>miljoner ton oljeekvivalenter, toe</i>			
	2008	2015	2020	2030		2008	2015	2020	2030
Total användning, L	1 884	1 923	2 140	2 352	0,7	1 319	1 346	1 498	1 646
Inhemsk användning, L	991	1008	1160	1375	0,7	694	706	812	963
Export, L	883	913	978	974	0,7	618	639	685	682
Total användning H	1 884	2 052	2 265	2 553	0,7	1 319	1 436	1 586	1 787
Export OSS, L	162	172	174	153	0,7	113	120	122	107
Export, övr,L	720	741	804	803	0,7	504	519	563	562
Inhemsk användning, H	991	1 107	1 250	1 565	0,7	694	775	875	1096
Export, H	883	943	1013	985	0,7	618	660	709	690
Lager	10	2	2	3	0,7	7	1	1	2
Export OSS, H	162	175	179	171	0,7	113	123	125	120
Export, övr,H	720	768	834	832	0,7	504	538	584	582
IEA, NPS						688	710	735	781

Källa: Energistrategin (2009), annex 4; IEA (2010) s. 85. Energistrategins aggregeringssort *ton uslovnoje toplivo* (ton conditional fuel, tcf) har i tabellens högra del omräknats till ton oljeekvivalenter (toe) för att möjliggöra jämförelse med IEA:s scenario.

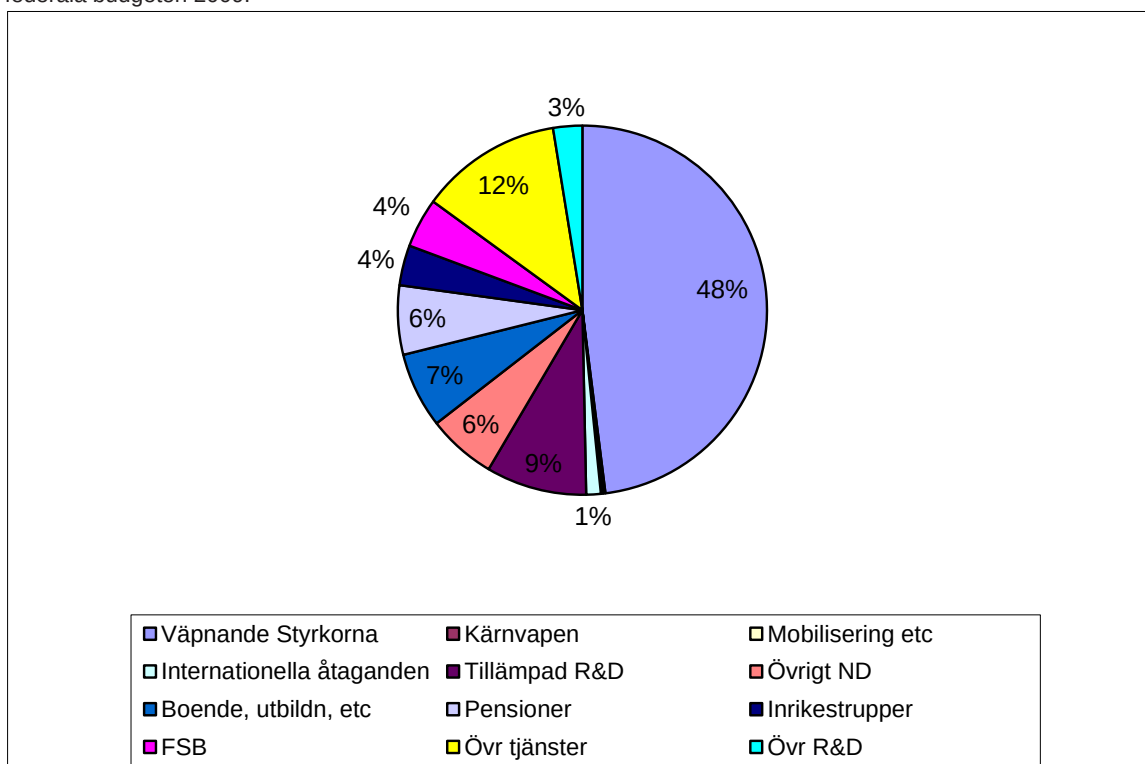
Annex – kapitel 8 – Försvarsekonomi

Figur A8-1 Försvarsutgifterna 2000–2009 i valda länder; miljarder USD

Källa: SIPRI

Figur A8-2 De totala försvarsutgifternas sammansättning som andelar av de totala beräknade försvarsutgifterna i den federala budgeten 2009.

Källa: Oxenstierna (2009) *The Russian Economy 2009*, tabeller 6.1 och 6.2 s. 37–9.

Anmärkning: ND=National Defence (Försvaret); R&D=FoU (Forskning och utveckling).

Tabell A8-1 Försvarsministeriets materielanskaffning som andel av försvarsbudgeten 2000–2013; *procent*.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011B	2012B	2013B
Total anskaffning försvarsministeriet	25	21	26,7	35,3	32	32	35	36,6	37,9	37,9	37,7	37,9	43,8	55,6
Materielanskaffning inkl. rep.& mod.	17,3	12	15,5	22	19,9	20,9	24	24,8	28,3	29	30,2	30,3	35,9	46,7
FoU	7,7	9	11,2	13,3	12,1	11,1	11	11,8	9,6	8,9	8,4	7,6	7,9	8,9
Total materielanskaffning, % of BNP	0,66	0,58	0,73	0,95	0,81	0,86	0,89	0,91	0,95	1,15	1,06	1,14	1,3	1,88
Försvarbudget % av BNP	2,6	2,8	2,7	2,7	2,5	2,7	2,5	2,5	2,5	3	2,8	3	3	3,4

Källa: Oxenstierna (2011) *Rysk ekonomi och försvarsekonomi 2010*, annex Tabell A2. **B**=budget, baserat på Cooper (2011) "Military Procurement in Russia", Tabell 9.2, s. 175.

Tabell A8-2 Försvarsutgifterna 2010–2020 under olika antaganden om BNP-tillväxt och andel av BNP

	(I)			(II)			(III)			(IV)		
	Militär- utgifter	BNP / tillväxt 4 %	Andel / stabil 4 %	Militär- utgifter	BNP / tillväxt 5 %	Andel / stabil 4 %	Militär- utgifter	BNP / tillväxt 4 %	Andel / ökar t. 5 %	Militär- utgifter	BNP / tillväxt 5 %	Andel / ökar t. 5 %
2010	58,67	1 465,08	4,0%	58,67	1 465,08	4,0%	58,67	1 465,08	4,00%	58,67	1 465,08	4,00%
2011	60,95	1 523,68	4,0%	61,53	1 538,33	4,0%	62,39	1 523,68	4,09%	62,99	1 538,33	4,09%
2012	63,39	1 584,63	4,0%	64,61	1 615,25	4,0%	66,34	1 584,63	4,19%	67,62	1 615,25	4,19%
2013	65,92	1 648,01	4,0%	67,84	1 696,01	4,0%	70,54	1 648,01	4,28%	72,60	1 696,01	4,28%
2014	68,56	1 713,94	4,0%	71,23	1 780,81	4,0%	75,01	1 713,94	4,38%	77,94	1 780,81	4,38%
2015	71,30	1 782,49	4,0%	74,79	1 869,85	4,0%	79,76	1 782,49	4,47%	83,67	1 869,85	4,47%
2016	74,15	1 853,79	4,0%	78,53	1 963,35	4,0%	84,81	1 853,79	4,58%	89,83	1 963,35	4,58%
2017	77,12	1 927,94	4,0%	82,46	2 061,51	4,0%	90,19	1 927,94	4,68%	96,44	2 061,51	4,68%
2018	80,20	2 005,06	4,0%	86,58	2 164,59	4,0%	95,90	2 005,06	4,78%	103,53	2 164,59	4,78%
2019	83,41	2 085,26	4,0%	90,91	2 272,82	4,0%	101,98	2 085,26	4,89%	111,15	2 272,82	4,89%
2020	86,75	2 168,67	4,0%	95,46	2 386,46	4,0%	108,44	2 168,67	5,00%	119,33	2 386,46	5,00%
Ökning 2010-20	47,9%			62,7%			84,8%			103,4%		

Källa: Egna beräkningar baserade på SIPRI

Annex – kapitel 11 – De Väpnade Styrkorna

Bilaga 1

Tabell A11-1 Bedömning av 55 insatsbrigaders behov av pansarskyttefordon och stridsvagnar (40 bemannade; 15 förrådsställda)

36 motorskyttebrigader		4 stridsvagnsbrigader	
pansarskyttefordon 129 st/brigad (tre bataljoner)	stridsvagnar 41 st/brigad (en bataljon)	pansarskyttefordon 40 st/brigad (en bataljon)	stridsvagnar 100 st/brigad (tre bataljoner)
36 x 129 = 4 644	36 x 41 = 1 476	4 x 40 = 160	4 x 100 = 400
14 motorskyttebrigader (mobiliseringsförbands materiel i förråd)		1 stridsvagnsbrigad (mobiliseringsförbands materiel i förråd)	
pansarskyttefordon	stridsvagnar	pansarskyttefordon	stridsvagnar
14 x 129 = 1 806	14 x 41 = 574	1 x 40 = 40	1 x 100 = 100
Summa pansarskyttefordon: 6 450 + 200 = 6 650			
Summa stridsvagnar: 2 050 + 500 = 2 550			

Anmärkning: Detta avser bara själva brigaderna. Sannolikt behövs även fordon i andra delar av organisationen.

Om talet om upp till 100 ytterligare (motorskytte)brigader i en mobiliseringsorganisation stämmer så behövs ytterligare ca 13 000 pansarskyttefordon. Tillsammans med de ca 6 650 som de stående förbanden respektive de 2 650 andra ministerier hade så blir det 22 300 fordon, dvs. i grova drag Rysslands totala innehav. Detta kan tolkas som att Rysslands säger sig ha en organisation för en stor del av den från sovjetarmén ärvda materiel man har i förråd. Denna mobiliserade förstärkning skulle inom markstridskrafterna således potentiellt sett kunna vara avsevärt mycket större än den stående förbandsmassan. Hur sådana förband sätts upp, övas, bemannas och sedan leds har inte gått att kartlägga inom ramen för denna studie då det inte har gått att finna detaljer om mobiliseringsorganisationen i öppna källor.

Bilaga 2

Skisserad sammansättning av den nya standardbrigaden*

- Brigadstab
- En sambandsbataljon (stödjer brigadstaben)
- Tre motorskyttebataljoner (43 pansarskyttefordon i varje)
- En stridsvagnsbataljon (41 stridsvagnar)
- Två artilleribataljoner bandhaubitser (18 pjäser i varje)
- En raketartilleribataljon (18–24 pjäser/bataljon)
- En luftvärnsrobotbataljon (12 st. SA15 el SA-8B i varje)
- En luftvärnsbataljon (6 st. SA-13, 6 SA-19 och 36 bärbara) (luftvärnsrobotar)
- En pansarvärnsbataljon
- En ingenjörsbataljon
- En reparationsbataljon
- En underhållsbataljon
- Ett spaningskompani (senare bataljon)
- Ett artilleriunderrättelsekompani
- Ett NBC-skyddskompani
- Ett telekrigskompani

Tung – medeltung – lätt: nya brigadtyper till 2020?**

Enligt chefen för Markstridskrafterna ska Ryssland 2020 ha upp till 107 brigader, varav 47 stycken ska vara av ”den nya modellen”, fem av dessa är ryska baser utomlands. De skulle indelas i tunga, mellantunga och lätta. Tunga brigader skulle bestå av stridsvagnar upp till 65 ton med kanoner med kaliber upp till 125 mm. Då alla ryska stridsvagnar 2011 motsvarade detta och då det fanns gott om dessa så var det osannolikt att Ryssland skulle utveckla en helt ny stridsvagn. Att modernisera befintliga vagnar, torde vara ett bättre alternativ. De mellantunga brigaderna skulle baseras på pansarskyttefordon som även kan gå i vatten. Ett nytt fordon (”Bumerang”) ryktas vara under utveckling, men förga är känt om detta och det är högst oklart om, det kan finnas på förband till 2020. Köp av utländska fordon skulle kunna vara ett alternativ. Lätta brigader skulle bestå av bepansrade bilar på upp till 2,5 ton. Köpet av 3 000 dylika bilar från Italien låg i linje med detta. Tanken var att dessa skulle verka främst i bergsmiljö och i arktiskt klimat. En speciell arktisk brigad planerades även baserad på den befintliga 200. Motorskyttebrigaden i Petjenga nära norska gränsen. Chefen för Markstridskrafterna angav att den beväpning (stridsvagnskanoner, artilleripjäser, finkalibriga vapen) som den ryska försvarsindustrin kunde tillverka inte motsvarade Natostandard eller ens Kinas krav.

Källor:

* Gajdaj, Aleksej (2010) ”Reformirovanije Suchoputnych vojsk Rossijskoj Federatsii” [Reformeringen av Ryska Federationens Markstridskrafter], i Barabanov, Michail (red.) *Novaja armija Rossii* (Moskva, CAST), s. 27–8 samt Konovalov, I. (2009) ”The ”now-Look” Russian Army”, *Moscow Defence Brief*, nr. 4, s.13–14.

** Mjasnikov, Viktor (2011) ”Suchoputnye vojska raznoj stepeni tjazjesti” [Markstridskrafter av olika slags tyngd], *Nezavisimaja gazeta*, 16 mars 2011, på internet: http://www.ng.ru/nvo/2011-03-16/2_army.html (hämtat: 22 oktober 2011).

Bilaga 3

Tabell A11-2 Översikt över brigader

Brigadtyp (eller division i vissa fall)	Militärområde (f.d. Militärdistrikt)					
	Väst (Moskva & Leningrads)	Syd (Södra Kaukasiska)	Mitt (Ural & ½ Sibiriska)	Öst (½ Sibiriska & Fjärran Österns)	Utom- lands	Totalt (CAST)
Stridsvagns-	2 (2)		2 (1) ***	(1) ***	0	4
Motorskytte- (BMP)	1 (1)**	3 (3)	6 ***	5 ***	2 (1)*	17
Motorskytte- (BTR)	2 (2)	2 (2)	3 ***		2 (1)*	9
Motorskytte- (MTLB)	3 (3)	4 (4)	0	2 ***	0	9
"Täcknings-"	0	0	0	1 (0) ***	0	1
Spanings-	0	1 (1?)	0	0	0	1
Förråd & rep. bas (StrvBrig)	1 (1)	0	0	0	0	1
Förråd & rep. bas (MskBrig)	1 (2)	1 (0)	5 (3) [3]****	7 (8)	0	14
Specialförbands-	2 (2)	2 (2)	2 (1-2)	1 (1-2)	0	7
Artilleriraket-	3 (3)	1 (0)	3 (2)	2 (3)	0	9
Artilleri-	3 (2-3)	1 (1)	3 (2)	2 (2)	0	9
Raketartilleri-	1 (1)	1 (1)	1 (1)	1 (1)	0	4
18. Kulsprute- & artilleridivisionen	0	0	0	1 (1)	0	1
Motorskyttediv. (201. Basen)	0	0	0	0	1	1
S:a Motorskyttebrigader	6 [5]	10 [10]	9 [7]	8 [10]		
S:a Stridsvagnsbrigader	2 [2]	0 [0]	1 [1]	1 [1]		

Källor och anmärkningar:

* Ryska 7. Militärbasen i Abchazien har främst BTR och ryska 4. Militärbasen i Sydossetien har BMP och kan liknas vid brigadförband. De två tidigare brigaderna i Armenien har lagts ned och ingår nu i ryska 102. Militärbasen.

** Kursivsiffror indikerar att antalet brigader i militärdistriktet stämmer, men beväpning har inte följts upp. Beskrivning i Barabanov, Michail (2010) *Novaja Armija Rossii* (Moskva, CAST), s. 34 antas stämma. För Västra militärdistriktet tillkommer en brigad i Kaliningrad, som dock tycks stå under Östersjömarinens befäl.

*** *Novaja Armija Rossii* anger sammanlagt 16 st. motorskyttebrigader i gamla militärdistrikt Ural, Sibirien och Fjärran Östern. Denna siffra stämmer med FOI:s sammanställning av det som idag finns i Centrala och Östra militärdistrikten.

**** Siffror inom hakparanteser är tagna på IISS (2011) *The Military Balance 2011* (Abingdon, Routledge for The International Institute for Strategic Studies), s. 188–91.

Enligt *Novaja Armija Rossii* (s. 34) hade Ryssland 2010 85 brigader. Dessutom har McDermott, Roger N. (2011) *The Reform of Russia's Conventional Armed Forces* (Washington D.C., Jamestown Foundation) och den ryska hemsidan www.warfare.ru använts som underlag. Skisserade lydnadsförhållanden är endast möjliga och inte officiellt bekräftade. Brigadlistan enligt *Novaja Armija Rossii* stämmer ungefär med *warfare.ru* (siffror i parentes). Skillnader kan bero på att en förändringsprocess pågår, på hur färsk uppgifterna är eller på hur förband ur f.d. Sibiriska militärdistriktet delades mellan nya Östra och Centrala militärdistrikten. En skillnad är att enligt *warfare.ru* var luftburna brigader underställda militärdistrikt. Om detta avser luftlandsättningsförband eller annat luftburet infanteri är oklart. Luftlandsättningsgrupperna var 2011 en central nationell resurs. *Warfare.ru* listade inte Luftlandsättningsgrupperna som markförband. *Warfare.ru*-uppgifterna kan vara gamla eftersom det ofta står "organisation som planeras för 2009", dvs. innan de stora förändringar som nu sker. En del förband kan ha avvecklats.

Chefen för markstridskrafterna sade i mars 2011 att Ryssland eftersträvade att ha upp till 109 brigader fram till 2020. I öppna källor angavs planer på sex motorskyttebrigader, en ingenjörbrigad, en luftvärnsrobotbrigad och två luftburna brigader. Givet bemanningsproblemen 2011, minskande värnpliktskullar samt höga krav på beredskap som kräver en stor andel kontraktsanställa i förbanden torde det bli mycket svårt att nå denna siffra givet att brigaderna fortsatta skulle komma vara av samma storlek som 2011. Se Mjasnikov, Viktor (2011)) "Suchoputnye vojska raznoj stepeni tjazjesti" [Markstridskrafter av olika slags tyngd], *Nezavisimaja gazeta*, 16 mars 2011, på internet: http://www.ng.ru/nvo/2011-03-16/2_army.html (hämtat: 22 oktober 2011).

Källa avseende möjliga nya brigader: Gajdaj, Aleksej (2010) "Reformirovanije Suchoputnych vojsk Rossijskoj Federatsii" [Reformeringen av Ryska Federationens Markstridskrafter], i Barabanov, Michail (red.) *Novaja armija Rossii* (Moskva, CAST), s. 33 samt IISS (2011) *Military Balance 2011*, s. 183.

Bilaga 4

Kort översikt över år 2011 kända anskaffningsplaner för helikoptrar*

Försvarsministeriet hade 2011 kontrakt på att anskaffa knappt 100 Mi-28N till 2015. Med långsiktiga planer på mer än 300 stycken torde Mi-28 komma att bli arméflygets huvudsakliga attackhelikopter, även om beslut hade fattats att även inköpa runt 150 andra attackhelikoptrar (främst Ka-52), delvis för att rädda jobb på en fabrik i ryska Fjärran Östern. Försvarsministeriet uppgavs även 2010 ha beslutat att köpa 22 stycken Mi-35M, en moderniserad exportversion av Mi-24,** troligen som en billigare övergångslösning till dess att Mi-28 levereras.

Att Arméflyget 2020 skulle kunna komma att ha upp till fyra olika attackhelikoptersystem kunde även bero på att nyproduktionen inte motsvarade behoven. Att ha utbildnings-, underhålls- och reparationsresurser för fyra system, torde dock bli avsevärt dyrare än för bara ett eller två system.

Arméflyget väntades även anskaffa nya transporthelikoptrar. Till en början hade ett kontrakt på 22 Mi-8AMTSj, en uppgradering av arbetshästen Mi-8. Mer skissartat anges att "några hundratal" Mi-8 ska anskaffas till 2020. Det fanns även planer på att införskaffa den tyngre transporthelikoptern Mi-26, även om än bara ett par exemplar årligen. Ett femtontal lätta skolhelikoptrar, Ansat-U, hade anskaffats för att ersätta gamla Mi-2 som utbildningsplattform.

Sammanlagt bedöms Ryssland 2011 ha beställt runt 370 nya attackhelikoptrar.

Källor:

* Lavrov, Anton (2011) "Vojenno-vozdusnye sily Rossii: davno nazrevsijie reformy" [De ryska Flygstidskrafterna – sedan länge [över]mogna reformer], en serie om tre artiklar under 2011, *Vozdusjno-kosmitjeskaja oborona*, på internet: <http://www.vko.ru/site/strategy/308/default.aspx> (hämtat: 29 augusti 2011), del 3.

** Airforce-technology (2011) "Mi-24P (Mi-25 and Mi-35) Hind, Russian Federation", Airforce-Technology.com, på internet: <http://www.airforce-technology.com/projects/hind/> (hämtat: 31 januari 2012).

Bilaga 5

Tabell A11-2 Översikt över några beställningar av nya/moderniserade flygplan 2011 (flygplan som 2011 kan bedömas vara moderna 2020)

Flygplan	Antal	Till VVS	Kommentar
Su-27SM (jakt)	55	2003–2008	Moderniserade
Su-27SM(jakt)	12	2011	Nyttillverkade
MiG-29 SMT (jakt)	28	2009/2010	Återtagen leverans från Algeriet
MiG-29 UBT (Skol)	6		
Su-35S (jakt)	96	2015–2020	Tabell 8-2 (S:a 96 i GPV-2020)
Su-30M2 (jakt)	4	2010	Skolflygplan till Su-35.
Su-30 (jakt/attack)	40	Avses börja 2013	12 st. till marinflyget
PAK-FA ("Multirole"?)	70	Efter 2015?	Under utveckling. Tabell 8-2
	60	2020	
Jak-130 (skol)	120	2015	Tabell 8-2
Su-34 (attack)	120	2007-	Se även tab 8.2 (100 i GPV 2020)
MiG-35S	48	?	Tab 8.2 (GPV 2020)
Su-33	10	?	Tab 8.2 (GPV 2020)
Mig-29K	29	?	Tab 8.2 (GPV 2020)
Totalt:	698		

Anmärkning:

Flera projekt illustrerar ansatsen att skaffa fler moderna jaktflygplan. Tydligast är utvecklingen av PAK-FA (T-50), beskrivet som ett femte generationens stridsflygplan som var mer "multirole" än ett renodlat jaktflygplan. Dess lågsignaturegenskaper ("stealth") har dock ifrågasatts. Planet provflögs i januari 2010 och fyra prototyper sågs delta i provflygningarna 2011. Två till tillkommer 2012. Luftstridskrafterna sågs avse köpa 20–60 stycken mellan 2015 och 2020. Förseningar är sannolika givet det helt nya systemets komplexitet.

55 stycken av det beprövade, men gamla, Su-27SM renoverades 2003–2008. Av dessa placerades 48 på två regementen i Fjärran Östern som fick sina flygplansparker renoverade. Med fungerande flygplan har förbanden kunnat öka piloternas flygtid och stärka övningsverksamheten. Tidigare ansatser att renovera ett–två flygplan per regemente (24 flygplan) hade sämre effekt. Dessutom har 12 helt nyproducerade SU-27SM beställts för leverans 2011.

Det tunga jaktplanet MiG-31 moderniseras i långsammare takt, några per år. Av ett innehav på ca 370 stycken år 2006 sades 75 procent vara användbara. På en rysk militärblog redogörs för 170–200 plan för 2009. Cirka hälften sågs ha moderniserats, dock endast några totalt till MiG-31BM nivå. Avsikten sågs vara att behålla systemet länge till. Frågan är dock hur det ska fungera om nyproduktion inte planeras och moderniseringstakten är långsam. Det idag modernaste jaktplanet avseende elektronisk utrustning och beväpning sågs vara de 28 nya MiG-29SMT och 6 MiG-29UBT (skolflygplan) som ursprungligen skulle ha levererats till Algeriet. Efter att Algeriet returnerade dem för att de var i för dåligt skick har de renoverats och levererats till Luftstridskrafterna.

48 exemplar av det moderna tunga jaktflygplanet Su-35 ska levereras till 2015, som en sorts mellansteg mellan dagens flygplan av fjärde generationen och femte generationens flygplan (PAK-FA). Skolversionen av Su-35 är inte klar. Endast skolversionen av Su-30 (Su-30M2) kan ge rimlig utbildningseffekt varför fyra sådan har beställts, två till Södra militärdistriktet och två till Östra militärdistriktet, vilket antyder vartåt Su-35 kan komma att huvudsakligen levereras. Su-35 torde bli det modernaste jaktplanet i Luftstridskrafterna de närmaste 7–10 åren.

Från tillverkarhåll har sagts att 40 Su-30MK (en modern exportversion av Su-27) ska anpassas och levereras till Luftstridskrafterna (28) och Marinflyget (12), även om kontrakt saknas idag. Givet försvarsindustrins problem, budgetbegränsningar och sannolika framtida förseningar för nyutvecklade system, kan detta dock ses som ett förslag att ge Luftstridskrafterna ett modernt och beprövat system på kort sikt med rimligt förutsägbara kostnader. Produktionskapaciteten i Ryssland torde vara god då detta varit en exportframgång. Licensproduktion finns även i Indien.

Luftstridskrafterna ville inledningsvis att dagens huvudsakliga tunga attackplan, Su-24 och Su-24M från 1970-talet skulle ersättas med det nya Su-34. Idag finns endast ett kontrakt om leverans av 32 stycken till 2013, ytterligare fem levererades tidigare. Ett provexemplar av Su-34 sågs i Georgienkriget ha lyckats bekämpa en georgisk radarstation. Ett fyrtiotal Su-34

kan dock inte ersätta dagens park av SU-24M. Därför kommer ett trettiotal Su-24M att moderniseras. Trots detta domineras attackflyget till 2020 troligen av icke moderniserade Su-24M.

Antalet Su-25 (runt 250) tros förbli stabilt. Få planeras att tas ur bruk och inköpsplaner saknas. Tanken är istället att förlänga systemets livstid till 40 år, dvs. fram till 2025–2030. Att 16 exemplar av skolverversionen Su-25UBM har beställt indikerar att Su-25 systemet kan bli kvar i tjänst så länge. Det viktiga problemet är beväpningen. Su-25 kan idag främst verka med fritt fallande bomber, vilket tvingar det att gå nära fientligt luftvärn, som t.o.m. den modernare Su-25SM saknar skydd mot. Det viktiga blir att utveckla precisionsvapen för bekämpning på säkrare avstånd samt taktik och uppträdande.

Det föråldrade skolflygplanet L-39 från 1960-talet ersätts gradvis med det modernare Jak-130, som både är bättre för att utbilda flygförare som ska tjänstgöra i moderna stridsflygplan och i rollen som lätt attackplan. Detta steg i att utveckla den föråldrade flygförarutbildningen torde dock ta många år eftersom fler plan ska levereras. Luftstridskrafterna uppges vilja beställa upp till 72 st., varav upp till 20 stycken har levererats 2010–2011. Till Jak-130 finns det även störustrustningar som kan försvåra för fientligt luftvärn, vilket var en avgörande brist för det lätta attackplanet Su-25 som hade stora problem med motståndarens handburna luftvärnsmissiler i kriget mot Georgien 2008.

Planet har några problem. Styrsystemet sägs ha förorsakat två haverier, ett 2006 och ett 2010. I slutet av 2010 hade flygningarna med Jak-130 inte återupptagits på utbildningsbasen i Lipetsk. Planet är svårt att lära sig, även för instruktörerna, vilket förlänger utbildningstiden. I kombination med att det drar avsevärt mer bränsle än sin föregångare vilket torde fördyra utbildningen ordentligt. Trots problem bedöms Jak-130 ändå vara det huvudsakliga skolflygplanet i Luftstridskrafterna.

Källor:

Blogg på internet: <http://warfare.ru/rus/?lang=rus&catid=239&linkid=2238&linkname=Air-Force:--structure>.

Fighter Planes (2011) "Mig-31 Foxhound, Mikoyan-Gurevich", *Fighter-Planes.com*, på internet: http://www.fighter-planes.com/info/mig31_foxhound.htm (hämtat: 31 januari 2012).

IISS (2011) *The Military Balance 2011* (Abingdon, Routledge for The International Institute for Strategic Studies), s. 188.

Lavrov, Anton (2011) "Vojenno-vozdusnye sily Rossii: davno nazrevsijie reformy" [De ryska Flygstridskrafterna – sedan länge [över]mogna reformer], en serie om tre artiklar under 2011, *Vozdusjno-kosmitjeskaja oborona*, på internet: <http://www.vko.ru/site/strategy/308/default.aspx> (hämtat: 29 augusti 2011).

Naval Today (2011) "Russia: Navy to Receive 12 Su-30SM Fighters", *Navaltoday.com*, 22 augusti 2011, på internet: <http://navaltoday.com/2011/08/22/russia-navy-to-receive-12-su-30sm-fighters/> (hämtat: 27 september 2011).

van Leeuwen, Marcel (2010) "Yak-130 Delivery Goes Hand in Hand with Russian Training Overhaul", *Aviationnews.eu*, 4 mars 2010, på internet: <http://www.aviationnews.eu/2010/03/04/yak-130-delivery-goes-hand-in-hand-with-russian-training-overhaul/> (hämtat: 27 september 2011).

van Leeuwen, Marcel (2010) "Yak-130 Already in Lipetsk", *Aviationnews.eu*, 17 juni 2010, på internet: <http://www.aviationnews.eu/2010/06/17/yak-130-already-in-lipetsk/> (hämtat: 27 september 2011).

Vojenno-analititjeskij forum, på internet: <http://rus.rpg7.org/> (hämtat: 29 augusti 2011).

<?> Weitz, Richard (2011) "Global Insights: Russian air power on the rebound", *World Politics Review*, 23 augusti 2011, på internet: <http://www.inosmi.ru/army/20110824/173748846.html> (hämtat: 31 januari 2012).

Bilaga 6

Översikt över Luftstridskrafternas organisation innan hösten 2011*

Huvudstab för Luftstridskrafterna (Moskva)

1) OSK för Luft/Rymdförsvarstrupperna (Moskva)

- Tre VKO-brigader runt MOSKVA

2) 1:a kommandot för Luftstridskrafterna i Voronezj (Västra militärdistriktet)

- Två VKO-brigader i Murmansk respektive St. Petersburg
- En kategori-1 flygbas (7000:e i Voronezj) med tillhörande flyggrupper på sex orter (Voronezj, Petrozavodsk, Montjegorsk, Chotilovo, Kursk, Bessovets)
- Två helikopterbaser i Vjazma respektive Levasjovo
- En kategori-2 flygbas i Tjkalovskij utanför Moskva med transportflyg och helikoptrar.
- En kategori-2 flygbas i Savaslejka (Su-27, Su-30, Mig-31 BM)

3) 2:a kommandot för Luftstridskrafterna i Jekaterinburg (Centrala militärdistriktet)

- Två VKO-brigader i Novosibirsk respektive Tjita.
- En kategori-1 flygbas (Tjeljabinsk) med tillhörande fem flyggrupper på fem orter
(Tjeljabinsk, Perm, Kansk, Sverdlovsk, Troitsk)

4) 3:e kommandot för Luftstridskrafterna i Chabarovsk (Östra militärdistriktet)

- Tre VKO-brigader i Komsomolsk-Na-Amur, Vladivostok respektive Petropavlovsk-Kamtjatskij.
- En kategori-1 flygbas (Churba) med tillhörande åtta flyggrupper på åtta orter
Churba, Chernigovka, Primorskij Kraj (2 baser), Chabarovskij Kraj (2 baser) Ukrainka Transportflyg), en flyggrupp har ej kunnat lokaliseras.

5) 4:e kommandot för Luftstridskrafterna i Rostov-Na-Donu (Södra militärdistriktet)

- Två VKO-brigader i Rostov-Na-Donu respektive Jekaterinburg (enligt rpg7.ru överförd till 2:a VVS/PVO-kommandot i augusti 2010)
- En kategori-1 flygbas (Krymsk) med tillhörande sju flyggrupper

6) Kommandot för Militära Transportflyget

- En kategori-1 flygbas (TVER) med tillhörande sju flyggrupper på sju orter

7) Kommandot för Strategiska Bombflyget

- Två kategori-1 flygbaser (Engels och Ukrainka med tillhörande fyra flyggrupper på fyra orter: Engels, Ukrainka, Sjajkovka och Belaja.

En kategori 1-bas hade vanligtvis en huvudbas med flera flygplanstyper fördelade på flyggrupper på upp till åtta flygfält. En kategori 2-bas hade ofta flyggrupper med flygplan av ett slag samt färre flygfält. **

Källor:

* Lavrov, Anton (2011) "Vojenno-vozdusnye sily Rossii: davno nazrevsijie reformy" [De ryska Flygstridskrafterna – sedan länge [över]mogna reformer], en serie om tre artiklar under 2011, *Vozdusjno-kosmitjeskaja oborona*, på internet: <http://www.vko.ru/site/strategy/308/default.aspx> (hämtat: 29 augusti 2011)., del 2 samt Krasnaja zvezda (2011) "Novyje vysoty VVS" [Nya höjder för VVS], *Krasnaja zvezda*, 22 december 2011, på internet: http://www.redstar.ru/2010/12/22_12/3_08.html (hämtat: 25 augusti 2011).

** Krasnaja zvezda (2011) "Novyje vysoty VVS".

Bilaga 7

Tabell A11-3 Materiell förnyelse av Militära transportflyget

Benämning (typ)	Produktionsstart	Antal i Beväpningsprogrammet-2020
Il-112B (lätt taktiskt)	Uppgift saknas	18
MTA (mellantungt taktiskt)	2018	7
An-70 (mellantungt operativt taktiskt)	2014/2015	60 (Se tab 8-2)
Il-76MD-90 (tungt operativt taktiskt)	2011/2012	< 50 (däribland modernisering av 14 befintliga Il-76 samt 25 nya "Alster 476")
An-124-100M-150 (tungt strategiskt)	2014/2015	20
Tu-214 (mellantungt taktiskt)	?	10 (tab 8-2)
L-410 (lätt taktiskt)	4	10 (tab 8-2)
An-140 (lätt taktiskt)	9	10 (tab 8-2)

Källor:

Luthra, Gulshan (2010) "India, Russia Finalize Transport Aircraft Project", *India Strategic*, september 2010, på internet: <http://www.indiastrategic.in/topstories716.htm> (hämtat: 28 augusti 2011).

Ponomarijev, Jurij (2011) "Izdelije 476 gotovitsia k vzletu" [Alster 476 förbereds för start], *Zjukovskije vesti*, 29 april 2011, på internet: <http://www.zhukvesti.ru/articles/detail/20259/> (hämtat: 26 augusti 2011).

Sjepovalenko, Maksim (2010) "Perspektivy razvitija vojenno-transportnogo potentiala VVS Rossii" [Utsikter för att utveckla potentialen för Rysslands VVS' militära transportpotential], *Eksport Vooruzhenije*, nr. 3, s. 44–55 samt Tabell 8-2.

Anmärkning:

Det snart trettio år gamla flygplanet Il-76MD, utvecklat för Luftlandsättningstruppernas behov, förväntas 2011 fortsätta vara Militära transportflygets huvudsakliga flygplan (ca 70 procent) fram till år 2020. En första upprustning har redan gjorts av alla plan och sedan 2005 pågår ett program för att förnya motorerna på ca 60 procent av planen. Samtidigt bygger det Uljanovsk-baserade företaget Aviastar SP en helt ny och avsevärt moderniserad version av Il-76 under namnet "alster 476" som förväntades provflyga 2011. Ryssland förväntades köpa upp till 40 stycken.

Det tunga strategisk transportplanet An-124 är det enda militära transportplanet som klarar all slags last inom ramen för de Väpnade Styrkornas behov. Ryssland har 18 exemplar, men endast 4–5 uppges ha moderniserats och är i aktiv tjänst. Planen, som började produceras på 1980-talet, behöver repareras och moderniseras. Livslängden går ut 2020–2024. Militära transportflyget planerar behålla åtta An-124 och köpa upp till 20 stycken vilket är en tydlig satsning på tung transportkapacitet.

Ryssland och Ukraina utvecklar det mellantunga An-70, men politisk friktion försvårade fram till 2008. Båda länderna har dock under 2009–2010 förnyat ansträngarna bl.a. annat genom investeringar. Inom ramen för det statliga Beväpningsprogrammet-2020 uppges Ryssland planera att köpa 30–40 st. An-70. Mot An-70 har invänts att dess lyftkapacitet (35 ton) är för liten för flera av Markstridskrafternas tyngre fordon, t.ex. stridsvagnar och bandhaubitsar (47 ton). An-70 kan landa på korta banor och kan troligen frakta framtida materiel och fordon inom Luftlandsättningstrupperna.

Ryssland utvecklar tillsammans med Indien det mellantunga transportplanet MTA (multirole transport aircraft). Första flygningen är planerad till 2016 och serieproduktion till 2018. Enligt mediauppgifter ska Indien köpa 45 av dessa och Ryssland 105.

FOI-publikationer 2010–2012 om Ryssland

2012

Westerlund, Fredrik. *Rysk kärnvapendoktrin 2010: utformning och drivkrafter* [Russian Nuclear Doctrine 2010: formulation and driving forces], FOI-R--3397--SE, January 2012.

2011

Westerlund, Fredrik. *Russian Nanotechnology R&D: Thinking Big About Small Scale Science*, FOI-R--3197--SE, June 2011.

Hedenskog, Jakob. "Russian Worries over Terrorist Threats to the 2014 Winter Olympics" in Hellström, Jerker; Eriksson, Mikael; Granholm, Niklas (eds) *Strategic Outlook 2011*, FOI-R--3210--SE, June 2011.

Hedenskog, Jakob; Vendil Pallin, Carolina. *Ryssland och krisen i Libyen* [Russia and the Crisis in Libya], FOI Memo 3545, April 2011.

Oxenstierna, Susanne. *Rysk ekonomi och försvarsekonomi 2010: Ökande försvarsutgifter och ambitiösa beväpningsmål* [Russian Economy and Defence Economy 2010: Increasing Defence Spending and Ambitious Armament Goals], FOI Memo 3500, February 2011.

Westerlund, Fredrik. "Russia: Contradictory Signals and a Military Rationale for SSNW", in Lindvall, Fredrik *et al.* *The Baltic Approach: A Next Step? Prospects for an Arms Control Regime for Sub-strategic Nuclear Weapons in Europe*, FOI-R--3175--SE, February 2011.

2010

Oxenstierna, Susanne; Vendil Pallin, Carolina. "Russia: Commodity Exporter or Innovation-Driven Neighbour in the East?", in Granholm, Niklas ; Lindström, Madelene; Malminen, Johannes (eds), *Strategic Outlook 2010*, FOI-R--3095--SE, December 2010.

Oxenstierna, Susanne. *Russia's Nuclear Energy Expansion*, FOI-R--3049--SE, December 2010.

Hedenskog, Jakob. *Security Sector Reform in Ukraine: The Victim of Political Power Struggle*, FOI Memo 3351, November 2010.

Ekström, Markus. *Rysk operativ-strategisk övningsverksamhet under 2009 och 2010* [Russian Military Operational-Strategic Exercises, 2009–2010], FOI-R--3022--SE, October 2010.

Hedenskog, Jakob. *Naval Strategies in the Black Sea Region*, FOI-R--2881--SE, August 2010.

Bergstrand, Bengt-Göran. *Economic and Military Expenditure Trends since 1990 for the Russian Federation and for EU and NATO*, FOI Memo 3202, May 2010.

Harriman, David. *Brussels without Muscles? Exploring the EU's Management of its Gas Relationship with Russia*, FOI-R--2969--SE, March 2010.

Roffey, Roger. *Biotechnology in Russia: Why is it not a Success Story?*, FOI-R--2986--SE, April 2010.

Vendil Pallin, Carolina. *Serdjukovs reformering av de Väpnade Styrkorna: huvuddragen* [The Main Features of Serdiukov's Reform of the Armed Forces], FOI Memo 3143, April 2010.

Westerlund, Fredrik. *Russian Intelligence Gathering for Domestic R&D: Short Cut or Dead End for Modernisation?*, FOI Memo 3126, April 2010.

Heickerö, Roland. *Emerging Cyber Threats and Russian Views on Information Warfare and Information Operations*, FOI-R--2970--SE, March 2010.

Vendil Pallin, Carolina; Westerlund, Fredrik. *Rysslands militärdoktrin 2010* [Russia's Military Doctrine 2010], FOI Memo 3097, February 2010.

De senaste årens rapporter och andra publikationer finns tillgängliga i PDF-format på Rysslandsprojektets hemsida: <http://www.foi.se/rufs>.

Tryckta exemplar av rapporter kan beställas av Christina Engström, e-post: rapporter@foi.se.